Lynn Picknett; Clive Prince; Stephen Prior

Cazul Rudolf Hess.
Dezertor sau mesager?

Traducere: Diana Bojin
Editura RAO, 2010

Lynn Picknett; Clive Prince; Stephen Prior
Double Standards: The Rudolf Hess Cover-Up
Time Warner Books, 2001

v.1.0

www.raobooks.com

Lynn Picknett; Clive Prince; Stephen Prior
Double Standards: The Rudolf Hess Cover-Up
2001 by Lynn Picknett, Clive Prince and Stephen Prior (ptr. ediţia originală)
Editura RAO , 2006

Descrierea CIP a Bibliotecii Naţionale a României:
PICKNETT, LYNN
Cazul Rudolf Hess – Dezertor sau mesager? / Lynn Picknett, Clive Prince, Stephen Prior; trad.: Diana Bojin.
- Bucureşti: Editura RAO, 2010

ISBN 978-606-8251-63-9

I. Prince, Clive
II. Prior, Stephen
III. Bojin, Diana (trad.)

94(4)''1933/1945''

Această carte este dedicată, în general, tuturor acelora care pierduseră speranţa în schimbare, de la ofiţeri şi gentlemani, la tehnocraţii războiului total.

În special, ea este dedicată unui militant pentru pace, Alteţa Sa Regală Prinţul George, duce de Kent
K.G. K.T. G.C.M.G. G.C.V.O
(n. 20.12.1902 – m. 25.08.1942)

A Gallant and Handsome Prince
W.S. Churchill, septembrie 1942

Mulţumiri

Am dori să le mulţumim următoarelor persoane pentru ajutorul, sprijinul şi încurajările pe care le-am primit din partea lor în scrierea acestei cărţi:

Francesca Norton-Prior şi Lyndsay Brydon, pentru susţinerea generoasă – şi cel mai adesea stoică – pe care a arătat-o fiecare bărbatului din familia ei.

Richard Taylor, Keith Prince, Ben Prior şi Stephen J.W. Prior, pentru cercetările substanţiale pe care le-au desfăşurat. Mulţumiri şi lui Keith, pentru hărţi şi diagrame.

Alteţele Lor ducesa şi ducele de Hamilton, pentru că au rezistat nesfârşitelor chestionări şi pentru că ne-au permis accesul la arhivele de familie.

Wolf Rüdiger şi Andrea Hess, pentru că ne-au oferit cu generozitate din timpul lor, ne-au împărtăşit informaţii nepreţuite, ca şi pentru ospitalitatea pe care ne-au arătat-o.

Niven Sinclair, catalizatorul, care prin rolul ciudat pe care l-a jucat în aducerea noastră împreună a dus la realizarea acestei cărţi.

Regretatul Michael Bentine, pentru că ne-a inspirat, pentru că ne-a prezentat unor persoane influente şi pentru orele nesfârşite de discuţii şi analize.

Michelle Norton, care ne-a bătut la cap întotdeauna când trebuia, asigurându-se astfel că această carte va deveni o realitate. Joanne Norton şi Alice Prior, pentru înţelegerea pe care ne-au arătat-o şi pentru că ne-au făcut să mergem mai departe.

Craig Oakley, pentru ajutorul dat în realizarea cercetărilor şi pentru sprijinul şi încurajările neîncetate.

Agenţii noştri literari, Lavinia Trevor şi Jeffrey Simmons,

pentru eforturile susţinute depuse în sprijinul acestei cărţi.

Alan Samson, Jim Cochrane, Viv Redman şi Linda Silverman, din Little, Brown, Marea Britanie.

Pentru că ne-au oferit cu generozitate din timpul lor şi pentru că am profitat de cercetările şi de expertiza lor: Anthony Cave Brown; Iain Gray; John Harris; Tony Marczan; Robin Macwhirter; profesorul Scott Newton; Andrew Rosthorn; lordul James DouglasHamilton, contele de Selkirk, membru al parlamentului scoţian; Alfred Smith; Eric Taylor; dr. Hugh Thomas.

Pentru că ne-au făcut părtaşi la amintirile şi experienţele lor, la informaţiile pe care le deţin:

Din Marea Britanie: Elizabeth Adam; Theresa Anderson; dr. Paul Aronow; Jean Auld; Will Bethune; baronul St Clair Bonde; Herbert Bushke; regretata Elizabeth Byrd; Evelyn Criddle; regretatul Keneth de Courcy; lady „Bunty“ Gun; dr. Robert Hancock, din Corpul Medical al Armatei Regale, acum pensionat; Alec Kennedy; Louise Kennedy; Ivor Lewis; locotenent-colonel de aviaţie Hector MacLean, RAF, pensionat; general de brigadă Desmond Murphy, Corpul Medical al Armatei Regale, acum pensionat; regretatul Trevor Ravenscroft; profesorul Robert Shaw; locotenent-colonel Eric Sturdy, Corpul Medical al Armatei Regale, acum pensionat; regretatul al doilea viconte Thurso (Robin Sinclair); Gwynn Watkins; precum şi „Alexander“, dimpreună cu toţi aceia care ne-au ajutat, dar care, din diferite motive, preferă să nu le fie menţionat numele.

Din Statele Unite ale Americii: Ralph de Toledano; părintele Durkin, membru al Societăţii lui Iisus; Howard Massey; George P. Morse; Walter Pforzheimer; Howard Sartori; Nicholas Sheetz; John Taylor; John Waller; Ward Warren.

Pentru ajutorul acordat în multe aspecte: Clementina Bentine; Irwin Bruckner; Gordon Cato; Leon Ellenport; Sir David Frost; Willi Henderson; Bob Kingdon; Tina Metz; Mary Neilson; Chris Ogilvie-Herald; Trevor Poots;

regretatul Archie Prior; John Ritchie; Pane Talev; Sheila Taylor; Piroshka Torkoly.

Personalul următoarelor arhive şi biblioteci: British Library, Londra; Bundesarchiv, Koblenz; Biblioteca Universităţii Cambridge; Castelul Edinburgh; Biblioteca Oraşului Edinburgh; Biblioteca Universităţii Georgetown, Washington; Arhivele Camerei Lorzilor; Muzeul Imperial al Războiului; Comitetul Internaţional al Crucii Roşii, Departamentul Arhive, Geneva; Biblioteca Naţională a Scoţiei, Edinburgh; Biroul Arhivelor Publice, Kew; Muzeele Aviaţiei Regale din Hendon şi Duxford; Arhivele Regale, Windsor; Arhivele Trupelor Regale de Radiocomunicaţii, Blandford Forum; Arhivele Publice ale Scoţiei, Edinburgh; Muzeul şi Arhivele Istorice Sikorski, Londra şi Glasgow; Asociaţia Muzeistică a Escadrilei 602, Glasgow; Arhivele Naţionale SUA, Washington; Arhivele OSS, CIC şi CIG din cadrul Arhivelor Naţionale SUA, Maryland.

În urmă cu cinci ani, la solicitarea Muzeului Imperial al Războiului, le-am dat reprezentanţilor acestuia un interviu înregistrat pe bandă, despre amintirile pe care le am din anii de război. Au fost de acord să primesc şi eu o copie, care a sosit de la Londra. Spre marea mea surprindere însă, înregistrarea se termina brusc, în momentul când tocmai începusem să vorbesc despre sosirea lui Hess. Faptul m-a făcut să mă întreb dacă nu există persoane, din rândul autorităţilor, care fie au instrucţiuni în acest sens, fie acţionează din proprie iniţiativă şi care ordonaseră ţinerea sub tăcere a informaţiilor legate de afacerea Hess. Dacă aşa stau lucrurile, este vremea ca vălul să fie ridicat. Dacă există încă secrete nedezvăluite, poporul britanic şi mai ales noi, cei care ne-am petrecut şase ani de tinereţe încercând să ţinem în frâu aspiraţiile tiraniei germane, avem dreptul să le cunoaştem.

Locotenent-colonel de aviaţie C. Hector MacLean, 1999
Escadrila 602 (Glasgow)

Introducere

Această carte a apărut în urma întâlnirii dintre patru oameni: Stephen Prior, Robert Brydon, Lynn Picknett şi Clive Prince, ale căror cărări s-au încrucişat pentru câţiva ani şi a căror pasiune pentru misterul Rudolf Hess le-a alimentat ambiţia comună de a descoperi – şi de a face cunoscut – ce s-a întâmplat cu adevărat cu adjunctul führer-ului celui de Al Treilea Reich, după fuga sa în Scoţia din 1941.

Stephen Prior

Interesul meu pentru afacerea Hess a apărut într-un mod unic şi personal. Lucrând la periferia serviciilor de informaţii a trei state, ştiu din proprie experienţă cum este să fii – în jargonul acelei lumi tulburi – o „entitate dezavuabilă“, întrucât în 1969 am fost închis, sub acuzaţia de terorism, în timp ce lucram ca *agent provocateur* pentru un serviciu de securitate. Am suportat trei luni de detenţie solitară şi am trecut prin experienţa suprarealistă de a fi nevoit să trăiesc zi după zi doar cu gândurile mele, între patru pereţi goi. După acele clipe, am simţit o anume camaraderie faţă de cel cunoscut lumii drept Rudolf Hess, bătrânul condamnat să petreacă în singurătate, decenii întregi, în marea fortăreaţă a închisorii Spandau. Omul acela, condamnat pe viaţă în 1946, a fost eliberat doar de moarte – oficial prin sinucidere – în 1987.

Propria mea detenţie a coincis cu perioada în care numele lui Hess, după 25 de ani petrecuţi în închisoarea Spandau, revenise pe primele pagini ale ziarelor, din cauza unei boli potenţial fatale datorită căreia şi-a revăzut prima dată soţia şi fiul. Făcând o comparaţie cu perioada considerabil mai scurtă pe care am petrecut-o în izolare forţată, am fost fascinat de povestea zborului istoric în Marea Britanie al adjunctului führer-ului şi de misterele întunecate care învăluiau detenţia sa.

După ce am fost eliberat, la începutul anilor 1970, m-am implicat în coordonarea unui proiect secret, împreună cu câteva persoane remarcabile: Michael Bentine, celebrul comic britanic şi un om cu multe feţe, inclusiv cea de agent secret; Trevor Ravenscroft, autorul controversatei *Spear of* Destiny (Lancea destinului) – care se concentrează pe fascinaţia lui Hitler pentru ocultism – şi membru al echipei trimise să îl asasineze pe Rommel în

1941; dr. Andrija Puharich, controversatul psiholog experimentalist american care a colaborat deseori cu Pentagonul şi care a fost coleg cu dr. Donald Ewen Cameron, o figură-cheie în dezvăluirea misterului Hess; şi dr. Christopher Bird, coautor al volumului *The Secret Life of Plants* (Viaţa secretă a plantelor, 1974). În această perioadă am avut ocazia de a discuta despre afacerea Hess cu Bentine şi Ravenscroft, ambii preocupaţi de această poveste. Bentine devenise interesat de mister datorită prietenului său, parlamentarul conservator Airey Neave care, pe când era ofiţer în armată, îi înmânase lui Hess actul de acuzare în celula de la Nürnberg, dar care ulterior a făcut campanie pentru eliberarea acestuia. Pe de altă parte, Ravenscroft, în afară de studiile sale despre nazişti şi ocultism, avea lucruri interesante de spus ca prieten al lordului Beaverbrook, un jucător-cheie în drama lui Hess din timpul războiului.

Un alt moment decisiv pentru istoria acestei cărţi a fost o conversaţie pe care am avut-o cu un leton pe care l-am întâlnit în 1973. Omul îmi fusese prezentat de un prieten comun – care era, probabil ca o ironie a sorţii, evreu. Acest bărbat intrase în SS[1] într-un moment de entuziasm juvenil, regretând curând după aceea decizia şi reuşind să scoată un cuplu de evrei din ghetoul din Riga. După război, atipicul ofiţer SS a devenit refugiat, stabilindu-se până la urmă în Anglia şi împrietenindu-se cu o rudă a celor pe care îi ajutase să scape. Fostul ofiţer SS a făcut o remarcă uimitoare şi, aparent, incredibilă. El a spus că existau îndoieli considerabile că deţinutul de la Spandau ar fi fost adevăratul Rudolf Hess. Eu eram sceptic. Cum ar fi putut o dublură să se prefacă atâta timp? Şi mai mult, de ce ar fi

1 Abreviere pentru Schutzstaffel (Eşalon de Protecţie) – importantă organizaţie înfiinţată în 1925 ca gardă personală pentru liderul Partidului Naţional-Socialist, Adolf Hitler; între 1929 şi 1945 a devenit, dintr-o mică formaţie paramilitară, cea mai mare şi mai puternică organizaţie a celui de Al Treilea Reich, compusă din forţe de poliţie şi de securitate, militare şi paramilitare. (n.red.)

fost de acord o dublură să ispăşească o condamnare pe viaţă a altcuiva, în cele mai grele condiţii? Ideea părea absurdă.

Aveau să treacă şase ani până când am regăsit această supoziţie, sub forma unei cărţi scrise de un fost chirurg militar galez, dr. Hugh Thomas. Ca şi cunoscutul meu din Letonia, acesta susţinea că bătrânul din Spandau nu fusese Rudolf Hess; însă, spre deosebire de afirmaţia fostului SS-ist, cele susţinute de Thomas păreau să fie mai mult decât un zvon senzaţional. Doctorul Thomas îşi argumenta ipoteza cu dovezi, căci avusese ocazia să-l examineze personal pe deţinut. În opinia sa avizată, ca medic, bătrânul din Spandau, despre care se crede că era adjunctul lui Hitler, era o dublură.

În 1990 am făcut cunoştinţă cu Robert Brydon, datorită interesului nostru comun pentru capela Rosslyn, un edificiu din secolul al XV-lea cu decoraţiuni stranii, aflat nu departe de Edinburgh, care a exercitat mult timp o atracţie aproape magică atât pentru francmasoni, cât şi pentru cavalerii templieri. Robert este un cercetător istoric respectat, fiind deseori consultant pentru documentare de televiziune, precum apreciatul serial „Occult Reich“.

Începând cu mijlocul anilor 1980, Bob cercetase o altă mare enigmă a aviaţiei din Al Doilea Război Mondial, ce părea complet separată de povestea lui Hess, dar care avea să furnizeze elementul-cheie care lipsea. Este vorba despre misterul accidentului de avion din 1942, în care şi-a pierdut viaţa George, duce de Kent, fratele regelui George al VI-lea – o tragedie care a fost învăluită mereu în cel mai mare mister, din motive care nu au fost explicate niciodată pe deplin. Dacă oficialii nu i-au încurajat niciodată pe investigatorii independenţi ai afacerii lui Hess – ba chiar dimpotrivă –, atitudinea lor faţă de cei ce au analizat accidentul de avion care l-a ucis pe ducele de Kent a fost una de necooperare, aproape de împiedicare a cercetărilor. Privind mai în profunzime şi punând

împreună cele două mistere, a devenit curând evident motivul pentru care autorităţile sunt atât de neliniştite. Dezvăluirile legate de oricare dintre investigaţii pot cu siguranţă să stârnească un cuib de viespi, dar folosirea unuia dintre cazuri drept cheie pentru celălalt ar reprezenta o ameninţare reală cu privire la ceea ce instituţiile oficiale au jurat să apere.

Lynn Picknett şi Clive Prince

Când ne-am întâlnit pentru prima dată, în 1989, începuseră să apară întrebări despre modul în care murise Hess în închisoarea Spandau, cu doi ani în urmă. Am avut impresia, încă de atunci, că se ascundea ceva: în orice caz, amândoi ajunsesem la concluzia că în spatele regimului draconic de încarcerare de peste 40 de ani se afla ceva mai mult decât dorinţa de dreptate sau de răzbunare. Nu putea fi decât faptul că el cunoştea un secret pe care autorităţile se temeau să-i permită a-l dezvălui. Iar dacă fusese ucis, acest lucru nu făcea decât să întărească bănuielile.

Timp de zece ani, am scris numeroase cărţi despre mistere controversate ale istoriei, între care *Turin Shroud*: *In Whose Image*? (Giulgiul din Torino: A cui este imaginea?, 1994), care prezenta noi dovezi că artistul şi mistificatorul Leonardo da Vinci falsificase cea mai mare relicvă a creştinătăţii, şi *The Templar Revelation*: *Secret Guardians of* the *True* Identity *of* Christ (Misterul templierilor: paznicii secreţi ai adevăratei identităţi a lui Iisus, 1997), care dezvăluia existenţa unei biserici eretice a lui Ioan Botezătorul. Cea mai recentă carte a noastră, *The Stargate Conspiracy* (Conspiraţia Stargate, 1999), explora subtextul politic din spatele teoriilor „alternative“ despre Antichitate şi anumite culte New Age[2]. Rudolf Hess – a

2 Mişcare spirituală cvasireligioasă apărută în Occident în a doua

cărui poveste am continuat să o cercetăm mai mulţi ani – este evocat în *The Stargate Conspiracy* într-o discuţie despre rădăcinile politico-oculte ale nazismului. Ajunseserăm la concluzia că, în pofida desconsiderării aproape universale a adjunctului führer-ului, prezentat ca un „fost“ lipsit de putere, el era cel mai important om din imperiul nazist după – sau poate chiar înainte de – Adolf Hitler. Iar acest lucru face din zborul său în Marea Britanie, efectuat la jumătatea războiului, un act cu o semnificaţie extraordinară.

I-am întâlnit pe Stephen şi pe Robert în 1998, când Stephen a organizat lansarea volumului *The* Templar *Revelation* la hotelul pe care îl conduce, numit în mod adecvat Templar Lodge Hotel[3], situat pe malul mării, în satul Gullane, nu departe de capela Rosslyn. Cum eram de foarte multă vreme chinuiţi de curiozitate cu privire la misterul Hess, am fost intrigaţi şi entuziasmaţi să auzim despre cercetările lui Stephen şi Robert. După multe zile de discuţii profunde, toţi patru am căzut de acord că nu avem altă opţiune decât să colaborăm pentru a scrie o carte.

Am pus toţi laolaltă materialele noastre – adunate pe parcursul unui deceniu – şi ne-am propus să privim dincolo de propagandă şi de jumătăţile de adevăr care ascundeau adevărata poveste a lui Rudolf Hess. Ne-am pus cu toţii aceeaşi întrebare la care a reflectat şi preşedintele Roosevelt atunci când a auzit pentru prima dată despre acest caz: „Mă întreb ce se află de fapt în spatele acestei poveşti“.

---

jumătate a sec. al XX-lea. (n.red.)

3 Joc de cuvinte: lodge (în limba engleză) înseamnă hotel, dar şi lojă. (n.tr.)

Provocarea

Atunci când Rudolf Hess a fugit în Scoţia, singur şi neînarmat, în prima fază a celui de Al Doilea Război Mondial, Hitler l-a etichetat drept un smintit bântuit de halucinaţii, care furase un avion cu ideea nebunească de a media o pace cu duşmanul. Germanii au mai pretins şi că el ar fi încercat să negocieze cu ducele de Hamilton, întâiul pair al Scoţiei. Oficialii s-au dezis imediat de el şi Hess a fost deţinut de britanici până după terminarea războiului. A fost apoi judecat la Nürnberg şi condamnat la închisoare pe viaţă la Spandau, unde a şi murit în 1987 – aparent o sinucidere –, la vârsta de 93 de ani. Pentru majoritatea britanicilor care auziseră de Rudolf Hess, acesta era doar „nazistul ăla nebun care a venit la noi în zbor şi a fost arestat de ai noştri – şi cu asta, basta!“

Deşi mulţi acceptă povestea oficială a lui Rudolf Hess, chiar şi o privire superficială aruncată asupra celor întâmplate este de ajuns ca să înfioreze orice cercetător. Semne de întrebare se ridică din aproape toate declaraţiile oficiale despre acest om cu un destin atât de ciudat. Era el într-adevăr un nebun singuratic, care acţiona mânat de halucinaţii, aşa cum au pretins şi Hitler, şi Churchill? Iar dacă era nebun, de ce nu a fost repatriat, conform convenţiilor de la Geneva şi de la Haga, şi de ce britanicii l-au declarat apt pentru a fi judecat în procesul de la Nürnberg? Şi dacă era într-adevăr un emisar de pace, de ce a fost întemniţat de britanici? Cu cât se studiază mai mult subiectul, cu atât se acumulează mai multe întrebări şi cu atât mai contradictorie şi chiar mai scandaloasă devine versiunea oficială.

Se observă imediat că întreaga afacere Hess, din 1941 încolo, conţine atâtea contradicţii şi anomalii, încât este evident că autorităţile britanice au încercat cu disperare să ascundă ceva. Judecând după faptul că sunt în continuare disperate să ascundă acest ceva, bunul-simţ ne spune că

ele clasifică acest secret drept nepotrivit pentru public, chiar şi după 60 de ani. De ce oare? Ce ar putea fi atât de inacceptabil pentru Marea Britanie sau pentru Aliaţi, la începutul secolului al XXI-lea? Ce este acel ceva din povestea lui Rudolf Hess care ar şoca până şi lumea cinică de astăzi?

În faţa acestui zid masiv de negări oficiale, ne-am propus să răspundem la următoarele întrebări:

- Care au fost adevăratele motive ale zborului lui Hess în Scoţia?
- Cine altcineva ştia despre acest zbor – dacă mai ştia cineva?
- A venit Hess cu propuneri de pace şi, dacă da, care erau condiţiile acestora? Erau ele delirul unui nebun sau propunerile realiste ale unui politician experimentat? Conţineau ameninţări sau vreun scenariu de compromis pe care Marea Britanie ar fi putut să îl ia în consideraţie la modul serios?
- De ce guvernul britanic a ţinut secrete propunerile de pace ale lui Hess şi de ce este menţinut un zid de tăcere în jurul lor, chiar şi astăzi? Ce era atât de exploziv în planul de pace al lui Hess, încât să nu poată fi încă făcut public?
- Exista în 1941, aşa cum credea în mod evident Hess, un influent lobby pentru pace în Marea Britanie şi, dacă da, cât de sus pe scara socială se aflau membrii acestei grupări?
- Are dr. Hugh Thomas dreptate când spune că bătrânul din Spandau era o dublură? Dacă adevăratul Hess a fost înlocuit cu o sosie, ce s-a întâmplat cu adjunctul führer-ului? De ce a fost necesară o stratagemă atât de elaborată? Şi cum au pus-o la cale autorităţile britanice?
- De ce a fost deţinutul nr. 7 de la Spandau încarcerat o perioadă atât de lungă?
- A fost el ucis şi, dacă da, acest lucru s-a întâmplat deoarece, chiar şi la 93 de ani, el reprezenta încă o

ameninţare pentru autorităţi?

Mulţi alţi cercetători, între care Peter Padfield şi regretatul John Costello, au tras propriile concluzii pe baza dovezilor de care dispuneau. Însă noi am avut şansa extraordinară de a obţine informaţii-cheie care ne-au fost puse la dispoziţie în exclusivitate, prin intermediul unor martori noi şi prin dosare care s-au deschis pentru noi atât în Marea Britanie, cât şi în SUA. În special arhivele familiei ducelui de Hamilton au aruncat lumină asupra multora dintre aceste întrebări şi, în unele cazuri, au dat răspunsuri aproape definitive.

Din cauza importantelor implicaţii politice ale acestei istorii, de-a lungul investigaţiilor noastre a fost uneori dificil să ne amintim că aceasta este, în esenţă, povestea unui singur om – şi nu tocmai un „erou“. Un bărbat puternic, cu sprâncene stufoase şi lipsit de farmec, Rudolf Hess nu trezeşte nici o emoţie în rândul celor care nu simpatizează nazismul, ci poate cel mult compasiune, în ultimă instanţă. Chiar în postura de anti-erou – să nu uităm că a fost un nazist care nu a manifestat vreo remuşcare – el nu reuşeşte să emoţioneze publicul, deşi în privinţa poveştii sale şi a implicaţiilor ei lucrurile stau cu totul altfel.

Absorbiţi total de o istorie care ar pune în umbră şi cea mai impresionantă tragedie greacă, trebuia să descoperim adevărul despre Rudolf Hess, despre ce l-a făcut ceea ce era, ce l-a condus şi ce l-a atras în Marea Britanie în acea noapte crucială, acum mulţi ani.

CAPITOLUL UNU
Ziua Judecăţii

În octombrie 1945, puţine locuri de pe pământ erau mai devastate decât Nürnberg. Abia mai rămăseseră câteva

urme din frumosul oraş: Aliaţii aproape că îl dărâmaseră până la temelii spre sfârşitul celui de-Al Doilea Război Mondial, lăsând mormane de moloz, cât vedeai cu ochii. În ultimele luni de război, 11 raiduri aeriene importante distruseseră peste nouăzeci la sută din oraş.[1] Doar 17 000 de case rămăseseră din cele 130 000 iniţiale şi, pentru cei care se agăţau de un fel de viaţă, spectre şocate care se clătinau printre ruine, era ca şi cum s-ar fi chinuit să trăiască în iad. Nu aveau electricitate, nici apă, nici comunicaţii: liniile telefonice nu mai funcţionau; cât despre poştă, nu mai avea unde să fie livrată.

Totuşi, în ultimele luni ale lui 1945, toate privirile erau îndreptate asupra acestui loc cumplit, pentru că acum, când Apocalipsa se sfârşise, venise Ziua Judecăţii.

Nu exista, după părerea Aliaţilor, un alt loc mai potrivit pentru procesele crimelor de război decât căminul spiritual a nazismului, scena celor mai sinistre festiviste chemări la arme în numele lui Adolf Hitler – paradele de la Nürnberg. Venise timpul ca liderii nazişti să plătească şi, deşi toţi, până la ultimul, erau urmăriţi cu cea mai mare atenţie, o curiozitate deosebită se cristaliza în jurul celui care fusese cândva cel mai apropiat de Hitler, adjunctul führer-ului în zilele de glorie ale ascensiunii Partidului Naţional-Socialist, omul care era prizonier al britanicilor din anul 1941.

Rudolf Hess, care jucase un rol atât de important în organizarea paradelor de la Nürnberg, în atragerea credincioşilor într-o frenezie fanatică, era adus înapoi în acest loc întunecat ca să dea socoteală.

Dar mai era un motiv pentru care lumea era fascinată de Rudolf Hess. El avea deja un statut aproape mitic, datorat misterului de care era înconjurat după zborul său în Scoţia din 1941, „misiunea de pace“ care avea să pună capăt pentru totdeauna vieţii sale de om liber. Fusese o acţiune îndrăzneaţă, extraordinară după orice standarde, şi până şi cel mai virulent antinazist trebuia să admită că, măcar

într-o oarecare măsură, bărbatul care a avut curajul de a zbura într-o ţară inamică în toiul războiului, pentru a încerca să facă pace, trebuie să fie un om extraordinar. Cei mai mulţi au crezut că el va apărea doar pentru scurt timp în faţa instanţei, iar apoi îşi va găsi sfârşitul în spânzurătoare, dar, aşa cum aveau să demonstreze evenimentele, procesul nu a fost nici pe departe sfârşitul istoriei lui Rudolf Hess.

Cu siguranţă, puţini se aşteptau să vadă epava umană care răspundea la numele de Rudolf Hess. Imaginile difuzate în jurnalele de ştiri şi filmate la procesele de la Nürnberg arată un bărbat teribil de slab, mohorât, într-o stare fizică şi mintală deplorabile, chircindu-se din când în când ca şi cum ar fi avut crampe, foindu-se pe scaun şi privind fix cu ochi înfricoşător de goi, adânciţi în orbite. Pare confuz, uneori aproape adormit, alteori privindu-i pe ceilalţi fără să dea semne că i-ar recunoaşte sau că ar înţelege ceva. Bărbatul cu ochii ciudat de arzători din boxa acuzaţilor semăna prea puţin cu nazistul de rang înalt care plecase din Germania în misiunea sa fatală, cu patru ani în urmă. Dar, deşi era în putere, în momentul în care zburase spre Scoţia, Hess nu mai era tânăr. Cu 14 zile mai înainte împlinise 47 de ani şi, într-o manifestare de respect şi recunoştinţă unică pentru un alt personaj public decât führer-ul însuşi, îl sărbătorise şi poporul german. Îndemnaţi de la cele mai înalte niveluri să-şi exprime consideraţia pentru Hess, naziştii de rând au ascultat discursuri care îl ridicau în slăvi. Nu ştiau că aceea avea să fie ultima sărbătorire a adjunctului – ultima aniversare pe care el o va mai trăi vreodată.

Marea misiune

Adjunctul führer-ului a decolat de pe un aerodrom din Augsburg, cu puţin înainte de ora 18.00, sâmbătă, 10 mai

1941, într-un Messerschmitt Bf110 (Me-110) – un avion de luptă-bombardier care avea nevoie în mod normal de un echipaj de doi oameni. Chiar şi pentru un aviator atât de experimentat precum Hess, acest zbor solitar trebuie să fi fost dificil, solicitant şi foarte periculos. Potrivit versiunii oficiale, el a trebuit să zboare şi să navigheze singur din Augsburg până în zona rurală de lângă Glasgow – într-o călătorie de 1 980 km şi lungă de cinci ore. Dacă ar fi fost reperat şi urmărit de RAF[4], el nu ar fi putut să se apere, nefiind înarmat. Avionul Me-110 fusese echipat cu rezervoare suplimentare sub aripi, întrucât destinaţia lui era mult dincolo de raza de acţiune normală a acestui tip de aparat. Nu avea combustibil şi pentru întoarcere.

Hess a traversat coasta britanică pe deasupra zonei Northumberland, chiar înainte de ora 22.30. La ora 23.10, s-a paraşutat din avionul său lângă Eaglesham, la sud de Glasgow, iar aparatul Me-110 s-a prăbuşit la o jumătate de kilometru mai departe, lângă Eaglesham House.

Întrucât se rănise la gleznă în timp ce ieşea din avion, aterizarea sa a fost probabil dureroasă. Este uimitor că nu s-a rănit mai grav, având în vedere că era prima lui săritură cu paraşuta. Însă revenirea lui Hess cu picioarele pe pământ a fost mult mai dureroasă, deoarece a însemnat sfârşitul eroicei sale călătorii, fiind arestat de către poliţia locală, care nu l-a recunoscut. El a declarat că se numeşte Hauptmann (căpitan) Alfred Horn, şi a cerut să fie dus la ducele de Hamilton, a cărui reşedinţă de familie, Dungavel House, se afla la circa 12 km distanţă.

Deloc surprinzător, sosirea adjunctului lui Hitler pe pământ inamic a făcut senzaţie. Ştirea s-a aflat la două zile după sosirea sa – luni, 12 mai – provocând speculaţii intense cu privire la motivele şi intenţiile sale. Dintre toţi, tocmai el fugise din Al Treilea Reich? Era oare acesta un semn că imperiul răului se dezintegra? Sau venise într-

4 Royal Air Force (RAF) – Forţele Aeriene Regale, aviaţia britanică (n.tr.)

adevăr pentru a propune pacea? Curiozitatea publicului nu avea să fie niciodată satisfăcută. Cu excepţia unei scurte declaraţii oficiale care confirma faptul că adjunctul führer-ului sosise într-adevăr în Scoţia, nu au mai fost făcute publice alte informaţii. De fapt, guvernul britanic nu a făcut nici o declaraţie publică privitor la motivele lui Hess, până în septembrie 1943, când a răspuns la o interpelare din Camera Comunelor. Atunci, ministrul de externe, Anthony Eden, a anunţat în sfârşit că Hess venise pentru a încerca să încheie un acord de pace, dar că refuzase să negocieze cu guvernul lui Churchill.

Hitler a reacţionat imediat la zborul lui Hess şi la arestarea acestuia de către britanici, emiţând o declaraţie oficială în care susţinea că fostul său adjunct era bolnav mintal şi că furase avionul Me-110. Mesajul clar era că el, Hitler, nu ştia nimic despre zbor, nu aflase nimic niciodată şi nici nu mai voia să audă de el. Hitler s-a spălat pe mâini de persoana lui Hess şi de misiunea lui. În orice direcţie ar fi fost condusă de Hitler, naţiunea germană îl urma, aşa că reputaţia celui a cărui zi de naştere fusese de curând un motiv de sărbătoare naţională s-a prăbuşit imediat în groapa de gunoi a istoriei.

Poziţia oficială – decisă prin acord de Marea Britanie şi de Germania – era aceea că Hess a acţionat din proprie iniţiativă, singur şi sub impulsul unei iluzii. Hitler s-a dezis de cel care îi fusese cel mai bun prieten şi adjunct, iar britanicii s-au pus de acord că acesta nu trebuie să fie luat în serios – niciodată, dacă s-ar fi putut. Rămânea însă problema nazistului nebun şi a modului în care trebuia să se procedeze în privinţa sa.

Adus în instanţă

Acum, Hess şi camarazii săi nazişti erau aduşi la judecată în Palatul Justiţiei din Nürnberg, care fusese cândva

tribunalul central al Bavariei. Era o clădire mare, o hardughie cu trei etaje cu un corp de arest separat şi o capacitate de 1 200 de deţinuţi. Deoarece clădirea nu mai era decât un schelet fără ferestre şi înnegrit de fum, Aliaţii au trebuit să o reconstruiască pentru ca procesul să poată începe. Nici o cheltuială nu avea să fie prea mare pentru exploatarea valorii simbolice a oraşului Nürnberg ca loc de desfăşurare a proceselor crimelor de război.

La proces nu aveau să fie prezenţi juraţi. Vinovăţia sau nevinovăţia urma să fie hotărâtă de un complet de judecători numiţi de „cele patru puteri victorioase“: câte doi judecători aleşi de SUA, Marea Britanie, URSS şi de guvernul provizoriu al Franţei, care alcătuiau împreună Tribunalul Militar Internaţional (TMI). Preşedintele acestuia era judecătorul britanic Sir Geoffrey Lawrence. Fiecare dintre cele patru puteri şi-a trimis propria echipă de procurori. Acuzaţii urmau să fie apăraţi de avocaţi germani, numiţi de puterile victorioase.

Adus cu avionul la Nürnberg, Hess a revenit în sfârşit în Germania pe 19 octombrie 1945. Apoi, timp de un an, a trăit într-o celulă din arestul tribunalului, păzit zi şi noapte de gardieni americani. Atunci când a fost fotografiat, lucru care se întâmpla pentru prima dată în cei patru ani de când fusese reţinut, se vedea clar că pierduse considerabil în greutate: era slab şi cu obrajii scobiţi, o umbră a omului care fusese cândva. Însă acesta să fi fost oare singurul motiv pentru care, din celula lui, îi scrisese un ciudat avertisment soţiei sale, Ilse, pe care nu o mai văzuse din mai 1941? Acest avertisment avea următorul conţinut: „Nu te lăsa impresionată de fotografii făcute cu lumina crudă a bliţului sau de relatările tendenţioase. Sunt exact acelaşi om şi pe dinăuntru, şi pe dinafară, aşa cum m-au recunoscut cu bucurie camarazii mei.“[2] În pofida anilor de despărţire, el a refuzat să îi permită soţiei să îl viziteze, pretinzând că nu vrea ca ea să-l vadă într-o asemenea stare.

La Nürnberg, Hess a pretins că suferă de amnezie totală şi că nu îşi aminteşte nimic din viaţa sa în Germania. Când şi-a reîntâlnit camarazii acuzaţi, el a susţinut că nu îi recunoaşte. Într-un efort de a i se stimula memoria – sau poate de a fi prins cu minciuna – a fost confruntat cu prieteni apropiaţi, precum erau profesorul şi generalul Karl Haushofer, vechiul său mentor politic şi un „al doilea tată“, şi Ernst Bohle, cel care condusese agenţia specială a lui Hess, Auslandorganisation (AO)[5]. Hess nu doar că a pretins că nu îl recunoaşte pe Haushofer, dar nu a reacţionat nici la numele fiului profesorului, prietenul său de peste douăzeci de ani, Albrecht Haushofer, nici chiar la vestea că acesta fusese ucis de SS cu câteva săptămâni înainte de sfârşitul războiului. Amnezia lui Hess părea atât de totală, încât, deşi îşi amintise de soţie, i-a spus lui Haushofer că nu îşi aminteşte deloc de fiul său, Wolf (poreclit „Buz“), care avea trei ani şi jumătate când îl văzuse ultima dată şi pe care îl adora.

Aparenta amnezie a lui Hess a dus la schimburi de replici bizare. Când a ajuns faţă în faţă cu Hermann Göring – elegantul Reichsmarschall care răspundea de Luftwaffe şi care, până cu câteva zile înainte de sfârşit, fusese succesorul desemnat al lui Hitler – primele lui cuvinte au fost: „Tu cine eşti?“[3]

Pierderea memoriei nu a fost singurul simptom bizar pe care îl prezenta Hess la Nürnberg. După cum consemna maiorul Douglas M. Kelley, psihiatrul american care l-a supravegheat pe Hess în timpul procesului, „sentimentul de suspiciune pe care îl avea Hess s-a manifestat pe toată durata şederii lui în închisoare, prin intermediul a nenumărate reacţii aparent lipsite de importanţă. Una dintre cele mai interesante astfel de reacţii a fost refuzul lui de a semna vreun document“.[4] Kelley relatează că

---

5 Organizaţia Externă (în limba germană, în original) – structură care se ocupa de relaţiile externe în cadrul Partidului Naţional-Socialist. (n.red.)

Hess refuzase chiar să îi dea psihiatrului francez Jean Delay un specimen de semnătură. De asemenea, mai exista şi un gardian american care colecţiona toate semnăturile acuzaţilor pe bancnote de un dolar, ca un fel de suvenir sumbru de la procese. Când i-a cerut lui Hess semnătura, acesta a semnat destul de amabil, însă imediat apoi a rupt bancnota şi a aruncat-o afară pe fereastra celulei, spunând: „Semnăturile noastre germane valorează mult mai mult.“[5]

Nu era pentru prima dată când starea psihică a lui Hess era pusă sub semnul întrebării. Deşi britanicii nu au făcut declaraţii publice despre condiţia mintală a lui Hess, imediat după procesele de la Nürnberg, într-o carte a generalului de brigadă John Rawlings Rees, psihiatrul militar care răspunsese de el, s-a afirmat că acesta suferise de diferite anomalii psihologice încă din momentul sosirii sale în Marea Britanie. S-a mai afirmat şi că în primele luni ale detenţiei avusese halucinaţii paranoide, iar spre sfârşit suferise chiar de amnezie isterică, deşi alte persoane care l-au cunoscut în acea perioadă spun că nu au observat un astfel de comportament. Declaraţiile confidenţiale ale guvernului britanic către celelalte puteri aliate erau şi ele contradictorii. Churchill i-a spus lui Roosevelt, la puţin timp după capturarea lui Hess, că acesta nu dădea semne că ar avea probleme psihiatrice, pentru ca mai târziu să informeze guvernul sovietic că Hess era bolnav mintal, dar că această informaţie era secretă deoarece, în caz contrar – potrivit Convenţiei de la Geneva –, el ar fi trebuit să fie repatriat.

Deşi versiunea oficială britanică era că Hess era dezechilibrat mintal, când s-a pus problema să fie judecat, s-a convenit că era apt pentru proces. Iar când avocatul lui a solicitat ca el să fie examinat de un psihiatru din neutra Elveţie, tribunalul a răspuns categoric:

„Cererea se respinge.“[6] Nu s-a oferit nici o explicaţie pentru acest fapt. În schimb, s-a hotărât ca Hess să fie

examinat de psihiatri ai tuturor celor patru puteri victorioase, pentru a se stabili dacă e apt să depună mărturie. În final, a fost examinat de opt doctori – trei britanici, trei sovietici, un american şi un francez. Din partea britanicilor, au fost prezenţi generalul de brigadă Rees, dr. George Riddoch şi lordul Moran, medicul personal al lui Churchill. Potrivit lui Rees, examinarea nu a durat mult. Cu tot cu discuţia şi cu luarea deciziei, a ţinut doar câteva ore, iar doctorii britanici au stat la Nürnberg mai puţin de o zi.[7]

Deşi nu au putut să cadă de acord dacă amnezia sa era reală sau simulată, sau care era condiţia lui psihică, specialiştii au stabilit că este apt pentru a fi judecat. Unul singur a avut o opinie contrară, lordul Moran.[8] Acest lucru este interesant din mai multe motive. De ce a fost implicat medicul lui Churchill – care nu era psihiatru – rămâne o enigmă. Oare a fost trimis acolo cu un scop precis? Şi de ce a fost singurul medic care a părut că vrea ca Hess să scape de proces (ceea ce l-ar fi readus în custodie britanică)? Echipa britanică a raportat că:

> Starea lui mintală este de tip mixt. Este un om instabil, fiind ceea ce în termeni tehnici se numeşte o personalitate psihotică. Dovezile bolii sale din ultimii patru ani, prezentate de un membru al echipei noastre care l-a avut în grijă în Anglia [Rees][6], arată că a suferit halucinaţii legate de otrăvire şi alte idei paranoide similare… În parte ca o reacţie la eşecul misiunii sale, aceste anomalii s-au agravat şi au dus la tentative de sinucidere… Pentru moment, el nu este nebun în sens strict. Pierderea sa de memorie nu va interfera în totalitate cu capacitatea sa de a înţelege procedurile, dar va interfera cu capacitatea de a se apăra şi cu înţelegerea amănuntelor din trecut, lucru care reiese din probe.[9]

Raportul, semnat împreună de psihiatrii americani şi francezi, prezenta concluzia că, deşi simptomele sale erau autentice, el le exagera deliberat şi că Hess nu era de fapt

---

6 Pe parcursul lucrării se vor marca astfel ([]) intervenţiile autorilor. (n.red.)

„nebun“. Interesant este că delegaţii americani, sovietici şi francezi nu au observat nici unul dintre semnele de paranoia raportate la începutul captivităţii lui Hess în Marea Britanie. De fapt, raportul sovietic menţionează clar: „În personalitatea psihologică a lui Hess nu sunt schimbări tipice pentru o schizofrenie progresivă şi, prin urmare, halucinaţiile de care a suferit periodic în Anglia nu pot fi considerate o manifestare a unei paranoia schizofrenice...“[10]

Doar echipa britanică a raportat şi paranoia, şi comportament isteric – dar chiar şi atunci diagnosticul lor s-a bazat doar pe ceea ce generalul de brigadă Rees le spusese despre comportamentul prizonierului în Marea Britanie. Este interesant faptul că alţi psihiatri nu au reuşit să depisteze nici un semn de halucinaţii paranoide. Chiar şi la un an după procesele de la Nürnberg, Rees încă mai susţinea că Hess suferă de schizofrenie paranoidă.[11]

Nici unul dintre medici nu a crezut că Hess îşi simulează simptomele mintale, deşi mai târziu el a afirmat în instanţă că se prefăcea! La zece zile după începerea procesului, apărătorul lui Hess, dr. Günther von Rohrscheidt, a cerut casarea cazului din cauza stării mintale a clientului său şi împotriva dorinţei acestuia. Dar Hess a insistat, făcând o declaraţie în faţa curţii, în care a spus:

> Pentru a anticipa orice posibilitate ca eu să fiu declarat incapabil să pledez, în ciuda faptului că doresc să iau parte la restul procesului alături de ceilalţi, aş vrea să fac în faţa tribunalului următoarea declaraţie acum, deşi iniţial intenţionam să fac acest lucru mai târziu:
> Memoria mea este intactă. Motivele pentru care am simulat pierderea memoriei au fost unele de natură tactică. De fapt, doar capacitatea mea de concentrare este uşor redusă. Dar, ca o consecinţă a acestui fapt, capacitatea mea de a urmări procesul, capacitatea de a mă apăra, de a pune întrebări martorilor sau chiar de a răspunde la întrebări – aceste capacităţi ale mele nu sunt influenţate.
> Subliniez faptul că port întreaga responsabilitate pentru tot ceea ce am făcut sau am semnat, în calitate de unic semnatar sau

> cosemnatar. Atitudinea mea de principiu..., aceea că tribunalul nu este competent, nu este afectată de declaraţia pe care tocmai am făcut-o. Până în prezent, în discuţiile cu avocatul meu am susţinut că mi-am pierdut memoria. El a fost, prin urmare, de bună-credinţă când a afirmat că mi-am pierdut memoria.[12]

Ce urmărea de fapt Hess? Dacă se prefăcea că e nebun pentru a scăpa invocând nebunia, de ce oare, atunci când i s-a oferit o astfel de ocazie, a declarat că jucase teatru?

În pofida acestei declaraţii, după câteva zile Hess a început din nou să pretindă că şi-a pierdut memoria. Psihologul desemnat la TMI, dr. G.M. Gilbert, consemna următoarele:

> Pe măsură ce se apropia momentul pledoariei apărării lui Hess, în boxa acuzaţilor s-a produs consternare când aceştia şi-au dat seama că Hess îşi pierdea într-adevăr memoria. După aşa-zisul episod de revenire completă, erau convinşi că de fapt la început se prefăcuse. Dar cei în favoarea cărora Hess ar fi trebuit să depună mărturie, în calitate de fost adjunct al führer-ului, au fost foarte dezamăgiţi când şi-au dat seama că, atunci când i-au repetat întrebările la care el ar fi trebuit să ofere un răspuns care să-i avantajeze, Hess nu şi-a mai amintit despre ce vorbeau.[13]

Gilbert se referă aici în special la Baldur von Schirach, fostul lider al Hitlerjugend (Tineretul Hitlerist), în apărarea căruia Hess ar fi trebuit să răspundă la două întrebări, din boxa martorilor. Când Schirach discutase prima oară cu Hess, acesta din urmă îi spusese că îşi amintea evenimentele respective şi chiar datele la care avuseseră loc. Cu toate acestea, opt zile mai târziu, von Schirach s-a plâns că Hess afirma că nu mai ştia despre ce vorbeşte el şi că nu îşi amintea nimic, nici măcar discuţia lor anterioară.[14]

O ipoteză extraordinară

Poate cel mai grăitor episod de la Nürnberg a avut loc atunci când Hess a fost examinat de psihiatrul american

Donald Ewen Cameron, pentru a stabili dacă era sau nu apt pentru judecată. Înainte de a examina deţinutul, Cameron a fost chemat la o întâlnire cu spionul american Allen Welsh Dulles – care a jucat ulterior un rol-cheie în crearea CIA, al cărei director urma să devină. Potrivit celor relatate de Gordon Thomas în studiul său despre folosirea de către armată şi serviciile secrete a psihiatriei şi psihologiei, *Journey into Madness* (Călătorie în lumea nebuniei, 1993):

> Dulles l-a pus mai întâi pe Cameron să jure că va păstra secretul, iar apoi i-a spus o poveste uimitoare. El avea motive să creadă că bărbatul pe care dr. Cameron urma să îl examineze nu era de fapt Rudolf Hess, ci un impostor, şi că adevăratul adjunct al führer-ului fusese executat în secret la ordinele lui Churchill. Dulles a explicat că dr. Cameron ar putea să dovedească acest lucru printr-o simplă examinare corporală a bărbatului. Dacă era adevăratul Hess, prizonierul ar fi trebuit să aibă o cicatrice deasupra plămânului stâng, căpătată când tânărul Hess fusese rănit în Primul Război Mondial. Astfel, dr. Cameron a fost de acord să îl examineze pe deţinut.[15]

Nu avea să ducă însă la îndeplinire această misiune. A doua zi, când Hess a fost adus la el, acesta era legat cu cătuşe de un sergent al poliţiei militare britanice, care a refuzat categoric să-l descătuşeze, astfel încât Cameron să-i poată scoate deţinutului cămaşa – sau măcar să-i desfacă nasturii – pentru a-i vedea pieptul.[16] Putem să presupunem că un sergent din poliţia militară britanică ar fi refuzat o cerere venită din partea unui doctor important cum era Cameron doar dacă avea ordine ferme să nu îi permită sub nici o formă să examineze deţinutul.

Cum ajunsese Dulles – omul cel mai bine informat – la concluzia că Hess cel de la Nürnberg era de fapt o dublură şi că adevăratul Hess fusese ucis la ordinele lui Churchill? Şi de ce nu i s-a permis lui Cameron să facă examinarea care ar fi confirmat identitatea prizonierului?

Aşa cum am văzut, Dulles nu era singurul care punea sub semnul întrebării adevărata identitate a bărbatului judecat

– iar apoi închis – ca fiind Rudolf Hess. În 1973, un fost ofiţer SS i-a mărturisit unuia dintre noi că existau îndoieli cu privire la identitatea deţinutului din închisoarea Spandau din Berlin. Se ştie şi că chirurgul militar britanic Hugh Thomas a ridicat această problemă în faţa publicului larg, în cărţile sale *The Murder* of *Rudolf Hess* (Asasinarea lui Rudolf Hess, 1979) şi *Rudolf Hess*: *A Tale of Two Murders* (Rudolf Hess: Povestea a două crime, 1988). Thomas îl examinase personal pe deţinut în timpul unui stagiu la Berlin în 1973 şi observase că acesta nu avea cicatricile de pe piept din Primul Război Mondial.

Există numeroase alte episoade ciudate din timpul detenţiei lui Hess la Nürnberg care, cumulate, ridică suspiciuni. De exemplu, potrivit lui Airey Neave (cel care le-a dus inculpaţilor actele de acuzare), Hess i-ar fi răspuns unui ofiţer care îl strigase cu acest nume: „Nu există nici un Rudolf Hess aici. Însă dacă îl cauţi pe deţinutul nr. 125, eu sunt acela!“[17]

Analizată în contextul ipotezei care presupune existenţa unei dubluri, întreaga problemă a presupusei amnezii a deţinutului capătă o semnificaţie complet diferită. Ce altă metodă mai bună ar fi putut fi utilizată pentru a evita demascarea decât aceea de a pretinde că ţi-ai pierdut memoria, mai ales dacă eşti chemat să depui mărturie în apărarea foştilor colegi?

Unii dintre ceilalţi deţinuţi par să fi indicat clar că au suspiciuni în ceea ce-l priveşte pe „Hess“. Atunci când i s-a spus că Hess nega că ar avea cunoştinţă despre unele evenimente pentru că îşi pierduse memoria, fostul ministru de externe nazist Joachim von Ribbentrop a afirmat: „Hess? Vrei să spui, Hess al nostru? Hess pe care îl avem aici? A spus el asta?“[18]

Göring, de asemenea, părea că are bănuieli, motiv pentru care se amuza foarte mult, tachinându-l pe Hess în momentele când deţinuţii se aflau în aceeaşi sală, în pauzele dintre sesiunile de judecată. El a afirmat că Hess

avea „un mare secret“ pe care ar trebui să îl dezvăluie. Chiar şi în boxa acuzaţilor, într-o pauză procedurală, Göring nu a ratat ocazia de a-l „împunge“ răutăcios pe locţiitorul führer-ului, spunând:

„Apropo, Hess, când o să ne împărtăşeşti şi nouă marele tău secret?... Înaintez o moţiune ca Hess să ne spună marele lui secret în pauză. Ce spui, Hess?“[19]

Repetarea numelui lui Hess arată oare că Göring bănuia deja care era „marele secret“? (Dintre toţi deţinuţii condamnaţi la moarte, doar Göring l-a păcălit pe călău, otrăvindu-se în celulă, înainte de ultima sa reprezentaţie în faţa acestei lumi.)

Procesul

Unii au sugerat că acea formă de justiţie în care învingătorii acţionează ca judecători-călăi este destul de stranie şi că ar fi fost un proces mult mai corect dacă judecătorii ar fi fost selectaţi din rândul puterilor neutre. Dar se pare că învingătorii au vrut să fie văzuţi ca aplicând legea, încercând în acelaşi timp să se răzbune cu orice chip pe cei pe care îi învinseseră.

Procesul celor mai importanţi criminali de război nazişti a început pe 20 noiembrie 1945 şi a durat peste un an. Hess a fost incriminat de toate cele patru capete de acuzare, după cum urmează:

- Unu: Uneltirea în comun sau conspiraţia cu privire la comiterea crimelor prezentate în celelalte capete de acuzare. (Altfel spus, chiar dacă acuzatul nu a participat la crime în sine, faptul că a făcut parte din regimul care le-a comis îl făcea vinovat.)
- Doi: Crime împotriva păcii, în special prin menţinerea războiului în contradicţie cu tratatele şi acordurile internaţionale.

- Trei: Crime de război, cum ar fi acţiuni împotriva civililor, masacrarea prizonierilor de război şi altele.
- Patru: Crime împotriva umanităţii. Acest cap de acuzare include atrocităţile comise împotriva cetăţenilor germani, care nu ar fi fost incluse la categoria crime de război ca atare.

Hess a fost unul dintre cei 21 de acuzaţi, alături de Göring, von Ribbentrop şi Alfred Rosenberg, ideologul nazist. Martin Bormann, care dispăruse, a fost judecat *in absentia*.
În actul de acuzare al lui Hess scria:

> În perioada 1921-1941, acuzatul Hess a fost: membru al Partidului Naţional-Socialist, adjunct al führer-ului, ministru fără portofoliu al Reich-ului, membru al Reichstag-ului, membru al Consiliului de Miniştri pentru Apărarea Reich-ului, membru al Consiliului Guvernamental Secret, succesor desemnat al führer-ului, după acuzatul Göring, general în SS şi general în SA.
> Acuzatul Hess s-a folosit de poziţiile de mai sus, de influenţa sa personală şi de legătura apropiată cu führer-ul pentru: a promova ascensiunea la putere a conspiratorilor nazişti şi a consolida controlul lor asupra Germaniei, aşa cum se arată în primul cap de acuzare; a promova pregătirile militare şi psihologice pentru război, după cum se arată în primul cap de acuzare; a participa la planificarea politică şi pregătirea pentru războaie de agresiune şi războaie încălcând tratatele, acordurile şi garanţiile internaţionale, după cum se arată în capetele unu şi doi de acuzare; a participa la pregătirea şi planificarea politicii externe a conspiratorilor nazişti, după cum se arată în primul cap de acuzare; a autoriza, conduce şi participa la crimele de război, după cum se arată în al treilea cap de acuzare şi la crimele împotriva umanităţii, stipulate în al patrulea cap de acuzare, incluzând o largă varietate de crime împotriva persoanelor şi infracţiuni împotriva proprietăţii.[20]

Când actul de acuzare a fost citit, iar lui Hess i s-a cerut să spună cum pledează, el a răspuns doar *Nein*. Preşedintele tribunalului a spus că aceasta va fi considerată drept o pledoarie „nevinovat“, ceea ce a provocat râsete în sala de judecată, inclusiv din partea

camaradului acuzat Hermann Göring.[21]

Acuzaţiile împotriva celorlalţi nazişti vizau într-o mare măsură înfiinţarea şi organizarea lagărelor de exterminare, sclavia şi atrocităţile comise în Europa de Est. Având în vedere că excesele cele mai grave fuseseră comise după ce Hess fugise în Marea Britanie, acestea nu i-ar fi putut fi puse în cârcă. Planurile „Soluţiei finale“, de exemplu, au fost elaborate la Conferinţa de la Wansee din ianuarie 1942 – la nouă luni după ce Hess devenise prizonierul britanicilor –, însă acuzarea a argumentat că, întrucât el fusese unul dintre membrii iniţiali ai Partidului Naţional-Socialist şi unul dintre principalii arhitecţi ai ascensiunii lui la putere, ar trebui să fie considerat totuşi unul dintre principalii conspiratori, potrivit primului cap de acuzare. S-a invocat, de asemenea, şi faptul că ar fi avut puteri extinse, prin calitatea funcţiei sale de adjunct al führer-ului. Procurorul, locotenent-colonelul Mervyn Griffith-Jones, declara: „Excelenţa Voastră, în pledoaria mea susţin că, pentru a obţine condamnarea acestui bărbat şi a colegilor lui, este suficient să aduc dovezi doar cu privire la poziţiile lor în statul nazist şi în controlarea statului şi, de asemenea, dovezi generale ale crimelor care au fost comise de poporul german.“[22]

Alte acuzaţii aduse împotriva lui Hess au fost semnarea de către acesta a legii prin care evreii cetăţeni germani erau privaţi de drepturile lor civile şi a decretului privind serviciul militar obligatoriu, considerat de procurori drept o dovadă a conspiraţiei privind iniţierea şi menţinerea războiului. Acuzarea a argumentat, de asemenea, că Auslandorganisation era „coloana a cincea“[7] şi că, în calitate de şef al acesteia, Hess a pus bazele anexărilor ilegale a Austriei şi a Cehoslovaciei.

---

7 Iniţial numele agenturii generalului Franco, activă în perioada războiului civil din 1936-1939; în timpul celui de Al Doilea Război Mondial a reprezentat agentura nazistă responsabilă cu diversiune şi spionaj. (n.red.)

În întreaga pledoarie a acuzării s-a pus accentul nu doar pe vinovăţia lui Hess, ci şi pe puterea pe care o exercitase în cel de Al Treilea Reich până în 1941. Acuzarea a petrecut mult timp şi a făcut eforturi pentru a stabili aria de extindere a responsabilităţilor sale, precum şi faptul că nimic nu se putea întâmpla în Germania fără ştiinţa şi aprobarea lui, atrăgând atenţia în mod special asupra prezenţei semnăturii pe toate legile promulgate. Aceasta a fost baza condamnării sale pentru primul şi al doilea cap de acuzare (conspiraţie împotriva păcii şi organizarea şi pregătirea unui război nelegitim).

Aproape fără excepţie, istoricii postbelici l-au subevaluat pe Rudolf Hess, prezentându-l drept un *yes-man*[8] ineficient, cel mult un „pudel“ al lui Hitler, care devenise un motiv de stânjeneală pentru conducere. Imaginea generală despre el este a cuiva care nu avea nici o iniţiativă individuală şi, cu siguranţă, nici o putere. Acestui Hess i-ar fi venit greu şi să îşi lege şireturile fără un ordin direct de la iubitul său führer. Dar acuzarea sa de la Nürnberg s-a bazat pe ideea că el deţinuse o putere şi o influenţă reale, că fusese un iniţiator care ar trebui spânzurat pentru faptele sale şi că fusese, de asemenea, o forţă importantă în spatele ascensiunii hitlerismului în Germania. Deci, care era adevăratul Rudolf Hess – o slugă lipsită de identitate sau o forţă de care trebuia să se ţină cont?

Cât despre zborul în Scoţia, procurorii au argumentat că, departe de a fi un semn al intenţiilor de pacificator ale lui Hess, această acţiune era încă o dovadă a conspiraţiei de a continua războiul, dat fiind că intenţia era de a face un târg cu Marea Britanie pentru a creşte şansele de succes ale Germaniei în conflictul care se contura cu Uniunea Sovietică. Griffith-Jones a adăugat: „Excelenţa Voastră, pledoaria mea este, prin urmare, aceea că singurul motiv pentru care Hess a venit în Anglia nu a fost deloc

8 Om de paie, în limba engleză, în original (n.red.)

umanitar, ci a avut ca scop, după cum am spus, doar să-i permită Germaniei să ducă bătălia împotriva Rusiei pe un singur front.“[23]

Acest lucru ridică altă întrebare crucială cu privire la zborul lui Rudolf Hess. Istoricii au fost în general de acord cu declaraţia lui Hitler că Hess, pierzând contactul cu realitatea, a făcut un gest sincer, dar eronat, zburând solitar pentru a media o pace despre care führer-ul nu a ştiut înainte ca britanicii să-l captureze pe adjunctul său. Însă dacă, aşa cum au presupus procurorii, evadarea a fost o mişcare calculată într-un joc mult mai vast, atunci este rezonabil să presupunem că Hitler ştia despre iniţiativă şi că doar atunci când aceasta a eşuat dezastruos s-a gândit că este bine să nege că ar fi cunoscut ceva şi să se dezică atât de plan, cât şi de executantul acestuia.

Dr. Günther von Rohrscheidt, care a fost numit de tribunal, a fost iniţial avocatul lui Hess, dar deţinutul l-a demis în timpul procesului. Ulterior, el i-a cerut lui Alfred Seidl, care îl reprezenta pe Hans Frank, avocatul lui Hitler şi fostul guvernator-general nazist al Poloniei, să îl apere. Apărarea lui Seidl a mers în două direcţii. Prima a fost încercarea de a contrazice ideea că liderii nazişti au fost implicaţi într-o conspiraţie de a duce un război în contradicţie cu tratatele internaţionale, în special cu Tratatul de la Versailles. Seidl a argumentat că, deşi ar putea fi adevărat din punct de vedere tehnic că de la început principalul scop al Partidului Naţional-Socialist a fost să înlăture umilinţele impuse poporului german la Versailles, tratatul în sine era nedrept, împotriva justiţiei naturale şi fusese acceptat de către Germania doar prin constrângere. Deloc surprinzător, tribunalul a respins această pledoarie ca inadmisibilă.[24]

Cealaltă linie de apărare a lui Seidl a fost mai ingenioasă şi mai curajoasă sau poate mai aventuroasă. El aflase prin intermediul lui Friedrich Gauss, şeful Departamentului Juridic al Ministerului de Externe german, că exista o

înţelegere secretă între Germania şi URSS, care avusese drept rezultat divizarea Poloniei între cele două naţiuni, în septembrie 1939.[25] El a argumentat că guvernul sovietic se făcea, prin urmare, la fel de vinovat de conspiraţia de a purta un război şi că prezenţa unui judecător sovietic în completul de judecată făcea ca întregul proces să fie nedrept.

Pentru a-şi dovedi afirmaţia, Seidl a prezentat o declaraţie făcută sub jurământ de către Gauss (singurele două exemplare ale acordului fiind în mâinile ruşilor). Aceasta a generat dezbateri aprinse în tribunal şi Seidl s-a confruntat cu opoziţia sovieticilor; procurorul sovietic, Roman Rudenko, a mers până acolo încât a afirmat că este „un act de provocare“. Declaraţia a fost admisă, dar ignorată total de judecători.[26]

Hess însuşi a arătat foarte puţin interes pentru propria sa apărare. Atitudinea lui a fost una de indiferenţă faţă de ceea ce se întâmpla în jurul lui, uneori părând chiar că nu înţelege nimic. În timp ce acuzaţii ceilalţi ascultau cu atenţie traducerea procesului, el a refuzat să îşi pună căştile (deşi Hess ştia bine limba engleză, în timpul procesului s-a vorbit şi în rusă, în franceză şi în alte limbi) şi citea cu interes un roman, în timp ce viaţa îi era pusă în cumpănă. Cu toate acestea, prin intermediul lui Seidl, el a declarat că refuză să recunoască autoritatea tribunalului în orice alt domeniu cu excepţia crimelor de război şi şi-a recunoscut de bunăvoie responsabilitatea pentru toate legile şi decretele pe care le-a semnat sau le-a emis în perioada mandatului său de adjunct al führer-ului.[27] Apoi, în final, toate privirile s-au îndreptat asupra lui când a fost chemat în boxa martorilor, pentru a vorbi în apărarea sa.

Hess a ţinut un discurs ciudat şi incoerent. Poate cu mai multă dreptate decât i s-a dat atunci, el a comparat procesul cu procesele-spectacol de la Moscova din anii 1930, subliniind că inculpaţii de acolo păreau să fie sub influenţa drogurilor sau a hipnozei. S-a lansat apoi într-o

diatribă în care a argumentat că, virtual, toţi cei implicaţi în război s-au aflat sub acelaşi gen de influenţă hipnotică: martorii de la proces, cei care l-au prins în Marea Britanie, paznicii lagărelor de concentrare germane şi chiar Hitler. După cum vom vedea, cuvintele sale, deşi aparent nebuneşti, paranoice, par să fi fost alese cu grijă, pentru a transmite un subtext semnificativ.

Până la urmă, preşedintele tribunalului l-a oprit, spunând că epuizase cele 20 de minute alocate. Hess a spus că renunţă la restul declaraţiei pe care ar fi vrut să o facă, iar apoi, brusc pasionat, coerent şi lucid, şi-a încheiat pledoaria cu următoarele afirmaţii atent elaborate:

> Mi s-a permis să lucrez mulţi ani din viaţa mea sub cel mai mare fiu pe care l-a dat poporul meu în istoria lui milenară. Chiar dacă aş putea, nu aş vrea să şterg această perioadă din existenţa mea. Sunt fericit acum să ştiu că mi-am făcut datoria faţă de poporul meu – datoria mea de german, de naţional-socialist, de urmaş loial al führer-ului meu. Nu regret nimic.
> Dacă ar fi să o iau de la capăt, aş proceda exact la fel. Chiar dacă aş şti că la sfârşit m-ar aştepta o moarte groaznică pe rug. Indiferent ce fac oamenii, într-o zi voi sta în faţa judecăţii Celui Veşnic. Voi răspunde în faţa Lui şi ştiu că El mă va considera nevinovat.[28]

Verdictul

După o lună de deliberări, toate verdictele au fost date pe 1 octombrie 1946. În privinţa lui Hess, din cauza poziţiei sale în guvernul nazist – în special pentru că întreaga legislaţie trebuia să fie aprobată de el –, s-a reţinut că a conspirat pentru provocarea războiului. A fost evidenţiat faptul că semnase decretul pentru introducerea înrolării obligatorii, în 1935. În sentinţă se arăta:

> Este adevărat că, între 1933 şi 1937, Hess a ţinut discursuri în care îşi exprima dorinţa de pace şi pleda pentru cooperare economică internaţională. Dar nimic din ce conţin aceste discursuri nu poate schimba faptul că, dintre toţi acuzaţii, nimeni

nu ştia mai bine decât Hess cât de hotărât era Hitler să îşi îndeplinească ambiţiile, cât de fanatic şi de violent era şi cât de puţin urma să se abţină acesta de la folosirea forţei.[29]

Sentinţa l-a declarat pe Hess un „participant de bunăvoie şi informat“ la evenimentele din 1938-1939 care au fost preludiul celui de Al Doilea Război Mondial: anexarea Austriei şi invadarea Cehoslovaciei şi a Poloniei. Din misiunea sa în Marea Britanie, sentinţa atrăgea atenţia că zborul avusese loc la doar zece zile după ce Hitler fixase data lansării ofensivei împotriva Rusiei (Operaţiunea Barbarossa), făcând explicit legătura între cele două evenimente. Totuşi, tribunalul a considerat insuficiente dovezile pentru condamnarea lui Hess pentru crime de război sau crime împotriva umanităţii şi l-a condamnat la închisoare pe viaţă.

Judecătorul sovietic şi-a exprimat dezacordul, considerând că erau suficiente temeiuri pentru un verdict de vinovăţie în toate cele patru capete de acuzare şi că Hess ar trebui condamnat la moarte, declarând: „Misiunea asumată de Hess de a zbura în Anglia ar trebui considerată ultima dintre aceste crime, întrucât misiunea a fost asumată în speranţa de a facilita agresiunea împotriva Uniunii Sovietice, reţinând temporar Anglia de la luptă.“[30] El a mai argumentat că, deşi Hess era scos din acţiune în perioada în care au fost comise cele mai groaznice atrocităţi, el a contribuit la pregătirea terenului pentru acestea şi se făcea, prin urmare, vinovat de complicitate.

În timp ce viaţa lui atârna în balanţă, Hess privea în jur, nederanjându-se nici măcar să-şi pună căştile pentru a auzi verdictul. După ce a fost scos din boxa acuzaţilor, el a spus că nu ascultase nimic şi a fost surprins să descopere că nu va fi spânzurat. De fapt, scăpase „la mustaţă“ de condamnarea la moarte. Toate cele patru puteri căzuseră de acord că el era vinovat pentru capetele de acuzare unu şi doi, dar a fost o egalitate de doi la doi în privinţa celorlalte capete de acuzare. SUA şi Franţa votaseră „nevinovat“, în timp ce Marea Britanie şi URSS votaseră

„vinovat“, şi, întrucât acordul era că egalitatea însemna achitarea, verdictul final a fost „nevinovat“.[31]

Totuşi, la pronunţarea sentinţei, chiar dacă el fusese condamnat doar pentru două capete de acuzare, judecătorii sovietici s-au pronunţat pentru moarte, dar au fost depăşiţi la numărul de voturi. Este de remarcat că judecătorii britanici l-au declarat vinovat pe Hess pentru toate cele patru capete de acuzare, cu intenţia evidentă de a-l trimite la spânzurătoare ca să scape de el.

Acum, fie că era adevăratul Rudolf Hess sau cu totul altcineva, bărbatul slăbit, cu ochii adânciţi în orbite, din închisoarea Nürnberg avea să primească în scurt timp un alt titlu. Pentru tot restul vieţii sale, cel care fusese cunoscut, judecat şi condamnat ca Rudolf Hess avea să fie ştiut în marea fortăreaţă Spandau din Berlin doar ca deţinutul nr. 7.

Bătrânul din Spandau a inspirat numeroase cărţi, atât în timpul, cât şi după ce îndelungata sa viaţă a luat sfârşit. Prima, publicată la câteva săptămâni după verdictul dat la Nürnberg, a fost *Le mystère Hess* (Misterul Hess) a lui E.N. Dzelepy, în care autorul îşi exprimă dezamăgirea că la proces nu s-a făcut nici o dezvăluire importantă despre misiunea lui Hess: „Procesul de la Nürnberg nu a făcut lumină asupra «Misterului Hess». Hess însuşi nu s-a abătut de la marea sa «discreţie» care dura de cinci ani. El a refuzat să spună «întregul adevăr» despre cazul său. Mărturia sa nu a adus nimic nou, ci doar puţin mai mult mister.“[32] Dzelepy credea că Hess a zburat în Scoţia într-o misiune de pace reală, susţinută de Hitler, pentru a se întâlni cu cei mai înalţi membri ai clasei conducătoare britanice care i se opuneau lui Churchill. Dar, asemenea multor altor cercetători ai lui Hess, Dzelepy şi-a mărturisit profunda frustrare, întrucât credea că autorităţile britanice ascund publicului adevărul.

La câţiva ani după ce multe dintre documentele legate de cazul Hess au fost făcute publice, nu putem decât să

înţelegem frustrarea lui Dzelepy. Se pare că autorităţile britanice nu au nici o intenţie să facă publice unele detalii ale afacerii Hess, probabil din motive de siguranţă naţională. Dar, după atâta timp, cum ar mai putea ele constitui o ameninţare? Cum ar putea detaliile unei misiuni eşuate acum 60 de ani să ameninţe în vreun fel Marea Britanie de astăzi?

Note

[1] Persico, p. 134
[2] Hugh Rhomas, *Hess*: *a Tale of Two Murders*, p. 152. Scrisoarea a fost scrisă în ianuarie 1946
[3] Padfield, *Hess*, p. 305
[4] J.R. Rees, p. 170
[5] *Ibid.*, p. 171
[6] Ordinul TMI din 24 noiembrie 1945. (Acest ordin şi cererea potrivit căreia Hess ar fi trebuit examinat de psihiatri dintr-o ţară neutră sunt omise din publicaţia oficială britanică a procesului, dar sunt incluse în versiunea americană.)
[7] J.R. Rees, pp. 140-141
[8] În cartea sa (p. 143), Rees nu dă numele acestui membru care s-a opus deciziei, însă într-o scrisoare adresată unui coleg canadian, W. Clifford Scott, datată 11 iunie 1958 (a cărei copie se află în posesia noastră), Rees afirmă că lordul Moran „s-a opus violent recomandării“ potrivit căreia Hess era apt să fie judecat.
[9] J.R. Rees, p. 217
[10] *Ibid.*, p. 223
[11] *Ibid.*, pp. 211-213
[12] Tribunalul Militar Internaţional, vol. I, pp. 305-306
[13] J.R. Rees, p. 181
[14] *Ibid.*, pp. 181-182
[15] Gordon Thomas, pp. 167-168

[16] *Ibid.*, p. 168
[17] Neave, p. 346
[18] J.R. Rees, p. 169
[19] G.M. Gilbert, p. 89
[20] Tribunalul Militar Internaţional, vol. I, p. 31
[21] *Ibid.*, vol. I, p. 48
[22] *Ibid.*, vol. VI, p. 151
[23] *Ibid.*, vol. VI, p. 163
[24] *Ibid.*, vol. X, pp. 60-67
[25] A se vedea p. 100
[26] Tribunalul Militar Internaţional. vol. X, pp. 132-133, 157 şi 214
[27] *Ibid.*, vol. IX, p. 632
[28] *Ibid.*, vol. XXII, pp. 384-385
[29] *Ibid*. vol. XXII, pp. 487-488
[30] *Ibid.*, vol. XXII, pp. 540-541
[31] Bradley F. Smith, pp. 181-182
[32] Dzelepy, p. 7 (traducerea aparţine autorilor)

CAPITOLUL DOI
În spatele mitului

Aproape tot ce s-a scris despre Rudolf Hess începând din anul 1941 stă sub influenţa marelui mister al zborului său. Curând însă aveam să ne dăm seama că o atenţie aproape exclusiv acordată acelui eveniment face ca multe dintre elementele cruciale ale poveştii să fie complet ignorate. Majoritatea cărţilor despre Hess se concentrează asupra perioadei dintre anii 1941 şi 1987, ignorând în mare măsură faptul că bărbatul care a sosit în Scoţia avea 47 de ani şi că trăise deja aproape o jumătate de secol în care i se formase un caracter care putea să îl ajute să suporte ceea ce avea să se întâmple. Pentru a înţelege pe deplin

acţiunea acestuia, a trebuit să punem unele întrebări despre trecutul lui. Deşi această misiune era, fără îndoială, punctul culminant al vieţii sale de până atunci, oare care fusese motivul pentru care se hotărâse să o pună în aplicare? Ce a stat la baza misiunii omului care ulterior a devenit un obiect al deriziunii, cel de care s-a dezis regimul nazist, dar care a fost considerat de către puterile victorioase drept o faţă a acestuia? Cine a fost de fapt Rudolf Hess?

Aşa cum am văzut deja, există o discrepanţă considerabilă între imaginea pe care o au istoricii despre Hess şi cea pe care şi-au făcut-o procurorii şi judecătorii de la Nürnberg. El a fost judecat şi găsit vinovat pentru autoritatea pe care o exercitase şi pentru rolul său în organizarea şi aducerea la putere a celei mai rigide şi mai groaznice maşinării politico-militare din secolul al XX-lea. Însă, după cum scrie majoritatea istoricilor postbelici, Hess era un *yes-man* ineficient al lui Hitler, pe care literalmente îl idolatriza. Imaginea standard este cea a unui personaj şters, fără altă putere reală decât aceea de a stânjeni, stereotip care apare în următorul paragraf din cartea lui Robert S. Wistrich, *Who's Who in New Germany* (Personalităţile Noii Germanii, 1982):

> În perioada 1925-1932, Hess nu a deţinut nici un rang oficial în Partidul Naţional-Socialist, dar a acţionat ca secretar personal al lui Hitler care avea încredere oarbă în acesta şi îl urma necondiţionat. Introvertit, timid, foarte nesigur şi dependent de o figură paternă idealizată, Hess compensa lipsa lui de inteligenţă, de abilitate oratorică sau lipsa capacităţii de intrigă politică printr-o supunere şi un devotament de câine faţă de Hitler, pe cât de naive, pe atât de sincere.[1]

Această caracterizare, urmarea liniei de partid, este rareori pusă la îndoială, însă atunci când acest lucru se întâmplă, iese la iveală un Hess foarte diferit. Când am cercetat cariera antebelică a lui Hess şi mărturiile celor care l-au cunoscut, am ajuns la concluzia că aproape toate afirmaţiile lui Wistrich cu privire la Hess se bazau pe o

interpretare eronată a faptelor.

După cum vom vedea, Hess era mult mai mult decât un simplu secretar personal al lui Hitler în timpul ascensiunii la putere a Partidului Naţional-Socialist, mult mai mult chiar decât confidentul lui, cel cu care acesta împărtăşea cele mai multe momente de introspecţie. Şi, cu toate că era mai presus de orice îndoială loial şi total devotat lui Hitler, era pe deplin conştient de slăbiciunile führer-ului. În realitate, departe de a fi „pudelul“ intimidat şi supus al lui Hitler, Hess era atât de sigur de sine, încât din când în când făcea gestul radical – şi pentru majoritatea oamenilor, terifiant – de a-l contrazice şi de a se certa cu el. De fapt, aparentul devotament neclintit, de sclav, al adjunctului era în multe privinţe un rol, de ochii publicului, asumat deliberat pentru a da un exemplu – la început în grupul destul de mic al adepţilor lui Hitler, dar apoi pentru întregul popor german. În loc să fie un lacheu intimidat, adevăratul Rudolf Hess era puterea din spatele tronului, creatorul de imagine subtil şi foarte eficient care veghea din umbră.

Se spune deseori că, deşi Hess era cel mai educat dintre cei doi, Hitler era cel mai inteligent. Aceasta este însă o suprasimplificare: Hitler avea o inteligenţă nativă mai ascuţită, abilitatea de a gândi fără a se lăsa influenţat – şi, desigur, charismă şi un instinct teatral care l-au făcut memorabil ca lider –, însă Hess era un gânditor mai profund, un planificator prudent, un consilier excelent. Hitler era acţiune, Hess era strategie. Împreună au făcut o echipă formidabilă, dar nu ca stăpân şi sclav – cel puţin la început, ei au fost mai mult sau mai puţin egali.

Nazistul tăcut

Mulţi dintre cei care l-au întâlnit pe Hess înainte de război – inclusiv cei care nu erau nici pe departe

admiratori ai nazismului – sunt de acord că putea să fie foarte impresionant în felul său tăcut, prudent. În 1934, aflându-se într-o misiune de evaluare a constituirii Luftwaffe[9], colonelul de aviaţie Frederick W. Winterbotham, şeful Departamentului Aviaţie al MI6, a avut aşa-zisa onoare de a-i întâlni pe mulţi lideri nazişti, inclusiv pe Hitler şi pe Hess. Înainte de prima sa întâlnire cu locţiitorul führer-ului, Winterbotham a primit următoarele informaţii de la omul său de legătură din Berlin, baronul William de Ropp, care făcuse un studiu special cu privire la caracterul liderilor nazişti:

> Bill [de Ropp] mă prevenise că el era un om foarte educat şi remarcabil de inteligent care, ca adjunct al lui Hitler, îl susţinea întotdeauna într-un mod mai degrabă tăcut, trecând neobservat. Hess era, la nevoie, un vorbitor puternic, dar şi mie mi-a făcut impresia că era mai preocupat de bunăstarea ţării sale decât de cucerirea altora.[2]

În câteva luni, Winterbotham l-a întâlnit pe Hess de mai multe ori, chiar a mers cu el la teatru, la un spectacol cu piesa *Coriolan* de Shakespeare, ocazie cu care a aflat multe despre caracterul adjunctului.

Omul din MI6 s-a amuzat observând că piesa părea să fie aleasă anume pentru a da repetate ocazii de a saluta cu salutul nazist, mascat ca salut roman. Publicul era încântat, extaziat de fiecare dată când un „*Ave Caesar*!“ se transforma în *Heil Hitler*!, dar Hess era tot mai stânjenit de isteria crescândă. În final, s-a aplecat şi i-a şoptit oaspetelui său englez: „Ştii, nu e cu adevărat nevoie de asta.“[3]

Pare de neconceput că tocmai adjunctul führer-ului era stânjenit – până la urmă, ţinea de postul lui să agite masele până la frenezie. Dar era ca şi cum el ar fi privit spectacolul prin ochii oaspetelui său, cu tot dezgustul unui om civilizat. Pe parcursul câtorva întâlniri, Winterbotham a descoperit că iniţial rezervatul adjunct, care de altfel nu

---

9 Forţele aeriene ale armatei germane în perioada nazistă (n.red.)

era niciodată decât foarte manierat şi corect, s-a încălzit treptat, permiţându-şi mici glume. Evaluarea sa finală a caracterului lui Hess a fost: „Găsesc… o anumită profunzime de caracter şi un nivel de inteligenţă care lipsesc deseori altor lideri nazişti. Are o sensibilitate latentă, în locul eficienţei nemiloase a celor asemenea lui Göring sau Himmler. Echilibrul lui interior a crescut, dar părea mereu ezitant.“[4]

Relatarea lui Winterbotham arată clar că Rudolf Hess nu era uşor de descifrat. De felul lui rezervat şi tăcut, era mai fericit să lucreze din culise decât să caute centrul scenei – dar, dacă lucrurile stăteau astfel, care era de fapt rolul său? Aştepta el să fie adus sub lumina reflectoarelor, fără să vrea, ca să-şi bâiguie rolul când venea momentul? Era deja o putere de care să se ţină seama, ca scriitor de discursuri, director de scenă, producător, regizor – şi muză. Deşi poate nu avea ambiţii de ascensiune personală, el avea un set clar definit de ambiţii pentru iubita lui Germanie. Un lucru revelator, în ajunul preluării puterii de către naziști, el le-a scris părinţilor săi o diatribă împotriva „carieriştilor“ – cei care lucrau pentru câştig personal mai degrabă decât din patriotism sau simţ al datoriei:

> Adesea, carieristul nu se deosebeşte prea tare de un şantajist. Este mai degrabă un om fals, nu un om capabil… Cel care se ridică prin forţele proprii se ridică împotriva carieriştilor. El îşi face datoria fără să se gândească la carieră… ridicându-se, sigur de el şi drept – carieristul încearcă să prindă un loc liber în tramvai.[5]

Hess nu era ipocrit. Alţi lideri naziști şi-au folosit funcţiile şi au făcut abuz de ele pentru a-şi împodobi cuibul, ducând o viaţă de lux şi de desfrâu – excesul de droguri al lui Hermann Göring era deja arhicunoscut –, însă Hess a continuat să trăiască modest, conştiinţa lui nepermiţându-i nici măcar să deconteze cheltuieli mărunte. Spre deosebire de toţi ceilalţi oficiali naziști, el a refuzat să folosească benzină de la staţia guvernului pentru maşina sa personală

(un Mercedes, model sport), pentru că acest lucru era împotriva regulamentului.[6] Departe de a-şi împodobi pereţii cu tablouri scumpe, pe cheltuiala partidului, nici măcar o agrafă de hârtie a guvernului nu a ajuns pe biroul lui de acasă. Desigur, pasiunea pentru regulile mărunte nu-l face pe un om nici onorabil, nici atrăgător, dar părerile lui Hess pot părea surprinzătoare. Deşi aproba de obicei discriminarea sexuală din regimul nazist, exista un subiect cu privire la care se opunea moralităţii oficiale – pentru care îl contrazicea chiar, când era necesar, pe Hitler însuşi. Hess nu avea nici o reţinere în a se arăta un apărător al mamelor singure, atacându-i pe cei care le ostracizau şi ducând o campanie activă pentru înlăturarea stigmatului ilegitimităţii. El chiar s-a oferit să le fie naş copiilor nelegitimi ai căror taţi muriseră în război[7] – acţiuni care nici pe departe nu ar putea fi ale unui om incapabil să aibă idei proprii sau prea intimidat ca să lanseze provocări la adresa sistemului.

Omul Hess

Adjunctul führer-ului poate fi uneori dificil de evaluat cu o oarecare obiectivitate, însă este încă şi mai greu de descifrat Rudolf Hess omul. Cei care l-au văzut cu regularitate au remarcat deseori că el părea puţin mai relaxat doar după luni de întâlniri, deşi, după cum am văzut, Winterbotham a vorbit despre o destindere spre sfârşitul perioadei în care s-au aflat în contact direct. Şi, aşa cum omul din MI6 şi alţii au constatat cu surprindere, Hess nu era un lider nazist tipic. În timp ce majoritatea confraţilor lui erau doar un pic mai mult decât nişte asasini, el s-a străduit să insufle un simţ al onoarei în cei care lucrau pentru cauză, căutând întotdeauna ca prin comportamentul lui să dea un exemplu perfect de urmat. Spre deosebire de mulţi dintre cei care şi-au croit drum

prin teroare în elita celui de Al Treilea Reich, el era un om inteligent, cultivat, cu puternice înclinaţii artistice şi muzicale, care scria poezie romantică şi era îndrăgostit de Beethoven. (Nu a fost niciodată de acord cu Hitler în privinţa superiorităţii lui Wagner.)

Hess era prin natura sa rafinat şi – ca toate adevăratele eminenţe cenuşii – nu încerca să iasă în evidenţă, deşi cu statura sa şi cu aerul lui sumbru, intens, cu greu ar fi putut trece neobservat în mulţime. În tinereţe, fusese cunoscut drept „chipeşul Rudi“, chiar dacă întotdeauna timid şi reţinut cu fetele, nu a făcut caz niciodată de frumuseţea lui. Cu trecerea timpului, când viaţa a devenit grea – plină de decizii de viaţă şi de moarte şi de obsesii fanatice –, figura sa a căpătat o expresie stranie, de om bântuit. Treptat, dintr-un as al zborului, elegant, cu o figură ca dăltuită în piatră, el s-a transformat într-un bărbat de vârstă mijlocie, cu o privire oarecum sălbatică, având ca detalii fizice evidente sprâncenele uriaşe, stufoase, care accentuau imaginea de intensitate obsedată. Când s-a paraşutat în Scoţia, pe figura lui se fixase deja o expresie de profundă anxietate – firească, date fiind circumstanţele.

Uneori, seriozitatea prea mare îl împiedica pe adevăratul Hess să răzbată la suprafaţă. Se pare că avusese simţul umorului şi era cunoscut ca un om care râdea şi se manifesta spontan, dar în cea mai mare parte a timpului era considerat o persoană mai degrabă severă, corectă, care îşi ţinea foarte bine în frâu emoţiile. Secretarii lui particulari, care îl cunoşteau bine, au susţinut că nu l-au văzut niciodată pierzându-şi controlul, indiferent de provocări. Era întotdeauna în aparenţă rece şi calm, deşi apropiaţii lui ştiau prea bine cât de mult îl costa, în termeni de sănătate, acest autocontrol aproape supraomenesc. Sistemul nervos al lui Hess era hipersensibil, provocând numeroase suferinţe psihosomatice care imitau, între alte manifestări, crizele de blocaj de vezică biliară şi ulcerele stomacale. Exista

însă un lucru asupra căruia părea să nu aibă nici un control: un fluierat incorigibil – şi cât se poate de iritant – cu care îşi înnebunea membrii personalului, un zgomot interminabil şi asurzitor de care era rareori conştient.

Iată de ce colegii lui din ierarhia nazistă nu îl găseau pe gustul lor, tratându-l cu precauţie la început – în fond, era prietenul intim al lui Hitler –, iar apoi luându-l din ce în ce mai mult în derâdere. Sentimentul era reciproc. Chiar şi în primele zile ale regimului, ei erau rareori încurajaţi să se apropie mai mult de el; în orice caz, Hess s-a asigurat că viaţa lui personală era strict separată de îndatoririle sale de partid. Cu toate că el şi Ilse primeau invitaţi, musafirii lor preferaţi erau mai degrabă artişti, muzicieni şi filosofi, decât colegi de birou neciopliţi, cu limbaj grosolan şi minţi înguste.

Nu toţi liderii nazişti erau insensibili la părţile bune ale lui Hess. După prima lor întâlnire, în 1926, Goebbels scria în jurnalul său: „Hess: persoana cea mai decentă; tăcută, prietenoasă, rezervată“[8], în timp ce alt coleg, Kurt Ludecke, comenta în 1933: „Pentru mine, el era masculinitatea personificată“, adăugând că era „foarte rece, foarte politicos – prea politicos“.[9] Această subliniere a masculinităţii lui Hess pare destul de ciudată şi nelalocul ei, intenţia fiind, probabil, să înlăture zvonurile insistente potrivit cărora locţiitorul führer-ului ar fi fost homosexual. În realitate, au existat mulţi homosexuali în ierarhia nazistă, deşi oficial homosexualitatea era *verboten* (interzisă). Într-adevăr, homosexualii au fost între primele victime ale lagărelor de concentrare. Însă nu există dovezi că Hess era homosexual, în pofida comentariului destul de trist al lui Ilse Hess, care a spus despre căsătoria lor că a făcut-o să se simtă ca o „elevă la mănăstire“.[10]

Evident, Hess nu era un amant prea grozav: deşi era cu adevărat atras de personalitatea şi intelectul lui Ilse, ideea de a se căsători cu ea nu pare să-i fi trecut prin minte până

când Hitler aproape că i-a ordonat să o facă. Detractorii lui au scos în evidenţă cu satisfacţie intervalul de zece ani scurs între data căsătoriei şi naşterea unicului lor fiu, în 1937, şi chiar şi atunci au fost zvonuri că Hess nu ar fi fost de fapt tatăl (deşi era evident că îl adora pe micul Wolf). Nu există nici o dovadă că acesta nu ar fi fost virgin în noaptea nunţii şi nici că ar fi avut vreo relaţie în afara căsătoriei. Părea să îşi fi dedicat pasiunea exclusiv Germaniei şi devotamentului pentru Hitler. Deşi fiecărui german i se cerea supunere faţă de führer, devoţiunea lui Hess era considerată atât de exagerată, încât i-a adus porecla *Fräulein* (domnişoară) – dar acesta pare nu atât un comentariu răutăcios privind sexualitatea sa, cât referitor la rolul său de sprijin în viaţa lui Hitler. În această privinţă, Frederick Winterbotham scria:

> Spre deosebire de maestrul său, Hess se mulţumea cu statutul de umbră. El evita lumina reflectoarelor şi cred că puţini oameni îl cunoşteau îndeaproape. Cămaşa lui brună nu avea nici un ornament, dar, ca şi celelalte haine ale sale, era foarte bine croită. Pantalonii lui nu ar fi putut fi croiţi mai bine nici pe Savile Row[10]; era înalt şi suplu, cu picioare bune pentru cizme; într-adevăr, cizmele lui erau motiv de invidie în partid; nu numai că erau din piele veritabilă, dar i se şi potriveau foarte bine, iar lustrul pielii negre l-ar fi făcut invidios şi pe un ofiţer de cavalerie. Nu am putut să îmi dau seama de la început dacă era timid cu străinii, nu prea sigur de el sau pur şi simplu excentric. Cu siguranţă, era pretenţios.[11]

Referirea la Savile Row l-ar fi încântat pe Hess, întrucât era un anglofil devotat. Străduindu-se să se comporte după modelul britanicului rigid, el îşi ţinea emoţiile sub control, iar dorinţa sa de a avea o ţinută potrivită rolului pe care îl deţinea s-a extins într-o asemenea măsură, încât purta jachete de tweed chiar şi în weekend. Probabil că anglofilia sa a fost generată măcar parţial de o ciudată întorsătură a destinului, care a făcut ca Rudolf Hess să se

---

10 Importantă arteră comercială din Londra, renumită pentru atelierele de croitorie bărbătească. (n.red.)

nască în Egipt, aflat în secolul al XIX-lea sub protectorat britanic.

Egipteanul

Fiul lui Fritz şi Klara Hess s-a născut în Alexandria, la 26 aprilie 1894. Tânărul Rudolf a crescut într-o atmosferă foarte victoriană. Mama l-a luat pe copilaşul puternic şi inteligent sub aripa ei, arătându-i constelaţiile strălucitoare de pe cerul nopţii egiptene, insuflându-i fascinaţia pentru misticism şi spiritualitate şi o pasiune, care avea să dureze toată viaţa, pentru astronomie şi astrologie, precum şi o mare încredere în remediile homeopatice. Tatăl însă nu era nici pe departe atât de uşor de abordat. Fritz Hess, un importator-exportator de succes, se încadra foarte bine în tiparul unui *pater familias* victorian: Rudolf şi fraţii lui mergeau pe vârfuri în jurul lui – şi la propriu, şi la figurat –, terorizaţi de gândul că l-ar putea deranja cu ceva. La mese domnea tăcerea. Copiii îndrăzneau să se joace doar atunci când el pleca la serviciu. Atitudinea lui faţă de soţie lăsa, de asemenea, mult de dorit: el a dormit liniştit în timpul naşterii unuia dintre copiii săi şi nu s-a dat jos din pat nici când micul – şi curajosul – Rudolf l-a trezit cu importanta veste privind apariţia în familie a unui nou membru, fratele lui Alfred.

Familia Hess locuia într-o vilă mare şi confortabilă, pe coasta Mediteranei, şi îşi petrecea vacanţele de vară în casa de la ţară din munţii Bavariei. Pe lângă familiile expatriaţilor germani, în Alexandria se afla o prosperă comunitate britanică, deşi Fritz Hess rareori avea contact cu aceştia sau permitea familiei să o facă. Nu erau foarte sociabili şi petrecerile pe care le dădeau păreau să fie pentru germani rezervaţi ca şi ei, cu puţini străini.

Tatăl lui Rudolf dorea ca el să intre în afacerea familiei, dar preocupările lui Hess se îndreptau în alte direcţii – a

avut întotdeauna aptitudini pentru ştiinţe, în special fizică, chimie şi matematică. Există indicii ale unor tensiuni între tată şi fiu pe această temă, dar probabil nu destul de grave pentru a afecta dezvoltarea psihologică fundamentală a lui Hess. El a fost totdeauna fiul supus. A existat însă ceva care aproape sigur l-a afectat în mare măsură, insuflându-i poate devotamentul fanatic pentru naţionalismul german, un lucru care a părut probabil destul de neînsemnat pe atunci: o poreclă pe care a căpătat-o în şcoală.

După şcoala protestantă germană din Alexandria, şi-a continuat studiile în Germania, unde a locuit la internat de la vârsta de 14 până la 17 ani. Acolo a fost profund şocat de faptul că era tachinat cu porecla „Egipteanul“ din cauza originii sale şi a tenului mai negricios. El, care se considerase întotdeauna un german pur, era tratat ca un străin în propria lui ţară! Ne putem imagina că acest lucru nu a fost doar traumatizant, ci un profund catalizator pentru tânărul Hess, pentru care confirmarea ca naţionalist german a devenit o obsesie. După această dură trezire la realitate, a studiat la Şcoala Superioară de Comerţ din Neuchâtel, Elveţia, iar apoi a efectuat un stagiu la o companie comercială din Hamburg. Aştepta cu nerăbdare să devină student la Oxford – încununarea atât a ambiţiilor sale academice, cât şi a anglofiliei sale crescânde – când a izbucnit Primul Război Mondial. (Soarta a făcut ca el să nu ajungă în Anglia decât ca prizonier, deşi poate că era un motiv de mândrie pervertită în faptul că avea să fie întemniţat într-o mare instituţie britanică, Turnul Londrei.)

Ca orice bun german, Hess a ascultat chemarea la arme, înrolându-se voluntar în infanteria bavareză. A luptat în mijlocul ororilor de la Ypres, cunoscând foamea cumplită, lipsurile şi trauma de a fi martor la un carnagiu, o dată rămânând chiar blocat timp de o zi într-o groapă din tranşee, alături de un francez tăiat în două. Ca toţi cei care au luptat în Marele Război, s-a întors acasă radical

schimbat. A fost ca un botez de foc din care Hess avea să se ridice ca o pasăre Phoenix, eliberat de speranţe şi de temeri copilăreşti, cu un suflet de oţel. A devenit erou, a primit Crucea de Fier clasa a II-a, pentru curajul dovedit în luptă, şi a fost avansat la gradul de *Vizefeldwebel* (vice-sergent). A fost descris de un camarad de arme – destul de glacial – ca un soldat curajos, „exemplar prin sângele său rece şi spiritul de sacrificiu“.[12]

În iunie 1916, la Verdun, a petrecut un timp în spital din cauza unei răni la braţul stâng, provocată de un şrapnel, deşi rănile sale nu erau grave, şi s-a refăcut rapid, fiind promovat apoi la gradul de locotenent. Trimis apoi să lupte în România, a fost rănit mult mai grav, rană care a căpătat ulterior o semnificaţie enormă în controversa privind identitatea deţinutului de la Spandau. În iunie 1917 a fost împuşcat în piept, glonţul trecând prin plămânul stâng şi ieşind prin spate. A petrecut patru luni în spital şi încă o lună în convalescenţă acasă, fiind declarat până la urmă inapt să se întoarcă în infanterie. Din întâmplare, acest lucru a venit la momentul potrivit, pentru că avea o nouă ambiţie, propunându-şi să intre în Corpul de Aviaţie. Spre marea sa bucurie a fost acceptat, dar înainte de a-şi prelua noile îndatoriri a primit o ultimă misiune ca infanterist: să escorteze o unitate la un regiment de pe Frontul de Vest. Aici a avut loc o întâlnire importantă. După cum scria Konrad Heiden la puţin timp după zborul lui Hess în Marea Britanie:

> La un moment dat, a trebuit să se prezinte la comandantul regimentului… locotenent-colonelul von Tubeuf. Lângă Tubeuf stătea curierul său, un caporal. Hess şi caporalul s-au privit în ochi, erau doi supravieţuitori ai holocaustului[11]. Cum ar fi putut să aibă vreo idee despre un viitor? Mai târziu, şi-au amintit scena. Amândoi erau convinşi că destinul îi alesese pentru un scop special, întrucât scăpaseră din măcelul în masă care decimase cea mai mare parte a regimentului. Numele caporalului

11 Aici cu sensul de ucidere a unui mare număr de oameni. (n.red.)

era Adolf Hitler.[13]

Când Hess şi-a încheiat pregătirea ca pilot, în octombrie 1918, războiul era aproape încheiat. A zburat în câteva misiuni cu biplane Fokker pe deasupra Belgiei, dar nu a fost implicat în nici o bătălie aeriană serioasă. A fost o experienţă bună pentru un aviator novice. Cel puţin acum ştia ce voia cu adevărat să facă: instinctul îi spunea că era menit gloriei aviatice şi nu a trecut mult până când acest instinct s-a dovedit corect.

Moştenirea înfrângerii

Orice urmă din euforia pe care Hess ar fi putut să o simtă pentru că îşi găsise în sfârşit destinul ca aviator a fost ştearsă de înfrângerea iubitei sale Germanii în Primul Război Mondial. S-a întors acasă de pe front într-o ţară demoralizată, sărăcită şi mohorâtă, plină de militari învinşi şi de familii înfometate. Germania fusese distrusă politic, economic şi social. Puterile victorioase – Marea Britanie, SUA, Franţa şi Belgia – au făcut tot ce puteau mai rău pentru a se răzbuna pentru ororile Marelui Război, făcând înfrângerea cât mai punitivă, mai umilitoare şi mai dureroasă cu putinţă. Urmăreau să dezarmeze Germania, să-i distrugă puterea militară odată pentru totdeauna şi, de asemenea, să îi distrugă economia.

Din cauza unei blocade impuse de puterile victorioase – care a continuat câteva luni după armistiţiu –, poporul german murea de foame. Rata mortalităţii infantile era înfiorător de ridicată, până la 60% în unele zone.[14] Şi, în timp ce straturile cele mai de jos ale societăţii se luptau să rămână în viaţă, cei de la vârful ierarhiei s-au văzut confruntaţi cu un viitor neliniştitor. Împăratul Wilhelm al II-lea a fost silit să abdice, plecând în exil în Olanda, la

castelul contelui Godard Bentinck; moştenitorul lui a renunţat la drepturile sale la tronul Germaniei şi, prin aceasta, a semnat condamnarea la moarte a monarhiei din Germania. Social-democraţii au fost numiţi – nu aleşi – de către Aliaţi să guverneze pustiul care fusese cândva mândra şi prospera Germanie. Era o lume foarte diferită de încrezătoarea superputere din urmă cu doar patru ani şi toţi cei care au trăit atunci au resimţit acest lucru, mai ales disperarea pe care o aduseseră foamea şi umilinţa. Ca o încununare a răului, Tratatul de la Versailles din iunie 1919 a aruncat vina pentru întregul coşmar al conflictului asupra Germaniei şi aliaţilor ei.

Războiul a schimbat nu numai Germania, făcând-o de nerecunoscut, ci a adus şi transformări uriaşe în toată Europa. State noi sau reînviate – cum ar fi Polonia, Cehoslovacia şi Iugoslavia – au fost create din frânturile fostelor Imperii Austro-Ungar, Rus şi Otoman. Părţi din teritoriul german şi austriac – cu populaţii predominant vorbitoare de germană – au fost tăiate şi date altor ţări. Sute de mii de cetăţeni germani s-au trezit cu altă cetăţenie şi fără să aibă nici un cuvânt de spus în legătură cu aceasta. Principiul urmat de învingători în crearea noilor state a fost cel al dreptului popoarelor la autodeterminare – cu excepţia Germaniei, în cazul căreia această regulă nu s-a aplicat. Cererea Austriei de a organiza un plebiscit pentru a se hotărî dacă ar trebui sau nu să se unească cu Germania a fost respinsă.[15]

Tratatul a impus măsuri drastice pentru a împiedica resurecţia militară a Germaniei, reducând forţele armate şi interzicând ca efectivul din armata regulată naţională (Reichswehr[12]) şi din marină să depăşească 100 000, respectiv 15 000 de oameni. Acest lucru împiedica în mod eficient Germania nu doar să provoace un război de

12 Apărarea Naţională – denumirea purtată de forţele armate ale Germaniei între 1919 şi 1935, ulterior fiind renumită Wehrmacht (Forţa de apărare). (n.red.)

agresiune, ci şi să se apere. Este uşor de înţeles cât de mult a chinuit sufletele germanilor răzbunarea dură impusă prin Tratatul de la Versailles. Pe lângă faptul că împiedica Germania să se apere, tratatul prevedea şi că aceasta trebuia să plătească daune exorbitante ţărilor învingătoare. În 1921, despăgubirile au fost, în sfârşit, fixate la suma colosală, aproape mitică, de 132 miliarde de mărci aur. Această sumă era atât de mare, încât, dacă nu ar fi fost Al Doilea Război Mondial, nu s-ar fi putut achita înainte de anii 1970.

Ţara era în haos şi din punct de vedere politic. Noul guvern de la Weimar (numit după oraşul în care a fost elaborată Constituţia) era privit cu neîncredere de germani şi învinovăţit de vinderea Germaniei către Aliaţi. Germania era încă o federaţie de state care se bucurau de multă autonomie, în dezacord cu noul guvern central. Dar acest dezacord conta prea puţin, întrucât executivul încetase virtual să funcţioneze. Armata fusese demobilizată şi majoritatea militarilor fuseseră trimişi acasă – unde nu aveau de lucru, nu aveau ce să mănânce sau la ce să spere.

În această atmosferă explozivă de ură şi teamă profunde, era inevitabil să apară o intensificare a acţiunii, o nouă cale înainte sau măcar o speranţă de lumină la capătul tunelului. Energia mândriei oprimate şi a umilinţei trebuia să îşi găsească o supapă. Încurajaţi de succesul Revoluţiei Ruse din 1917, comuniştii germani – cunoscuţi ca Liga Spartacus – au început să se agite pentru a provoca o revoluţie. (Trebuie să amintim că atunci când a scris *Capitalul*, prin care chema muncitorii la revoluţie, Karl Marx avea în minte Germania, nu Rusia.) Nu a fost o mişcare populară din punctul de vedere al autorităţilor: acestea au reacţionat, înfiinţând grupuri „neoficiale“ de voluntari alcătuite din foşti militari, numite Freikorps, pentru a lupta împotriva ameninţării comuniste. La mai puţin de două luni de la armistiţiu au avut loc revolte sângeroase la Berlin şi în alte oraşe din Germania. Tot

teritoriul torturat a fost zguduit de marşuri, revolte şi asasinate politice. În Bavaria, monarhia a fost răsturnată, iar în februarie 1919 capitala landului München a fost luată în stăpânire de comuniştii pro-ruşi, care au proclamat-o republică sovietică. (Pentru a spori şi mai mult confuzia, acestor comunişti li se opunea chiar şi Liga Spartacus.) În aceste circumstanţe explozive Rudolf Hess a fost demobilizat, la 24 de ani, sosit în München cu câteva zile înainte de cucerirea comunistă.

Suflete mult mai puţin sensibile decât Hess au fost grav şi pe termen lung traumatizate de război, dar suferinţa personală a acestuia a fost intensificată de conştientizarea faptului că el şi compatrioţii lui au îndurat asemenea chinuri în zadar. În 1927, el îi scria unui văr:

> Am luptat pentru onoarea drapelului nostru acolo unde un bărbat de vârsta mea trebuia să lupte, acolo unde erau cele mai grele condiţii, în praf şi în noroi, în iadul de la Verdun, Artois şi din alte părţi. Am fost martor la ororile morţii în toate formele ei, am fost zile întregi sub focul bombardamentelor dure, am dormit într-o groapă în care zăcea o jumătate de francez. Am flămânzit şi am suferit, ca toţi soldaţii de pe front. Şi toate acestea sunt în van, suferinţa oamenilor buni de acasă este zadarnică?... Nu, dacă toate acestea sunt zadarnice, aş regreta că nu mi-am tras un glonţ în cap în ziua în care au fost publicate condiţiile monstruoase ale armistiţiului şi când au fost acceptate. Nu am făcut-o atunci doar în speranţa că, într-un fel sau altul, aş mai putea încă să fac ceva pentru a întoarce soarta.[16]

Hess a văzut cu groaza unui naţionalist autentic divizările interne din noua Germanie, în special ceea ce el a perceput ca ameninţarea comunistă. Mersese în iad pentru a lupta cu duşmanii ţării sale şi se întorsese doar ca să găsească un duşman încă şi mai monstruos – de data aceasta considerabil mai aproape de casă. Ceea ce înrăutăţea situaţia era faptul că aceştia nu erau inamici străini, ci conaţionali germani, trădători care voiau să înalţe steagul roşu deasupra ţării învinse.

După ce britanicii expropriaseră afacerea familiei sale din Alexandria, Fritz Hess o reconstruia încet, cu hotărârea

caracteristică. Rudolf s-a angajat ca vânzător într-un magazin de mobilă ieftină, pentru a contribui la plata studiilor sale la Universitatea din München, deşi avea şi o mică bursă, fiind selecţionat să beneficieze de un program al guvernului bavarez pentru veterani. Abandonând studiile ştiinţifice pe care le-ar fi preferat, el a ales să studieze politica şi economia, simţind că îi vor fi mai utile în acele vremuri.

Studenţii care trăiesc sub un regim politic imperfect pot fi întotdeauna mobilizaţi pentru a-şi face simţite furia şi frustrările şi nici măcar tăcutul şi studiosul Rudolf Hess nu a fost o excepţie. El s-a aruncat curând cu entuziasm fanatic în mişcarea de rezistenţă împotriva noului regim comunist impus din München. Aici avea să îl întâlnească pe unul din cei doi oameni care au exercitat cea mai importantă influenţă asupra vieţii sale şi, după cum vom vedea, un personaj-cheie în drama zborului, generalul profesor Karl Haushofer.

Marea inspiraţie

Karl Haushofer avea să-i devină lui Hess profesor, mentor, prieten, model patern şi o mare sursă de inspiraţie, puternica eminenţă nu atât de cenuşie din spatele viitorului adjunct al führer-ului. Destinat să moară de propria mână, după Al Doilea Război Mondial, profesorul Haushofer s-a născut în Bavaria în 1869 şi a devenit o figură recunoscută în două domenii care nu întotdeauna se potrivesc unul cu celălalt – armata şi lumea academică. A fost ataşat militar german la Tokyo între 1908 şi 1911, servind trei ani mai târziu pe front, ca general-maior. După război a rămas pentru toată viaţa profesor de geografie la Universitatea din München, păstrându-şi numeroasele legături din străinătate. (Aventurile lui antebelice l-au dus în locuri exotice şi

mistice cum ar fi Himalaya şi Extremul Orient, unde a căpătat o fascinaţie, care avea să dureze întreaga viaţă pentru ocultism şi formele iniţiatice de spiritualitate. Devenind un reputat expert în misticism, a fost singurul european membru al unei societăţi secrete japoneze, Ordinul Ezoteric al Dragonului Verde.) Sofisticarea urbană a lui Haushofer şi vasta cunoaştere a lumii materiale şi a celei invizibile îi dădeau o irezistibilă aură mistică, în comparaţie cu profesorii bavarezi din campus, mult mai simpli. Dintre toţi studenţii care îl adorau ca pe un erou, nici unul nu era mai devotat decât Rudolf Hess, care era atras în special de *l'idée fixe* (idee fixă) a profesorului – conceptul de „geopolitică", legătura dintre o naţiune, politica, economia, resursele naturale şi amplasarea pe hartă. În această privinţă, Haushofer fusese influenţat masiv de un pionier în domeniu, geograful britanic Sir Halford Mackinder, parlamentar (1861-1947), fondator al Universităţii Reading şi prima persoană care a escaladat muntele Kenya. Haushofer a studiat culturile şi politica altor naţiuni, devenind un expert în relaţii internaţionale, domeniu în care a devenit ulterior un consilier-cheie al Partidului Naţional-Socialist. Unul dintre motivele pentru care s-a bucurat de o asemenea favoare din partea naziştilor a fost conceptul său de *Lebensraum* (spaţiu vital) – ideea că pentru a deveni o importantă putere globală, Germania trebuia să se extindă spre est.

Un alt concept de geopolitică susţinut de Haushofer, dar nu şi inventat de el, care ocupa un loc la fel de central în politica externă nazistă era cel de *Alldeutscher*, pangermanism. Acesta era reprezentat de convingerea, aparent logică, potrivit căreia toate popoarele vorbitoare de limba germană ar trebui să facă parte dintr-o singură naţiune – Germania Mare. Din păcate, în parte din cauza Aliaţilor, prin redesenarea hărţii Europei după Primul Război Mondial, vorbitorii de germană erau acum împrăştiaţi, unii chiar izolaţi pe la marginile altor ţări.

Pentru a crea Germania Mare, naziştii ar fi trebuit să dobândească şi să devasteze zonele înconjurătoare.

Profesorul susţinea şi ideea unor State Unite ale Europei. El credea că acestea ar fi esenţiale pentru supravieţuirea naţiunilor individuale în noua economie globală. A constatat că finanţele mondiale s-au schimbat fundamental prin ascensiunea SUA ca mare putere economică în Occident şi a Japoniei în Orient. Ca şi Hess – şi Hitler, de altfel – Haushofer era un mare admirator al Marii Britanii şi al imperiului ei, despre care considera că joacă un rol vital în geopolitica mondială. El considera că Imperiul Britanic juca în lume un rol similar celui pe care îl avea Germania în Europa, acela de dominator.

Totuşi, opiniile lui Haushofer difereau de cele ale naziştilor într-o chestiune majoră: el nu era rasist. Deşi geopolitica sa avea să contureze ideologia celui de Al Treilea Reich şi să inspire cea mai mare mobilizare militară pe care a cunoscut-o vreodată lumea, în privinţa rasei a refuzat să îi conducă pe nazişti. Probabil că motivul pentru această periculoasă sfidare era faptul că soţia lui, Martha – pentru care Hess a dobândit un mare respect şi la care ţinea mult –, era pe jumătate evreică.

Deşi Hess l-a întâlnit pe Haushofer la Universitatea din München, amândoi frecventau deja cercuri similare de ceva timp. Hess se pregătise pentru corpul de aviaţie cu un fost membru al statului-major al lui Haushofer, Max Hofweber, care mai târziu i l-a prezentat superiorului său pe tânărul idealist. Tot Hofweber i-a găsit lui Hess serviciul de vânzător de mobilă – într-o companie deţinută de un alt fost membru al echipei lui Haushofer. Era inevitabil ca Hess să fie atras în cercul apropiaţilor lui Haushofer. Curând, profesorul a devenit pentru el ca un al doilea tată, iar afecţiunea manifestată deschis şi respectul reciproc din familia Haushofer au fost pentru Hess adevărate revelaţii. Aici, mesele – departe de a fi luate în tăcerea opresivă impusă de proasta dispoziţie a lui Fritz

Hess – se transformau de obicei în discuţii animate, fiecare spunându-şi punctul de vedere într-o mulţime de subiecte. Hess a fost uimit în special de modul în care profesorul asculta opiniile soţiei sale, cu aceeaşi curtoazie şi acelaşi respect pe care le acorda oricărui alt vorbitor, în vreme ce Klara Hess era intimidată, la fel ca şi copiii ei, şi constrânsă la un rol mut. Aceasta era ambianţa în care tânărul Hess, eliberat dintr-odată de cătuşele propriei educaţii, putea să înflorească şi să crească.

Hess a legat, de asemenea, o prietenie apropiată cu unul dintre fiii lui Haushofer, Albrecht, care atunci când s-au întâlnit pentru prima oară avea doar 16 ani, dar din punct de vedere intelectual era foarte avansat. Hess admira mai ales accentul englezesc al lui Albrecht, încercând să îl imite în timpul lungilor lor plimbări împreună. Alcătuiau un cuplu ciudat: doi tineri germani, în jachete de tweed, imitaţie a modelelor Savile Row, mergând împreună şi corectându-şi unul altuia engleza. Însă Albrecht Haushofer avea mult mai mult decât un accent de invidiat. Mai târziu, călătorind, stabilind contacte pentru tatăl său în jurul lumii, el a legat o prietenie cu un tânăr nobil britanic, pe atunci marchiz de Clydesdale, prietenie care avea să aibă consecinţe profunde. Urmaşul primei dinastii a Scoţiei avea să devină duce de Hamilton, probabil personajul cel mai important în confuza – şi suspecta – agitaţie care înconjoară zborul lui Hess. Până la urmă, Hamilton este cel pentru care Hess a pretins că a zburat în teritoriul inamic.

Semnificativ este faptul că, pe când se afla într-o vizită la reşedinţa familiei Hamilton, Dungavel House, în anul 1938, Albrecht Haushofer a trasat pe un atlas teritoriul despre care el considera cu pasiune că ar trebui să devină parte a Germaniei Mari.[17] Evident, Albrecht avea vederi similare celor ale tatălui său, pionierul geopoliticii. Atitudinea gazdelor sale de la Dungavel House faţă de conceptul pe care se baza întreaga politică externă a Germaniei naziste este mai dificil de evaluat. (Deşi se ştie că Hamilton

susţinea pretenţiile Germaniei asupra Tirolului de Sud, una dintre componentele Germaniei Mari.[18]) Trei ani mai târziu, Karl şi Albrecht Haushofer aveau să joace roluri-cheie în organizarea zborului lui Hess, care avea ca scop final o întâlnire cu ducele de Hamilton. Hess a luat chiar la el cărţile lor de vizită.

Imperativul ocult

Amploarea influenţei lui Haushofer asupra lui Rudolf Hess şi a vieţii sale era uimitoare. Se întinsese la fiecare nivel, de la cel politic (şi geopolitic) la cel spiritual şi mistic, cucerindu-l cu totul – inimă, minte şi suflet. Chiar un fost membru al echipei lui Karl Haushofer, pe atunci şeful lui Hess la compania de mobilă, a fost cel care l-a dus la prima dintre numeroasele întâlniri ale unei organizaţii numite Thulegesellschaft[13]. Acest grup original era înregistrat oficial ca un „grup de studiu al Antichităţii germane“, cu siguranţă, doar un mod de a-l descrie. Într-o oarecare măsură, se ocupa cu discutarea mitologiei, a folclorului şi a literaturii germane, descriere care ascundea de fapt instigarea şi intriga politică. Biograful german al lui Hess şi al lui Hitler, Wulf Schwarzwäller, descrie Societatea Thule ca pe o „organizaţie secretă de conspiratori radicali de dreapta, cu opinii categoric antimarxiste, antiliberale, antidemocratice şi antisemite“.[19] Aceasta este, bineînţeles, lista lucrurilor cărora li se opunea organizaţia, unicul lucru pe care îl susţinea total fiind crearea Germaniei Mari.

Când Rudolf Hess a întâlnit pentru prima dată Societatea Thule, ea avea o altă agendă, mai puţin evidentă, dar cel puţin la fel de puternică. Fondată în 1918, printre alţii de un bine-cunoscut ocultist autointitulat baron, Rudolf von

13 Societatea Thule (n.red.)

Sebottendorff, Societatea Thule avea un marcant caracter mistic, care este posibil să fi avut o mare influenţă în generarea sentimentului destinului personal atât în cazul lui Hitler, cât şi al lui Hess, a conceptului rolului lor de aleşi pentru edificarea gloriei viitoare a Germaniei. Falsul aristocrat von Sebottendorff (pe numele adevărat Adam Glauer, 1875-1945) era un membru important al unei alte societăţi oculte, Germanenorden[14], fondată în 1912, care susţinea două idei ce urmau să devină centrale pentru nazişti.[20]

Prima este conceptul de „puritate mitologică“ a sângelui german, iar cealaltă este credinţa într-o conspiraţie mondială pentru dominarea lumii de către francmasoni şi evrei. Sebottendorff a fost cel care a inoculat ambele concepte în Societatea Thule – care a apărut ca Loja din München a Ordinului Germanilor –, de unde au fost preluate cu entuziasm de viitorii stăpâni ai celui de-Al Treilea Reich.

Deşi în Societatea Thule erau ocultişti cunoscuţi, ca von Sebottendorff, nu există dovezi că ea ar fi fost o organizaţie ocultă activă în sine; în mod sigur, nu făcea ritualuri magice pentru toată lumea. Societatea era mai curând preocupată de propria interpretare mistică a legendelor şi a folclorului poporului german şi de căutarea unor simboluri puternice pe care acesta le-ar fi putut adopta. Curând, miturile originare au devenit aproape de nerecunoscut sub mâna grea a membrilor Societăţii Thule. Prin faptul că au impus cu prea mare entuziasm interpretarea cvasimistică a vechilor legende teutone, ei au creat fără să vrea un trecut păgân care nu existase niciodată cu adevărat. Cercetările lor au dat însă Partidului Naţional-Socialist un simbol de o importanţă covârşitoare, care avea fie să inspire, fie să semene teroare în inimile a milioane de oameni – svastica.

Un alt far călăuzitor al Societăţii Thule era poetul

14 Ordinul Germanilor (n.red.)

Dietrich Eckart, un zgomotos antisemit care avea să exercite o mare influenţă asupra lui Hess, a lui Hitler şi asupra mişcării naziste în ansamblu. Asemenea lui von Sebottendorff, Eckart credea că viitorul Germaniei stă în apariţia unui nou lider care, ca un Mesia teuton venit la momentul oportun, va galvaniza poporul pentru a face din visul lui de mărire o realitate. Noul lider, susţinea el, nu se va ridica din rândurile vechiului regim decăzut, nici din înfrânta clasă a ofiţerilor. Acest Mesia german, führer-ul, se va ridica din mijlocul poporului. El va fi un om obişnuit, pe care propriul său destin îl va transforma în supraom.

Dacă profesorul Haushofer era membru al Societăţii Thule este o întrebare încă deschisă. Cu siguranţă, avea mulţi prieteni care erau membri şi împărtăşea multe – deşi nu toate – dintre idealurile lor. Este posibil ca, având o soţie pe jumătate evreică, să se fi gândit că era indicat să se distanţeze de acea organizaţie zgomotos antisemită. Dar implicarea lui Hess în Societatea Thule ridică problema îndelung discutată a naziştilor şi a ocultismului. Se ştie acum că, de fapt, credinţa unora dintre conducătorii nazişti în puterile paranormale ale talismanelor şi obiectelor sacre, împreună cu alte idei mistice, au avut o puternică influenţă asupra nazismului în ansamblu. Este discutabil dacă vreunul dintre liderii nazişti era implicat activ în ocultism, ca iniţiat în anumite societăţi secrete sau oculte, sau dacă ei doar mimau slujirea unor idei mistice mai generale care serveau scopului lor – cum ar fi conceptul sângelui arian pur, de exemplu. Este adevărat că mulţi nazişti erau interesaţi de subiecte şi practici considerate excentrice. Hitler, Hess şi Himmler erau vegetarieni, refuzând carnea – ironie care nu este trecută cu vederea de mişcările actuale pentru consumul de carne – din motive morale. Ei şi mulţi dintre colegii lor erau de asemenea adepţi ai medicinei alternative, în special ai homeopatiei. Hess, mai ales, credea foarte mult în remediile homeopatice, purtând tot timpul asupra lui mai

multe astfel de remedii. El, Himmler şi, cel puţin pentru un timp, Hitler credeau toţi cu tărie în astrologie. Regretatul Airey Neave, care a făcut parte din echipa britanică la procesele de la Nürnberg, i-a spus comedianului, parapsihologului şi expertului în balistică britanic Michael Bentine că guvernele aliate cunoşteau foarte bine interesul naziştilor pentru ocultism, dar că au înlăturat în mod deliberat detaliile, pentru cazul în care s-ar fi dorit folosirea lor ca bază pentru a invoca nebunia.[21]

Totuşi, pe baza dovezilor disponibile, pare că liderii naziști nu constituiau un ordin de vrăjitori negri, deşi individual este posibil ca unii să fi practicat o formă de magie neagră. Este mai corect să se spună că unele idei generate de cercurile oculte din secolul al XIX-lea au avut o influenţă profundă asupra lui Hitler, a lui Hess şi a altor lideri naziști, în special asupra lui Heinrich Himmler. Combinate cu propriile lor interpretări – deseori marcate de idiosincrazie – ale miturilor, legendelor şi folclorului popoarelor nordice şi germane, aceste concepte oculte erau introduse apoi în ideologia mişcării naziste. Două concepte au înflăcărat cu precădere imaginaţia naziştilor: ideea unei patrii pierdute a teutonilor, sub forma insulei imaginare Ultima Thule – legată de Atlantida – şi credinţa în „rase originare“, ideea că anumite rase erau predestinate să stăpânească pământul. Potrivit acestei teorii, epoca actuală ar aparţine arienilor blonzi, cu ochi albaştri.

Nu se ştie cât de mult s-a cufundat Hitler însuşi în studiul ideilor ezoterice care stăteau în spatele Societăţii Thule. Propriile sale idei despre mitologia germană erau culese din muzica sălbatică şi înălţătoare a lui Wagner, de care era obsedat. Ginerele marelui compozitor a fost cel care avea să ofere o altă legătură curioasă cu ideea rasei stăpânitoare. Acesta era britanicul naturalizat german Houston Stewart Chamberlain (1855-1927), a cărui operă de o viaţă, *The Foundations of the Nineteenth* Century

(Fundamentele secolului al XIX-lea), exalta superioritatea rasei ariene, a cărei perfecţiune era exemplificată de poporul german. El scria: „Fizic şi spiritual, arienii se detaşează dintre ceilalţi oameni; prin urmare ei sunt de drept stăpânii lumii.“[22]

Chamberlain i-a trimis un exemplar al cărţii sale kaizerului Wilhelm al II-lea, care i-a devenit un discipol entuziast, acordându-i chiar Crucea de Fier, şi curând cartea a devenit o lectură obligatorie pentru ofiţerii din corpul de gardă, corp de elită. Atestarea sa ca teuton fiind făcută, Chamberlain s-a stabilit la Bayreuth, căsătorindu-se cu Eva Wagner, fiica lui Richard Wagner. Mitul supremaţiei ariene era acum strâns legat de muzica lui Wagner. După catastrofica înfrângere a Germaniei în Primul Război Mondial, Chamberlain a devenit unul dintre principalii actori în căutarea aşteptatului Mesia arian care să distrugă democraţia şi să aducă Germania în locul ei de drept, acela de stăpână a lumii. Deşi ideile lui Chamberlain erau, deloc surprinzător, foarte populare în Germania, mai ales în rândul ofiţerilor şi al aristocraţiei, ele au ajuns la Hitler doar printr-un intermediar, ideologul nazist Alfred Rosenberg, pentru care acestea deveniseră un adevăr biblic.

Născut din părinţi germani în Estonia, pe atunci sub control rusesc, Rosenberg a studiat la Universitatea din Moscova, unde în 1917, la 24 de ani, a primit un exemplar din celebrul document *Protocoalele înţelepţilor Sionului*, despre care se pretindea că ar fi provenit de la o întâlnire a evreilor care avusese loc în Basel, în anul 1897, şi care a constituit începutul mişcării sioniste. Era, aşa cum credeau cu tărie Rosenberg, naziştii şi mulţi alţii – inclusiv ziarul *Times* din Londra –, un plan pentru dominaţia mondială de către evrei, dar între timp s-a dovedit a fi un fals al poliţiei secrete a ţarului, al cărui scop era să instige la ură antisemită.

Rosenberg a fugit de Revoluţia Rusă şi s-a stabilit în

München, unde – pe atunci discipol al lui Houston Stewart Chamberlain – a devenit un membru zelos al Societăţii Thule. În 1930 a publicat o carte care este depăşită doar de *Mein Kampf* (Lupta mea) a lui Hitler ca „biblie“ a nazismului, *Der Mythus des XX Jahrhunderts* (Mitul secolului XX), în care identifica legendarul tărâm al Atlantidei cu Ultima Thule, plasând-o în nordul îndepărtat. El mai anunţa şi supremaţia rasei ariene. De la început, Hitler a fost fermecat de ideile lui Rosenberg: în octombrie 1923, l-a luat într-un pelerinaj la Bayreuth pentru a-l întâlni pe eroul lor, Chamberlain – la funeraliile căruia Adolf Hitler va merge, de asemenea, în 1927, el fiind singura persoană publică de acolo.

Este des întâlnită percepţia greşită că, în anii 1920 şi 1930, germanii în general şi naziştii în special deţineau monopolul antisemitismului. Din păcate, lucrurile nu erau atât de simple. Antisemitismul era foarte răspândit în Europa: o privire asupra literaturii engleze a perioadei este o dovadă destul de grăitoare a faptului că, deşi nici pe departe atât de brutal ca versiunea germană, antisemitismul britanic era insidios şi aproape ubicuu. Neville Chamberlain a exprimat atitudinea predominantă, afirmând într-o scrisoare particulară, trimisă în 1939: „Fără îndoială, evreii nu sunt un popor pe care să-l iubeşti. Nici mie nu-mi pasă de ei. Dar acest lucru nu este suficient ca să explici un pogrom.“[23] În atmosfera de azi, de corectitudine politică şi de mare sensibilitate, este uşor să uităm că nu demult era considerat destul de corect să arăţi un uşor antisemitism. Polonia era una dintre cele mai antisemite ţări din Europa în acel timp – „pogrom“ este un cuvânt polonez –, dar ocuparea Poloniei de către nazişti avea să declanşeze Al Doilea Război Mondial.

Hess era fără îndoială antisemit. El a „înghiţit“ fericit ideea unei conspiraţii malefice a evreilor pentru dominaţia lumii şi „realitatea“ că evreii se aflau în spatele odiosului bolşevism. Dar a împărtăşit oare Rudolf Hess şi credinţele

cvasimitologice pe care se baza mitul supremaţiei ariene? Ca membru al Societăţii Thule, el a acceptat multe dintre conceptele rasiale şi istorice care derivau din cercuri oculte, devenind tot mai interesat de subiecte ca astrologia (mama lui îi sădise pasiunea cu mult înainte, în Egipt) şi metodele neconvenţionale de vindecare. Practica, de asemenea, un fel de meditaţie pentru relaxare şi îmbunătăţirea concentrării mintale, pe care este posibil să o fi învăţat în copilărie de la arabii din deşertul egiptean. Dar nu există dovezi că interesul său a fost mai profund decât atât; cu siguranţă, nu există indicii că ar fi fost un iniţiat al unui ordin ocult explicit; nici nu pare să fi practicat vreun ritual sau ceremonial magic. Hess era însă fascinat de miturile iniţiatice din ciclul wagnerian şi era intrigat în special de elementele mitice ale acelei culturi care aveau legătură cu Scoţia. Ca mulţi alţi „căutători" ai înţelepciunii dinaintea sa, dar şi de după el, Hess era atras de misterele capelei Rosslyn – clădire ciudat de atrăgătoare din secolul al XV-lea, mult timp asociată atât cu francmasonii, cât şi cu cavalerii templieri – situată în apropierea satului Roslin, lângă Edinburgh.

Mulţi au mers până acolo încât să lege capela Rosslyn chiar de Sfântul Graal. Cel mai cunoscut a fost savantul ocultist Walter Johannes Stein, care a fost foarte influent în anii 1930 şi care a devenit consilierul lui Churchill pe probleme de ocultism şi intermediar secret în relaţia cu regele Leopold al Belgiei. În cartea sa despre capela Rosslyn şi constructorii ei, vechea familie St Clair, *The Sword and the Grail* (Sabia şi Graalul, 1992) Andrew Sinclair spune:

> Stein a fost abordat de Hitler, prin Rudolf Hess, pentru a ajuta la găsirea Graalului... Credinţa că Graalul se afla într-adevăr în Scoţia este posibil să fi fost un alt impuls pentru Hess de a zbura acolo în timpul celui de Al Doilea Război Mondial... Un prieten intim al lui Hess şi membru al Societăţii secrete naziste Thule,

> Hans Fuchs, a vizitat capela Rosslyn în mai 1930 şi a semnat în cartea de oaspeţi, spunându-le membrilor Societăţii Teozofice din Edinburgh că Hess se identifica cu Parsifal – porecla lui în cercurile naziste – şi credea că Rosslyn era o capelă a Graalului sau Capela Graalului.[24]

Există, de asemenea, unele dovezi potrivit cărora Hess era activ în cercuri cel mai bine descrise ca „politico-oculte“, care promovau agende politice inspirate de idei oculte. Societatea Thule era un astfel de grup, dar sunt indicii că era doar o parte a unei reţele mult mai largi.[25] Legată de Societatea Thule era o organizaţie paramilitară numită Oberland, organizată pe baze similare cu Freikorps, dar complet diferită de acestea. În timp ce majoritatea unităţilor Freikorps erau compuse din foşti soldaţi în căutarea unei bătăi bune, Oberland era mult mai disciplinată şi mai organizată, cu o extinsă reţea clandestină în Germania şi Austria.[26] Dintre toţi liderii nazişti de la începuturi, Rudolf Hess avea cea mai strânsă relaţie cu această foarte puternică organizaţie din umbră.

Răsturnarea comuniştilor

După prima vizită, Hess a devenit un membru entuziast al Societăţii Thule şi a început curând să joace un rol principal în conspiraţiile vizând răsturnarea Republicii Sovietice a Bavariei.

Sarcina lui specială era să procure arme – cu atât de mulţi soldaţi fără ocupaţie, acestea erau din belşug şi încă foarte ieftine. Se putea cumpăra o grenadă de mână cu doar o marcă şi cutii cu muniţie şi puşti, cu puţin mai mult. El a demonstrat un talent remarcabil şi pentru organizarea acţiunilor de infiltrare a unor membri ai Societăţii Thule în Partidul Comunist Bavarez.

Deşi un om cu respect faţă de lege şi sensibil ca Hess avea o aversiune naturală faţă de violenţă, el a ajuns

repede să creadă că aceasta era un rău necesar, dacă se urmărea răsturnarea regimului comunist din Bavaria şi restaurarea onoarei Germaniei. Societatea Thule a fost ea însăşi o ţintă a actelor de violenţă: pe 26 aprilie 1919, însuşi Hess – probabil pentru că era ziua lui de naştere – a scăpat de un raid al comuniştilor care au prins câţiva membri ai Societăţii Thule şi i-au executat. A fost un şoc groaznic: erau prietenii şi camarazii lui; una dintre persoanele executate era contesa Heila von Westarp, tânăra şi frumoasa secretară a Societăţii Thule şi, potrivit unora, prima dragoste a lui Hess. În plus, alţi şase prieteni, inclusiv prinţul Gustav von Thurn und Taxis şi baronul von Seydllitz, au fost ucişi. Era cu siguranţă timpul să răspundă cu aceeaşi monedă.

Haosul domnea. Deşi armata bavareză a acceptat schimbarea de guvern şi ordinele noului regim comunist, comandanţii ei au fugit. Ofiţerii superiori, inclusiv generalul-maior Franz Ritter von Epp – un prieten apropiat al lui Haushofer – complotau să răstoarne regimul comunist, folosind Reichswehr, veterani şi „coloana a cincea“ care, în München, includea Societatea Thule în întregime. Hess a intrat într-una dintre echipele Freikorps organizate de von Epp şi curând a primit şi o distincţie minoră de luptă, fiindcă a fost rănit la picior în timpul încercării încununate de succes a trupelor Reichswehr şi Freikorps de a cuceri Münchenul de la comunişti.

Încă o dată, destinele lui Rudolf Hess şi Adolf Hitler par să se fi atras ca polii opuşi ai unui magnet. Hitler, pe atunci un tânăr infanterist, era, tehnic vorbind, în tabăra opusă celei a lui Hess, dar aproape sigur lucra ca informator şi *agent provocateur* pentru von Epp.

A venit timpul, a venit omul

În 1921, Hess a câştigat un premiu la un concurs de la

Universitatea din München cu un eseu care purta preţiosul titlu „Cum ar trebui să fie omul care va readuce Germania pe vechile ei culmi?“ În eseu, el a descris „omul“ cu următoarele cuvinte:

> Pentru salvarea naţională, dictatorul nu se va da înapoi de la folosirea armelor duşmanului său: demagogie, sloganuri, parade de stradă etc. Acolo unde orice autoritate a dispărut, doar un om al poporului poate restabili autoritatea… El însuşi nu are nimic în comun cu masele; ca orice om mare, este o personalitate…
> Indiferent dacă parlamentul continuă sau nu să pălăvrăgească, omul va acţiona. Se vede că în pofida numeroaselor sale discursuri, el ştie cum să tacă… Pentru a-şi atinge scopul, el este gata să calce peste prietenii săi cei mai apropiaţi… Pentru marele scop suprem, el trebuie să accepte ca, temporar, să treacă drept trădător al naţiunii, în ochii majorităţii… Când e nevoie, el poate să treacă peste ei [popor] cu cizmele unui grenadier sau, cu degete atente şi sensibile, poate să ţească legături care să ajungă până la Oceanul Pacific… Într-o zi, vom avea noua noastră Germanie Mare, cuprinzându-i pe toţi cei care au sânge german.[27]

Fraza „să accepte ca, temporar, să treacă drept trădător“ are o semnificaţie aparte în lumina zborului lui Hess.

Cu toate acestea însă imaginea aşteptatului lider din eseul lui Hess includea o altă caracteristică, şi mai surprinzătoare:

> Opera acestuia nu trebuie croită după proporţiile covârşitoare ale constructorului său, deoarece în caz contrar acesta s-ar putea prăbuşi după dispariţia lui, aşa cum s-a întâmplat cu statele lui Frederic cel Mare şi Bismark. Personalităţi noi şi independente, care în viitor ar putea ţine frâiele Germaniei renăscute, nu cresc sub un dictator. Acesta este motivul pentru care el săvârşeşte ultima sa faptă măreaţă: în loc să se bucure de putere, renunţă la ea, stând deoparte, ca mentor şi consilier.[28]

Aşa cum scria Konrad Heiden în 1941, comentând acest pasaj:

„Într-adevăr, se poate spune că Hess i-a rămas mai loial lui Hitler decât Hitler însuşi. Pentru că aceste idei ale lui Hess despre abdicarea voluntară au fost cândva împărtăşite de Hitler.“[29]

Liderul ideal din imaginaţia lui Hess ar fi un om care inspiră maselor pasiune şi loialitate, îşi asumă puteri dictatoriale şi acţionează brutal – sau, când este necesar, subtil – pentru a suprima opoziţia şi a crea Germania Mare. Toate acestea nu sunt surprinzătoare venind din partea lui Rudolf Hess, dar ceea ce este mai puţin previzibil este cerinţa ca această figură mesianică să demisioneze în favoarea unui guvern nedictatorial, odată ce marele obiectiv a fost atins. Dacă însă cultul personalităţii se dezvoltă în jurul acestui Mesia, totul este pierdut când el moare… Toate acestea descriu cu multă acurateţe cariera lui Hitler şi efectul său asupra Germaniei; există dovezi că, în anii 1930, el plănuia să demisioneze odată ce obiectivele sale ar fi fost atinse. Dar, cu toate că Germania s-a destrămat după moartea lui Hitler, ceea ce s-a întâmplat în timpul vieţii sale a fost de fapt ceea ce a ruinat ţara.

Este adevărat că Hess a scris acest eseu la un an după ce l-a întâlnit pe Hitler – poate adaptându-şi cerinţele la acesta –, dar el gândea în asemenea termeni cu luni înainte de întâlnire. Iată ce le scria părinţilor lui: „O mare parte dintre oameni cer un guvern puternic, un dictator care să facă ordine, să se opună economiei evreieşti şi să termine cu mita şi profitorii.“[30] La scurt timp după aceea, el şi Haushofer au reuşit să-l găsească pe acel om.

După răsturnarea comuniştilor, Hess a continuat să frecventeze adunările politice din München, în restul anului 1919, inclusiv reuniunile unui grup de ofiţeri numit Pumnul de Fier (*Eiserne Faust*), al cărui conducător era căpitanul Ernst Röhm, şeful statului-major al generalului von Epp.

În primele luni ale anului 1920, Hess a avut parte de mai multă acţiune ca pilot, zburând cu Corpul Aerian împotriva revoltei Ligii Spartacus din regiunea Ruhr. A fost eliberat din serviciul militar la sfârşitul lui aprilie 1920. Doar o lună mai târziu, o studentă inteligentă, plină de viaţă şi

interesată de politică, în vârstă de 19 ani, Ilse Pröhl, s-a mutat în aceeaşi pensiune din München. Curând, ea a devenit însoţitoarea lui permanentă, susţinându-l neobosită în anii luptei naziştilor pentru putere. La câteva săptămâni după ce a cunoscut-o pe viitoarea lui soţie, Hess avea o altă întâlnire cu rezultate în timp importante –, care se vor extinde mult dincolo de viaţa lor personală – pentru că sorţii i-au permis în sfârşit să îl întâlnească din nou pe Adolf Hitler. De data aceasta, destinele lor s-au unit, devenind inseparabile.

Ironic pentru doi oameni atât de austeri, prima lor întâlnire a avut loc într-o cameră de lângă o berărie din München. Participaseră la o întâlnire a Deutscher Arbeiter (DAP[15], Partidul Muncitorilor Germani), un grup politic mic şi dezorganizat care avea să devină, sub conducerea lui Hitler, Partidul Naţional-Socialist. DAP avea o legătură atât de strânsă cu Societatea Thule, încât unii îl considerau aripa politică a acesteia. Fondat de lăcătuşul Anton Drexler şi de jurnalistul Karl Harrer, cu doar 40 de membri, nu dădea nici un semn că va deveni o forţă redutabilă. Adunările sale oarecum haotice au fost descrise de un comentator ca „o combinaţie de societate secretă şi club de beţivani“.[31] DAP se mândrea cu o serie de vorbitori importanţi, între care Alfred Rosenberg care ţinea conferinţe despre *Protocoalele înţelepţilor Sionului*, provocând furia antisemită a audienţei prin repetarea ideii că evreii erau în spatele tuturor relelor din Germania – de la înfrângerea în Marele Război, la problemele economice şi sociale – şi în spatele Revoluţiei Bolşevice. O altă figură de prim rang din Societatea Thule, Dietrich Eckart, frecventa şi el DAP.

Cam la o săptămână după ce o întâlnise pe Ilse Pröhl, Hess, împreună cu Karl Haushofer, l-a auzit pentru prima

15 Deutscher Arbeiterpartei (DAP) – Partidul Muncitorilor Germani, formaţiune politică fondată la München în 1919 şi devenită în scurt timp (în 1920) Partidul Naţional-Socialist. (n.red.)

dată pe Hitler vorbind la DAP. A doua zi, Hess i-a spus entuziasmat lui Ilse că „dacă există cineva care poate să ne elibereze de [Tratatul de la] Versailles, atunci acesta este“. [32] Din păcate, el uitase numele „acestui om“, dar a adăugat: „Acest necunoscut ne va reda onoarea“, insistând ca Ilse să vină cu el în acea seară ca să îl audă pe mântuitor vorbind din nou.

Profesorul Haushofer nu a fost niciodată pe deplin de acord cu părerea lui Hess despre Hitler. El a recunoscut potenţialul acestuia ca lider, ca om care ar putea împlini marele vis al pangermanismului, dar strania obsesie de sine a austriacului îl deranja şi el nu a putut niciodată să se alăture cultului lui Hitler. Haushofer nu era obişnuit să îşi reţină cuvintele şi deseori vorbea foarte deschis cu Hitler (spre uimirea celor aflaţi de faţă), iar aceasta a făcut ca relaţia lor să fie marcată tot timpul de fricţiuni. Odată, când Haushofer a adoptat un ton didactic, Hitler – după ce a reacţionat uimit la îndrăzneala bătrânului de a-i da lecţii – s-a ridicat pur şi simplu şi a plecat, lăsându-l pe distinsul profesor în mijlocul unei propoziţii neterminate. Desigur, aceasta era o reacţie destul de blândă – chiar şi la începuturi, putea să fie mult mai rău. (Probabil faptul că profesorul a rămas în viaţă şi chiar a prosperat după acest incident spune multe despre influenţa lui Haushofer, sau poate despre puterea pe care Hess o avea asupra lui Hitler.) Haushofer însuşi, intervievat de americani în 1945, a confirmat că ideile sale l-au influenţat pe Hitler, ba chiar semnificativ: „Am putut să îl influenţez doar prin Hess.“ În acelaşi interviu, el l-a descris, interesant, pe Hitler ca pe „un om coleric, cu o mină nervoasă, pe care doar Hess îl putea calma“. [33] Şi desigur Haushofer a refuzat să aprobe antisemitismul lui Hitler. Dar chiar cu toate rezervele sale, inventatorul geopoliticii a trebuit să admită că părea să se fi întâmplat un lucru uimitor: mult aşteptatul lider mesianic venise exact la momentul potrivit. Sau, poate, este mai corect spus că omul care avea întreg potenţialul

pentru această misiune sosise în cercul lor şi era cineva pe care îl puteau modela pentru acest rol. În orice caz, Hitler era omul lor.

Naşterea führer-ului

Fiul unui vameş, Adolfus Hitler (născut Shicklgruber – tatăl lui a folosit numele de fată al mamei în cea mai mare parte a vieţii) s-a născut pe 20 aprilie 1889, la Braunau am Inn, la doar 250 de metri de frontiera austro-germană. Familia lui s-a mutat la Linz şase ani mai târziu. Rezultatele şcolare ale viitorului colos au fost, în ansamblu, mediocre, performanţa lui la majoritatea materiilor primind calificativele „potrivit“ sau „satisfăcător“, deşi era „excelent“ la desen şi – oarecum surprinzător – la gimnastică.

Hitler visa să devină un mare artist şi, imediat ce a terminat cursurile elementare, a frecventat o şcoală particulară din München timp de câteva luni, înainte de a se înscrie la Şcoala de Pictură a Academiei de Arte Frumoase din Viena, unde s-a remarcat prin faptul că a picat de două ori examenul de admitere. Pentru Hitler a fost o perioadă întunecată, dar fără îndoială cu un puternic rol formator, în care şi-a câştigat cu greu existenţa din rare comenzi de desene, pictând vederi pentru vânzare şi suferind de foame într-un subsol. A devenit atunci membru activ al Partidului Socialist Creştin, care atrăgea păturile de jos ale clasei medii cu mesajul lui puternic antisemit.

Când a izbucnit Primul Război Mondial, Hitler, care era un susţinător entuziast al cauzei kaizerului, s-a înrolat în armata bavareză, deşi, fiind străin (a devenit cetăţean german abia în 1932), a trebuit să obţină un permis special pentru aceasta. Având gradul de caporal, a făcut pe curierul, transmiţând mesaje în şi din linia frontului, o misiune periculoasă de care s-a achitat cu mult curaj, fiind

decorat cu Crucea de Fier şi Crucea de Fier clasa I – o onoare extraordinară pentru un militar de grad inferior. Este semnificativ poate că unul dintre ofiţerii lui superiori a fost un anume locotenent Horn (numele pe care Hess şi l-a luat în 1941), care a dobândit recunoştinţa lui Hitler depunând mărturie în favoarea lui într-un proces de calomnie, în 1932.[34]

Când s-a încheiat armistiţiul, caporalul Hitler era în spital după ce fusese orbit temporar într-un atac cu gaze al britanicilor, lângă Ypres. Gazul i-a afectat şi laringele, şi plămânii, deşi, judecând după performanţele sale histrionice de la adunările în masă din anii următori, nu i-a provocat probleme pe termen lung. După armistiţiu, a rămas în armata bavareză până la sfârşitul scurtului regim comunist.

Când comuniştii au fost înlăturaţi de la putere, în mai 1919, soldaţii bavarezi care rămăseseră în serviciu sub regimul lor au fost trataţi ca răzvrătiţi şi decimaţi brutal – fiecare al zecelea om a fost împuşcat, fără drept de apel. Potrivit lui Konrad Heiden, un antinazist înflăcărat care a scris prima biografie a lui Hitler în 1936, un singur soldat a fost scutit de această soartă: Adolf Hitler, care fusese lăsat în cazarma din München pentru a spiona pentru generalul-maior von Epp şi pentru ceilalţi comandanţi de infanterie, când aceştia au fugit de comunişti.[35] Deşi Hitler trece rapid peste acest episod în *Mein Kampf*, Heiden are aproape sigur dreptate: viitorul führer pare să fi dat informaţii despre colegii lui în lunile regimului comunist – cu succes, se pare. Câţiva infanterişti au fost executaţi ca rezultat direct al mărturiei lui. Un indiciu privind adevărata natură a postului său este că a lucrat apoi pentru ceea ce eufemistic se numea Biroul de Presă şi Informaţii al Comandamentului Districtual al Armatei – un departament sub acoperire care supraveghea elementele subversive din München. Lucrând sub comanda căpitanului Ernst Röhm, şeful statului-major al generalului-

maior von Epp, avea ca misiune, între altele, să spioneze adunările politice şi să raporteze armatei despre acestea. Ironie a sorţii, a participat pentru prima dată ca agent sub acoperire la o reuniune a DAP – viitorul Partid Naţional-Socialist – în 1919.

Hitler nu a găsit însă nimic reprobabil de raportat, ba chiar dimpotrivă. A fost atât de impresionat, încât li s-a alăturat, intrând în mişcare pe 16 septembrie 1919 şi fiind imediat însărcinat cu organizarea reuniunilor, cu recrutarea de noi membri şi cu propaganda. Primul lui succes organizatoric – câştigat cu greu, după o mare ceartă – a fost să convingă comitetul să cumpere trei ştampile de cauciuc.[36]

Ca de atâtea ori înainte şi după aceea, Hitler a făcut un joc dublu, acţionând ca informator împotriva partidului la a cărui creare contribuia. După cum nota Len Deighton, el era şi „spion împotriva partidului, şi cel mai activ membru al acestuia“.[37]

Hitler a ţinut primul său discurs public la o adunare a DAP în 24 februarie 1920. Cu acea ocazie, nu el a fost vorbitorul-vedetă, ci Johannes Dingfelder, un doctor homeopat. Dar chiar şi aşa, discursul lui Hitler a fost cel memorabil, dacă nu din alt motiv, măcar pentru că el era însoţit de un grup de ceea ce se numea „susţinători fideli“, a căror idee de potolire a turbulenţilor era să fluture ameninţător arme şi să-i arunce pe opozanţi afară din sală. În acea noapte, în intervalele dintre încăierările din public, Hitler a reuşit să contureze un program în 25 de puncte, elaborat de el, Drexler, Eckart şi de un inginer pe nume Gottfried Feder. Primul punct, scris de Hitler însuşi, era: „Cerem ca toţi germanii să fie reuniţi într-o Germanie Mare, pe baza dreptului tuturor popoarelor la autodeterminare.“[38]

Dietrich Eckart avea, în special pe atunci, o mare influenţă asupra viitorului führer în formare, devenind, în cuvintele unuia dintre membrii de la începutul Partidului

Naţional-Socialist, „părintele spiritual“ al lui Hitler.[39] Al doilea volum din *Mein Kampf* îi este dedicat. Eckart a fost cel care a înzestrat Partidul Naţional-Socialist cu emoţionantul, incitantul său slogan: *Deutschland Erwache*! (Germania, trezeşte-te!), care a început curând să răsune în ţară – un apel pregnant, de deşteptare a mândriei naţionale.

Sub influenţa DAP şi a lui Eckart, ideile politice încă vagi ale lui Hitler au început să capete o formă mai solidă, deşi ele aveau să rămână întotdeauna viscerale şi emoţionale – alimentate de un patriotism sincer, chiar dacă exagerat monstruos – în opoziţie cu abordarea mai intelectuală şi mai ponderată a lui Rudolf Hess. Hitler era totuşi în felul său un vizionar cu planuri de mare amploare: unul dintre obiectivele sale principale era crearea celui de Al Treilea Reich, sau a treia uniune istorică a statelor germane. (Prima a fost Sfântul Imperiu Roman din Evul Mediu, iar cea de-a doua, Reich-ul lui Bismarck din 1871, care s-a prăbuşit în Primul Război Mondial.) Planul lui Hitler de constituire a Germaniei Mari era să încorporeze Austria şi regiunile cu vorbitori de germană din ţările învecinate şi, în final, să anuleze Tratatul de la Versailles.

Geneza Partidului Naţional-Socialist

Efectele fenomenului nazist erau încă de domeniul viitorului atunci când Hitler a demisionat din postul său de informator politic, în martie 1920, deşi a continuat să fie susţinut de armată. Generalul von Epp şi căpitanul Ernst Röhm erau susţinători importanţi ai lui Hitler – şi ai Partidului Naţional-Socialist în formare. Von Epp chiar a cumpărat săptămânalul în declin deţinut de Societatea Thule, *Völkischer Beobachter* (Observatorul poporului) şi l-a oferit drept organ oficial al DAP, care l-a numit pe Alfred Rosenberg redactor-şef.[40]

Contribuţia nepreţuită a lui Röhm era să se asigure că naziştii erau aprovizionaţi din belşug cu arme şi grupuri de protecţie. (Când naziştii au ajuns la putere, generalul-maior von Epp a fost răsplătit cu guvernarea Bavariei, post pe care îl deţinuse în timpul războiului. El a murit într-un lagăr american, în ianuarie 1947.)

În 1920, sub influenţa lui Hitler, DAP şi-a schimbat numele în Partidul Naţional-Socialist al Muncitorilor Germani[16], pe scurt Partidul Naţional-Socialist. Partidul a elaborat un nou statut şi a adoptat simbolul Societăţii Thule – svastica – drept simbol propriu. Steagul nazist a fost creat de un dentist membru al Societăţii Thule, dr. Friedrich Krohn, deşi svastica sa era plasată sus şi roata se întorcea în sensul ei normal, contrar acelor de ceasornic. La ordinul special al lui Hitler, ea a fost inversată şi plasată într-o parte, ceea ce a făcut ca, după cum cred unii ezoterişti, simbolul oriental „bun“ în sine să fie pervertit deliberat, devenind un talisman al răului şi al distrugerii. Modelul steagului includea steagul roşu al socialismului, cu un cerc alb reprezentând naţiunea şi svastica simbolizând lupta rasei ariene.

În pofida acestui fundament de naţionalism fanatic, de idei mistice înţelese pe jumătate şi de antisemitism şi pe fondul ascensiunii lui Adolf Hitler, Rudolf Hess a intrat în DAP în iunie 1920, susţinut de Ilse. (Dar talentele ei organizatorice aveau să se irosească: femeilor li se interzicea prin statutul Partidului Naţional-Socialist să fie altceva decât ajutoare. Misiunea lor, în viziunea nazismului, era să stea acasă, să crească familii mari de arieni blonzi cu ochi albaştri şi să aibă grijă de bărbaţii lor.)

Hess a devenit rapid consilierul politic al lui Hitler, deşi era încă student pe atunci, şi este posibil ca el să fi fost mai mult un transmiţător al ideilor lui Haushofer. Deja se întrevedea discrepanţa dintre imaginea modernă a lui

16 Nazionalsozialistiche Deutsche Arbeiterpartei (NSDAP)

Hess, de non-entitate, în fundal, un *yes-man* mai degrabă stânjenitor pentru Hitler, şi rolul său de actor-cheie în ascensiunea nazistă.

La cererea lui Hitler, Hess a organizat un grup naţional-socialist din rândul studenţilor de la Universitatea din München. De asemenea, a devenit omul de încredere însărcinat cu scrierea celor mai importante articole din *Völkischer Beobachter*, în care s-a conturat pentru prima dată programul Partidului Naţional-Socialist.[41] Tot în calitatea sa de consilier al lui Hitler, l-a însoţit pe acesta la o întâlnire cu preşedintele Bavariei, Gustav Ritter von Kahr, în mai 1921.[42]

În iulie 1921, Hitler s-a văzut confruntat cu o opoziţie – prima dintre cele câteva bătălii titanice pentru controlul Partidului Naţional-Socialist. În perioada în care Hitler se afla la Berlin, Anton Drexler a complotat cu şeful Partidului Socialist German, Julius Streicher, pentru a uni cele două partide sub conducerea lui Streicher. De îndată ce criza a izbucnit, Hitler a fost chemat imediat înapoi la München, printr-o telegramă semnată de Eckart şi Hess. Imediat după întoarcerea sa, Hitler a avut o lungă întrevedere cu Hess, al cărei rezultat a fost prima dintr-o serie de mutări de tipul „totul sau nimic“ menite să îi crească puterea; el a demisionat din partid, ştiind că măiestria sa oratorică îl făcuse o forţă redutabilă, în faţa căreia Drexler nu avea altă opţiune decât să cedeze şi să îl cheme înapoi. Planul a funcţionat perfect: Drexler l-a implorat să se întoarcă, în mare măsură în condiţiile impuse de Hitler. Dar, înainte de a reveni, Hitler a mai avut o întâlnire cu Hess, în urma căreia a cerut conducerea totală a partidului şi demiterea comitetului de conducere. Cu Hess mereu la îndemână pentru sfaturi, Hitler a preluat conducerea unică a Partidului Naţional-Socialist, iar Drexler nu a mai avut altceva de făcut decât să continue să-l conteste neputincios.[43]

Pe atunci, mişcarea exista efectiv doar în Bavaria, deşi

grupuri similare, îmbrăţişând idealurile naţional-socialiste, apăruseră şi în alte state germane. Era logic pentru Hitler să le unească sub conducerea lui, însă atunci când a cerut acest lucru, la un congres al grupărilor, din ianuarie 1922, a fost respins dur. În acele prime zile de luptă, opoziţia era puternică: pe 4 noiembrie 1921, garda de corp a lui Hitler, Emil Maurice, şi Rudolf Hess fuseseră implicaţi într-o încăierare în care îşi protejaseră cu succes şeful. Drept rezultat, Hess se alesese cu o rană urâtă în zona din spate a capului, în urma căreia a rămas cu o porţiune de chelie.

Armata particulară a partidului era pe atunci formidabila Sturmabteilung (SA)[17] (Secţiunea Furtuna), cunoscută sub numele de Cămăşile Brune. Talentul lor consta în a distruge opoziţia faţă de nazişti atât de eficient, încât nici unul dintre duşmani să nu mai dorească să ridice vreodată nici măcar vocea. Deşi Hess, intelectualul tăcut din clasa de mijloc, nu avea nimic în comun cu durii din SA, el era profund devotat atât cauzei, cât şi liderului său. Înăbuşindu-şi sensibilitatea, el s-a aruncat într-o nouă provocare, comandând o unitate a SA – Divizia a 11-a – alcătuită din studenţi de la Universitatea din München. Tinerii intelectuali nu erau însă nici pe departe cei mai numeroşi, întrucât în 1923 cei 15 000 de membri ai SA erau mai ales membri demobilizaţi ai Freikorps, sub comanda căpitanului Ernst Röhm. În acea perioadă de început, Röhm era unul dintre cei mai apropiaţi aliaţi şi prieteni ai lui Hitler. Mai târziu, în afară de Hess, el a fost singurul conducător nazist căruia i s-a permis să folosească familiarul *du* (tu) faţă de führer. Însă această intimitate nu avea să dureze prea mult.

La sfârşitul Primului Război Mondial, Röhm fusese însărcinat de armată să ascundă arme în depozite secrete

17 Sturmabteilung (Batalioane de Asalt) – organizaţie paramilitară a Partidului Naţional-Socialist, supranumită şi Cămăşile Brune, care a jucat un rol-cheie în ascensiunea lui Adolf Hitler la putere în anii 1920-1930. (n.red.)

din Bavaria, pe care el le-a pus apoi la dispoziţia lui Hitler şi a Partidului Naţional-Socialist, împreună cu luptători de stradă recrutaţi din rândurile foştilor soldaţi. Cunoscuţi iniţial sub numele eufemistic de Secţiunea Sportivă a partidului (Sportabteilung), numele lor a fost schimbat în 1921 în mai evocatorul Secţiunea Furtuna. O gloată organizată în special pentru lupte, ei nu erau cunoscuţi pentru sensibilitatea lor politică. (Röhm i-a scris lui Hitler un memoriu în 1932, subliniind că „politica de partid nu va fi tolerată în SA“[44]; acesta nu pare însă să fi sesizat ironia.) Intenţia era ca ei să-i învingă pe comunişti în propriul lor joc, preluând stăpânirea străzilor – ceea ce a fost bine un timp –, dar curând liderii şi-au dat seama că aveau nevoie de o forţă mai disciplinată şi mai angajată ideologic. În acest scop, în 1922 a fost creat grupul de elită care avea să devină SS, alcătuit din nazişti fanatici. La început un grup mic şi select, ales exclusiv din rândurile celor angajaţi ferm – şi uşor de controlat –, a luat până la urmă locul SA, după epurarea din Noaptea Cuţitelor Lungi[18] din 1934.

La începuturile partidului, Hess răspundea de serviciul de informaţii personal al lui Hitler, nu doar adunând informaţii despre opozanţi, ci supraveghind şi colegii de partid.[45] Pentru el, era perfect acceptabil să alcătuiască şi să păstreze dosare secrete despre prieteni şi colegi şi ca alţii să facă acelaşi lucru în legătură cu el. (Mai târziu, când Ilse i-a scris o scrisoare semiironică lui Himmler, plângându-se că telefonul lor era ascultat, Hess a fost neobişnuit de furios. Cum îndrăznea ea să se plângă de aşa ceva! Ea trebuia să înţeleagă că era o necesitate![46])

Deşi în public Hess avea grijă să întruchipeze exemplul

18 Noaptea Cuţitelor Lungi sau operaţiunea Colibri – o serie de execuţii care au avut loc în Germania nazistă între 30 iunie şi 2 iulie 1934, prin care au fost lichidaţi oponenţi politici ai lui Hitler, majoritatea membri ai brigăzilor paramilitare Cămăşile Brune (SA), dar şi critici ai regimului său, mai ales persoane loiale vicecancelarului Franz von Papen. (n.red.)

perfect de obedienţă faţă de Hitler, în particular era altceva. El şi Hitler cu siguranţă nu erau totdeauna de acord. O sursă de dezacord în particular era grăitoare: cei doi se certau în legătură cu brutalitatea nazistă, în special cu persecutarea evreilor.[47] Deşi Hess credea că brutalitatea şi violenţa erau esenţiale în lupta pentru putere, el afirmase clar că vedea în acestea doar mijloace pentru atingerea unui scop, nu un scop în sine. Credea cu tărie că trebuie să existe limite ale brutalităţii şi condamna comportarea naziştilor şi a membrilor SA care se dedau violenţelor şi intimidărilor.

Puciul de la berărie

În anul 1921 a început coşmarul hiperinflaţiei, care avea să ţină Germania în gheare în următorii doi ani. În noiembrie 1923, banii nu mai valorau aproape nimic: un exemplar din *Völkischer Beobachter* costa opt miliarde de mărci. (Partidul Naţional-Socialist, abia apărut, a putut supravieţui crizei economice datorită donaţiilor făcute în valută de susţinătorii din alte ţări, în principal din SUA, Elveţia şi Cehoslovacia.)

Când Guvernul de la Weimar a declarat stare de urgenţă la sfârşitul lui septembrie 1923, guvernul bavarez s-a revoltat, încercând să iasă din uniunea germană. Era o perioadă critică pentru Germania: fostul preşedinte monarhist al Bavariei, Gustav Ritter von Kahr, a fost numit comisar de stat cu puteri dictatoriale şi o juntă alcătuită din comandantul forţelor armate (Reichswehr) şi şeful poliţiei de stat bavareze se pregătea să preia controlul. Hitler considera că pentru Partidul Naţional-Socialist a venit momentul adevărului: un moment pe care îl plănuia de câteva luni. El nu putea să lase Bavaria să părăsească uniunea germană, pentru că aceasta ar fi dat peste cap planurile lui pentru Germania Mare. Trebuia să acţioneze

înainte de a fi prea târziu.

Von Kahr şi alţi membri importanţi ai guvernului bavarez trebuiau să vorbească într-o berărie din München, numită Bürgerbräukeller, în seara zilei de 8 noiembrie. Hitler bănuia că von Kahr urma să anunţe independenţa Bavariei şi poate chiar restaurarea monarhiei. În grabă, au fost făcute planuri pentru o lovitură de stat sau un *putsch* – pentru a aduce naziştii la putere în Bavaria, cu Hitler conducător. El a reuşit să îşi asigure un avantaj psihologic, sub forma sprijinului bătrânului general Erich Ludendorff, unul dintre cei mai mari generali din Primul Război Mondial, considerat un erou. Deşi era aproape senil, doar reputaţia făcea din el o figură conducătoare importantă în revoluţia iminentă.

Puciul de la berărie este descris drept un dezastru şi în toate privinţele, cu o excepţie, aşa a şi fost. Relatările standard nu menţionează unicul mic triumf, singurul lucru care a mers potrivit planului: rolul jucat de Rudolf Hess. În acea noapte, Hitler, Hess şi trupele SA au năvălit în berăria ticsită, în mijlocul discursului lui von Kahr. Hitler era flancat de Hess într-o parte şi de garda sa de corp, Ulrich Graf, în cealaltă parte – toţi trei înarmaţi cu pistoale. Întrerupând melodramatic discursul trăgând un foc în tavan, Hitler a anunţat că sala era înconjurată şi că von Kahr şi miniştrii lui erau arestaţi, intenţia lui fiind să-i silească să recunoască Partidul Naţional-Socialist drept forţa dominantă în Bavaria. La început, planul părea să fi reuşit. În timpul lungii nopţi din berărie, von Kahr a părut să capituleze, dar, în mod bizar, această importantă schimbare de poziţie nu a fost salutată prin sărbătoriri sau proclamaţii. Într-un mod care nu îl caracteriza, Hitler nu a reuşit să profite de situaţie, căzând pradă indeciziei, nereuşind să emită noi ordine. Nimeni nu ştia ce să facă în continuare. Totul a devenit şi mai neclar a doua zi dimineaţă, când Hitler nici măcar nu a apărut. Evenimentele s-au precipitat când, cu naivitate, luând

drept bună predarea facţiunii lui von Kahr, Göring şi Ludendorff i-au eliberat pe reţinuţi. Previzibil, de îndată ce captivii s-au văzut scăpaţi, s-au răzgândit.

Totul se prăbuşea într-un mod catastrofal. În disperare de cauză, Hitler – cu Ludendorff în frunte – a condus un marş al membrilor SA şi al altor susţinători ai Feldhernhall în centrul oraşului München, dar calea le-a fost barată de poliţia înarmată a lui von Kahr, care a deschis focul, 14 manifestanţi nazişti şi trei poliţişti fiind ucişi. Hitler şi-a dislocat un umăr, iar Göring a fost împuşcat în picior. Steagul lor, îmbibat de sângele celor care aveau să fie consideraţi martiri nazişti, a devenit cea mai venerată relicvă a celui de Al Treilea Reich, „Steagul de sânge“. În zilele gloriei viitoare, toate celelalte steaguri erau „sfinţite“ prin atingerea lor cu acesta. (Locul unde se află acum acest steag este un secret păzit cu stricteţe.)

Evenimentele ulterioare s-au dovedit încercări spirituale mai dure pentru viitorul şef al Luftwaffe: doi nazişti l-au ajutat pe Göring să se adăpostească într-o bancă, unde proprietarul i-a acordat primul ajutor. Acest bun samaritean s-a dovedit a fi evreu.[48] Cei doi camarazi ai lui Göring au demisionat ruşinaţi din partid, dar Göring, a cărui principală preocupare era propria mărire, nu a făcut-o. El avea ambiţii în care Partidul Naţional-Socialist juca rolul crucial.

Acest munte de om, un adevărat uriaş rabelaisian – care avea să-l păcălească pe călăul Aliaţilor luând otravă în celula proprie –, avea deja o reputaţie de erou. În 1922, fiind un cunoscut as al zborului din Primul Război Mondial, Göring fusese recrutat în Deutscher Kampfbund[19] al lui Hitler, grupul care plănuia puciul, din care mai făceau parte şi Friedrich Weber, şeful Freikorps Oberland (grupul

19 Uniunea Germană de Luptă – organizaţie de extremă dreapta din Bavaria, înfiinţată în 1923 la Nürnberg, unul dintre liderii importanţi fiind Adolf Hitler, care va fi arestat ca urmare a eşecului puciului organizat în noiembrie. (n.red.)

paramilitar al Societăţii Thule). Ca nou lider al SA, Göring era locotenentul lui Hitler în noaptea puciului, pe când Hess nu era nici măcar membru al Kampfbund – fapt considerat deseori o dovadă a lipsei sale de importanţă politică. Dar, cu toate că Hitler îl numise pe Göring locotenent al său, el i-a dat lui Hess ordine secrete referitoare la cele mai delicate părţi ale planului.[49] Este clar de ce a făcut acest lucru: amândoi ştiau că puciul putea foarte uşor să scape de sub control, iar SA şi gloata erau greu de stăpânit dacă lupta se transforma în răzbunare. Pentru unele aspecte ale preluării puterii era nevoie de disciplină, de o judecată la rece în mijlocul revoltei, iar aceste chestiuni i-au fost încredinţate lui Hess. El avea să devină un model recurent. Hitler şi Hess aveau nevoie de mulţime pentru a-i ajuta să ia puterea, dar nu-şi puteau permite să o lase să preia conducerea. Hess a contribuit, rolul său nefiind în mod deliberat evident. El era mult mai eficient când lucra din umbră.

În noaptea Puciului de la berărie, prima misiune a lui Hess a fost să-i adune pe miniştrii importanţi, să-i ducă într-un loc secret, ca ostatici, scoţându-i din calea mulţimii. A doua misiune, în dimineaţa următoare, era să conducă un asalt, cu propria unitate SA, asupra Primăriei din München, pentru a-i aduce cu forţa pe consilierii evrei şi social-democraţi la berărie. Era necesar ca şi aceştia să fie apăraţi bine de mulţimea furioasă. Cu un sentiment uriaş de mândrie, fără îndoială, Hess a zăbovit la Primărie suficient cât să atârne steagul cu svastica deasupra clădirii.[50]

Când şi-a dat seama că puciul a eşuat, Hess – după ce i-a cerut mai întâi sfatul lui Karl Haushofer – a luat doi miniştri ostatici şi, însoţit de câţiva oameni din SA, i-a dus în munţi, cu intenţia să-i treacă în Austria. În acest moment, câteva anomalii sugestive intervin în poveste. Potrivit propriei relatări a lui Hess, la procesul ţinut, câteva luni mai târziu, o furtună de zăpadă i-a silit să

întrerupă fuga, iar el s-a oprit la o casă pentru a întreba dacă proprietarul îi poate găzdui peste noapte.[51] (Cu siguranţă, un scenariu bizar, cu ostaticii ameninţaţi cu arma.) Hess a pretins că atunci când a ieşit din casă a descoperit că oamenii din SA plecaseră înapoi spre München, abandonându-l. Versiunea lor a fost însă diferită: ei au susţinut că Hess le-a ordonat să ducă înapoi ostaticii la München, ceea ce pare mai logic.[52] Indiferent care a fost adevărul, Hess a mers în Austria singur, acolo fiind adăpostit în următoarele cinci luni de membrii grupului Oberland.[53] Pare probabil ca versiunea destul de puţin credibilă a lui Hess să fi fost o acoperire. (Este de presupus că proprietarul prietenos al casei era membru al reţelei Oberland, jucându-şi rolul într-un plan de salvare.) Acest fapt arată că Hess avea o relaţie apropiată cu reţeaua Oberland. Creată iniţial ca aripă paramilitară a Societăţii Thule, reţeaua lucra îndeaproape cu SA, deşi îşi apăra cu gelozie independenţa, rămânând sub comanda lui Fritz Weber. Poate fi semnificativ faptul că atunci când Hess a sosit la berărie în acea noapte, el a fost admis ca aghiotantul lui Weber.[54]

După eşecul puciului, Göring a fugit în Suedia, ajungând într-un azil psihiatric unde a devenit dependent de morfină (dependenţă tratată de medicii de la Nürnberg chiar înainte ca el să ia otravă). Atât Partidul Naţional-Socialist, cât şi SA au fost declarate ilegale şi interzise. Hitler, Ludendorff, Weber, Röhm şi alţi cinci capi au fost acuzaţi de înaltă trădare şi conducerea unei revolte armate. Ludendorff a fost achitat şi, în pofida gravităţii crimelor lor, ceilalţi au primit condamnări surprinzător de uşoare: Röhm a fost eliberat condiţionat, Weber a primit cinci ani. Hitler a fost, de asemenea, condamnat la cinci ani de închisoare, dar până la urmă a ispăşit mai puţin de nouă luni. Şi, cu toate că legea cerea ca el – în calitate de cetăţean austriac – să fie deportat, a ajuns doar până la fortăreaţa din Landsberg am Lech, unde şi-a ispăşit

condamnarea în relativ confort. Spre deosebire de alţi deţinuţi, lui şi compatrioţilor lui li se permitea să se trezească târziu, să primească vizitatori şi să ţină întruniri în celulele lor. Nu încape îndoială de partea cui era simpatia gardienilor.

Hess s-a întors din Austria şi s-a predat, după ce a citit în ziare despre condamnarea uşoară primită de Hitler. A fost condamnat la 18 luni de închisoare, dintre care a ispăşit doar şase.

Răscrucea din Landsberg

Landsberg s-a dovedit a fi o etapă de răscruce în relaţia dintre Hess şi Hitler. Având celule alăturate cei doi au cerut – şi li s-a oferit – încă una, pentru a o folosi ca birou, lucrând din greu împreună, proiectând planul celui de Al Treilea Reich. Un vizitator frecvent era profesorul Karl Haushofer.

Până atunci, Hess fusese locotenentul eficient, devotat şi de încredere, util mai ales când era nevoie de o acţiune disciplinată şi discretă, aşa cum fusese luarea de ostatici şi controlul mulţimii în timpul puciului. Dar Landsberg i-a redefinit rolul, făcând din el confidentul, sursa de inspiraţie şi mentorul lui Hitler. Nu se pune problema că el ar fi fost lacheul lui Hitler. Dimpotrivă, cel puţin nu în această perioadă. Departe de a fi neinformat despre planurile lui Hitler, Hess însuşi a fost cel care a proiectat multe dintre ele. Cei doi aveau propria lume interioară, din care cei ca Hermann Göring erau excluşi. Un vizitator al lor în Landsberg comenta astfel influenţa crescândă a lui Hess asupra lui Hitler şi aprofundarea prieteniei dintre ei: „Lui Hitler îi plăcea să repete sloganurile prietenului lui. [Este interesant că erau sloganurile lui Hess, nu ale sale.] Era evident pentru oricine că între cei doi era o relaţie apropiată. Pentru prima dată i-am auzit tutuindu-se.“[55]

Hitler îşi numea prietenul cu diminutivul plin de afecţiune Rudi sau Hesserl.

În Landsberg, Hitler a început să scrie *Mein Kampf*. Versiunea acceptată este că Hess nu era decât scribul lui Hitler, însă contribuţia lui Hess la *Mein Kampf* a fost mult mai importantă. Pierre van Paassen, un jurnalist canadian care a relatat despre ascensiunea la putere a naziştilor, a scris la puţin timp după acţiunea lui Hess: „Fără îndoială, Hess este autorul unor pasaje întregi din lucrare.“[56] Acest lucru este subliniat de James Murphy, care a tradus *Mein Kampf* în limba engleză şi a lucrat în Berlin înainte de război ca traducător pentru Departamentul de Externe al Ministerului Propagandei, condus de Hess:

> Acele capitole din Mein Kampf despre propagandă şi organizarea mişcării naziste îşi datorează inspiraţia lui Rudolf Hess şi cea mai mare parte au fost scrise de el. El este, de asemenea, responsabil pentru capitolele despre Lebensraum şi rolul Imperiului Britanic în istoria lumii. Fratele lui mai tânăr, Alfred, mi-a repetat deseori acest lucru. O perioadă, ne-am văzut aproape zilnic în Berlin.[57]

Chiar şi Karl Haushofer a recunoscut, în timpul interogării sale de către Aliaţi în 1945, că Hess a fost mai mult decât secretarul lui Hitler, spunând: „Din câte ştiu, Hess a dictat de fapt multe capitole din acea carte.“[58] Wulf Schwarzwäller merge mai departe, afirmând:

> „El [Hess] a ajutat la organizarea şirului gândurilor lui Hitler, el l-a sfătuit, a editat, a rearanjat şi a introdus unele idei. Nu este o exagerare ca Hess să fie numit coautor.“[59] Ilse Hess a spus că soţul ei a editat cuvintele lui Hitler, fiind deseori dur cu autorul, ordonându-i să rescrie şi recomandând ferm alte schimbări importante.[60] Potrivit generalului de brigadă Rees, Hess însuşi le-a spus britanicilor care l-au capturat că el considera *Mein Kampf* „o colaborare clară“.[61]

În doi, Hitler şi Hess au reuşit să scrie două capitole în Landsberg, terminând cartea după eliberarea lor din decembrie 1924, într-o casă din Obersalzburg, în Austria, pe care le-o închiriase un negustor din Hamburg. Primul volum a apărut în iunie 1925, al doilea, un an mai târziu.

Chiar şi cei mai înflăcăraţi susţinători ai lui Hitler au considerat că e o carte îngrozitoare. Iniţial, Hitler dorise să o intituleze *Patru ani şi jumătate de luptă împotriva minciunilor, prostiei şi laşităţii*. Hess şi editorii săi au insistat să schimbe numele în *Mein Kampf*, un titlu care are calitatea conciziei.

În această lucrare pretenţioasă şi, pe alocuri, aproape ilizibilă, Hitler îşi expune ideile politice, evidenţiind evoluţia lor într-o naraţiune autobiografică incoerentă. Sunt digresiuni lungi despre diferite teme, ca arhitectura, prostituţia şi bolile venerice – şi, mai previzibil, lungi tirade despre evrei şi alte rase „inferioare“, inspirate de ideile lui Alfred Rosenberg şi Houston Stewart Chamberlain.

Secţiunile argumentate cel mai convingător sunt cele consacrate geopoliticii, probabil pentru că acestea veneau de la Hess şi Haushofer şi este posibil să fie chiar cuvintele lor.

Landsberg, prin urmare, a fost adevărata şcoală de politică a lui Hitler. Când a reapărut ca om liber, obiectivele şi abordarea lui erau schimbate radical. Până la episodul Landsberg, el se mulţumise să aspire, cel puţin iniţial, la conducerea Bavariei, dar după aceea obiectivul său a devenit preluarea controlului asupra întregii Germanii. A mai fost o schimbare radicală care ar putea fi rezultatul influenţei lui Hess: Hitler era acum hotărât să-şi realizeze ambiţiile nu prin lupte de stradă sau revoluţie, ci prin vot, deşi era clar că, odată ce ar fi câştigat, el ar aboli democraţia şi şi-ar asuma puteri dictatoriale. Hitler adoptase de mult timp idealul pangermanismului, dar doar atunci acesta a început să-i domine gândurile. Era obsedat de crearea *Lebensraum*.

Şi-a făcut, de asemenea, o politică din atragerea susţinerii acelor membri ai clasei de mijloc total dezamăgiţi de guvernul de la Weimar şi ruinaţi de hiperinflaţie. Hitler voia să refacă Germania Mare, o dulce

muzică pentru urechile germane, după umilinţele Tratatului de la Versailles. Cu un gest măreţ care a şters toate greşelile trecutului, pentru moment Partidul Naţional-Socialist a tăiat legăturile cu SA (deşi aceste legături aveau să fie restabilite mai târziu). Nu este o întâmplare faptul că noul Hitler s-a format în timp ce s-a aflat sub influenţa intensă a lui Rudolf Hess şi a generalului profesor Karl Haushofer.

În ceea ce-l priveşte pe nou eliberatul Hess însuşi, profesorul i-a oferit un post ca asistent al său la Academia Germană, cu obiectivul studierii culturii germanilor din străinătate (deşi este probabil că pretextul era folosit pentru strângerea informaţiilor pentru cauza pangermană). Hess a ales însă curând să devină secretarul particular al lui Hitler, explicând clar de ce a luat această decizie într-o scrisoare către părinţii săi:

> Era important pentru el [Hitler] în primul rând pentru că eu nu sunt un angajat al partidului şi pentru că poziţia mea este independentă de partid. Acest lucru este necesar pentru că acolo este localizată autoritatea.
> Sunt activ din perioada în care avea mai puţin de o sută de membri. Prin urmare, sunt conştient de realitatea exterioară, de efectele exterioare şi cunosc gândurile cele mai intime ale Tribunului [supranumele pe care i-l dăduse lui Hitler], atitudinea lui faţă de toate problemele, natura lui. El mă cunoaşte; încrederea noastră reciprocă este extremă [*sic*]; ne înţelegem unul pe celălalt.
> Sunt calificat să acţionez ca o legătură între mişcarea de masă şi inteligenţia. Pe de altă parte, sunt mult prea convins de necesitatea unor metode deseori neplăcute şi de natura luptei în termenii psihologiei maselor, pentru a permite ca aceasta să mă înfricoşeze şi să mă determine să ies din mişcare, aşa cum s-a întâmplat cu mulţi alţi membri ai inteligenţiei. Sunt convins că, exercitând influenţă în multe direcţii, pot face un bine în acea privinţă. Până la urmă, acest lucru nu mă leagă pentru totdeauna de Tribun.[62]

În special ultima propoziţie este edificatoare în privinţa relaţiei lui Hess cu Hitler. Aceasta nu este nici pe departe devoţiunea de sclav care, aşa cum încearcă să ne convingă

majoritatea istoricilor, ar fi caracterizat atitudinea lui Hess faţă de Hitler; dacă nu altceva, Hess dezvăluie o latură cinică şi manipulatoare a personalităţii sale. Evident, el ştia prea bine ce spuneau alţii despre relaţia lui cu Hitler şi râdea de ei.

Ascensiunea la putere a naziştilor

După spectaculosul eşec al puciului de la München, Hitler şi Partidul Naţional-Socialist au intrat într-un declin rapid: de fapt, soarta partidului era opusă celei a Germaniei. Mesajul lui Hitler avea nevoie de nesiguranţa haosului economic pentru a avea succes în atragerea maselor, însă în perioada 1924-1928 s-a petrecut un reviriment al economiei germane. Interdicţia guvernului împotriva Partidului Naţional-Socialist a fost ridicată la începutul anului 1925 (deşi unele restricţii privind activitatea acestuia au fost menţinute). Pe 27 februarie, Hitler a anunţat oficial relansarea partidului în berăria Bürgerbräukeller din München, probabil o provocare voită. De data aceasta nu a fost nici un dezastru şi, în august 1927, 20 000 de susţinători au apărut la prima dintre paradele de la Nürnberg, unde l-au auzit pe Hitler spunând (într-o încercare vădită de a stârni nemulţumire în rândul unei populaţii din ce în ce mai satisfăcute):

„Optimismul credul i-a orbit pe sute de mii, de fapt pe milioane dintre oamenii noştri.“[63] Poate pentru a-şi face o imagine de realist curajos, Hitler a declarat apoi că el preconiza că va fi nevoie de „20 sau chiar o sută de ani“ pentru ca Partidul Naţional-Socialist să devină partidul de guvernământ în Germania.[64]

Urmărind ajungerea la putere prin vot şi nu prin revoluţie, roadele noii strategii apăreau lent. În alegerile din mai 1928, naziştii au câştigat doar 12 locuri din 491 în Reichstag, cu mai puţin de trei procente din voturi. Apoi, s-

a întâmplat ceva neprevăzut, care, aproape ca prin farmec, a grăbit răsăritul stelei naziste: în octombrie 1929, prăbuşirea instituţiilor financiare de pe Wall Street a provocat colapsul aproape total al economiei occidentale – şi, din nou, Germania a fost greu lovită. Şomajul a explodat aproape peste noapte, ajungând la şapte milioane de oameni la sfârşitul lui 1932. O perioadă de mare anxietate a revenit şi, odată cu ea, dorinţa intensă de a asculta promisiunile lui Hitler de a restaura măreţia Germaniei.

În septembrie 1930 s-a înregistrat o schimbare a simpatiilor politice ale electoratului german. Procentajul din voturi obţinut de nazişti a urcat la peste 18%, aducându-le 107 locuri din 577 şi făcând din ei al doilea partid după social-democraţi. La următoarele alegeri, în iulie 1932, procentajul lor a depăşit 37%, aducându-le 230 de locuri. Şi cu toate că, aşa cum s-a mai întâmplat, alegătorii au fost poate influenţaţi în decizia lor de intimidările naziste, nu încape îndoială că aceste rezultate arătau, în general, adevărata voinţă a electoratului german. Chiar şi aşa, Partidul Naţional-Socialist nu avea încă majoritatea absolută şi în următoarele luni au avut loc negocieri cu alte partide, în încercarea de a forma o coaliţie, cu Hitler în funcţia de cancelar, deşi în calea lor exista un obstacol formidabil, întruchipat de bătrânul preşedinte Paul Ludwig von Hindenburg.

Un onest mareşal german din vechea şcoală, von Hindenburg i-a dezaprobat categoric, de la început, pe Hitler şi pe susţinătorii lui, bătăuşi de stradă. El nu ar fi fost niciodată de acord cu numirea liderului nazist în funcţia de cancelar. Dar un grup de finanţişti şi industriaşi conduşi de geniul economic Hjalmar Schacht, fost preşedinte al Reichsbank (poziţie în care a fost numit din nou de Hitler), şi Kurt von Schröder, din celebra familie de bancheri, au făcut presiuni asupra bătrânului pentru ca acesta să-i accepte pe Hitler şi partidul său. Aceşti oameni prevedeau pentru Germania un viitor economic de aur

dacă Hitler venea la putere, în special datorită promisiunilor acestuia de a reface forţele armate şi de a aboli democraţia. De nepreţuit în cucerirea acestei cabale extrem de influente a fost Rudolf Hess, care, împreună cu Himmler, a avut câteva întâlniri cu von Schröder – în special în timpul crizei ce a urmat alegerilor din 1932, când cercul respectiv a ameninţat că îşi retrage sprijinul financiar. Hess i-a fermecat.[65] Cât se poate de politicos, încântător, stăpânit şi cunoscând perfect toate informaţiile şi datele relevante, stilul lui Hess i-a atras pe bancheri mai mult decât tiradele fanatice ale lui Hitler. Hess era liniştitor de politicos, cu un stil de om de afaceri şi normal. Dacă un om ca el i se putea supune lui Hitler, atunci în mod clar nu era nimic prea rău în nazism. Prin urmare, încă o dată îl vedem pe Hess rezolvând o problemă esenţială pentru venirea la putere a naziştilor.

Până la urmă, la sfârşitul lunii ianuarie a anului 1933, von Hindenburg a acceptat să îl numească pe Hitler cancelar: el a preluat această funcţie pe 30 ianuarie. Prima persoană care l-a felicitat pe Hitler în calitate de cancelar, când s-a întors de la palatul prezidenţial, a fost Rudolf Hess. A fost un moment definitoriu pentru amândoi: după lungi ani de luptă, răsturnări de soartă şi chiar închisoare, ei ajunseseră într-o poziţie de putere reală din care puteau să înceapă să impună viziunea Hitler/Hess a unei Germanii noi, mai strălucitoare – mai întâi în propria lor ţară, disperată, iar apoi în Europa.

Hitler a convocat noi alegeri la 5 martie 1933, dar la 17 februarie Reichstag-ul a fost ars în urma unui atac. Un tânăr comunist olandez, dezechilibrat psihic, a fost arestat, dar dezbaterea dacă naziştii înşişi au fost răspunzători continuă. Oricare a fost adevărul, Hitler a exploatat incidentul cu mare dibăcie: a doua zi după incendiul de la Reichstag, preşedintele von Hindenburg a semnat un decret prin care instituia starea de urgenţă, se suspenda Constituţia şi i se dădeau lui Hitler şi guvernului său puteri

fără precedent de a restrânge libertăţile civile. Aproximativ 4 000 de comunişti au fost arestaţi şi internaţi în nou createle lagăre de concentrare. (Hitler îl convinsese pe preşedinte să le autorizeze.) Presupuşii lideri ai complotului împotriva Reichstag-ului au fost executaţi.

Într-o singură noapte, democraţia a dispărut în flăcări.

Mai rămânea de depăşit un ultim obstacol. În pofida unei campanii de intimidare – în care peste 50 de antinazişti au fost ucişi –, deşi câştigaseră 44% din votul popular, naziştii nu au reuşit să obţină o majoritate absolută la 5 martie. Dar acum, cu mulţi deputaţi de stânga arestaţi sau ascunşi – şi cu „gărzi“ NSA postate pentru intimidare în interiorul şi în afara clădirii Kroll Opera (unde parlamentul se reunea temporar) – Hitler nu a întâmpinat nici o dificultate în votarea unui Act de împuternicire. Acesta îi acorda puteri dictatoriale pentru o perioadă de patru ani.

Maşinăria nazistă, fără a mai fi stingherită legal de inconveniente precum libertăţile civile şi democraţia, a intrat din plin în acţiune. Dar înainte ca Hitler să se poată bucura de puterea supremă, el trebuia să se asigure că are cale liberă. Nici un rival real sau potenţial nu trebuia să fie lăsat în viaţă. În 30 iunie 1934 a fost Noaptea Cuţitelor Lungi, în care fostul lui prieten şi aliat, Ernst Röhm, şi toată conducerea SA au pierit într-o baie de sânge care a durat două zile. Soarta a adăugat un bonus: pe 2 august, preşedintele von Hindenburg a murit. Vechea ordine dispăruse. O zi de parade militare pentru sărbătorirea celei de-a XX-a aniversări a mobilizării pentru Primul Război Mondial, plănuită pentru 2 august, a fost transformată în ultimul moment într-un serviciu în memoria stimatului preşedinte. În toate aspectele în afară de nume, aceasta a fost însă ziua lui Hitler. El şi-a asumat acum puteri prezidenţiale – deşi nu s-a deranjat niciodată să ia titlul oficial –, preluând comanda supremă a forţelor armate. În acea după-amiază, în fiecare unitate a armatei s-a ţinut o ceremonie cvasireligioasă în care militarii au

depus un jurământ de loialitate faţă de Hitler, jurând „supunere necondiţionată“ şi clamându-şi voinţa de a-şi da viaţa pentru el. Şeful Statului-Major al Armatei, Walther von Reichenau, a jucat un rol important în organizarea acestui eveniment. (Dovedind obişnuitul geniu în privinţa ritualurilor emoţionale, oamenii lui Hitler – Hess şi Himmler – au adoptat obiceiul străvechi al jurământului de loialitate al armatei faţă de monarh.)

În timp ce îşi intrau în rol, noul dictator şi susţinătorii săi devotaţi au fost, în ansamblu, salutaţi cu entuziasm de majoritatea populaţiei epuizate şi sărace. (Deşi au fost şi voci împotrivă, acestea nu au fost prea puternice şi curând au tăcut.) Şi alţii în afară de germani au fost mişcaţi şi impresionaţi de ascensiunea lui Hitler. Lordul Rothermere, editor al *Daily Mail*, a mers la München pentru a se întâlni cu noul cancelar, iar apoi a scris un omagiu entuziast care a fost publicat simultan în *Mail* şi în *Völkischer Beobachter*. El spunea:

> Minţile luminate din Anglia [probabil voia să spună Marea Britanie] şi din Franţa ar trebui, prin urmare, să recunoască pe deplin serviciile pe care naţional-socialiştii le-au adus Europei Occidentale. Sub supravegherea lui Hitler, tineretul german este într-adevăr organizat împotriva corupţiei comunismului... Ar fi cel mai bun lucru pentru bunăstarea civilizaţiei occidentale dacă Germania ar avea un guvern impregnat cu aceleaşi principii sănătoase cu care Mussolini a reînnoit Italia în ultimii opt ani. Şi nu văd de ce ar trebui ca Marea Britanie şi Franţa să menţină o atitudine neprietenoasă faţă de eforturile naţional-socialiştilor în domeniul afacerilor externe.[66]

Rothermere şi-a încheiat această odă cu un apel la relaxarea termenilor Tratatului de la Versailles.

Hitler a fost cel mai popular conducător din istoria Germaniei. Un plebiscit pentru aflarea nivelului de sprijin din partea publicului a avut drept rezultat un procentaj de vot „da“ de 90%, la o participare de 95% din populaţie.[67] Acest lucru nu este surprinzător: în perioada 1933-1938, Germania s-a ridicat de la o recesiune economică

mutilantă şi destabilizatoare la cel mai înalt standard de viaţă din Europa, aproape egal cu cel din Statele Unite. Şomajul era zero, nici un bun arian nu suferea de foame, iar în ţară s-a construit o impresionantă reţea de autostrăzi. Acest miracol economic a fost în mare măsură opera lui Hjalmar Schacht, preşedinte al Reichsbank şi ministru al economiei între 1934 şi 1937, care a reuşit să atragă la scară largă investiţii străine în Germania. Dar în ochii maselor, acest miracol a fost produs de un singur om – Adolf Hitler – şi spre el priveau aşteptând un viitor încă şi mai strălucit.

În aceşti ani, repudiind condiţiile Tratatului de la Versailles, naziştii au alocat resurse pentru refacerea marinei, a armatei şi a forţelor aeriene. Având acum controlul total asupra ţării, Hitler s-a orientat spre scopul său final – crearea Germaniei Mari.

Eroul aerului

În pofida consumului de timp şi de energie presupus de rolul său în ascensiunea lui Hitler, în acea perioadă şi viaţa personală a lui Hess a progresat în salturi. Pasionat de zbor, el a continuat să piloteze cât de des putea, de cele mai multe ori atrăgându-şi dezaprobarea lui Hitler. Pentru un timp, părea că Hess este consemnat la sol, dar el avea o idee. Întorcând cu abilitate situaţia în avantajul său, s-a oferit să îşi folosească îndemânarea de pilot pentru propaganda de partid: el i-a convins pe editorii *Völkischer Beobachter* să cumpere „în scopuri publicitare“ un avion uşor Messerschmitt, cu care a survolat apoi mitingurile.

În 1927, întreaga lume a devenit brusc entuziasmată de aviaţie, milioane de oameni urmărind cu sufletul la gură zborul transatlantic de pionierat al lui Charles Lindbergh. Nimeni nu a fost mai inspirat de această captivantă poveste eroică decât Rudolf Hess, probabil pentru că

Lindbergh era un fervent susţinător al nazismului (pe viaţă, după cum s-a descoperit). Marea ambiţie a lui Hess a fost să devină primul care face zborul lui Lindbergh în sens invers, din Franţa în SUA. A simţit o mare dezamăgire când planurile lui s-au destrămat, pentru că nici o companie de asigurări nu a vrut să îl susţină. A obţinut însă un important triumf personal, ieşind al doilea la prestigioasa întrecere aviatică Zugspitze, în 1932. Doi ani mai târziu – când era ministru – a câştigat.

O altă realizare care i-a impresionat profund sufletul de aviator a fost primul zbor pe deasupra Everestului al expediţiei Houston-Everest, din 1933. Unul dintre personajele principale ale aventurii eroice a echipei aviatice britanice a fost un alt pionier al zborului, tânărul marchiz de Clydesdale – viitorul duce de Hamilton.

În decembrie 1927, Hess s-a căsătorit în sfârşit cu Ilse, care era însoţitoarea lui constantă. Lăsată doar în seama lor, relaţia dintre ei ar fi rămas doar intens intelectuală, dar – potrivit lui Ilse – Hitler însuşi l-a făcut pe Hess să o ceară în căsătorie, jucând rolul de peţitor. Într-o noapte, în cafeneaua lor preferată din München, Hitler i-a luat mâna, a pus-o în mâna lui Hess şi a întrebat-o: „Nu te-ai gândit niciodată să te măriţi cu bărbatul acesta?“[68] Hess a prins imediat aluzia: Hitler şi Karl Haushofer au fost martori la nunta lor.

Proaspeţii însurăţei au cumpărat o vilă în prospera suburbie Harlaching din München în 1933, începându-şi viaţa de familie. Apoi, în 1937 – după zece ani de căsătorie –, s-a născut unicul lor copil, Wolf Adolf Karl Rüdiger Hess. Wolf fusese numele de cod al lui Hitler la începuturile Partidului Naţional-Socialist, Adolf se explică de la sine şi, desigur, numele Karl a fost dat după profesorul Haushofer. Amândoi bărbaţii după care a fost botezat copilul i-au fost naşi.

Hess în exerciţiul funcţiunii

Până la numirea sa într-o funcţie publică, în 1932, numele lui Rudolf Hess fusese aproape necunoscut publicului larg german. În acel an, deşi ieşise pe locul al doilea în cursa aviatică de la Zugspitze, în publicitatea care a urmat nu s-a menţionat niciodată legătura lui cu Hitler sau cu Partidul Naţional-Socialist, pentru simplul motiv că presa germană nu ştia nimic despre aceasta.[69] Hess era secretarul particular al lui Hitler, dar, din propria sa voinţă expresă, el nu fusese niciodată angajatul partidului. Este însă important să înţelegem că, deşi nu era angajat de partid, el era liderul de facto al acestuia. Hitler era acum führer al statului, fiind doar cu numele conducător al Partidului Naţional-Socialist. Hitler conducea ţara, dar Hess conducea partidul, chiar dacă se ţinea în umbră. Acum sosise momentul potrivit care îi permitea să iasă la lumină.

În 1932, Himmler l-a numit pe Hess Gruppenführer (general-locotenent) al SS, dar aceasta nu însemna aproape nimic pe lângă numirea sa ca şef al nou createi Comisii Politice Centrale a Partidului Naţional-Socialist, care coordona politica întregului guvern german şi a departamentelor regionale; era o poziţie foarte puternică. Apoi, în aprilie 1933, el a devenit adjunct al führer-ului Partidului Naţional-Socialist – sau, în germană, *Stellvertreter*. James Murphy, care a lucrat ca translator pentru Ministerul Propagandei din Berlin între 1934 şi 1938 şi care a realizat prima traducere în engleză a *Mein Kampf*, a dat definiţia cea mai apropiată de realitate a acestei funcţii:

> „[El este] locţiitorul lui Hitler, cu autoritate plenipotenţiară. Aceasta înseamnă că atunci când vorbeşte oficial el vorbeşte *ipso facto* în locul lui Hitler.“[70] Se ştie că Hess deţinea un document scris de Hitler cu propria mână prin care, după cum a spus Heiden, „era învestit cu autoritate deplină de către führer însuşi“.[71] Hess era cunoscut, poate cu mai multă acurateţe decât se intenţiona, drept „conştiinţa partidului“.[72]

În această perioadă există câteva goluri curioase în biografia lui. Se ştie, totuşi, că în toamna lui 1933 a călătorit în străinătate incognito, folosind un paşaport fals. Potrivit fiului său, el a folosit pseudonimul Alfred Horn – nume pe care avea să-l folosească şi în fatidica fugă în Scoţia.[73] Dar care a fost destinaţia lui Herr Horn în aceste călătorii misterioase rămâne o taină.

Adevărata putere a lui Hess

La 1 decembrie 1933, Hitler l-a numit pe Hess ministru fără portofoliu, lucru interpretat adesea în baza faptului că führer-ul nu a reuşit să găsească un post potrivit pentru el. Această interpretare ignoră însă faptul că miniştrii fără portofoliu, eliberaţi de responsabilitatea de a conduce un minister şi având puterea de a trece după voinţă barierele departamentale, sunt deseori mult mai puternici decât colegii lor, care au mai multe restricţii. Este de obicei o funcţie dată de un lider de partid care vrea să îşi ţină ceilalţi miniştri sub control – aşa cum a fost şi Peter Mandelson ca ministru fără portofoliu în administraţia Blair de la sfârşitul anilor 1990, în Marea Britanie. Noul post al lui Hess îi dădea autoritatea supremă asupra tuturor aspectelor guvernării, cu excepţia politicii externe şi a armatei. Modalitatea lui simplă de a se asigura că legislaţia se conforma ideologiei naziste: orice lege propusă de orice departament guvernamental trebuia să fie aprobată de el. În esenţă, nu se putea face nimic fără semnătura lui Hess.

Un rezumat exact al interpretării generale, greşite, a rolului lui Hess în regimul lui Hitler poate fi găsit în cartea lui Robert S. Wistrich, *Who's Who in Nazi Germany* (Personalităţile Germaniei naziste):

> În această poziţie [aceea de adjunct al führer-ului], el a exercitat

> funcţii subordonate de reprezentare şi a supervizat îndatoriri caritabile, acţionând ca umbra führer-ului, dar dovedindu-se incapabil şi deloc dornic să ia iniţiative proprii. Cel mai important privilegiu al său era să îl anunţe pe Hitler de la tribuna mitingurilor de masă, cu entuziasmul extatic al credinciosului adevărat. Hess şi-a mascat lipsa de independenţă, lipsa de abilitate în gândire şi în faptă printr-un cult fără limite al führer-ului, care depăşea chiar şi cele mai exaltate elogii ale elitei naziste.[74]

Ca multe alte caracterizări minimalizatoare ale lui Rudolf Hess, aceasta este un nonsens. Faptul că este departe de realitate se poate vedea din descrierea îndatoririlor şi responsabilităţilor lui Hess din *Anuarul Partidului Naţional-Socialist* din 1941, citat de acuzarea de la Nürnberg:

> Prin decretul führer-ului din 21 aprilie 1933, adjunctul führer-ului a primit puterea deplină de a decide în numele führer-ului în toate chestiunile privind conducerea partidului. Prin urmare, adjunctul führer-ului este reprezentantul führer-ului, cu putere deplină asupra întregii conduceri a Partidului Naţional-Socialist al Muncitorilor Germani... Toate aspectele activităţii de partid sunt îmbinate de adjunctul führer-ului. El are ultimul cuvânt în toate planurile interne ale partidului şi în toate problemele vitale pentru existenţa poporului german.[75]

Anuarul continuă cu enumerarea îndatoririlor sale în ceea ce priveşte aprobarea legilor şi a numirilor oficialilor guvernamentali, precum şi rolurile sale specifice. Pe lângă faptul că era conducătorul Auslandorganisation, Hess deţinea şi funcţia de comisar de politică externă, comisar responsabil de toate aspectele tehnice şi de organizare, comisar responsabil cu aspectele universitare şi de politică universitară, precum şi conducător al Biroului de politică rasială. Una dintre sarcinile sale cele mai importante era să soluţioneze disputele dintre miniştrii nazişti: deşi în mod oficial nu avea permisiunea de a se amesteca în probleme de politică externă, acest lucru nu l-a împiedicat să îşi demonstreze influenţa în domeniu. Aşa a ajuns să aibă acces permanent la informaţii din partea propriului

său departament de informaţii externe, Auslandorganisation, care era responsabil cu coordonarea activităţilor Partidului Naţional-Socialist în comunităţile germane din străinătate. Şeful AO era Ernst Bohle, născut în Bradford, West Yorkshire, şi care crescuse în Africa de Sud. Adjunctul acestuia era fratele mai mic al lui Hess, Alfred. S-a încercat de multe ori minimizarea rolului AO sau considerarea acestei organizaţii ca fiind incompetentă ori neimportantă, însă acest lucru este o greşeală. În 1945, Bohle a recunoscut în faţa reprezentanţilor Aliaţilor care îl interogau că informaţiile privind situaţia pe plan extern ajungea uneori la urechile lui Hess înaintea oricărei alte persoane din guvernul naţional-socialist.[76]

Hess a creat şi Liga Poporului pentru Germanii din Străinătate[20] – aparent o organizaţie culturală pentru minorităţile germane din ţările învecinate, însă în realitate un paravan pentru o organizaţie de informaţii secrete, care avea grijă ca expatriaţii să fie la curent cu ceea ce se întâmpla în Berlin. Nu a fost întâmplător faptul că Hess l-a numit pe Karl Haushofer, întemeietorul pangermanismului, la şefia acestei organizaţii. Fiul lui Haushofer, Albrecht, era şi el unul dintre agenţii de bază ai lui Hess, care făcea multe călătorii – în special în Marea Britanie şi în SUA – pentru a stabili contacte importante şi a-i raporta cu privire la evenimentele politice.

Hess deţinea şi controlul unui alt departament dintr-un minister, sub auspiciile unui alt lider nazist. Deşi Joseph Goebbels conducea Ministerul Propagandei, Hess deţinea controlul complet asupra Departamentului de Relaţii Externe al acestuia – şi asupra multor altor aspecte. El conducea birouri care se ocupau de legi, presă, finanţe publice şi impozite, de educaţie, lucrări publice, forţă de muncă, industrie şi tehnologie – de fapt, de orice aspect al guvernării. În total, peste douăzeci de astfel de birouri, un adevărat imperiu.

---

20 Volkstum für das Deutschen im Ausland (VDA) (n.red.)

Tot sub controlul său personal se afla şi Verbindungsstab (personalul de legătură), care funcţiona ca un centru de monitorizare al informaţiilor colectate de diferite servicii de informaţii, cum ar fi Abwehr (Serviciul de Informaţii al Armatei), Gestapo şi SD (Sicherheitsdienst, Serviciul de Securitate).[77] În mod clar, aceasta era o activitate foarte importantă, care îl plasa pe Hess într-o poziţie cât se poate de puternică în Germania acelor timpuri. Verbindungsstab includea şi reţele de informaţii care se aflau sub controlul personal al lui Hess, cum ar fi AO şi alte unităţi de informaţii politice mai puţin cunoscute, dar cu o oarecare însemnătate. Era o reţea de agenţi şi informatori înfiinţată în timpul Primului Război Mondial în scopul colectării de informaţii din cercurile diplomatice externe şi, deşi se presupunea că ar fi fost desfiinţată odată cu înfrângerea Germaniei, a fost menţinută în funcţiune de către Walther von Reichenau, colonel de armată şi membru al Freikorps (mai apoi general şi susţinător ardent al lui Hitler), care a folosit pentru aceasta finanţări misterioase.[78] Atunci când naziştii au venit la putere, reţeaua respectivă (condusă acum de Franz Pfeffer von Saloman) a fost plasată sub controlul personal al lui Hess – şi atât reţeaua în general, cât şi von Reichenau în special s-au dovedit a fi de o mare utilitate în aventura lui Hess pentru reinstaurarea păcii.

La doar câteva luni după zborul lui Hess către Scoţia, jurnalistul canadian Pierre van Paassen a descris rolul acestuia în Al Treilea Reich astfel:

> Datorită poziţiei sale în partid şi complexului său sistem de spionaj, care îşi răspândise antenele şi tentaculele în toate colţişoarele diferitelor departamente de stat, Rudolf Hess ştia mai multe decât oricine despre adevărata stare de spirit din Germania, chiar mai multe decât Hitler însuşi. Cunoştea, de asemenea, mai mult decât oricine altcineva, gândurile cele mai ascunse ale stăpânului său. Nu exista nici un plan militar major sau secret al celui de Al Treilea Reich pe care el să nu îl cunoască.[79]

Unul dintre cele mai importante roluri ale lui Hess era să

ia pulsul opiniei publice din Germania. În acest sens, a dat indicaţii aspre oficialilor locali însărcinaţi cu colectarea informaţiilor, ca nu cumva să falsifice informaţiile privind opinia publică. Trebuia să i se aducă la cunoştinţă adevărul nedistorsionat.[80]

Unele aspecte puneau „conştiinţa partidului“ în faţa unei dificile dileme morale. În perioada 1933-1938, au fost promulgate o serie de legi care îi lipseau pe evreii germani de drepturile lor civile şi le interziceau să practice anumite profesii, cum ar fi cea de funcţionar public, profesii în domeniul juridic sau medicină. Legile de la Nürnberg din 1935 au interzis căsătoria sau relaţiile sexuale dintre germanii „arieni“ şi evrei. Aşa cum se întâmpla în cazul tuturor legilor, aceste acte erau semnate de Rudolf Hess care, în mod evident, era de acord cu ele. Însă în 1940, acesta a ordonat ca „evreilor să nu li se nege sub nici o formă drepturile la asigurările sociale care le erau datorate“.[81] De asemenea, a specificat în mod clar că, întrucât evreii nu mai aveau voie să deţină propria afacere, ei trebuiau să o vândă „arienilor“, dar că acest lucru n-ar trebui să se transforme într-un jaf din partea acestora din urmă. El a dat instrucţiuni ca proprietăţile evreilor să fie evaluate la adevărata lor valoare de piaţă şi a specificat că nici cumpărătorii nu ar trebui să fie mânaţi de prejudecăţi şi de „sentimente antievreieşti“.[82]

Poate că această dihotomie morală a modului în care îi trata Hess pe evrei nu este surprinzătoare la un student atât de devotat al lui Karl Haushofer; deşi, bineînţeles, Hess era un vehement antisemit, onoarea sa – şi corectitudinea – îl împiedica să aprobe excesele mulţimii. Pe 8 noiembrie 1938, s-a înregistrat un val de atacuri asupra afacerilor, caselor şi sinagogilor evreieşti din Germania, cunoscut sub numele de Kristallnacht (Noaptea de Cristal). Hess a fost tulburat şi supărat de această răbufnire colectivă. Ca întotdeauna, violenţa maselor – în special într-o naţiune care se presupunea că este supusă

ordinii – îl deranja profund. În ziua următoare Nopţii de Cristal, Hess a emis un ordin (Ordonanţa nr. 174/38) către toţi Gauleiter-ii (administratorii regionali), care prevedea următoarele: „Din ordin explicit de la cel mai înalt nivel, sub nici o formă nu se vor organiza manifestări revoluţionare împotriva afacerilor evreilor sau alte manifestări similare.“[83]

Acest ordin poate fi deschis multor tipuri de interpretări – aşa cum s-a văzut în timpul procesului de calomnie al lui David care a avut loc la Londra în primăvara anului 2000, când s-a sugerat că ierarhia nazistă era exasperată de actele de incendiere premeditată a proprietăţilor evreieşti numai pentru motivul că puneau în pericol proprietăţile „ariene“ adiacente. În plus, s-a susţinut că liderii nazişti nu doreau incendierea proprietăţilor în care evreii desfăşurau afaceri, deoarece germanii trebuiau să le preia. Deşi această interpretare poate fi valabilă în cazul unei părţi, sau chiar a majorităţii naziştilor, se pare că nu s-a aplicat şi în cazul lui Rudolf Hess. După Kristallnacht, acesta se plângea prietenilor săi: „Actele de jefuire şi pângărire a locurilor de interes cultural sunt nedemne de un cetăţean german.“[84] Această viziune este în absolută concordanţă cu un discurs ţinut în faţa SA în 1933, în care declara că era „nedemn“ pentru un naţional-socialist să îi hărţuiască pe cei cu convingeri „evreu-bolşevice“.[85]

Ar fi naiv şi greşit să îl prezentăm pe Rudolf Hess ca pe un opozant al curentului antisemit. Doar era nazist din cap până-n picioare. Însă fără a căuta vreo scuză pentru atitudinile care stăteau la baza Legilor de la Nürnberg, trebuie să amintim că ele nu sunt specifice numai Germaniei acelor vremuri; legi similare, aflate în vigoare în Polonia, le interziseseră evreilor să devină funcţionari publici. Chiar şi Hess fusese condamnat pentru semnarea noilor statute care permiteau sterilizarea forţată a celor ce aveau şanse mici să procreeze arieni, cum era cazul bolnavilor mintali. Programul de sterilizare al naziştilor

fusese elaborat pe baza celor aflate deja în vigoare în Elveţia[86], în prezent fiind de notorietate faptul că astfel de politici au fost adoptate în ţări precum Suedia şi Canada şi că, în unele cazuri, ele au fost aplicate pe o perioadă mai lungă decât cele naziste (schema din Suedia a rezistat până în 1976). Winston Churchill însuşi – care, deşi nu era un antisemit, a subscris la rasismul epocii[87], era un susţinător ardent al eugeniei. În 1906, el afirmase:

> Dezvoltarea nenaturală şi din ce în ce mai rapidă a claselor slabe şi alienate mintal, coroborată cu riguroasele restricţii în rândul tuturor claselor prospere, energice şi superioare, constituie, fără nici un fel de exagerare, un pericol naţional şi de rasă. Cred că sursa de la care este alimentată această nebunie ar trebui tăiată de la rădăcină şi sigilată, înainte de a mai trece încă un an.[88]

Şase ani mai târziu, a elaborat chiar un proiect de lege care, pentru „binele“ rasei, ar fi permis arestarea forţată a celor slabi din punct de vedere intelectual, preţul libertăţii lor fiind sterilizarea.[89] La vremea aceea, Churchill era liberal şi adevărul este că, la începutul secolului al XX-lea, asemenea atitudini erau frecvente în cercurile liberale şi chiar în cele socialiste.

În 1940, mai erau încă doi ani până la teribilul holocaust al „Soluţiei finale“. Până la începutul anului 1942, soluţia preferată de nazişti pentru „problema evreiască“ era deportarea în masă: iniţial, insula Madagascar a fost o opţiune pentru noua aşezare evreiască, o idee promovată pentru prima dată în perioada lui Bismarck.[90] După operaţiunea Barbarossa şi extinderea către est, deportarea în masă s-a făcut în statele baltice. Este imposibil să ne imaginăm cum ar fi reacţionat Hess la „Soluţia finală“, deosebit de eufemistică – deşi el însuşi semnase multe legi care au făcut posibilă punerea ei în practică. Însă ordinele de înfiinţare a lagărelor de exterminare în masă s-au dat abia după plecarea lui.

Hess şi cultul lui Hitler

Wulf Schwarzwäller l-a descris pe Hess ca fiind „marele preot al cultului lui Hitler“. De fapt, Hess era cel care crease „cultul führerului“, cu intenţia de a oferi germanilor un exemplu de supunere totală faţă de dictator. El a fost prima persoană care l-a numit pe Hitler *Mein führer* (führer-ul meu) şi tot el a fost cel care a inventat salutul *Heil Hitler*![91] De asemenea, a inventat sloganul: „Adolf Hitler este Germania, iar Germania este Adolf Hitler“.[92] Şi acelaşi Hess a făcut un pas în faţă şi l-a prezentat celor loiali pe führer în cadrul întâlnirii de la Nürnberg – cunoscută sub numele de Congresul Reichstag-ului. (Şi, contrar imaginii zugrăvite de cei asemenea lui Wistrich, Hess ţinea în mod regulat discursuri adresate naţiunii germane, la multe întâlniri publice şi în cadrul unor emisiuni radio.) Oricât de dezagreabile par astăzi, este general recunoscut că paradele de la Nürnberg au reprezentat o capodoperă de manipulare psihologică, modelând şi transformând masele, printr-o emoţie simplă, într-o gigantă maşinărie servilă. Discursurile erau organizate, până la cel mai mic detaliu, de Rudolf Hess.[93] Însă influenţa sa mergea mult mai departe.

Nu are nici un sens să încercăm să aflăm adevărul despre Hess din acele vremuri prin prisma celor scrise după sfârşitul războiului, când prea multele interese s-au combinat pentru a-l prezenta pe adevăratul Hess într-un mod foarte diferit, ca pe o persoană influenţabilă, care nu avusese niciodată putere sau autoritate. Însă prin prisma evenimentelor dinaintea zborului, iese la lumină o imagine atât de diferită, încât s-ar putea crede că ceilalţi şi-au imaginat că prezintă un cu totul alt Hess. De exemplu, traducătorul James Murphy scria într-o broşură publicată în săptămânile dinaintea sosirii lui Hess în Scoţia:

> „Iniţial, Hitler a fost discipolul şi protejatul lui [al lui Hess]“.[94] În 1936, Konrad Heiden mergea şi mai departe, descriindu-l ca

„alter ego-ul“ lui Hitler şi prezentând astfel relaţia dintre ei: „Hitler ştia că imaginaţia lui fără limite îl îndemna uneori să facă lucruri nebuneşti şi se aştepta ca Hess să îl protejeze de el însuşi în momentele în care îşi pierdea controlul.“[95]

Ideea că Hess ar fi fost alter ego-ul lui Hitler a fost folosită, de asemenea, de Pierre van Paassen[96], care, în calitate de corespondent în Europa al ziarului canadian *Evening World*, între anii 1924 şi 1940, a urmărit îndeaproape venirea la putere a naziştilor şi avusese multe ocazii să le observe liderii în acţiune. Trebuie să menţionăm că Murphy, van Paassen şi Heiden – spre deosebire de istoricii de după război – au avut ocazia să îi observe personal pe Hess şi pe Hitler.

În această relaţie complexă cu Adolf Hitler, Hess a mai avut un rol: pe lângă faptul că la început îl şcolise pe führer în normele de etichetă, rămăsese profesorul său de teatru şi regizorul său de scenă, petrecând mult timp ajutându-l să-şi şlefuiască discursurile idiosincratice, cu gesturile care au devenit bine-cunoscute şi cu intonaţiile pline de pasiune. Departe de a fi spontane, fiecare frază, privire sau gest erau îndelung repetate sub privirea atentă a lui Rudolf Hess, până când Hitler ajungea la o performanţă atât de mare, încât putea stoarce chiar şi ultima urmă de devotament de la audienţa sa. Implicit, Hitler avea încredere în judecata lui Hess şi în alte moduri: de fiecare dată când führer-ul urma să se întâlnească cu cineva important, cum ar fi un reprezentant al unui alt guvern, acesta era analizat mai întâi de către Hess. Apoi, adaptându-şi abordarea în funcţie de punctele slabe ale reprezentantului respectiv, Hess îl instruia pe Hitler cu privire la comportamentul pe care trebuia să îl adopte. Iată cum descrie Konrad Heiden un astfel de instructaj:

HITLER: Ia spune, Hess! Poate fi folosit sau nu? HESS: Poate fi folosit. Dar e genul tăcut. HITLER (*suspicios*): Critic?
HESS: Nu, stânjenit. Ar fi nespus de fericit să te admire, dar îi e jenă.
HITLER: Toţi sunt pregătiţi. În ultimii zece ani, au auzit de mine,

iar în ultimul an n-au auzit de nimic altceva decât de mine. Ce se aşteaptă din partea mea?
HESS: Autoritate, bineînţeles. Eşti o persoană care poate ţine discursuri lungi. Ai o voinţă de neclintit. Adopţi legile epocii. HITLER: Atunci o să adopt o voce fermă, fără să vociferez. HESS: Bineînţeles.

Hitler rosteşte câteva propoziţii. Hess, diapazonul cu chip de om, ascultă: „Nu, nu aşa, încet – fără pasiune, autoritar. Nu vrei nimic de la el. Vorbeşte destinul…“
Apoi consilierul amuţeşte. Hitler vorbeşte pe un ton uniform timp de câteva minute, adoptând „vocea fermă“… După şase sau şapte minute izbucneşte, deja impresionat de propriile cuvinte: „Bun, cred că am nimerit-o acum“, conchide el. Apoi stabileau data şi locul întâlnirii.[97]

Gradul în care Hitler se baza pe Hess în perfecţionarea „prestaţiei“ sale este remarcabil. Opiniile lui Hess nu numai că erau întâmpinate cu braţele deschise de către führer, ci aveau o importanţă uriaşă, întrucât Hitler nu făcea nici o mişcare fără să-l consulte pe Hess. Vedea în Hess un judecător extrem de incisiv al caracterului unei persoane, un diplomat şi un politician viclean, un aliat demn de încredere, care nu avea o atitudine linguşitoare care cerşeşte încurajare din partea celui mai important om, ci îl tratează de pe picior de egalitate. Iată cum explică Heiden:

Deodată, în mijlocul conversaţiei, Hitler se încruntă ca şi cum ar avea o viziune interioară; acestea sunt momentele în care latura umană din el păleşte, şi latura lui ascunsă se intensifică, până devine cu adevărat înspăimântător. Mijeşte ochii în depărtare, ca şi cum ar citi ori s-ar uita la un lucru pe care ceilalţi nu îl pot vedea; şi se spunea că dacă observatorul ar fi urmărit direcţia privirii sale, uneori l-ar fi putut vedea în depărtare pe Rudolf Hess, cu privirea aţintită către führer, vorbindu-i parcă, dar fără voce.[98]
… este clar că în anii decisivi ai carierei sale, Hitler şi-a folosit mai tânărul prieten pentru a-şi completa propria personalitate; în calitate de director de scenă sau de maestru de balet spiritual, care îl ajuta să-şi şlefuiască natura puternică, dar incertă şi neconturată, şi să se transforme în absolut orice avea nevoie la

un anumit moment.[99]

Relaţia lui Hess cu Hitler era mai mult decât remarcabilă: pentru Hitler, era esenţială. Iată ce scria Heiden într-un articol intitulat „Hitler's Better Half" (Jumătatea mai bună a lui Hitler) pentru ziarul american *Foreign Affairs*, la câteva luni după zborul lui Hess: „Rudolf Hess era creatorul intelectual al lui Adolf Hitler, asemenea unui pian care creează muzică."[100]

Mitul căderii în dizgraţie

Prietenia strânsă dintre führer şi adjunctul său era recunoscută printre membrii clasei conducătoare la începutul perioadei de supremaţie nazistă, însă nu cumva această prietenie era mult prea frumoasă ca să fie şi trainică?

Mulţi cred că relaţia se deteriorase semnificativ încă dinainte de plecarea lui Hess: într-adevăr, se bănuia că din acest motiv se şi angajase într-o sarcină atât de dificilă şi aparent nesăbuită. Oare ar fi existat o modalitate mai bună de a-l impresiona pe führer decât aceea de a schimba cursul războiului printr-un superb gest eroic? La prima vedere, această interpretare, care este cea oficială, pare să aibă sens, însă nu există decât puţine dovezi în sprijinul ei şi o mulţime împotrivă.

Unul dintre cele mai importante evenimente citate ca argument al rupturii dintre Hess şi Hitler este Noaptea Cuţitelor Lungi. Deşi Hess a contribuit la organizarea măcelului şi a sprijinit în mare acţiunile lui Hitler, s-a afirmat că baia de sânge a marcat începutul rupturii dintre adjunct şi führer. În definitiv, acesta chiar nu a fost de acord cu Hitler în ceea ce priveşte detaliile, cerând înlăturarea anumitor nume din lista celor care urmau să fie executaţi.[101]

Pe 30 iunie 1934, comandanţilor SS din Germania li s-a ordonat să deschidă la aceeaşi oră ordinele sigilate. În ele

se aflau instrucţiuni cu privire la arestarea tuturor liderilor SA din zona respectivă. În zilele care au urmat, majoritatea acestora au fost executaţi, împreună cu mulţi alţii, căci oamenii au profitat de pe urma respectivei situaţii pentru a plăti poliţe mai vechi. Hitler personal l-a arestat pe Röhm care, după ce a refuzat oferta de a-şi trage singur un glonţ în cap, a fost executat în celula sa. Explicaţia dată poporului german a fost că Hitler descoperise că Röhm plănuia o lovitură cu ajutorul SA pentru a-l răsturna, însă adevărul era că fusese numai o măsură preventivă a führer-ului, care se descotorosea astfel de un rival periculos. Faptul că Röhm fusese la conducerea SA, care acum număra câteva sute de mii de membri (mai mult decât armata), îi dăduse pur şi simplu prea multă putere. În mod necugetat, el intrase într-un conflict cu Hitler în ceea ce priveşte ambiţiile pe care le avea acesta din urmă în privinţa SA, despre care credea că ar trebui să ia locul armatei.

Un alt motiv important al măcelului era acela că SA nu mai era de folos şi devenise un impediment. Fusese o necesitate în timpul ascensiunii către putere a naziştilor, ca mijloc de intimidare a rivalilor şi de „încurajare“ a electoratului să voteze partidul „corect“. Acum, când Hitler ajunsese la putere, nu mai era nevoie de o organizaţie atât de indisciplinată: sarcina de a menţine ordinea în Germania avea să îi revină mai disciplinatei şi mult mai loialei organizaţii SS.

Mai mulţi autori – cum ar fi Wulf Schwarzwäller[102] – au ajuns la concluzia că lui Hess i s-au ascuns multe aspecte privind măcelul, pe care Hitler îl planificase împreună cu Himmler şi Göring. Dacă acest lucru este adevărat, ar fi fost prima oară când Hess nu era implicat în luarea unei decizii importante. Alţi autori susţin că Hess era atât de profund şocat de evenimente – în timpul cărora câţiva dintre foştii săi prieteni şi colegi au fost ucişi –, încât conflictul interior a dus la instabilitatea mintală care a

urmat.[103]

Nu există nici o îndoială că Hess a jucat un rol în acest măcel, cel puţin la început. În momentul când Hans Frank, ministrul justiţiei din landul Bavaria, a pus în discuţie legalitatea „listei“ lui Hitler (pe motivul că legea marţială nu fusese încă declarată), Hess a fost cel care i-a telefonat şi a insistat să se pună în aplicare ordinele führer-ului.[104] Cu cinci zile înainte de eveniment, pe 25 iunie, a ţinut un discurs difuzat prin radio, în care îi avertiza pe membrii partidului să fie precauţi cu cei care „încearcă să îi aţâţe pe camarazi unii împotriva celorlalţi şi să mascheze acest act criminal sub onorabilul nume de «cea de a doua revoluţie»„.[105] A mai afirmat de asemenea, în bine-cunoscutul stil declamativ: „Vai de cei care îşi reneagă convingerile şi cred că slujesc revoluţiei prin rebeliune!“ Deşi aceste vorbe erau rostite clar pentru a pregăti terenul pentru prăbuşirea lui Röhm şi a SA, era evident că nu aparţineau cuiva care nu ştia nimic despre măcel.

După ce l-a arestat personal pe Röhm în München, în noaptea de 30 iunie, chiar şi Hitler a început să aibă scrupule cu privire la executarea vechiului său camarad şi protector de la începuturile DAP, omul care stătuse alături de el în boxa acuzaţilor, după puciul din 1923. Dar acum, când unul dintre liderii partidului, conducătorul Biroului de Presă al Reich-ului, Max Amann, afirmase că Röhm trebuie să moară (oferindu-se să se ocupe personal de acest lucru), Rudolf Hess fusese cel care dintr-odată făcuse un pas în faţă, spunând: „Nu, aceasta e datoria mea, chiar dacă ar trebui să fiu mai apoi executat.“[106] Cu toate acestea, Röhm a fost executat de un ofiţer SS.

Un fapt şi mai grăitor este că după aceea, pe 13 iulie 1934, Hitler a ţinut un discurs în Reichstag, în care a remarcat rolul lui Hess:

„Am început să am dubii [cu privire la loialitatea lui Röhm] atunci când am început să primesc avertizări – mai ales de la adjunctul meu, Rudolf Hess – pe care nu le-am

mai putut ignora“.[107] Pe lângă faptul că este evident astfel că Hess a ştiut despre măcel, se pare că el l-a şi inspirat, de fapt.

SA a supravieţuit doar ca organizaţie, însă neînarmată, funcţia ei de bază fiind aceea de a avea o apariţie impresionantă în ocazii ceremoniale. Forţa formidabilă de odinioară devenise acum neputincioasă sub noul conducător, Viktor Lutze, un fost agent al lui Hess în interiorul SA.[108] Hess îşi dovedea încă o dată influenţa.

Descrierile reacţiei lui Hess la anunţul lui Hitler cu privire la numele liderilor SA care urmau să fie executaţi sunt foarte diferite. Unii spun că a devenit vizibil deranjat când a văzut pe listă numele camarazilor săi, deşi ştim, de asemenea, că s-a contrazis cu înverşunare cu Hitler în legătură cu aceştia şi mulţi dintre ei au fost scoşi de pe listă. Aghiotantul lui Hess, Alfred Leitgen, spunea după război: „I-a salvat pe mulţi, iar numărul lor nu se va şti niciodată.“[109]

Cu mulţi ani înainte, în primul său eseu, Hess scrisese despre necesitatea de a nu avea scrupule în ascensiunea către putere, însă şi despre faptul că ar trebui să se renunţe la astfel de metode odată ce obiectivul era atins. De aceea, ar fi putut fi total de acord cu măsurile luate împotriva SA şi cu transferul puterii civile către SS, chiar dacă tot acest proces l-a îmbolnăvit. Se pare că baia de sânge i-a întors literalmente stomacul pe dos: în acea perioadă a început să resimtă tot felul de dureri, care erau probabil de origine psihosomatică, de la dureri de stomac şi de rinichi, la insomnii şi alte probleme ale sistemului nervos, pentru tratamentul cărora a încercat o multitudine de terapii. (Credea foarte mult în medicina alternativă, străduindu-se chiar să găsească finanţare pentru mai multe clinici homeopatice şi naturiste, denumite „Spitalele Rudolf Hess“. Din păcate, acestea nu au fost niciodată înfiinţate.) S-a spus că aceste suferinţe variate erau numai manifestarea fizică a unor profunde tulburări şi frământări

interioare, cauzate fie de suferinţa pe care i-o pricinuiseră aceste evenimente sângeroase, fie de deteriorarea relaţiei cu Hitler şi de o senzaţie din ce în ce mai mare de izolare. Dacă, pe de o parte, era foarte probabil ca simptomele sale să fie semnele unei tensiuni interioare, pe de altă parte, ideea că aceasta ar fi fost cauzată de o ruptură de Hitler sau de orice formă de cădere psihică este pură speculaţie. În definitiv, astfel de suferinţe ar fi putut fi la fel de uşor cauzate de munca în exces. Şi poate că în acest context este semnificativ că atât Heinrich Himmler, cât şi Hitler însuşi sufereau de probleme de sănătate similare – dureri de cap şi crampe abdominale –, probabil din aceleaşi motive. Dacă simptomele lui Hess ar fi dovezi ale îndoielilor pe care acesta le avea cu privire la cauza naziştilor, cum ar putea fi interpretate ele în cazul lui Hitler?

Dar cum se produsese ruptura de Hitler? Este adevărat că după zborul către Scoţia, în Germania au început să circule zvonuri privind o ruptură în relaţia dintre cei doi. Se face frecvent trimitere la următoarea întâmplare, luată din memoriile ministrului pentru înarmare, Albert Speer, scrise după eliberarea acestuia din închisoarea de la Spandau, în anii 1960:

> Hess era un invitat obişnuit al lui Hitler la cancelarie. Cu toate acestea, într-o zi Hitler a observat că Hess îşi adusese propria mâncare vegetariană, pe care şi-o încălzise în bucătărie. Atunci când Hitler i-a cerut socoteală, Hess i-a explicat că ţine un regim special, cu mâncare „biologică“. Hitler i-a replicat că, în acest caz, ar trebui să mănânce la el acasă. După acest episod, Hess nu a mai fost atât de frecvent invitat la cină.[110]

Să fie aceasta o dovadă a unei rupturi serioase? Poate că mult mai semnificativ este faptul că această poveste este repetată atât de des doar pentru că reprezintă singura dovadă a presupusei rupturi.

În orice analiză posibilă a afacerii Hess, s-a făcut legătura între zborul acestuia şi „faptul“ că a fost retrogradat şi subordonat lui Göring în ierarhia conducerii Germaniei

naziste. Este adevărat că pe 1 septembrie 1939, când războiul cu Marea Britanie şi cu Franţa părea inevitabil, Hitler a anunţat public că, în cazul în care i s-ar întâmpla ceva, Göring va prelua funcţia de führer al Germaniei şi că, în cazul în care şi Göring ar păţi ceva, Hess ar fi următorul care ar prelua conducerea ţării. Era aceasta oare o dovadă a degradării relaţiei dintre ei? Acesta era aranjamentul privind succesiunea la conducerea ţării, nu la conducerea Partidului Naţional-Socialist. Hess nu fusese niciodată führer adjunct al Germaniei, ci al Partidului Naţional-Socialist. În orice caz, fusese numit al treilea la conducerea ţării încă din decembrie 1934, lucru confirmat de decretul secret din 23 aprilie 1938; anunţul din 1939 era doar primul de natură publică.[111] Poate că din cauza ameninţării unei tentative de asasinat, primită la scurt timp după venirea sa la putere, Hitler a luat decizia legată de ceea ce avea să se întâmple în cazul în care ar fi murit sau ar fi fost rănit grav. În acelaşi fel cum îl numise pe Hess executantul său, Göring a fost numit succesorul său. Ambii cunoşteau de mult timp acest aranjament. Şi nu era, nici nu s-a intenţionat vreodată să fie, o retrogradare a lui Rudolf Hess, cum, în acelaşi timp, nu era nici o surpriză. Acţiunea lui Hess nu era o încercare disperată de a se reabilita în ochii führer-ului, pentru că nu avea nevoie să facă acest lucru. Nu există nici o dovadă că ar fi fost exclus din ceva, lucrurile stând de fapt cu totul altfel. În 1938, când planurile de război erau deja destul de avansate, Hess a fost promovat în Consiliul Guvernamental Secret, iar în momentul în care războiul a izbucnit, era unul dintre cei şase membri ai Consiliului Ministerial de Apărare al Reich-ului, responsabil cu planificarea acţiunii de război a naziştilor. Există chiar şi un document al guvernului britanic – o informare pregătită după sosirea lui Hess de către Serviciul de Cercetări Externe şi Presă al Colegiului Balliol din Oxford – care atestă că în ambele consilii Hess „îl reprezenta pe führer, care nu era membrul acestora“.

[112]

Acesta era deci adevăratul Rudolf Hess, a cărui influenţă extraordinară asupra lui Adolf Hitler era neştirbită la momentul dezertării. Rolul lui Hess în Germania lui Hitler a fost rescris în mod radical – şi ruşinos – deoarece s-a considerat esenţială prezentarea misiunii lui drept o acţiune prost concepută, precar planificată şi impulsivă, desfăşurată de cineva care nu cunoştea foarte bine realităţile din politica britanică sau cursul războiului. Însă dacă această descriere ar fi adevărată, nu s-ar fi potrivit sub nici o formă cu personalitatea lui Hess, care era un om meticulos de organizat, precaut şi metodic, având vaste cunoştinţe, atât de politică externă, colectate prin propria reţea de informaţii secrete, cât şi despre planurile de război ale Germaniei. Pentru ca varianta oficială să fie veridică, i-au fost rescrise personalitatea, rolul şi statutul, astfel încât acţiunea lui să se potrivească acestora. În definitiv, nebunescul zbor al unui personaj aflat în declin are un impact mai mic – şi este în mod considerabil mai puţin deranjant în ceea ce priveşte implicaţiile – decât povestea unei misiuni atent plănuite de omul care l-a creat pe Adolf Hitler.

Note

[1] Wistrich, p. 105
[2] Winterbotham, *The Nazi Connection*, p. 64
[3] *Ibid.*, p. 157
[4] *Ibid.*, p. 67
[5] Wolf Rüdiger Hess, pp. 39-40
[6] Schwarzwäller, p. 91
[7] Hutton, p. 42
[8] Citat în Schwarzwäller, p. 81
[9] Citat în *ibid.*, p. 88
[10] *Ibid.*, p. 78

[11] Winterbotham, *The Nazi Connection*, p. 65
[12] Schwarzwäller, p. 34
[13] Heiden, „Hitler's Better Half", Foreign Affairs, 1941
[14] Deighton, p. 29
[15] Passant, p. 155
[16] Wolf Rüdiger Hess, p. 30
[17] Harta este expusă la actuala reşedinţă a ducelui de Hamilton, Lennoxlove House, din East Lothian.
[18] Prin Tratatul de la Versailles, Tirolul de Sud i-a fost luat Austriei şi oferit Italiei. Din cauza conflictului potenţial cu aliatul său, Mussolini, aceasta a fost singura solicitare din punct de vedere teritorial asupra căreia Hitler nu a insistat, deşi regiunea a revenit Austriei la sfârşitul războiului. Mai multe documente din Arhivele Hamilton (volumul 5027) aflate în cadrul Arhivelor Scoţiei atestă faptul că ducele era interesat de această problemă. În volumul 5023, există o scrisoare, datată 16 iulie 1946, trimisă ducelui de Partidul Poporului din Tirolul de Sud, prin care i se mulţumea pentru ajutorul acordat.
[19] Schwarzwäller, pp. 41-42
[20] Cavendish, pp. 90-91
[21] Bentine, pp. 93-94
[22] Citat în Heiden, *Der Fuehrer*, vol. I, p. 191
[23] Michael Smith, p. 160
[24] Andrew Sinclair, p. 191
[25] Picknett şi Prince, pp. 258-263
[26] Gordon Jr., pp. 94-96; Padfield, *Hess*, p. 18
[27] Citat în Heiden, *Der Fuehrer*, vol. I, pp. 84-85
[28] Citat în Heiden, „Hitler's Better Half", *Foreign Affairs*, p. 86
[29] *Ibid*.
[30] Citat în Padfield, *Hess*, p. 16
[31] Wistrich, pp. 46-47
[32] Padfield, *Hess*, p. 16
[33] Registrele OSS/CIC, Arhivele Naţionale SUA, Maryland: „Interviu cu prof. Karl. Haushofer, general-maior în

rezervă, 27 septembrie 1945“ (referinţă document XL22853)

[34] Heiden, *Der Fuehrer*, vol. I, p. 73

[35] *Ibid.*, pp. 25-26

[36] *Ibid.*, p. 74

[37] Deighton, p. 85

[38] Heiden, *Der Fuehrer*, vol. I, p. 50

[39] Kurt Lüdecke, citat în Padfield, *Hess*, p. 14

[40] Iniţial, *Münchner Beobachter*, ziarul a fost cumpărat de Societatea Thule în anul 1919. În 1921, aceasta avea datorii serioase, iar von Epp l-a făcut să treacă de partea Partidului Naţional-Socialist.

[41] Schwarzwäller, p. 62

[42] Manvell şi Fraenkel, p. 24

[43] Schwarzwäller, pp. 61-62

[44] Deighton, p. 43

[45] Manvell şi Fraenkel, p. 23

[46] Schwarzwäller, p. 90

[47] *Ibid.*, p. 63

[48] Heiden, *Der Fuehrer*, vol. I, p. 162

[49] Într-o scrisoare către părinţii săi, datată 4 decembrie 1923, Hess le relatează acestora cum fusese informat personal de către Hitler cu privire la contribuţia sa la puci, precum şi faptul că „promisese să păstreze discreţia necondiţionată“ cu privire la instrucţiunile pe care le avea (Padfield, *Hess*, p. 18).

[50] Schwarzwäller, p. 68

[51] Pafield, *Hess*, pp. 20-21

[52] Schwarzwäller, p. 69

[53] Pafield, *Hess*, p. 21

[54] *Ibid.*, p. 18

[55] Schwarzwäller, p. 74

[56] Van Paassen, *The Day Alone*, p. 508

[57] Murphy, p. 9

[58] „Mărturia lui Karl Haushofer, luată la Nürnberg, Germania, în data de 5 octombrie 1945, de către

colonelul Howard A. Brundage, JAGD, OUSCC.“ O copie a transcrierii ne-a fost pusă la dispoziţie de Arhivele Naţionale ale SUA, Washington DC.

[59] Schwarzwäller, p. 73

[60] Conversaţii cu Wolf Rüdiger Hess, la München şi Hindelang, noiembrie 1999

[61] J.R. Rees, p. 10

[62] Wolf Rüdiger Hess, p. 35

[63] Heiden, *Der Fuehrer*, vol. I, p. 220

[64] *Ibid.*, p. 221

[65] Padfield, *Hess*, pp. 55-56. Importanţa rolului lui Hess în construirea relaţiei dintre Partidul Naţional-Socialist şi cercurile industriale şi financiare este confirmată de către Thyssen (p. 129).

[66] Heiden, *Der Fuehrer*, vol. I, pp. 281-282

[67] Deighton, p. 85

[68] Schwarzwäller, p. 78

[69] *Ibid.*, p. 79

[70] Introducerea scrisă de traducător la cartea *Rudolf Hess*, Germany *and Peace*, p. 2

[71] Heiden, „Hitler’s Better Half“, p. 80

[72] Manvell şi Fraenkel, p. 48

[73] *Ibid.*, p. 40

[74] Wistrich, p. 105

[75] Tribunalul Militar Internaţional, vol. VI, p. 149

[76] Arhivele Imperial War Museum, FO 645, Cutia 155

[77] Padfield, *Hess*, pp. 61-62

[78] *Ibid.*, p. 62

[79] Van Paassen, *That Day Alone*, p. 509

[80] Steinert, p. 14

[81] Schwarzwäller, p. 93

[82] *Ibid.*

[83] Traducere pusă la dispoziţie de al XV-lea duce de Hamilton

[84] Schwarzwäller, p. 92

[85] *Ibid.*, pp. 97-98

[86] Levene
[87] Pentru mai multe informaţii cu privire la rasismul lui Churchill, a se vedea Roberts, *Eminent Churchillians*, Capitolul 4
[88] *Ibid.*, pp. 211-212
[89] *Ibid.*, p. 212
[90] Steinert, p. 113
[91] Manvell şi Fraenkel, p. 35
[92] Schwarzwäller, p. 87
[93] *Ibid.*, pp. 108-109
[94] Murphy, p. 36
[95] Heiden, *Der Fuehrer*, vol. I, p. 85
[96] Van Paassen, *That Day Alone*, p. 508
[97] Heiden, *Der Fuehrer*, vol. I, pp. 285-286
[98] *Ibid.*, p. 285
[99] *Ibid.*
[100] Heiden, „Hitler's Better Half", p. 73
[101] Padfield, *Hess*, p. 68
[102] Schwarzwäller, pp. 99-100
[103] Ipoteza a fost lansată mai întâi de fostul medic personal al lui Hess (1936-1939), dr. Ludwig Schmitt, într-un interviu acordat unui jurnalist american (*New York Times*, 21 mai 1945).
[104] Padfield, *Hess*, p.69
[105] *Ibid.*, pp. 66-67
[106] *Ibid.* p. 69
[107] Schwarzwäller, p. 102
[108] Padfield, *Hess*, p. 68
[109] *Ibid.*
[110] Schwarzwäller, pp. 109-110
[111] Irving, *The War Path*, pp. 44 şi 94. Decretul lui Hitler din 7 decembrie 1934 (reprodus în Manvell şi Fraenkel, pp. 223-224) menţiona faptul că, în eventualitatea în care acesta ar fi murit sau ar fi fost în incapacitatea de a-şi exercita atribuţiunile, Hess ar fi trebuit să preia conducerea Partidului Naţional-Socialist şi să asigure

relaţia cu statul german, precum şi că Göring urma să fie responsabil „de toate celelalte aspecte legate de guvernarea statului“, ceea ce definea relaţia dintre Hitler şi Hess.

[112] Arhivele Publice (PRO, dosarul HO 199/482: Foreign Research and Press Service, „Rudolf Hess“, raport confidenţial din 19 mai 1941)

CAPITOLUL TREI
Călătorie în mijlocul conflictului

Interpretarea care a fost dată misiunii sale în Scoţia este aceea că Rudolf Hess trăia o iluzie. El credea cu tărie că în Marea Britanie îl aşteaptă o partidă a păcii cu o mare putere de influenţă, care i se va alătura în încercarea lui de a pune capăt războiului. Aceasta, susţin istoricii, este dovada înşelătoarei stări de spirit a adjunctului führer-ului, căci o astfel de partidă nu a existat niciodată. Prin urmare, misiunea sa era sortită eşecului. Însă ce-ar fi fost dacă ar fi existat o cabală britanică atât de puternică?

Există un pericol al evaluării istoriei prin prisma faptelor prezente – este ceea ce a fost descris prin sintagma „scrierea istoriei în sens invers“ (sau, ca să folosim minunatul cuvânt german, *Hineininterpretierung*). Astăzi ştim ce s-a întâmplat şi după acele evenimente, însă trebuie să avem în vedere şi faptul că oamenii acelor timpuri nu aveau nici o idee despre cum vor evolua lucrurile. Istoricii au tendinţa de a judeca prea aspru personalităţile – în special pe politicieni –, deoarece cred că aceştia ar fi trebuit să ştie, că ar fi trebuit să prevadă ceea ce se va întâmpla. Modul în care l-au tratat pe Neville Chamberlain reprezintă un exemplu în acest caz. A rămas în istorie ca un personaj slab şi ineficient, din cauza încercărilor sale inutile de a-l domoli pe Hitler în 1938.

Această caracterizare nedreaptă se datorează faptului că nu a reuşit să împiedice războiul. Însă atunci lucrurile stăteau cu totul altfel, intenţia lui era mai degrabă de a negocia decât de a porni un război, iar acţiunile sale erau sprijinite de guvern, de rege şi de marea majoritate a publicului britanic, care nu dorea sub nici o formă încă un carnagiu. La întoarcerea sa de la München, pe 30 septembrie 1938, când a anunţat acordul cu Hitler – care ar fi adus „pacea în vremurile noastre“ (mult ridiculizata frază) –, Chamberlain a fost întâmpinat ca un erou. Şi-a ocupat locul în balconul palatului Buckingham, alături de familia regală, pentru a primi ovaţiile poporului, fiind întâiul prim-ministru britanic căruia i se acorda această onoare. Cu toate acestea, astăzi am fi iertaţi dacă am crede că Chamberlain a fost dispreţuit din momentul în care a fluturat în aer acea bucăţică de hârtie şi că el era singurul din Marea Britanie care nu a realizat inutilitatea negocierilor purtate.

În prezent, s-a dat cu mult tact uitării faptul că mulţi oameni importanţi din Marea Britanie, politicieni de marcă şi chiar feţe regale, au manifestat un interes crescut faţă de filosofia politică şi metodele lui Hitler şi ale oamenilor lui. Cu toate acestea, la mijlocul anilor 1930, nu era atât de grav să-ţi mărturiseşti deschis interesul pentru doctrina nazistă. Până la urmă, era un sistem care reuşise să facă mult mai mult decât îşi putuse cineva închipui: şomajul masiv era ceva de mult uitat în Germania şi, aproape peste noapte, toată lumea avea un loc de muncă. Era o ţară care se ridicase din tenebrele unei crize economice înspăimântătoare, atingând în numai câţiva ani o prosperitate de invidiat. Şi Hitler nu numai că părea să rezolve aceleaşi probleme sociale care ameninţau să destabilizeze vechea ordine din Marea Britanie, ci reuşise în acelaşi timp să suprime în mod eficient comunismul. Mulţi transformatori ai societăţii britanice – printre care prinţul de Wales (devenit mai târziu Eduard al VIII-lea şi

apoi duce de Windsor) şi ducele de Kent – erau nerăbdători să descopere secretul naziştilor, pentru a-l putea folosi ulterior ca să facă minuni cu învechita economie britanică.

Mulţi britanici din acele vremuri credeau că Hitler făcuse minuni. În 1939, când Germania le-a devenit inamic, mulţi dintre cei care fuseseră progermani activi au adoptat o conduită patriotică, schimbându-şi efectiv modul de acţiune, indiferent de convingerile lor personale.

Cei care au rămas progermani au fost izolaţi – şi în cazuri extreme chiar consideraţi trădători şi împuşcaţi. Acest lucru nu însemna că dorinţa de pace cu Germania fusese subsumată în totalitate efortului de război şi şovinismului simplist. Multe dintre misterele şi anomaliile din jurul zborului lui Rudolf Hess se datorează reticenţei anumitor jucători-cheie de a fi etichetaţi ca progermani.

Între războaie

După brutala deşteptare de pe câmpurile de luptă ale Marelui Război, vechile certitudini ale ierarhiei sociale au început să fie puse sub semnul întrebării în fiecare ţară. Acum, omul obişnuit putea să vorbească şi, în sfârşit, îndrăznea să întrebe de ce – şi pentru cine – se luptase. Clasele muncitoare căpătaseră încredere, iar vechea regulă a privilegiilor şi inegalităţilor din naştere începea să fie răsturnată. Cu toate că în unele ţări acesta avea să fie un proces greoi – feudalismul micii nobilimi şi puterea lor completă asupra muncitorilor avea să continue pentru mult timp în Marea Britanie –, exista totuşi un eşalon al societăţii care era deja grav subminat. Marele Război întrezărise o bruscă şi dramatică scădere a puterii claselor conducătoare şi în special a puterii absolute a multor monarhii inter-relaţionate din Europa.

Până la sfârşitul Primului Război Mondial, majoritatea ţărilor europene (cu excepţia Franţei) fuseseră conduse de

câteva mari familii de aristocraţi – de fapt, de un „club regal“. În Germania, exista kaizerul, în Marea Britanie, regele, în Imperiul Austro-Ungar, împăratul, în Rusia, ţarul şi aşa mai departe. Majoritatea capetelor încoronate sunt înrudite, mai ales datorită proliferării familiei reginei Victoria. De cele mai multe ori, în cazul în care nu se afla în proprietatea directă a coroanei, pământul era deţinut de conţi, duci, baroni şi lorzi. În mod incredibil, chiar şi în anii 1940, o treime din pământul din Marea Britanie era deţinut de câteva familii nobile care îşi aveau rădăcinile cu multe secole în urmă. Însă în anii 1920, după Marele Război, „clubul regal“ s-a diminuat considerabil. Multe familii care stăpâniseră fără nici un fel de problemă, vreme de secole la rând, erau acum dispersate, deposedate sau – aşa cum s-a întâmplat cu ţarul şi cu familia acestuia – în bătaia puştii bolşevicilor. Imperiul Austro-Ungar se destrămase, în locul acestuia ridicându-se noile republici renăscute, Polonia şi Cehoslovacia. Kaizerul fusese forţat să plece în exil, iar fiul acestuia renunţase la tron, marcând sfârşitul monarhiei în Germania. În ţările în care stăpânirea regală supravieţuise – cum ar fi Marea Britanie, Olanda şi Belgia –, influenţa politică a acesteia fusese considerabil redusă. Nu era un moment bun pentru capetele încoronate, cu atât mai mult cu cât familiile rămase erau înrudite cu ţarul asasinat. Imaginile cu ultimele momente ale familiei acestuia, întemniţată, batjocorită şi executată de către bolşevici, au stăruit în mintea lor, alături de groaznica întrebare: oare la fel vom păţi şi noi?

Ca şi cum ar fi dorit să estompeze ţipetele regalităţii ruse pe moarte, generaţiile mai tinere ale vechilor familii de elită s-au aruncat într-o lume cu totul diferită. Au renunţat la gulerele scrobite şi la corsetele din oase de balenă, care reprezentau demnitatea regală, înlocuindu-le cu cocktailuri, maşini puternice, cu obiceiurile de a consuma cocaină şi alcool ale noii regalităţi a secolului al XX-lea,

făurită după un model hollywoodian. Deşi din cele mai vechi timpuri se ştie că regii obişnuiau să facă excese, acesta era adevăratul început al erei prinţului playboy, aşa cum o cunoaştem astăzi. Ceea ce nu făcea altceva decât să dovedească o tendinţă populară şi permanentă.

Asemenea multor tineri de bani gata, Eduard, prinţul de Wales, se detaşase de atrocităţile Frontului de Vest – unde, chiar dacă nu i se permisese să ia parte la acţiune, fusese martorul traumelor provocate de război – cu ajutorul unor obsesive petreceri. Tânguirile cântăreţului de revistă şi melodiile interpretate de formaţia de jazz spulberaseră amintirea bombelor care zburau prin aer şi a gemetelor muribunzilor. Şi atunci, ca întotdeauna, găseau consolare în sex: Eduard şi fratele său, prinţul George (devenit mai târziu duce de Kent), erau cei mai râvniţi tineri ai acelor vremuri şi – cu excepţia situaţiilor când la mijloc era o căsătorie – se mulţumeau să nu se ferească prea mult de fetişcanele care alergau după ei. Acestora, asemenea multora din generaţia lor, le făcea plăcere să viseze la noile staruri ale lumii de celuloid, precum Douglas Fairbanks, Charlie Chaplin şi noul star britanic al scenei comice muzicale, Noel Coward. Lumea lor ireală era magică şi membrii tinerei generaţii a „clubului regal“ erau nerăbdători să se piardă în acest farmec.

Marea Britanie abunda de capete încoronate deposedate, şi până în anul 1940, când Hitler făcuse deja prăpăd prin Europa, toate viţele regale care-şi pierduseră ţările se aflau în exil în Marea Britanie; este cazul familiilor regale ale Norvegiei, Olandei, Albaniei, Iugoslaviei şi Luxemburgului. Adăpostite în Marea Britanie în căutarea unui strop de confort, marile dinastii ale Europei au înţeles că un alt război îndelungat nu va face altceva decât să le erodeze puterea, prestigiul şi în cele din urmă averea. Aşa că, dacă ar fi existat un motiv pentru a încerca să obţină pacea, chiar şi în al doisprezecelea ceas, acesta ar fi fost.

Hitler şi Imperiul Britanic

Führer-ul nu a intenţionat niciodată să intre în război cu Marea Britanie. Influenţat de Hess, Haushofer şi Rosenberg, deşi ura sa faţă de anumite popoare rămăsese la fel de înverşunată, Hitler a considerat întotdeauna că britanicii sunt demni de un respect care aproape că atingea veneraţia. În anii 1920-1930, aceasta nu era însă o viziune prea des întâlnită în Germania. Pentru populaţia epuizată de război şi înfrântă, britanicii erau nu doar acei oameni de afaceri iscusiţi, ci şi poporul care a încercat să îi înfometeze de moarte. Atunci când Hitler şi-a exprimat opinia mai favorabilă cu privire la fostul inamic, cu siguranţă nu era pe gustul maselor, în privinţa Marii Britanii. Iată cum îşi rezuma opinia despre valoarea Marii Britanii ca naţiune, în cartea *Mein Kampf*:

> De aceea, naţiunea britanică va fi considerată cel mai valoros aliat al lumii, atât timp cât se poate conta pe ea pentru a demonstra brutalitatea şi tenacitatea guvernării, ca şi a spiritului maselor, care îi permite să obţină victoria în orice confruntare ar intra, indiferent cât de mult ar dura aceasta, cât de multe sacrificii va necesita sau câte mijloace vor trebui implicate; toate acestea sunt valabile chiar şi în situaţia în care echipamentul militar aflat la îndemână este inadecvat, în comparaţie cu cel al altor naţiuni.[1]

Hitler şi-a dat seama că Al Doilea Reich eşuase din cauza faptului că, în încercarea de a-şi extinde coloniile din străinătate, intrase în competiţie directă cu Imperiul Britanic. În acest sens, Germania ar fi trebuit să facă o alianţă cu Marea Britanie şi să se extindă, cu preţul renunţării la Rusia: „Nici un sacrificiu nu ar fi trebuit să fie prea mare dacă era un mijloc necesar pentru a dobândi prietenia Angliei. Ambiţiile coloniale şi navale ar fi trebuit abandonate şi nu ar fi trebuit să se încerce a intra în concurenţă cu economia britanică.“[2]

Însă Hitler era hotărât să nu facă din nou vechea greşeală, declarând:

„Numai printr-o alianţă cu Anglia era posibil să se asigure spatele noii cruciade germane“.[3] (Tema alianţei cu Marea Britanie apare şi în „continuarea“ cărţii *Mein Kampf*, care a rămas nepublicată până în 1961 când s-a tipărit manuscrisul găsit de către americani în anul 1945, la Berlin, sub titlul de *Cartea secretă a lui Hitler*. Aceasta cuprindea un capitol intitulat „Anglia ca aliat“, care prezintă semne clare ale influenţei lui Hess.)

Atitudinea lui Hitler faţă de Marea Britanie avea să rămână aceeaşi chiar şi după ce războiul între cele două ţări a devenit inevitabil, iar apoi s-a declanşat. Deşi nu dorea să renunţe la ambiţiile sale teritoriale sau la dorinţa de a transforma Germania în naţiunea dominantă în Europa, el privea războiul cu cealaltă mare naţiune ariană (în opinia sa) ca pe o tragedie, trăind un sentiment de nedumerire atunci când Churchill a insistat să continue lupta, chiar şi atunci când Marea Britanie a rămas singură, aparent fără nici o şansă de a ieşi învingătoare. Nu mai târziu de toamna anului 1943, Hitler scria: „Pentru binele întregii lumi, Anglia trebuie să rămână neschimbată, aşa cum arată în momentul de faţă... Mai târziu, după victoria finală, trebuie să ajungem la o reconciliere“.[4]

Înainte de venirea la putere, în anul 1933, Hitler voia foarte mult să îmbunătăţească relaţiile anglo-germane şi să reasigure Marea Britanie că prea cunoscuta sa dorinţă de a reconstrui Germania şi de a abroga Tratatul de la Versailles nu prezenta nici o ameninţare la adresa intereselor britanice. Încercând un exerciţiu de relaţii publice, a invitat mai mulţi politicieni şi oameni de afaceri britanici remarcabili – inclusiv pe fostul prim-ministru, David Lloyd George – în Germania, la o întâlnire. Aceştia au fost întâmpinaţi cum se cuvine. Hess a trimis la Londra nazişti influenţi, cum ar fi Alfred Rosenberg, pentru a cultiva prietenia cu societatea britanică. Şi această operaţiune a avut succes. Deşi diplomatul nazist Joachim von Ribbentrop (ambasadorul Germaniei la Londra între

1936 şi 1938) era calul de bătaie, Rosenberg a devenit în curând un oaspete admirat la cele mai selecte dineuri, devenind ambasadorul neoficial perfect al regimului nazist.

Dar care era oare atitudinea britanicilor faţă de Hitler? Venirea la putere a regimului nazist a stârnit multe discuţii în Marea Britanie. Oare nu cumva Hitler va strica echilibrul de putere din Europa? Oamenii începuseră să devină nervoşi – în definitiv, fusese ales pentru că promisese că va face iar din Germania o forţă politică şi economică majoră. Marea Britanie trebuia să accepte spectrul unei Germanii unite, prospere şi în plină expansiune, cu o industrie reconstruită şi cu o forţă armată din ce în ce mai mare. Mulţi britanici priveau ambiţiile lui Hitler cu o teamă crescândă. Existau câteva persoane – mai ales Winston Churchill, pe atunci un parlamentar al opoziţiei – care vedeau Germania puternică şi unificată ca pe o ameninţare. Pentru ei, care se gândeau imediat la ororile tranşeelor, Germania avea să fie întotdeauna un inamic. Unii considerau că o Germanie puternică va duce inevitabil la un declin al influenţei exercitate de Marea Britanie în Europa, în vreme ce alţii, de stânga, se opuneau ideologic nazismului. Însă mai existau o serie de alte atitudini faţă de Germania lui Hitler, în rândul cărora am putea identifica originile „grupului de pace“ pe care Hess a pretins că venea să-l întâlnească în Marea Britanie.

Grupul de pace

Afirmaţia lui Hess potrivit căreia ar fi existat un grup de pace a fost întotdeauna luată în derâdere, pentru că se presupunea că, deşi erau câţiva hitlerişti în Marea Britanie – printre care Uniunea Britanică a Fasciştilor[21] a lui Oswald Mosley –, aceştia constituiau o minoritate, fiind

21 British Union of Fascists (n.red.)

lipsiţi de orice putere sau influenţă reală. Pe de altă parte, studiile recente au demonstrat că, înainte de izbucnirea războiului, mulţi membri ai clasei conducătoare din Marea Britanie – cele mai influente persoane din cercurile politice, aristocratice şi financiare – se opuneau categoric conflictului care devenea iminent. Iar atunci când, în ciuda eforturilor lor, războiul a izbucnit, aceştia au continuat să creadă că lupta se va termina imediat printr-o pace negociată. Această idee nu i-a făcut neapărat pronazişti. Mulţi, poate majoritatea, nu erau deloc de acord cu Hitler şi cu regimul său brutal, însă încă mai credeau că nu era în interesul Marii Britanii să fie implicată într-un război costisitor (dacă nu cumva interesul era să stopeze extinderea bolşevismului). Şi existau mulţi alţii, inclusiv persoane de conducere din forţele armate, care erau pur şi simplu îngroziţi de perspectiva unui alt război şi simţeau că acesta ar trebui evitat cu orice preţ.

Scott Newton, profesor de istorie la Universitatea din Cardiff, a făcut o analiză detaliată a grupării pacifiste care a existat în Marea Britanie înainte şi în timpul celui de-Al Doilea Război Mondial. Constatările sale – publicate în *Profits of Peace* (Avantajele păcii, 1996) – au arătat că o parte semnificativă a clasei conducătoare din Marea Britanie se opunea războiului şi de aceea, odată ce acesta a început, ar fi fost în favoarea unui armistiţiu cu Germania.

În anii 1930, au fost înfiinţate mai multe grupări care să stimuleze o mai strânsă legătură anglo-germană. Dintre acestea, Clubul Dreptei[22] – înfiinţat în 1939, chiar în momentul când războiul era pe cale să înceapă, de către parlamentarul conservator Archibald Ramsay – era cel mai pronazist, antibolşevic şi antisemit, fiind cel mai îndeaproape monitorizat de MI5. Printre membrii lui s-au numărat ducele de Wellington, baronul Redesdale (tatăl surorilor Mitford), alţi nobili marcanţi ai regatului şi

22 Right Club (n.red.)

William Joyce, cunoscut mai târziu sub numele de lord Haw-Haw, ale cărui transmisiuni radio în numele lui Hitler aveau să-i aducă moartea ca trădător, în 1946 [5].

Un alt grup de pace activ la acea vreme era The Link[23], ai cărui membri proveneau din rândul celor care sprijineau legăturile mai strânse cu Germania doar pentru a-i opri pe pronazişti şi care includea un număr mare de ofiţeri ai armatei terestre şi ai marinei, precum şi membri ai parlamentului. În perioada martie 1938 – iunie 1939, The Link aproape că şi-a dublat numărul de membri, ajungând la aproximativ 4 300 – un semn, probabil, al îngrijorării din ce în ce mai mari în rândul claselor conducătoare în legătură cu conflictul ce avea să izbucnească. Unul dintre membrii fondatori era amiralul Sir Barry Domvile, directorul Serviciului de Informaţii al Marinei şi un adept al credinţei în existenţa unei conspiraţii iudeo-masonice. (Domvile a fost mai târziu arestat ca fiind o ameninţare pentru siguranţa naţională.) În ajunul războiului, cel mai mare latifundiar al Marii Britanii, ducele de Westminster, s-a alăturat şi el grupului The Link[6].

O altă mare organizaţie dedicată îmbunătăţirii relaţiilor dintre Marea Britanie şi Germania era Frăţia Anglo-Germană[24]. Aceasta este foarte importantă în analiza noastră din pricina unei controverse de durată cu privire la apartenenţa ducelui de Hamilton (pe atunci marchiz de Clydesdale) la grupare. În urma analizei, au ieşit la iveală noi dovezi cu privire la relaţia acestuia cu Frăţia, care vor fi dezbătute în capitolul următor, dar care aruncă o nouă lumină asupra respectivei chestiuni.

Existau, bineînţeles, şi unii care nu doreau un război cu Germania deoarece erau de acord cu Hitler şi cu idealurile nazismului. Pe lângă fasciştii lui Mosley, mulţi alţii din

---

23 Organizaţie independentă neafiliată politic, înfiinţată în 1937, cu caracter cultural, dar care a atras un număr important de antisemiţi şi pronazişti. (n.red.)

24 Aglo-German Fellowship (n.red.)

straturile superioare ale societăţii britanice îl admirau pe führer: lordul McGowan, preşedintele ICI[25], generalul Sir Ian Hamilton, conducătorul Legiunii Britanice[26], şi Montagu Norman, guvernatorul Băncii Angliei. Alţii care vedeau în Hitler un salvator erau antibolşevicii, care percepeau nazismul ca pe o linie de apărare împotriva expansiunii sovietice în Europa – atât geografică, cât şi ideologică. Pe măsură ce războiul a evoluat, şi Uniunea Sovietică a devenit unul dintre Aliaţi, acest grup a fost zguduit din temelii, deoarece, în opinia lor, britanicii erau în tabăra greşită. (Bineînţeles, aşa vedea situaţia Hitler însuşi, care se lăuda în 1928, când a fost intervievat de Pierre van Paassen, cu ţelul său de a distruge Uniunea Sovietică „în aplauzele întregii lumi civilizate“.[7])

Mai existau şi alte motive să fii progerman în acele zile pline de nelinişte şi teamă. Mulţi industriaşi şi finanţişti investiseră foarte mult în economia germană din perioada anilor 1930, încurajaţi adesea de Montagu Norman. Existau mai multe concerne bancare importante cu acţionariat anglo-german. Nu exagerăm deloc dacă spunem că Londra se opunea unui război cu Germania şi, odată ce acesta a început, dorea ca Marea Britanie să iasă cât mai repede posibil din conflict. După cum raporta la Washington ataşatul militar al SUA la Londra, în decembrie 1940, Londra „era gata în orice moment să facă pace“.[8] Unii industriaşi – cum ar fi lordul McGowan, care participase la parada de la Nürnberg din 1938 – erau adepţi ideologici ai păcii, fiind susţinători fermi ai lui Hitler, însă majoritatea erau împotriva războiului din

25 Imperial Chemical Industries – importantă companie britanică, fondată în 1926 prin fuziune, producătoare de produse chimice, îngrăşăminte, explozivi, vopsele etc. (n.red.)

26 The Royal British Legion (RBL) – organizaţie britanică de caritate, astăzi cea mai importantă din Regatul Unit, înfiinţată în 1921 cu scopul de a oferi sprijin financiar, social şi afectiv milioanelor de militari britanici activi sau lăsaţi la vatră, precum şi rudelor acestora. (n.red.)

cauza efectelor devastatoare ale acestuia asupra stabilităţii economice şi sociale. Mulţi industriaşi se temeau că un război ar încuraja clasele muncitoare să devină adeptele ideologiilor de stânga şi să sporească astfel puterea sindicatelor. Acest lucru se întâmplase deja după Primul Război Mondial şi era posibil să se întâmple din nou, într-un mod şi mai radical, chiar dacă Marea Britanie ar fi câştigat războiul. Bineînţeles, coşmarul lor cel mai mare s-a adeverit: în timpul celui de Al Doilea Război Mondial[9], nu numai că numărul de sindicalişti a crescut de la 6,25 la 8 milioane – ceea ce a reprezentat o creştere de 30% –, însă primele alegeri organizate după Ziua Victoriei în Europa au adus şi o victorie răsunătoare a laburiştilor. (Un aspect relevant în acest sens este ceea ce s-a întâmplat cu averea ducelui de Hamilton: naţionalizarea industriei miniere a făcut ca familia Hamilton să piardă aproape peste noapte minele de cărbuni pe care le deţinea, în favoarea guvernului.)

Erau şi alte temeri care se adânceau, în special printre imperialiştii care se temeau că Marea Britanie va trebui să se îndatoreze masiv, sporindu-şi dependenţa de Statele Unite. Aceştia au prevăzut că acest lanţ de evenimente ar conduce în ultimă instanţă la destrămarea Imperiului Britanic – şi din nou, în multe privinţe, temerile lor erau justificate. Monarhia şi unele dintre cele mai vechi case nobiliare se temeau că vechea ordine va fi subminată, iar odată cu ea, şi propria lor putere. Majoritatea acestor dinastii aveau ramuri şi în Germania şi credeau deopotrivă că adevăratul inamic era bolşevismul – în special după ceea ce se întâmplase cu ţarul şi cu familia sa, cu care majoritatea se înrudeau. Din cauza acestei îngrijorări, cei mai mulţi membri ai Camerei Lorzilor doreau şi ei să se facă pace, iar cum clasele care aveau în proprietate pământuri se bucurau de o prezenţă semnificativă în Camera Comunelor, situaţia era aceeaşi în camera inferioară. Un studiu din 1938 a arătat că 238 membri ai

parlamentului conservator proveneau din nobilime sau din mica aristocraţie deţinătoare de proprietăţi.[10] (Clydesdale a fost membru al parlamentului înainte de a deveni duce de Hamilton şi de a avansa în Camera Lorzilor.)

Cel mai mare latifundiar din Marea Britanie, ducele de Westminster, i-a organizat pe cei care erau împotriva războiului într-un grup care urma să facă lobby în guvern pentru a obţine pacea.[11] Din acest organism deosebit de influent făceau parte fostul membru al parlamentului conservator, Henry Drummond-Wolff (care credea că războiul era încurajat de SUA, URSS şi de o presă dominată de evrei), lordul Aberconway, colegul său laburist, lordul Buxton, şi ducele de Buccleuch, a cărui soră, Alice, era căsătorită cu ducele de Gloucester, fratele mai mic al regelui. Începând din 1937, ducele de Gloucester devenise intendentul casei regale – o funcţie importantă care îl făcuse în mod automat şi membru al Consiliului Privat[27], unul dintre sfătuitorii de elită ai regelui. În virtutea acestui rang înalt, el a fost şi „omul de legătură“ al monarhului cu Camera Lorzilor, ceea ce însemna că toate mesajele regelui către camera superioară erau transmise prin intermediul său. Poate că este semnificativ faptul că, inclusiv în 1937, George al VI-lea a numit în această funcţie un personaj atât de cunoscut şi de controversat pentru opiniile sale progermane. Poate mai semnificativ este faptul că Buccleuch a fost demis din această funcţie de către Churchill în 1940, din cauza îndoielnicelor sale sentimente progermane (deşi a continuat să fie consilier privat).[12] În locul său a fost numit ducele de Hamilton. La fel de interesant este că poziţia pe care Buccleuch o deţinea în ochii familiei regale este demonstrată de faptul că George al VI-lea dorea ca fiul şi moştenitorul ducelui, Johnny Dalkeith, să se însoare cu prinţesa Margaret. Într-adevăr, conform celor spuse de lordul Glenconner, dacă regele nu murea ar fi insistat

27 Privy Councillor, în limba engleză, în original (n.tr.)

pentru această căsătorie.[13]

Buccleuch era un progerman foarte îndrăzneţ chiar şi după izbucnirea războiului şi se presupune că a intrat sub supravegherea atentă a MI5. În februarie 1940, el a afirmat public că războiul „era în avantajul Rusiei sovietice, al evreilor şi al americanilor“[14] şi că va distruge imperiul. Un alt coleg al său care milita pentru o pace cu Germania era ducele de Bedford, care în timpul războiului a scris o lungă serie de pamflete, creând la un moment dat unul pentru Ambasada Germaniei din neutrul Dublin. Bedford a propus ca una dintre condiţiile înţelegerii între ţările aflate în conflict să fie înfiinţarea unei comisii care să găsească o ţară pentru evrei. (Ca o ironie, pe durata războiului, o parte a grandioasei reşedinţe a lui Bedford, Woburn Abbey, a fost predată cartierului general al SOE[28].)

În vreme ce atitudinea oficială faţă de război era una militantă şi şovinistă, observatorii străini puteau vedea o cu totul altă faţă a britanicilor. De exemplu, în august 1940, preşedintele Roosevelt, în urma unui articol al jurnalistului Fulton Oursler, şi-a exprimat uimirea cu privire la faptul că „unii dintre cei mai aleşi oameni din Imperiul Britanic, oameni din aşa-numitele clase superioare, oamenii de rangul cel mai înalt, doresc în secret să îl domolească pe Hitler şi să pună punct războiului“.[15] Însă cât de sus ajunsese această dorinţă pe scara socială? Care erau adevăratele sentimente ale familiei regale faţă de război?

Deşi ducele de Windsor, fostul Eduard al VIII-lea, s-a remarcat prin modul în care a susţinut Germania şi prin neinspiratele vizite pe care i le-a făcut lui Hitler după abdicare – fapte ce i-au adus recent titlul de „regele

---

28 Special Operations Executive (SOE) – organizaţie britanică din perioada celui de Al Doilea Război Mondial, care se ocupa de operaţiuni de luptă fără implicare militară (acţiuni de spionaj şi de sabotaj în spatele liniilor inamice). (n.red.)

trădător“ – nu era în nici un caz singurul membru al familiei regale care se opunea războiului. Poate că regalitatea britanică avea o înclinaţie naturală către Germania din cauza solidelor sale rădăcini în Casa de Hanovra. Cu toate acestea, toate casele regale din Europa aveau o relaţie de rudenie cu aristocraţia germană (kaizerul fusese „unchiul Willi“ al lui George al VI-lea), iar şefa casei de Windsor în timpul războiului, regina Maria, era de origine germană şi fusese crescută acolo. Ca soţie a lui George al V-lea şi mamă a lui Eduard al VIII-lea şi a lui George al VI-lea, fosta prinţesă Victoria Maria (May) de Teck avea o influenţă enormă, atât în cadrul propriei sale familii mari, cât şi în societatea aristocratică. Scriind în *Sunday Telegraph*, în decembrie 1996, John Charmley spunea:

> George al V-lea, Eduard al VIII-lea şi George al VI-lea deplângeau cu toţii perspectiva unui alt război anglo-german, pe care, dată fiind obârşia lor, aveau cu toţii motive să îl considere a fi similar cu un conflict fratricid: primul ameninţa să „înalţe steagul roşu“ în Trafalgar Square, dacă de asta era nevoie pentru a evita un război; cel de al doilea şi-a exprimat admiraţia pentru regimul nazist şi după abdicare s-a dus să îl întâlnească pe Hitler; însă numai ultimul dintre ei a oferit de fapt un sprijin pozitiv pentru reconciliere.[16]

Fostul rege, ducele de Windsor, care nici pe departe nu mai avea aceeaşi putere, a devenit un ţap ispăşitor care le convenea multor membri onorabili ai familiei regale. S-a afirmat recent că regina Elisabeta (în prezent regina mamă) era foarte mult în favoarea unei reconcilieri şi o susţinătoare fervent atât a lui Neville Chamberlain, cât şi a lordului Halifax[17] – şi nu există nici o îndoială că restul familiei regale era, într-o măsură mai mare sau mai mică, de acord cu poziţia ei.

În februarie 1939, la numai patru luni de la manifestările violente din Noaptea de Cristal, George al VI-lea şi-a manifestat îngrijorarea cu privire la refugiaţii evrei neautorizaţi, proveniţi din Germania şi Austria, care intrau

pe ascuns în Palestina. El i-a cerut secretarului privat să îi scrie bunului său prieten, ministrul de externe, lordul Halifax, rugându-l să ia măsuri pentru a pune capăt acestei acţiuni.

Două zile mai târziu, ambasadorul Marii Britanii la Berlin a primit instrucţiuni să solicite guvernului german să facă tot ceea ce este posibil pentru a stopa fenomenul de emigrare.[18]

Charmley a precizat că un factor important al instabilităţii politice a lui Churchill – care a durat cel puţin până la sfârşitul anului 1942 – era lipsa de încredere şi de sprijin din partea regelui şi a reginei. Acesta spunea: „Asemenea multora dintre cei care sprijineau concilierea, familia regală trecea în mod tacit dintr-o tabără în alta, rescriind astfel istoria.“[19]

Personaje-cheie şi făcători de regi

Deşi Chamberlain a devenit rapid ţapul ispăşitor pentru încercarea eşuată din 1938 de a face pace, politicile sale au fost sprijinite ferm de cabinetul său. Câţiva dintre membrii acestuia aveau să devină personaje-cheie în această investigaţie. Un nume care iese în mod repetat în evidenţă este cel al lui Sir Samuel Hoare, care a avut un rol considerabil în aranjamentele pentru acţiunea lui Hess. Hoare – care în 1944 a devenit viconte Templewood – era un quaker[29] cu păreri solide privind fărădelegile războiului şi necesitatea de a căuta toate metodele pentru a-l evita. În timpul Marelui Război a fost ofiţer al serviciilor secrete în Moscova, unde a pus bazele unei reţele de contacte cu aristocraţia suedeză şi cu familia regală şi a fost martor la atrocităţile Revoluţiei Ruse.[20] Mai târziu, în 1917, a devenit şeful Serviciului de Informaţii Militare în Italia,

29 Membru al Societăţii Religioase a Prietenilor (Religious Society of Friends), din rândurile căreia s-a ridicat Oliver Cromwell. (n.tr.)

folosindu-se de influenţa sa pentru a-l cunoaşte pe cel care pe atunci era editorul de ziar Benito Mussolini, pe care l-a încurajat în activităţile sale anticomuniste. După acest episod a intrat în politică, devenind în 1920 parlamentar conservator, fiind apoi avansat în diverse poziţii ministeriale, inclusiv în cea de secretar de stat pentru aviaţie (1922-1929) şi primind în cele din urmă postul de ministru de externe, în 1935. Era considerat de mulţi viitorul prim-ministru.[21]

Pe 3 octombrie 1935, armata italiană a lui Mussolini a invadat Abisinia (Ethiopia). Fiind pe atunci ministru de externe în proaspăt alesul guvern al lui Stanley Baldwin, Hoare a încercat să negocieze o pace de compromis, împreună cu prim-ministrul francez Pierre Laval, plănuind ceea ce este cunoscut sub numele de Pactul Hoare-Laval. Conform acestui aranjament, Italia ar fi putut păstra o mare parte din Abisinia – o anticipare a politicii ulterioare de pace a lui Chamberlain de la München. Atunci când au început să apară informaţii despre acest plan, Camera Comunelor a fost cuprinsă de agitaţie, mai ales din partea opoziţiei. Deşi Baldwin şi guvernul aprobaseră pactul, însuşi Hoare a devenit ţap ispăşitor şi, pentru a-l proteja pe noul prim-ministru în prima sa criză majoră, a făcut un gest de onoare şi a demisionat. Influenţa sa nu s-a sfârşit însă aici. În timpul crizei abdicării, a fost ales de Eduard al VIII-lea ca unul dintre sfătuitorii săi cei mai apropiaţi, devenind cel mai bun prieten al monarhului. Fiind încă o forţă recunoscută politic, a deţinut postul de ministru de interne între 1937 şi 1939.

Hoare credea cu tărie în explorarea oricăror metode posibile de soluţionare paşnică a disputelor. În 1935, în calitate de ministru de externe, a ţinut un discurs în Camera Comunelor în care a afirmat că elementul central al politicii externe a Marii Britanii va fi reprezentat de căutarea unei soluţii pentru a obţine pacea[22] – afirmaţie care i-a adus câţiva duşmani. Sir Alexander Cadogan,

subsecretar permanent al Ministerului de Externe[30] – care nu a fost niciodată un admirator al lui Sir Samuel – scria tranşant în jurnalul său din mai 1940 despre Hoare şi soţia sa, Maud: „Cu cât îi scoatem mai repede din ţară, cu atât mai bine. Eu aş prefera să îi trimit într-o colonie de deţinuţi. Altfel, atunci când Germania ne va cuceri, el va fi trădătorul Angliei, iar eu aş muri“.[23]

Lordul Halifax, ministru de externe din 1938 până în noiembrie 1940, şi subsecretarul acestuia, R.A. (Richard Austen – „Rab“) Butler erau alte două personaje centrale. Deşi ministru, Halifax era nobil şi, prin urmare, membru al Camerei Lorzilor, în vreme ce Butler era reprezentantul Ministerului de Externe în Camera Comunelor; astfel, colaborarea lor în echipă s-a dovedit a fi cât se poate de utilă. Ambii erau suporteri înfocaţi ai politicilor lui Chamberlain, continuând să exploreze căile de a reinstaura pacea, chiar şi după izbucnirea războiului. Halifax i-a descris pe Churchill şi pe suporterii săi ca fiind „gangsteri“[24] – un epitet adoptat adesea de maşinăria propagandei naziste. Halifax nu numai că nu-l putea suferi şi nu avea încredere în Churchill, ci era şi cel mai aprig rival al acestuia la postul de prim-ministru, după demisia lui Chamberlain. Profesorul Scott Newton scria:

> Profundele presimţiri negative ale lui Halifax şi Butler în legătură cu continuarea războiului, în condiţiile în care exista chiar şi cea mai mică şansă de a scăpa cu demnitate, îi plasau în centrul unei mişcări de pace conectate cu toate instituţiile de bază ale Partidului Conservator. Apartenenţa la această mişcare a reginei Maria, a ducilor de Westminster şi Buccleuch, a lorzilor Aberconway, Bearsted, Brockett, Buckmaster, Harmsworth, Londonderry, Mansfield şi Rushcliffe, precum şi a cel puţin 30 de membri ai parlamentului, demonstra trăinicia legăturilor de influenţă cu curtea, cu Londra, cu marea industrie şi cu aristocraţia latifundiară...
> Toţi membrii săi împărtăşeau un adânc sentiment de teamă că ordinea internă şi internaţională care susţinuse Marea Britanie

30 Foreign Office (n.red.)

> liberal-imperialistă era pe cale să se schimbe irevocabil... Într-o oarecare măsură, se credea că războiul total însemna socializarea Marii Britanii şi izbucnirea unui conflict dezastruos în inima Europei, de pe urma căruia numai Uniunea Sovietică ar putea să aibă avantaje.[25]

O altă figură importantă în evenimentele legate de sosirea lui Hess era flamboaiantul politician şi industriaş, lordul Beaverbrook. Născut William Maxwell Aitken, în Ontario, Canada, din părinţi scoţieni care emigraseră în 1864, acesta se îmbogăţise de pe urma unor tranzacţii financiare şi sosise în Marea Britanie în iulie 1910. În numai patru luni de la sosire, devenise membru al parlamentului (la acea vreme, canadienii se bucurau de cetăţenie britanică deplină). Piatra de temelie a convingerilor politice ale lui Beaverbrook era comerţul liber în imperiu sau ceea ce numea el o „splendidă izolare“, pe baza ideii că interesul cel mai mare al Marii Britanii consta în exploatarea resurselor imperiului ei.[26] El respingea legăturile monetare din ce în ce mai puternice cu Europa, fiind convins că Marea Britanie ar trebui să iasă din afacerile continental-europene. Antiamerican convins, Beaverbrook era prieten de o viaţă cu Sir Samuel Hoare şi îi plăcea mai presus de toate rolul de mediator de culise – sau, în cuvintele biografului şi bunului său prieten A.J.P. Taylor, de „agent, de om care încerca să-i facă pe liderii politici rivali să ajungă la un compromis“.[27] Lui Beaverbrook îi plăcea la nebunie să pună la cale întâlniri secrete, fie între şefi ai partidelor rivale, fie între inamici declaraţi. Acest rol l-a jucat în discuţiile din 1913 problema autonomiei Irlandei[31], fiind chiar consilierul secret al Sinn Féin[32] în negocierile din octombrie 1921. Însă cumpărarea ziarului *Daily Express* în 1916 şi rolul pe care acesta l-a jucat în prăbuşirea prim-ministrului aveau să se

---

31 Irish Home Rule Movement (n.red.)

32 Mişcare politică irlandeză susţinătoare a republicanismului irlandez ce se opune diviziunii Irlandei, este considerată aripa politică a Armatei Republicane Irlandeze. (n.tr.)

dovedească mult mai pline de însemnătate pentru investigaţia noastră.

La acea vreme, prim-ministrul Herbert Asquith conducea o coaliţie puternică şi părea să se scalde în ape liniştite, sigur pe poziţia lui. Însă brusc, în decursul a numai câteva zile, la sfârşitul lunii noiembrie şi începutul lui decembrie 1916, a fost măturat de la putere – fiind obligat să demisioneze pe 5 decembrie –, pentru a fi înlocuit de David Lloyd George. Această schimbare era rezultatul unei „lovituri de palat“ orchestrată de un mic grup de conspiratori şi persoane influente, printre care şi Beaverbrook. Complotul lui nu a rămas nerecompensat: la patru zile de la venirea la putere, Lloyd George l-a ridicat la rangul de pair, iar două luni mai târziu Beaverbrook îşi prelua scaunul în Camera Lorzilor. Toate acestea se întâmplaseră aşa de rapid deoarece se folosise de *Express* pentru a pune în mişcare operaţiunea, criticându-l pe Asquith; deşi cumpărase ziarul cu numai câteva săptămâni înainte, a ascuns data achiziţiei, pentru a nu desconspira legătura sa cu această operaţiune.[28] Douăzeci de ani mai târziu, întrebat care este în opinia lui lucrul cel mai important pe care l-a făcut în viaţă, a răspuns: „Distrugerea guvernului Asquith, realizată printr-o uneltire onestă.“[29] Curând, Beaverbrook a preluat rolul de formidabil făcător de regi, un rol pe care l-a jucat cu aplomb şi cu o plăcere personală nemaiîntâlnite.

În 1940, gustul său pentru răsturnările de la putere era acelaşi. Iată ce scriu biografii săi, Anne Chisholm şi Michael Davie: „Aşa cum se gândise că războiul ar fi putut fi prevenit dacă lui Hitler i s-ar fi dat mână liberă în Europa, Beaverbrook credea acum că după ce începuse, el ar fi putut şi ar fi trebuit să fie oprit.“[30] În luna ianuarie a acelui an, s-a întâlnit cu ducele de Windsor în timpul uneia dintre vizitele sale la Londra. Consilierul regal Walter Monckton, care fusese prezent, raporta: „Ambii au căzut de acord că ar fi trebuit să se pună imediat capăt

războiului printr-o ofertă de pace făcută Germaniei.“[31]

Păstrând pe prima pagină a ziarului său sloganul „Nu va fi război“ chiar până în preziua începerii ostilităţilor, Beaverbrook scria în „crezul“ său: „Eu Cred [*sic*] că a încerca să căutăm Pacea este cel mai de seamă şi mai moral obiectiv cu care se confruntă civilizaţia.“[32]

Aşa cum spunea Taylor, el nu a ezitat să considere intrarea Marii Britanii în război ca fiind „greşită şi inutilă“.[33] Fusese „reticent cu privire la intrarea în Primul Război Mondial. Şi se opunea cu hotărâre intrării în cel de-al doilea“.[34] Cum războiul se contura, Beaverbrook şi-a exprimat convingerea că evreii britanici împingeau ţara într-un război inutil[35] – deşi până la sfârşitul zilelor a susţinut că era antisionist, nu antisemit.

Alt jucător-cheie era un alt fost ministru de externe şi de interne, Sir John Simon, ministru de finanţe[33] în timpul lui Chamberlain şi un fervent susţinător al reconcilierii. Simon avea să fie unul dintre cei pe care Churchill i-a ales pentru a-l interoga pe Hess după zbor. Apoi, mai era David Lloyd George, fost prim-ministru şi, în 1939, un politician în vârstă foarte respectat. Având ocazia să testeze ospitalitatea lui Hitler la refugiul lui din vârf de munte Berghof, de lângă Berchtesgaden, se întorsese de acolo numai cu cuvinte de laudă la adresa führer-ului şi mai convins decât oricând că era foarte oportun să se pună capăt războiului. În septembrie 1939, când Germania a invadat Polonia, Lloyd George – care se opusese cedării provinciei Silezia către Polonia în 1919 – a declarat că acea ţară „îşi merita soarta“.[36]

În mai 1940, când Churchill a devenit prim-ministru, opoziţia Camerei Comunelor s-a concentrat pe Lloyd George ca fiind candidatul cel mai potrivit pentru a-i scoate din dificultate.

Între timp, ca întotdeauna, agenţiile de informaţii îşi urmăreau propria agendă. MI6, în special, lucra de zor în

33 Chancellour of the Exchequer (n.red.)

culise pentru a schimba cursul războiului, fiind preocupată mai ales de ameninţarea care venea din partea comunismului sovietic, cel care pentru ei era adevăratul inamic. Sir Stewart Menzies, şeful MI6 – a cărui identitate era secret de stat, fiind ascunsă sub numele de cod „C“ –, era el însuşi un membru marcant al grupului de pace. Este semnificativ faptul că avansării sale de la adjunct la şef al departamentului (după moartea predecesorului său) i se opusese cu străşnicie Churchill, pe atunci şeful forţelor navale[34] şi membru al Cabinetului de Război, în special din cauza poziţiei sale antirăzboinice.[37] Ca mulţi alţi colegi ai săi, Menzies milita pentru încheierea unui armistiţiu cu Germania, pentru ca Marea Britanie să-şi poată concentra întreaga atenţie asupra Rusiei sovietice. Indiferent cine ar fi câştigat acest conflict, amândouă ar fi fost profund slăbite, ceea ce era în avantajul Marii Britanii.

Influenţa lui Menzies nu ar trebui subestimată. Ca şef al MI6, avea dreptul de acces la orice oră din zi şi din noapte în cabinetul regelui, al prim-ministrului sau al ministrului de externe, ceea ce îl făcea cel mai puternic om din stat.[38] Potrivit lui Scott Newton, el se învârtea în toate cercurile conducătoare care doreau pacea:

> Menzies... avea o reţea de conexiuni în care intrau marii finanţişti britanici, industria multinaţională, dar şi curtea regală. Reţeaua sa dominată de persoane care adoptaseră „izolaţionismul imperial“ în timpul anilor 1930. Printre acestea se numărau ducele de Buccleuch, lordul intendent al casei regale[35] şi un guvernator al Băncii Regale a Scoţiei, locotenent-colonelul W.S. Pilcher din Gărzile Colstream [sic – era în Garda Grenadierilor], lordul Bearsted, fondatorul Băncii Samuel, şi preşedinte al Trustului de Investiţii 1928, precum şi al Shell Transport and Trading, compania din Marea Britanie care controla Dutch Shell; lordul Londonderry, un membru, ca şi Lothian, al Frăţiei Anglo-Germane; Baldwin Raper, directorul

34 First Sea Lord (n.red.)

35 Lord Steward of the Household, titlu acordat intendentului-şef al casei regale. (n.red.)

Shell-Mex; şi Sir Robert Renwick, broker şi industriaş care îl întâlnise pe Göring cu puţin înainte de război.[39]

Cavalerii aerului

Exista un grup al cărui rol-cheie în încercarea de a îmbunătăţi relaţiile anglo-germane din anii 1930 este puţin recunoscut astăzi, deşi a avut o influenţă crucială, în special în evenimentele care au avut loc în preajma operaţiunii Hess. Este ceea ce numim „grupul de aviaţie“, care era format din ofiţeri seniori ai RAF şi oficiali din Ministerul Aviaţiei[36], centrat în special pe Clubul RAF. Acest cerc se afla în vizorul naziştilor încă dinainte ca aceştia să ajungă la putere, aşa cum se poate vedea dintr-un raport elaborat pentru Hitler de către Alfred Rosenberg, în 1935:

> Încercările de a găsi în Anglia persoane doritoare să înţeleagă mişcarea germană datează încă din anul 1929. Agentul nostru englez R. [baronul William de Ropp], din Berlin, mi-a facilitat prima călătorie la Londra în 1931. Acolo şi-a putut face o serie de legături care au îmbunătăţit relaţiile anglo-germane. În linia întâi era maiorul de aviaţie W. [Frederick W. Winterbotham], un membru al statului-major al aviaţiei, care era profund convins că Germania şi Anglia trebuie să se unească pentru a evita pericolul bolşevic. Diferitele discuţii purtate au avut ca rezultat lărgirea grupării din jurul statului-major, astfel încât Clubul Royal Air Force (RAF) a devenit centrul acţiunii de îmbunătăţire a relaţiilor anglo-germane.[40]

Winterbotham era ofiţerul RAF care în 1930 fusese numit şef al noului Departament de Informaţii Aviatice[37] al MI6. În Primul Război Mondial fusese ofiţer de comandă al baronului de Ropp în Trupele Aeriene Regale[38], păstrând o legătură strânsă cu acesta şi după aceea. De Ropp

---

36 Air Ministry (n.red.)

37 Air Intelligence (n.red.)

38 Royal Flying Corps (RFC) – aviaţia britanică în perioada Primului Război Mondial (n.red.)

provenea dintr-o nobilă familie baltică stabilită în Marea Britanie în anul 1910, naturalizându-se cetăţean britanic, căsătorit cu o englezoaică. În 1920 s-a mutat în Berlin, unde a devenit bun prieten cu Alfred Rosenberg – care i-a făcut cunoştinţă cu Hitler şi cu Hess –, precum şi cu persoanele de legătură ale acestuia cu cercurile progermane din Marea Britanie. La baza intrigilor lui Winterbotham şi de Ropp se afla apartenenţa acestora la „grupul aviatic“, o fraternitate exclusivistă ale cărei rădăcini depăşeau graniţele naţionale. Aceştia se considerau un soi de ordin cavaleresc de luptători, potrivit unui cod al onoarei. Acest lucru se vede lesne în modul în care erau prezentaţi în timpul războiului aviatorii germani, spre deosebire de soldaţi sau de ofiţerii de marină. De exemplu, săptămânalul de propagandă britanic *War Illustrated* (care a fost lansat imediat după declararea războiului) prezenta ofiţerii armatei şi ai marinei germane ca pe nişte bădărani nemiloşi şi violenţi, însă – cel puţin înainte de Blitz[39] – pe de altă parte ilustra bătălia aeriană ca pe un duel al „cavalerilor aerului“. Acum pare incredibil, însă primele echipaje Luftwaffe care au fost doborâte şi ucise deasupra Marii Britanii au fost înmormântate cu onoruri militare. Astăzi este halucinant să dai peste fotografii de presă cu sicrie înfăşurate în steaguri cu svastici, flancate de o gardă de onoare formată din ofiţeri britanici care dau onorul, prezentate solemn în biserici sau purtate pe străzi. Oare ce aveau deosebit aceşti ofiţeri de aviaţie, încât stârneau veneraţie şi respect din partea inamicilor lor? Poate că avea o oarecare legătură cu faptul că în forţele aeriene ofiţeri proveniţi din familii bune din clasele de mijloc şi superioare luptau, în timp ce oamenii din clasele inferioare se ocupau de întreţinerea încântătoarelor aparate de zbor – aşa cum

39 The Blitz (de la Blitzkrieg, război fulger), nume sub care este cunoscut atacul cu bombe al Germaniei naziste asupra Marii Britanii, desfăşurat în perioada 7 septembrie 1940-10 mai 1941. (n.tr.)

scutierii medievali aveau ca sarcină să îngrijească caii şi armurile cavalerilor.

Acest ideal nobil se regăseşte şi în Liga Piloţilor şi Navigatorilor Aerieni[40], care era preocupată în principal de siguranţa zborului. Însă şi aceasta era organizată conform unor ierarhii cvasimasonice, avându-l ca mare maestru în perioada de la sfârşitul anilor 1930 şi începutul anilor 1940 pe nimeni altul decât marele maestru al francmasoneriei engleze, ducele de Kent. (În prezent, marele maestru al asociaţiei este ducele de Edinburgh.) Aşa cum aveam să descoperim, ar fi fost o gravă greşeală să trecem cu vederea semnificaţia jurământului de credinţă pe care Kent îl făcuse fraţilor săi aviatori, indiferent de convingerile naţionale sau politice ale acestora.

Jucătorii din prim-plan

Acestea sunt elementele disparate care alcătuiau pe atunci grupul de pace – un curent de opinie deosebit de puternic, nici pe departe atât de nepopular cum ne fac să credem anumiţi istorici. Din el făceau parte regele, regina, regina mamă, un fost prim-ministru şi doi potenţiali premieri, o mare parte a aristocraţiei şi o sumedenie de industriaşi şi finanţişti de marcă ai ţării, care împărtăşeau cu toţii dorinţa de a face pace cu Germania. Cu toate acestea, deşi toţi doreau să negocieze cu inamicul, pacea nu avea să se obţină atât de uşor. Deşi credeau cu tărie că era fie în interesul Marii Britanii, fie al lor să nu se implice în război, ei nu militau pentru capitulare. Termenii armistiţiului trebuiau să fie acceptabili. Însă care aveau să fie aceşti termeni? Este clar că variau de la un grup la

40 Guild of Air Pilots and Air Navigators – asociaţie profesională a aviatorilor (n.red.)

altul. De exemplu, Halifax şi Butler îşi doreau înlăturarea lui Hitler de la putere, în vreme ce alţii insistau ca siguranţa evreilor germani să facă parte din înţelegere. Alţii ar fi fost fericiţi şi doar dacă Marea Britanie ar fi ieşit din război întreagă, fără să fie nevoită să renunţe la nimic în favoarea Germaniei. Totuşi, dincolo de faptul că aveau opinii diferite în privinţa aceleiaşi chestiuni, formau laolaltă un imens întreg, un organism mare şi puternic, foarte receptiv la ofertele de negociere.

Puterea lor este ilustrată de riposta lui Churchill când, în 8 iunie 1940 – la numai o lună de la numirea sa ca prim-ministru –, au existat solicitări privind anchetarea „partidei armistiţiului“ şi a membrilor acesteia. El a replicat că ar fi o „prostie“, deoarece „din ea fac parte prea multe persoane.“[41] (Am descoperit acest schimb de replici în Arhivele Hamilton din cadrul Biroului Arhivelor Publice, PRO[41]
din Scoţia.)

Drumul către război

În vreme ce restul Europei – în general vorbind – se cutremura, Hitler a început să-şi pună în aplicare ambiţiile pe care le exprimase iniţial în *Mein Kampf*. Asemenea multor fanatici, era incredibil de motivat şi de consecvent, respectând un program strict de înfăptuire a Marii Germanii. Mai întâi s-a produs ane-xarea Austriei, prin operaţiunea *Anschluss*, din mai 1938, care a reprezentat în principal un răspuns dat deciziilor controversate ale Aliaţilor după Primul Război Mondial. În directă contradicţie cu principiul declarat al dreptului popoarelor la autodeterminare, austriecilor nu li s-a permis să facă un

41 Public Record Office (PRO) – unul dintre cele trei departamente din componenţa Arhivelor Naţionale, înfiinţat în 1838 (n.red.)

plebiscit prin care să decidă dacă vor sau nu să se unească cu Germania. Bineînţeles că, dintre toţi, Hitler era ultimul care le-ar fi oferit şansa la un referendum: el n-a făcut altceva decât să-i spună cu seninătate cancelarului austriac Kurt von Schuschnigg că din acel moment Austria se va uni cu Germania. Şi nu e de mirare că, după acest episod, von Schuschnigg a demisionat. Nu prea avea de ales, pe 12 mai 1938, Hitler s-a prezentat în faţa trupelor sale, marcând finalul operaţiunilor. (Trebuie adăugat totuşi că o majoritate copleşitoare a austriecilor era în favoarea acestei uniuni.)

Restul Europei era înspăimântat, în special de rapiditatea cu care se mişca Hitler. Iată ce afirma istoricul Robert Shepherd: „O ţară independentă dispăruse în doar câteva zile, fără ca măcar să se tragă un singur foc de armă.“[42] În ceea ce îl privea, Hitler luase în consideraţie alte puncte sensibile ale ţărilor, deşi alegerile pe care le făcuse în privinţa consilierilor săi erau oarecum neinspirate: conform celor spuse de James Murphy, von Ribbentrop îl reasigurase de sprijinul celorlalte state, arătându-i scrisori din partea susţinătorilor din rândul „nobilimii britanice“, potrivit cărora, în cazul în care ar fi anexat Austria la Germania, Marea Britanie nu ar fi intervenit.[43]

În pofida tensiunii internaţionale din ce în ce mai puternice, Hitler a cerut înapoierea părţii din Cehoslovacia locuită de etnicii germani – Regiunea Sudetă. Demersul său a fost înlesnit de agitaţia naziştilor locali, ale căror greve şi demonstraţii îi aduseseră pe conaţionalii lor germani într-o stare de furie justificată, alimentată şi de organizaţiile străine ale lui Hitler, în principal de AO. Atunci când Hitler a specificat clar că intenţiona să ia Regiunea Sudetă chiar şi cu forţa, dacă era nevoie, Marea Britanie şi Franţa s-au confruntat cu o întrebare dezolantă: merita să intre în război pentru atâta lucru? În vreme ce criza se adâncea, britanicii se pregăteau pentru scenariul cel mai rău, distribuind măşti de gaze şi săpând adăposturi

împotriva raidurilor aeriene. Între timp, politicienii se luptau cu aceeaşi problemă. Pe 27 septembrie 1938, în timpul unei transmisiuni radio, Neville Chamberlain a făcut ceea ce astăzi este considerată a fi una dintre cele mai jenante declaraţii ale sale. S-a întrebat atunci dacă merita să se intre într-un război din cauza unui „conflict dintr-o ţară îndepărtată, între popoare despre care nu ştim nimic“.[44] Citate adesea ca un exemplu de marcă al atitudinii pline de laşitate pe care Chamberlain o afişa cu privire la politica externă – ca să nu mai vorbim despre insensibilitatea sa –, aceste cuvinte reflectau cu exactitate opinia pe care o avea majoritatea britanicilor la acea vreme. Apoi exista problema ameninţării supreme a Germaniei. Chiar şi în condiţiile în care criza din Regiunea Sudetă ar fi fost cumva evitată, era oare inevitabil un război cu Germania? Ar fi trebuit Marea Britanie să înfrunte situaţia şi să ia poziţie acum? Chamberlain şi mare parte a guvernului şi partidului său erau de aceeaşi părere, în vreme ce alţii, în special Winston Churchill, aveau o cu totul altă opinie. Pe măsură ce criza se adâncea, Chamberlain s-a oferit să îl întâlnească pe Hitler pentru a încerca să ajungă la un compromis. Când cel mai în vârstă politician al ţării făcea trei vizite la Berghof, Godesberg şi München (fiind prima dată când zbura), Marea Britanie îi ţinea pumnii. În momentul în care Chamberlain a anunţat în Camera Comunelor că Hitler fusese de acord să aibă a treia întâlnire, la München, au izbucnit aplauze de fericire (la care au fost martori, din lojă, regina Maria şi ducele şi ducesa de Kent[45]). Rezultatul acestui demers a fost Acordul de la München, considerat astăzi abominabil, semnat de prim-ministru şi de führer pe 29 septembrie 1938 – „bucata de hârtie“ fluturată triumfător pe scara avionului, dar care ulterior s-a dovedit complet inutilă.

Chamberlain a fost întâmpinat de mulţime când a revenit în Downing Street, iar şedinţa de guvern în cadrul căreia a

încercat să îşi informeze miniştrii cu privire la acord a fost întreruptă de acordurile cântecului *For He's a Jolly Good Fellow* care răzbăteau de afară. Era o nebunie generală a negustorilor: la colţ de stradă se vindeau fotografii-suvenir cu prim-ministrul şi păpuşi cu Neville Chamberlain, umbreluţe de zahăr cu numele lui glazurat.[46] Poetul laureat John Masefield a contribuit cu un poem în onoarea sa, care a apărut în *The Times*. Nimic din toate acestea nu părea la acea vreme să fie o nebunie foarte umilitoare. Invitaţia făcută lui Chamberlain de a apărea, alături de familia regală, în balconul palatului avea un scop mai profund decât o simplă celebrare a faptului că războiul fusese evitat. Acordându-i prim-ministrului această onoare excepţională, demonstrând în public că aprobă acordul, înainte ca acesta să intre în guvern şi în parlament pentru avizare, regele şi regina dăduseră un semnal celor două organisme că nu mai aveau altceva de făcut decât să pună parafa pe document.

Bineînţeles, acum ştim că Hitler a fost cel care a beneficiat de pe urma Acordului de la München, deşi ceea ce se spune mai puţin este că acest acord prevedea cedarea anumitor părţi din Cehoslovacia către Polonia şi Ungaria. Şase luni mai târziu, trupele germane ocupau Boemia şi Moravia, inclusiv capitala Praga. Încă o dată, a fost o operaţiune mai mult sau mai puţin fără vărsare de sânge, având în vedere că preşedintele ceh Emil Hacha a fost intimidat personal de către führer pentru a ordona trupelor sale să nu opună rezistenţă.

Hitler îşi concentra acum atenţia asupra Poloniei. Deşi fusese cândva o naţiune independentă, fusese înghiţită de Rusia ţaristă, dar la negocierile care conduseseră la Tratatul de la Versailles, polonezii făcuseră presiuni şi îşi câştigaseră dreptul de a deveni din nou independenţi. Mai mult decât atât: statul polonez nou recunoscut, o ţară înconjurată de uscat, ceruse să aibă acces la Marea Baltică şi obţinuse o fâşie de pământ german, care făcea legătura

cu coasta şi care devenise cunoscută sub numele de „Coridorul polonez“, dar care separase Prusia de Est de restul Germaniei. Problema a devenit acută atunci când portul Danzig – a cărui populaţie era în proporţie de 90% germană – aflat la capătul Coridorului, a fost declarat port liber, sub administraţia Ligii Naţiunilor.

Această decizie a fost dezaprobată de mulţi germani şi în special de Hitler. El dorea să recâştige atât Coridorul, cât mai ales portul Danzig. Şi dacă acestea nu aveau să se întâmple în viitorul apropiat, avea să le recâştige cu forţa. Încă o dată, etnicii germani din zonele respective au început să se agite, în vreme ce în presa germană circulau poveşti despre discriminarea împotriva etnicilor germani, care ar fi fost victimele actelor de violenţă.

Hitler ştia că după renegarea Acordului de la München nu mai avea nici o şansă ca Chamberlain să se ofere să înceapă discuţii cu Polonia. Era clar pentru toată lumea că războiul pândea din umbră şi că această situaţie se transformase într-un joc diplomatic între Germania, Polonia, Marea Britanie, Franţa şi Uniunea Sovietică. Însă în Marea Britanie exista o anumită reţinere. După cum scria ambasadorul britanic la Berlin, Sir Nevile Henderson: „Coridorul şi oraşul Danzig reprezentau o revendicare naţională şi trebuia să se ajungă la o înţelegere echitabilă cu privire la aceste probleme, dacă se dorea să existe vreodată pace între Germania şi Polonia. În realitate, acest lucru era foarte apreciat de guvernul Majestăţii Sale“[47]. Pe de altă parte, exista temerea că ambiţiile lui Hitler ar putea să nu se sfârşească odată cu Danzig. Chiar dacă s-ar fi ajuns la o înţelegere, oare acesta avea să o onoreze – sau avea să se întâmple ca în cazul Cehoslovaciei, când înţelegerea s-a dovedit doar o amânare temporară? De această dată, Chamberlain a spus în mod clar că, dacă Germania recurge la utilizarea forţei, Marea Britanie avea să vină în ajutorul Poloniei. Aceeaşi promisiune a fost făcută şi de Franţa. Astfel, atunci când Polonia a cerut

ajutor, Marea Britanie nu a mai putut da înapoi. Deşi capacitatea miliară a Marii Britanii nu era sub nici o formă îndeajuns de puternică pentru a apăra Polonia, Chamberlain nu a avut de ales şi a angajat Marea Britanie în apărarea acesteia împotriva naziştilor. În acele circumstanţe, să-şi încalce cuvântul ar fi însemnat să se sinucidă politic, fără să mai vorbim că ar fi deteriorat statutul Marii Britanii pe scena internaţională.

Cu toate acestea, izbucnirea războiului este înconjurată de mister. Ştim că Hitler nu dorea sub nici o formă să devină un duşman al Marii Britanii, ci dimpotrivă, aşa că de ce să fi insistat să pornească la o acţiune care nu putea să aibă un alt rezultat? Naziştii din fruntea ierarhiei au mărturisit că Hitler era absolut convins că, într-o situaţie-limită, Chamberlain nu ar fi luat decizia finală care să ducă la un război. S-ar putea ca führer-ul să fi fost mult prea sigur pe sine datorită pactului pe care tocmai îl încheiase cu Uniunea Sovietică, însă mai degrabă îşi pusese toată încrederea în sfatul lui von Ribbentrop, conform căruia Marea Britanie ar fi bătut în retragere. Mulţi germani, asemenea celor din familia Haushofer, îl învinovăţeau pe von Ribbentrop pentru război. În calitate de ambasador german la curtea din St. James – deşi era considerat de aproape toată lumea un prostănac cu ifose –, avea prieteni situaţi în poziţii înalte şi ar fi putut fi indus în eroare de opiniile neoficiale ale acestora cu privire la deciziile pe care le-ar fi luat guvernul. De exemplu, lua în mod frecvent cina cu Eduard al VIII-lea, cu doamna Simpson şi cu ducele şi ducesa de Kent.

S-ar putea ca la acea vreme să nu fi fost prea multe deschideri oficiale către Germania, însă în spatele scenei se făceau eforturi frenetice pentru evitarea catastrofei care avea să vină, susţinute de Chamberlain şi de suporterii lui, în special de lordul Halifax. Iar eforturile diplomatice nu erau numai din partea britanică: în iunie 1939, reprezentantul lui Göring, Helmut Wohltat, s-a

folosit de funcţia sa de delegat la Comisia Internaţională pentru Vânătoarea de Balene pentru a se întâlni la Londra cu consilierul-şef economic al lui Chamberlain, Sir Horace Wilson, pentru a discuta modalităţi de evitare a războiului prin negocieri.[48] Din păcate, o scurgere de informaţii în presă a pus capăt acestei idei, însă au mai existat şi alte încercări, unele mai promiţătoare.

La începutul lunii august 1939, o delegaţie formată din şapte oameni de afaceri britanici s-a întâlnit cu Göring pentru a oferi concesii care ar fi putut preveni izbucnirea ostilităţilor. Existenţa acestei misiuni era cunoscută de multă vreme şi respinsă pe scară largă – conform celor afirmate de istoricul Donald Cameron Watt, în nişte rânduri scrise în 1989 –, deoarece se considera că era formată din „amatori bine intenţionaţi“.[49] Grupul era format din: lordul Aberconway (devenit apoi preşedintele companiei de construcţii navale John Brown & Co. şi al Westland Aircraft); Sir Edward Mortimer Mountain (preşedinte, printre altele, al Eagle Star Insurance); Charles F. Spencer (preşedinte al Edison Swan Cables); şi remarcabilul broker Sir Robert Renwick. Însă în 1999 ultimul supravieţuitor din rândul membrilor delegaţiei, lordul Aberconway, a dezvăluit faptul că, dincolo de a fi un grup ad-hoc, mişcarea fusese susţinută de lordul Halifax şi foarte probabil de Chamberlain însuşi. Delegaţia acţiona în numele guvernului britanic, cu scopul de a-l convinge pe Hitler să facă oferta de a purta negocieri de pace, ofertă despre care Chamberlain considera că avea obligaţia morală să o accepte.

Întâlnirea fusese aranjată de un prieten al lui Göring, Birger Dahlerus, un om de afaceri suedez care desfăşura activităţi comerciale în Marea Britanie – era managerul companiei Electrolux – şi care avea, de asemenea, legături cu lordul Halifax. Din partea britanicilor, Dahlerus a fost asistat de preşedintele Electrolux, Sir Harold Wernher.[50]

La o întâlnire preliminară, desfăşurată la London’s

Constitutional Club la începutul lunii iulie, Charles Spencer a citit dintr-un document pregătit special, afirmând că, dacă Hitler n-avea să încalce Acordul de la München, avea să fie „considerat cel mai mare lider al Germaniei din toate timpurile“.[51]

Întâlnirea cu Göring şi cu alţi câţiva consilieri de rang înalt a avut loc pe 7/8 august într-o casă de ţară – având minunatul nume de Soonke Nissen Koog – care aparţinea soţiei lui Dahlerus şi care se afla în apropierea graniţei germano-daneze. Deşi îşi menţinea poziţia de susţinătoare a Poloniei, delegaţia britanică i-a oferit Germaniei, în schimbul renunţării la invadarea Poloniei, „prosperitate financiară şi industrială şi *Lebensraum*-ul pe care şi-l dorea atât de mult“. În plus, a propus organizarea unei conferinţe a celor patru puteri, la care să participe Chamberlain, Hitler, Mussolini şi prim-ministrul francez, Edouard Daladier, pentru a negocia o soluţie la criza Danzigului. Veniseră pregătiţi cu răspunsuri la întrebările pe care le-ar fi putut pune Göring. Foarte interesant de menţionat este răspunsul pe care planificaseră să îl dea la o întrebare în legătură cu motivele pentru care Marea Britanie ar fi continuat să îi sprijine pe evrei: „În trecut, Anglia nu a fost niciodată chinuită de evrei în măsura în care a fost Germania.“ În cazul în care, bineînţeles, această întrebare ar fi fost adresată. În schimb, Göring a promis că Germania nu va ataca niciodată Marea Britanie, fapt care a fost considerat un exemplu de marcă al duplicităţii sale – şi a lui Hitler. Însă este clar că nu intenţionau să lupte împotriva Marii Britanii – cu excepţia situaţiei în care Marea Britanie ar fi declarat război prima.

Evident că misiunea a dat greş, probabil pentru că Hitler a considerat un semn faptul că Marea Britanie nu ar fi ridicat armele pentru a sări în apărarea Poloniei (în ciuda eforturilor delegaţilor). Cu toate acestea, a mai existat o ultimă încercare de a încheia o înţelegere de pace: colegul laburist, lordul Charles Roden Buxton, a mers la München,

unde s-a întâlnit cu Rudolf Hess pe 17 august 1939. Documentele PRO arată că, deşi era o vizită care părea neoficială, privată, Buxton avea susţinerea lordului Halifax şi că, în afară de Noel, fratele lui Buxton, singurele persoane care mai aveau cunoştinţă despre acest plan erau Chamberlain şi Sir Samuel Hoare.[52]

De asemenea, Birger Dahlerus şi-a menţinut eforturile de a evita războiul. Pe 31 august 1939 – ziua dinaintea invadării Poloniei de către Germania – a avut o întâlnire în al doisprezecelea ceas cu Göring, la Berlin, după care i-a telefonat personal lui Chamberlain, de la ambasada britanică.[53]

Ruleta rusească

Oare existau şi alte modalităţi prin care Hitler ar fi putut fi convins să nu înceapă războiul? Pentru a spori forţa Aliaţilor, Chamberlain a hotărât să adauge şi Uniunea Sovietică la alianţa deja existentă între Franţa şi Marea Britanie. O echipă formată din diplomaţi britanici şi francezi a fost trimisă imediat la Moscova pentru a încerca să obţină o înţelegere acceptabilă de ambele părţi, însă misiunea era sortită eşecului încă de la început. Stalin nu avea nici un motiv să aibă încredere în britanici. Nu mai departe de luna martie a anului

1939, el însuşi propusese un pact de apărare cu Marea Britanie şi Franţa, după ocuparea de către germani a Pragăi. Însă guvernele britanic şi francez nu au fost foarte încântate de această ofertă, în special britanicii au stat pe gânduri, în mare parte din pricina urii personale a lui Chamberlain faţă de bolşevism. Stalin se temea deja că Marea Britanie şi Franţa încercau să provoace un război germano-sovietic, iar lipsa de reacţie a acestora faţă de planul său nu a făcut altceva decât să-i sporească suspiciunile. Atunci a hotărât să schimbe rolurile, prin încheierea unui pact cu Germania, care nu lăsa nici o cale

de instaurare a păcii şi garanta un război ce nu făcea altceva decât să vină în ajutorul expansiunii bolşevismului în Europa. În vreme ce echipa anglo-franceză era implicată în discuţii interminabile cu reprezentanţii Ministerului de Externe sovietic din Moscova, se puneau bazele unui acord secret între Germania şi URSS. Pe 23 august, ministrul de externe al Germaniei, von Ribbentrop, sosea pe neaşteptate la Moscova pentru semnarea pactului de nonagresiune cu omologul său rus, Viaceslav Molotov.

Acest pact i-a oferit lui Stalin un avantaj imediat. A existat, de asemenea, şi un protocol secret – care a devenit cunoscut abia după război – prin care se stabilea ce părţi din Polonia urmau să ia Germania şi Rusia în cazul în care avea să se facă o „rearanjare teritorială şi politică“ a ţării. [54] (Este ceea ce avocatul apărării al lui Hess va invoca la Nürnberg.) Dacă circumstanţele o impuneau, cele două ţări urmau să mai discute dacă „era în interesul ambelor părţi păstrarea unui stat polonez independent“. Cu alte cuvinte, Hitler şi Stalin îşi împărţiseră deja Polonia – cel puţin în principiu.

Acest acord comun a fost atât de secret, încât nici măcar comandanţii lui Hitler nu ştiau nimic despre el când a început ofensiva poloneză. Comandantul armatei germane, generalul Alfred Jodl, a fost cuprins de panică în momentul în care i s-a spus că armata rusă a intrat în Polonia, întrebând: „Împotriva cui?“[55]

Întrebarea care nu trebuie pusă

Istoricii recenţi au început să se întrebe care era în anii 1960 marea întrebare care nu trebuia pusă: Marea Britanie trebuia oare să se implice în acest conflict? Deşi propaganda de aproape jumătate de secol poate cântări destul de mult uneori, ar fi trebuit să poată oferi un răspuns obiectiv, chiar dacă nu unul pe care mulţi ar fi vrut să îl audă.

Motivul recunoscut pentru care Marea Britanie a intrat în conflict a fost acela de a proteja suveranitatea Poloniei, de a apăra principiul conform căruia un stat nu ar trebui să ocupe cu forţa părţi ale altui stat. Marea Britanie şi Franţa aveau cu Polonia un pact de apărare reciprocă, aşa că venind în apărarea ei nu făceau altceva decât să îşi îndeplinească obligaţiile. Cu toate acestea, există o inconsecvenţă evidentă: Polonia era invadată de doi agresori – de Germania dinspre vest şi, la şaptesprezece zile mai târziu, de Uniunea Sovietică dinspre est, ca urmare a înţelegerii secrete între cele două. Guvernul polonez a plecat în exil, iar naţiunea poloneză a încetat să mai existe.

Un nou guvern polonez s-a stabilit la Paris pe 30 septembrie, având-l ca prim-ministru pe generalul Władysław Sikorski. Acesta fusese şef al statului-major al forţelor armate poloneze între anii 1919 şi 1925. În iunie 1940, atunci când Franţa a fost atacată, Sikorski se afla la Londra, unde purta discuţii cu Churchill, iar la scurt timp după aceea a mutat în Scoţia guvernul polonez în exil, acolo unde a şi rămas pe perioada războiului.

Michael Bentine, care a avut rolul de ofiţer de legătură cu Forţele Poloneze Libere, a făcut o observaţie care ni s-a părut foarte importantă: dacă mulţi polonezi îi urau pe germani, nu exista polonez care să nu îi urască pe ruşi. Pentru ei – inclusiv pentru Sikorski –, Rusia era adevăratul inamic. Acest lucru este important deoarece polonezii din exil au fost foarte profund implicaţi în afacerea Hess şi trebuie să amintim, de asemenea, că erau deschişi la ideea unei înţelegeri cu Germania şi în favoarea unui război între nazişti şi sovietici, dacă acesta i-ar fi scos pe ruşi din Polonia.

Astfel, dacă motivul pentru care Marea Britanie a declarat război era principiul suveranităţii, de ce a făcut acest lucru numai împotriva unuia dintre agresorii Poloniei? De ce împotriva Germaniei şi nu a Rusiei?

Imediat după aflarea veştii despre invadarea Poloniei de către Rusia, guvernul britanic a specificat faptul că tratatul lor cu Polonia se aplica numai în cazul unui atac venit din partea Germaniei, astfel încât Marea Britanie nu era obligată să declare război Uniunii Sovietice. Deşi acest lucru este corect după litera legii, în ceea ce priveşte moralitatea, există cu siguranţă semne de întrebare.

Ambasadorul Marii Britanii la Moscova, Sir William Seeds, a trimis un mesaj la Londra în care preciza că „invazia sovietică nu este una lipsită de avantaje pentru noi pe termen lung“[56], în vreme ce Sir Alexander Cadogan spunea: „Ar fi un gest nechibzuit din partea Marii Britanii să apere vechile graniţe ale Poloniei. O astfel de atitudine nu ar reuşi decât să facă inevitabil un conflict cu Rusia.“[57]

Iar într-o minută a Ministerului de Externe din 6 decembrie 1939 se constata: „Am avut mare grijă să nu ne angajăm în garantarea redobândirii frontierelor poloneze“.[58] Şi mai era un lucru „imposibil de conceput“. Deşi Marea Britanie şi aliaţii ei ar fi putut „câştiga“ războiul, adevărul este că nu au reuşit să-şi atingă obiectivele iniţiale. Cu toate că Marea Britanie a intrat în război pentru a apăra drepturile la suveranitate ale Poloniei, după şase ani lungi şi sângeroşi, ea a fost de acord, în cadrul Conferinţei de la Ialta, să accepte ocupaţia aceleiaşi ţări de către Uniunea Sovietică. Polonia nu a făcut astfel altceva decât să schimbe brutalul stăpân străin cu un altul.

Problema era că istoria Marii Britanii nu era foarte impresionantă în privinţa problemei suveranităţii. Marea Britanie refuzase să sprijine Polonia în războiul acesteia cu Uniunea Sovietică în perioada 1919-1920, în ciuda clarelor sale obligaţii conform Tratatului de la Versailles.[59] Iar atunci când Franţa a ocupat regiunea Ruhr din Germania în anii 1920, guvernul britanic s-a mulţumit să trimită doar un protest scris – o palmă peste mână, nimic mai mult.[60] La fel, atunci când Nanjing a invadat Japonia în 1937, Marea Britanie nu şi-a onorat obligaţiile faţă de China. Din

acest motiv, principiul suveranităţii nu a fost prea des menţionat atunci când Polonia însăşi a anexat o parte din Cehoslovacia, în 1938, şi nici când Iugoslavia a invadat regiunile sudice ale aceleiaşi ţări, un an mai târziu. Se pare că unele ţări erau o pradă uşoară, în vreme ce altele erau utile numai atunci când serveau drept marionete în cadrul unei strategii mai largi. Iar principiile implicate erau, după cât se pare, opţionale.

Al doilea motiv cel mai adesea citat pentru declanşarea războiului este pur moral, nu politic. Mulţi cred că Al Doilea Război Mondial – cu toate că a fost o experienţă teribilă şi tragică – a fost un rău necesar în lupta împotriva nazismului, în special acţiunile împotriva a ceea ce Hitler le făcea evreilor. Deşi în analiza finală asupra războiului, ea este considerată a fi o cauză dreaptă, nu a fost şi motivul pentru care Marea Britanie a intrat în război.

Politicile lui Hitler cu privire la evrei au atras un val de critici în Marea Britanie, deşi – aşa cum am văzut – atrocităţile provocate de Holocaust erau încă de neimaginat în 1939. Naziştii nu făcuseră nici un secret din dorinţa lor de a curăţa Germania Mare de toţi evreii, însă au plănuit să facă acest lucru prin deportarea în masă: o idee odioasă, bineînţeles, dar departe de aceea a lagărelor morţii.

În orice caz, o analiză mai atentă a regimului în apărarea căruia se spune că a intrat în război Marea Britanie ne face să ne întrebăm care au fost principiile morale care au stat la baza acestui gest. Revenită pe scena internaţională ca naţiune independentă, după Primul Război Mondial, Polonia era constituită ca o democraţie parlamentară, însă nu a reuşit să-şi menţină statutul de ţară democratică decât opt ani. În mai 1926, mareşalul Józef Piłsudski, creatorul Poloniei democratice, a condus o lovitură de stat militară şi a devenit dictatorul nerecunoscut al Poloniei. Deşi s-au organizat alegeri, ele au fost fraudate: confruntat

cu o posibilă înfrângere în 1930, regimul Sanacja[42] al lui Piłsudski şi-a asigurat victoria prin arestarea opozanţilor săi. Iar atunci când o coaliţie a partidelor de opoziţie s-a plâns de „dictatura lui Józef Piłsudski“, acesta a pus să-i fie arestaţi liderii.[61]

După moartea sa din 1935 (care, printr-o coincidenţă, s-a produs în aceeaşi zi în care îşi aniversa lovitura de stat), armata a continuat să guverneze, formând un partid numit Grupul Unităţii Naţionale[43], care – conform celor spuse de istoricul Norman M. Davies – era „o structură mult mai disciplinată şi mai exclusivistă, organizată după model militar“.[62] Cei care se opuneau noului regim erau arestaţi şi reţinuţi în lagăre de concentrare – căci mulţi dintre ei erau speculanţi de valută evrei, învinovăţiţi de criza financiară din 1937.[63]

Dincolo de luptele interne, Polonia nu era nici pe departe mai paşnică faţă de vecinii ei în perioada dintre războaie, conducând şase campanii împotriva Ucrainei, Lituaniei, Cehoslovaciei şi mai ales împotriva Uniunii Sovietice, în perioada februarie 1919 – octombrie 1920. Iar până la mijlocul anului 1921, au mai existat reizbucniri frecvente ale conflictelor de-a lungul graniţei germano-sileziene, majoritatea împotriva grupurilor Freikorps. Cu toate acestea, cel mai ironic este faptul că în 1934 Piłsudski luase în consideraţie posibilitatea de a declara război Germaniei, însă nu reuşise să obţină sprijinul Marii Britanii şi al Franţei.[64]

Şi mai există o ironie gravă. În vreme ce naziştii au devenit, odată cu războiul, întruchiparea antisemitismului, polonezii erau dinainte renumiţi pentru persecutarea evreilor. Când Polonia a fost recunoscută oficial prin

---

42 Însănătoşire (în limba poloneză), mişcare politică de coaliţie, fondată în 1926, care l-a adus la putere pe Piłsudski.

43 Obóz Zjednoczenia Narodowego (OZN sau OZON) – numit şi „clica coloneilor“ şi cu influenţă covârşitoare în parlament, de orientare antisemită (n.red.)

Tratatul de la Versailles, economistul britanic J.M. Keynes a declarat că aceasta ar fi „o imposibilitate economică a cărei unică industrie este hăituirea evreilor“.[65] Încă din Evul Mediu, Polonia fusese ţara de suflet a evreilor în Europa – până în secolul al XIX-lea, 80% din evreii din întreaga lume trăiau aici. Acest lucru în mod clar nu era pe placul multora dintre polonezi, care au inventat cuvântul „pogrom“ pentru a descrie modul în care preferau să îi trateze pe evrei. În 1919, un congres al Asociaţiei Polonezilor de Credinţă Mozaică a emis un apel pentru îmbunătăţirea situaţiei:

„Congresul adresează întregii societăţi poloneze rugămintea de a-şi exprima dezaprobarea cu privire la cuvântul «pogrom»... şi de a preveni în viitor, în ochii democraţiilor întregii lumi civilizate, pătarea steagului Poloniei cu sângele cetăţenilor evrei.“

Antisemitismul polonez avea rădăcini adânci. În perioada când Polonia şi Lituania făceau parte din Imperiul Rus, în secolul al XIX-lea, s-au promulgat legi speciale care le interziceau evreilor să deţină funcţii importante în organismele publice sau în armată ori să cumpere pământ. În cei douăzeci de ani de existenţă independentă a Poloniei, masa de cetăţeni evrei s-a deteriorat simţitor. Deşi nu mai existau legi care să îi împiedice pe evrei să exercite anumite profesii, nici nu mai era nevoie de legi, de vreme ce antisemitismul crease oricum un apartheid neoficial. „Problema evreiască“ era o temă frecventă a dezbaterilor politice din Polonia, cu mult înainte ca aceasta să intre în vocabularul german odată cu venirea la putere a naziştilor. Izbucniri ale violenţei antisemite – similare cu Noaptea de Cristal din Germania, care, nu se ştie din ce motiv, îl îngrozea pe Rudolf Hess – erau obişnuite în Polonia. Şi, exact ca în Germania, evreii au devenit ţapii ispăşitori pentru toate problemele economice ale ţării. Descriind situaţia evreilor ca pe un „coşmar“, corespondentul polonez al ziarului *The Times* raporta pe

18 septembrie 1937 că „valul brusc de animozitate împotriva evreilor, care a început anul trecut, i-a afectat chiar şi pe cei mai culţi şi mai rezonabili dintre polonezi“. El continua:

> Ţărănimea, care nu are nici o ură de rasă, a fost în ultimul timp făcută să creadă că toate problemele ei economice pot fi rezolvate dacă micul comerţ din sat este luat de la reprezentantul lui unic, evreul; de aici, pogromuri minore despre care raportează zilnic ziarele.
> Clasele superioare şi Biserica Romano-Catolică adoptă cel mult o atitudine pasivă şi susţin că, deşi metodele brutale şi ilegale de luptă împotriva evreilor sunt condamnabile, cu toate că evreul este cel care se află în spatele oricărei publicaţii imorale, el este cel care îl învaţă pe funcţionarul public cum să ia mită, el subminează toate formele tradiţionale de decenţă socială şi este responsabil de agitaţiile comuniste.

Evreilor li se interzicea explicit să intre în Grupul Unităţii Naţionale, urmând logica conform căreia de vreme ce sionismul nu le permitea polonezilor să i se alăture, atunci evreii vor fi excluşi din mişcarea lor. Ziarul *The Times* din 23 aprilie 1937 scria despre temerile comunităţii evreieşti din Polonia legate de consecinţele acestor măsuri: „Comunitatea evreilor polonezi, în ansamblu, le consideră a fi echivalente cu marginalizarea a peste trei milioane de evrei, întrucât evoluţia evenimentelor arată clar că neintrarea în Grupul Unităţii Naţionale va însemna mai devreme sau mai târziu, pierderea tuturor drepturilor politice“. Cu alte cuvinte, în 1939 nu se prea putea face deosebire între Polonia şi Germania în ceea ce priveşte atitudinea faţă de evrei. Chiar şi în timpul ocupaţiei naziste a Poloniei, bandele de partizani care se ascundeau în păduri masacrau orice grup de refugiaţi evrei cu care se întâlneau.[67]

Bineînţeles, nu este vorba despre un teribil concurs prin care intenţionăm să vedem care din cele două regimuri a fost mai rău, însă dacă ţinem cont de cele spuse mai sus, Marea Britanie a ridicat armele pentru a apăra o dictatură

antisemită împotriva alteia. Într-adevăr, îmbunătăţirea statutului evreilor sub regimul nazist nu a reprezentat un obiectiv urmărit de britanici. În luna noiembrie a anului 1944, ministrul de externe Anthony Eden refuza planul american de a face un schimb între evreii concentraţi în lagărul Bergen-Belsen care aveau paşapoarte sud-americane şi cetăţeni germani care fuseseră reţinuţi în America de Sud.[68] Eden se temea că aceşti evrei ar putea emigra în Palestina, ceea ce nu ar fi făcut altceva decât să intensifice problemele pe care le avea Marea Britanie acolo. (Documentele referitoare la acest plan nu trebuia să fie publice până în anul 2021, însă au fost date publicităţii în iunie 1999.)

Invadarea Poloniei

Fără a declara război şi în baza unui pretext inventat, conform căruia Polonia ar fi încălcat teritoriul german, forţele lui Hitler au invadat Polonia. În dimineaţa zilei de 1 septembrie 1939, *Schleswig Holstein*, un vas de război german ancorat în portul din Danzig, a început să bombardeze arsenalul marinei poloneze. Acestea erau primele lovituri ale celui de Al Doilea Război Mondial. Tancurile germane treceau graniţa, îndreptându-se către Varşovia, iar bombardierele începeau să arunce armele terorii peste oraş. Guvernele britanic şi francez au dat un ultimatum Germaniei, pe care o ameninţau cu atacul, dacă nu îşi retrăgea trupele.

Câţiva dintre apropiaţii lui Hitler, care fuseseră martorii momentului în care i s-a înmânat ultimatumul, au confirmat că el fusese cuprins de o disperare cumplită. Von Ribbentrop nu avusese dreptate – britanicii vor riposta dacă el ataca Polonia. Lucrurile mergeau într-o direcţie total greşită. Însă, nici Chamberlain şi nici Hitler nu mai puteau da înapoi.

Tragedia situaţiei este subliniată de inconsecvenţa asigurărilor date de britanici şi de francezi guvernului polonez, care de fapt nu ar fi trebuit făcute niciodată. După cum spunea Norman. M. Davies:

> Atât Gamelin, cât şi Ironside – şefii statelor-majore francez şi britanic – au oferit asigurări precise şi, după cum s-a dovedit ulterior, necinstite, cu privire la acţiunile pe care le-ar fi întreprins în cazul unei agresiuni germane. În mod formal, Gamelin şi-a asumat mobilizarea „masivei armate franceze" peste linia de fortificaţii Maginot. Iar Ironside a afirmat că RAF va riposta la raidurile aeriene germane asupra Poloniei cu raiduri similare asupra Germaniei.[69]

În realitate, RAF nu a bombardat atunci Germania, iar Franţa nu a mai avut decât nişte tentative de a trece peste linia de fortificaţii Maginot, după care s-a retras. De aceea, Polonia a fost lăsată în voia armatelor germane şi ruse, care urmăreau să o dezmembreze. La finalul lunii septembrie, ţara încetase să mai existe, timp în care Aliaţii abia dacă ridicaseră un deget ca să-i sară în apărare.

Jucătorii din prim-plan continuă să acţioneze

Târât într-un război pe care nu-l dorise niciodată, guvernul lui Chamberlain căuta acum o modalitate să se retragă cât mai repede posibil, fără a-şi pierde reputaţia. Deşi Chamberlain îl numise pe Churchill amiral, şeful marinei, şi îi oferise lui şi înfocatului său suporter, Anthony Eden, locuri în Cabinetul de Război, acestea nu erau nimic altceva decât mingii la fileu pentru susţinătorii războiului din Camera Comunelor. Guvernul Chamberlain a rămas calm şi hotărât în faţa unor pacifişti precum Halifax, Hoare şi Simon. Iată ce îi mărturisea Hoare, în mod surprinzător, pe 2 septembrie 1939 – cu o zi înainte ca Marea Britanie să declare război – unui jurnalist german: „Deşi în aceste condiţii nu putem evita declararea unui război, putem

oricând să semnăm scrisoarea prin care declarăm război fără a o pune imediat în aplicare.“[70]

Politica nedeclarată a guvernului Chamberlain era să poarte un război scurt şi limitat şi să încheie o pace negociată cât mai repede posibil; cu alte cuvinte, întreaga campanie era doar un exerciţiu de păstrare a reputaţiei.[71] Aceasta a fost perioada de confuzie cunoscută sub numele de războiul ciudat, care a durat din septembrie 1939, până în aprilie 1940. În vreme ce Germania şi Uniunea Sovietică jefuiau Polonia, Marea Britanie şi Franţa se pregăteau pentru o acţiune militară, antrenându-şi trupele şi fabricând arme. Majoritatea acţiunilor din acea vreme au luat forma unei lupte pentru Marea Nordului, în care RAF bombarda navele de război germane, iar submarinele (U-boat) atacau vasele britanice.

Chiar şi după izbucnirea războiului, anumite grupuri au continuat să-i elimine pe cei care doreau să instaureze pacea, prin mediatori neutri. Pe 12 ianuarie 1940, Sir Francis D’Arcy Osbourne – ambasadorul Marii Britanii la Vatican – a avut o întâlnire cu papa Pius al XII-lea, despre care i-a relatat mai târziu lordului Halifax (un catolic evlavios).[72] Papa a spus că vorbea „în numele unor şefi de armată germani, ale căror nume le cunoştea, dar pe care prefera să nu le dezvăluie“, şi că aceştia avertizaseră că o „mare ofensivă germană“ avea să înceapă în curând. Aceşti generali germani anonimi au propus să-l răstoarne pe Hitler – în cazul în care ar fi primit asigurări că Marea Britanie era dispusă să încheie o înţelegere – şi să instaureze un guvern militar interimar. Sub noul regim, Germania urma să repună în drepturi Polonia şi Cehoslovacia, însă avea să rămână unită cu Austria. Papa a arătat cât se poate de clar că acţiona numai ca intermediar: nu dorea să ia asupra lui „susţinerea sau recomandarea“ cu privire la vreo acţiune. Propunerile generalilor au fost analizate foarte atent de Ministerul de Externe în perioada următoarelor luni, însă, nefiind

convinşi de promisiunile germanilor că îl vor demite pe Hitler, această problemă a trecut în plan secund. Însă mulţi dintre ceilalţi doritori de pace primiseră, cel puţin semioficial, binecuvântarea miniştrilor britanici, mai cu seamă a lordului Halifax şi a lui Rab Butler.

În 1965, Bjorn Prytz, ambasadorul suedez la Londra în timpul celui de-Al Doilea Război Mondial, a dezvăluit la un post de radio suedez că în luna iunie a anului 1940 discutase cu echipa Halifax – Butler posibilitatea negocierii unei păci între Marea Britanie şi Germania. Prima întâlnire cu Butler a avut loc pe 17 iunie, ziua în care Franţa s-a predat naziştilor. Butler i-a spus lui Prytz că Churchill nu era hotărât şi l-a asigurat că „nu va rata nici o ocazie de a ajunge la o pace de compromis, în cazul în care s-ar fi putut obţine condiţii rezonabile“.[73] Conform celor afirmate de Prytz, Butler a mai afirmat că „acelora extrem de conservatori, precum Churchill, nu li se va permite să împiedice Marea Britanie să încheie o pace de compromis cu Germania“. În timpul celei de-a doua întâlniri, Butler a primit un telefon de la Halifax care l-a rugat să îl asigure pe Prytz că acţiunile întreprinse de Marea Britanie vor avea la bază „bunul-simţ şi nu spiritul de bravadă“. După această întrevedere, Prytz a trimis o telegramă superiorilor săi din Stockholm, ale cărei detalii au fost ascunse de către guvernul suedez de ochii publicului până în anul 1990, „din cauza obiecţiilor britanice“.[74]

Este interesant că atunci când Churchill (care nu era încă prim-ministru) l-a atacat vehement pe Hitler, pe 19 noiembrie 1939 – atac menit a-l înfuria pe dictator şi a spulbera efectiv orice şansă de a face pace –, Butler s-a grăbit să-l asigure pe ambasadorul italian că discursul „era în contradicţie cu viziunea adoptată de guvern“.[75] Cel puţin în acest stadiu, atitudinea belicoasă a lui Churchill era considerată o ruşine şi o piedică majoră în calea obţinerii păcii.

Una dintre cele mai dificile încercări de obţinere a păcii,

odată ce războiul izbucnise deja, a fost cunoscutul „incident Venlo“, care s-a produs pe 8 noiembrie 1939. Doi agenţi MI6 din Olanda, maiorul Richard Stevens şi căpitanul Sigismund Payne-Best, avuseseră mai multe întâlniri cu un agent german, şeful Serviciului de Contrainformaţii Externe, Walther Schellenberg (deşi folosea un nume fals). Acesta susţinea că reprezintă un grup de generali germani care plănuiau să îl răstoarne pe Hitler, discutându-se la un moment dat chiar posibilitatea ca Schellenberg să zboare în Marea Britanie pentru a-l întâlni pe lordul Halifax. Chamberlain a fost ţinut la curent cu privire la situaţie şi a raportat despre aceasta la întâlnirea Cabinetului de Război din 1 noiembrie.[76] O săptămână mai târziu, Stevens şi Payne-Best au fost invitaţi la o întâlnire într-o cafenea din Venlo, o localitate aflată în apropierea graniţei cu Germania. Însă aceasta s-a dovedit a fi o capcană: o brigadă SS a doborât bariera de la graniţă şi i-a capturat pe cei doi agenţi britanici, care au rămas în închisorile naziste în timpul războiului. Poate fi sau nu o coincidenţă faptul că mai devreme în acea zi existase o încercare de atac cu bombă la adresa lui Hitler, la berăria Bürgerbräukeller din München, unde acesta ţinea un discurs cu prilejul aniversării puciului din 1923.

(Pentru că tot a venit vorba despre acest incident, se spusese iniţial că Hess a fost ucis de această explozie.)

Hitler fusese nevoit să-şi scurteze discursul şi să plece mai devreme. Să fi fost incidentul Venlo o farsă, pusă la cale pentru a-i ademeni pe cei doi agenţi britanici într-o capcană? Sau era o tentativă pură de pace, care fusese descoperită şi distrusă? O mare parte din acest episod a rămas necunoscută până în zilele noastre. Însă, după şase luni, Churchill nu s-a sfiit să o relateze ca pe o povestire din care ar trebui să se tragă învăţăminte, ordonând să nu se mai răspundă unor asemenea încercări de obţinere a păcii.

În acelaşi timp – deşi aparent nu are nici o legătură cu

incidentul Venlo – un om de afaceri britanic recrutat de MI6, căpitanul Malcolm Christie, avusese mai multe întâlniri în casa sa din Venlo cu prinţul Max von Hohenlohe. [77]

Aristocrat ceh din Regiunea Sudetă, care devenise cetăţean al Liechtensteinului (fiind astfel neutru), von Hohenlohe pretindea că acţionează în numele lui Göring, deşi s-a dovedit a fi un agent al lui Himmler. El a venit cu sugestia ca Göring să devină şeful unui guvern interimar care ar negocia pacea. Conform afirmaţiilor lui Scott Newton, ca rezultat al acestei discuţii, Himmler a primit „o invitaţie regală la negocieri“[78]. Von Hohenlohe, un personaj foarte popular în societatea internaţională, a apărut la sfârşitul lunii februarie şi începutul lunii martie a anului 1941 la Madrid, unde a intrat în contact cu Sir Samuel Hoare (care devenise ambasador în Spania), oferindu-se să meargă la Londra şi să încerce să iniţieze discuţii de pace cu cunoscuţii lui Hoare. Cu toate că Hoare a trimis un raport Ministerului de Externe, în care relata despre această întâlnire şi conchidea pesimist că „nu întrevedea nici cea mai mică şansă de a găsi terenul propice pentru iniţierea unor discuţii de pace“[79], nu aşa stăteau lucrurile în realitate. Un raport semnat de ambasadorul italian afirma că Hoare îi spusese lui von Hohenlohe că Churchill avea probleme din punct de vedere politic şi că el, Hoare, se aştepta să fie „chemat înapoi la Londra pentru a prelua guvernul, cu obiectivul precis de a încheia o pace de compromis“.[80] Hoare a mai spus că plănuia să îl înlocuiască pe Eden, din postul de ministru de externe, cu Rab Butler – lucru care, deşi mai târziu avea să se dovedească o atitudine mult prea îndrăzneaţă, demonstra faptul că exista o mişcare de pace importantă, care acţiona în spatele scenei în Marea Britanie şi în care Hoare însuşi era un membru-cheie.

Tabăra celor care intenţionau să aducă pacea a fost foarte ocupată în primele luni ale războiului. Goebbels

scria în jurnalul său că, în iunie 1940, Hitler i-a spus că negocierile de pace erau în desfăşurare, prin intermediul Suediei.[81] La trei zile după ce Goebbels relata acest lucru, un bancher suedez, Marcus Wallenberg, aborda oficialii ambasadei Marii Britanii din Stockholm. Acesta le-a spus că germanii erau pregătiţi pentru negocieri, însă numai cu lordul Halifax.[82]

Un alt suedez care a încercat să obţină pacea a fost un diplomat, baronul Knut Bonde. Căsătorit cu o scoţiancă, avea o casă şi afaceri în Scoţia şi era un susţinător înfocat al intereselor Marii Britanii. Bonde era prieten bun şi cu contele Eric Rosen, cumnatul primei soţii a lui Göring – de origine suedeză –, datorită căreia ajunsese să îl cunoască pe mareşalul Reich-ului. Bonde făcuse mai multe încercări de a contacta Ministerul de Externe britanic – până în momentul în care acesta a ajuns să fie considerat, conform cuvintelor lui Peter Padfield, „o bătaie de cap“[83] – şi a fost angajat în eliminarea celor care făceau parte din mişcarea de pace de la sfârşitul anului 1939. În ianuarie 1941, el s-a întâlnit cu Göring pentru a discuta o posibilă ofertă de compromis şi, deşi întâlnirea nu a avut rezultat, Bonde i-a scris legăturii sale din Marea Britanie, lady Barlow, că aceasta ar trebui să îi spună lui Lloyd George că el, Bonde, „îl putea contacta pe Göring oricând, fără ca nimeni altcineva să ştie“.[84] Este important că lady Barlow a primit instrucţiuni să îl contacteze pe Lloyd George, despre care se spune că era pregătit să formeze un guvern, imediat ce pacea avea să se încheie.

Un alt om de afaceri suedez care a acţionat ca intermediar pentru întâlnirea din august 1939, dintre oameni de afaceri britanici şi Göring, a fost Birger Dahlerus care a făcut, de asemenea, mai multe încercări de a-i atrage pe britanici în acţiunile lui Göring, după ce războiul începuse deja. Şi în urma incidentului de la Dunkerque, alte oferte de instaurare a păcii între Marea Britanie şi Germania au venit din partea regelui Suediei –

care le-a făcut o propunere directă lui George al VI-lea, dictatorului portughez Salazar şi prim-ministrului Finlandei.

Adevărata necesitate

În ciuda eşecului politicilor sale de instaurare a păcii, Neville Chamberlain era în continuare prim-ministru, în fruntea guvernului conservator. Căderea sa a venit ca rezultat al dezastrului cauzat de Winston Churchill, pe atunci amiral; cu toate că a fost făcut vinovat pentru această situaţie, a reuşit să se ridice din nou.

Norvegia era o ţară neutră, dar de o importanţă strategică, în special deoarece minereul de fier al Germaniei era transportat din Suedia prin portul Narvik. În aprilie 1940, Churchill plănuia să ocupe oraşul şi să pună capăt aprovizionării cu minereu de fier a naziştilor – deşi lucrul însemna, bineînţeles, invadarea unei ţări neutre. Însă operaţiunea a fost ineficientă. Expediţia a fost lesne respinsă de forţele germane, care anticipaseră mişcările britanicilor şi invadaseră teritoriul înaintea acestora. A fost înfiinţat un guvern-marionetă, sub conducerea lui Vidkun Quisling, iar britanicii au fost nevoiţi să abandoneze Norvegia. Nu numai că aprovizionarea nemţilor cu fier nu a fost stopată, dar întreaga operaţiune a pus Norvegia la dispoziţia naziştilor, ameninţând chiar neutralitatea suedeză în favoarea lui Hitler. A fost o greşeală formidabilă, cu repercusiuni teribile, amintind de celălalt mare dezastru militar pus la cale de Churchill, campania din Dardanele, din 1915, care a avut ca rezultat demisia lui din prima funcţie ca şef al Amiralităţii pe care a deţinut-o. Amintirea dezastrului din Dardanele i-a făcut pe mulţi să se îndoiască de capacităţile de lider ale lui Churchill, în anul 1940. Cu toate acestea, ca o ironie, noul fiasco a dus la un reviriment al criticilor

cu privire la stilul de conducere al lui Chamberlain, ceea ce a înlesnit întâlnirea lui Churchill cu destinul.

În noaptea de 7 spre 8 mai 1940, Chamberlain s-a confruntat în Camera Comunelor cu atacuri venite din toate părţile: chiar şi foştii săi prieteni şi aliaţi îi cereau demisia. O sesiune furtunoasă s-a încheiat cu un vot de neîncredere care a trecut cu o majoritate neconvingătoare (282 la 200). Chamberlain a trebuit să recunoască faptul că singura cale de urmat era formarea unui guvern de coaliţie, însă chiar şi aceasta a fost blocată de Partidul Laburist care refuza să guverneze sub conducerea sa. Venise deci timpul ca prim-ministrul conservator demisionar să-şi numească succesorul. De data aceasta, existau doar doi candidaţi: lordul Halifax şi Winston Churchill. Halifax era atât favoritul Partidului Conservator, cât şi al establishmentului. Era bun prieten cu George al VI-lea, iar soţia lui era una dintre doamnele de onoare ale reginei Elisabeta. Halifax era un suporter al păcii negociate chiar mai aprig decât Chamberlain, continuând să facă presiuni pentru discuţii, chiar şi după izbucnirea războiului. De cealaltă parte, Churchill era în general considerat un nonconformist – şi încă unul cu un trecut dubios în poziţie de lider –, dar care avea sprijinul rebelilor conservatori (şi al Partidului Laburist), fiind foarte iubit de oameni.

Importanta decizie a fost luată în spatele uşilor închise, în zilele de 9 şi 10 mai 1940, şi nu se ştie cu exactitate cum s-au întâmplat lucrurile. S-a anunţat că Halifax refuzase oferta de a deveni primministru, pe motiv că, din moment ce era membru al Camerei Lorzilor, se îndoia că ar fi putut guverna corect. Datorită acestui lucru, Winston Churchill a devenit prim-ministru. Cel care pornise din poziţia de învins câştigase. Este clar că se întâmplase ceva neprevăzut în timpul acelei întâlniri, însă nimeni nu ştie cu exactitate ce a fost. Ar putea exista un indiciu în jurnalul lui John Colville, care a fost secretarul particular atât al lui

Chamberlain, cât şi al lui Churchill. Iată ce relatează acesta cu privire la ziua de 10 mai: „Nimic nu îl poate opri [pe Churchill] să facă exact ceea ce şi-a propus – şi asta datorită capacităţii sale de a şantaja –, cu excepţia situaţiei în care regele se foloseşte de prerogativele sale şi numeşte pe altcineva: din păcate, nu există decât un singur contracandidat, Halifax, care este greu de convins.“[85]

Victoria lui Churchill a fost o lovitură teribilă pentru rege. S-a spus că el s-a „opus vehement“ numirii lui Churchill în postul de prim-ministru, încercând chiar să îl convingă pe Chamberlain să se răzgândească şi să găsească modalităţi de a depăşi obiecţiile lui Halifax, sugerând chiar o suspendare temporară a titlului de lord acordat acestuia.[86] Dar Chamberlain şi-a menţinut decizia, iar George al VI-lea a fost atât de furios, încât a refuzat chiar să-i trimită obişnuitul mesaj de regret pentru că a demisionat.[87] Distrus, Chamberlain nu a mai rezistat mult. În noiembrie 1940, boala l-a determinat să se retragă din politică, murind la doar două luni după aceea.

Se pare că Churchill îi avea cu ceva la mână fie pe Chamberlain, fie pe Halifax – după cum demonstrează referinţa pe care o face Colville la „capacitatea sa de şantaj“ –, cu care nu a ezitat să îi ameninţe. În ciuda faptului că şansa era în favoarea lui Halifax, fostul jurnalist nonconformist îşi croise drumul către vârf, unde intenţiona să rămână mult timp. Cu toate acestea, guvernul l-a acceptat pe Churchill doar pentru că îl considerau un prim-ministru de „ocazie“, care avea să reziste până când s-ar fi pus în practică negocierile de pace. Mitizarea postbelică a lui Churchill a ascuns faptul că acesta a avut o poziţie politică nesigură, cel puţin în primii doi ani în care a deţinut postul de prim-ministru, în mare parte din cauza bine cunoscutului fapt că nu se bucura de sprijinul şi încrederea regelui. După cum relatează un comentator: „Curtea şi familia regală se opuseseră lui Churchill ca prim-ministru, preferându-l pe Halifax; iar Churchill

depinde acum de sprijinul foştilor săi adversari – şi mai ales al regelui“.[88]

Întâlnirea cu destinul

Invitat la palatul Buckingham în seara zilei de 10 mai 1940, conform tradiţiei, lui Churchill i s-a cerut în mod oficial (deşi cu reticenţă) de către rege să formeze un guvern. Aşa cum spune cu bine-cunoscutele sale cuvinte: „Am simţit că parcă mă întâlnisem cu destinul şi că toată viaţa mea de până atunci nu fusese decât o pregătire pentru acel moment şi pentru această încercare.“[89] Acestea au fost cuvintele lui memorabile – inspirate de geniul retoric al lui Churchill – care i-au câştigat un loc în istorie şi care se pare că au fost sincere. Unul dintre colegii săi de şcoală îşi aminteşte o conversaţie purtată cu Churchill în 1891, când acesta avea numai şaisprezece ani şi în care viitorul prim-ministru spusese: „Eu pot vedea mai departe decât tine. Pot vedea viitorul. Această ţară va fi obiectul unei groaznice invazii, nu ştiu din ce motive, dar îţi spun că eu voi fi la cârma apărării Londrei şi eu voi salva Londra şi Anglia de la dezastru.“[90] Să fi fost o premoniţie a viitorului? Sau un rol pe care şi l-a propus sieşi, o profeţie privind împlinirea de sine, chiar dacă, după cum cred unii, acest lucru ar fi însemnat că creeze şi ameninţarea de care trebuia să fie salvată Mare Britanie?

Churchill avusese dintotdeauna o atitudine curajoasă faţă de război, încă de la primele contacte cu el în calitate de corespondent de război (şi agent de informaţii militare) în conflictul spaniol din Cuba, în 1895. Însă incursiunile sale în Africa de Sud – şi în special evadarea sa eroică din închisoarea burilor – îl scoseseră din anonimat. Publicul gusta din plin fiecare episod al aventurii sale, în fiecare număr al ziarului. Numele Winston Churchill devenise sinonim cu hotărârea şi curajul. Cu toate acestea, pe scena politică, Churchill ilustra un personaj destul de diferit. S-a

spus că se înşelase cu privire la toate aspectele carierei sale politice, cu excepţia unuia singur: recunoaşterea ameninţării din partea Germaniei. Până să devină prim-ministru în 1940, Churchill avusese o carieră nesatisfăcătoare. Considerat o persoană care îşi urmăreşte doar propriile interese, un om în care nu se poate avea încredere şi un oportunist – trecuse de la Partidul Conservator la Partidul Laburist şi înapoi la conservatori –, în 1930 se credea că gloria lui începuse să apună. Deţinuse majoritatea poziţiilor de marcă în guvern, inclusiv pe cea de ministru de interne (1910-1911) şi cea de ministru de finanţe (1924-1929), însă toate acestea păreau să se fi petrecut cu mult timp în urmă. Deşi trecutul său – în calitate de al treilea fiu al ducelui de Marlborough – îl plasa destul de sus în ierarhia de stat, a existat întotdeauna ceva în legătură cu Winston Churchill care îi neliniştea pe cei din clasele superioare. Poate că era vorba de moştenirea iubitei sale mame, americană, frumoasa şi dreapta Jennie Jerome, care se manifesta în pasiunea lui faţă de Statele Unite şi promovarea intereselor americane. Indiferent care ar fi fost motivul, Churchill a fost întotdeauna considerat în anumite cercuri o bombă cu ceas: o auzeai că vine către tine de la distanţă, însă îndată ce zgomotul se oprea nu îţi mai dădeai seama unde avea să explodeze.

Poate că sentimentul său neobişnuit de dezvoltat al destinului îl făcea pe Churchill conştient de implicaţiile venirii la putere a „acelui om“ în Germania. Aproape imediat ce Hitler a preluat controlul, Churchill – pe atunci un simplu membru al Camerei Comunelor – începuse să emită avertizări şi prevestiri, cerând încheierea unei alianţe cu Stalin şi făcând presiuni asupra guvernului să sporească efectivele militare. Bineînţeles, acestea nu au făcut altceva decât să alarmeze mişcările pentru pace.

Era, de asemenea, un mare susţinător al serviciilor de informaţii, în care activase în trecut. La vârsta de 21 de ani

plecase în Cuba în calitate de corespondent al ziarului *Daily Graphic*, pentru a relata despre războiul cu Spania, însă lucra în acelaşi timp pentru Serviciul de Informaţii Militare al Marii Britanii, fiind numit de directorul acestuia, colonelul Edward Chapman, cu puţin înainte de a pleca.[91]

Mai târziu, în anii 1910 a jucat un rol-cheie în organizarea diferitelor servicii de informaţii, din care a rezultat structura de bază actuală.[92]

În calitate de ministru de interne, MI5 se aflase în jurisdicţia sa, iar în vremea în care condusese forţele navale lucrase în strânsă legătură cu MI6. Însă – asemenea lui Rudolf Hess – interesul său faţă de serviciile de informaţii mersese mult mai în profunzime. Conform istoricului David Stafford: „În anii 1930, a înfiinţat o reţea privată de informaţii, care avea sarcina de a urmări procesul de reînarmare a naziştilor şi care rivaliza cu serviciul de informaţii oficial al guvernului.“[93] De asemenea, avea „cârtiţe“ infiltrate în departamente guvernamentale şi în forţele armate, care îi furnizau în mod constant o mulţime de informaţii secrete.

Un personaj central al reţelei personale de spioni a lui Churchill era maiorul Desmond Morton, şeful unui departament din MI6, Centrul de Informaţii Industriale (IIC), creat în 1931. Morton făcea să se scurgă către Churchill rapoarte ale IIC, al căror conţinut era folosit apoi „cu discreţie“ de acesta în discursurile din Camera Comunelor.[94] În Al Doilea Război Mondial, Morton a devenit consilierul personal al lui Churchill, jucând un rol important după sosirea lui Hess.

Churchill preia conducerea

Churchill şi-a început guvernarea prin a se autonumi întâiul prim-ministru din istoria Angliei care era şi ministru

al apărării. După cum remarca lordul Beaverbrook, nu avea nici un sens să numească pe altcineva în această funcţie, de vreme ce acela, dacă nu era de acord cu el, urma să fie înlăturat, iar dacă era de acord cu el, atunci era de prisos. De asemenea, Churchill a epurat Cabinetul de Război de toţi simpatizanţii păcii: Sir John Simon a fost transferat, oferindu-i-se postul de ministru de finanţe; Sir Samuel Hoare a fost trimis ambasador în Spania „într-o misiune specială“, deşi aceasta nu a fost chiar o insultă, aşa cum au susţinut unii.

A fost o mutare în interes de serviciu foarte sensibilă; sarcina lui Hoare era să încerce să se asigure că generalul Franco al Spaniei îşi menţinea o poziţie neutră – în definitiv, era destul de dificil să îţi dai seama de partea cui ar fi intrat în război, dacă ar fi renunţat la neutralitate. În plus, în primele luni după numirea sa în funcţia din Spania, ducele şi ducesa de Windsor au locuit temporar în Madrid, iar Hoare a primit sarcina de a se asigura că naziştii nu aveau să se folosească de ei în propriul avantaj. (Hoare era, de altfel, un vechi prieten şi consilier al ducelui.) Însă chiar şi aşa, postul acordat lui Hoare nu a avut decât rolul de a-l înlătura pe acesta de la Westminster şi Whitehall[44]. Prezenţa lui acolo ar fi fost o adevărată ameninţare pentru Churchill.

Hotărât să poarte războiul „până la capăt“, Churchill şi-a îndreptat imediat atenţia spre înlăturarea duşmanilor pe care îi avea în regat.

Pe 1 septembrie 1939, fusese aprobat Regulamentul 18b[45] privind apărarea, care prevedea reţinerea fără proces a posibililor simpatizanţi ai nazismului, însă aceasta nu a fost nici pe departe îndeajuns pentru Churchill. Iniţial, era nevoie ca o persoană să întreprindă o „acţiune prejudiciabilă“ pentru ca ministrul de interne să poată

44 Zone centrale în Londra, unde se află palatul Westminster şi Palatul Parlamentului (n.red.)

45 Legea apărării regatului (n.red.)

emite un mandat de arestare, dar sub conducerea lui Churchill, ministrul a primit puteri extinse, astfel încât să poată ordona reţinerea oricărui membru al unei organizaţii care avea orice fel de legături cu inamicul sau care doar simpatiza cu el.

Aşa cum relatează John Costello: „A simpatiza era un cuvânt atotcuprinzător, care permitea guvernului să reţină, fără judecată, nu numai membrii organizaţiilor fasciste, ci şi pe cei ai oricărui grup despre care ministrul de interne considera că simpatizează cu germanii – inclusiv pe cei care erau pentru negocierea cu Hitler.“[95]

Înarmat cu această armă formidabilă, Churchill nu se dădea înapoi să facă uz de ea. Printre cei reţinuţi conform noii reguli se aflau Oswald Mosley şi soţia sa, Diana, căpitanul Ramsay (fondatorul societăţii secrete Right Club) şi Sir Barry Domvile, fost director al Serviciului de Informaţii Navale. Mulţi alţii se întrebau când aveau să le bată la uşă autorităţile, cu atât mai mult cu cât, odată cu măsurile luate împotriva ducelui de Buccleuch, Churchill demonstrase în mod clar că rangul nu va sta în calea aplicării măsurilor. Deşi printre cei reţinuţi în baza Legii apărării existau şi câţiva care reprezentau într-adevăr o ameninţare la adresa siguranţei naţionale, nu există nici o îndoială că Churchill s-a folosit de acest instrument pentru a-şi ameninţa foştii adversari.

La câteva săptămâni de la preluarea funcţiei, înfiinţase Direcţia de Operaţiuni Speciale (SOE) – cu scopul precis de a scoate „operaţiunile speciale“ de sub jurisdicţia agenţiei MI6, condusă de Menzies, în care noul premier nu avea încredere.[96] SOE era subordonată Ministerului de Război[46] şi avea ca politică recrutarea de persoane din afara comunităţii de informaţii.

Vrajba dintre Departamentul de Informaţii Externe, MI6, şi organizaţia de operaţiuni clandestine SOE a continuat în timpul războiului, iar tensiunile între cele două agenţii s-au

46 Ministry of Economic Warfare (n.red.)

adâncit considerabil, mergând dincolo de o rivalitate obişnuită între două departamente cu acelaşi rol: în majoritatea cazurilor, părea să fie o chestiune fundamentală de ideologie. SOE nu numai că fusese creată special pentru a lupta împotriva naziştilor, ci se ştie acum că era infiltrată în NKVD-ul[47] sovietic. SOE avea atâtea legături cu agenţii ruşi, încât după război americanii au refuzat să aibă de a face cu ea, motiv pentru care întreaga organizaţie a fost dizolvată.[97] În timpul războiului, cu URSS ca aliat, acest lucru nu părea să fie o problemă, de vreme ce, deşi era adevărat că raportau la Moscova agenţii nu încercau să submineze organizaţia. Pe de altă parte, MI6 se considerase întotdeauna o organizaţie anticomunistă şi, asemenea lui Menzies însuşi, considera că URSS este un duşman real. Prin urmare, politicile celor două agenţii erau complet diferite: SOE era înainte de toate antinazistă şi sprijinea alianţa cu URSS, în vreme ce MI6 nici nu voia să audă de o asemenea alianţă, preferând – în cazul în care s-ar fi putut aşa ceva – ca Marea Britanie să lupte împotriva comuniştilor, nu a naziştilor. Având obiective diametral opuse, nu e de mirare că organizaţiile se aflau în conflict.

Leo Marks, şeful Serviciului Coduri de Agenţi al SOE, spunea despre MI6: „Au făcut tot ce le-a stat în putinţă pentru a ne dizolva, pentru a ne discredita, pentru a ne face viaţa cât mai grea, pentru a ne minimiza priorităţile.“[98]

„Miracolul“ de la Dunkerque

În aceeaşi zi cu misterioasele evenimente care l-au adus pe Churchill la putere – în 10 mai 1940 –, germanii au lansat atacul-fulger asupra Olandei, Belgiei şi Luxemburgului. Diviziile lor blindate, sprijinite de

47 Comisariatul Poporului pentru Afaceri Interne (n.red.)

bombardierele forţelor aeriene, care îşi marcau trecerea peste Ţările de Jos, au invadat apoi Franţa, flancând linia de fortificaţii Maginot printr-un atac-surpriză în pădurea Ardeni, considerată de către strategii francezi şi britanici imposibil de străbătut. Una dintre persoanele care prevestise o astfel de mişcare era ducele de Windsor, care încercase să prevină autorităţile, trimiţându-le un raport detaliat – însă fără succes.[99]

Atacul concentrat al Forţei Expediţionare Britanice[48] şi al armatei franceze a fost respins de forţele germane, mai avansate, care au început să le înconjoare printr-o dublă învăluire. Armata britanică, în repliere, a fost forţată să se retragă către coastă în preajma oraşului Dunkerque. Până pe 22 mai 1940, aproape 250 de blindate germane avansaseră de-a lungul coastei franceze către Dunkerque, ameninţând cu blocarea drumului pe care îl urmau britanicii încercând să se salveze. Însă, când mai aveau numai 9 km până la oraş, s-au oprit brusc din drum în jurul orei 11.30. Se întâmplase un lucru uimitor: Hitler ordonase personal ca toate forţele germane să rămână pe poziţiile pe care se aflau, vreme de trei zile. Aşa că au trebuit să se oprească efectiv în locul unde erau, la doar câţiva kilometri distanţă de inamic. Şi mai uimitor este faptul că acest ordin fusese trimis necodificat, fiind interceptat de britanici. Ordinul de oprire prin care Hitler solicita armatei germane să nu mai avanseze (*Haltbefehl*) preciza următoarele: „Din ordinul führer-ului... atacul la nord-vest de Arras se va limita la linia generală Lens-Béthune-Aire St Omer-Gravelines. Nu se va trece dincolo de canal.“[100]

Generalii lui Hitler erau uluiţi de acest ordin. Ewald von Kleist spunea după război că, deoarece ordinul părea atât de lipsit de sens,

„Am decis să îl ignor şi să înaintez peste canal [Aire-St-

48 British Expeditionary Force (BEF) – trupe britanice trimise în Franţa în 1939; intrate în acţiune după invazia Franţei, au fost împinse către nord-vest şi evacuate printr-o serie de porturi. (n.red.)

Omer]. Efectivele blindate au intrat chiar în oraşul Hazebrouk şi au blocat liniile de retragere britanice... Dar am primit apoi un ordin mai insistent, conform căruia trebuia să mă retrag în spatele canalului. Aşa că tancurile mele au fost nevoite să stea acolo vreme de trei zile."[101]

Un alt general, Thoma, pur şi simplu s-a rugat ca tancurile sale să primească permisiunea de a avansa, însă Hitler a fost de neclintit în hotărârea lui şi a spus că trebuie să aştepte.[102]

Ordinul a fost ridicat trei zile mai târziu, însă tancurilor germane li s-a ordonat să meargă spre sud, pentru a respinge contraofensiva franceză de pe râul Somme, ceea ce a eliberat presiunea exercitată asupra armatelor britanice şi franceze din zonă. Acele trei zile reprezentaseră exact timpul de care britanicii aveau nevoie pentru a se replia în jurul oraşului Dunkerque şi pentru a-i ţine pe germani blocaţi atât cât aveau nevoie pentru a evacua oraşul.

Deşi mitologia consideră operaţiunea de evacuare – mulţimea de vase de pescuit şi de iahturi private, alături de vasele de transport naval, care au permis retragerea la loc sigur a trupelor armate – ca pe un mic miracol, este uşor de observat care a fost de fapt miracolul: aproape intenţionat, Hitler le-a dat britanicilor şansa de a-şi salva armata. Operaţiunea de evacuare a unui număr de 338 000 de soldaţi ai trupelor aliate, dintre care peste 200 000 erau britanici, s-a terminat pe 3 iunie şi a reprezentat o dovadă reală a curajului şi hotărârii poporului britanic. Însă este clar că fără ordinul de oprire dat de Hitler, acolo ar fi avut loc fie un masacru care ar fi depăşit chiar şi carnajul din timpul Primului Război Mondial, fie o umilitoare capitulare în masă. De ce oare i-a lăsat Hitler să scape, când avea realmente întreaga armată britanică la picioare?

În 1948, după intervievarea mai multor generali germani care luaseră parte la operaţiune, colonelul Basil Liddell Hart, istoric şi strateg militar, a ajuns la concluzia că

Hitler dorise ca armata britanică să scape. Se pare că înainte cu câteva zile de emiterea acestui ordin de oprire, führer-ul le spusese unora dintre generalii săi că simţise – după căderea Franţei şi izolarea Marii Britanii – că ar fi putut face pace cu Marea Britanie. Generalul Günther Blumentritt, şeful Marelui Stat-Major al Armatei, îşi aminteşte de uimirea care l-a cuprins atunci când Hitler a devenit sentimental cu privire la Imperiul Britanic şi la rolul vital al acestuia în ordinea mondială[103] (deşi oricine ar fi citit *Mein Kampf* nu ar fi fost atât de surprins). Poate mai semnificativ este faptul că un alt general i-a spus lui Hart că Hitler dorea să facă pace cu Marea Britanie „în baza a ceea ce era compatibil cu onoarea acesteia de a accepta“.[104] Hart a conchis următoarele:

„Salvarea Forţei Expediţionare Britanice în anul 1940 s-a datorat în mare parte intervenţiei personale a lui Hitler.“[105]

În opinia lui Ilse Hess, cea mai aprigă polemică pe care soţul ei a avut-o cu Hitler a fost cea legată de Dunkerque şi de cel mai bun mod în care putea fi folosită această ocazie pentru a face pace cu Marea Britanie. Hess era pentru distrugerea în totalitate a forţelor britanice, în vreme ce führer-ul credea că masacrarea sau capturarea – deci umilirea – armatei britanice ar fi îngreunat negocierile, din cauza resentimentelor pe care le-ar fi putut genera.[106]

Churchill nu s-a împăcat cu gândul că însuşi Hitler arătase compasiune faţă de britanici, aşa că a susţinut întotdeauna că ordinul de oprire fusese dat de mareşalul Gerd von Rundstedt, comandantul-şef al armatelor germane din Vest.[107] Însă Churchill se înşela, Hitler fusese cel care dăduse ordinul. Care general ar fi îndrăznit să ia asupra lui oferirea unui asemenea avantaj fără precedent inamicului? După război, Churchill chiar şi-a atribuit meritul de a fi salvat el însuşi armata britanică, prin ordonarea unui atac diversionist al garnizoanei din Calais,[108] lucru care este la fel de neadevărat.

Poate că întâmplarea de la Dunkerque a oferit armatei britanice o a doua şansă, însă pentru Franţa aceasta a reprezentat sfârşitul existenţei ca ţară liberă. În urma înfrângerii propriilor forţe armate şi a retragerii celor britanice de-a lungul Canalului Mânecii, Franţa s-a predat, pe 17 iunie. Căderea Franţei a avut un efect psihologic extraordinar. Ideea că o ţară civilizată, şi încă una aflată atât de aproape, a putut cădea atât de uşor pradă naziştilor a înfiorat Marea Britanie, determinându-l chiar şi pe unul dintre arhitecţii căderii Franţei, Rudolf Hess, să se gândească la efectele pe termen lung ale dominaţiei naziste asupra Europei.

Acum, când Franţa se afla sub dominaţie militară şi Marea Britanie îşi lingea rănile, Hitler îşi putea îndrepta atenţia asupra adevăratului său obiectiv, războiul cu Uniunea Sovietică. Dată fiind situaţia, se aştepta ca britanicii să îşi dorească negocierile de pace, mai ales după extinderea mişcărilor de pace dinainte de iunie 1940. Neputându-şi închipui că Marea Britanie ar putea dori continuarea războiului, şi-a dezvăluit intenţiile la o conferinţă cu conducătorii Axei, care a avut loc la München pe 18 iunie. Ministrul de externe italian, contele Galeazzo Ciano, sublinia această atitudine a lui Hitler în jurnalul său:

> Dacă Londra vrea război, va fi un război total, complet, nemilos. Însă Hitler are multe rezerve cu privire la dorinţa de a distruge Imperiul Britanic, despre care crede, chiar şi astăzi, că este un factor important al echilibrului mondial. I-am adresat lui von Ribbentrop o întrebare clară: „Preferi ca războiul să continue sau îţi doreşti pacea?“ Mi-a răspuns fără ezitare: „Pacea.“ De asemenea, a făcut referire la contacte vagi între Londra şi Berlin, prin intermediul Suediei.[109]

O lună mai târziu, Hitler dădea ordinul de pregătire pentru invadarea Marii Britanii, un ordin care conţinea însă precizarea: „dacă acest lucru va fi necesar“.[110] La trei zile de la acest ordin, pe 19 iulie, într-un discurs susţinut în Reichstag cu privire la ceea ce el numea „ultimul apel la

raţiune“, a cerut Marii Britanii să se aşeze la masa păcii. Este mai mult decât semnificativ faptul că nu i-a adresat aceste cuvinte lui Churchill – pe care îl considera un aţâţător la război –, ci întregului popor britanic: „Dl Churchill ar trebui, poate, măcar o dată, să mă creadă atunci când prevestesc că un mare imperiu va fi distrus – un imperiu pe care nu am intenţionat niciodată să îl distrug sau măcar să îi fac rău... nu văd nici un rost ca acest război să continue“.[111]

Întrevedem aici ideea care a stat la baza misiunii lui Hess – convingerea că dorinţele lui Churchill erau în dezacord cu cele ale poporului britanic şi că acesta din urmă ar fi putut fi convins să se întoarcă împotriva lui Churchill în cazul în care s-ar ajunge la o înţelegere onorabilă. Fluturaşi cu citate din acest discurs au fost împrăştiaţi de către avioanele germane deasupra Marii Britanii. Bineînţeles că unul dintre rezultatele acestei misiuni a fost că însuşi Churchill s-a convins de poziţia pe care o avea la acel moment, primind astfel un avertisment cu privire la posibilele comploturi care se puneau la cale pentru a-l înlătura, pe măsură ce el afunda ţara din ce în ce mai mult în război.

Trei zile mai târziu, guvernul britanic respingea în mod ferm oferta lui Hitler, înarmându-se pentru ceea ce credeau cu convingere că va urma – o invazie germană. Pe tot teritoriul Marii Britanii se formau comitete pentru a planifica în cele mai mici amănunte defensiva în faţa naziştilor. Bătrânii, femeile şi chiar copiii se pregăteau pentru lupte corp la corp cu naziştii, pe câmpurile satelor şi pe străzi. Satele inventau coduri elaborate pentru a trimite mesaje armatei, grupuri de mesageri biciclişti se pregăteau, iar clopotele bisericilor amuţeau: se dăduse ordin ca acestea să nu fie trase decât pentru a anunţa venirea inamicului. (Următoarea ocazie cu care au fost auzite a fost Ziua Victoriei în Europa.) Multe familii luau decizii cu privire la cum aveau să procedeze atunci când

vor veni naziştii: unii plănuiau să se ascundă, alţii să lupte, alţii să „să scape cum pot“, în vreme ce unii făceau planuri în secret mai degrabă să-şi ia adio de la copii dizolvând un flacon de aspirină într-un ultim pahar cu lapte, decât să-şi vadă apropiaţii căzând în mâinile inamicilor. Văzuseră ce se întâmplase în Belgia, Olanda şi Franţa. Şi nu părea să fie nici o îndoială că următoarea pe listă era Marea Britanie.

Totuşi, în cazul în care acest lucru s-ar fi întâmplat, nu trebuia ca ei să-şi facă griji.

Operaţiunea Leul-de-Mare

La 16 iulie, Hitler a ordonat efectuarea pregătirilor pentru invadarea Marii Britanii, cunoscută sub numele de operaţiunea Leul-deMare[49], cerând ca acestea să fie finalizate până la mijlocul lunii august. Pregătirile s-au desfăşurat conform planului, însă operaţiunea a fost amânată mai întâi pentru mijlocul lunii septembrie 1940, pentru ca apoi, pe 12 octombrie, să fie discret anulată. Se crede că aceasta s-a întâmplat ca rezultat al Bătăliei pentru Anglia, în care RAF a respins atacul forţelor aeriene germane, nepermiţându-i lui Hitler să preia supremaţia aeriană de care avea nevoie pentru ca forţele invadatoare să treacă peste Canal. Însă anularea operaţiunii Leul-de-Mare avea la bază un motiv mult mai simplu. Hitler nu a intenţionat deloc să invadeze Marea Britanie: încă de la început, Leul-de-Mare fusese o înşelătorie. Aceasta este concluzia la care a ajuns, printre alţii, istoricul militar german Egbert Kieser, după analizarea documentelor din arhivele Germaniei legate de această operaţiune. El a conchis că Leul-de-Mare a fost efectiv o cacealma.[112]

---

49 Seelöwe (n.red.)

Bineînţeles însă că şefii de stat-major ai lui Hitler nu au ştiut acest lucru – Hitler a trebuit să facă astfel încât operaţiunea să pară reală, iar modul cel mai bun de a se asigura de acest lucru era să îi facă pe toţi cei implicaţi să creadă că e reală. Cu toate acestea, comandamentul naval a observat că resursele alocate operaţiunii erau complet inadecvate. Unul dintre elementele cele mai grăitoare – pe care a insistat Kieser – era faptul că, deşi Hitler era în mod normal foarte cicălitor cu generalii săi, intervenind şi controlându-i în cele mai mici detalii, în ceea ce priveşte operaţiunea Leul-de-Mare, el nu părea deloc interesat de planurile pe care le făceau aceştia.[113]

Există dovezi zdrobitoare cu privire la faptul că Leul-de-Mare a fost numai o parte a unei campanii masive de a-i induce în eroare pe ruşi. Hitler trebuia să-i facă pe sovietici să creadă că avea să întoarcă armele împotriva lor numai după ce ar fi terminat lupta cu Anglia. Şi pentru că nu se sfiise să îşi exprime în mod clar dorinţa de a-i distruge pe sovietici, Stalin era conştient că atacul nazist era iminent, problema fiind doar momentul în care avea să se întâmple. Însă acum, când operaţiunea Leul-de-Mare era în desfăşurare, se părea că Hitler avea încă atenţia aţintită asupra Vestului. Chiar şi când diviziile Panzer au fost plasate în Est, Stalin a crezut explicaţia conform căreia erau ţinute acolo pentru a fi cât mai departe de RAF. Astfel, atunci când operaţiunea Barbarossa a fost în sfârşit pusă în aplicare, în iunie 1941, aceasta l-a luat prin surprindere. Deşi nici măcar un singur nazist nu pusese piciorul pe Stâncile Albe din Dover, Operaţiunea Leul-de-Mare putea fi considerată – din punctul de vedere al führer-ului – un succes deplin. Documentele interceptate de Aliaţi la sfârşitul războiului arată că invadarea Angliei nu se afla pe agenda naziştilor cel puţin de la începutul anului 1941, însă convingerea că avea să se producă fusese numai o perdea de fum în jurul operaţiunii Barbarossa. Acest lucru se poate vedea cel mai bine dintr-

o directivă secretă din partea comandamentului general al führer-ului către ofiţerii superiori, datată 15 februarie 1941, care punea accent pe strategia „consolidării impresiei actuale cu privire la invazia ce avea să se producă asupra Angliei“. Şi continuă: „În ciuda atitudinii relaxate cu privire la pregătirea pentru Leul-de-Mare, ar trebui să se facă totul pentru a menţine impresia că se pregăteşte aterizarea avioanelor naziste în Anglia“.[114] Pe 9 decembrie 1940, jurnalul naval al marelui comandament german nota că aparenţele cu privire la Leul-de-Mare aveau să fie menţinute până la iniţierea operaţiunii Barbarossa. La 4 februarie 1941, Hitler îi spunea amiralului Erich Raeder că „trebuie să se păstreze impresia cu privire la iminenţa Leului-de-Mare“[115]. În mod clar, Leul-de-Mare nu a fost nici o clipă o operaţiune militară serioasă, însă existase vreodată intenţia să fie?

Nu mai devreme de 31 iulie 1940 – la doar două săptămâni după începerea operaţiunii Leul-de-Mare – Hitler vorbea despre operaţiuni împotriva Marii Britanii care erau de fapt folosite pentru a le distrage atenţia sovieticilor.[116] În luna august, amiralul Reader (care nu ştia despre planul Barbarossa) a aflat că trupele erau transferate către est şi – nedumerit – l-a întrebat pe Hitler de ce face acest lucru. Führer-ul i-a spus că acţiunea avea ca scop camuflarea operaţiunii Leul-de-Mare, dorind să-i facă pe britanici să creadă că Germania urma de fapt să atace Rusia.[117] Cu toate că acum ştim că lucrurile stăteau de fapt invers, acest episod arată că Hitler lega deja operaţiunea Leul-de-Mare de o campanie militară. De asemenea, este interesant de amintit modul în care funcţiona mintea lui Hitler: ajunsese să îl facă să creadă inclusiv pe comandantul forţelor sale navale că invadarea Marii Britanii era o prioritate de ordin zero.

Există indicii că Churchill – care avea o capacitate neobişnuită de a intui ce e în mintea lui Hitler – bănuia că invazia nu se va produce de fapt niciodată. Iată ce îi scria

în iunie 1940 prim-ministrului sud-african, Jan Smuts: „Dacă Hitler nu reuşeşte să ne bată aici, se va retrage probabil către est. Într-adevăr, s-ar putea să facă acest lucru fără a mai încerca măcar să lupte cu noi.“[118] Iar pe 8 iulie îl informa pe lordul Beaverbrook, pe atunci ministru pentru producţia de avioane:

> Dacă el [Hitler] ar fi respins aici sau dacă nu ar încerca o invazie, se va retrage către est, iar noi nu avem de ce să îl oprim. Însă există un lucru care îl va întoarce din drum şi îl va doborî, şi anume un atac devastator, nimicitor din partea bombardierelor acestei ţări asupra pământului natal al naziştilor.[119]

Cu toate acestea, trebuia luată în consideraţie şi Bătălia pentru Anglia – lupta aeriană între RAF şi Luftwaffe care a avut loc deasupra Angliei în perioada 10 iulie – 31 octombrie 1941. Dacă atacul din partea Luftwaffe nu era un preludiu al invaziei, atunci ce scop avea acesta?

După Dunkerque, Marea Britanie se retrăsese în fortăreaţa ei şi nu mai avea capacitatea de a lansa o ofensivă militară peste Canalul Mânecii, însă putea încă reprezenta o ameninţare pentru Europa continentală. Raidurile germane aveau ca scop distrugerea bazelor şi centrelor de comandă RAF, precum şi alte ţinte militare şi industriale. Deşi eroismul piloţilor RAF – „cei câţiva“, aşa cum îi numea Churchill – în atacarea avioanelor germane nu poate fi supraestimat, în fapt, forţele aeriene germane Luftwaffe au eşuat pentru că şi-au irosit resursele atacând ţinte civile, în final – în mod ironic –, Blitz a fost cel care a distrus aviaţia lui Göring.

Churchill îşi consolidează poziţia

În cazul în care Cabinetul de Război credea că Churchill va fi un lider de tranziţie, avea să fie profund dezamăgit. Invazia germană din Franţa şi dezastrul de la Dunkerque i-au întărit poziţia, oferindu-i nenumărate ocazii de a-şi

demonstra extraordinarul talent retoric. Faimosul său discurs în care a spus „Îi vom înfrunta pe ţărmuri... nu ne vom preda niciodată“ a avut un impact uimitor asupra stării de spirit a poporului britanic, deşi, conform celor spuse de Lloyd George, acesta a fost primit cu mai puţin entuziasm de Camera Comunelor[120], care a rămas la părerea că această campanie va eşua.

În vreme ce ambiţia nemărginită şi stăruitoare a lui Hitler era de a zdrobi Uniunea Sovietică, Churchill nu renunţa la propriile ambiţii arzătoare, care aveau ca scop distrugerea lui Hitler şi a Germaniei. Nu avea nici o reţinere în a declanşa războiul total şi nimic nu l-ar fi putut opri să distrugă complet Germania. Dar ştia că Marea Britanie se afla într-o situaţie foarte precară. Pur şi simplu nu avea resursele necesare înfrângerii maşinăriei de război naziste. Prim-ministrul era conştient că victoria depindea de două lucruri: intrarea Statelor Unite în război şi atacarea Uniunii Sovietice de către Germania, lucru care-ar fi făcut din Stalin un aliat al britanicilor. (Ca o ironie a sorţii, Winston Churchill marele antibolşevic al anilor 1920, îşi dorea o alianţă cu Stalin cel puţin de la începutul anului 1939.[121])

Pe măsură ce Churchill intra tot mai mult în rolul de prim-ministru, Hitler se confrunta cu câteva probleme. Deşi era incredibil de popular în rândul publicului german care părea aproape hipnotizat, nu înseamnă că nu avea adversari, unii dintre ei fiind extrem de influenţi. Mulţi dintre comandanţii militari, soldaţi profesionişti din casta ofiţerilor, erau împotriva lui. Deşi erau patrioţi, aceştia nu erau nazişti şi nu erau de acord cu regimul hitlerist. Cu toate că îl susţinuseră pe führer în abrogarea Tratatului de la Versailles, acum că Reich-ul fusese refăcut şi se crease Germania Mare, unii dintre aceşti generali şi amirali nu aveau nici un dubiu cu privire la starea în care Hitler aducea ţara. Iar ca om, ei îl considerau un impertinent vulgar, lipsit de talent în ceea ce priveşte strategia militară

şi, din ce în ce mai mult, un nebun.

Pe lângă acest grup, alţi câţiva lideri nazişti aveau propriile ambiţii de a ajunge la cârma Germaniei, în cazul în care Hitler ar fi putut fi înlăturat. Dar acesta ştia că trebuie să se ferească tot timpul. Şi mai era şi o largă reţea subterană – o rezistenţă germană – alcătuită din cei care se opuneau lui Hitler şi ideologiei naziste, care acţionau în secret pentru a răsturna regimul.

Exista totuşi un conducător nazist ale cărui ambiţii personale au fost întotdeauna percepute a fi inseparabile de cele ale lui Hitler şi care încă nu îşi dezvăluise adevăratele planuri – încercarea de a încheia pacea cu Marea Britanie înainte ca Europa să fie spulberată de cataclismul războiului total şi înainte ca Anglia însăşi să fie pur şi simplu spulberată. Era un risc personal enorm, însă el simţea că destinul lui era să şi-l asume. Şi cum toate celelalte iniţiative de pace eşuaseră una câte una, adjunctul führer-ului, Rudolf Hess, a început să îşi planifice zborul.

Note

[1] Hitler, *Mein Kampf*, p. 189
[2] *Ibid.*, p. 88
[3] *Ibid.*, p. 87
[4] Bloch, *The Duke of* Windsor's *War*, p. 223
[5] Costello, *Ten Days that Saved the West*, Anexa 6
[6] Griffiths, pp. 307-317
[7] Van Paassen, *Days of Our Years*, p. 165
[8] Newton, p. 185
[9] *Ibid.*, p. 166
[10] Haxey, p. 165
[11] Newton, p. 152
[12] *Ibid.*, p. 170
[13] Warwick, *Princess Margaret*, p. 162

[14] Newton, p. 153
[15] Norton-Taylor şi Jolliffe
[16] Charmley, „The King of Appeasers“
[17] „Queen Mother hoped for Peace with Hitler“, *Independent on Sunday*, 5 martie 2000
[18] Roberts, *Eminent Churchillians*, p. 13
[19] Charmley, „The King of Appeasers“
[20] Mărturiile lui Hoare cu privire la experienţele trăite în timpul Revoluţiei Ruse pot fi găsite în cartea sa *The Fourth Seal*.
[21] Newton, pp. 183-184; Inglis, p. 223
[22] Discursul lui Hoare a fost publicat de Uniunea Asociaţiilor Conservatoare sub titlul *Ourselves the World and Peace*
[23] Cadogan, p. 287
[24] Newton, p. 168
[25] *Ibid*.
[26] A.J.P. Taylor, p. 164
[27] *Ibid*., p. 80
[28] *Ibid*., pp. 99-100
[29] *Ibid*., p. 120
[30] Chisholm and Davie, pp. 371-372
[31] *Ibid*., p. 372
[32] A.J.P. Taylor, p. 163
[33] *Ibid*., p. 231
[34] *Ibid*., p. 164
[35] Chisholm şi Davie, p. 347
[36] Davies, vol. II, p. 393
[37] Brown, *The Secret Servant*, pp. 14-15
[38] *Ibid*., p. 14
[39] Newton, pp. 142-143
[40] Winterbotham, *Secret and Personal*, p. 79
[41] Arhivele Hamilton, Fascicula 5001
[42] Shepherd, p. 138
[43] Murphy, p. 31
[44] Shepherd, p. 204

[45] *Ibid.*, p. 214
[46] *Ibid.*, pp. 1-5
[47] Henderson, p. 224
[48] Newton, pp. 124-127
[49] Despre iniţiativele Wilson-Wohltat şi Dahlerus, a se consulta Watt, Capitolul 21
[50] Newton, p. 123
[51] Roberts, „The Plot to Betray Poland“
[52] PRO, FO 800/316: Scrisoare a lordului Buxton către lordul Halifax (nedatată, însă însoţită de un memoriu datat 12 iulie 1939).
[53] *Ibid.*: Memoriu din partea lui Sir Nevile Henderson către lordul Halifax, 31 august 1939
[54] Davies, vol. II, p. 433
[55] Deighton, p. 113
[56] Lamb, p. 124
[57] *Ibid.*
[58] *Ibid.*, p. 125
[59] Davies, vol. II, p. 397
[60] Carr, pp. 313-314
[61] Davies, vol. II, p. 423
[62] *Ibid.*
[63] *The Times*, 25 martie 1937
[64] Davies, vol. II, p. 430
[65] *Ibid.*, p. 393
[66] *Ibid.*, pp. 259-260
[67] *Ibid.*
[68] *The Times*, 21 iulie 1999
[69] Davies, vol. II, pp. 431-432
[70] Newton, pp. 133-134
[71] *Ibid.*, p. 142
[72] Costello, *Ten Days that Saved the West*, p. 65
[73] Padfield, *Hess*, p. 125
[74] *The Times*, 9 septembrie 1965
[75] Costello, *Ten Days that Saved the West*, p. 61
[76] Padfield, *Hess*, p. 111

[77] Newton, p. 147
[78] *Ibid.*, citând dosarul PRO CHRS 180/1/28
[79] Biblioteca Universităţii Cambridge: Dosarele Templeton, Partea a XIII-a, Dosarul 18: Memoriu din partea lui Hoare către Cadogan, 6 martie 1941
[80] Padfield, *Hess*, p. 167
[81] *Ibid.*, p. 175
[82] *Ibid.*
[83] *Ibid.*, p. 154
[84] *Ibid.*, pp. 154-155
[85] Colville, p. 141
[86] Costello, *Ten Days that Saved the West*, pp. 46-47
[87] *Ibid.*, p. 47
[88] Charmley, „The King of Appeasers“; a se vedea şi Roberts, *Eminent Churchillians*, Capitolul 3
[89] Churchill, vol. I, pp. 599-600
[90] Gilbert, *In Search of Churchill*, p. 215
[91] Stafford, *Churchill and the Secret Service*, pp. 11-12
[92] Foot, *Churchill and the Secret Services*, p. 7
[93] Stafford, *Churchill and the Secret Service*, pp. 5-6
[94] Foot, *Churchill and the Secret Services*, p. 13. Despre „cârtiţele“ lui Churchill, consultaţi Stafford, *Churchill and the Secret Service*, Capitolul 8
[95] Costello, *The Days that Saved the West*, p. 158
[96] Foot, *Churchill and the Secret Services*, p. 173
[97] A se vedea Foot, SOE, pp. 202-206. SOE a fost dizolvată, cu un preaviz de patruzeci şi opt de ore emis în ianuarie 1946 de prim-ministrul Clement Attlee, pe motiv că „nu dorea să conducă un Comintern [Internaţională Comunistă] Britanic“ (*Ibid.*, p. 355). A se vedea, de asemenea, Dacon
[98] Intervievat pentru serialul TV *Churchill's Secret Army* (produs de Martin Smith şi James Baker, Carlton Productions, pentru Channel 4, 2000)
[99] Bloch, *The Duke of* Windsor's *War*, p. 36
[100] Costello, *The Days that Saved the West*, p. 175

[101] Liddell Hart, *The Other Side of the Hill*, p. 139
[102] *Ibid*.
[103] *Ibid*., p. 141
[104] *Ibid*.
[105] Liddell Hart, *History* of *the Second World War*, p. 80
[106] Din conversaţiile cu Wolf Rüdiger Hess în Surrey (octombrie 1999) şi în München şi Hindelang (noiembrie 1999).
[107] Churchill, vol. II, p. 70
[108] Moran, p. 318
[109] Ciano, pp. 266-267
[110] Wilmot, p. 26
[111] Hitler, *My New Order*, p. 666
[112] Kieser, pp. 265-270
[113] *Ibid*., p. 265
[114] Whaley, pp. 247-251
[115] *Ibid*., p. 254
[116] *Ibid*., pp. 252-253
[117] *Ibid*., pp. 136-137
[118] *Ibid*., p. 229
[119] *Ibid*.
[120] Roberts, *Eminent Churchillians*, p. 161, citând jurnalul lui Cecil King din *Daily Mirror*, iunie 1940
[121] Sheean, p. 54, citând articolele lui Churchill din Daily *Telegraph*, ianuarie 1939

CAPITOLUL PATRU
Reţeaua este activată

Conform mărturiei lui Hess din perioada în care a fost reţinut de britanici, ideea misiunii de pace i-a venit imediat după căderea Franţei, când a început să înţeleagă ce lucruri oribile se puteau întâmpla între doi vecini civilizaţi. Un alt factor care l-a făcut să acţioneze a fost modul

nepotrivit în care Marea Britanie a respins oferta de pace făcută de Hitler în iulie 1940, ceea ce probabil i s-a părut a fi irosirea de către britanici a unei ocazii de aur (şi i-a confirmat teoria cu privire la Dunkerque). Cu toate acestea, una este să concepi o misiune de pace, dar cu totul altceva să acţionezi. Pentru o persoană precaută şi meticuloasă precum Hess, acest lucru însemna să nu lase nimic la întâmplare, pe cât era omeneşte posibil – adică, atât cât i-ar fi permis ordinele privind securitatea. Trebuia să aibă grijă pe cine mai implică în misiune: dacă planul ar fi eşuat, aceasta ar fi avut consecinţe iremediabile pentru toţi cei implicaţi.

Planificarea misiunii a început pe 31 august 1940, în timpul unei plimbări prin pădurea bavareză, alături de mentorul său Karl Hausofer, care – deoarece aveau viziuni şi idealuri aproape identice – era unul dintre puţinii oameni căruia i-ar fi încredinţat secretul unei asemenea operaţiuni. Complotul care a urmat este menţionat în corespondenţa dintre Hess şi cei doi Haushofer, Karl şi Albrecht,[1] deşi unele dintre scrisori trebuie tratate cu precauţie, deoarece fiecare dintre ei ştia că acestea ar putea fi interceptate. Din acest motiv, foloseau adesea nume de cod – de exemplu, Hess este numit „Tomo“, prescurtarea de la Tomodachi, un rege japonez războinic din secolul al XVI-lea. De asemenea, se pare că erau pregătiţi pentru situaţia în care misiunea ar fi eşuat. De exemplu, Albrecht a avut grijă să pozeze în pesimist. Astfel, dacă misiunea ar fi dat greş, un entuziasm excesiv sau un optimism orb nu i-ar fi fost de nici un folos în ochii posterităţii, fără a mai vorbi despre declinul politic pe care l-ar fi generat o asemenea situaţie.

Conexiunea Lisabona

Ideea iniţială a lui Hess este analizată într-o scrisoare a

lui Karl către Albrecht Haushofer, datată 10 septembrie 1940. După cele câteva rânduri în care discută despre noutăţi şi despre ce s-a mai petrecut în familie, Karl îşi descrie recenta vizită în Alpii bavarezi, lansându-se în ceea ce pare a fi o recunoaştere a propriului său rol în centrul unei reţele internaţionale care a pus la bază această intrigă:

> „Aceasta [vizita în Alpi] mi-a oferit ocazia să mă întâlnesc cu Tomo, întâlnire care a durat de la ora 5 după-amiaza, la 2 noaptea, şi care a inclus şi o plimbare de 3 ore prin pădurea Grünwalder, în timpul căreia am discutat mai multe probleme serioase. Şi despre o parte dintre ele o să îţi vorbesc acum.
> După cum ştii, totul este pregătit pentru un atac foarte dur asupra insulei în discuţie [Marea Britanie], persoana aflată în fruntea ierarhiei [Hitler] nu trebuie decât să apese pe un buton pentru a-l declanşa. Însă înainte de această decizie, care este probabil inevitabilă, apare dilema dacă nu există chiar nici un mod în care să se oprească ceva cu consecinţe atât de spectaculoase. Şi există un raţionament în legătură cu acest lucru, pe care trebuie neapărat să ţi-l comunic, deoarece este clar că mi-a fost transmis cu această intenţie. Am fost întrebat dacă şi eu cred că nu există nici un mod în care aceste posibilităţi ar putea fi discutate într-un alt loc [adică neutru] cu un intermediar, poate bătrânul Ian Hamilton sau un alt Hamilton?
> La aceste sugestii, am răspuns că poate Centenarul de la Lisabona ar fi fost o oportunitate excelentă dacă, în locul personajelor inutile, ar fi fost posibilă trimiterea unor personaje politice, bine deghizate. În acest sens, mi se pare mai mult decât o simplă coincidenţă că vechea noastră prietenă, domnişoara [*sic*] V.R., după o lungă întârziere, a găsit o modalitate de a trimite un bileţel cu urări cordiale şi graţioase nu numai pentru mama dv., ci şi pentru mine şi Heinz, menţionând şi adresa.
> Trimiteţi răspunsul la adresa dnei V. Roberts, C.P. 506, Lisabona, Portugalia. Am sentimentul că nici o oportunitate nu trebuie ratată; sau, cel puţin, ar trebui luată în consideraţie[2].

Scrisoarea sugerează că „domnişoara“ (de fapt, doamna) Roberts iniţiase ea însăşi contactul, deşi există motive să ne îndoim de acest lucru (după cum vom vedea mai jos).

Scrisoarea ei nu a supravieţuit timpului: despre existenţa ei se ştie numai prin prisma acestei referiri. Adresa din Lisabona era pur şi simplu un mod de a comunica prin intermediul neutrei Portugalii: căsuţa 506 aparţinea companiei Thomas Cook & Co., agenţie de turism, şi era folosită de oricine dorea să trimită şi să primească scrisori din Germania. Evident, era atent monitorizată de serviciile de securitate britanice.

„Bătrânul Ian Hamilton“ la care se referă Haushofer era redutabilul general Sir Ian Hamilton (1853-1947), conducătorul forţelor britanice la Gallipoli, acum la pensie şi şef al Legiunii Britanice – organizaţie care se străduia asiduu să împiedice războiul[3] –, al cărei membru de onoare era şi Karl Haushofer.[4] Lumină călăuzitoare a aripii de extremă dreapta, acesta era un susţinător de nădejde a lui Hitler şi îl întâlnise pe Hess în câteva rânduri înainte de război – în 1938 invitându-l chiar să stea la el acasă, la Lennoxlove House din East Lothian, Scoţia.[5] (Prin una dintre cele mai stranii coincidenţe, deşi familia generalului Sir Ian Hamilton şi cea a ducelui de Hamilton nu au nici un fel de legătură, Lennoxlove a devenit căminul ducelui de Hamilton după război.) „Celălalt Hamilton“, amintit în scrisoarea lui Haushofer, se referă în mod clar la duce, iar „Centenarul“ reprezintă seria de evenimente dedicate aniversării a 800 de ani de la înfiinţarea statului portughez şi a 300 de ani de la dobândirea independenţei faţă de Spania, evenimente organizate în 24 iunie 1940, la Lisabona.

Unul dintre cele mai importante elemente din scrisoarea lui Haushofer este că Rudolf Hess însuşi sugerează că s-a luat legătura cu anumite persoane din Marea Britanie, inclusiv cu generalul Sir Ian Hamilton sau cu ducele de Hamilton, ca intermediari. Însăşi utilizarea cuvântului „intermediar“ este extrem de semnificativă, sugerând că ţinta finală era altcineva. Cine să fi fost oare această ultimă verigă a lanţului, învăluită în mister?

Secretele doamnei Roberts

Văduva unui lector al Universităţii Cambridge, doamna Mary Violet Roberts şi răposatul său soţ se întâlniseră cu Karl şi Martha Haushofer înainte de Primul Război Mondial. Împreună cu fiul lor Patrick (pe atunci angajat al ambasadei britanice din Berlin), s-au bucurat de ospitalitatea noilor lor prieteni germani. Toţi au devenit faimoşi – sau mai bine spus infami, atunci când John Harris şi M.J. Trow, autori ai lucrării *Hess*: *The British Conspiracy* (Hess: Conspiraţia Britanică, 1999), au lansat varianta lor cu privire la implicarea acestora. Ei susţin că scrisoarea a declanşat o conspiraţie cu agenţiile britanice de informaţii care aveau ca scop ispitirea lui Hess în Marea Britanie, folosindu-se de conexiunile pe care le avea Violet Roberts cu familia Haushofer.

Cei doi îşi bazează ipoteza pe faptul că nepotul doamnei, Walter Roberts, lucra pentru SOE. Cu toate acestea, Walter Roberts nu era un James Bond, deşi lucra pentru SO1 – departamentul care se ocupa de propagandă şi dezinformare – făcând parte din conducere şi deţinând funcţia de director financiar. Să o fi folosit serviciul britanic de informaţii drept marionetă pe Violet Roberts doar pentru că nepotul acesteia se ocupa de conturile SO1? Aceasta pare să fie părerea lui Harris şi Trow, deşi nu prezintă dovezi concludente. Cu toate astea, Walter Roberts ar fi putut să-şi avertizeze colegii despre relaţia mătuşii sale cu familia Haushofer – şi probabil că ei ar fi profitat de oportunităţile pe care le-ar fi oferit o astfel de relaţie. Ar mai fi putut exista un mod în care Walter Roberts să fie de folos într-un complot care avea ca scop ademenirea lui Hess în Marea Britanie. Ca un bun

etonian[50], el ar fi putut păstra legătura cu vechiul său coleg de şcoală, Sir Stewart Menzies, director al MI6. Sau poate că iniţiativa a venit din partea ducelui de Hamilton – în definitiv, era clar că Violet Roberts îl cunoştea. Ea făcea parte din familia Hall-Maxwell, cunoscuţi latifundiari care îşi aveau reşedinţa în Renfrewshire[6]. Este puţin probabil ca ea să nu fi cunoscut cea mai prestigioasă familie din regiune, familia Douglas-Hamilton. Dacă urmăm un raţionament logic, este puţin probabil ca SOE să fi iniţiat planul, deoarece a fost înfiinţată abia în luna iulie – recruţii nu fuseseră instruiţi şi nu au devenit operaţionali decât în luna octombrie –, iar o scrisoare venită din neutra Portugalie ar fi avut nevoie de ceva timp ca să ajungă la Haushofer, care o avea deja la sfârşitul lunii august.

Scrisoarea lui Karl Haushofer din 10 septembrie 1940 arată clar că însuşi Hess, în timpul plimbării lor din 31 august prin pădurea Grünwalder, a venit cu ideea contactării ducelui de Hamilton. Haushofer primise recent scrisoarea de la doamna Roberts, care îi dăduse ideea de a se folosi de ea ca intermediar – misiunea nu a fost iniţiată de acea scrisoare şi, prin urmare, nici de SOE sau de MI6. Însă de ce să fi reluat femeia legătura cu vechii ei prieteni exact în acel moment? Ar putea exista o explicaţie simplă: căsuţa poştală a companiei Thomas Cook din Lisabona a fost înfiinţată abia în iulie 1940, aşa că nu avea cum să le fi trimis acestora o scrisoare înainte de acea dată.[7] Pe de altă parte, Violet Roberts trebuie să fi avut un motiv pentru care a reluat legăturile cu prietenii săi din Germania. Deşi trimiterea biletului exact în momentul în care Hess îşi planifica misiunea pare să fie mai mult decât o simplă coincidenţă, poate că era normal ca doritorii de pace din ambele tabere să fie hotărâţi să deschidă canalele de comunicare după evenimentele de la Dunkerque şi după căderea Franţei.

În acelaşi timp, cuvintele lui Karl Haushofer arată clar că

50 Elev al colegiului Eton din Anglia (n.tr.)

scrisoarea lui Violet Roberts îi era adresată lui Albrecht. Acesta spune că Violet îi transmitea toate cele bune lui, soţiei lui şi lui Heinz, însă nu şi lui Albrecht, şi că el (Haushofer) îi cerea lui Albrecht să „trimită răspunsul“ la adresa din Lisabona. Acest lucru este important deoarece, în vreme ce Violet Roberts era prietenă cu domnii Haushofer încă dinainte de război, Albrecht era un prieten apropiat al ducelui de Hamilton, ceea ce sugerează faptul că aceasta scrisese biletul la solicitarea ducelui.

Convocat de Hess

Înainte ca Albrecht să primească scrisoarea tatălui său în legătură cu plimbarea prin pădurea Grünwalder, el avusese deja ocazia să discute anumite aspecte cu Hess. Acesta a scris chiar o notă cu privire la respectiva întâlnire:

> În data de 8 septembrie, am fost convocat la Bad G [Godesburg] să raportez adjunctului führer-ului cu privire la subiectele discutate în acest memorandum. Conversaţia pe care noi doi am avut-o a durat 2 ore. Şi, ca să fiu sincer, nu prea mi s-a dat ocazia să vorbesc.
> Am fost întrebat imediat despre posibilităţile de a face cunoscută persoanelor importante din Anglia dorinţa de pace a lui Hitler. Este clar că a continua războiul echivala cu sinuciderea pentru rasa albă. Şi chiar în cazul unei situaţii de pace complete în Europa, Germania nu se afla în poziţia de a prelua moştenirea Imperiului [Britanic]. Führer-ul nu dorise să vadă imperiul distrus şi nici astăzi nu îşi dorea acest lucru. Să nu fie oare nimeni în Anglia care să dorească pacea?[8]

Haushofer şi-a dat seama că miezul problemei era că guvernul britanic nu avea pur şi simplu încredere în Adolf Hitler. Astfel, şi-a dezvoltat argumentul cu convingere (şi profetic, având în vedere situaţia de după război):

> În cel mai rău caz, englezii ar prefera să cedeze americanilor întregul imperiu, bucăţică cu bucăţică, decât să semneze un

> acord de pace care să lase Germaniei naţional-socialiste stăpânirea asupra Europei. Sunt convins că războiul actual demonstrează că Europa a devenit prea mică pentru fosta ei formă anarhică de existenţă; numai printr-o strânsă cooperare germano-engleză Europa poate atinge o adevărată ordine federativă... menţinându-şi în acelaşi timp poziţia la nivel mondial şi un scut de apărare împotriva Eurasiei ruseşti sovietice.

Apoi Haushofer a rezumat scenariul care ar fi fost posibil în situaţia în care nu se încheia pacea: indiferent ce s-ar întâmpla, Germania se va îndoi mereu de puterea forţelor navale britanice, iar Marea Britanie va avea întotdeauna îndoieli cu privire la forţa Luftwaffe. Acesta continuă, subliniind o viziune uimitoare: „Există un singur mod de a ieşi din această dilemă: intensificarea prieteniei până la fuziune, o flotă unită, forţe aeriene unificate şi o apărare unificată în vederea stăpânirii lumii – exact ceea ce au acum de gând englezii să încheie cu Statele Unite.“

Pentru Haushofer, faptul că Churchill era pe jumătate american avea o oarecare importanţă. După analizarea viziunilor proamericane ale prim-ministrului, el continuă: „De fapt, părerea mea este că acei englezi care deţin proprietăţi pe care le-ar putea pierde, şi aici mă refer mai exact la grupul aşa-numitei plutocraţii, sunt cei care ar fi cei mai dornici să se înceapă tratative pentru pace. Însă chiar şi aceştia privesc pacea ca pe un armistiţiu.“ Apoi îl învinuieşte pe von Ribbentrop pentru declanşarea războiului. Extrem de nepopular în societatea britanică, fostul neguţător de şampanie îi raportase cu fermitate lui Hitler că britanicii nu ar fi declarat război Germaniei în cazul invadării Poloniei. În mod clar, sejurul său la Londra nu îl învăţase nimic pe von Ribbentrop despre britanici, în general, şi despre Churchill, în particular. (În mod incredibil, atunci când a fost capturat de Aliaţi, în 1945, fostul ambasador german în Anglia avea asupra lui o scrisoare adresată „dlui Vincent [*sic*] Churchill“. Acesta era bărbatul la îndemnul căruia Hitler a început efectiv

războiul.)

Hess îi ceruse lui Haushofer să îi numească pe acei britanici care ar putea demara propunerile de pace – în ciuda dificultăţii reprezentate de dictatura lui Hitler:

> Dintre diplomaţi, i-am menţionat pe ministrul O'Malley[9] din Budapesta... pe Sir Samuel Hoare, care stă de pază în Madrid, pe care nu îl cunosc personal foarte bine, dar cu care pot să iau în orice moment legătura; şi pe cel mai promiţător personaj, ambasadorul la Washington, Lothian[10], cu care am menţinut o strânsă legătură vreme de mai mulţi ani...
> Ca ultimă posibilitate, am menţionat o întâlnire personală pe teren neutru cu cel mai apropiat prieten al meu din Anglia, ducele de Hamilton, care avea acces oricând la cele mai importante persoane din Londra, chiar şi la Churchill sau la rege. În acest caz, am subliniat dificultatea inevitabilă de a stabili un contact şi apoi mi-am repetat convingerea cu privire la slabele şanse de reuşită ale acestei variante – indiferent de modul în care am fi abordat problema.
> Rezultatul acestei conversaţii a fost afirmaţia lui H. că se va gândi încă o dată la toate posibilităţile şi că îmi va da de ştire în cazul în care se va hotărî să acţioneze. Pentru acest caz extrem de complicat şi pentru situaţia în care aş fi avut posibilitatea de a călători singur, am cerut indicaţii precise din partea celei mai înalte autorităţi. Întreaga conversaţie mi-a lăsat puternica impresie că nu a avut loc fără cunoştinţa prealabilă a führer-ului, şi că nu voi mai auzi despre acest plan înainte ca el şi adjunctul său să ajungă la o înţelegere.

Ultimele două paragrafe arată faptul că Albrecht Haushofer credea că Hitler dăduse aprobarea pentru această întâlnire şi că planul va continua doar dacă führer-ul era de acord.

Planul continuă

Cu sau fără aprobarea lui Hitler, Hess a mers mai departe cu planul său. În data de 10 septembrie 1940 i-a scris profesorului (adresându-i-se cu apelativul *Hochverehrter*

und lieber Freund! – prea respectatul şi dragul meu prieten) despre plimbarea lor prin pădure, desfăşurată cu câteva săptămâni înainte, şi despre ultima întâlnire cu Albrecht. Apoi continuă în mod impresionant astfel:

> Probabil că Albrecht v-a vorbit despre conversaţia noastră care, pe lângă aspecte legate de volksdeutschen [poporul german], a abordat şi alte chestiuni, care ne preocupă pe amândoi. Pe acestea le-am analizat încă o dată cu atenţie şi am ajuns la următoarea concluzie:
>
> Sub nici o formă nu trebuie să ignorăm contactul sau să permitem ca acesta să moară în faşă. Cred că cel mai bine ar fi ca tu sau Albrecht să îi scrieţi bătrânei doamne [dna Roberts], care vă este prietenă de familie, sugerându-i să încerce să îl întrebe pe prietenul lui Albrecht [în mod clar Hamilton] dacă este pregătit să vină, în caz de nevoie, pe terenul neutru unde locuieşte ea sau, în orice caz, având în vedere că ea are o adresă prin care se poate comunica [Lisabona], să vorbească cu Albrecht.
> În cazul în care nu ar putea face acest lucru acum, ar putea, în orice caz, să-i spună unde se va afla în perioada imediat următoare. Poate printr-o cunoştinţă neutră, care oricum merge în locul respectiv cu alte treburi, ar putea să îl caute şi să îi transmită un mesaj, folosind ca referinţă numele tău sau al lui Albrecht...
> Crezi poate că, dacă vei şti locul în care se află, nu are nici un fel de importanţă din punct de vedere militar; dacă este nevoie, vă veţi lua angajamentul să nu vă folosiţi de aceste informaţii în relaţia cu terţe persoane care ar putea profita de ele. Ceea ce va avea de transmis persoana neutră va avea o importanţă egală cu informaţiile privind locul unde se află.
> Evident, premisa obligatorie este ca solicitarea de informaţii şi răspunsul să nu se facă pe canale oficiale, deoarece nu cred că doriţi să pricinuiţi vreo neplăcere prietenilor voştri.
> Cea mai bună cale ar fi transmiterea scrisorii către bătrâna doamnă prin intermediul unui agent de încredere al AO la adresa pe care o ştiţi deja. În acest scop, Albrecht va trebui să discute fie cu Bohle [şeful AO], fie cu fratele meu. În acelaşi timp, doamnei va trebui să i se dea adresa acestui agent din L. [Lisabona] sau, în cazul în care acesta din urmă nu locuieşte acolo permanent, adresa unui alt agent AO care locuieşte acolo permanent, căruia i se poate trimite răspunsul.

> În ceea ce priveşte locul neutru pe care îl am în vedere, va trebui să îţi vorbesc personal despre el. Oricum, nu este nici o grabă în privinţa asta, de vreme ce oricum va trebui mai întâi să se primească un răspuns de acolo.[11]

Această scrisoare dă undă verde stabilirii unui contact cu Hamilton. Dar de ce s-ar fi complicat Hess, care avea o grămadă de contacte în Auslandorganisation, încercând să ia legătura cu Hamilton prin intermediul doamnei Violet Roberts? Şi de ce alege să ia legătura cu Hamilton şi nu cu bine-cunoscuţii membri ai aristocraţiei britanice progermane, cum ar fi ducele de Buccleuch sau lordul Londonderry, care aveau o influenţă mult mai mare? Şi de ce ar fi urmat Hess această cale ocolită când ar fi putut stabili nişte contacte mai directe prin intermediul unor teritorii neutre? În timpul întâlnirii pe care a avut-o cu Hess în 8 septembrie 1940, Albrecht Haushofer însuşi menţionase o listă de contacte care ar fi avut şanse mult mai mari de reuşită – Lothian, Hoare şi O'Malley în special. Hoare şi Lothian erau mai aproape de inima politicii britanice, se bucurau de mai mult sprijin şi trăiau pe teritorii mai sigure, neutre, respectiv Spania şi Statele Unite. De ce să neglijeze nişte canale atât de atractive în favoarea unor legături aparent mult mai periculoase şi mai nesigure? Totuşi, nu puteau fi atât de periculoase, din simplul motiv că Hamilton era, aşa cum îl prezentase Albrecht, „cel mai apropiat prieten al meu din Anglia".

Singura explicaţie este aceea că Hamilton putea oferi ceva ce ceilalţi nu deţineau. Biletul lui Haushofer precizează clar ce era acel „ceva", atunci când îl propune pe Hamilton pentru această sarcină, argumentând că „avea acces oricând la cele mai importante persoane din Londra, printre care Churchill sau chiar regele".

Cel dintâi duce

Toată lumea ştie că Rudolf Hess a sosit în Scoţia şi a întrebat de ducele de Hamilton, despre care credea că îl va ajuta în intermedierea unui acord de pace cu Germania. Există foarte multă confuzie legată de adevăratul rol al lui Hamilton în afacerea Hess – peste care s-a aşternut în mod voit o perdea de fum.

Douglas Douglas-Hamilton, al XIV-lea duce de Hamilton şi al XI-lea duce de Brandon, moştenise titlul la vârsta de 37 de ani, la moartea tatălui său, în 1940. Pe lângă acestea, mai deţinea nu mai puţin de alte zece titluri. Membrii familiei Hamilton erau, şi încă mai sunt, întâii pairi[51] ai Scoţiei, fiind deţinătorii celui mai vechi ducat, înfiinţat în anul 1643. Fiecare duce de Hamilton avea întotdeauna întâietate în faţa oricărui alt nobil scoţian, poziţie care se bucură în mod natural de anumite privilegii, însă care aduce cu sine şi responsabilităţi specifice, cea mai importantă fiind rolul care se moştenea din generaţie în generaţie, de gardian al palatului Holyroodhouse. (Actualul duce a fost primul în procesiunea istorică de deschidere a lucrărilor parlamentului Scoţiei care au avut loc la Edinburgh în anul 1999.) Printr-o ironie a sorţii, cel de al XIV-lea duce deţinea şi titlul de lord intendent al casei regale, titlu care îi fusese acordat după ce îi fusese luat ducelui de Buccleuch, în anul 1940, din cauza atitudinii sale filogermane. Mai mult decât atât, ducele de Hamilton – pe lângă faptul că era membru al Consiliului Privat – era, în virtutea rangului moştenit, reprezentantul regelui în Scoţia.

Până la momentul acţiunii lui Hess, Douglas Douglas-Hamilton trăise deja o viaţă plină de aventuri. Aşa cum se obişnuia în cazul moştenitorilor ducatului Hamilton, el deţinuse anterior titlul de marchiz de Clydesdale şi sub acest nume devenise cunoscut în calitate de campion de

---

51 Premier peer, în limba engleză, în original (n.tr.)

box. A boxat pentru Eton şi Oxford şi a câştigat campionatul de amatori la categoria mijlocie din Scoţia. În anul 1941 era cunoscut sub apelativul de „marchizul boxer“.

Cealaltă mare pasiune a sa era zborul. În perioada când deţinuse titlul de marchiz de Clydesdale, devenise unul dintre aviatorii de elită ai Europei acelor vremuri şi făcuse parte din echipa de două avioane care a zburat pentru prima dată deasupra Everestului – lucru care l-a impresionat profund pe colegul de breaslă şi as al zborului, Rudolf Hess. Împreună cu colonelul de aviaţie D.F. McIntyre, acesta a scris o carte despre marea lor aventură deasupra Everestului, *The Pilot's Book of Everest* (1936). Clydesdale era de asemenea apreciat şi ca un valoros instructor de zbor pentru Forţele Aeriene Auxiliare, precum şi în calitate de prea respectabil comandant al Escadrilei 602 din Glasgow, funcţie prin care oferea tinerilor din celălalt capăt al spectrului social şansa de a deveni piloţi calificaţi, într-o vreme în care RAF era contestat pentru snobismul membrilor. Pasiunea sa pentru zbor l-a determinat să construiască o pistă de aterizare la reşedinţa familiei, din Dungavel, care urma să joace un rol cât se poate de important în misterul zborului lui Hess.

În 1930, Clydesdale a devenit membru al parlamentului unionist (conservator), reprezentând zona East Renfrewshire şi fiind cel mai tânăr parlamentar din Camera Comunelor din acele vremuri, funcţie pe care a părăsit-o atunci când a fost ridicat în rang în Camera Lorzilor, la moştenirea ducatului. Mai târziu se va alătura forţelor RAF, cu gradul de locotenent-colonel, iar, în 1941, devine ofiţer de comandă la baza aeriană RAF Turnhouse (acum aeroportul din Edinburgh).

Strategia ascunsă

Misiunea lui Hess nu era nici pe departe doar o încercare de ultim moment de a salva naţiunea pe care o admira atât de mult de la a fi ruptă în bucăţi: la baza misiunii stătea un obiectiv strategic mult mai inteligent. Trebuie să ne amintim că ocuparea Ţărilor de Jos – determinată de declaraţiile de război ale Marii Britanii şi ale Franţei – nu însemnase pentru Hitler decât o distragere a atenţiei generale de la adevărata sa ambiţie: ducerea la îndeplinire a obiectivelor geopolitice şi ideologice stabilite în *Mein Kampf*. Odată cu invadarea Poloniei, el a dus de fapt la îndeplinire planul de creare a Germaniei Mari. Iar acum îşi întorcea atenţia la ambiţiosul proiect *Lebensraum* – expansiunea Germaniei către est, ceea ce însemna războiul cu principalul său inamic ideologic, Uniunea Sovietică.

Operaţiunea Barbarossa a fost un obiectiv înfiorător, unul despre care nici Hitler, nici consilierii săi nu-şi făceau nici un fel de iluzii. Dar scara la care aceasta s-a extins a făcut-o unică printre operaţiunile teatrului hitlerist de război. Logistica întreţinerii unei armate vaste la sute de kilometri depărtare de Germania – fiind necesare cantităţi enorme de muniţie, medicamente şi alimente – a fost un adevărat coşmar, cum de altfel avea să se dovedească întreaga operaţiune. Având în vedere interpretarea dată ulterior evenimentului, este evident că Barbarossa a fost un act de nebunie, însă pentru Hitler ea reprezenta cea mai imperioasă îndatorire a lui, cea la care tânjise încă de la ocupaţia comunistă din Bavaria. Hitler avea nevoie să îşi concentreze cea mai mare parte a forţelor pe invazia Rusiei, conştient că şansele sale de succes ar creşte semnificativ dacă nu ar angaja resurse militare importante într-un război cu Marea Britanie.

Viziunea lui Hess, pe care o susţinuse cu convingere în faţa lui Hitler, era că ar fi fost o prostie să se lanseze un atac asupra URSS fără ca mai întâi să încheie cel puţin un

armistiţiu cu Marea Britanie. Şi, în ciuda încercărilor de a minimaliza acest aspect al misiunii lui Hess, chiar dacă luăm în seamă doar momentul în care s-a efectuat zborul, este clar că a existat o profundă legătură între acesta şi operaţiunea Barbarossa. Hitler le-a ordonat generalilor săi să înceapă planificarea ofensivei la sfârşitul lunii iulie, începutul lunii august 1940. Data stabilită iniţial pentru Barbarossa era 15 mai 1941, însă, în ianuarie 1941, Hitler a anunţat amânarea operaţiunii, pentru ca apoi, pe 30 aprilie, cu unsprezece zile înainte de zbor, să stabilească o nouă dată pentru ofensivă, 22 iunie.[12] Să fi fost aceasta o mişcare tactică pentru a-i oferi lui Hess timp să poarte negocieri cu Anglia?

Uniunea care nu a existat niciodată

O altă preocupare importantă pentru nazişti era posibilitatea ca Statele Unite să intre în război de partea Marii Britanii, lucru care ar fi însemnat un dezastru pentru nemţi, mai ales dacă evenimentul ar fi survenit exact atunci când atacau Rusia. Cu toate acestea, se pare că a mai existat o temere, cu implicaţii aproape incredibile. Ea se referea nu numai la posibilitatea ca Anglia şi Statele Unite să se alieze împotriva naziştilor pe perioada războiului, ci să îşi unească permanent forţele, realizând o uniune completă. Indiferent dacă acest scenariu uluitor avea şanse sau nu să devină vreodată realitate, cu siguranţă el a fost un factor care a stat la baza calculelor făcute de Hess şi Haushofer. O scrisoare trimisă de Albrecht tatălui său pe 19 septembrie, care cuprindea şi prima versiune a scrisorii pe care urma să o trimită ducelui de Hamilton, se încheie astfel: „Toată misiunea asta este un lucru inutil, însă noi nu putem face nimic. Conform celor mai recente informaţii, tratatul de uniune dintre Imperiu [Britanic] şi Statele Unite este pe cale de a fi

semnat“.[13] Deşi Albrecht credea că misiunea lui Hess era inutilă, părea în acelaşi timp convins că încercarea ar fi trebuit pusă în practică din cauza unor informaţii privind uniunea iminentă dintre Marea Britanie şi SUA. În mod surprinzător, există dovezi că o astfel de uniune era luată în consideraţie la modul serios în acea vreme – şi că momentul ales pentru punerea ei în aplicare avea legătură directă cu zborul lui Hess. Conform purtătorilor de cuvânt ai Casei Albe, preşedintele Roosevelt urma să ţină un discurs „istoric“ la conferinţa panamericană organizată în 14 mai 1941. Aceste scurgeri de informaţii dinspre Casa Albă nu au făcut altceva decât să alimenteze speculaţiile presei, mai ales în legătură cu posibilitatea ca preşedintele să anunţe uniunea dintre Marea Britanie şi SUA. Iată ce scria respectatul jurnalist din Washington, Leonard Engel:

> Am motive întemeiate să cred că Roosevelt se va declara în favoarea uniunii dintre Statele Unite şi Marea Britanie. Probabil că va preciza că sfârşitul războiului va fi ocazia unei asemenea unificări a celor două mari naţiuni vorbitoare de engleză, însă cred că va sugera o dată anterioară.
> Fac doar nişte presupuneri, dar acestea sunt susţinute de o sumă considerabilă de dovezi.[14]

Deoarece nimeni nu pare să fi ştiut despre această propunere, este tentant să negi că o astfel de uniune a reprezentat vreodată o posibilitate. Însă, după căderea Franţei şi înainte de armistiţiul acesteia cu Germania, guvernul britanic a făcut propunerea serioasă a unui act de uniune între Marea Britanie şi Franţa.[15] Deloc surprinzător, această noţiune de-a dreptul nerealistă a fost respinsă imediat de guvernul francez.

În ceea ce priveşte evenimentul cu ocazia căruia Roosevelt avea să îşi susţină memorabilul discurs, acesta a fost anulat, cu doar două zile înainte de data la care era programat – şi cu două zile după sosirea lui Hess. (După cum vom vedea, atunci când discursul a fost, în final, rostit, poziţia preşedintelui se schimbase radical.)

Prevenirea unui război mondial

În acest moment, conflictul era încă limitat între graniţele Europei: nu era încă un război mondial. Dar era clar că, dacă acesta ar fi escaladat – aşa cum s-ar fi întâmplat aproape sigur dacă Germania ar fi luptat pe două fronturi şi împotriva SUA – s-ar fi transformat într-un „război total“, unul chiar mai sângeros şi mai catastrofal decât conflictul din 1914-1918. Hess era îngrozit de perspectiva unui astfel de război – în special pentru că el era unul dintre cei care cunoşteau adevărata forţă de distrugere a maşinăriei de război germane. În plus, avea propriile amintiri traumatizante despre război, pe care şi le exprimase în timpul unui discurs plin de pasiune susţinut în 8 iulie 1934. După ce a adus în discuţie sentimentul de camaraderie al soldaţilor şi eroismul războiului, a continuat astfel:

> Dar haideţi să fim sinceri. Am simţit permanent mirosul morţii în nări. Am văzut moartea în cele mai îngrozitoare şi mai teribile forme. Ne-am ghemuit şi ne-am târât prin adăposturi, aşteptând dintr-un moment în altul să fim rupţi în bucăţi. Am ascultat cu respiraţia oprită şuieratul obuzelor pe deasupra capetelor noastre, în vreme ce minele ne explodau în faţă. Inimile ne-au bătut frenetic, de parcă s-ar fi rupt în bucăţi, pe când căutam să ne ferim de răpăitul mortal al mitralierelor. Am înaintat poticnindu-ne prin tranşeele îmbibate de apă. În nopţile reci, ne-am adăpostit în craterele lăsate de obuze. Zile şi săptămâni întregi am fost bântuiţi de oroarea războiului. Eram îngheţaţi şi înfometaţi şi adesea ne-am aflat la limita nebuniei. În urechi ne răsunau urletele de durere ale celor gravi răniţi. Am întâlnit bărbaţi orbiţi, clătinându-se pe picioare, şi am auzit răpăitul gloanţelor în gâtlejurile camarazilor aflaţi pe moarte. Acolo, printre munţii de cadavre ale camarazilor noştri, ne-am pierdut orice speranţă de viaţă. Am văzut suferinţa refugiaţilor. Am văzut văduvele şi orfanii, schilozii şi suferinzii, copiii bolnavi şi femeile înfometate rămase acasă.
>
> Să fim sinceri. Oare nici unul dintre noi nu s-a întrebat atunci şi acolo: „De ce toate astea? Au vreun rost? Oare umanitatea va putea să evite în viitor un astfel de masacru?“[16]

Tot atunci a mai spus:

> Cei care au participat la [Primul] Război Mondial îşi pot imagina ce ar însemna un război modern astăzi, când avem la dispoziţie arme mult mai perfecţionate.[17]

În acelaşi registru, în iulie 1941, Hess îi spunea ministrului de finanţe, lordul Simon: „Eu nu aş fi făcut această alegere dacă nu aş fi avut permanent în minte imaginea şirului nesfârşit de sicrie cu copii, la căpătâiul cărora plângeau mame, de origine engleză şi germană deopotrivă; şi la fel, şirul de sicrie ale unor mame plânse de copiii lor“.[18]

Indiferent de motivele politice ale misiunii lui Hess, nu există nici o îndoială că acesta a avut la bază şi un motiv umanitar, şi anume prevenirea celui mai feroce atac asupra Marii Britanii – aşa cum precizează Karl Haushofer în raportul cu privire la plimbarea din pădurea Grünwalder. În aceeaşi zi în care Albrecht îşi trimitea, în sfârşit, scrisoarea către ducele de Hamilton, în numele lui Hess, el îi scria şi tatălui său: „Dacă se întrevede «victoria totală» a poporului nostru, de la Glasgow la Capetown, atunci sergenţii beţi şi speculanţii corupţi vor da oricum tonul; nu va fi nevoie atunci de experţi în metode paşnice“.[19]

Hess trăia de ceva vreme cu posibilitatea declanşării unui alt coşmar. În calitate de comisar responsabil cu tehnologia şi organizarea, se ocupa şi de proiectul bombei atomice a naziştilor, proiect care purta înfiorătorul nume de cod „Casa Virus“. La acea vreme, nu era clar cine e lider în domeniul dezvoltării bombei atomice, iar Germania avea şanse bune de a-şi adjudeca această poziţie. Unele dintre afirmaţiile pe care Hess le-a făcut ulterior în faţa britanicilor, după capturare, în legătură cu apariţia iminentă a „unor arme noi şi mult mai teribile“, s-ar fi putut referi la bomba atomică. De exemplu, acesta i-a spus lordului Simon: „Mai devreme sau mai târziu această armă va fi în mâinile noastre şi nu spun că va fi decisivă, că prin

ea vom câştiga războiul, spun doar că va fi o armă mai teribilă decât orice altceva care a existat până acum.“[20]

În spatele scenei

Mare parte din controversele în jurul zborului sunt legate de acţiunile ducelui de Hamilton şi de adevărata dimensiune a informaţiilor pe care acesta le deţinea în legătură cu misiunea lui Hess. În mod evident, dacă adjunctul führer-ului ar fi venit într-adevăr pentru a lua legătura cu gruparea britanică pro-pace, Hamilton ar fi fost cu siguranţă intermediarul acestor contacte. Conform informaţiilor oficiale, ducele a fost mai surprins decât oricine atunci când Hess a venit să îl vadă, informaţie preluată de lucrările care intenţionau să elimine orice suspiciune privind vreo înţelegere secretă, în special de cartea lordului James Douglas-Hamilton (al doilea fiu al ducelui) *The Truth about Rudolf Hess* (Adevărul despre Rudolf Hess) (publicată prima dată în 1971 sub titlul *Motive for a Mission* – Motivul unei misiuni, revizuită apoi în 1993) şi lucrarea lui Roy Conyers Nesbit, *The Flight of Rudoph Hess*: *Myths and Reality* (Zborul lui Rudolf Hess: Mit şi realitate) (publicată în 1999, avându-l coautor pe Georges van Acker). Ambele lucrări resping orice posibilitate ca Hamilton să se fi întâlnit cu Hess înainte de război sau să fi ştiut despre sosirea lui Hess, însă propria noastră cercetare avea să scoată la iveală nişte informaţii extrem de interesante. În mod ironic, o mare parte dintre ele aveau să provină din arhiva familiei, Arhivele Hamilton, găzduite de Arhivele Publice din Edinburgh, la care am avut acces cu permisiunea actualului duce.[21] Din câte am aflat, numai lordul James Douglas-Hamilton a avut acces nerestricţionat la arhive.

Cei sceptici cu privire la importanţa lui Hamilton susţin că în mai 1941, având în vedere că nu mai era membru în parlament şi servea în RAF, el nu mai avea nici un fel de

putere sau de influenţă politică, lucru care dovedeşte absurditatea misiunii lui Hess. De ce ar fi făcut Hess o călătorie atât de periculoasă pentru a se vedea cu un om care nu avea nici un fel de putere şi care nu îl putea ajuta? Criticii mai precizează că, deşi Hamilton şi Churchill fuseseră prieteni apropiaţi, se certaseră în privinţa unor probleme referitoare la Scoţia şi, de atunci, nu se mai văzuseră. Însă scepticii uită să menţioneze că Hamilton era, în virtutea rangului său, membru al Consiliului Privat şi intendent al casei regale, roluri care îi ofereau în egală măsură posibilitatea de a avea acces direct la rege şi la Curte. Departe de a fi sinecuri lipsite de importanţă, aceste funcţii importante îi asigurau lui Hamilton o sferă de influenţă impresionantă, iar Haushoferii ştiau acest lucru, aşa cum o arată şi scrisorile acestora. Într-adevăr, dacă exista cineva care cunoştea adevărata influenţă a lui Hamilton, acesta era Albrecht Haushofer, deoarece timp de ani el şi ducele fuseseră prieteni apropiaţi. Conform celor spuse de lordul James Douglas-Hamilton, germanul se întâlnise cu cel care pe atunci era marchiz de Clydesdale, când participase la Olimpiada de la Berlin din 1936, la o petrecere a membrilor parlamentului.[22] Cei doi s-au întâlnit din nou la München, în ianuarie 1937, atunci când Albrecht l-a prezentat pe Clydesdale tatălui său, Karl.[23] Apoi Clydesdale a aranjat ca Albrecht să ţină un discurs la Institutul Regal pentru Afaceri Internaţionale de la Chatham House, Londra, la începutul anului 1938, urmând ca la sfârşitul lunii aprilie să fie oaspete la Dungavel, vreme de o săptămână.[24] În timpul acestei vizite a desenat graniţele Germaniei Mari pe un atlas.

Cu câteva săptămâni înainte de izbucnirea războiului, în iulie 1939, în timpul unei croaziere de-a lungul coastei Norvegiei, Albrecht Haushofer i-a scris prietenului său scoţian, exprimându-şi teama că războiul era inevitabil şi analizând posibilităţile de a-l face cât mai scurt. Începându-şi scrisoarea cu „Dragul meu Douglo“ (aceasta

era porecla lui Clydesdale), Albrecht explică faptul că stătuse în mod voit în umbră timp de câteva luni după încheierea Acordului de la München, nedorind ca viziunile sale nepopulare să îi ruineze cariera în diplomaţie:

> Am avut nenumărate discuţii despre Tratatul de la Versailles şi despre consecinţele acestuia. Tu ştii care este părerea mea. Am considerat întotdeauna că este un eşec al vizionismului britanic – ca să mă exprim cât mai delicat – (însă poţi să-i învinuieşti şi pe francezi!), iar concesiile şi revizuirile au venit prea târziu.
> După venirea la putere a Partidului Naţional-Socialist, a mai rămas o singură speranţă: aceea ca – după ce a eliminat majoritatea nedreptăţilor pricinuite de Tratatul de la Versailles (dacă nu chiar toate) prin metode destul de violente şi părtinitoare – marele om al regimului va fi pregătit să o lase mai moale, să accepte o poziţie importantă (care să nu îi ofere totuşi o poziţie de totală dominaţie) în „Concertul Europei“... Acum nu mai pot nutri o asemenea speranţă; şi acesta este motivul pentru care scriu şi trimit această scrisoare, de undeva de pe coasta de vest a Norvegiei, unde voi sta o perioadă scurtă, de numai câteva săptămâni, pentru a mă odihni.

După ce şi-a exprimat speranţa că prietenul său ar putea supravieţui conflictului, Albrecht precizează că, deşi „nu există un plan exact“ cu privire la invadarea Poloniei, „orice dată de după mijlocul lunii august s-ar putea dovedi fatală“. El adaugă că preocuparea sa majoră era de a nu permite ca acest conflict din Polonia să se transforme într-un război mondial: „Sunt foarte convins că Germania nu poate câştiga un război scurt şi că nu poate face faţă unuia de lungă durată.“[25]

Haushofer continuă, sugerând că Marea Britanie ar trebui să adopte strategia unei presiuni diplomatice asupra lui Mussolini (sau „importantul om de la Roma“, cum îl numeşte cu precauţie), adăugând: „Ceea ce are Europa nevoie acum este un plan britanic de pace, real, bazat pe egalitate totală şi având o siguranţă considerabilă... din punct de vedere militar“. Admiţând cu diplomaţie că britanicii fuseseră provocaţi de führer, Haushofer îl

îndeamnă pe Clydesdale să reamintească publicului englez tratamentul incorect al Germaniei asupra plebiscitelor desfăşurate în Coridorul Polonez şi în Silezia Superioară. Acesta adaugă: „Dacă poţi face ceva pentru a susţine un plan britanic general, de pace şi control al forţelor armate, sunt sigur că vei face ceva util.“ Haushofer încheie prin a-i atrage atenţia prietenului său cu privire la riscul pe care şi l-a asumat trimiţând o asemenea scrisoare, cerându-i să o distrugă cu „foarte mare atenţie“, după ce o citeşte. (Evident, Clydesdale nu a făcut acest lucru.) Însă, în mod curios, Haushofer îşi dă acordul – în funcţie de dorinţa lui Clydesdale – ca acesta să-i arate mai întâi scrisoarea „lordului H şi subsecretarului său, dl B“, adică lui Halifax şi lui Butler. Apoi stabileşte un cod: pentru a confirma că a primit scrisoarea, Clydesdale urma să-i trimită lui Haushofer o nevinovată carte poştală ilustrată, în München. Dacă acesta le va fi arătat scrisoarea lui Halifax şi lui Butler, mesajul trebuia să includă câteva noutăţi cu privire la familia lui Clydesdale. Scrisoarea este semnată simplu, cu litera „A“.

Deşi sugerează o pace de compromis, scrisoarea lui Haushofer îl prezintă pe acesta în ochii lui Clydesdale ca pe un german în care se putea avea încredere, odată ce războiul izbucnea, o persoană care nu era de partea lui Hitler. De asemenea, scrisoarea are ca scop stabilirea de contacte cu Halifax şi Butler, cei doi membri ai guvernului britanic care păreau cei mai deschişi faţă de o pace negociată.

Într-adevăr, aşa cum i s-a cerut, Clydesdale i-a arătat scrisoarea lui Halifax. Însă, conform celor afirmate de fiul său, lordul James, Clydesdale a mai arătat-o cuiva, pentru care Albrecht nu îşi dăduse permisiunea – Winston Churchill.[26] Nu este deloc clar motivul pentru care a făcut acest lucru. Churchill tocmai ieşise din „perioada sălbatică“, de parlamentar în opoziţie, astfel încât influenţa sa potenţială cu privire la orice negocieri de pace era pe

atunci nulă. Şi, deşi el şi Churchill erau vechi prieteni, Clydesdale avea, în Camera Comunelor, mulţi cunoscuţi care ar fi avut o influenţă considerabilă. De ce să îl implice pe Churchill? Să fi bănuit oare că steaua lui era în plină ascensiune?

Oricum, arhivele familiei Hamilton scot la iveală faptul că ducele a arătat scrisoarea şi unei alte persoane, prim-ministrului Neville Chamberlain.[27] Acest simplu fapt demonstrează concluziile eronate la care se ajunsese, cu ajutorul informaţiilor oficiale, cu privire la ineficienţa politică a lui Hamilton.

Întâlnirea care nu a avut loc niciodată

Hamilton a negat întotdeauna că se întâlnise cu adjunctul führerului înainte de sosirea acestuia în Scoţia – informaţie menţinută şi de lordul James Douglas-Hamilton. Acesta susţine că, în timpul Olimpiadei de la Berlin din 1936, tatăl său a participat la un dineu oferit de Hitler la care a fost prezent şi Hess şi că este posibil ca în acea împrejurare Hess „să îl fi zărit pe Clydesdale“[28], însă neagă că cei doi s-ar fi întâlnit vreodată faţă în faţă. Totuşi, el afirmă că un alt membru al parlamentului aflat la petrecere, Kenneth Lindsay, l-a întâlnit pe Hess şi i-a raportat lui despre întâlnire.[29] Există însă o mulţime de dovezi că Hamilton s-a întâlnit într-adevăr cu Hess, cel puţin cu acea ocazie.

Bunul-simţ ne spune că doi aviatori atât de faimoşi – membri ai unui club de elită – ar fi dorit să se cunoască, mai ales având în vedere admiraţia lui Hess faţă de reuşita lui Clydesdale de a survola Everestul. În definitiv, Hess îl invitase în mod special la o întâlnire pe celălalt mare erou, Charles Lindbergh, atunci când acesta a vizitat Germania în 1939. Este de neconceput ideea că ar fi putut lua cina în aceeaşi cameră, iar Hess să nu-i fi cerut lui Charles să îi facă cunoştinţă cu Clydesdale. Albrecht Haushofer i-a

făcut special cunoştinţă amicului său scoţian cu Göring, datorită pasiunii lor comune pentru zbor[30], aşadar ce motiv ar fi avut să nu i-l prezinte şi lui Rudolf Hess?

Doi dintre ceilalţi membri ai parlamentului care au fost în acea călătorie şi chiar fratele mai mic al lui Clydesdale, lordul Malcolm Douglas-Hamilton[31], nu au avut nici o reţinere în a afirma că l-au întâlnit pe Hess cu acea ocazie. Unul dintre ei, Henry „Chips“ Channon – devenit ulterior cunoscut cronicar –, scria în jurnalul său că atât el, cât şi Clydesdale fuseseră invitaţi la prânz de către Hess, şi că, deşi el a refuzat invitaţia, Clydesdale acceptase.[32] Într-adevăr, Kenneth Lindsay a susţinut că era cu marchizul atunci când l-a întâlnit pe Hess[33]... Iar Brendan Bracker, ministrul informaţiilor din guvernul Churchill, care era împreună cu prim-ministrul în noaptea în care Hess a ajuns în Marea Britanie, a afirmat public la New York, în august 1943, că adjunctul şi Hamilton se întâlniseră înainte de război.[34]

Şi mai există şi alte dovezi – unele dintre ele chiar foarte grăitoare. Într-un extras din cartea pe care Churchill avea să o scrie ulterior, *The Second World War* (Al Doilea Război Mondial), publicat în ziarul *Daily Telegraph* în martie 1950, se face afirmaţia clară că Hamilton îl întâlnise pe Hess la Olimpiada de la Berlin. Însă, la solicitarea regelui, afirmaţia a fost „corectată“ înainte de apariţia cărţii.[35]

În sfârşit, dovada cea mai puternică despre întâlnirea dintre cei doi poate fi găsită chiar în documentele lui Hamilton. Acestea se referă la relatarea scrisă de mâna ducelui, prin care doreşte să ofere răspuns la această întrebare, fiind evident că întâmpină dificultăţi în a găsi cuvintele potrivite. Mai întâi acesta scrie (referindu-se la una dintre recepţiile din Berlin): „Nici atunci şi nici după nu mi s-a făcut cunoştinţă cu Hess.“ Fraza apare în document tăiată, fiind înlocuită cu: „Din câte ştiu, el nici nu era acolo.“ Şi aceasta apare tăiată, ultima versiune

fiind: „Este posibil ca el să fi fost prezent la una dintre cele mai mari petreceri la care am participat, însă nu îmi amintesc numele lui sau că l-aş fi considerat o persoană pe care aş fi vrut să o întâlnesc.“[36] Cu alte cuvinte, Hamilton spune da, l-am întâlnit pe Hess, apoi nu, nu l-am întâlnit, pentru a se decide în final că da, este posibil să ne fi întâlnit, dar nu-mi mai amintesc. Aceasta urma să devină versiunea oficială.

De ce, atunci, această negare obsesivă a faptului că cei doi au făcut mai mult decât a-şi arunca o privire în mijlocul unei recepţii aglomerate organizate la Berlin? Primele anunţuri oficiale, după sosirea lui Hess în Scoţia, afirmă că s-au întâlnit la Olimpiadă, însă, date fiind zvonurile conform cărora Hamilton ar fi fost un simpatizant al naziştilor, s-a considerat că ar fi mai prudent ca acesta să nu recunoască întâlnirea. Problema era că, odată negată, aceasta nu putea fi recunoscută fără a pune sub semnul întrebării restul mărturiei ducelui, astfel că, din 1941 şi până astăzi, s-a menţinut versiunea oficială, că Hamilton şi Hess nu s-au cunoscut niciodată.

Dacă ei s-au întâlnit vreodată faţă în faţă aproape că nu are importanţă, deoarece aveau un prieten comun foarte apropiat, în persoana lui Albrecht Haushofer. Important este că Hamilton a fost cel puţin evaziv, ceea ce pune sub semnul întrebării credibilitatea mărturiei sale.

„Până la capăt“?

În data de 6 octombrie 1939 – la aproape o lună de la declararea războiului – The *Times* publica o scrisoare din partea marchizului de Clydesdale, în care acesta îşi exprima opinia cu privire la conflictul care escalada. Datorită importanţei pe care aceasta o are în investigaţia noastră, o reproducem în întregime:

Domnule,
Mulţi, printre care şi dv., au avut ocazia de a afla foarte multe despre ce cred bărbaţii şi femeile din generaţia mea. Fără îndoială, această ţară nu a avut de ales, a trebuit să accepte provocarea agresiunii lui Hitler asupra ţărilor din Europa. Dacă Hitler are dreptate când susţine că întreaga naţiune germană este de partea lui în aceste acte de cruzime şi trădare, întreprinse atât în interiorul, cât şi în afara teritoriului german, atunci acest război trebuie dus până la capăt. S-ar putea să dureze ani mulţi, însă poporul Imperiului Britanic nu va ezita în hotărârea sa de a-i pune capăt.
Însă cred că, din momentul în care ameninţarea agresiunii şi a ticăloşiei va fi eliminată, războiul împotriva Germaniei va deveni nedrept şi lipsit de importanţă. Această generaţie este conştientă că în perioada de după ultimul război s-au pricinuit nedreptăţi poporului german. Şi acest lucru nu trebuie repetat. A căuta altceva decât o pace dreaptă care să pună capăt temerilor şi conflictelor din Europa ar fi o trădare faţă de cei care s-au jertfit.
Aştept cu nerăbdare ziua în care Germania pe care te poţi bizui va renaşte şi cred cu tărie că o astfel de Germanie există, o Germanie care nu va fi dispusă să facă rău altor naţiuni, la fel cum nu îi va plăcea să sufere ea însăşi. Ziua aceea poate fi îndepărtată, însă atunci când va veni, ostilităţile ar putea şi ar trebui să înceteze, iar toate eforturile să se concentreze pe îndreptarea răului care s-a făcut Europei, prin negocieri libere între părţi opuse, iar în cazul în care nu pot ajunge la o înţelegere, să se unească în efortul de a-şi supune neînţelegerile unui tribunal imparţial.
Nu suntem împotriva *Lebensraum*-ului german, cu condiţia ca el să nu fie mormântul altor naţiuni. Ar trebui să căutăm şi să găsim un adăpost colonial pentru toate naţiunile implicate, imediat ce vor exista garanţii reale că nici o rasă nu va fi expusă tratamentului la care Hitler i-a supus pe evrei în data de 9 noiembrie a anului trecut [Kristallnacht]. Am încredere că vom trăi să vedem acea zi în care o astfel de pace va fi negociată între oameni onorabili şi când amintirile amare ale celor douăzeci şi cinci de ani de nefericite tensiuni între Germania şi democraţiile vestice vor fi date uitării, într-o cooperare responsabilă care va avea ca scop construirea unei Europe mai bune.
Cu respect, Clydesdale

Conştiinţa nu-i permitea lui Clydesdale să accepte un război care ar fi distrus Germania. Cu toate acestea, modul

în care a acţionat în timpul conflagraţiei vorbeşte de la sine: imediat după declararea războiului, şi-a făcut cu vitejie datoria faţă de rege şi ţară –, inclusiv datoria de a încerca să câştige o pace dreaptă. Poziţia sa era clară: credea că ar trebui să se lupte împotriva tiraniei lui Hitler, însă, în acelaşi timp, că ar fi trebuit să se întreprindă toate eforturile pentru a se ajunge la o înţelegere negociată – cu condiţia ca aceasta să se facă prin „oameni de onoare“. Clydesdale a devenit unul dintre primii care au făcut legătura între ideea unei înţelegeri şi condiţia evreilor germani, un lucru care nu mai reieşise în mod evident din nici o altă încercare, oficială sau neoficială, de a obţine pacea.

Una dintre controversele legate de Clydesdale este dacă acesta a fost sau nu membru al Frăţiei Anglo-Germane, organizaţie înfiinţată cu scopul dezvoltării relaţiilor şi comerţului dintre cele două ţări. Mai mulţi autori au afirmat acest lucru, însă considerăm că dovezile prezentate de aceştia nu sunt concludente. Cu siguranţă, conform celor afirmate de lordul James Douglas-Hamilton, numele său apare pe lista de membri ai Frăţiei, deşi printre documentele sale s-a găsit un formular de înregistrare necompletat.[37] Pe de altă parte, un raport cu privire la Frăţia Anglo-Germană, publicat în ziarul *Evening Standard* din Londra, la 28 noiembrie 1935, menţiona numele marchizului Clydesdale printre membri, la fel ca şi *Daily Telegraph* în 1939. Nici una dintre aceste relatări nu a fost contestată de către marchiz. Cu toate acestea, am descoperit că răspunsul la această permanentă întrebare poate fi găsit în arhivele Hamilton, care conţin o chitanţă privind cotizaţia pe un an la Frăţia Anglo-Germană (în valoare de o guinee), datată 29 iunie 1936.[38] Aşa că, în sfârşit, controversa este rezolvată, dovedindu-se clar că marchizul era membru. (Este interesant că numele a doi dintre cei trei fraţi ai ducelui apăreau şi ele pe lista de membri ai frăţiei.)

Centrul reţelei

A existat un substrat ascuns al activităţilor lui Hamilton de dinainte de război, cum se poate vedea din declaraţia cu privire la motivul pentru care a vizitat Berlinul în 1936, declaraţie pe care a pregătit-o pentru avocaţii săi, într-un proces de calomnie din anul 1942. Atunci el afirma: „Singurul motiv pentru care eram interesat de Germania era să obţin informaţii în interesul ţării mele, de vreme ce eram ofiţer al Forţelor Aeriene Auxiliare.“[39] Prin aceste cuvinte, Hamilton aproape admite că lucra pentru serviciile secrete aeriene, lucru care îl leagă de colonelul de aviaţie Winterbotham şi de MI6 (responsabilă de serviciile secrete aeriene). Acest lucru sugerează că făcea parte dintr-un complot al serviciilor secrete pentru ademenirea lui Hess, însă, după cum am văzut deja, Clubul RAF şi frăţia „cavalerilor aerului“ se aflau în centrul mişcării ce viza stabilirea unor legături mai strânse cu Germania, în scopul confruntării Uniunii Sovietice. În orice caz, afirmaţia sa că acesta era „singurul motiv“ al interesului manifestat faţă de Germania este vădit neadevărată. Arhivele Hamilton arată că în anii 1930 el era în linia întâi a îmbunătăţirii relaţiilor anglo-germane şi că, pe măsură ce războiul se apropia, a devenit un jucător-cheie în acţiunile de prevenire a acestuia. Am văzut deja că i-a arătat lui Neville Chamberlain scrisoarea lui Albrecht Haushofer din 1939, aducând la cunoştinţa prim-ministrului britanic existenţa acestui intermediar german extrem de influent. Însă rolul lui era mult mai important decât credeam: în 27 iunie 1935 fusese invitat să se alăture unui grup german de studiu înfiinţat de cel care era pe atunci prinţ de Wales (mai târziu regele Eduard al VIII-lea şi apoi duce de Windsor), o dovadă în plus că interesele sale în astfel de chestiuni erau cunoscute în

cercurile regale.[40]

În mai 1938, Clydesdale primeşte din partea lui Adolf Hitler o invitaţie personală de a vizita Germania, ca oaspete de onoare al paradei anuale de la Nürnberg. Invitaţia a ajuns la el prin intermediul Frăţiei Anglo-Germane: în arhivele Hamilton există o scrisoare, datată 11 mai 1938, din partea secretarului Frăţiei, D. Conwell Evans, care îl informează pe Clydesdale că, deşi se obişnuia ca o invitaţie din partea unui şef de stat să nu fie refuzată, faptul că ea îi parvenise prin intermediul unei terţe părţi îi permitea să facă acest lucru.[41] Cu toate acestea, adevărata semnificaţie a invitaţiei este nu doar că Hitler recunoaşte în mod clar importanţa lui Clydesdale, ci şi că Frăţia Anglo-Germană – şi nu Ambasada Germaniei – acţiona ca agent al führer-ului în acest caz (şi, probabil, în multe altele). Să fi existat oare o legătură strânsă între Frăţia Anglo-Germană şi serviciul secret al lui Hitler, Auslandorganisation?

Tot în mărturia depusă în procesul de calomnie, Hamilton neagă explicit că ar fi fost membru al Frăţiei Anglo-Germane, însă adaugă că a cinat cu von Ribbentrop (eveniment pentru care nu oferă o dată precisă) şi că fratele său, lordul Nigel, a oferit RAF detalii cu privire la conversaţia pe care au purtat-o.[42]

La 14 august 1939, Clydesdale a primit o scrisoare – de la un anume domn Hurd, din cadrul Frăţiei Anglo-Germane – care avea ataşat un memoriu, datat 31 iulie 1939, scris de unul dintre fondatorii Frăţiei rămas neidentificat.[43] Expeditorul scrisorii descrie modul în care şi-a petrecut după-amiaza şi seara zilei de 26 iulie împreună cu von Ribbentrop, la castelul acestuia de pe malul lacului, şi cum, în ziua următoare, a călătorit spre Berlin, alături de el, în trenul particular al acestuia. Memoriul era un rezumat al problemelor aduse în discuţie de cei doi: von Ribbentrop accentuase faptul că Hitler nu dorea un război cu Marea Britanie şi că era dornic să ştie de ce Marea

Britanie insista să apere Polonia, exprimându-şi furia cu privire la încercările englezilor de a negocia un pact cu Uniunea Sovietică. (Acesta să fi fost un punct de cotitură istorică? Acesta să fi fost momentul în care von Ribbentrop s-a decis să încheie propria înţelegere cu Stalin sub forma pactului Molotov-Ribbentrop?) Nota mai conţine şi această afirmaţie care vorbeşte de la sine: „Hitler admiră foarte mult Imperiul Britanic şi, în imaginea sa vizionară, îl consideră elementul cel mai important şi mai necesar pentru dezvoltarea mondială.“

Deşi acel raport nu aduce nimic nou, el este important deoarece i-a fost trimis lui Clydesdale, care era în mod clar ţinut la curent cu noutăţile.

Eliminând orice exprimări evazive şi adevăruri spuse pe jumătate, este evident că Clydesdale nu era numai prietenul lui Albrecht Haushofer; el era efectiv îndrumătorul acestuia – aşa cum Haushofer era îndrumătorul său în Germania –, omul care îl punea în legătură cu figurile-cheie ale mediului politic britanic. Există o scrisoare adresată lui Clydesdale, din partea lordului Halifax, din 3 mai 1938, moment în care Haushofer se afla în apartamentul din Londra al lui Clydesdale. În această scrisoare, Halifax îi mulţumeşte lui Clydesdale că l-a informat despre faptul că germanul se afla în oraş, spunând însă că regretă că nu are timp să îl întâlnească. Halifax încheie scrisoarea astfel: „Mă bucur să spun, totuşi, că dr. Haushofer se află în legătură cu Ministerul de Externe, astfel încât voi avea ocazia să aflu părerea sa.“[44]

Arhivele Hamilton conţin materiale la fel de grăitoare datând din perioada de după izbucnirea războiului, inclusiv o scrisoare din 9 noiembrie 1939, din partea fratelui lui Hamilton, lordul Malcolm, care se afla la baza RAF din Grantham, Lincolnshire. De asemenea, arhivele cuprind o scrisoare din partea unui anume „Mac“ Hamilton, expediată din Stockholm pe 30 octombrie, care spune că

Marea Britanie şi Germania ar trebui să nu se mai războiască între ele şi să se concentreze pe atacarea inamicului comun, bolşevismul, adăugând că el era convins că germanii doreau să facă pace. Acesta vorbeşte de asemenea în mod sincer despre un suedez – doctor în filosofie şi „explorator de talie mondială“ – care ar dori să meargă la Londra în calitate de mediator, cu condiţia să i se creeze căile de acţiune necesare. Nu există nici un mister cu privire la identitatea acestei persoane deoarece, aşa cum dezvăluie arhivele Hamilton, Clydesdale îi menţionase numele pe scrisoare – Sven Hedin, un faimos explorator suedez care avea o simpatie deosebită pentru nazişti. (Când a ajuns în Scoţia, Hess a afirmat că unele dintre medicamentele pe care le adusese cu el – remedii tibetane rare – îi fuseseră date de Hedin cu prilejul vizitei pe care acesta i-o făcuse la München în noiembrie 1940.) [45]

Lordul Malcolm Douglas-Hamilton îi dăduse această scrisoare lui Clydesdale, sugerându-i să o supună atenţiei „Diviziei I din Ministerul Aviaţiei“ – cu alte cuvinte, diviziei care se ocupa de informaţiile secrete – şi lui „Van“, probabil Sir Robert Vansittart (consilier diplomatic şef în Ministerul de Externe) sau oricui altcuiva din Ministerul de Externe despre care Clydesdale considera că ar fi interesat. [46]

Este clar că doritorii de pace germani erau puşi în legătură cu persoane-cheie din Marea Britanie prin intermediul contactelor din Suedia şi apoi prin cei din familia Douglas-Hamilton. Un lucru important, care a trecut neobservat de alţi cercetători, este că fraţii lui „Douglo“ erau în mod sigur implicaţi în aceste maşinaţiuni. La acel moment, se părea că este mai mult o afacere de familie. Lorzii Malcolm, Nigel şi David Douglas-Hamilton erau angajaţi ai RAF – David a fost chiar ucis în timpul unei misiuni din anul 1941. Atât Malcolm, cât şi David erau cu siguranţă membri ai Frăţiei Anglo-Germane şi, lucru

extrem de semnificativ, în propriile sale note Hamilton precizează că, deşi l-a întâlnit prima dată pe Albrecht Haushofer în anul 1936, auzise deja multe lucruri despre el de la fratele său, David.[47] Atunci când Clydesdale a mers la Olimpiadă, el a fost însoţit de Nigel – lucru menţionat extrem de rar.[48]

În anii 1930, lordul David şi soţia sa – formidabila Prunella Stack – erau cunoscuţi pentru interesul lor faţă de programele sociale ale naziştilor. Lordul David a vizitat lagărele germane de muncă „pentru a câştiga experienţă“, văzându-le ca pe o posibilă soluţie la problema şomajului din Glasgow.[49] Prunella Stack era preşedinta Ligii pentru Sănătate şi Frumuseţe a Femeilor, înfiinţată după modelul organizaţiilor lui Gertrud Scholtz-Klink, al cărei program era menit să creeze o armată de amazoane ariene, mame fanatice ale noii generaţii de tineri hitlerişti.[50] Chiar şi mama lui Clydesdale a susţinut un discurs pentru pace la Edinburgh, în iunie 1936.[51]

La fel de semnificativ este şi faptul că scrisoarea pe care Clydesdale a trimis-o ziarului *The Times* (pe care am reprodus-o mai sus) se dorea iniţial a fi o scrisoare de grup, semnată de mai multe persoane, ca un semnal clar adresat germanilor că în Marea Britanie se făcea lobby în favoarea păcii. Corespondenţa din arhivele Hamilton arată că scrisoarea urma să fie semnată de mai mulţi membri ai parlamentului, care deveniseră ofiţeri ai forţelor armate, şi urma să cuprindă următoarea afirmaţie: „Suntem membri ai parlamentului, reprezentăm toate partidele şi în acelaşi timp suntem ofiţeri ai Forţelor Navale Regale, ai Armatei Regale şi ai Forţelor Aeriene Regale. Credem că vorbim în numele tinerilor bărbaţi şi femei din Imperiu atunci când afirmăm că Marea Britanie nu are de ales decât să accepte provocarea lansată de agresiunea hitleristă.“[52] Apoi continua cu frazele publicate în *The Times*. Această descoperire schimbă perspectiva în două moduri. Corespondenţa din arhivă arată foarte clar nu doar că

lordul Halifax asistase la conceperea scrisorii şi o aprobase, ci şi că aceasta îi fusese prezentată în avans (de către lordul Douglas, ulterior prim-ministrul conservator Sir Alex Douglas Home) lui Neville Chamberlain care îşi dăduse şi el acordul. Cu toate acestea, Chamberlain a hotărât că ceilalţi membri ai parlamentului nu ar trebui să o semneze, pentru că acest lucru ar putea genera o impresie greşită în rândurile armatei. Acest lucru este confirmat de o scrisoare a lui Clydesdale pentru Halifax, din 30 septembrie 1939.[53]

O scrisoare din 22 septembrie 1939 a lordului David discută despre elaborarea scrisorii din *The Times*, precizând că aceasta a fost iniţial formulată de „Hahn şi Brooke“ şi că „are meritul de a fi lipsită de orice smiorcăieli de pace, fiind îndeajuns de îndrăzneaţă pentru a comunica o politică limpede“.[54] În scrisoare se afirmă că Hahn s-a asigurat că BBC va face publicitate scrisorii în Germania: într-adevăr, corespondenţa ulterioară confirmă că Departamentul german al BBC a prezentat textul scrisorii în aceeaşi zi în care ea a fost publicată în *The Times*.[55] Aceasta a fost în mod clar o mişcare foarte atent orchestrată – sprijinită de Chamberlain şi Halifax şi avându-l în prim-plan pe Clydesdale –, prin care se dorea să se comunice guvernului nazist că existau câteva figuri proeminente, atât din sfera politică, cât şi din forţele armate, care susţineau pacea cu Germania. În plus, mai exista un subtext important. În scrisoare se afirmă că aşteptau cu nerăbdare venirea unui moment în care să poată încheia pacea cu „oameni de onoare“ – categorie în care grupul de lobby pentru pace nu îl includea şi pe Hitler. Subtextul era că englezii doreau să discute despre pace doar dacă Hitler era înlocuit din poziţia de lider. De asemenea, scrisoarea precizează clar că o înţelegere trebuia să ţină cont de tratamentul brutal al evreilor din Germania. Însă cel mai important mesaj transmis prin intermediul scrisorii este că persoana de contact din

cadrul grupării pro-pace avea să fie Clydesdale. În cazul în care germanii doreau să discute aceşti termeni, cu el trebuia să o facă. De aceea, este clar că mesajul era adresat germanilor care se opuneau lui Hitler, categorie în care intrau cei doi Haushofer.

Implicarea lui „Hahn“ este interesantă. Dr. Kurt Hahn (1886-1974) era un influent pedagog şi fondator al Şcolii Gordonstoun din Scoţia, o şcoală mult preferată de familia regală (şi urmată de nepotul lui Karl Haushofer, al cărui protector a fost, după război, lordul Malcolm Douglas-Hamilton[56]). Bursier la Oxford, Hahn era un evreu german care înfiinţase o bine-cunoscută şcoală în Germania înainte de a se refugia din calea naziştilor, în 1934. A adus atunci cu el unii dintre profesorii de acolo şi a pus, în acelaşi an, bazele Şcolii Gordonstoun.

De asemenea, aveam să facem o descoperire foarte importantă, care confirmă puterea politică reală pe care o avea Clydesdale: în arhivele Hamilton am găsit un interesant plan de aşezare a participanţilor la o întâlnire deosebit de importantă, probabil la nivel înalt, care a avut loc pe 9 iunie 1939, la sediul Ministerului de Externe.[57]

Întâlnirea a fost prezidată de lordul Halifax (ministru de externe) şi cuprindea delegaţi din diferite ţări, inclusiv din Spania, Italia şi Germania. Conducătorul delegaţiei Germaniei – care îl includea şi pe prinţul Adolf zu Mecklenburg – era generalul Walter von Reichenau. Dintre toţi generalii de armată germani, care în mare parte nu erau hitlerişti devotaţi, von Reichenau era cel mai aprig susţinător al führer-ului şi al cauzei naziste.[58] (El a promis că armata va jura credinţă lui Hitler odată cu ajungerea la putere a naziştilor şi a fost ridicat la gradul de feldmareşal după succesul campaniei din Franţa, fiind numit, în final, responsabil cu campania rusă, chiar înainte de moartea sa misterioasă, în 17 ianuarie 1942.) După cum am văzut, von Reichenau a jucat un rol-cheie în reţeaua diplomatică de informaţii a lui Hess, fiind descris de Peter Padfield ca un

„colaborator pentru informaţii politice secrete al lui Hess“.[59] Deoarece el controla această reţea, von Reichenau a făcut parte şi din grupul Hess-Rosenberg care acţiona pentru dezvoltarea unor bune relaţii cu Marea Britanie, prin intermediul Clubului RAF, fiind un membru al cercului colonelului Winterbotham.[60] Este incredibil că von Reichenau a fost prezent la o întâlnire prezidată de lordul Halifax la Ministerul de Externe, cu mai puţin de trei luni înainte de izbucnirea războiului.

Deşi planul de aşezare a participanţilor este singura menţiune din arhive cu privire la această masă rotundă, titlul – „Plan de aşezare a participanţilor la o întâlnire desfăşurată pe 9 iunie...“ – demonstrează că întâlnirea a avut într-adevăr loc. Însă mai este un lucru extrem de interesant legat de această întâlnire, cel puţin din perspectiva investigaţiei noastre. În centrul mesei, lângă lordul Halifax şi lângă Sir Robert Vansittart (consilier diplomatic şef în Ministerul de Externe), se afla scris numele marchizului de Clydesdale. Iar la o întrunire atât de importantă, cu siguranţă nu ar fi avut de ce să participe cineva fără mare influenţă în viaţa politică. De asemenea, la întâlnire au fost prezenţi Kenneth Lindsay, membru al parlamentului (care îi raportase lui Clydesdale cu privire la întrevederea pe care a avut-o cu Hess în 1936), şi încă un personaj, destul de neobişnuit, aşezat în faţa generalului von Reichenau – colonelul de aviaţie Sir Louis Leisler Greig. Deşi un an mai târziu avea să devină secretarul particular al lui Sir Archibald Sinclair, ministrul aviaţiei, în acel moment nu deţinea nici o funcţie politică specială. Cu toate acestea, prezenţa sa acolo urma să se dovedească foarte importantă.

Un şir de scrisori

Hess şi Haushofer conveniseră ca Albrecht să îi scrie lui

Hamilton, prin intermediul adresei poştale a lui Violet Roberts din Lisabona. Imediat ce s-au înţeles cu privire la acest lucru, Albrecht le scria părinţilor săi:

> Nu va merge exact aşa cum crede el. Cu toate acestea, aş putea formula o scrisoare pentru D.H. [Hamilton] în aşa fel încât transmiterea ei să nu-i pricinuiască nici un fel de neplăceri prietenei noastre; mai presus de toate, va trebui să îi spun încă o dată clar lui T. [„Tomo“ – Hess] că prietenul meu, ducele, nu va putea să îmi scrie fără a avea permisiunea celei mai înalte autorităţi.[61]

Apoi, în 19 septembrie, îi scria direct lui Hess:

> H [Hamilton]... nu poate zbura la Lisabona – cum nici eu nu pot! – fără a i se da permisiunea, fără cunoştinţa cel puţin a ministrului aviaţiei, [Sir Archibald] Sinclair, şi a ministrului de externe Halifax. În cazul în care, totuşi, primeşte permisiunea să dea un răspuns sau să meargă acolo, nu mai este nevoie de a indica un alt loc în Anglia; dacă nu o primeşte, atunci orice încercare prin intermediul unui mediator neutru va avea puţine şanse de succes.[62]

Există aici un punct foarte important: Hamilton avea nevoie de permisiune „să dea un răspuns sau să meargă acolo“. Majoritatea cercetătorilor au aflat faptul că el ar fi avut nevoie de permisiunea de a călători la Lisabona, însă aici Albrecht anticipează că Hamilton ar fi avut nevoie de permisiune chiar şi pentru a răspunde la scrisoare. În mod clar, Hess şi Haushofer se aşteptau ca alte figuri de marcă să ştie despre aceste contacte – mai exact, Sir Archibald Sinclair şi lordul Halifax. Acest lucru schimbă perspectiva în mod radical. Sentimentele pacifiste ale lui Halifax au fost discutate deja, dar care este poziţia lui Sir Archibald Sinclair? Sinclair (mai apoi vicontele Thurso, 1890-1970) era liderul controversat al Partidului Liberal, care refuzase să intre într-o coaliţie sub regimul Chamberlain, procedând asemănător şi în timpul lui Churchill. Ca recompensă pentru acest lucru, a fost numit ministru al aviaţiei în 1940. Deşi era secretarul personal al lui Churchill, atunci când acesta (pe atunci liberal) lucra în

Ministerul de Război[52], în perioada 1919-1921, cei doi au fost în dezacord din multe puncte de vedere.

Sinclair a trezit suspiciunea câtorva politicieni cu poziţii înalte din acea vreme. Chamberlain nu avea încredere în el, iar John (Jock) Colville – secretar particular atât al lui Chamberlain, cât şi al lui Churchill – nota în jurnalul său că Sinclair era considerat „o persoană în care nu se putea avea încredere“[63], lucru care a stat la baza punerii sale sub supraveghere. În 3 mai 1940 (cu o săptămână înainte ca Churchill să vină la putere), Sinclair îi scrisese lui Chamberlain, plângându-se de faptul că telefonul îi era interceptat.[64]

Sinclair este unul dintre personajele importante ale acestei istorii, dar simpatiile sale sunt printre cele mai greu de definit. Uneori părea a-i fi loial lui Churchill, dar alteori părea să împărtăşească obiectivele grupării pentru pace anti-Churchill. Opiniile lui Sinclair erau cele ale unui tradiţional aristocrat liberal. Fusese membru al Asociaţiei Anglo-Germane[65] care fusese dizolvată după ajungerea la putere a lui Hitler, însă refuzase să se alăture Frăţiei Anglo-Germane care se formase în scopul dezvoltării relaţiilor cu Germania nazistă. Oricum, important este că Haushoferii şi Hess nu aveau nici un fel de problemă cu faptul că Sinclair le cunoştea planurile.

Aceştia erau, pe atunci, doi dintre politicienii britanici cei mai de marcă pe care Albrecht Haushofer i-a considerat potriviţi pentru a pune la cale zborul lui Hamilton la Lisabona. Oare Haushofer chiar credea că persoane atât de cunoscute şi-ar fi pus astfel reputaţia în joc? Se pare că era departe de a fi convins de succesul acţiunii cum reiese şi din felul în care încheie scrisoarea din 19 septembrie adresată lui Hess, într-o notă caracteristică de pesimism: „Nu demult am încercat să îţi explic că, din motivele pe care le-am amintit, probabilitatea ca eforturile de a încheia

52 War Office – minister în cadrul guvernului britanic, însărcinat cu conducerea armatei britanice, între sec. al XVII-lea şi 1963. (n.red.)

o înţelegere între führer şi nobilimea britanică să fie încununate de succes îmi pare a fi – spre regretul meu – infinit de mică.“[66] Cum se întâmplă adesea cu scrisorile sale, e posibil ca Haushofer să nu fi făcut altceva decât să se protejeze pentru ziua în care complotul şi toată corespondenţa legată de acesta ar fi fost descoperite de persoane nepotrivite, deşi, în egală măsură, se poate să fi crezut cu adevărat că planul era o cauză pierdută. Există un detaliu important, adesea trecut cu vederea, care arată că misiunea lui Hess era de a ajunge la o înţelegere „între führer şi nobilimea britanică“ – nu între führer şi Churchill sau guvern. Este un apel direct adresat aristocraţiei. O altă semnificaţie a scrisorii ar fi că Haushofer credea că şansa de a se ajunge la o pace, atâta vreme cât Hitler se afla la putere, era „infinit de mică“.

În aceeaşi zi, Albrecht le-a scris părinţilor săi cu privire la presentimentele sale rele, având grijă să adauge: „Am precizat îndeajuns de clar că în acţiunile la care mă refer nu eu am avut iniţiativa.“[67]

Scrisoarea fatidică

După ce i-a trimis mai întâi o ciornă lui Hess – care a făcut câteva modificări cu ajutorul fratelui său Alfred – Albrecht a trimis scrisoarea către doamna Roberts, la căsuţa poştală a acesteia din Lisabona, adresând-o însă „ducelui de Hamilton şi Brandon“ în Camera Lorzilor. El a inclus şi o scurtă notă prin care o ruga pe doamna Roberts să o înainteze acestora.

Reproducem în totalitate această scrisoare din 23 septembrie 1940:

> Dragul meu Douglo,
> Deşi nu există decât o mică şansă ca această scrisoare să ajungă la tine în timp util, o posibilitate totuşi există, şi sunt hotărât să mă folosesc de ea.
> În primul rând, aş vrea să îţi transmit salutările mele personale.

Sunt sigur că ştii că sentimentele mele faţă de tine rămân nealterate şi nealterabile, indiferent de circumstanţe.
Am aflat de moartea tatălui tău.
Sper din suflet să nu fi suferit prea mult, având în vedere că toată viaţa a trăit într-o suferinţă permanentă.
Am auzit că şi cumnatul tău, [ducele de] Northumberland, şi-a pierdut viaţa lângă Dunkerque. Chiar şi vremurile moderne trebuie să ne permită să ne împărtăşim durerea dincolo de graniţe.
Însă nu numai moartea ar trebui să îşi găsească locul în această scrisoare.
Dacă îţi aminteşti câteva dintre ultimele mele mesaje din iulie 1939, tu şi prietenii tăi aflaţi în poziţii înalte aţi putea considera semnificativ faptul că pot să te întreb dacă nu ai timp să discuţi cu mine, undeva la marginea Europei, poate în Portugalia.
Aş putea ajunge la Lisabona în câteva zile de la primirea unor veşti din partea ta.
Bineînţeles, nu ştiu dacă poţi să-i faci pe superiorii tăi să înţeleagă planul nostru într-atât, încât să îţi dea permisiunea de a pleca.
Însă cel puţin vei putea să îmi răspunzi la întrebare.
Scrisorile vor ajunge la mine (destul de repede, vor avea nevoie de patru sau cel mult cinci zile pentru a ajunge de la Lisabona) astfel: puse în plicuri duble, având în interior adresa: Dr. A.H. Nimic mai mult!
Plicul exterior trebuie să poarte adresa: Minero Silricola Ltd, Rua do Cais de Santarem, 32/1, Lisabona, Portugalia.
Tata şi mama adaugă şi ei urările lor de bine pentru tine, pe lângă cele din partea mea…
Mereu al tău,
A.[68]

Pregătirile

Versiunea oficială spune că partea britanică nu a făcut nimic în perioada scursă între contactul iniţial cu Hamilton, din 23 septembrie 1940, şi momentul apariţiei neaşteptate a lui Hess, pe 10 mai 1941. Dacă ar mai fi existat comunicare în această perioadă, poate că ar fi modificat radical tabloul evenimentelor, deşi ar fi ridicat alte întrebări, despre adevăratele scopuri ale misiunii lui

Hess şi despre motivul pentru care a fost necesar să vină el personal. Să mai fi existat oare contacte între partea germană şi cea britanică? Există chiar o teorie legată de prima scrisoare – pentru cei care cred în versiunea oficială –, conform căreia aceasta nu ar fi ajuns niciodată la destinaţie, fiind interceptată pe drum de către cenzori. Cel puţin aşa au susţinut Hamilton şi guvernul Churchill. Totuşi, în corespondenţa dintre Hess şi Haushofer se menţionează un plan pentru situaţiile neprevăzute: dacă nu primeau nici un răspuns, ei urmau să încerce să îl contacteze pe Hamilton prin intermediul unui cetăţean dintr-o ţară neutră. Poate că acest lucru s-a şi întâmplat, prin intermediul unor persoane cum ar fi Sven Hedin sau diplomatul suedez, baronul Knut Bonde.

Este sigur că cenzorii au interceptat scrisoarea, deoarece există încă un raport al lor.[69] (Care aduce argumente împotriva ipotezei că scrisoarea originală a doamnei Roberts făcea parte dintr-un complot al serviciilor de informaţii: situaţie în care SOE sau MI6 ar fi dat instrucţiuni ca toate scrisorile acesteia să meargă direct la ei – evitând astfel filtrul cenzorilor.) Totuşi, se poate şi ca biroul cenzorilor să fi dat copii ale scrisorilor către departamentele de informaţii, MI5 sau către Ministerul de Externe (şi de acolo acestea să fi ajuns la MI6) şi la Inter-Services Research Bureau (IRB) – numele de acoperire al SOE. Ce s-a întâmplat cu scrisoarea originală nu se prea ştie, deşi – în ciuda negărilor oficiale şi a protestelor sale personale – se pare că Hamilton chiar a primit-o. Există o notă, datată 22 noiembrie 1940, din partea MI5 către Ministerul de Externe[70], în care ministerul este întrebat dacă are obiecţii faţă de trimiterea scrisorii originale către duce, şi o replică la aceasta, nota din 7 decembrie, prin care se confirmă că ministerul nu are nici un fel de obiecţie[71]. Mai există încă o dovadă indirectă, frecvent trecută cu vederea. La câteva zile după sosirea lui Hess, când s-a admis că acesta venise special pentru a se întâlni

cu Hamilton, Ministerul Informaţiilor, conform relatărilor din *Bulletin and Scots Pictorial*, anunţa: „Hess a făcut o încercare de a intra în legătură cu ducele, acum câteva luni. Ducele a plasat imediat scrisoarea în mâinile autorităţilor din serviciul de securitate şi nu s-a trimis nici un răspuns“.[72]

Ulterior, guvernul s-a condamnat singur, într-un raport din noiembrie 1942 cu privire la afacerea Hess, pe care l-a făcut pentru guvernul rus. Raportul sună cam aşa: „Ducele de Hamilton a primit într-adevăr o scrisoare, purtând data de 23 septembrie, din partea lui Haushofer, care îi propunea o întâlnire la Lisabona, fără să facă vreo referire la prezenţa lui Hess. Scrisoarea a fost adusă în atenţia guvernului Majestăţii Sale în momentul în care a sosit.“[73]

În mod surprinzător, date fiind negările sale de mai târziu, Hamilton – în mărturia dată avocaţilor săi în 1942 – afirmă că, deşi se pare că originalul scrisorii lui Haushofer s-a pierdut, a primit o copie pe 19 februarie 1941 şi că pe 26 februarie s-a dus să se „întâlnească cu şeful poliţiei militare“, părând să insinueze că i s-a cerut să ia scrisoarea cu el.[74] (Este neclar de ce a făcut Hamilton o legătură între întâlnirea cu şeful poliţiei militare a RAF şi scrisoare.)

Aşadar există foarte puţine dubii cu privire la primirea de către Hamilton a scrisorii. Presupunând că aşa s-au petrecut lucrurile – sau că a fost contactat, conform „planului B“, de un agent dintr-o ţară neutră, cum a răspuns, dacă a făcut-o vreodată? Deşi se pare că nu a răspuns la scrisoare, ştim – mulţumită cercetărilor lui Peter Padfield – că ar fi făcut ceva după primirea scrisorii. Se pare că, fără a anunţa sau a da vreo explicaţie, Hamilton şi-a luat un concediu de zece zile, începând cu 12 noiembrie 1940, însă nu se ştie ce a făcut în acest timp sau unde s-a dus.[75] La acest mister se adaugă altul: în perioada 26 ianuarie – 4 februarie 1941, el a mai avut un concediu de zece zile. Până acum, s-au făcut doar

speculaţii cu privire la locul unde s-ar fi aflat în aceste două intervale, însă actualul duce ne-a permis să consultăm jurnalul tatălui său din 1941, în care acesta afirmă că şi-a petrecut concediul la Lesbury, pe domeniul cumnatului său, ducele de Northumberland, în apropierea reşedinţei familiei Northumberland de la Alnwick. Peter Padfield a făcut o legătură între concediul lui Hamilton şi vizita lui Haushofer la Stockholm, petrecute exact în aceeaşi perioadă.[76] Această coincidenţă sugerează că planurile referitoare la misiunea lui Hess se făceau de ambele părţi – în mod semnificativ, în jurnalul lui Hamilton, în dreptul acestor zile apare un singur cuvânt, Lesbury. (Despre jurnalul ducelui din 1940, unde se referea la cealaltă perioadă de concediu, s-a spus că a fost pierdut.) Dacă ţinem cont că deţinea funcţia de ofiţer comandant al unei baze RAF importante, ar fi fost de neconceput ca Hamilton să dispară din bază fără permisiunea superiorilor săi, însă trebuie să ne amintim că unul dintre ei era Sir Archibald Sinclair.

Indiferent ce s-a întâmplat cu scrisoarea originală, secretul ieşise la iveală. Adevărata întrebare este ce acţiuni au întreprins autorităţile. Au iniţiat acestea, cum cred unii, o operaţiune secretă, de falsificare a unui răspuns din partea lui Hamilton, pentru a-l prinde pe Rudolf Hess? Cu siguranţă, una dintre copii a ajuns la Serviciul de Informaţii al RAF şi la Comitetul XX[53] al MI5 – departament care se ocupa de agenţii germani „interceptaţi“ şi de alte forme de dezinformare. Maşinăria s-a pus în acţiune: pe 26 februarie 1941, colonelul de aviaţie F.G. Stammers, din Serviciul de Informaţii al RAF, i-a scris lui Hamilton, solicitându-i o întâlnire la Ministerul Aviaţiei din Londra.[77] Ducele şi-a luat încă zece zile de concediu la mijlocul lunii martie, timp în care i-a făcut o

53 XX Committee – organizaţie a serviciilor secrete britanice folosită pentru a furniza Germaniei informaţii false, de exemplu folosind agenţi dubli. (n.red.)

vizită lui Stammers care i-a arătat o copie a scrisorii lui Haushofer şi l-a întrebat ce făcuse cu originalul. Conform relatărilor lui Hamilton de după război, acesta a fost primul moment în care şi-a dat seama că Albrecht îi scrisese încă din iulie 1939. Dar am văzut că le-a vorbit avocaţilor săi despre o scrisoare primită pe 19 februarie, cu aproape o lună înainte de această întâlnire şi cu o săptămână înainte de invitaţia lui Stammers. (Şi e clar că Stammers credea că scrisoarea originală ajunsese la destinaţie.)

Pe 28 martie, Stammers i-a scris lui Hamilton, reproşându-i voalat că nu i-a trimis o copie a scrisorii lui Albrecht Haushofer din iulie 1939, aşa cum îi promisese, şi reamintindu-i că era obligat să facă acest lucru. Hamilton i-a răspuns că se va afla la Londra în săptămânile care urmau şi că îi va aduce atunci o copie – încercând în mod evident să câştige timp.[78]

Până acum, se acţionase cu mănuşi. Dar pe 18 aprilie, Hamilton primeşte o telegramă din partea Serviciului de Informaţii al RAF în care i se ordonă să se prezinte la Londra pe 25 aprilie[79].

În consecinţă, ducele s-a întâlnit cu cei din minister – de această dată cu colonelul de aviaţie D.L. Blackford de la Serviciul de Informaţii al RAF şi cu maiorul T.A. (Tar) Robertson de la Comitetul XX. Prezenţa lui Robertson, ofiţer MI5, responsabil de tratamentul agenţilor dubli în numele Comitetului XX, ne face să credem că întâlnirea avusese loc la iniţiativa acestora. În timpul întâlnirii, Hamilton a fost întrebat dacă va merge la Lisabona pentru a se întâlni cu Haushofer – în definitiv, această întâlnire ar fi putut fi foarte valoroasă pentru strângerea de informaţii. Însă ducele nu s-a arătat entuziasmat, replicând că se va duce numai dacă i se va ordona acest lucru. Din câte ştia, preferau voluntari pentru acest tip de misiuni.[80] Trei zile mai târziu, ducele a trimis o scrisoare în care spunea că era de acord să meargă, dar punea câteva condiţii: voia ca

ambasadorul Marii Britanii în Portugalia să fie informat şi să i se permită să-l informeze şi pe Sir Alexander Cadogan, subsecretarul permanent al Ministerului de Externe, înainte de a se duce acolo. Hamilton a mai cerut să i se furnizeze o argumentaţie convingătoare cu privire la răspunsul său venit cu şapte luni întârziere şi a solicitat anumite informaţii care l-ar fi ajutat să inventeze o scuză faţă de Haushofer: „De aceea, aş dori să mi se furnizeze o explicaţie cu privire la circumstanţele în care scrisoarea mi-a fost reţinută în toamna anului trecut.“[81]

A fost o mişcare foarte inteligentă. Hamilton era suspicios; mai întâi, dorea să se asigure că Ministerul de Externe şi oficialii britanici din Portugalia ştiau despre acest plan – probabil pentru că îi era teamă să nu i se însceneze ceva. Apoi, solicitând informaţii despre unde se aflase scrisoarea timp de şase luni – informaţii care nu îi erau nici pe departe necesare ca să născocească o scuză pentru Albrecht –, încerca de fapt să afle cine mai ştia despre ea. Hamilton a adăugat că, dacă s-ar fi întâlnit cu Haushofer la Londra, germanii ar fi interpretat greşit acest lucru, ca pe un semn că decizia luată de Marea Britanie se clătina şi că ar fi dorit să ceară pacea!

Oricum, pe 3 mai – cu exact o săptămână înainte de zborul lui Hess –, colonelul de aviaţie Blackford i-a scris lui Hamilton, spunându-i că tocmai îşi dăduseră seama că o astfel de operaţiune nu ar fi putut continua fără o aprobare din partea guvernului şi că, din acest motiv, era ţinută „în aşteptare“.[82] Până să răspundă la scrisoarea lui Blackford, atitudinea lui Hamilton suferise o schimbare radicală. Spre deosebire de starea iniţială, de precauţie extremă şi încercările de a se proteja, devenise deodată entuziast cu privire la deplasarea la Lisabona, promiţând că va fi gata în momentul când ea va fi aprobată, venind chiar cu propria explicaţie pe care să i-o dea lui Albrecht despre răspunsul întârziat.[83] (Probabil că evidenta schimbare de ton avea legătură cu faptul că scrisoarea a fost trimisă pe

10 mai, ziua călătoriei lui Hess: poate credea că, într-o perioadă foarte scurtă de timp, totul se va schimba.)

În arhivele Hamilton există o scrisoare datată 29 aprilie 1941 – între data la care a avut loc întâlnirea de la Londra şi 3 mai, când a fost trimisă scrisoarea lui Blackford – semnată „Eustace“ şi trimisă de la reşedinţa rectorului King's College, Newcastle-upon-Tyne.[84]

Autorul este uşor de identificat – lordul Eustace Percy, unchiul soţiei lui Hamilton, fratele mai mic al celui de-al VIII-lea duce de Northumberland. În scrisoare, acesta îi spune „dragului Douglo“ că în acea dimineaţă îi venise ideea unei „metode mai bune“ de a acţiona dacă ar fi fost abordat de Serviciul de Informaţii al RAF, continuând cu prezentarea sugestiilor sale. În mod surprinzător, acestea apar, cuvânt cu cuvânt, în răspunsul dat de Hamilton lui Blackford – el le copiase pur şi simplu.

Una dintre informaţiile importante ce apar de aici este că Hamilton accepta sfaturi – poate chiar şi instrucţiuni – de la alţii. Dar o altă informaţie importantă este şi mai elocventă. Era clar că Hamilton era nemulţumit de presiunea exercitată asupra lui de Serviciul de Informaţii al RAF, astfel încât este clar că nu ar fi putut lua parte de bunăvoie la un complot al serviciilor.

Faptul că lordul Eustace Percy era implicat dezvăluie o altă conexiune importantă. La moartea celui de-al IX-lea duce de Northumberland – nepotul lui Perey şi cumnatul lui Hamilton – se referea Albrecht Haushofer în scrisoarea sa din 23 septembrie 1940. Şi, aşa cum vom vedea, reşedinţa familiei Northumberland, castelul Alnwick, avea să joace un rol destul de curios în zborul lui Hess.

A fost oare o capcană a serviciilor de informaţii?

Această serie de întâlniri între Hamilton, Blackford şi Robertson este considerată de unii o dovadă că, de fapt,

Comitetul XX al MI5 a fost răspunzător de ademenirea lui Hess în Marea Britanie, deşi este neclar cum interceptarea unei scrisori care nu face nici o menţiune la Hess ar fi putut inspira un plan pentru a-i întinde o cursă. Însă prima întâlnire nu a avut loc până în luna martie a anului 1941, iar la acea dată planul era deja destul de avansat. Hess însuşi pusese la cale misiunea cu mult timp înainte – în luna august a anului anterior. Mai mult, dacă cei din Comitetul XX ar fi menţinut o corespondenţă cu Haushofer în numele lui Hamilton, cu siguranţă l-ar fi pus la curent cu privire la acest lucru, atunci când s-au întâlnit cu el, având ocazia perfectă să-i explice şi să-l facă să se implice atunci când ducele a cerut o explicaţie pentru întârzierea răspunsului. În cele din urmă, dacă lui Hess i se întinsese deja o cursă, de ce mai era necesară implicarea lui Hamilton? (Ducele îşi luase deja două concedii, însă în acest timp nu ar fi putut lucra pentru o operaţiune a serviciilor de informaţii; dacă ar fi vrut să o facă, întâlnirile cu Blackford şi Robertson nu ar fi fost necesare.)

Hamilton lucrase în 1936 pentru serviciile de informaţii aeriene, aşa că era cunoscut ca o persoană de încredere şi fusese considerat util în operaţiunile acestor servicii. Dacă privim lucrurile în acest context, se pare că nu există nici o legătură directă între reuniunea la care au încercat să aranjeze o întâlnire cu Haushofer la Lisabona şi sosirea lui Hess peste câteva săptămâni. Dovada – date fiind declaraţiile oficiale făcute la acel moment – sugerează că Hamilton primise scrisoarea, dar că „o pusese în mâinile autorităţilor“. Dar este clar că acestea nu erau nici Serviciul de Informaţii al RAF, nici Comitetul XX al MI5, care păreau că nu au absolut deloc habar despre aşa ceva.

Apoi, mai există şi întrebarea legată de anularea bruscă a operaţiunii Lisabona – aparent deoarece îşi dăduseră seama că era nevoie de o acoperire mai bună – cu doar o săptămână înainte de zborul lui Hess. Pare să fie mai mult decât o coincidenţă. Chiar să nu fi ştiut Stammers,

Blackford şi Robertson de la început că ar fi fost nevoie de aprobarea guvernului?

Un document aflat la PRO dejoacă toate încercările de a lega întâlnirea lui Hamilton cu Blackford şi Robertson de capturarea lui Hess. Este vorba despre un memoriu din partea lui Robertson către superiorul său, general-maior Medhurst, datat 13 mai 1941 – trei zile după sosirea lui Hess –, care dovedeşte în mod clar că Robertson era la fel de surprins ca toţi ceilalţi de apariţia adjunctul führer-ului în Scoţia. Într-adevăr, iniţial nici măcar nu cunoştea identitatea pilotului german care întrebase de duce.[85]

Un factor important pe care încercările anterioare de a explica acest episod nu l-au luat în consideraţie este acela că planul Hess-Haushofer a anticipat că Hamilton îi va arăta scrisoarea superiorului său, înainte de a face vreo mişcare, inclusiv înainte de a răspunde la ea. Cei doi se aşteptau ca Hamilton să arate scrisoarea măcar ministrului aviaţiei, lui Sir Archibald Sinclair, precum şi ministrului de externe, lordul Halifax. Mai mult, este clar că Hess şi Haushofer nu erau deloc îngrijoraţi că aceştia cunosc conţinutul scrisorii.

Aşadar, care este adevărul despre Hamilton şi scrisoarea lui Albrecht Haushofer? Varianta despre care credem că este cea mai în concordanţă cu dovezile, fie ele directe sau circumstanţiale, este următoarea:

Hamilton a primit scrisoarea şi, aşa cum era de aşteptat, a arătat-o atât lui Halifax, cât şi lui Sinclair. Ambii miniştri susţineau iniţiativele de pace, care trebuiau să rămână secrete şi să nu ajungă la urechile lui Churchill. Aşa că, deşi este adevărat că Hamilton a arătat scrisoarea superiorilor săi, nu se spune că aceştia au păstrat secretul.

Apoi Hamilton şi-a luat concediu pentru a face aranjamentele necesare acţiunii lui Hess. Însă, deodată, o copie a scrisorii soseşte la Serviciul de Informaţii al RAF, probabil de la MI5. Aceştia – la fel ca şi Comitetul XX – au considerat că filiera merită cercetată şi l-au contactat pe

Hamilton. Nu ştiau de planul Hess, pe care imixtiunea lor accidentală ameninţa să-l dezvăluie. Pus faţă în faţă cu scrisoarea, în biroul lui Stammers, Hamilton nu a avut de ales şi a trebuit să nege că ar fi avut cunoştinţă de ea.

Ştiind că zborul lui Hess era planificat pentru începutul lunii mai, ducele a tras de timp. Îngrijorat că planul ar putea fi descoperit, a încercat să afle de la Blackford şi Robertson ce se întâmplase cu scrisoarea şi cine mai ştia de existenţa ei. În mod evident, a primit asigurări că ieşirea la iveală a copiei era o simplă coincidenţă. Operaţiunea Lisabona a fost apoi anihilată din cauza presiunilor venite de sus, iar Blackford şi Robertson au fost făcuţi să creadă că era nevoie de autorizaţie din partea Cabinetului de Război. Acest lucru ar fi blocat operaţiunea, fără a da însă de gol nimic în legătură cu zborul lui Hess.

Presupunând că Hamilton arătase scrisoarea lui Halifax şi lui Sinclair, oare unul dintre ei a intervenit pentru a stopa iniţiativa Blackford-Robertson? Dacă este aşa, atunci trebuie să fi fost vorba despre Sinclair, întrucât Halifax nu mai era ministru de externe – între timp, Churchill găsise o modalitate foarte vicleană de a-l trimite undeva departe de Marea Britanie. Lordul Lothian, ambasadorul britanic la Washington, murise brusc în decembrie 1940, iar prim-ministrul profitase de ocazie ca să scape de unul dintre mulţii susţinători ai negocierilor de pace din cabinetul său, numindu-l pe Halifax în locul lui Lothian. (Halifax fusese a doua alegere a lui Churchill; iniţial îi oferise postul lui Lloyd George din exact acelaşi motiv, însă şiretul bătrânel velş refuzase, pentru că se pregătea să devină prim-ministru în momentul în care, aşa cum fusese convins, Churchill ar fi fost înlăturat, imediat ce ar fi început negocierile cu Germania.[86]) După ce a scăpat de Halifax, Churchill l-a numit în postul de ministru de externe pe Anthony Eden, un susţinător credincios al politicii lui de luptă „până la capăt“.

Este clar că Hamilton a pus la cale ceva în lunile scurse

între sosirea scrisorii lui Haushofer şi venirea lui Hess. Însă bineînţeles aceasta este doar versiunea englezilor cu privire la toată povestea.

Pregătirile germane

Cum era de aşteptat, se pare că s-au făcut foarte multe pregătiri şi au avut loc negocieri preliminare pentru misiunea lui Hess. Dar varianta acceptată este că, neprimind nici un răspuns de la Hamilton prin intermediul lui Albrecht, locţiitorul führer-ului decisese să adopte o abordare mai directă şi să-i facă ducelui o vizită neanunţată. Dacă această variantă este corectă, atunci ne-am aştepta ca – în afară de propriile pregătiri ale lui Hess pentru misiune – să nu găsim nici o dovadă cu privire la alte activităţi de acest fel. Totuşi, se pare că au existat o sumedenie de astfel de acţiuni. Deosebit de interesant este faptul că, în perioada octombrie 1940 – februarie 1941, Ernst Bohle, şeful AO, era ocupat cu traducerea în limba engleză a unor documente legate de misiune. În 1945, el le-a spus celor care îl interogau: „Eu am tradus tot ce era legat de această călătorie în Anglia. Nu ştiam că mergea în Anglia. Credeam că se duce în Elveţia.“[87] Acest lucru este confirmat de jurnalul lui Goebbels, în care acesta povesteşte despre o întâlnire cu Bohle, desfăşurată la câteva zile după zborul lui Hess, în cadrul căreia şeful AO i-a spus că el tradusese toate documentele pe care Hess le luase cu el.[88]

În primele luni ale anului 1941, Albrecht Haushofer a făcut mai multe vizite în ţări neutre. În perioada 2-5 februarie, a fost în Suedia, deşi rămâne încă un mister motivul pentru care a mers acolo.[89] Însă, după cum am menţionat mai sus, acest interval de timp coincide cu una dintre perioadele misterioase de concediu ale lui Hamilton (26 ianuarie – 5 februarie). Şi, la cererea expresă a lui

Hess, Albrecht a deschis calea negocierilor cu Sir Samuel Hoare, în Madrid. Agentul lui Haushofer a fost un diplomat german numit Heinrich Stahmer, un fost student al său, care l-a abordat pe Hoare prin intermediul Ambasadei Suediei în Spania.[90] Potrivit lui Scott Newton, „consecinţa a fost că Hoare şi Haushofer au fost de acord că nici un armistiţiu nu putea fi încheiat fără înlăturarea de la putere atât a lui Hitler, cât şi a lui Churchill“.[91] Am văzut deja că Hoare era implicat în diferite întâlniri cu mediatori din partea germanilor.

Pe 28 aprilie 1941, Albrecht se afla în Elveţia pentru a se întâlni cu un alt important intermediar în negocierile de pace, Cart Jacok Burckhart, membru (şi mai târziu preşedinte) al Comitetului Internaţional al Crucii Roşii.[92] (Implicarea sa este departe de a fi accidentală: fusese înalt comisar al portului Danzig – locul unde începuse războiul din perioada 1937-1939, fiind recomandat pentru acest post de către Rudolf Hess.[93]) Burckhart se aflase în legătură cu un contact britanic anonim „apropiat al cercurilor conservatoare şi al monarhiei“, care „exprimase dorinţa importantelor cercuri engleze de a examina alternativa păcii“.[94] De fapt, deşi unii cred că această misterioasă persoană de contact a lui Burckhardt ar fi putut fi Montagu Norman, guvernator al Băncii Angliei, mărturia lui Karl Haushofer sugerează – aşa cum vom vedea – că era vorba despre Sir Samuel Hoare.[95]

Agentul triplu

Deşi de formaţie muzician, Albrecht Haushofer semăna foarte mult cu tatăl său, fiind secretar al Societăţii Geografice Germane şi editor al jurnalului *Geopolitik*. Este aproape sigur că, datorită acestor funcţii, în anii 1930 a călătorit în mai multe ţări, printre care Marea Britanie, SUA, Japonia şi China. În 1936 a fost trimis la Londra pentru a pregăti întâlnirea foarte fructuoasă dintre Lloyd

George şi Hitler.[96] În Marea Britanie era considerat un personaj suficient de important pentru a primi o invitaţie la încoronarea lui George al VI-lea, în 1937.[97]

Evident, Haushofer se afla sub supraveghere. Un raport al serviciilor de informaţii britanice din 1937 preciza: „Nu este un om bogat şi se crede că vizitele sale frecvente în această ţară au fost plătite de un departament al guvernului... Sursa care a dezvăluit acest lucru a considerat că Haushofer este probabil implicat într-o activitate de colectare de informaţii din Marea Britanie.“[98] Dar pentru cine strângea informaţii Haushofer? Nu numai că acţiona ca intermediar al lui Hess în ceea ce priveşte planurile de pace, ci era simultan şi agent pentru iniţiativele de pace ale lui Himmler.[99] Apoi, era implicat şi în opoziţia conservatoare germană împotriva lui Hitler, Grupul Societăţii de Miercuri[54], desfăşurând misiuni şi în numele acestora.[100]

Era cunoscut chiar ca având contacte cu membri ai reţelei de spioni sovietici, Orchestra Roşie[55], din Germania nazistă[101]. În cadrul întâlnirilor cu Carl Burckhardt, desfăşurate în Elveţia, Haushofer acţiona nu numai pentru Hess, ci şi pentru Himmler şi pentru Grupul Societăţii de Miercuri.[102] Lucru care presupunea un imens nivel de concentrare, pentru a-şi aminti ce să raporteze fiecăruia dintre ei.

(În mod inevitabil, activităţile subversive ale lui Albrecht Haushofer l-au ajuns din urmă: a fost închis după atentatul cu bombă asupra lui Hitler din iulie 1944 şi executat, probabil de către SS, în aprilie 1945, cu puţin înainte de

---

54 Mittwochgesellschaft – prescurtarea pentru Freie Gesellschaft zur wissenschaftlichen Unterhaltung (Societatea Liberă pentru Discuţii Academice), organizaţie ai cărei membri se întâlneau în fiecare a doua miercuri a lunii; în perioada celui de-Al Treilea Reich societatea a exprimat opinii critice referitoare la aspecte etnice şi de drept. (n.red.)

55 Rote Kapelle – nume dat celor trei reţele sovietice de spionaj care acţionau în Europa sub ocupaţie nazistă şi în Elveţia, în timpul celui de Al Doilea Război Mondial. (n.red.)

capitularea Germaniei.)

Având în vedere toate aceste interese variate şi aparent contradictorii, cum putem fi siguri că numeroasele deplasări ale lui Haushofer în ţări neutre, desfăşurate în această perioadă aveau legătură cu misiunea lui Hess? Este clar că acest lucru este adevărat cel puţin în cazul unora dintre ele: atât zborul din Spania, cât şi cel din Elveţia au fost autorizate chiar de Hess şi este foarte sugestiv faptul că în ambele cazuri el i-a raportat imediat lui Haushofer. În plus, iată ce mărturisea acesta în timpul interogatoriului Aliaţilor din octombrie 1945:

> Sunt ferm convins că motivul care a stat la baza acestei acţiuni [zborul lui Hess] a fost onoarea proprie şi disperarea lui în ceea ce priveşte crimele care aveau loc în Germania. El credea cu tărie că dacă se sacrifică şi merge în Anglia, s-ar putea să fie în stare să facă ceva pentru a le stopa. În acea vreme, Hess a iniţiat discuţii cu doritorii de pace şi persoana responsabilă de aceştia a fost fiul meu, care a fost ucis. Aflat în Elveţia el a vorbit cu Burckhardt, care i-a spus să revină în Elveţia, pentru a zbura apoi la Madrid, unde ar fi avut o întrevedere cu lordul Templewood [titlul oferit lui Sir Samuel Hoare în 1944]. Când fiul meu s-a întors din Elveţia, Hess a discutat din nou cu el, după care a zburat în Anglia. Nu ştiu despre ce au vorbit în cadrul acelei discuţii.[103]

Oricum, cu câteva zile în urmă, Haushofer le spusese ofiţerilor din departamentul american de informaţii, Biroul de Servicii Strategice (OSS), că fiul lui se întâlnise cu Hoare în Elveţia. (Spre deosebire de interviul reprodus mai sus, acesta din urmă nu a fost împărtăşit cu ceilalţi Aliaţi. Am putut însă să obţinem o copie din arhivele OSS.)

În 1941 Germania şi-a trimis emisari de pace în Marea Britanie, prin Elveţia. Albrecht a fost trimis în Elveţia. Acolo s-a întâlnit cu un agent secret britanic – un oarecare lord Templewood, cred. În această propunere de pace, ne-am oferit să cedăm la Norvegia, Danemarca şi Franţa. O întâlnire mai mare urma să aibă loc la Madrid. Atunci când fiul meu s-a întors, a fost imediat chemat de Hess la Augsburg. Câteva zile mai târziu, Hess a zburat către

Anglia.[104]

Alte confirmări cu privire la evenimente pot fi extrase din reacţia lui Karl Haushofer la o poveste care a apărut în ziarul american *Stars and Stripes* în ianuarie 1946 şi care suna cam aşa:

> Delegaţi de pace din „importante cercuri engleze“ au fost puşi în legătură cu un reprezentant al lui Rudolf Hess cu o lună înainte ca acesta să zboare în Anglia şi să fie reţinut, în mai 1941. Iată ce dezvăluie un raport confidenţial, de 1 400 de cuvinte, aflat printre documentele secrete ale lui Adolf Hitler. La 48 de ore de la plecarea lui Hess, consilierul său, dr. Albrecht Haushofer, i-a scris führer-ului, recunoscându-şi rolul în iniţiativele de pace, în cadrul cărora a afirmat că s-au folosit de un important oficial elveţian de la Crucea Roşie Internaţională, în calitate de intermediar.

Într-o scrisoare trimisă părintelui Edmund A. Walsh – un iezuit american care a avut rolul de consultant special al procurorului american de la Nürnberg şi cu care Karl Haushofer stabilise o legătură bazată pe respect reciproc – Haushofer a inclus o copie a acestui articol, cu următorul comentariu: „Spune exact adevărul – lucru care nu se întâmplă decât foarte rar în articolele de ziar.“[105]

Vedem aşadar că deplasările lui Albrecht în străinătate aveau strânsă legătură cu misiunea lui Hess şi că a existat o conexiune sigură – chiar dacă neclară – între discuţiile din Elveţia cu Burckhardt, cele cu Hoare din Spania şi zborul lui Rudolf Hess. De asemenea, este evident că un personaj-cheie al părţii britanice a fost foarte influentul politician devenit diplomat, Sir Samuel Hoare. Albrecht s-a întors din ultima dintre aceste întâlniri cu o stare de spirit atât de neobişnuită, încât mama lui a relatat-o chiar în jurnalul ei. Martha Haushofer vorbeşte despre un telefon pe care fiul ei i l-a dat din Elveţia, în perioada întâlnirilor cu Burckhardt şi în care spunea că misiunea „nu a fost fără succes“.[106]

Pe 5 mai, data întoarcerii acestuia în Germania, ea

notează: „conversaţiile lui Albrecht au fost fructuoase“.[107] Cu şapte luni înainte, tonul lui fusese mult mai pesimist, aşa cum am văzut, de unde deducem că întâlnirile îi dăduseră toate motivele să creadă că exista o speranţă reală că negocierile de pace cu Marea Britanie sunt iminente. Însă Haushofer a fost oare singurul reprezentant al Germaniei la aceste întâlniri sau la ele a fost prezent şi Rudolf Hess?

Există o ipoteză conform căreia adjunctul însuşi a mers în Spania pentru a se întâlni cu membrii partidei britanice pro-pace, în jur de 20-22 aprilie 1941, cu doar trei săptămâni înainte de zbor. În 1959, Heinrich Stahmer (agentul lui Albrecht în Spania) a susţinut că a existat un plan legat de o întâlnire între Hoare şi lordul Halifax, pe de o parte, şi Hess şi Albrecht Haushofer, pe de altă parte, desfăşurată fie în Spania, fie în Portugalia, în februarie sau martie 1941.[108] Din păcate, el nu a putut să spună dacă o astfel de întâlnire a avut loc, însă, din fericire, Scott Newton a clarificat chestiunea, prezentând o întâmplare importantă.[109] El a dezvăluit că prezenţa lui Hess în Spania a fost relatată în presa franceză (deşi presa germană s-a străduit să nege acest lucru). Ministerul de Externe britanic l-a contactat pe regele Carol al II-lea al României – aflat pe atunci în exil la Sevilla – pentru detalii. Acesta a confirmat că Hess vizitase Madridul. Nedumerit de tăcerea lui Hoare cu privire la prezenţa unui nazist de un rang atât de înalt, Ministerul de Externe a vrut să ştie dacă era adevărat. Replica lui Sir Samuel este o capodoperă de eschivare diplomatică, dar curios de transparentă. El afirmă că, dacă Hess s-ar fi aflat în Spania, „sosirea sa a fost în mod remarcabil păstrată secretă, iar prezenţa sa în oraş nu a făcut încă valuri“.[110] Cel mai grăitor dintre toate este faptul că, deşi dosarele cu corespondenţa dintre ambasada de la Madrid şi Ministerul de Externe au fost oferite PRO după cincizeci de ani, toate documentele legate de weekendul 20-22 aprilie 1941 sunt

secrete până în anul 2017.[111] În mod clar, în acea perioadă s-a petrecut ceva foarte delicat, ceva asupra căruia Ministerul de Externe doreşte să păstreze încă secretul. Dovezile arată că Hess s-a întâlnit personal cu reprezentanţii britanici – probabil şi cu Sir Samuel Hoare – în Spania, cu puţin timp înainte de zbor.

Tragem concluzia că deplasările lui Albrecht aveau drept scop dezvoltarea abordării iniţiale a lui Hamilton, care se răcise după scrisoarea trimisă pe 23 septembrie 1940. În aceste condiţii, deplasările ar fi putut avea un singur scop: acela de a coordona împreună cu grupul pro-pace britanic pregătirile pentru zborul lui Hess.

Rămâne însă o întrebare importantă: dacă Hess, în persoană sau prin intermediul lui Haushofer, a putut să întâlnească reprezentanţii britanici pe teren neutru, de ce credea că mai este necesar să facă un zbor prostesc, de unul singur, pe teritoriul inamic? În lumina credinţei ferme a lui Albrecht, conform căreia discuţiile fuseseră foarte promiţătoare, misiunea poate părea complet inutilă. Hess şi-a început pregătirile pentru zbor în septembrie 1940, în jurul datei la care Albrecht i-a trimis scrisoarea lui Hamilton, astfel că zborul ar fi putut fi o parte a planului general încă de la început. Dacă Hess ar fi fost cu adevărat un idealist solitar, aşa cum afirmă varianta oficială, înflăcărat de ideea gestului suprem, nimeni din Marea Britanie nu ar fi ştiut de venirea sa. Însă, având în vedere că Hess se întâlnise cu Sir Samuel Hoare şi cu alţi reprezentanţi britanici la Madrid, în aprilie, şi că şi partea britanică făcuse pregătiri, această variantă nu poate fi adevărată. Este clar că Hess credea că se duce la o întâlnire secretă de două zile, aşteptându-se să se întoarcă în siguranţă în Germania, fără să ştie nimeni că fusese plecat. Ştim cu certitudine că nu dorea ca dezertarea sa să fie privită ca un măreţ gest public, pentru că unul dintre primele lucruri pe care le-a solicitat la sosire a fost ca presa să nu afle de prezenţa sa.[112]

Aşadar, de ce a zburat în Scoţia? De ce nu a continuat să negocieze pe teritoriul unei ţări neutre?

Spionii lui Churchill îi dăduseră asigurări că prim-ministrul ştia totul despre reţeaua planului de pace din afara graniţelor, căreia îi limita activitatea. După plecarea lui Halifax din postul de ministru de externe, toate iniţiativele diplomatice erau supuse privirii atente a lui Eden, care nu făcea nimic fără să-l informeze pe Churchill. Zborul ar fi fost o abordare mult mai directă a cercurilor pro-pace britanice, evitând intermediarii. Chiar şi aşa, trebuie să recunoaştem că acţiunea a reprezentat un risc enorm. De ce să îţi asumi o aventură atât de periculoasă dacă nu ar fi fost absolut esenţial?

Singurul răspuns care are sens este acela că Hess trebuia să întâlnească pe cineva care nu putea părăsi teritoriul Marii Britanii. Nu se mai putea discuta prin intermediari; pionii principali trebuiau să se afle faţă în faţă. Şi, de vreme ce misteriosul pion principal britanic nu putea părăsi ţara, trebuia ca Hess să ajungă la el.

Note

[1] Corespondenţa dintre Hess şi cei doi Haushofer referitoare la iniţierea planului a fost capturată de britanici la sfârşitul războiului şi apoi restituită guvernului vest-german în 1958, după realizarea unor copii microfilm care au fost predate Biroului Arhivelor Publice. Traducerile acestora au fost publicate în *Documents on German Foreign Policy* (*1918-1945*), Seria D, vol. XI.

[2] Documents *on* German *Foreign* Policy (*1918-1945*), Seria D, vol. XI, pp. 15-18 (documentul original poartă referinţa C109/C002185-7)

[3] Wootton, Capitolul XXIX

[4] Arhivele OSS/CIC, Arhivele Naţionale ale SUA,

Maryland: „Interviu cu prof. Karl Haushofer, general-maior în retragere“, 27 septembrie 1945 (referinţă document XL22853)

[5] Padfiels, *Hess*, p. 114

[6] McBlain, p. 16

[7] Entwhistle, p. 12 (mulţumim lui John Harris pentru că ne-a pus la dispoziţie o copie)

[8] Documents *on* German *Foreign* Policy (*1918-1945*), Seria D, vol. XI, pp. 78-81 (documentul original poartă referinţa C109/C002190-4)

[9] Owen St Clair O'Malley, un anticomunist înflăcărat, a fost ambasador în Ungaria la începutul războiului şi a jucat un rol vital în evacuarea trupelor poloneze în Marea Britanie prin acea ţară. Când Marea Britanie a declarat război Ungariei, în decembrie 1941, O'Malley a devenit ambasador al guvernului polonez al lui Sikorski în exil.

[10] Ambasador britanic în SUA până la moartea sa, în noiembrie 1940. Înainte de război, Lothian fusese un suporter al cooperării anglogermane, iar după căderea Franţei a făcut lobby pe lângă Ambasada Germaniei la Washington pentru a încerca un posibil acord de pace. Deşi acţiunile sale erau susţinute de lordul Halifax, Churchill i-a ordonat să le pună capăt. (Padfield, *Hess*, pp. 126-127)

[11] *Documents on German Foreign Policy* (*1918-1945*), Seria D, vol. XI, p. 129 (documentul original poartă referinţa C109/C002197)

[12] Whaley, pp. 18-19

[13] *Documents on German Foreign Policy* (*1918-1945*), Seria D, vol. XI, p. 129 (documentul original poartă referinţa C109/C002197)

[14] Citat în *Daily Record and Mail*, 12 mai 1941

[15] Churchill, vol. II, pp. 164-165 şi 180-183

[16] Rudolf Hess, p. 14. Discursul lui Hess a fost tradus şi răspândit în Marea Britanie. Deşi este considerat astăzi

un exerciţiu de propagandă – care avea ca scop să pună capăt temerilor britanice şi franceze cu privire la ambiţiile Germaniei –, există un mic semn de întrebare cu privire la sinceritatea sentimentelor personale exprimate în paginile citate.

[17] *Ibid.*, p. 13

[18] PRO FO 1093/1: Traducerea stenogramei întâlnirii cu lordul Simon, 9 iunie 1941

[19] *Documents on German Foreign Policy* (*1918-1945*), Seria D, vol. XI, p. 162 (documentul original poartă referinţa C109/C002203)

[20] PRO FO 1093/1: Traducerea stenogramei întâlnirii cu lordul Simon, 9 iunie 1941

[21] Arhivele Hamilton, Registrul Naţional al Arhivelor, Scoţia

[22] Douglas-Hamilton, *The Truth about Rudolf Hess*, p. 68

[23] *Ibid.*, p. 73

[24] *Ibid.*, pp. 74-77

[25] Reprodusă în *Ibid.*, pp. 94-96

[26] *Ibid.*, p. 99

[27] Arhivele Hamilton, Fascicula 5012

[28] Douglas-Hamilton, *Motive for a Mission*, p. 72

[29] Arhivele Hamilton, Fascicula 5019: Declaraţie olografă a ducelui de Hamilton, în documente legate de acţiunea în justiţie din noiembrie 1943 împotriva lui J. Redfern Collins

[30] Douglas-Hamilton, *The Truth about Rudolf Hess*

[31] Padfield, *Hess*, p. 88

[32] Costello, *Ten Days that Saved the West*, p. 407, citând pagina din jurnalul lui Channon corespunzătoare datei de 13 mai 1941

[33] Susţinut de parlamentarul W. Gallacher în timpul dezbaterii din Camera Comunelor, 27 mai 1941 (Camera Comunelor, vol. 371, col. 1702)

[34] Relatat în *Scotsman*, 23 septembrie 1943

[35] Arhivele Hamilton, Fascicula 5026: Scrisoarea ducelui

de Hamilton către Richard Collier, 13 martie 1959

[36] *Ibid.*, Fascicula 5019: Declaraţia ducelui de Hamilton (a se vedea nota 29)

[37] Douglas-Hamilton, *The Truth about Rudolf Hess*, pp. 71-72

[38] Arhivele Hamilton, Fascicula 5021

[39] *Ibid.*, Fascicula 5019: Declaraţia ducelui de Hamilton (a se vedea nota 29)

[40] *Ibid.*, Fascicula 5000: Scrisoarea locotenent-colonelului T.C.R. Moore către marchizul de Clydesdale, 29 iunie 1935

[41] *Ibid.*, Fascicula 5002: Scrisoarea dr. D. Conwell Evans către marchizul de Clydesdale, 11 mai 1938

[42] *Ibid.*, Fascicula 5019: Însemnarea scrisă de mâna lui Hamilton la declaraţia sa din noiembrie 1943 (a se vedea nota 29)

[43] *Ibid.*, Fascicula 5000: Memoriul cu autor anonim, datat 31 iulie 1939. Scrisoarea de înaintare din partea domnului Hurd către lordul Nigel Douglas-Hamilton, scrisă pe o foaie de agendă a Union Bank of Scotland şi datată 14 august 1939, îl descrie pe expeditor ca fiind „o veche cunoştinţă care a fost unul dintre fondatorii mişcării de prietenie anglo-germane“.

[44] *Ibid.*, Fascicula 5012: Memoriu din partea lordului Halifax către Clydesdale, 3 mai 1938

[45] PRO, WO199/3288B: „Raport special al prizonierului de război“ de colonel R.A. Lennie, ofiţer comandant, Spitalul Militar Drymen, 13 mai 1941

[46] Arhivele Hamilton, Fascicula 5001: Scrisoarea lordului Malcolm Douglas-Hamilton, expediată de la Şcoala de Aviaţie Nr. 12, RAF Grantham (Lincolnshire), către „Douglo“, 9 noiembrie 1939. Scrisoare din partea lui „Mac“, datată 30 octombrie 1939, ataşată.

[47] *Ibid.*, Fascicula 5019: Declaraţie nedatată a ducelui de Hamilton privind legăturile sale cu Albrecht Haushofer

[48] *Ibid.*, Fascicula 5019: Declaraţia ducelui de Hamilton (a

se vedea nota 29)

[49] *Daily Express*, 18 mai 1941. Aspecte confirmate şi în raportul lui Kurt Hahn cu privire la afacerea Hess (Arhivele Hamilton, Fascicula 5005)

[50] *Daily Telegraph*, 10 martie 1939

[51] *The Times*, 4 iunie 1936

[52] Arhivele Hamilton, Fascicula 5001: Variantă ataşată scrisorii lordului David Douglas-Hamilton către marchizul de Clydesdale, 22 septembrie 1939

[53] *Ibid.*: Scrisoarea lui Clydesdale către lordul Halifax, 30 septembrie 1939

[54] *Ibid.*: Scrisoarea lordului David Douglas-Hamilton către Clydesdale, 22 septembrie 1939

[55] *Ibid.*: Scrisoarea lordului David din 22 septembrie 1939 spune că „Hahn se întâlneşte cu Ogilvie de la BBC pentru a se asigura că în Germania se face cât mai multă publicitate posibilă". Într-o scrisoare către ducele şi ducesa de Hamilton, datată 9 august 1967, Hahn citează scrisoarea din 11 octombrie 1939 din partea lui Sir Frederick Ogilvie, director general al BBC (1938-1942): „Poate că ai dori să ştii că scrisoarea lordului Clydesdale a fost citată în cadrul jurnalului de ştiri germane din data de 6 octombrie, la ora 10.15 p.m.". Hahn comentează: „Îi trimisesem anterior o traducere în limba germană a scrisorii."

[56] *Ibid.*, Fascicula 5017

[57] *Ibid.*, Fascicula 5001. Pentru a vedea lista completă a celor prezenţi, consultaţi site-ul internet al autorului, www.pharo.com

[58] Pentru a parcurge un rezumat al carierei lui Reichenau, consultaţi Snyder, pp. 283-284

[59] Padfield, *Hess*, p. 33

[60] Winterbotham, *The Nazi Connection*, pp. 81-88

[61] Harris şi Trow, p. 162, citând corespondenţa aflată în posesia familiei Haushofer

[62] *Documents on German Foreign Policy* (1918-1945),

Seria D, vol. XI, pp. 129-132 (documentul original poartă referinţa C109/C002197-202)

[63] Colville, p. 134

[64] *Ibid*.

[65] Haxey, p. 199

[66] *Documents on German Foreign Policy* (1918-1945), Seria D, vol. XI, pp. 129-131 (documentul original poartă referinţa C109/C002198)

[67] *Ibid*., pp. 162-163 (documentul original poartă referinţa C109/ C002204-5)

[68] Abia în 1992, când a fost pusă la dispoziţia publicului o fotocopie, de către Biroul Arhivelor Publice, parte a dosarului FO 1093/12, scrisoarea a fost făcută şi ea publică. Până atunci, conţinutul acesteia fusese cunoscut prin intermediul unei ciorne aflate în arhivele Ministerului de Externe german, a cărei traducere a fost publicată în *Documents on the German Policy*, Seria D, vol. XI., pp. 131-132 (documentul original poartă referinţa C109/C002202).

[69] PRO, FO 1093/11: raportul cenzorului, datat 6 noiembrie 1940

[70] *Ibid*.: Scrisoare din partea Ministerului de Război (numele autorului este cenzurat) către Henry Hopkinson de la Ministerul de Externe, 22 noiembrie 1940

[71] *Ibid*.: Scrisoare din partea lui Henry Hopkinson către Ministerul de Război, 7 decembrie 1940 (fragmente din această scrisoare au fost cenzurate).

[72] *Bulletin and Scots Pictorial*, 15 mai 1941

[73] PRO, WM 142(42)2. (Raportul este reprodus în *Motive for a Mission*, de Douglas-Hamilton, p. 292)

[74] Declaraţia ducelui de Hamilton, noiembrie 1943 (a se vedea nota 29)

[75] Padfield, *Hess*, p. 146

[76] *Ibid*., p. 156

[77] Arhivele Hamilton, Fascicula 5011

[78] *Ibid*.: Scrisoarea colonelului F.G. Stammers către ducele

de Hamilton, 28 martie 1941; răspunsul lui Hamilton, 6 aprilie 1941

[79] *Ibid.*: Telegramă din partea căpitanului de grup F.G. Stammers către ducele de Hamilton, 18 aprilie 1941

[80] Douglas-Hamilton, *The Truth about Rudolf Hess*, p. 129

[81] Arhivele Hamilton, Fascicula 5011: Scrisoarea ducelui de Hamilton către colonelul F.G. Stammers, datată 28 aprilie 1942. Se pare că Hamilton a antedatat această scrisoare, deoarece conţine textul sugerat de lordul Eustace Percy în scrisoarea sa din 29 aprilie (a se vedea nota 84)

[82] *Ibid.*: Scrisoarea lui D.L. Blackford către ducele de Hamilton, 3 mai 1941

[83] *Ibid.*: Scrisoarea ducelui de Hamilton către D.L. Blackford, 10 mai 1941

[84] *Ibid.*: Scrisoarea lui „Eustace“ (lordul Eustace Percy) către Hamilton, 29 aprilie 1941

[85] PRO, KV235

[86] Day, p. 36

[87] Arhiva Imperial War Museum, FO 645, dosar 155

[88] Goebbels, p. 377

[89] Padfield, *Hess*, p. 156

[90] Wolf Rüdiger Hess, pp. 79-80, citând note scrise de Stahmer în 1959

[91] Newton, pp. 183-184

[92] Padfield, *Hess*, p. 156

[93] Douglas-Hamilton, *The Truth about Rudolf Hess*, p. 195

[94] Padfield, *Hess*, p. 178

[95] Harris şi Trow, p. 165

[96] Douglas-Hamilton, *The Truth about Rudolf Hess*, pp. 60-61

[97] Arhivele Hamilton, Fascicula 5002

[98] Harris şi Trow, p. 142

[99] Reitlinger, p. 164

[100] *Ibid.*

[101] Unul dintre elevii lui Haushofer a fost arestat ca făcând

parte din Orchestra Roşie (Reitlinger, p. 163). În plus, unul dintre contactele familiei Haushofer este discret numit în scrisoarea lui Karl Haushofer din data de 31 august 1940 (a se vedea nota 2 de mai sus) „Americanul din Wisconsin“. Acesta este fie Arvid Harnick de la Ministerul Economiei, care studiase la Universitatea din Wisconsin, fie soţia sa de origine americană, Mildred, pe care a întâlnit-o şi cu care s-a căsătorit acolo. Ambii au fost condamnaţi ca membri ai Orchestrei Roşii (Reitlinger, pp. 231-232)

[102] Reitlinger, pp. 163-164

[103] Arhivele Naţionale ale SUA, Washington D.C.: „Mărturia lui Karl Haushofer, luată la Nürnberg, Germania, în data de 5 octombrie 1945, de către colonelul Howard A. Brundage, JAGD, OUSCC“

[104] Dosarele OSS/CIC, Arhivele Naţionale ale SUA, Maryland: „Interviu cu prof. Karl Haushofer, general-maior în retragere“, 27 septembrie 1945 (documentul cu referinţa XL22853)

[105] Documentele părintelui Edmund A. Walsh, Biblioteca Universităţii Georgetown, Washington, DC: Scrisoarea dr. Karl Haushofer, 7 februarie 1946

[106] Costello, *Ten Days that Saved the West*, p. 457

[107] *Ibid*.

[108] Wolf Rüdiger Hess, pp. 79-80, citând note scrise de Stahmer în 1959

[109] Newton, p. 188

[110] *Ibid*.

[111] PRO, FO 371/26945

[112] PRO, PREM 3/219/7: „Raport cu privire la interviul cu Herr Hess, scris de colonelul duce de Hamilton, 11 mai 1941“

CAPITOLUL CINCI
În necunoscut

La izbucnirea războiului, Hess îi ceruse lui Hitler permisiunea de a se înrola în Luftwaffe. Nu e de mirare că führer-ul, îngrozit de ideea de a-şi pierde locţiitorul într-o înfruntare, a refuzat şi a încercat să-i smulgă acestuia promisiunea că va rămâne la sol pe durata războiului. Hess s-a împotrivit, aşa că au ajuns la o soluţie de compromis, prin care acesta accepta ca, timp de un an de zile, nici măcar să nu încerce să zboare.[1] Acea promisiune a expirat în septembrie 1940, aşa că Hess nu a mai pierdut timpul. A început imediat să se pregătească de zbor.

Una dintre întrebările care au stârnit cele mai aprinse dezbateri în legătură cu întreaga misiune este dacă Hitler ştia dinainte de zborul lui Hess. Deşi atât Hitler, cât şi Hess au afirmat în mod repetat că führer-ul nu a avut cunoştinţă de misiunea în Scoţia a locţiitorului său, există dovezi convingătoare că acesta a ştiut despre zbor şi chiar l-a aprobat.

Versiunea pe care Hess a susţinut-o în faţa celor care l-au capturat a fost că misiunea sa era în concordanţă cu dorinţele lui Hitler, dar că a fost desfăşurată fără cunoştinţa acestuia. Sigur că era puţin probabil ca Hess să recunoască în faţa britanicilor că Hitler ştia, pentru că astfel le-ar fi dat un avantaj mult prea mare în războiul propagandistic: britanicii ar fi putut susţine apoi că Hitler cerşea pacea. Era important ca numele lui Hitler să nu fie amestecat în această poveste de la început, pentru a-i da apoi ocazia unei „negări plauzibile“ în cazul în care s-ar fi aflat adevărul.

Pe de altă parte, reiese clar din modul în care Hess şi-a organizat misiunea că nu era vorba despre o operaţiune care avea aprobarea oficială şi că existau motive

întemeiate să nu fie dezvăluită celorlalte persoane din ierarhia nazistă, chiar dacă Hitler ar fi ştiut despre ea. Aşa că Hess trebuia să facă personal toate pregătirile pentru obţinerea şi modificarea avionului cu care a decolat din Augsburg. Deşi ar fi fost mult mai uşor să decoleze de pe un aerodrom din Franţa sau Olanda, decât să zboare de unul singur peste teritoriul Germaniei, în acest fel el a redus la minimum numărul persoanelor care au ştiut despre misiune. (Există dovezi că Göring ştia despre zbor, deşi nu este clar dacă i s-a spus de la început despre plan sau dacă îl descoperise prin intermediul informatorilor săi, infiltraţi printre oamenii lui Hess.[2])

Poate că Hitler l-a renegat pe Hess deoarece îi era teamă ca partenerii săi din Axă să nu creadă că Germania încerca să negocieze pacea fără ştirea lor. În acel moment, relaţiile Germaniei cu Italia erau deosebit de tensionate: când a auzit despre zborul lui Hess, von Ribbentrop s-a temut mai ales că această misiune ar fi putut să-i nimicească. Şi dacă ruşii ar fi văzut că strategia Germaniei era să facă pace cu Marea Britanie, ar fi înţeles că se puteau aştepta în orice moment ca naziştii să le calce graniţele. Întreaga strategie a lui Hitler de a-l amăgi pe Stalin, dându-i falsa impresie că se află în siguranţă, se baza pe convingerea acestuia că toate eforturile lui Hitler se îndreptau către invadarea teritoriului britanic. Acest lucru ar putea să nu dovedească neapărat că Hitler ştia de zbor, însă cu siguranţă arată că nu ar fi recunoscut niciodată acest lucru.

Cei mai informaţi analişti din acele vremuri au presupus că Hess trebuie să fi plecat cu binecuvântarea lui Hitler. La doar două luni după zbor, James Murphy a scris un articol, intitulat „Cine l-a trimis pe Rudolf Hess?“, în care scria: „Nu a fost vreo scamatorie a lui Hess, nici o fugă din ţara sa natală. A fost parte dintr-o politică gândită cu multe luni înainte. Metoda dramatică de abordare este apropiată de stilul wagnerian al lui Hitler. Şi Hitler a avut, fără îndoială, un cuvânt de spus.“[3]

Nerecunoaşterea de către Hitler a faptului că a ştiut despre zbor este în deplină concordanţă cu stilul lui de a conduce. De-a lungul carierei sale, şi-a menţinut puterea ascunzându-le lucruri chiar şi celor mai de seamă nazişti, atunci când considera că este necesar, adoptând metoda „dezbină şi stăpâneşte“. Ştia că este înconjurat de persoane ambiţioase care, în ciuda jurământului de loialitate, ar fi putut eventual să conspire împotriva lui în încercarea de a conduce ele Germania. Cu excepţia lui Rudolf Hess, toţi ceilalţi lideri nazişti erau în permanenţă angajaţi într-o luptă pentru putere, spionându-se între ei şi încercând să preia conducerea asupra domeniului celuilalt. Hitler s-a folosit cu abilitate exact de aceste ambiţii, pentru a-şi menţine propria poziţie supremă. Faptul că îi lăsa pe lideri să se războiască între ei nu numai că îi împiedica pe aceştia să îşi unească forţele împotriva lui, ci îi şi întărea poziţia de autoritate. Numai el ar fi putut pune punct disputelor dintre ei.

Mulţi alţii erau convinşi că Hitler ştia – sau chiar că ar fi aprobat – misiunea lui Hess, refuzând să mai recunoască faptul că a făcut parte dintr-un plan aranjat dinainte, atunci când el a dat greş. Colonelul Armando Bernal, ataşatul militar mexican la Berlin, a susţinut că führer-ul autorizase acţiunea, însă inventase povestea nebuniei lui Hess atunci când şi-a dat seama că acesta eşuase.[4] Iar Ernst Bohle, şeful AO care îl ajutase pe Hess să traducă scrisorile către ducele de Hamilton, era convins că Hitler ştia tot. În timpul interogatoriului desfăşurat de Aliaţi în septembrie 1945, el spunea:

> ... în acel moment eram convins, lucru pe care nu îl pot dovedi astăzi, că Hitler ştia tot, pentru că mi se părea imposibil ca Hess să întreprindă ceva de o asemenea însemnătate fără a-l întreba mai întâi pe Hitler... Credeam că numai trei oameni din Germania ştiau despre misiune: Hitler, Hess şi cu mine... Am primit ordine să nu vorbesc cu nimeni, nici măcar cu propriul său frate, care era în biroul meu, şi nici măcar cu secretarul său.[5]

La patru zile după zborul lui Hess, a fost interceptată o

convorbire telefonică din partea Ambasadei Japoniei din Roma, către Tokyo, în care se relata despre vizita lui von Ribbentrop, care se grăbise să îl reasigure pe Mussolini de angajamentul Germaniei faţă de acordul Axei. Conform acestei convorbiri telefonice, von Ribbentrop le-a spus lui Mussolini şi contelui Ciano că, deşi acţiunea lui necesita „patronajul“ führer-ului, Hess „a desfăşurat zborul pe cont propriu“. Raportul confirmă că Hess se întâlnise cu Hamilton înainte de război, dar adaugă că „singurul lucru de care nu a ţinut cont a fost faptul că Hamilton trecuse în tabăra adversă“.[6]

Pregătiri pentru misiune

După ce iniţial a încercat un Messerschmitt Bf109, Hess s-a hotărât în final asupra unui Me-110, un avion de luptă cu două motoare care necesita în mod normal un echipaj format din două persoane (un pilot şi un navigator), datorită vitezei şi complexităţii sale deosebite. Avionul a fost livrat de la fabrica Messerschmitt la Augsburg – aproximativ 60 de km de casa lui Hess – cu supervizarea directă a lui Willi Messerschmitt, proprietarul fabricii, cu care era prieten încă din Primul Război Mondial. De asemenea, acesta era cunoscut ca fiind în favoarea încheierii unui acord de pace cu Marea Britanie.[7] Deoarece avionul era de dimensiuni mai mari şi mult mai complicat decât cele pe care zbura Hess în mod curent, el a avut nevoie de un program de pregătire intensivă din partea pilotului-şef al fabricii Messerschmitt, care la început a fost Willi Stör, apoi Helmut Kaden. În ciuda îndatoririlor sale publice, a reuşit totuşi să ia lecţii practice de zbor de două ori pe săptămână – în total aproximativ treizeci de şedinţe. Interesant este faptul că, la primul zbor, a fost însoţit de pilotul personal al lui Hitler, Hans Baur, care i-a pus la dispoziţie şi nişte hărţi actualizate pentru zborul său, arătându-i zonele a căror survolare era

interzisă din considerente de ordin militar.[8] Este puţin probabil ca Baur să fi fost implicat fără cunoştinţa führer-ului, mai plauzibilă fiind varianta în care chiar acesta i-a oferit serviciile pilotului său personal.

Într-o cuvântare susţinută la Societatea Rudolf Hess din München în anul 1989, Helmut Kaden, care după război a devenit director general al aeroportului din Augsburg, a relatat în detaliu pregătirile pentru zborul lui Hess.[9] (Deşi Kaden a participat efectiv la pregătirea acţiunii şi la modificarea avionului, nu a cunoscut nici o clipă motivele misiunii lui Hess.) Kaden a afirmat că atât el, cât şi Stör i-au sugerat lui Hess să aleagă un avion Me-110 cu motor dublu pentru că îl considerau mai sigur decât o aeronavă cu un singur motor şi, mai mult decât atât, acesta ar fi permis şi prezenţa unui instructor în timpul zborurilor de antrenament. Karen l-a descris pe Hess ca pe un „pilot de primă clasă“. Hess şi-a început pregătirea în septembrie 1940 şi a zburat pe mai multe avioane Me-110 până să găsească unul care i-a plăcut în mod deosebit. La solicitarea lui, acest avion, având numărul de serie 3 869 şi codul de identificare VJ-0Q, i-a fost rezervat, fiind ţinut sub pază specială într-un hangar al fabricii.

În octombrie 1940, Hess a cerut instalarea unui echipament radio special. Acesta era prea mare şi prea greu pentru carlingă, drept pentru care a fost instalat pe locul navigatorului, având ataşat un dispozitiv care îi permitea celui aflat pe locul pilotului să îl opereze. Tot atunci a cerut şi montarea unor rezervoare suplimentare pentru combustibil, lucru care i-a făcut pe Kaden şi pe colegii săi să se întrebe ce avea de gând Hess. Le-a fost însă teamă să-şi exprime deschis nedumerirea.

Relatarea lui Kaden aruncă o oarecare lumină şi asupra unei alte întrebări stăruitoare în legătură cu zborul, şi anume dacă Hess mai făcuse încercări anterioare sau dacă zborul său către Scoţia, din 10 mai 1941, era o premieră. Membrii echipei lui Hess au versiuni contradictorii cu

privire la numărul de încercări anterioare şi la datele la care acestea au avut loc, lucru valabil şi pentru Hess însuşi, care îi spunea ducelui de Hamilton că făcuse două încercări, dar care a susţinut, pe de altă parte, în faţa lordului Simon, că acţiunea din 10 mai era „prima lui încercare“.[10]

Potrivit declaraţiei lui Kaden, sâmbătă, 21 decembrie 1940, unul dintre oamenii lui Hess a telefonat la aerodrom şi a cerut să se facă plinul avionului, inclusiv al rezervoarelor suplimentare, ceea ce însemna în total o cantitate de 3 000 l de combustibil. Era prima oară când lui Kaden şi echipei sale i se cerea să umple rezervoarele complet. Plinul permitea un zbor de zece ore, în timpul cărora se parcurgea o distanţă de aproximativ 2 500 km; în mod clar, Kaden şi-a dat seama că nu mai era vorba despre un simplu zbor de antrenament.

Hess a sosit la aerodrom şi şi-a pus echipamentul de zbor, în vreme ce unul dintre aghiotanţii săi a dat un telefon. Kaden l-a întrebat pe aghiotant unde sună şi acesta i-a răspuns că suna la serviciul meteorologic din Hamburg. Apoi Hess s-a îndreptat către avion împreună cu aghiotantul său, cărând două valize, dintre care una conţinea, aşa cum spune Kaden, un termos şi alimente, în vreme ce cealaltă era plină cu documente. Kaden l-a întrebat pe aghiotant ce se petrece şi i s-a spus că „poate“ Hess va zbura către Canalul Mânecii ca să testeze avionul şi că, aflat acolo, avea să transmită mesajul anual de Crăciun pentru front. Hess a decolat pe la 13.30, dar s-a întors trei ore mai târziu, făcând o aterizare dificilă şi periculoasă pe aerodromul acoperit cu un strat de zăpadă. A explicat că fusese nevoit să se întoarcă din cauză că unul dintre flapsuri se blocase. Să fi fost aceasta o încercare eşuată de a zbura la Dungavel sau doar o repetiţie pentru aterizarea cu rezervoare suplimentare?

Sâmbătă, pe 18 ianuarie 1941, Hess a trecut din nou prin acelaşi proces, cu aceleaşi valize, decolând din nou la ora

13.30, numai că s-a întors după trei ore şi jumătate. De data aceasta a afirmat că se întorsese pentru că nu reuşise să recepţioneze semnalul radio pe care îl aştepta de la staţia radio din Kalundborg, Danemarca. Josef Blumel, specialistul în echipamente radio al fabricii Messerschmitt, a spus că semnalul era prea slab, aşa că a fost instalat un receptor radio mai puternic. De asemenea, s-a montat şi un sistem de radiogoniometrie. Din nou, să fi fost acesta doar un zbor pentru testarea echipamentelor, în acest caz a echipamentului radio, sau o încercare serioasă de a zbura către Scoţia?

Următoarea încercare a lui Hess, care a avut loc pe 30 aprilie 1941, pare să fi fost una veritabilă. Cu patru zile înainte, pe 26 aprilie, Hess sărbătorise împlinirea vârstei de 47 de ani, însă aniversarea fusese oarecum diferită. Pentru prima dată, calităţilor admirabile ale adjunctului führer-ului le-au fost dedicate coloane întregi din paginile ziarelor şi emisiuni la radio, punându-se un accent surprinzător pe reuşitele sale ca pilot.[11] Acest lucru sugerează faptul că i se construia un portret în perspectiva unei misiuni speciale. Poporul german era astfel pregătit să îl întâmpine ca pe un mare erou.

La cinci zile după ziua de naştere a lui Hess, Hitler însuşi era aşteptat la fabrica Messerschmitt, de unde urma să ţină discursul anual de 1 Mai către Reich. Era o excepţie faţă de ceea ce făcea în mod tradiţional. În fiecare an, de la preluarea puterii în 1933, îşi susţinuse discursul la Tempelhofen Feld din Berlin, dar deodată se hotărâse să facă acest lucru de la o fabrică de avioane, mai precis de la fabrica Messerschmitt din Augsburg.

Cu o zi înainte, pe 30 aprilie, lui Kaden i s-a cerut din nou să facă plinul aparatului Me-110 al lui Hess. De data aceasta, Hess a stat în avion, cu motorul pornit, timp în care unul dintre aghiotanţii săi a dat un telefon – cerând instrucţiuni, după presupunerile lui Kaden. După efectuarea apelului telefonic, aghiotantul i-a făcut semn lui

Hess să oprească motoarele, apoi a schimbat câteva vorbe cu el. Pe urmă Hess l-a chemat pe Kaden şi i-a spus: „Tocmai am fost informat că führer-ul nu va veni la Augsburg să-şi susţină discursul. O voi face eu în locul lui.“ Este greu să spunem cât de neobişnuit era acest lucru şi ce onoare i se acorda în acest fel.

Este greu să evităm să tragem concluzia că aghiotantul telefonase la sediul din Berlin al führer-ului şi că i se spusese că Hess nu are permisiunea să-şi înceapă misiunea. Cu alte cuvinte, concluzia este că Hitler ştia. Şi unii ar putea să meargă mai departe de atât: planul său nu era oare să lege unul dintre cele mai importante discursuri din calendarul nazist cu acţiunea lui Hess? Şi are oare vreo semnificaţie faptul că, tot pe 30 aprilie, Hitler a stabilit data atacului asupra Rusiei, operaţiunea Barbarossa?

Dovezile corespondentului de război

Până de curând, cea mai convingătoare dovadă că Hitler a ştiut despre planul lui Hess de a zbura către Marea Britanie a venit din partea corespondentului francez de război André Guerber care, conform ziarului *Sunday Dispatch* din septembrie 1945, descoperise în cancelaria din Berlin nişte documente care probează acest lucru. (Poate nu este deloc surprinzător faptul că documentele au dispărut din acel moment.) Conform articolului din *Sunday Dispatch*, documentele constau în minute ale întâlnirii dintre Hitler, Hess şi Göring care au avut loc la Berghof, Berchtesgarten, în data de 4 mai 1941, în care locţiitorul führer-ului a relatat despre vizita pe care o făcuse la Madrid în aprilie, pentru a contacta reprezentanţii părţii britanice. (După cum am văzut, există dovezi că o astfel de vizită avusese loc.) Hess a afirmat că, în urma ei, devenise convins că anumite persoane influente din Marea Britanie doreau să negocieze pacea. Hitler a răspuns că dorea ca

războiul cu Marea Britanie să se sfârşească, adăugând ameninţător: „Am ajuns la decizia fermă de a începe războiul cu Rusia în această toamnă.“[12]

Puţin mai târziu, în aceeaşi zi, Hitler l-a chemat din nou pe Hess la o altă întâlnire, cerându-i să îl pună la curent cu mentalitatea britanicilor şi cu starea generală de spirit din acel moment în Marea Britanie. Hess i-a spus: „Trebuie să le demonstrăm britanicilor că suntem sinceri. Dacă facem acest lucru, poporul britanic se va revolta şi îl va obliga pe Churchill să facă pace.“ Apoi au plănuit o listă de propuneri de pace – în patru puncte – pe care au numit-o Planul S 274K ABCD. Obiectivele acestuia erau următoarele:

A. Să-i convingă pe britanici că în cele din urmă vor pierde războiul.

B. Să contureze sferele de influenţă britanică şi germană: Marea Britanie îşi va conduce propriul imperiu, iar Germania va guverna Europa.

C. Să ofere o alianţă pe o perioadă de douăzeci de ani (în mod evident, aceasta a fost sugestia lui Hess). Este semnificativ că o alianţă pentru exact această perioadă se crede că a fost solicitată şi de Neville Chamberlain în încercările sale secrete de a preveni războiul, în vara anului 1939.[13]

D. Să le ceară britanicilor să adopte o atitudine de „neutralitate binevoitoare“ faţă de Germania în viitorul conflict cu Uniunea Sovietică.

Deoarece documentele au dispărut, nu avem cum să fim siguri că ele erau reale sau chiar că ar fi existat. Deşi multe detalii se potrivesc cu dovezi provenite din alte surse, există şi o eroare. Pe 4 mai, Hitler, Hess şi Göring nu se aflau la Berchtesgaden, ci la Berlin. Însă nu este clar din articolul din *Dispatch* dacă acest lucru este menţionat în document sau dacă a fost o supoziţie fie a lui Guerber,

fie a reporterului. Dacă articolul este adevărat, aceasta arată că şi Göring cunoştea planul.[14]

De curând, au apărut noi dovezi care dezvăluie adevărul aflat la baza călătoriei lui Hess.

Rapoartele Gestapoului

O nouă lumină este aruncată asupra zilelor de dinaintea zborului de rapoartele în urma interogatoriilor la care i-au supus ulterior cei din Gestapo pe membrii echipei lui Hess.[15] (Este interesant că toţi au fost eliberaţi, iar carierele lor ulterioare nu par să fi avut de suferit de pe urma legăturii cu Hess – cu excepţia acţiunilor lui Bormann din 1943.) Rapoartele acestor interogatorii, desfăşurate în perioada 18-22 mai 1941, au fost descoperite în America şi copii ale acestora se află astăzi la Institutul de Istorie Contemporană din München. Povestea pe care o consemnează acestea modifică în mod radical versiunea cu privire la zborul lui Hess, deoarece oferă dovada că Hitler a ştiut şi că s-a mai făcut o încercare – de data aceasta luni, 5 mai 1941. (Kaden nu face nici o referire la această încercare, dar este posibil ca el să nu se fi aflat la serviciu în acea zi.) Faptul că s-a intenţionat efectuarea unei încercări în acea dată este sprijinit de dovada că în momentul când a solicitat operarea unor modificări la avion, Hess a cerut ca acestea să fie finalizate până în 5 mai.[16]

Cei interogaţi au fost omul care asigura protecţia lui Hess, Franz Lutz, aghiotantul Günther Sorof şi şoferul Rudolf Lippert, toţi ofiţeri SS. Poate că este semnificativ faptul că Karl-Heinz Pintsch, aghiotantul care pare să fi cunoscut cel mai mult din planurile lui Hess şi care, după război, a devenit principalul difuzor de informaţii legate de zilele care au precedat zborul, nu s-a aflat printre cei interogaţi.

Sorof le-a spus interogatorilor săi că, pe 3 mai, Hess zburase la Berlin pentru a se vedea cu Hitler. Conform declaraţiei lui Lutz, Hess a îmbrăcat noua uniformă Luftwaffe, care fusese făcută special pentru el. Cu câteva minute înainte de decolarea avionului de la München, el a avut o întâlnire la aeroport cu Karl Haushofer. Lui Sorof i s-a ordonat să aştepte la München, pentru a putea transmite un mesaj important pe care Haushofer îl va anunţa prin telefon, fie în acea seară, fie în dimineaţa următoare. Aşa cum s-a şi întâmplat – el a telefonat în acea seară, transmiţând mesajul „Pe o scară de la unu la şase, situaţia primeşte în jur de trei sau patru şi este nevoie să se facă mai mult“. Albrecht Haushofer (care în acel moment se afla în Elveţia) va raporta imediat ce se întorcea în Germania.

Conform declaraţiilor lui Lutz, care era cu Hess în Berlin, atunci când cel din urmă a primit acest mesaj, i l-a transmis lui Hitler. (Lutz afirmă că Pintsch i-a spus acest lucru.) Lutz a adăugat că el credea că mesajul venea din Portugalia.

În ziua următoare, 4 mai, Hitler urma să susţină un discurs în Reichstag, însă, potrivit lui Lutz, enigmaticul mesaj i-a făcut pe el şi pe Hess să revizuiască formulările din discurs, deşi nu ştim ce părţi au fost modificate. După ce au căzut de acord asupra textului, Hess i-a cerut lui Ernst Bohle să îl traducă în engleză şi să tipărească şi câteva exemplare, scrise cu caractere mici. (După toate probabilităţile, intenţiona să le ia cu el în misiune.) Tema discursului lui Hitler este foarte importantă în contextul misiunii lui Hess. Foarte asemănător cu cel pe care îl susţinuse la căderea Franţei, iar aceasta era prima dată, după acel moment, când se adresa Reichstag-ului, textul accentua faptul că Hitler nu dorise niciodată un război cu Marea Britanie, susţinând că fusese forţat să îl înceapă de intransigenţa guvernului lui Chamberlain cu privire la problema Poloniei şi obligat să îl continue din cauza

refuzului lui Churchill de a lua în consideraţie o pace negociată. El declara: „Toate eforturile mele de a ajunge la o înţelegere cu Marea Britanie au fost distruse de hotărârea unui mic grup care, fie din ură, fie din dorinţa de a obţine câştiguri materiale, a respins toate propunerile germane de a ajunge la o înţelegere, din cauza deciziei lor, pe care nu au ascuns-o nici un moment, de a face uz de război, indiferent de ce s-ar întâmpla.“[17]

Este clară ideea că nu poporul britanic, ci guvernul Churchill era cel învinuit şi că încă ar fi preferat să nu lupte împotriva Marii Britanii. Deşi Hitler nu a făcut nici o ofertă directă de pace (care ar fi putut fi considerată de către poporul german un semn de slăbiciune şi l-ar fi prevenit pe Stalin cu privire la ofensiva iminentă împotriva Rusiei), o astfel de ofertă a fost insinuată. Declaraţia se potriveşte atât de bine cu mesajul pe care îl adusese Hess, mai ales în lumina declaraţiilor din rapoartele Gestapoului, încât este greu de crezut că între cele două evenimente nu a existat nici o legătură.

De o importanţă şi mai mare în contextul misiunii lui Hess este declaraţia pe care Hitler a făcut-o la începutul discursului său: „Pe 6 octombrie 1939 am afirmat încă o dată public că Germania nici nu a cerut şi nici nu a intenţionat să ceară nimic nici din partea Marii Britanii sau a Franţei, că a fost o nebunie să se continue războiul şi, mai presus de toate, că noile arme moderne de război, odată puse în acţiune, ar produce ravagii asupra unor vaste teritorii.“[18] Sentimentele exprimate nu numai că par a veni direct din partea lui Hess, dar menţionarea datei specifice de 6 octombrie 1939, data scrisorii lui Clydesdale către ziarul *The Times*, precum şi oferta însăşi par a fi un semnal pentru gruparea pro-pace din Marea Britanie. Probabil că aceasta este partea care a fost rescrisă, ca urmare a mesajului primit din Elveţia de la Albrecht Haushofer: britanicii doreau să fie reasiguraţi printr-un mesaj codificat că Hitler susţinea planul. Aşa că iată

mesajul.

Lutz mai afirmă şi că Pintsch i-a relatat în mod special că Hess discutase cu Hitler în acea noapte despre planul său şi că Hess spusese: „führer-ul nu a fost împotrivă.“ Acest lucru este relevant mai ales pentru că, după război, Pintsch a susţinut întotdeauna, chiar şi când a fost torturat de ruşi, că Hitler nu ştiuse de planurile lui Hess.[19]

Deşi Pintsch a continuat să se supună ordinelor mult timp după sfârşitul războiului, ultima întâlnire dintre Hess şi führer-ul său a mai avut un martor: unul dintre ajutoarele lui Hitler din cadrul cancelariei. Potrivit acestei surse, cei doi au purtat timp de patru ore o discuţie intensă, care la un moment dat se pare că a degenerat într-o ceartă, s-au auzit urlete, după care a urmat o perioadă de linişte. Oricum, când Hess şi Hitler au părăsit încăperea, orice urmă de furie dispăruse. führer-ul îl cuprinsese cu afecţiune pe adjunct pe după umeri, spunând: „Hess, eşti şi ai fost întotdeauna o persoană îngrozitor de încăpăţânată.“[20]

Potrivit rapoartelor Gestapoului, după discursul către Reichstag, Hess şi echipa sa au părăsit Berlinul cu un tren de noapte care se îndrepta spre Augsburg. Când au ajuns, în dimineaţa zilei următoare, Hess s-a cazat la hotelul domnişoarei Mohren, apoi a plecat imediat să se întâlnească cu Albrecht Haushofer care, după cum ştim din alte surse, tocmai se întorsese de la o întrevedere pe care o avusese cu Carl Burckhardt în Elveţia. În acea după amiază, purtând uniforma Luftwaffe pe sub costumul din piele pentru zbor, Hess s-a îndreptat la volanul maşinii către fabrica Messerschmitt, unde îl aştepta avionul său Me-110.

A decolat în jurul orei 17.00, dar s-a întors puţin mai târziu, fiind nevoit să dea ocol aeroportului timp de peste o oră, ca să consume combustibilul înainte de a ateriza. Conform afirmaţiilor lui Lippert, se pare că fusese obligat să se întoarcă din cauza unei defecţiuni radio. (Nu este

sigur dacă fusese vorba despre o defecţiune a echipamentului sau, încă o dată, nu reuşise să capteze semnalul radio.)

Din aceste noi dovezi reiese clar că în jurul misiunii lui Hess s-au desfăşurat o serie de evenimente şi, de asemenea, că înaintea zborului propriu-zis au avut loc câteva tentative, majoritatea acestora, dacă nu chiar toate, fiind duse la îndeplinire cu ştiinţa şi sprijinul lui Hitler. Şi există toate motivele să credem că mărturiile oamenilor lui Hess sunt adevărate, având în vedere că, dacă nu ar fi spus adevărul, ei ar fi intrat în contradicţie cu poziţia clară a führer-ului faţă de anchetatorii lor din Gestapo.

Tensiunea creşte

Pe 9 mai, Hess i-a telefonat lui Alfred Rosenberg la Berlin pentru a-i solicita o întâlnire urgentă a doua zi şi i-a pus la dispoziţie un avion special.[21] Apoi, în dimineaţa zilei de 10 mai, a mai făcut o ultimă plimbare cu fiul său Buz şi cu căţeaua lor, un ciobănesc german, şi puii ei. Era ultima oară când se bucura de viaţa de familie, ultima oară când îi avea alături pe cei dragi şi ultima oară când punea piciorul pe pământ ca om liber.

Rosenberg a sosit şi cei doi ofiţeri nazişti au luat prânzul împreună. (Ilse, care nu se simţea bine, a rămas în pat.) În mod neobişnuit, personalul a primit instrucţiuni stricte de a nu-i deranja pe cei doi în timpul prânzului. Rosenberg nu s-a întors la Berlin imediat după aceea, ci a mers cu maşina direct la casa de weekend a lui Hitler de la Berchtesgaden. După plecarea lui Rosenberg, Hess a dormit un pic, apoi, după ce s-a îmbrăcat în uniforma de căpitan Luftwaffe, croită special pentru această ocazie, a mers să-şi ia la rămas-bun de la Ilse. Deşi tot timpul a susţinut că nu a ştiut nimic despre planurile soţului său, faptul că ea citea cartea *The Pilot's Book of Everest* a

marchizului de Clydesdale pare a fi mai mult decât o simplă coincidenţă. Într-adevăr, există un oarecare mister legat de această carte: conform celor spuse de Ilse, ea le fusese dăruită de „nişte prieteni englezi de dinainte de război“.[22] Cartea purta dedicaţia: „Cu cele mai bune gânduri şi cu speranţa că din prietenia noastră personală se va naşte o înţelegere reală şi de durată între ţările noastre“, semnată de „nişte prieteni englezi“. Hess a luat cartea în mână, a deschis la o fotografie care îl înfăţişa pe Clydesdale, a privit-o câteva secunde şi a remarcat că „e foarte chipeş“. El şi Ilse au băut un ceai, apoi şi-au luat rămas-bun. Ea l-a întrebat când se întoarce, iar Hess i-a răspuns, punând soarta la încercare: „Nu ştiu exact, poate mâine, poate nu, însă cu siguranţă mă voi întoarce până luni seara“. După ce şi-a luat la revedere de la soţie şi băiat, Hess a pornit împreună cu Pintch şi cu detectivul său, Franz Lutz, pe drumul de 60 de km către Augsburg şi avionul Me-110, oprindu-se pentru o plimbare prin pădure.

Zborul

Hess a decolat de la fabrica Messerschmitt la ora 17.45. Probabil la ordinele sale, armele instalate pe avionul Me-110 au fost dezactivate şi nu s-au adus la bord bombe sau muniţie de război. Nici Hess nu era înarmat, aşa cum îi stătea bine unui emisar de pace. Rezervoarele de tip drop-tank[56] special instalate conţineau o cantitate suplimentară de 1 800 l de combustibil, ceea ce prelungea durata de zbor a avionului la maximum 2 496 de km.

---

56 Rezervoare externe cu combustibil, folosite la zborurile pe distanţe lungi şi aruncate după golire, în situaţii de urgenţă sau în cazul unor confruntări, pentru a reduce greutatea aeronavelor şi a le spori manevrabilitatea. (n.tr.)

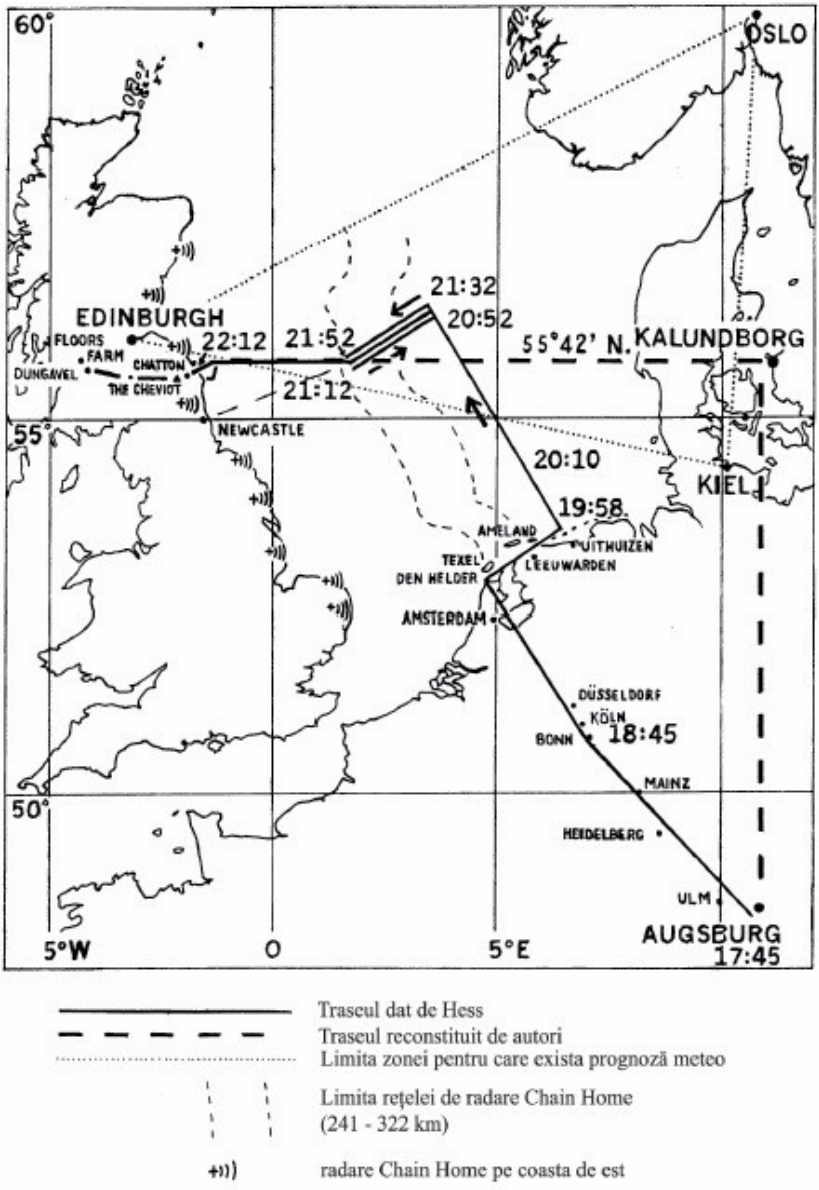

Figura – Traseul pe care Hess a susţinut că l-a parcurs, în zbor, de la Augsburg la Glasgow, comparat cu acela reconstituit de autori. Linia punctată marchează zona pentru care Hess a primit rapoarte meteo zilnice pe când pregătea zborul

Harta pe care a folosit-o Hess pentru a survola Marea Britanie – o reproducere germană a unei hărţi de control aerian britanice – este expusă în prezent la Lennoxlove House, reşedinţa actualului duce de Hamilton. Pe această hartă este marcat Dungavel, precum şi alte repere utile. Harta fusese prinsă la şoldul lui Hess, astfel încât acesta să aibă posibilitatea să o consulte cu uşurinţă în timpul zborului (motiv pentru care s-a şi păstrat în formă aproape intactă, deşi avionul s-a prăbuşit). După capturare, Hess a susţinut că a navigat absolut pe cont propriu, folosindu-se de un azimut până a ajuns la coasta britanică, apoi de hartă, precum şi de imaginile teritoriului pe care le memorase.

Toate reconstituirile zborului, până în apropiere de coasta Northumberland, se bazează pe mărturia lui Hess, dată în captivitate şi mai ales pe o hartă care arată ruta pe care el a desenat-o pe un atlas, în luna august a anului 1941, precum şi pe o descriere dintr-o scrisoare pe care a trimis-o fiului său, cu o lună înainte (registrele radarului britanic şi ale Trupelor Regale de Observaţie, ROC[57], acoperă traseul parcurs de el înspre şi după ce a traversat coasta).

Hess a susţinut că a zburat spre nord-vest pe deasupra Germaniei şi Olandei, însă după ce a lăsat în urmă coasta olandeză, a abordat o rută foarte stranie, aproape în formă de pătrat (a se vedea diagrama), astfel încât a ajuns pe coasta Northumberland dinspre est. El a afirmat că abia mai târziu şi-a dat seama că mai trebuia să zboare încă o oră, deoarece la această latitudine soarele apune mai târziu, iar el dorea să traverseze ţinutul pe înserat.[23] A făcut atunci o întoarcere de 180 de grade şi a zburat înapoi timp de încă douăzeci de minute, pe ruta pe care tocmai o parcursese. Apoi a făcut din nou o întoarcere de

57 Royal Observer Corps (ROC) – organizaţie de apărare civilă care a fiinţat între 1925-1995, formată din voluntari ce activau în timpul liber pentru a depista vizual, a identifica, a urmări şi a raporta aparatele de zbor care survolau spaţiul aerian al Marii Britanii. (n.red.)

180 de grade înspre coasta britanică. Şi-a marcat această manevră complicată cu exactitate pe harta pe care a desenat-o pentru cei care l-au prins.

Există motive întemeiate să credem că nu aceasta a fost ruta pe care a zburat Hess şi că de fapt ceea ce a descris fusese o minciună deliberată din partea lui. După atâtea luni de planificare detaliată, pare puţin probabil ca Hess să fi omis un aspect atât de elementar, precum acela că soarele apune mai târziu la latitudini mai nordice. În discursul ţinut în 1989 în faţa Societăţii Rudolf Hess, Helmut Kaden a subliniat că Hess nici nu ar fi putut să urmeze ruta pe care a pretins că a urmat-o – adică să zboare pe direcţia nord-vest pe deasupra Germaniei –, deoarece l-ar fi dus pe deasupra văii râului Ruhr. Această zonă industrială era atât de atent supravegheată, încât chiar şi un aparat de zbor german care o survola fără autorizaţie ar fi putut fi o ţintă[24]. Kaden îşi aminteşte că după ce a dat ocol pistei de zbor, Hess a decolat exact înspre nord.

Există o suspiciune şi mai mare cu privire la manevrele prin care Hess a încercat să mai piardă vremea, pe deasupra Mării Nordului. Pe harta pe care a desenat-o în detenţie, Hess a notat cu grijă şi precizie modificările de la ruta normală şi ora exactă la care s-ar fi petrecut. El susţinea că a atins coasta olandeză la ora 19.28, dar că în loc să continue traseul pe deasupra Mării Nordului, a făcut o întoarcere de 900 către nord-est şi a zburat paralel cu coasta pe o distanţă de aproximativ 110 de km, după care a întors din nou spre nord-vest (la ora 19.58), urmând o rută paralelă cu cea iniţială. La 20.52, când se afla la mijlocul Mării Nordului, a făcut încă o întoarcere de 900 înainte de a se apropia de Marea Britanie. Apoi, la ora 21.12, şi-a dat seama că mai avea timp la dispoziţie, a făcut manevrele de întoarcere şi, în final, a străbătut coasta britanică. Dacă toate aceste lucruri s-ar fi întâmplat exact aşa cum pretinde Hess, atunci el ar trebui felicitat

pentru un stil de pilotaj remarcabil. Manevrele în zigzag pe deasupra Mării Nordului fuseseră efectuate – după spusele lui Hess – doar cu ajutorul busolei, şi cu toate acestea l-au adus exact la locul potrivit.

O eroare de doar jumătate de grad la una dintre întoarceri l-ar fi dus la mii de kilometri depărtare de ţintă.

Să fi fost aceste manevre inventate pentru a ascunde că de fapt zborul lui Hess a durat cu o oră mai mult decât ar fi trebuit?[25] Problema cea mai mare cu privire la versiunea lui Hess asupra evenimentelor este legată de radar. La acea vreme, radarul britanic cu rază lungă de acţiune – reţeaua Chain Home – acoperea şi o distanţă de aproape 240 de km în Marea Nordului (iar în condiţii bune, aproape 320 de km[26]), iar la aproximativ 240 de km a detectat prima dată avionul lui Hess.[27] Felicity Ashbee de la WAAF[58]

, care a urmărit zborul lui Hess la Departamentul Filtre şi Operaţiuni al bazei RAF Leighton Buzzard, precizează că „în acea noapte, semnalul era foarte bun“. Potrivit hărţii lui Hess, cel puţin o parte dintre manevrele în zigzag au avut loc pe raza radarului britanic: se afla la aproximativ 225 km de coastă când s-a întors înapoi şi la aproximativ 335 km atunci când şi-a început cea de-a doua manevră de a se apropia de coastă. Însă înregistrările radarului arată că zborul a fost direct, fără manevre în zigzag. Să fi inventat Hess povestea unui zbor considerabil mai complex şi mai dificil? Dacă da, de ce să o fi făcut?

Singurul motiv logic este acela că odată cu dezvăluirea în detaliu a adevăratului traseu către Marea Britanie ar fi fost dezvăluite şi anumite informaţii secrete, legate probabil de sistemele de navigaţie radio germane. Helmut Kaden a menţionat o staţie radio la Kalundborg, în Danemarca, şi a

---

58 Women’s Auxiliary Air Force (WAAF) – ale cărei membre erau cunoscute sub numele de Waafs, a fost înfiinţată în 1939 şi era corespondentul feminin al Royal Air Force în timpul celui de Al Doilea Război Mondial. (n.tr.)

descris avionul lui Hess ca fiind echipat cu echipament radio special, în vreme ce Ilse Hess, în cartea sa din 1951, *Prisoner of Peace* (Prizonierul Păcii), menţionează, de asemenea, că Hess a adus acasă echipament radio nou, setat pe staţia Kalundborg. Ea mai afirmă că abia după zborul lui Hess şi-a dat seama că el se folosise de semnalele de la Kalundborg şi că-i rugase pe cei de la staţie să transmită unul dintre cântecele sale preferate, la anumite ore din acea zi[28].

Kalundborg se află pe coasta vestică a insulei Zeeland, în Danemarca, iar staţia radio, cunoscută pe atunci sub numele de Kastanie Y, acum Radio Unu, se afla pe o peninsulă din afara oraşului. Judecând după poziţia ei pe hartă, era un loc foarte potrivit pentru Hess, aflându-se exact la nord de Augsburg şi exact la est de ambele destinaţii la care dorea să ajungă Hess: reşedinţa Dungavel şi punctul de unde a început traversarea coastei britanice. De aceea, dacă se folosise de acest post radio, traseul cel mai simplu ar fi fost să zboare înspre nord, până când ajungea la Kalundborg – de altfel, Kaden a spus că a decolat înspre nord – şi apoi să vireze spre vest, urmând un semnal radio, până când ar fi ajuns la coasta britanică. Nu ar fi fost nevoie de nici o îndemânare specială de pilot, în afara celei de a-ţi da seama unde se află nordul şi vestul: odată setat pe semnalul radio, nu avea altceva de făcut decât să urmeze acest semnal şi să menţină o traiectorie dreaptă. Dacă aşa s-ar fi petrecut lucrurile, la traseu s-ar mai fi adăugat o distanţă de 400 km, care ar fi însemnat o oră de zbor.[29]

Dar pentru a păstra secretul asupra acestui emiţător, Hess a inventat povestea celor trei manevre de întoarcere, care ar fi durat fiecare câte douăzeci de minute.

Şi mai multe dovezi cu privire la acest lucru apar în mărturia făcută după război de unul dintre meteorologii de la Centrul Meteorologic din Potsdam. În 1993, această persoană – care a dorit să rămână anonimă – i-a spus

cercetătorului belgian Georges Van Acker că în fiecare dimineaţă, vreme de câteva luni înainte de zbor, una dintre secretarele lui Hess îi telefonase pentru a solicita o prognoză meteo pentru zona aflată în triunghiul dintre Oslo, Kiel şi Edinburgh.[30] Traseul pe care susţinea că a mers Hess ar fi necesitat prognoza meteo pentru o cu totul altă zonă, dar dacă ar fi zburat de la Kalundborg, ar fi avut nevoie chiar de prognoza cerută.

Adevăratul traseu urmat de adjunctul führer-ului este confirmat de rapoartele Gestapo făcute în urma interogatoriilor luate personalului lui Hess. Printre documentele lăsate de Hess s-au aflat şi scrisori către Hitler, Himmler, către directorul Hensen de la fabrica Messerschmitt, către cumnata sa, Ingerborg Pröhl – şi „o hartă cu ruta de zbor cu zigzaguri“ (*Richtungsänderungen*), care pare a fi similară celei pe care a desenat-o pentru britanici.[31] Dar de ce să fi lăsat o hartă cu ruta când de fapt nu trebuia să le spună decât destinaţia sa finală? Şi de ce această hartă prezintă manevrele în zigzag pe care mai târziu a susţinut că nu s-a decis să le facă decât în momentul când şi-a dat seama că mai are ceva timp de pierdut? Răspunsul cel mai evident este că a lăsat această hartă pentru a arăta traseul pe care va pretinde că l-ar fi urmat. De fapt, harta respectivă nu avea alt rol decât acela de a-i reasigura pe cei de acasă că nu va dezvălui secretul transmiţătorului din Kalundborg.

Acum putem înţelege de ce Hess se amuza, în scrisorile trimise celor din Germania, de admiraţia pe care o aveau britanicii pentru capacităţile sale de pilot. Fără Kalundborg, ele chiar ar fi fost remarcabile.

În interiorul misiunii speciale

Mai există şi alte semne de întrebare legate de această lungă şi dificilă călătorie. Să fi zburat Hess singur, aşa cum

pretinde, sau a avut un însoţitor, cel puţin pentru o parte a drumului? Dacă Hitler a fost implicat în plan, este puţin probabil ca Hess să nu fi beneficiat de protecţie pe durata traversării Mării Nordului, având în vedere că avionul său neînarmat ar fi putut cădea pradă patrulelor britanice. Pe de altă parte, dacă numai câteva persoane cunoşteau secretul, este puţin probabil ca însoţitorul de bord să fi fost un pilot de rând. Este credem important faptul că există dovezi că Reinhard Heydrich, şeful Diviziei de Informaţii Secrete[59] al SS, şi alţi câţiva tovarăşi zburau în acea seară cu avioanele de luptă Me-109 chiar pe deasupra Canalului Mânecii şi a Mării Nordului.[32] De asemenea, există înregistrări – deşi neconcludente – ale radarului britanic, potrivit cărora avionul lui Hess era însoţit de încă trei, care s-au întors înainte ca acesta să atingă coasta.

După ce a survolat cu succes Marea Nordului, avionul Me-110 a fost urmărit vizual de reţeaua ROC. Urmărirea zborului a fost coordonată de la cartierul general al Comandamentului Aviaţiei de Vânătoare[60] de la Bentley Priory, în Middlesex, care a ţinut la curent şi celelalte baze RAF – inclusiv baza de la Turnhouse, unde traiectoria aeronavei lui Hess era atent urmărită de generalul de flotilă, ducele de Hamilton.

Reacţia Marii Britanii necesită o examinare atentă, având în vedere că s-a susţinut ipoteza conform căreia ea ar fi avut cunoştinţă de sosirea lui Hess şi, fapt mult mai controversat, l-ar fi protejat pe Hess pe durata zborului. Avionul Me-110 a fost detectat de staţia radar de la Ottercops Moss, aflată pe coasta Northumberlandului, dar se ştie că această staţie era recunoscută pentru numărul mare de alarme false, astfel încât cartierul general de comandă a avut ceva reţineri atunci când a primit raportul

59 Sicherheitsdienst (SD) (n.red.)

60 Fighter Command – unul dintre cele trei comandamente ale RAF care grupa unităţile de aviaţie de vânătoare. (n.red.)

cu privire la acest lucru.[33] A ştiut Hess că aceasta era cea mai slabă verigă a lanţului de radare situate pe coastă? Dacă da, acest lucru nu l-ar fi putut afla decât de la cineva din Marea Britanie, care deţinea informaţii din interior.

Oricum, în acele momente staţia Ottercops Moss a acţionat ireproşabil, chiar dacă radarele indicau că era vorba despre mai multe aeronave şi că unele s-au întors din drum înainte de a ajunge la coastă. Curând după aceea, alte staţii radar au confirmat acest lucru, ceea ce a dus la presupunerea că Hess a beneficiat de o escortă şi că un personaj foarte sus-pus din ierarhia militară germană nu numai că a ştiut despre misiune, ci a şi făcut totul pentru ca ea să fie cât mai uşoară. Însă trebuie să recunoaştem că rapoartele din partea diferitelor staţii radar sunt frustrant de contradictorii, deoarece unele au susţinut că avioanele însoţitoare s-au întors înspre est, în vreme ce altele au raportat că nu a existat decât un singur aparat de zbor.[34] Prin comparaţie, dovezile conduc la existenţa unor avioane de escortă care au părăsit formaţia, pentru a ateriza la o anumită distanţă de coasta engleză. Acest lucru este demonstrat şi de codurile date de sistemul radar: iniţial a fost X42, codul X corespunzând aeronavelor neidentificate; însă apoi s-a transformat în Raidul 42J, codul J corespunzând unui raid de aeronave care s-au despărţit, ceea ce arată că aceia care au dat codurile au crezut că este vorba despre mai multe avioane.

O altă anomalie a zborului a fost ocolul aparent fără rost făcut de Hess în momentul traversării coastei Northumberland. După cum am văzut, el a venit dinspre vest, pe aceeaşi latitudine cu Dungavel, însă când s-a apropiat de coastă, şi-a deviat uşor traiectoria dreaptă pe o distanţă de aproximativ 80 km (a se vedea diagrama). Singurul motiv posibil al acestui ocol era acela de a zbura aproape de un loc cu o anumită importanţă în tot acest tablou; unul dintre aceste locuri era castelul Alnwick, reşedinţa de familie a ducelui de Northumberland, a cărui

soră era căsătorită cu ducele de Hamilton. (Şi, bineînţeles, unchiul lui Northumberland era lordul Eustace Percy care, cu numai câteva zile înainte, îl sfătuise pe Hamilton cu privire la înţelegerile pe care le avea cu serviciile de informaţii aeriene.) Într-adevăr, una dintre constatările oficiale făcute de radar cu privire la avionul lui Hess a fost aceea că s-ar fi apropiat tocmai de Alnwick.[35]

Nu este nici o coincidenţă că atât castelul Alnwick, cât şi Dungavel erau reşedinţele unor persoane sus-puse, înrudite prin alianţă şi implicate într-o oarecare măsură în activităţile de lobby pentru pace. Mai mult decât atât, întrucât castelul Alnwick era situat pe coastă, la numai câţiva kilometri de latitudinea la care se află Dungavel şi Kalundborg, de acolo s-ar fi putut transmite un semnal radio care să ghideze traiectoria zborului lui Rudolf Hess? Acesta să fi fost motivul pentru care un echipament radio atât de puternic a fost instalat pe avionul Me-110? Sau, pe de altă parte, ar fi putut cineva de la Alnwick să recepţioneze acelaşi semnal cu cel recepţionat de Hess de la Kalundborg; şi oare acea piesă muzicală a reprezentat un cod?

Reacţia RAF

După traversarea coastei, cursul avionului Messerschmitt a fost urmărit în survolarea Northumberlandului şi a Scoţiei de ochiul de vultur al ROC. S-a observat că pilotul a zburat pe anumite distanţe la o înălţime joasă, la numai 15 m de pământ[36] (tipic pentru stilul îndrăzneţ de zbor pe care Hess obişnuia să îl adopte la începutul carierei sale de pilot).

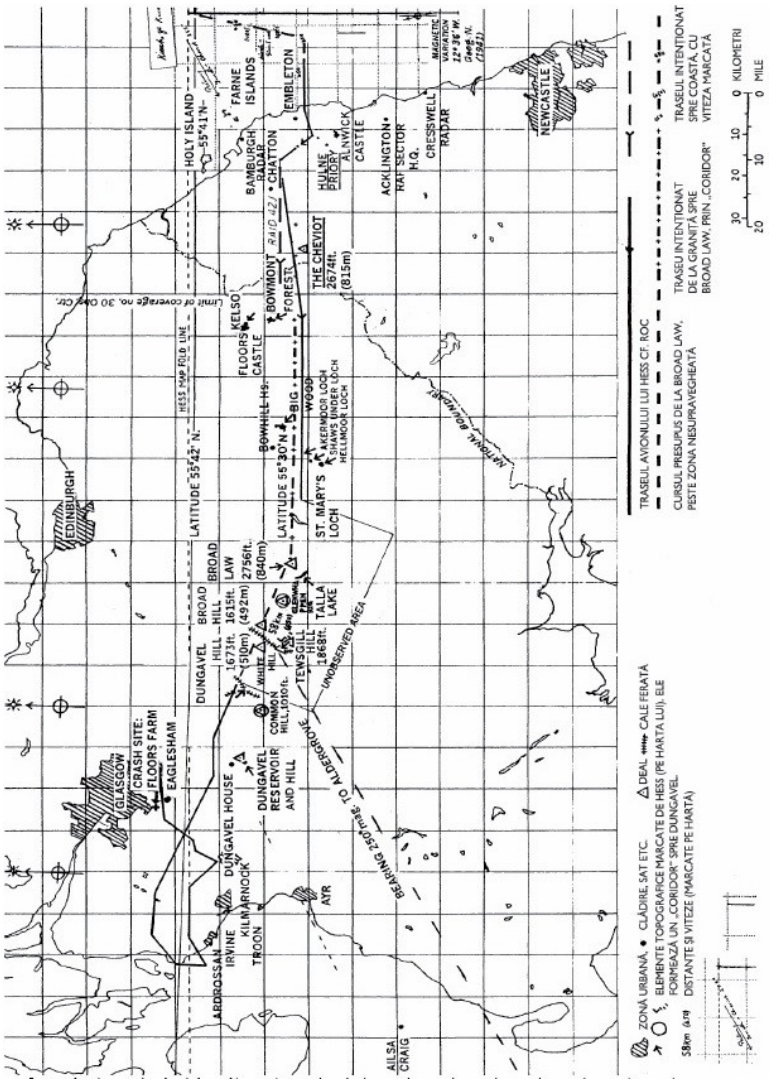

Figura – Zborul lui Hess deasupra Marii Britanii: de la linia coastei, traiectoria descrisă se bazează pe datele ROC, comparate cu ceea ce marcase chiar el pe hartă ca fiind cursul intenţionat. Linia de îndoire a hărţii indică latitudinea staţiei Kalundborg şi maschează direcţia către coasta britanică. Deviaţia de la rută, către Alnwick, are indicatori de viteză şi distanţă, prezentaţi aici pentru o mai mare claritate. Se observă deviaţia de 250 de grade de la „punctul de abandon" spre baza RAF Aldergrove.

Nu este adevărat, aşa cum au sugerat diferiţi comentatori, că RAF nu a întreprins absolut nimic, însă ce a făcut pare a fi în mod straniu o reacţie simbolică. Înregistrările oficiale arată că patru aeronave au fost trimise, în diferite momente ale zborului, pentru a încerca interceptarea intrusului. Mobilizarea unui număr atât de mic de aeronave de luptă pare insuficientă pentru un avion inamic ce se îndrepta către oraşul Glasgow, însă în condiţiile date, nu este deloc surprinzător. Până în acel moment, se aflase deja că Raidul 42J însemna o singură aeronavă, iar Luftwaffe obişnuia să trimită un singur avion pentru a alunga avioanele de luptă britanice din zonele de acţiune ale Blitz. În plus, astfel nu se pierdeau resurse importante pe urmărirea unui singur avion rapid. Dar, în mod curios, nu aceasta este impresia pe care ne-o oferă, după eveniment, ducele de Hamilton care descrie escadrile întregi de Spitfire trimise să intercepteze zborul lui Hess. [37]

Potrivit lui, adjunctul führer-ului a avut noroc că a trecut de acest filtru. Aceeaşi impresie a lăsat-o şi Sir Archibald Sinclair în faţa Camerei Comunelor, pe 22 mai, când a afirmat că avionul lui „se afla în pericol iminent de a fi doborât“ în momentul în care Hess s-a paraşutat.[38] Acest lucru nu putea fi adevărat: nici măcar un singur avion de luptă britanic nu s-a apropiat de nava lui Hess. Pe de altă parte, se pare că noaptea de 10 mai a excelat în absurdităţi, aproape ca şi cum cei care coordonau interceptarea avionului nu ar fi dorit, de fapt, să îl captureze. Iniţial, două avioane Spitfire de la baza RAF Acklington, care se aflau deja în patrulă, au primit ordinul de a intercepta intrusul. Ele nu au reuşit să găsească avionul Me-110; la un moment dat, au fost chiar ghidate unul spre altul, de către operatorii radar![39] Apoi, un Spitfire pilotat de sergentul Maurice Pocock a fost mobilizat de la baza RAF Acklington. Potrivit lui John Costello, Pocock a recunoscut apoi că primise ordinul mult

prea târziu pentru a putea vedea măcar avionul Me-110, ca să nu mai vorbim de capturarea acestuia.[40] În final, un avion de vânătoare Boulton Paul Defiant, pilotat de sublocotenentul William A. Cuddie din Escadrila 141, a fost trimis de la baza RAF Ayr. Nici acesta nu a reuşit să localizeze aeronava nazistă intrusă.

O altă dovadă, mai mult decât sugestivă, că RAF i-a oferit un anumit grad de protecţie lui Hess pe durata zborului deasupra Marii Britanii a ieşit la iveală în anul 1999, sub forma unor afirmaţii făcute de doi piloţi cehi, care pilotau două avioane Hurricane pentru Escadrila 245 a bazei RAF Aldergrove, din Irlanda de Nord. Cei doi piloţi, ambii decedaţi între timp, erau sergentul Vaclav „Felix“ Bauman şi sergentul Leopold „Polda“ Srom. După război, ei s-au întors acasă în Cehoslovacia şi au trăit sub dominaţie sovietică, fără a avea cunoştinţă despre controversa postbelică privind acţiunea lui Rudolf Hess. Însă la începutul anilor 1990, după căderea regimului comunist, arhivistul militar Jiri Rajlich de la Praga a efectuat o cercetare pentru o lucrare despre piloţii cehi care zburaseră pentru RAF în Al Doilea Război Mondial şi i-a intervievat pe Bauman şi Srom. Aceştia au relatat cum au fost trimişi să intercepteze un singur avion german care se îndrepta către Firth of Clyde, localitate aflată la 60 km de RAF Aldergrove. Însă exact când se aflau pe drum, au primit ordin prin staţia radio: „Opriţi acţiunea şi reveniţi la bază“. Iar în momentul când Bauman a spus că avionul era în raza lor vizuală şi îl puteau doborî, i s-a răspuns astfel: „Îmi pare rău, bătrâne Felix. Acest lucru nu este posibil. Trebuie să te întorci. Acum.“[41]

Ani la rând, povestea piloţilor a rămas necunoscută Occidentului, din cauză că lucrarea lui Rajlich, *Stihaci Pilot* (Pilotul de război) a fost publicată numai în limba cehă. Până în momentul în care a fost descoperită de un traducător care lucra la cartea lui Hugh Thomas despre Hess. În schimb, povestea a fost preluată de un cercetător

britanic de origine cehă, Tony Marczan, care, deja atins de microbul afacerii Hess, a continuat cercetările. Bucuros să coopereze, Rajlich i-a dat o copie a jurnalului de bord al lui Srom din noaptea zborului lui Hess, contrasemnat de ofiţerul său de comandă şi care cuprinde informaţii despre operaţiunea din 10 mai. Însă în dosarele din arhiva de operaţiuni a RAF Aldergrove referitoare la acea zi nu se menţionează nici o oră şi nici nu se face referire la o astfel de acţiune.

(Deşi trebuie să spunem că atacurile de acest tip erau puse la cale în ultimul moment.) Locotenent-comandorul escadrilei, J.W.C. Simpson, i-a cerut comandamentului de luptă o explicaţie şi i s-a răspuns că cei doi cehi fuseseră chemaţi înapoi pentru că intraseră în sectorul de acţiune al unei alte escadrile RAF. Simpson i-a spus lui Bauman că această explicaţie i s-a părut „foarte stranie“.[42]

Tony Marczan a dat un anunţ în revista Asociaţiei RAF, solicitând informaţii de la veteranii Escadrilei 245, în urma căruia a fost contactat imediat de fostul comandant David McCormack. Atunci când Marczan i-a adresat o întrebare vagă despre operaţiunea celor doi piloţi cehi din data de 10 mai 1941, McCormack a răspuns: „Ştiu ce ai de gând să faci. Sunt cei doi tipi care ar fi putut să-l doboare pe Rudolf Hess, dacă nu ar fi fost rechemaţi la bază.“ McCormack a continuat spunând că îşi aminteşte foarte bine evenimentele din acea noapte şi că ascultase conversaţia dintre cei doi piloţi şi controlorul de zbor.[43]

În cartea lui Rajlich se afirmă, de asemenea:

> Lucrurile s-au precipitat atunci când, după lăsarea serii, a aterizat un aparat Avro Anson cu câţiva ofiţeri RAF [necunoscuţi] la bord. Aceştia i-au reţinut imediat pe cei doi sergenţi cehi şi i-au supus separat la interogatorii lungi. Ofiţerii le-au cerut detalii imposibil de reţinut şi i-au obligat pe cei doi piloţi să îşi amintească reperele avionului german şi în special dacă amândoi au văzut un pilot şi un mitralior în avion.
> Cehii nu au putut fi de foarte mare ajutor şi Polda [Srom] şi-a pierdut răbdarea în faţa ofiţerilor, dar şi-a ţinut gura când şi-a

dat seama de sângele rece şi de rangul înalt al acestora.[44]

Există şi un post scriptum surprinzător la momentul Aldergrove. Traseul lui Hess pe teritoriul Marii Britanii poate fi reconstituit după schemele ROC, însă cel mai important document este harta lui Hess, pe care a indicat reperele pe care intenţiona să le folosească. Cu toate acestea, o dovadă foarte importantă a trecut complet neobservată. Exact pe lângă unul dintre punctele de reper, Broad Hill, aflat la aproximativ 35 km de destinaţia sa, Hess a desenat o linie pe o latitudine de 250 de grade. Această linie nu are nici o semnificaţie din punct de vedere aeronautic, însă latitudinea şi punctul unde este desenată linia sunt extraordinar de contrariante: era primul punct din traseul său în care Hess ar fi putut vedea Dungavel House, cu atât mai mult cu cât, dacă am prelungi linia, aceasta ar trece exact pe deasupra sediului RAF de la Aldergrove. Cea mai logică explicaţie este că acela era „punctul de abandon“ în care, dacă nu ar fi primit nici un semnal de la Dungavel, ar fi schimbat traiectoria şi s-ar fi îndreptat către Aldergrove. Asta înseamnă că, aflat în acel punct, Hess a aşteptat un astfel de semnal şi, având în vedere că nu a abandonat misiunea, se pare că l-a şi primit. (După cum vom vedea, faptul este confirmat de martori aflaţi la sol.) Acest lucru explică, de asemenea, motivul pentru care cele două avioane de luptă au decolat de urgenţă de la baza Aldergrove, atunci când avionul lui Hess a trecut peste coasta de vest, fiind însă chemate înapoi când el s-a întors către Dungavel.

Există două dovezi în acest sens. Prima vine de la Hess însuşi, care le-a spus unora dintre cei care l-au arestat că văzuse două avioane Hurricane apropiindu-se.[45] Explicaţia s-a dat prin prisma faptului că ar fi confundat avioanele Defiant cu Hurricane, deşi nu se cunoaşte decât un avion Defiant care s-a aflat în imediata sa apropiere. Cea de a doua dovadă este un articol publicat în America, în 1943, pe baza unor pretinse informaţii din interior cu privire la

afacerea Hess (şi despre care vom discuta mai în detaliu în capitolul următor). Articolul susţine că „avioanele Hurricane au decolat cu scopul de a urmări un avion misterios, având ordine de a-l forţa să aterizeze, *dar sub nici o formă nu aveau voie să deschidă focul asupra lui*“[46] (subliniere reprodusă după articolul original).

Unii analişti consideră relevant că Hamilton, care deţinea comanda bazei Turnhouse a RAF şi controla o serie de alte aerodromuri din estul Scoţiei, nu a trimis nici un avion de luptă. Este tentant să citim însă, printre rânduri, că avionul lui Hess nu a survolat nici una dintre zonele de care răspundea Hamilton. Dar în ceea ce priveşte modul de acţiune al RAF, sau, mai bine spus, lipsa de acţiune, acea noapte este o pistă falsă, deoarece până în clipa când Hess a ajuns lângă Glasgow se făcuse deja întuneric, iar avioanele de luptă erau folosite pentru a apăra spaţiul aerian britanic numai în timpul zilei. Pe timpul nopţii, insula era apărată de unităţile antiaeriene aflate la sol. Iar modul în care au acţionat este cu atât mai semnificativ.

Hess se apropie

După ce avionul Me-110 a fost interceptat survolând zona de nord a Angliei şi intrând pe teritoriul Scoţiei, trecând graniţa la ora 22.30, a devenit evident că se îndrepta către Glasgow. Chiar şi în aceste condiţii, în noaptea aceea nu a sunat nici o sirenă aeriană în oraş, nu a existat nici o alertă antiaeriană. Această anomalie a fost comentată de sergentul Daniel McBride, care era de serviciu la unitatea Royal Corps of Signals[61] cu sediul la Eaglesham House[47] (pe lângă alte îndatoriri, erau responsabili şi cu transmiterea alertelor antiaeriene). Atunci când avionul

61 Royal Corps of Signals (R SIGNALS) – trupele de radiocomunicaţii ale armatei britanice (n.red.)

Me-110 a apărut în spaţiul aerian de deasupra oraşului Eaglesham, McBride a crezut mai întâi că era vorba despre o aeronavă germană capturată cu care un pilot britanic făcea un zbor de probă, din simplul motiv că nu se dăduse nici o alertă. Acest lucru însemna că, în mod oficial, nici un avion inamic nu se apropia de Glasgow.

Faptul respectiv este derutant. Avionul lui Hess fusese confundat cu un Dornier 17[48] care, spre deosebire de Me-110 (un avion de luptă), era o aeronavă proiectată pentru recunoaştere şi lansarea de bombe, astfel că britanicii ar fi trebuit să facă totul pentru a-l împiedica să pătrundă în spaţiul lor aerian. Acea zonă din Scoţia cunoscuse deja potenţialul devastator al unui bombardier[49], aşa că nu ar fi avut nici un motiv să ignore o astfel de aeronavă. Prin urmare, de ce au făcut-o? Mai semnificativ chiar este că, pe măsură ce avionul se apropia de Glasgow, unele dintre unităţile antiaeriene din jurul oraşului, care nu primiseră nici un semnal de alertă, au cerut urgent permisiunea de a deschide focul, dar au fost refuzate. Printre acestea s-au aflat şi unităţile AA, aflate sub comanda directă a bazei Turnhouse a RAF.[50] O explicaţie pentru această aparentă neglijenţă a fost oferită mai târziu: din cauză că a existat o confuzie legată de tipul avionului – Messerschmitt sau Dornier –, acesta a fost considerat un aparat de zbor „neidentificat“ asupra căruia, conform procedurii, nu se putea deschide focul.[51] Este bineînţeles ridicol, având în vedere că avionul lui Hess fusese identificat ca fiind cu siguranţă german.

În mod oficial, se susţine că o mare parte din confuzie s-a datorat neîncrederii că avionul ar fi putut fi un Me-110; mai târziu, anunţul oficial cu privire la sosirea lui Hess a invocat exact acest motiv. Însă este ridicol. Cel puţin două unităţi ROC au identificat corect avionul, deşi una a raportat că „ar putea fi“ un bombardier Dornier 215.[52] Cei de la comandamentul de luptă credeau că avionul ar fi putut fi un Dornier 17 deoarece erau sceptici că un Me-110

ar fi putut ajunge atât de departe cu suficient combustibil pentru a se şi întoarce. Se citează destul de des remarca ulterioară a ducelui de Hamilton, conform căreia identificarea avionului ca fiind un Me-110 a fost „luată în derâdere“[53] în centrul de comandă de la Turnhouse. Cu toate acestea, era cunoscut faptul că avioanele Me-110 puteau şi chiar reuşeau să ajungă până în spaţiul aerian de deasupra oraşului Glasgow. Cu doar două luni înainte, pe 14 martie 1941, în ziua ce a urmat masivului raid aerian cunoscut sub numele de Clydeside Blitz, un avion Me-110 a fost identificat deasupra oraşului, în plină zi, dar a fost considerat un zbor de recunoaştere german care verifica daunele produse de raid[54]. Avioanele de luptă au încercat să îl intercepteze, însă nu au reuşit. Faptul că un Me-110 reuşise să ajungă atât de departe a produs vâlvă, iar episodul era bine cunoscut ofiţerilor din ROC şi celor responsabili cu identificarea şi interceptarea aeronavelor. Aşa că de ce să fi existat acea reacţie de „luare în derâdere“ dacă la Turnhouse se ştia că un avion Me-110 dotat cu rezervoare suplimentare ar fi putut cu uşurinţă să ajungă până la Glasgow?

Chiar în acel moment, controlorul de serviciu de la baza RAF Ayr, locotenent-comandorul Hector McLean, a ordonat unui număr de două avioane de vânătoare să caute şi să distrugă intrusul. Acţiunea sa este citată de cei care susţin versiunea oficială asupra evenimentelor, ca dovadă a faptului că nu a existat nici o conspiraţie pentru a-i permite lui Hess accesul. Dar mărturia lui MacLean este în totală contradicţie cu această versiune.

În primul rând, MacLean arată cât se poate de clar că avioanele Defiant se aflau „din întâmplare“ în zbor, pentru că efectuau nişte exerciţii de antrenament, în momentul în care a fost detectată apropierea unui avion „inamic“ şi că, nefiind avertizat de acest lucru de către celelalte unităţi RAF, le-a ordonat din proprie iniţiativă avioanelor să îl urmărească. Mai mult, spune el, având în vedere că Ayr nu

avea nici o legătură directă cu zona care acoperea coasta Northumberland, anunţul cu privire la apropierea avionului Me-110 ar fi trebuit să vină la Ayr prin intermediul bazei Turnhouse a RAF (al cărei ofiţer comandant, ducele de Hamilton, se afla de asemenea la comanda Ayr), însă acest lucru nu se întâmplase.[55]

Traseul avionului Me-110 era monitorizat şi de Centrul ROC din New Temperance House, Glasgow. Observatorul asistent, maiorul Graham Donald, care avea să devină un jucător-cheie în extraordinarele evenimente din acea seară, a crezut, „din cauza vitezei aeronavei“, că era vorba despre un aparat Me-110, deşi mărturia sa ar fi putut fi influenţată de evenimentele ulterioare (sau poate de anumite informaţii pe care le avea deja).[56]

Curând după aceea, unitatea ROC de lângă Eaglesham, care a confirmat şi că avionul intrus era un Me-110, a raportat că acesta se prăbuşise şi că un membru al echipajului s-a paraşutat. Maiorul Donald a acţionat imediat: glumind cu colegii săi pe seama faptului că RAF nu a putut doborî un Me-110 cu ajutorul avioanelor Spitfire şi că avea de gând să o facă el, la bordul unui Vauxhall, a pornit spre locul prăbuşirii.

Destinaţia

După cum a admis imediat după capturare, destinaţia lui Hess era Dungavel House, reşedinţa ducilor de Hamilton, aflată la sud de Glasgow. Eleganta clădire, care acum este o închisoare, se înalţă din pădure, aproape asemenea unui *Schloss* (castel) german cu multe turnuri şi turle. Hess memorase imaginea castelului Dungavel, pentru a-l putea utiliza ca reper care să-i permită aterizarea pe domeniul Dungavel. Pe terenul din faţa reşedinţei exista o pistă de aterizare, construită de duce pentru propriile sale aparate uşoare de zbor, în apropierea unui grup de dependinţe

cunoscute ca The Kennels. Unii analişti au susţinut că pista de aterizare de la Dungavel era nepotrivită pentru un Me-110, însă acest lucru nu este corect: pista era cunoscută echipajelor RAF[57] ca zonă de aterizare de urgenţă – Emergency Landing Ground (ELG), ceea ce demonstrează că era destul de potrivită pentru majoritatea aparatelor de zbor. Mai mult, John Harris a descoperit în arhivele Turnhouse o referinţă privind aterizarea aici a unui aparat Beaufighter din Bristol, în luna aprilie a anului 1941.[58] Iar aparatul Beaufighter era foarte asemănător cu un Me-110, în ceea ce priveşte dimensiunea şi greutatea. (Într-adevăr, aceasta ar fi putut fi doar un test pentru sosirea lui Hess.) De asemenea, pista de aterizare de la Dungavel era chiar mai lungă decât cea deţinută în acel moment de baza Turnhouse.

S-a sugerat că Hess a acţionat prosteşte atunci când şi-a propus să ajungă la Dungavel, deoarece ducele nici măcar nu se afla acolo în acea noapte, fiind de serviciu la Turnhouse. Cu toate acestea, având în vedere planificările detaliate care au precedat zborul, este puţin probabil ca Hess să fi greşit destinaţia. Dar, din moment ce Hamilton se afla la Turnhouse, poate că Hess se aştepta să găsească pe altcineva la Dungavel House.

Deoarece Hess nu avea nici un sistem ajutător de navigaţie, a întâmpinat probleme. A survolat Dungavel, dar nu a aterizat, apoi s-a îndreptat spre West Kilbride, a renunţat la rezervoarele suplimentare, pe urmă s-a întors spre destinaţie. Motivul posibil al acestei operaţiuni este că direcţia corectă de aterizare pe pista respectivă era dinspre vest. Totuşi, când s-a întors, nu a reuşit să mai găsească proprietatea Dungavel, astfel încât a fost nevoit să se paraşuteze. Oare ce nu a mers?

Poate că atunci când a fost nevoit să navigheze de unul singur, a făcut greşeala de a-şi lua repere greşite, cum ar fi de pildă insula în formă de piramidă, Ailsa Craig. Ar fi trebuit să ştie că şi o greşeală foarte mică putea însemna

pierderea din raza vizuală a proprietăţii de la Dungavel, asta dacă nu cumva era vorba despre un reper prestabilit, care l-ar fi putut ghida. Potrivit relatărilor diferiţilor martori oculari aflaţi în acea noapte la sol pe proprietatea Eaglesham[59] – conform cărora aparatul Me-110 a survolat zona respectivă de cel puţin două ori, ca şi cum pilotul ar fi căutat ceva ce se aştepta să găsească acolo – este clar că Hess era convins că se află de fapt deasupra proprietăţii Dungavel. Evident, atunci când şi-a dat seama că a pierdut reperele şi că nu mai găsea pista de aterizare, n-a mai avut altă soluţie decât să se paraşuteze.

Era prima dată când sărea cu paraşuta, ceea ce înseamnă că avea nervii întinşi la maximum, însă pentru un bărbat de 47 de ani, aflat la finalul unui zbor lung, intens şi periculos, fără a mai menţiona şi faptul că sărea în teritoriu inamic, era o realizare considerabilă. Nu avea nimic asupra lui cu care ar fi putut să se orienteze, cu excepţia instrucţiunilor verbale pe care le memorase. Dându-şi seama că este imposibil să se arunce din avion din cauza presiunii aerului care îl împingea înapoi, şi-a amintit că modalitatea cea mai bună era să întoarcă aparatul cu susul în jos şi să cadă la propriu din el, ceea ce era departe de a fi un final perfect al unui zbor istoric. Date fiind condiţiile, a avut noroc că nu s-a accidentat mai grav, având în vedere că şi-a pierdut pentru câteva momente cunoştinţa în timpul paraşutării şi că şi-a fracturat glezna când s-a lovit de coada avionului în timpul căderii.

Hess s-a paraşutat deasupra regiunii Bonnyton Moor la ora 23.09, conform constatărilor făcute de unitatea ROC de la Eaglesham. (Ulterior, s-a ordonat ştergerea acestor informaţii din registru.) Cam în acelaşi timp cu aterizarea lui Hess pe întuneric pe un teren din Scoţia, începea cel mai intens raid aerian asupra Londrei. Avea să fie însă şi ultimul, ca şi cum sosirea adjunctului führer-ului pe pământ britanic ar fi semnalat începutul unui armistiţiu.

Note

[1] Ilse Hess, p. 16

[2] Două lucruri sugerează faptul că Göring ştia dinainte despre zborul lui Hess. Primul este mărturia lui Adolf Galland, un as al Primului Război Mondial aflat la comanda grupului de luptă Luftwaffe care a bombardat coasta Canalului Mânecii. Galland afirmă că a primit un apel telefonic urgent de la Göring, în jurul orei 10 seara, în data de 10 mai, prin care era anunţat că Hess înnebunise de tot şi furase un avion cu care se îndreaptă către Marea Britanie. Göring i-a ordonat lui Galland să trimită avioane de luptă pentru a doborî aparatul lui Hess. Galland afirmă că – deşi nu credea nimic din toate acestea şi nu dorea să-şi contrazică superiorul – a trimis totuşi un avion. Versiunea lui Galland este în totală neconcordanţă cu cea oficială, susţinută de nazişti, potrivit căreia nici unul dintre lideri nu ştiuse absolut nimic despre zbor înainte de a fi chemaţi de Hitler la Berghof, în seara următoare. Însă dacă Göring ştia cu o seară înainte, care să fi fost motivul pentru care îl sunase pe Galland într-un moment mult prea întârziat pentru a se mai putea face ceva, având în vedere că atunci Hess se apropia deja de coasta britanică? (Baker, p. 162) A doua dovadă este faptul că Willi Messerschmitt a susţinut că a fost interogat personal de către Göring cu privire la zbor, în dimineaţa zilei de 11 mai, înainte de momentul în care ar fi trebuit să se afle, conform variantei oficiale. (a se vedea Capitolul 6)

[3] Murphy, p. 48

[4] *New York Times*, 20 septmebrie 1942

[5] Arhivele Imperial War Museum, FO 645, Cutia 155

[6] PRO, KV237: Traducerea convorbirii interceptate, 14 mai 1941

[7] Padfield, *Hess*, p. 212
[8] Manvell şi Fraenkel, pp. 89-90
[9] Detaliile de mai jos sunt preluate din textul discursului lui Kaden, publicat de Societatea Rudolf Hess. Dorim să transmitem Tinei Metz mulţumiri pentru traducere.
[10] PRO, FO 1093/1: Transcrierea interviului cu lordul Simon, 9 iunie 1941
[11] Padfield, *Hess*, p. 184
[12] *Sunday Dispatch*, 30 septembrie 1945
[13] Newton, p. 127. Sir Horace Wilson a discutat această propunere a lui Chamberlain cu Fritz Hesse, un ataşat de presă german la Londra, în vara anului 1939.
[14] A se vedea nota 2 de mai sus
[15] RSHA Protokolle, Institut für Zeitgeschicht, München. Copii şi traduceri puse la dispoziţie de Wolf Rüdiger Hess.
[16] Padfield, *Hess*, p. 185
[17] Hitler, *My New Order*, pp. 754-765. Pentru a vedea întregul text al discursului, se poate consulta pagina de internet a autorilor, www.pharo.com
[18] *Ibid.*, p. 662
[19] La scurt timp după incidentul Hess, Pintsch a fost transferat pe frontul rusesc, unde a fost luat prizonier. Când cei care l-au capturat au aflat că făcuse parte din personalul lui Hess, Pintsch a fost torturat pentru a fi determinat să spună tot ceea ce ştia despre zborul fostului său şef în Marea Britanie. El a rămas prizonier în Rusia până în anul 1955, când a fost eliberat şi a revenit în Germania.
[20] Padfiels, *Hess*, pp. 185-186
[21] *Ibid.*, p. 191
[22] Hutton, p. 31
[23] PRO, FO 1093/1: Scrisoare din partea lui Hess pentru „Buz“, 10 iunie 1941
[24] Kaden
[25] Hess a plecat din Augsburg în jurul orei 17.45, ora

Europei Centrale (CET), şi avionul său s-a prăbuşit la Eaglesham la ora 23.09, ora de vară britanică (BDST, GMT+2 ore) (CET şi BDST erau la acel moment sincronizate, astfel încât în Marea Britanie şi în Germania era aceeaşi oră.) Zborul a durat aproximativ cinci ore şi jumătate. Distanţa directă dintre Augsburg şi Eaglesham este de aproximativ 1 440 km şi dacă luăm în consideraţie faptul că un aparat Me-110 avea o viteză de zbor de 400 km pe oră, zborul ar fi trebuit să dureze cel mult patru ore. Cu toate acestea, manevrele de „omorâre a timpului“ au mai adăugat la distanţă încă 320 km, ceea ce ar fi făcut ca întreaga călătorie să dureze aproape cinci ore. (Pentru o descriere mai detaliată a zborului lui Hess, se poate consulta pagina de internet a autorilor, www.pharo.com.)

[26] Ramsay, vol. 1, p. 126

[27] Ashbee, p. 530

[28] Ilse Hess, pp. 18-19

[29] Kalundborg se află la o distanţă de aproximativ 865 km de Augsburg şi la aproape 960 km de Glasgow, ceea ce înseamnă în total 1 825 km.

[30] Nesbit şi van Acker, p. 44

[31] RSHA Protokolle, Institut für Zeitgeschicht, München

[32] Atât văduva lui Heydrich, cât şi unul dintre agenţii acestuia, HansBernard Gisevius, au afirmat după război că el zburase peste Marea Nordului în acea seară. (Padfield, *Hess*, p. 196).

[33] Ashbee, p. 530

[34] Rapoartele radarului britanic sunt rezumate în Nesbit şi van Acker, Anexa E.

[35] PRO, HO 199/482: Nota scrisă de K.S. Tollit menţionează: „Raidul 42J, aterizare la ALNWICK, Northumberland, la ora 22.17“

[36] PRO, AIR 16/1266: „RUDOLF HESS. Zbor în data de 10 mai 1941, Raid 42J“, raport scris de Royal Observer Corps

[37] PRO, INF1/912: „Note suplimentare cu privire la incidentul Hess scrise de, colonel de aviaţie, ducele de Hamilton“, nedatat
[38] Camera Comunelor, vol. 371, col. 1591-1592
[39] Nesbit şi van Acker, p. 62
[40] Costello, *Ten Days that Saved the West*, pp. 7-9
[41] Rosthorn
[42] *Ibid*.
[43] *Ibid*.
[44] *Ibid*.
[45] MacLean, pp. 138-139
[46] Anonim, p. 523
[47] McBride, „Alias Alfred Horn“, p. 2
[48] Wood, p. 2
[49] *Ibid*.
[50] Padfield, *Hess*, pp. 355-356, citând scrisoarea fostului ofiţer de informaţii Dennis Rose, 16 iunie 1992
[51] *Ibid*., p. 356, citând scrisoarea fostului ofiţer de informaţii Dennis Rose, 23 iunie 1992
[52] PRO, AIR 16/1266: RUDOLF HESS. Zbor în data de 10 mai 1941, Raid 42J, raport scris de Royal Observer Corps
[53] Padfield, *Hess*, p. 356
[54] Douglas Hamilton, *Motive for a Mission*, p. 285
[55] MacLean, pp. 137-140
[56] PRO, AIR 16/1266: Raportul maiorului Donald, 11 mai 1941
[57] David J. Smith, *Action Stations*, p. 20
[58] Harris şi Trow, p. 187
[59] Declaraţiile au fost luate mai multor locuitori din Eaglesham şi se află în prezent în arhivele Renfrew County Constabulary. Dorim să mulţumim lui Andrew Rosthorn pentru că ne-a pus la dispoziţie exemplare ale acestora.

CAPITOLUL ŞASE
Capturarea lui Alfred Horn

Principalele surse folosite pentru reconstituirea evenimentelor care au urmat aterizării lui Hess în Scoţia sunt relatările martorilor oculari şi rapoartele oficiale ale diferitelor unităţi militare implicate, documente care, cu două excepţii foarte importante, se găsesc într-un singur dosar al PRO din Kew, în zona de sud a Londrei.[1] Totuşi, tabloul care se conturează pe baza acestor documente este oarecum confuz, ca să nu folosim un termen mai dur. Având în vedere perioada mare de timp care a trecut, mărturiile inexacte şi dorinţa absolut umană de a exagera importanţa rolului jucat în afacerea Hess, povestea este foarte greu de reconstituit cu exactitate. Este de înţeles că sosirea adjunctului führer-ului a generat emoţie şi confuzie, dar trebuie să ne reamintim că se presupune că nici unul dintre cei aflaţi în acea noapte la sol nu cunoştea identitatea pilotului nazist. Totul ar fi trebuit să fie o operaţiune de rutină, care s-a transformat însă rapid într-un fiasco.

Din reacţiile celor de la sol, am putea să credem că acesta era singurul pilot german care se paraşutase în zonă, în tot timpul cât trecuse de la începutul războiului. Însă Glasgow avusese parte de un mare număr de raiduri aeriene, în timpul cărora mai multe avioane fuseseră doborâte, echipajele lor fiind nevoite să se paraşuteze, iar apoi, odată ajunse la sol, au fost capturate de localnici. Dar chiar de la început s-ar zice că toţi cei implicaţi îşi dăduseră seama că era ceva special cu acest pilot.

În evenimentele din jurul capturării lui Hess, un rol important se pare că au jucat oameni a căror prezenţă în mijlocul acestei întâmplări este în mare parte inexplicabilă. Versiunile oficiale par adesea ciudat de evazive cu privire

la anumite aspecte şi există abateri majore de la procedurile militare standard.

Versiunea acceptată este aceea că Hess a atins pământul pe un teren de lângă ferma Floors, a fost găsit de un ţăran care l-a adăpostit în casa lui până când a fost reţinut de garda civilă[62] locală şi, după ce a fost plimbat de câteva ori dintr-un loc de arest la altul, a ajuns în final în custodia ofiţerilor de la Maryhill Barracks din Glasgow. Pe toată durata acestor întâmplări, adevărata identitate a pilotului nazist a rămas necunoscută. El afirmase cu tărie că numele lui este Hauptmann (colonelul) Alfred Horn şi că venise în Scoţia pentru a se întâlni cu ducele de Hamilton. (Numele de împrumut era un hibrid: prenumele Alfred venea de la fratele lui Hess, iar numele era inspirat de numele de familie al tatălui vitreg al lui Ilse. Bineînţeles că iniţialele A.H. pot conduce la numele Adolf Hitler, deşi posibilitatea e mai mare ca ele să se refere la Albrecht Haushofer, care îşi semnase scrisoarea către Hamilton tot cu iniţialele A.H.)

Cert este că Hess a aterizat pe un câmp care aparţinea fermei Floors (aflată în proprietatea lui Basil Baird, care făcea parte din aceeaşi familie cu pionierul televiziunii John Logie Baird), chiar lângă Eaglesham. La aproape 200 m distanţă se afla căsuţa unde locuiau fermierul David McLean, sora sa, precum şi mama lor în vârstă de 64 de ani, Annie. Versiunea lor cu privire la ceea ce s-a întâmplat în continuare este o sumă a informaţiilor pe care ei le-au dat în diferite interviuri. McLean îşi aminteşte că a auzit zgomotul avionului zburând la o distanţă alarmant de mică deasupra fermei, după care a auzit izbitura. A alergat afară şi a văzut avionul în flăcări şi un bărbat care cobora

---

62 Home Guard – structură defensivă a armatei britanice, operaţională între 1940 şi 1944, formată din voluntari localnici ai unei anumite zone, care nu puteau fi încorporaţi, de obicei din cauza vârstei; păzeau zonele de coastă şi alte puncte strategice (aeroporturi, fabrici). (n.red.)

cu paraşuta:

> Am tras imediat concluzia că era vorba despre un pilot german care se paraşuta, aşa că am alergat înapoi în casă să cer ajutor. Însă toţi dormeau. Am căutat în jur un obiect cu care să mă apăr, dar n-am putut găsi decât o furcă. De teamă să nu-l pierd din ochi pe pilot, m-am repezit din nou afară, de unul singur, şi l-am găsit în spatele casei, zăcând întins la pământ, cu paraşuta alături.[2]
>
> S-a întors cu faţa în sus, l-am ajutat să-şi desfacă hamurile şi să se ridice, apoi l-am întrebat dacă în avion mai erau şi alte persoane; mi-a răspuns că nu şi că nu are asupra lui bombe sau arme.[3]

Trebuie să reţinem că prima declaraţie a lui Hess subliniază că nu este înarmat. Însă prima întrebare pe care i-a adresat-o lui McLean a fost „Mă aflu pe proprietatea ducelui de Hamilton?“[4] (Deoarece legătura dintre Hamilton şi venirea lui Hess a fost muşamalizată până când a fost anunţată de un post de radio german, câteva zile mai târziu, aceste prime cuvinte ale adjunctului nu au apărut în primele articole de presă.) Un articol din presa americană este mult mai relevant. Acesta relatează că primele cuvinte ale lui Hess au fost „Mă numesc Alfred Horn. Te rog să-i spui ducelui de Hamilton că am sosit.“[5] Este foarte interesant de comparat această variantă cu cea oficială despre ceea ce s-a întâmplat în acea noapte (ataşată versiunii ducelui de Hamilton cu privire la întâlnirea sa cu Hess din dimineaţa zilei următoare), care rezumă solicitarea lui Hess în câteva cuvinte ce se vor dovedi a fi mai mult decât semnificative: „Prizonierul german a afirmat că se numeşte Alfred Horn şi a susţinut în faţa gărzii civile şi a poliţiei că se afla într-o «misiune specială», ca să-l întâlnească pe ducele de Hamilton, şi că intenţionase să aterizeze la Dungavel“.[6]

Faptul că pilotul, deşi de origine germană, a întrebat de ducele de Hamilton şi a suţinut că îl cunoaşte personal explică probabil respectul cu care a fost tratat de unii localnici. Hamilton nu era doar întâiul pair al Scoţiei, ci şi

membru al parlamentului, de nouă ani, ci, mai mult, datorită performanţelor sale în box şi aviaţie, era aproape un erou pentru cei din zona Eaglesham.

McLean l-a ajutat pe pilotul rănit să se târască până la căsuţă. În tot acest timp, nu ştim ce au vorbit ori dacă şi-au vorbit, iar drumul probabil că a durat destul, căci Hess era un bărbat voinic şi omului i-a fost destul de greu să-l susţină pentru a străbate terenul accidentat. Iată ce spunea McLean: „Era un adevărat gentleman. Mi-am dat seama după cum se purta şi cum vorbea. S-a aşezat pe un scaun lângă foc şi mama mea s-a ridicat din pat, s-a îmbrăcat şi a venit în bucătărie ca să-l vadă pe neobişnuitul nostru oaspete“.[7] Într-un stil tipic scoţian, doamna McLean l-a întrebat: „Vrei o cană de ceai?“ Replica lui Hess, „Nu, mulţumesc, nu beau ceai seara“, nu este comentată de obicei, însă are un subtext foarte interesant. Poate că Hess nu dorea ceai pentru că acesta l-ar fi putut împiedica să aibă un somn liniştit, de care era aproape sigur în acel moment.

McLean a continuat: „Era cel mai calm om pe care îl cunoscusem şi mi-am dat seama după modul în care vorbea că era un om cultivat. Engleza lui, deşi cu accent străin, era foarte clară şi înţelegea tot ceea ce îi spuneam.“[8] Apoi Hess a cerut un pahar cu apă. În acel moment, conform articolului apărut în *Scots* Pictorial *and Bulletin* din data de 13 mai, care se baza pe mărturia lui McLean, unul dintre „cei doi soldaţi care fuseseră atraşi înspre fermă de zgomotul prăbuşirii avionului“ a remarcat în glumă: „Noi în Anglia bem bere“, afirmaţie la care Hess răspunsese: „Ah, da, şi noi bem multă bere în München, oraşul de unde vin eu.“[9] Deodată, din senin, apăruseră doi soldaţi. În primele relatări, prezenţa acestora în bucătăria lui McLean nu este explicată, deşi identităţile lor sunt acum cunoscute: erau sergenţii Daniel McBride şi Emyr Morris. După cum vom vedea, aparent inocentul schimb de replici despre bere ar putea avea mult mai multă

însemnătate decât pare la prima vedere.

Potrivit relatărilor ulterioare ale lui McLean, cei doi soldaţi, care nici ei nu erau înarmaţi, l-au căutat pe prizonier de arme. După replicile lor despre bere, Horn şi-a scris numele pe o bucată de hârtie pe care i-a dat-o lui McBride.[10] Un soldat al gărzii civile, Gordon Steward, care a sosit la casa ţăranului câteva minute mai târziu, a fost informat de cei aflaţi acolo că, atunci când soldaţii intraseră, Hess spusese imediat: „Soldaţi britanici – sunteţi prieteni cu ducele de Hamilton? Am un mesaj important pentru el.“[11]

Dacă versiunea oficială este cea corectă, această întrebare nu are nici un sens. De ce să fi crezut Hess că acei soldaţi obişnuiţi erau prieteni cu un duce? Oare întrebarea semnifică faptul că se aştepta ca ducele să fi trimis o patrulă în căutarea sa? Dacă da, probabil că era cu nervii întinşi la maximum şi interpreta nerăbdător sosirea acestora ca pe o prevestire a salvării sale. Se pare că speranţele sale au continuat să crească în acea noapte, însă i-au fost spulberate de fiecare dată.

Următorii sosiţi la locul faptei au fost locotenentul John Clarke, din garda civilă, însoţit de sergentul special Robert Williamson. Clarke avea asupra sa un revolver. În acea seară, nici unul dintre ei nu era de gardă, însă amândoi locuiau în apropiere, văzuseră prăbuşirea avionului, se urcaseră imediat în maşina lui Williamson şi se îndreptaseră spre locul accidentului. Deşi în mod incorect, arestarea lui Hess este pusă pe seama lui Clarke şi Williamson. La puţin timp de la sosirea acestora la locul accidentului, cu un alt autoturism au sosit ofiţerul de serviciu al unităţii locale a gărzii civile, locotenentul Cameron, şi un ofiţer de armată care nu se afla în timpul serviciului, locotenentul A.R. Gibson, îmbrăcat în haine civile. Aceştia erau însoţiţi de doi soldaţi ai gărzii civile, dintre care unul era Gordon Stewart.

O a treia maşină a sosit cam în acelaşi timp, aducându-l la

faţa locului pe maiorul Donald din ROC. Conform declaraţiei sale ulterioare, după ce a aflat unde plănuiau să îl ducă pe pilot, Donald a plecat să inspecteze rămăşiţele aparatului Me-110.

David McLean îşi aminteşte că Hess nu părea deranjat de acest aflux de ofiţeri: „Când oficialii au ajuns acolo, el i-a întâmpinat zâmbind, asigurându-i că nu este înarmat. Apoi a fost luat de aceştia.“[12] Şi mama lui a fost de aceeaşi părere, adăugând: „S-a produs ceva agitaţie în bucătărie atunci când militarii au venit să îl ia, dar el nu s-a opus.“[13]

David McLean continuă, descriind comportamentul lui Hess în momentul când a părăsit casa:

> A dovedit o atitudine de gentleman faţă de mama şi de sora mea. Când a venit şi-a înclinat uşor capul, la fel cum a făcut şi înainte de a pleca. Ne-a mulţumit din suflet pentru ceea ce făcusem pentru el.
> Era preocupat de un singur lucru, de paraşuta lui. Mi-a spus: „Aş dori să păstrez acea paraşută, căci îi datorez viaţa.“[14]

Lui Hess nu i-a fost îndeplinită dorinţa. Paraşuta a fost tăiată bucăţi, luate ca suvenir de soldaţii care au îndepărtat epava avionului.

Impresia că toate s-au întâmplat la o fermă îndepărtată, aproape părăsită, este contrazisă de declaraţia inspectorului Thomas Hyslop, de la Jandarmeria Renfrewshire, care afirmă că, atunci când a ajuns la ferma Floors, aproape la o jumătate de oră după aterizarea paraşutistului, a găsit vreo două sute de oameni care umblau de colo colo. Erau atât localnici, cât şi membri ai mai multor unităţi militare.[15]

Misterul celor doi soldaţi

Am văzut deja că în primele articole de presă, David McLean se referă la prezenţa a „doi tineri soldaţi“, Emyr Morris şi Daniel McBride, care au percheziţionat prizonierul în căutarea unor arme, dar nu dă nici un fel de

explicaţie cu privire la momentul sau la modul în care ei au sosit la faţa locului. Dar cei doi sergenţi se aflau deja acolo atunci când au ajuns locotenentul Clarke şi sergentul special Williamson, de la garda civilă, astfel încât este clar că aceşti doi soldaţi misterioşi au fost primii sosiţi.

McBride şi Morris erau de la unitatea ultrasecretă de radiocomunicaţii la Eaglesham House. Era una dintre staţiile de alarmă antiaeriană din zonă, iar operaţiunile ei erau strict secrete. Până şi localnicilor li se spusese că era o staţie de reflectoare. Acesta pare a fi motivul pentru care presa a oferit puţine detalii despre cei doi sau, în multe cazuri, le-a ignorat prezenţa.

În unul dintre rapoartele oficiale se menţionează că înainte de a porni în căutarea paraşutistului, locotenentul Clarke luase cu el doi soldaţi (ale căror nume nu se menţionează) de la Eaglesham House.[16]

Din moment ce acest lucru nu este adevărat, ce interese ar fi stat la baza prezenţei acestei afirmaţii în raport? Singurul motiv pare a fi acela că s-a dorit minimalizarea faptului că Morris şi McBride au sosit primii la ferma Floors. Ţinând cont de faptul că era vorba de nişte rapoarte secrete, care nu trebuiau făcute publice pe o perioadă de ani de zile după finalizarea războiului, nu era nevoie să se protejeze nici identitatea soldaţilor, nici reala funcţionalitate a unităţii unde aceştia îşi desfăşurau activitatea, aşa că de ce oare să existe această confuzie intenţionată?

Suspiciunea că se ascunde ceva este întărită de faptul că dintre toate rapoartele făcute de personalul militar cu privire la evenimentele din acea noapte, numai cel scris de McBride şi Morris este încă secret. Toate celelalte au fost puse la dispoziţia PRO în anii 1970, cu excepţia rapoartelor celor doi, deşi se face referire la ele în dosar[17] şi sunt enumerate în opisul acestuia.

În lucrarea sa *Hess*: *The Man and His Mission* (Hess: Un om şi Misiunea sa, 1970), J. Bernard Hutton menţionează

prezenţa celor doi, McBride şi Morris, fără să le precizeze numele, însă descriindu-i ca fiind „doi tineri (McBride avea 39 de ani) radiotelegrafişti militari, îmbrăcaţi în uniformă militară, care aveau asupra lor lanterne cu lumină albă şi albastră specifice“. El adaugă: „McLean a fost surprins că radiotelegrafiştii nu erau înarmaţi cu puşti“.[18] Versiunea lui Hutton, care se bazează pe mărturia lui McLean, precizează explicit faptul că McBride şi Morris au sosit înaintea locotenentului Clarke şi a sergentului special Williamson. Hutton explică aerul de mister din jurul prezenţei lor prin faptul că „detaşamentul de radiotelegrafişti încartiruit la Eaglesham House avea ordin să nu dezvăluie sub nici o formă activităţile pe care le desfăşoară. Însă cei doi radiotelegrafişti nu aveau voie să spună nimic cu privire la acest ordin, singurul lucru pe care puteau să-l facă fiind să refuze să ia în custodie prizonierul la sediul lor.“[19] Cu alte cuvinte, garda civilă dorise ca soldaţii McBride şi Morris să ia în custodie prizonierul, dar ei fuseseră nevoiţi să refuze acest lucru, din cauza secretului ce trebuia păstrat cu privire la unitatea de semnalizare de la Eaglesham House. Această explicaţie pare perfect plauzibilă, însă este contrazisă de mărturia de după război a lui McBride, care a fost mai ales ignorată. Deşi a beneficiat de o oarecare publicitate, în mare parte pe plan local, întreaga poveste a fost publicată mult mai târziu în presa străină, prima apariţie fiind în ziarul *Hong Kong Telegraph* din 6 mai 1947. (După ce a trecut în rezervă la sfârşitul războiului, McBride a trăit câţiva ani în Hong Kong, după care s-a întors în oraşul său natal, Glasgow.)

După ce destinele lor s-au încrucişat în mod istoric la ferma Floors, McBride a simţit că între el şi locţiitorul führer-ului există o legătură specială, încercând chiar să îi scrie în timpul anilor de detenţie a lui Hess. În fiecare an îi trimitea o felicitare de Crăciun, deşi este puţin probabil ca faimosul prizonier să le fi şi primit. (La Spandau, deţinutul

nr. 7 avea voie să comunice numai cu membrii familiei.) McBride a corespondat şi cu Ilse, şi cu Wolf Rüdiger Hess, iar în anii 1970 s-a implicat în campania de eliberare a fostului adjunct. Într-o scrisoare adresată lui Ilse Hess, în care îi aducea acesteia la cunoştinţă moartea tatălui său, fiica lui McBride, Daniella Royland, scria că McBride „îşi petrecuse ultimele zile din viaţă încercând toate posibilităţile de a-l elibera pe Hess“ şi că eliberarea acestuia fusese „dorinţa sa cea mai mare“.[20] (Este clar că adjunctul îi făcuse o impresie nemaipomenită, în ciuda perioadei foarte scurte de timp petrecute împreună, o impresie care nu se potriveşte deloc cu personalitatea mai degrabă absurdă prezentată în versiunea oficială.) În toată această perioadă, se pare că McBride a fost motivat de credinţa că Hess fusese tratat incorect şi că acţiunea sa avusese o însemnătate mult mai mare decât cea prezentată în versiunea oficială. Să fi ştiut McBride ceva despre ce s-a întâmplat cu adevărat în acea noapte, ceva ce era ţinut secret faţă de public?

Daniel McBride a murit pe 7 martie 1978, toate documentele şi arhivele sale trecând în proprietatea Daniellei Royland, fiica lui. Ea a continuat să acţioneze cu ardoare în sprijinul campaniei de eliberare a lui Hess, până în august 1987, când deţinutul nr. 7 a murit în mod subit. În 1996, ea şi familia ei au vândut colecţia care aparţinuse tatălui ei, prin Casa de Licitaţii Bonham din Londra, de unde am avut norocul să dobândim aceste documente relevante şi, aşa cum vom vedea în continuare, un obiect cu o însemnătate specială.

Ceea ce ne-a intrigat cel mai tare este versiunea lui McBride. Mărturia originală a acestuia a fost adaptată pentru ziarul *Hong Kong Telegraph* din 6 martie 1947, fiind publicată şi în presa germană. Povestea prezentată în *Hong Kong Telegraph* începe aşa:

> Acum, că nu mai am nici un fel de obligaţie faţă de armata regală

şi că Rudolf [*sic*] Hess a fost condamnat în cadrul proceselor de la Nürnberg, pot relata pentru prima oară adevărata poveste cu privire la arestarea lui Hess după aterizarea sa la Eaglesham, în Scoţia.
Scopul vizitei fostului adjunct al führer-ului în Marea Britanie rămâne încă un mister pentru publicul larg, însă eu afirm cu tărie că oficiali guvernamentali de rang înalt ştiau despre sosirea lui. În acea noapte nu s-a dat nici o avertizare de raid aerian, deşi avionul trebuie să fi fost observat în momentul în care a survolat oraşul Glasgow. Mai mult, avionul nu a fost urmărit la Centrul de Apărare Antiaeriană responsabil cu zona de vest a Scoţiei.
Eu sunt cel care l-a arestat pe Rudolf Hess, deşi acesta s-a prezentat ca fiind Alfred Horn.[21]

Trebuie să observăm că McBride afirmă „cu tărie“ că „oficiali guvernamentali de rang înalt“ aveau dinainte cunoştinţă despre acţiunea lui Hess. Ce îl făcea să fie atât de sigur de acest lucru? Propria sa mărturie scrisă ne prezintă contextul evenimentelor: „În ziua de sâmbătă, 10 mai 1941, mă aflam la Centrul de Comandă pentru Vestul Scoţiei al trupelor de radiocomunicaţii, din Eaglesham House, aşteptând cu nerăbdare ora 18.00, când îmi încheiam garda. Ora 18.00 a sosit, iar odată cu schimbul meu şi o veste trăsnet! Toate permisiile fuseseră anulate.“[22] Acesta este unul dintre indiciile cu privire la existenţa unei alarme aeriene pentru acea zonă din Eaglesham în acea noapte. Mărturia lui McBride continuă:

Mai târziu în acea seară, stăteam lungit în pat, pierdut în visare alături de colegii mei, şi ei adormiţi, când am auzit zgomotul inconfundabil al unei aeronave care zbura la joasă altitudine, zgomot care s-a transformat rapid într-un huruit exasperant, ceea ce m-a readus brusc cu picioarele pe pământ. Colegii mei adormiţi au sărit din pat şi s-au năpustit imediat afară. Cum stăteam acolo, mai mult dezbrăcaţi, avionul a trecut pe deasupra capetelor noastre. L-am văzut destul de bine, însă din cauza luminii difuze, nu i-am putut distinge însemnele. După sunetul scos de motor şi după forma avionului, am presupus că nu este unul de-al nostru. A înconjurat cartierul general ca o molie uriaşă, apoi a pornit înspre oraş. Zgomotul s-a diminuat şi în final a dispărut, pe măsură ce avionul s-a îndepărtat.

> Nici nu apucasem să ne băgăm din nou în pat, că am auzit avionul întorcându-se. Ne-am repezit din nou afară şi l-am putut vedea foarte bine. Pilotul a survolat de două ori cartierul general.

Motorul s-a oprit şi toţi au asistat la prăbuşirea avionului. McBride s-a îndreptat imediat către locul unde-l văzuse pe pilot paraşutându-se. El face următorul comentariu elocvent: „Am crezut că este unul dintre băieţii noştri, care dăduse greş în timpul unui zbor de probă cu un aparat german, cu atât mai mult cu cât nu se pornise nici un atac antiaerian asupra lui şi nu sunase nici o sirenă."

McBride susţine că a fost primul care a ajuns la Hess şi că l-a ajutat să intre în casa lui McLean. Bineînţeles, aceasta este în contradicţie cu versiunea familiei McLean, potrivit căreia David McLean însuşi l-ar fi găsit pe rănitul Hess pe câmp, iar McBride şi însoţitorul său au ajuns mai târziu. De aceea, este clar că toate relatările cu privire la prezenţa lui McBride şi Morris fuseseră cenzurate. Cu toate acestea, dacă versiunea lui McBride este cea corectă, noul tablou care se conturează ridică nişte întrebări interesante. Dacă McBride şi camaradul său l-au găsit primii pe Hess, de ce este ţinut secret acest lucru? Fie McBride l-a rugat pe McLean să nu spună nimic cu privire la prezenţa sa acolo, fie ziarele nu aveau voie să menţioneze faptul respectiv.

Conform declaraţiei lui McBride, în timpul cât radiotelegrafiştii s-au aflat în casa lui McLean, „i-am spus [lui Hess]: «nu port uniformă, dar sunt soldat.» Trebuie să mărturisesc că nu prea arătam a soldat, dat fiind că echipamentul meu consta într-o pereche de pantaloni largi, o vestă şi cizme militare. Iar colegul meu era îmbrăcat cam la fel." Din nou, această declaraţie este în contradicţie cu cea a lui David McLean, care îi descrie pe cei doi îmbrăcaţi în uniformă militară, dar neînarmaţi. (În propria sa mărturie, McBride nici măcar nu atrage atenţia cu privire la faptul că nu purtau arme.) Ar trebui, de asemenea, să ne amintim versiunea lui Gordon Steward asupra

evenimentelor, în care acesta afirmă că Hess îi întrebase pe cei doi soldaţi dacă sunt prietenii ducelui de Hamilton.

McBride continuă:

> Răspunsul său, într-o engleză foarte bună, mi-a dat de gândit, deoarece anumite inflexiuni trădau faptul că este străin.
> — Hm, a mormăit. Un soldat!
> M-am holbat la el, întrebându-mă dacă ar fi putut fi neamţ. Dar răspunsul la următoarea mea întrebare mi-a spulberat orice îndoială pe care aş fi putut-o avea cu privire la naţionalitatea sa.
> — De unde vii? l-am întrebat.
> — Din München.
> Pentru a destinde cumva atmosfera, am zis:
> — Fac bere bună la München, nu-i aşa?
> Ochii i-au sclipit în întuneric, pe sub sprâncenele stufoase.
> — Ah, da. Ai fost la München?
> — Nu, am răspuns, dar am băut bere de München, în Hamburg.
> E clar că răspunsul meu l-a amuzat, căci a râs atât de tare, încât m-a molipsit şi pe mine.

Apoi McBride l-a întrebat pe pilot dacă mai era şi altcineva în avion şi i s-a răspuns că fusese singur. Pe urmă radiotelegrafistul l-a întrebat dacă are arme asupra sa.

> Hess a ridicat braţele şi a spus rânjind:
> — Astea sunt singurele arme pe care le posed.[63]
> — Avionul tău avea muniţie?
> În acest moment, soţia fermierului a intrat în încăpere ca să ne întrebe dacă dorim o cană de ceai. Am acceptat fără ezitare oferta ei, căci simţeam că am nevoie de ceva care să mă calmeze, însă pilotul a preferat un pahar cu apă. I-am oferit o ţigară, dar a refuzat, mulţumindu-mi. Rămas în cadrul uşii, camaradul meu [Morris], un flăcău, ne privea cu interes.
> Sub influenţa ceaiului fierbinte, mintea a început să îmi funcţioneze cât de cât normal. Mi-am dat seama că trebuia să raportez incidentul la cartierul general şi să le solicit să trimită o escortă şi o maşină pentru transportarea pilotului rănit.
> Din fericire, la fermă exista un telefon, aşa că am făcut legătura cu centrala.

63 Joc de cuvinte. În limba engleză, arm are două sensuri: armă şi braţ. (n.tr.)

Am revenit la străin, care era păzit de camaradul meu. Se uita fix la flăcările din şemineu, adâncit în gânduri care evident nu erau prea plăcute, dacă judecăm după expresia de pe faţa lui obosită.
Mulţumit că se află în siguranţă, am revenit la telefon. Eram prieten cu un redactor de ştiri de la un ziar naţional şi mi-am dat seama că aici, în această fermă singuratică, au loc evenimente şi că prietenul meu ar putea să beneficieze primul de acele ştiri.
El mi-a ascultat povestea şi mi-a spus: „OK, Mac. Voi trimite pe cineva imediat, ca să scrie despre subiect. Mulţam de pont.“

După ce a alertat presa, un gest oarecum neinspirat, McBride a petrecut timpul scurs până la sosirea escortei vorbind cu pilotul. El explică: „Escorta întârzia destul de mult şi deja mă întrebam când avea să sosească“.

În vreme ce stăteau de vorbă, McBride a avut impresia că îl cunoaşte de undeva pe prizonier.

Îmi amintesc că am citit într-un raport despre un disc de identificare pe care pilotul l-ar fi avut la încheietura mâinii, dar eu nu l-am văzut; dacă l-aş fi observat, cu siguranţă l-aş fi studiat. L-am întrebat cum se numeşte.
Mi-a răspuns:
— Horn, Alfred Horn.
... am cerut o bucată de hârtie şi un creion şi l-am rugat să îşi scrie numele.
El a scris citeţ: „Alfred Horn“.
Scotocindu-se prin buzunare, a scos o fotografie cu soţia şi fiul său şi mi-a arătat-o cu mândrie.
— Ai venit să ne bombardezi? am întrebat.
— Avionul meu nu e făcut pentru a transporta bombe, mi-a răspuns indignat. Am venit să mă întâlnesc cu ducele de Hamilton.
M-a rugat să îl duc la reşedinţa ducelui, care, spunea el, nu se afla foarte departe. La această solicitare nu am putut face altceva decât să răspund că nu-mi stătea în putere să fac acest lucru, dar că probabil superiorii mei o vor putea face mai târziu.
La scurt timp, s-au auzit zgomote afară. Uşa s-a deschis larg şi a intrat un ofiţer al gărzii civile, urmat de câţiva dintre oamenii săi.
Pilotul i-a spus ofiţerului: Aş dori să îl văd pe ducele de Hamilton. Vrei să mă duci la el?
— Păstrează-ţi rugămintea asta pentru cei care ţi-o pot îndeplini, a spus ofiţerul. Deocamdată vii cu mine.

> M-am simţit ofensat de atitudinea ofiţerului şi am protestat că prizonierul se afla în custodia mea şi că aşteptam o escortă de la cartierul general.
> — Îmi pui la îndoială autoritatea? m-a întrebat cu agresivitate ofiţerul.
> — Domnule, nu-mi pot părăsi prizonierul, i-am răspuns. Dacă îl iei, trebuie să vin cu voi.
> Ofiţerul s-a uitat furios la mine şi oamenii aflaţi în spatele său au năvălit în cameră. Am fost dat la o parte cu brutalitate, iar ofiţerul şi oamenii săi mi-au luat prizonierul şi au ieşit.

Este posibil ca aceasta să fie „agitaţia" la care s-a referit McLean. Încheindu-şi relatarea, McBride spune:

> Când m-am prezentat la sediul de comandă, a doua zi dimineaţă, duminică, ofiţerul de informaţii al brigăzii era acolo şi a trebuit să relatez ce se întâmplase cu o seară înainte. El mi-a cerut bucata de hârtie pe care era scrisă semnătura: „Alfred Horn". Apoi a plecat, nu înainte de a-mi şopti:
> — Să nu te surprindă dacă prizonierul tău se dovedeşte a fi Rudolf Hess.
> Imediat m-a fulgerat gândul că probabil acesta era motivul pentru care pilotul mi se părea atât de cunoscut.

Dacă este adevărat, acest lucru este important pentru că demonstrează că adevărata identitate a lui Horn era cunoscută şi de alte persoane în afară de Hamilton, încă de a doua zi dimineaţă, deşi versiunea oficială susţine că a rămas necunoscută până când Hess i-a dezvăluit-o lui Hamilton, mai târziu în aceeaşi zi. De asemenea, Hamilton a mai susţinut şi că nu spusese acest lucru nimănui, înainte de a contacta guvernul de la Londra în acea după-amiază.

Să luăm versiunea lui McBride în serios? În definitiv, aceasta ar fi putut fi inventată de McBride pentru a-şi da importanţă, o tendinţă frecventă în vreme de război. Însă versiunea lui McBride cu privire la evenimentele din 10 mai 1941 stă în picioare şi la o analiză mai atentă.

Este clar că McBride este cel care l-a arestat pe Rudolf Hess, însă trofeul îi fusese furat de garda civilă, după care

rapoartele oficiale au fost ajustate pentru a-i minimaliza rolul. La o privire superficială, acest lucru pare puţin probabil. În mod logic, dacă faptele fuseseră cosmetizate, ne-am aştepta ca rezultatul final să fie în favoarea soldatului de rând, nu a gărzii civile. Nu ar fi putut fi o chestiune de grad (McBride avea un grad inferior faţă de ofiţer), deoarece nu se ştie exact nici măcar dacă locotenentul Clarke purta uniformă sau nu. Şi, conform unei scrisori trimise mai târziu de către Hess soţiei sale, Clarke era beat şi duhnea a whisky, iar modul în care îşi flutura revolverul inspira teamă.

În timp ce Clarke şi McBride se certau cu privire la custodia prizonierului, a sosit locotenentul Cameron, ofiţerul de gardă, responsabil cu brigada locală a gărzii civile, însoţit de un ofiţer de armată obişnuit, locotenentul A.R. Gibson (care era „în civil“). Se spune că ei dădeau ture în jurul sediului gărzii civile, când au văzut avionul prăbuşindu-se. Doi dintre soldaţii gărzii cu care erau (dintre care unul era Gordon Stewart) au primit ordin să se urce în maşină, apoi s-au îndreptat cu toţii spre locul cu pricina.[23]

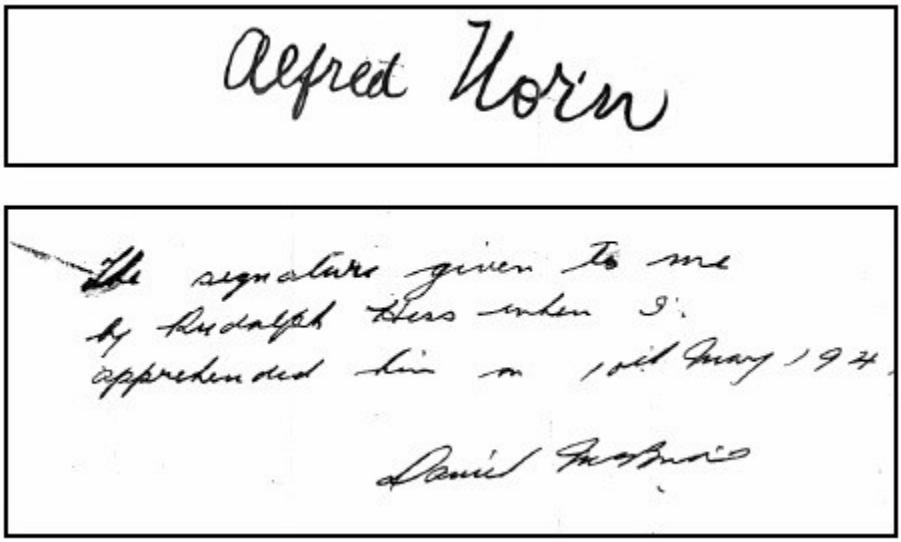

Figura – Semnătura pe care Rudolf Hess i-a dat-o sergentului Daniel McBride la 10 mai 1941, împreună cu nota olografă a lui McBride.

Este clar că trebuie să fi fost Cameron acela care a luat decizia de a lua pilotul în custodia gărzii civile. Întrebarea este de ce i s-a permis locotenentului Clarke – mai ales că, după cum am văzut, era beat şi flutura destul de periculos un revolver deasupra capului – să ia în primire prizonierul.

McBride afirmă că a raportat la cartierul general (Eaglesham House) cu privire la faptul că l-a arestat pe pilot şi că a solicitat o escortă. Înainte de sosirea lui, membrilor gărzii civile li s-a permis să îl ia în custodie pe Hess. Dar mulţumită relatării lui McBride, ştim acum că prima unitate militară informată cu privire la capturarea pilotului a fost Eaglesham House, deşi acest lucru nu reiese din nici un raport oficial. Se pune atunci întrebarea cum au acţionat cei de acolo la primirea acestei veşti.

Faptul că McBride susţine că şi-ar fi informat un prieten care lucra la un ziar naţional poate părea un lucru neobişnuit pentru un soldat care se confruntă cu o problemă de siguranţă naţională, însă câteva ziare

scoţiene (care, pentru un scoţian, s-ar numi „naţionale“) chiar par să fi fost informate cu privire la toată această poveste înainte de anunţul oficial. În special ziarul *Daily Record* care avea deja în tipografie – încă de duminică seara, pentru a fi gata la ediţia de luni dimineaţă – exemplarele conţinând ştirea cu privire la Hess, atunci când a sosit anunţul oficial care îi confirma identitatea[24]. Reporterii de la *Record* par să fi fost convinşi din start că evenimentul avea o importanţă mult mai mare decât ar fi părut la prima vedere. Însă, din fericire pentru cariera militară a lui McBride, ei au avut grijă să-şi protejeze sursa, altfel sergentul ar fi putut avea probleme foarte mari.

Hârtia pe care Hess îşi scrisese numele fals, împreună cu alte două documente, o cutie de chibrituri Bengal şi o lanternă au fost trimise la Londra pentru a fi examinate, dar s-au întors înapoi la McBride şi Morris câteva zile mai târziu, aceştia fiind rugaţi să le păstreze ca amintire.[25]

Hârtia cu semnătura se află încă printre documentele lui McBride, alături de o notă scrisă de mână, care spune cam aşa: „Semnătura care mi-a fost dată de Rudolf Hess în momentul în care l-am arestat, pe 10 mai 1941.“ Un dosar MI5 recent deschis pentru public cuprinde o scrisoare, scrisă de McBride în 1946, în timpul călătoriei la Hong Kong, evident ca răspuns la o solicitare oficială, în care el afirmă că încredinţase bucăţica de hârtie unui avocat din Glasgow, pentru siguranţă.[26]

Există motive întemeiate să bănuim că McBride nu spune tot ceea ce s-a întâmplat în acea noapte. Intenţia sa în a face publică povestea a fost în mod clar aceea de a primi meritele pentru arestarea lui Rudolf Hess, însă pare destul de reticent în a dezvălui anumite elemente. Să se fi spus ori să se fi întâmplat ceva în căsuţa de la ferma Floors asupra căruia autorităţile doreau să se păstreze secretul şi la care se pare că McBride a făcut aluzie în cele din urmă?

Printre documentele lui se găseşte o scrisoare ciudată

primită de la superiorul său de la Eaglesham, W.B. Howieson, datată 8 mai 1974, în care McBride este sfătuit să „înceteze cu această afacere Hess“. Howieson îşi sprijină sfatul pe documentele oficiale care afirmă că Hess a fost găsit de McLean care l-a predat gărzii civile şi că „acesta este un lucru pe care nu îl poţi contesta“. El afirmă în continuare „Noi ştim ce s-a întâmplat de fapt“, dar îi reaminteşte lui McBride că aceste lucruri sunt încă sub incidenţa Legii documentelor secrete. Scrisoarea se încheie pe un ton precaut, sugerând că dacă şi-ar continua investigaţiile, ar „stârni un cuib de viespi“.[27]

Cum ar fi putut această poveste să „stârnească un cuib de viespi“ în anul 1974? Scrisoarea lui Howieson sugerează că, dacă se admite că McBride fusese cel care l-a capturat pe Hess, ceea ce este de fapt o informaţie minoră, alte informaţii, mult mai periculoase, ar fi dezvăluite pornind în mod natural de aici, motiv pentru care raportul oficial al lui McBride este încă secret. Se pare că Howieson ştia că între McBride şi Hess se petrecuse în acea noapte ceva ce nu este nici măcar menţionat în documentele radiotelegrafiştilor, dar care se pare că ar fi fost pe punctul de a fi făcut public. Este posibil ca aceste cuvinte ale lui Howieson să îl fi convins pe McBride să nu o facă. Dar este clar că un lucru important se petrecuse între cei doi, deoarece în acea seară Rudolf Hess i-a dăruit lui McBride Crucea de Fier pe care o primise. Acest lucru nu este menţionat în relatarea lui McBride, ceea ce ne-ar putea face să nu îl considerăm adevărat. Însă decoraţia se află în colecţia lui McBride, care este acum în posesia noastră. Bineînţeles că el ar fi putut să cumpere o Cruce de Fier veche de la un magazin de antichităţi şi să susţină că i-ar fi aparţinut adjunctului führer-ului. Dar McBride nu a dezvăluit că deţinea acest obiect istoric decât cu puţin timp înainte să moară (şi chiar şi atunci, a vorbit despre el numai familiei sale). Se pare că a fost încă de la început ciudat de reticent cu privire la Crucea de Fier, motiv

pentru care a dat-o în grija unui avocat din Glasgow. Recent, proveniența ei a fost confirmată de către Wolf Rüdiger Hess, care nu s-a îndoit nici o clipă de faptul că această Cruce de Fier a aparținut tatălui său. După moartea deținutului nr. 7, în anul 1987, el a încercat să o recupereze de la fiica și ginerele lui McBride, dar fără succes[28].

Bineînțeles că Hess ar fi putut să poarte Crucea de Fier nazistă în timpul zborului – în definitiv, se îmbrăcase special pentru această ocazie în uniforma anume croită pentru el, poate pentru a apărea cât mai prezentabil la întâlnirea cu ducele de Hamilton și, după cum credea el, cu alte figuri marcante. Cu toate acestea, în nici unul dintre rapoartele privind capturarea sa nu se menționează existența acestei medalii, ceea ce susține afirmația lui McBride potrivit căreia Hess i-ar fi dat-o lui. Dar de ce să dea Rudolf Hess un obiect atât de personal și de prețios unui inamic, unui soldat obișnuit? Acest gest sugerează că a avut încredere în McBride încă de la început sau că dintr-un motiv sau altul a ajuns să aibă încredere în el foarte repede. Ceea ce ne conduce, de asemenea, la supoziția potrivit căreia Crucea de Fier ar fi fost oferită tocmai pentru a fi transmisă unei alte persoane, ca dovadă a sosirii lui Hess.

Farsa se adâncește

Cu toate că nici un duce de Hamilton nu a apărut din întuneric ca să-l întâmpine, poate că Rudolf Hess a continuat să-și imagineze că noaptea avea să se încheie în mod agreabil, cu el și ducele stând în jurul unui foc și spunând glume despre cum a sărit cu paraşuta și a primit ceai de la bătrâna mamă a unui țăran care locuia în apropiere. Își imagina cu siguranță că va cina în seara aceea cu Hamilton, iar peste câteva zile, acasă, cu Hitler și

bineînţeles cu Ilse. Şi povestea le-ar fi plăcut de minune celor doi Haushofer. Cu toate acestea, pe măsură ce se făcea din ce în ce mai târziu, a devenit evident că operaţiunea eşuase. Nu numai că Hess nu a fost primit ca un oaspete de onoare, ci a fost dus la cartierul general al gărzii civile din localitate – o clădire din satul Busby. Nu a fost nici pe departe o sărbătoare pentru Rudolf Hess, ci mai degrabă i se părea o farsă, însă nu avea starea necesară pentru a vedea partea amuzantă a situaţiei: era epuizat, rănit la gleznă, iar uluirea iniţială se transformase între timp într-o panică din ce în ce mai mare.

Farsa devenea din ce în ce mai adâncă.

Voluntarii gărzii civile au năvălit din clădire şi, la vederea sa, s-au oprit brusc. S-au holbat la prizonier care i-a privit şi el calm. Au rămas aşa ceva vreme, până când însuşi prizonierul, care era obişnuit să dea ordine, a spus: „Mergem înăuntru?“[29]

Vraja s-a spulberat şi, ca şi cum ar fi răsuflat uşuraţi că a luat cineva iniţiativa, oamenii l-au dus înăuntru pe pilotul german.

Gordon Steward, ultimul membru al unităţii gărzii civile rămas în viaţă, scria despre prizonier în ianuarie 1999: „A spus că se numeşte Alfred Horn şi că zburase, fără a avea permisiunea, de la München“.[30] Adjunctul führer-ului părea ciudat de grăbit să dea gratuit informaţia cu privire la faptul că acţiunea sa nu avusese aprobare, ca şi cum ar fi dorit ca această informaţie să ajungă cât mai repede posibil la cei care îl capturaseră.

Apoi, locotenentul Clarke a telefonat la sediul batalionului său (Batalionul 3 al Gărzii Civile Renfrewshire), aflat în apropierea satului Giffnock, pentru a raporta despre prizonier, deşi în acel moment credea că nazistul este un oarecare ofiţer din Luftwaffe, numit Alfred Horn. Urmând procedura obişnuită, comandantul batalionului gărzii civile din Giffnock a încercat să telefoneze la cartierul general al unei unităţi militare aflate în apropiere, Argyll and

Sutherland Highlanders, pentru a le solicita o escortă pentru prizonier. A reuşit cu multă greutate să facă acest lucru, pentru că toate liniile erau ocupate, un alt semn că în acea noapte se dăduse o alarmă aeriană. Până când a reuşit să prindă legătura, Giffnock mobilizase deja câţiva soldaţi, care l-au escortat solemn pe prizonier la cartierul general. De data aceasta, Hess nu a mai fost dus într-o cameră umilă precum cea din Busby, ci într-o sală foarte mare. Locţiitorul führer-ului avansase.

Acolo a fost din nou percheziţionat şi s-a făcut un inventar al bunurilor personale, printre care se aflau cărţile de vizită ale lui Karl şi Albrecht Haushofer, plicuri cu medicamente homeopatice şi o seringă hipodermică, un aparat de fotografiat Leica (pe care îl împrumutase de la Ilse, pentru că al lui se stricase), plus fotografii cu el, soţia şi fiul său. Acest inventar de bunuri nu a fost niciodată făcut public, aproape sigur pentru că includea şi o scrisoare, adresată probabil ducelui de Hamilton, al cărei conţinut a fost considerat, evident, mult prea sensibil pentru public.[31] În timpul acestor operaţiuni, Alfred Horn a continuat să ceară celor care îl reţineau să-l informeze pe ducele de Hamilton cu privire la sosirea sa.

La un anumit moment al acestor operaţiuni, inspectorul Hyslop a sosit la sediul din Giffnock, însoţit de ceea ce este prezentat în mod misterios ca „un grup de ofiţeri de armată şi ai RAF“.[32] Nu s-a menţionat niciodată cine erau aceştia şi ce făceau acolo.

Rolul maiorului Donald

Totul indică faptul că rolul maiorului Graham Donald este mult mai important decât pare la prima vedere. El are deja un merit la activ, fiind persoana despre care se spune că l-ar fi identificat pe „Alfred Horn“ ca fiind Rudolf Hess. Pilot veteran al Primului Război Mondial, maiorul Donald era

observator asistent al Regimentului 34 ROC. De asemenea, era unul dintre directorii unei companii de maşini-unelte din Glasgow, Graham & Donald Ltd., cu foarte multe contacte: la o săptămână după sosirea lui Hess, i-a scris despre incident unui prieten din Londra, Sir Harry Greer, [33] fost membru al parlamentului din partea conservatorilor, Maiorul Donald îl cunoştea şi pe ducele de Hamilton (deşi acest lucru nu reiese din propriile sale mărturii), dacă ne gândim doar la faptul că îndatoririle sale de la ROC presupuneau raportări către baza Turnhouse a RAF.[34] Dar oare îl cunoscuse şi pe Rudolf Hess, înainte de sosirea acestuia în Scoţia? Se pare că îl cunoştea cel puţin din vedere, deoarece o anumită perioadă înainte de război locuise în oraşul lui Hess, München.[35]

Mărturia maiorului Donald cu privire la modul în care s-a întâlnit cu Hess în acea noapte de 10 mai 1941 conţine nişte afirmaţii surprinzătoare. Scrisă la un an şi jumătate după sosirea lui Hess, în octombrie 1942, mărturia lui Donald a apărut în *Journal of the Royal Observer Corps*. El relatează că, după ce a fost informat că aparatul Me-110 se prăbuşise, a alertat brigada gărzii civile din Eaglesham (cu toate că acest lucru nu este menţionat în nici unul dintre rapoartele acestora din acea noapte), după care a pornit şi el spre locul respectiv. A ajuns la ferma Floors la câteva minute după ce soldaţii gărzii civile îl arestaseră pe pilotul german. Donald i-a întrebat pe voluntari unde îl duc pe prizonier, apoi a inspectat epava împreună cu un ofiţer RAF – un anume sublocotenent Malcolm – care se afla în permisie acasă, în zona aceea. Cei doi au mers apoi la sediul gărzii civile din Giffnock pentru a interoga prizonierul, care a părut să se înveselească atunci când au ajuns. Hess s-a ridicat în picioare, lăsându-şi cu dificultate greutatea pe glezna rănită, şi s-a înclinat în faţa maiorului Donald. După cum relatează Donald, se simţea o anumită tensiune în jur, pe care maiorul a pus-o pe seama prezenţei

unui polonez care încerca „să traducă pentru poliţişti“ şi pentru garda civilă, dar care nu reuşea decât să creeze şi mai multă confuzie.

Donald, care vorbea puţin limba germană şi care avea din întâmplare în buzunar un dicţionar german, s-a oferit să discute cu prizonierul. Hess l-a informat că venise cu un mesaj urgent pentru ducele de Hamilton pe care trebuia să îl vadă imediat. El a declarat că se afla într-o „misiune specială“ în Anglia, adăugând că intenţionase să ajungă la Dungavel House. Apoi germanul i-a arătat lui Donald harta sa, pe care reşedinţa Hamilton era încercuită cu roşu. Acesta este momentul în care versiunea lui Donald începe să devină absurdă. Părându-i-se cunoscut, a schimbat subiectul conversaţiei, întrebând de oraşul München: „Atunci am spus: «Da, şi bere foarte bună! Minunata Löwenbrau!»... dar el nu a fost de acord cu mine, aşa cum ar fi făcut orice german. Era un antialcoolic convins. Şi nu auzisem decât de doi nemţi antialcoolici, unul fiind Hitler, iar celălalt Hess. Iar acela cu siguranţă nu era Hitler.“[36]

Apoi Donald i-a cerut prizonierului să-şi scrie numele pe un card de identificare al aeronavei, exact acela al unui aparat Me-110. Pilotul a scris docil: „Alfred Horn, 10.5.41.“ Lucrul este uimitor. Pentru a doua oară în acea noapte Hess este implicat într-o conversaţie despre berea germană (deşi, spre deosebire de schimbul de replici anterior cu McBride, acesta nu a reuşit să-i smulgă nici un zâmbet), după care îşi scrie amabil numele, sau mai bine spus aşa-zisul nume, pe o bucată de hârtie. Apoi, bazându-se pe faptul că prizonierul este antialcoolic, că nu e Adolf Hitler şi că îşi spune Alfred Horn, Donald îl identifică triumfător pe german ca fiind Rudolf Hess! Mai departe, Donald se afundă şi mai mult într-o explicaţie incredibil de puţin plauzibilă:

„Alfred este pur şi simplu echivalentul vechi anglo-saxon pentru Alf, sau Olf cel Roşu. Corespondentul german ar fi Rot Olf sau, în zilele noastre, Rudolf.“[37] Ca rezultat al

acestei nemaipomenite deducţii logice, el îi spune prizonierului: „Voi avea grijă ca mesajul tău să fie transmis ducelui. De asemenea, îi voi spune, pe proprie răspundere, că numele tău adevărat este Rudolf Hess“. Şi relatează că drept răspuns prizonierul a sărit în sus râzând forţat, ceea ce a transformat farsa în melodramă. Apoi Doland a plecat, urându-i pilotului: *Gute Nacht*, *Herr Hess*. Ajuns înapoi la Centrul ROC, a telefonat controlorului de serviciu pe sector, cerându-i să transmită mesajul ducelui, care se afla la baza Turnhouse, accentuând faptul că el crede că omul este Rudolf Hess.

Bănuiala că mărturia publicată a lui Donald este distorsionată în mod voit este alimentată de propriul său raport oficial, aflat într-un dosar care urma să rămână secretizat până în anul 2019, dar care a fost făcut public în 1992. În acest raport, scris în data de 11 mai, înainte de orice anunţ public făcut în Anglia sau în Germania cu privire la acţiunea lui Hess, Donald afirmă cu hotărâre că l-a recunoscut pe Hess, scriind:

> În timp ce conversam, i-am studiat expresia feţei vreme de câteva minute. Apoi mi-am amintit. Nu mă aştept să fiu crezut imediat, că prizonierul nostru este de fapt numărul trei în ierarhia nazistă. Ar putea fi una dintre „sosiile sale profesioniste“. Personal, nu cred acest lucru. Numele său poate fi Alfred Horn, dar faţa este a lui Rudolf Hess.[38]

În alte declaraţii făcute de Donald de-a lungul anilor, există şi mai multe contradicţii, cea mai evidentă fiind cea dintr-un interviu acordat ziarului *Sunday Dispatch* în aprilie 1950, în care afirma: „Am reuşit în final să îl conving pe ducele de Hamilton să vină şi să îl vadă. Acesta a aruncat doar o privire şi a spus: «Cerule! E Rudolf Hess».“[39]

O altă contradicţie priveşte identitatea ofiţerului RAF care îl însoţea pe maiorul Donald atunci când acesta a sosit la sediul gărzii civile. Am văzut deja că, în articolul publicat în 1942, Donald îl prezintă ca fiind un anume

sublocotenent de aviaţie Malcolm (deşi în raportul oficial nu menţionează deloc prezenţa lui). În raportul gărzii se spune că Donald a sosit însoţit de un alt ofiţer ROC, al cărui nume nu este dezvăluit. Însă versiunea cea mai relevantă apare în manuscrisul cărţii lui James Leasor din 1962 despre afacerea Hess, care a fost trimis spre aprobare familiei Hamilton şi care se află în prezent în arhivele Hamilton.[40] Leasor susţine că Donald a sosit împreună cu un locotenent-colonel de aviaţie, care a fost de acord că prizonierul era Hess. Şi mai ciudat este faptul că acest pasaj a fost şters din versiunea cărţii lui Leasor dată spre publicare, în care nu se face nici o menţiune cu privire la prezenţa unei a doua persoane şi care susţine că Donald nici măcar nu a vorbit cu prizonierul (ceea ce este în contradicţie cu toate celelalte mărturii, inclusiv cu cea a lui Donald). Este clar că se ascunde ceva cu privire la identitatea însoţitorului lui Donald. În lumina afirmaţiei iniţiale a lui Leasor, potrivit căreia acesta era un locotenent-colonel de aviaţie, şi a versiunii lui Donald din 1942, în care acesta afirmă că este vorba despre „sublocotenentul Malcolm“, este poate semnificativ faptul că unul dintre fraţii ducelui de Hamilton, lordul Malcolm Douglas-Hamilton, era locotenent-colonel de aviaţie. De fapt, în timpul celui de-Al Doilea Război Mondial, lordul Malcolm s-a aflat în Rhodesia, însă potrivit uneia dintre secretarele sale de după război, el era acasă, în Scoţia, în momentul sosirii lui Hess. Aşa că deşi ducele era la baza Turnhouse a RAF în momentul în care Hess a fost capturat, cel puţin unul dintre fraţii lui se afla în zonă.

Unul dintre multele mistere cu privire la acea noapte este legat de prezenţa polonezului care, conform relatării lui Donald, l-a interogat pe Hess în limba germană, într-o atmosferă vădit tensionată. Donald nu îi menţionează numele, însă alte rapoarte îl identifică pe acesta ca fiind Roman Battaglia, un funcţionar al consulatului polonez din Glasgow. Dosarul Ministerului de Externe conţine şi

mărturia lui Battaglia cu privire la întrevederea sa cu Hess, dar care nu este prea concludentă pentru analiza noastră. Alfred Horn a spus că zburase de la Augsburg şi că avea un mesaj important pentru ducele de Hamilton, mesaj care era „în interesul Forţelor Aeriene Britanice“.[41]

Relatarea este surprinzător de sumară, având în vedere că polonezul stătuse de vorbă cu pilotul timp de aproape două ore, dar cu toate acestea conţine câteva lucruri care ne-ar putea interesa. Ultima remarcă este foarte asemănătoare cu ceea ce i-a spus Hess lui David McLean despre importanţa misiunii sale pentru RAF. Poate că era un plan pentru situaţii de urgenţă, agreat, conform căruia, dacă operaţiunea nu reuşea şi ar fi căzut în mâinile britanicilor, trebuia să susţină că deţine informaţii de o importanţă vitală pentru RAF, pe care nu le va dezvălui decât ducelui. În orice caz, cel mai mare mister este motivul pentru care Battaglia se afla acolo. S-a presupus că fusese chemat de poliţie sau de garda civilă ca să le asigure traducerea în timpul interogării pilotului. Dar, conform procedurii standard, ei trebuiau să cheme un anchetator RAF vorbitor de limbă germană. În orice caz, Hess vorbea foarte bine limba engleză, aşa cum remarcase şi McLean, ceea ce susţine ipoteza că nimeni nu l-a chemat pe Battaglia; cu siguranţă, nimeni nu recunoaşte că ar fi făcut acest lucru.

Prezenţa polonezului a fost uimitoare chiar şi pentru cei din MI5. Dosarele desecretizate în ianuarie 1999 arată că ei voiau să ştie cum ajunsese Battaglia acolo, însă nu reuşiseră să găsească o explicaţie satisfăcătoare. Într-un memoriu din 17 mai 1941, maiorul Perfect de la unitatea MI5 din Edinburgh raporta furios colegilor săi din Oxford: „Pur şi simplu nu pot să-mi dau seama cum Dumnezeu a ştiut despre sosirea lui Hess şi, mai mult, cum de s-a dus şi l-a interogat timp de peste două ore.“[42]

Pe 29 mai, MI5 a trimis un alt ofiţer, pe locotenentul John Mair, să îl interogheze pe Battaglia la sediul poliţiei din

Glasgow. Acesta îl descrie pe polonez ca fiind „tare şiret“, raportând că „înainte de a avea încredere în el în totalitate, trebuie întreprinsă o cercetare mai atentă“. Battaglia a cerut în mod expres ca numele lui să nu fie făcut public. A negat că ar fi cunoscut identitatea pilotului german, deşi, conform remarcii sale, „circumstanţele erau atât de extraordinare, încât prizonierul trebuie să fi venit într-o misiune specială“. În mod remarcabil, nici o informaţie din raportul lui Mair nu răspunde la cea mai arzătoare întrebare: cum a ajuns Battaglia la locul incidentului, pe 10 mai 1941.[43]

Raportul lui Mair oferă ceva informaţii cu privire la istoricul misteriosului „oficial consular“. Battaglia lucrase la consulatul polonez din Danzig în perioada 1935-1937. (Din alte documente ale PRO, ştim că a fost trimis la Washington înainte de a ajunge la consulatul polonez din Glasgow, în anul 1940.) Şi mai contrariant este faptul că el a recunoscut în faţa lui Mair că, în perioada petrecută la Danzig, fusese instruit în tehnici de interogare, deoarece acolo avea de a face cu „suspecţi politici“, ceea ce ne face să credem că Battaglia era mai mult decât un simplu funcţionar. Această bănuială a fost confirmată de surse poloneze care ne-au spus că, mai târziu, în timpul războiului, Battaglia a fost unul dintre ofiţerii de informaţii ai generalului Sikorski şi că numele său apare pe o listă a NKVD-ului sovietic cu polonezi care urmau să fie executaţi dacă s-ar fi întors în ţară după război. De aceea, este greu să nu tragem concluzia că Battaglia lucra pentru serviciul de informaţii polonez în mai 1941 şi că prezenţa sa la Giffnock, unde a fost primul care l-a interogat pe Hess, nu fusese o simplă coincidenţă. Este mai corect să spunem că Battaglia a stat de vorbă cu Hess timp de două ore şi, cum vorbeau în limba germană, pe care, până la sosirea maiorului Donald, nici unul dintre cei prezenţi nu o înţelegea, cei doi puteau discuta despre orice, fără ca restul să aibă idee cu privire la ceea ce se spune.

O ultimă nepotrivire, căreia urma să i se atribuie o mai mare semnificaţie în lumina mărturiei ce va fi dezvăluită în următorul capitol, se referă la rolul Regimentului 14 Argyll and Sutherland Highlanders. După cum am văzut, garda civilă a raportat capturarea pilotului la comandamentul regimentului din Paisley al acestui regiment. Instrucţiunile în vigoare specificau că garda trebuia să raporteze astfel de incidente la cea mai apropiată unitate militară (cu excepţia unităţilor antiaeriene şi a celor de radio-comunicaţii), pentru a putea lua în custodie prizonierul. Totuşi, nu Regimentul Argyll, ci Regimentul 11 Cameronians (puşcaşi scoţieni) din Glasgow a venit să îl ia pe Hess. Această anomalie e comentată în raportul şefului Departamentului de Informaţii al Comandamentului Militar din Scoţia, colonelul Firebrace.[44] Motivul este oferit în alte rapoarte: atunci când ofiţerul de serviciu al regimentului Argyll a informat comandamentul subregional din Clyde că trimit o escortă, acesta i-a ordonat să nu se ducă, aranjând în schimb să meargă ofiţerii din regimentul Cameronians.[45] O trupă era mobilizată şi pregătită de acţiune la Giffnock. Până în acel moment, se aflase că prizonierul era un personaj important, astfel încât, ca „măsură suplimentară de curtoazie“[46], el a fost adus într-o maşină particulară la Maryhill Barracks din Glasgow, unde a fost dus la infirmerie pentru a i se trata rana pe care o avea la gleznă. Era ora 2.30 a.m.

Întrebări, anomalii, subtexte

Aşa cum a menţionat şi Peter Padfield, trebuie să spunem ceva despre principiul Sherlock Holmes al misterului „câinelui care nu a lătrat în noaptea aceea“, adică un lucru care ar fi trebuit să se întâmple, dar care nu s-a întâmplat. În ziua de 10 mai 1941, au existat mai mulţi câini suspecţi

de o inexplicabilă laringită.

În ciuda confuziei iniţiale legate de identificarea avionului, în momentul când a ajuns deasupra localităţii Dungavel şi a regiunii Eaglesham, el a fost identificat. În orice caz, atunci când s-a prăbuşit, a devenit clar despre ce tip de avion este vorba. Astfel, înainte sau după ce aparatul s-a izbit de pământ, brigăzile gărzii civile şi ale ROC ştiau că au de-a face cu un avion Me-110, prin urmare prima întrebare pe care ar fi trebuit să o pună este „Unde se află al doilea membru al echipajului?“ Acel tip de aeronavă avea un echipaj de două persoane. Însă, cu toate acestea, în toate rapoartele oficiale cu privire la evenimentele care au avut loc la sol în acea noapte nu se face nici un fel de menţiune despre căutarea celui de-al doilea membru al echipajului. Acest lucru este destul de curios, dar ceea ce este şi mai ciudat este că în mărturiile oficiale, această lipsă de reacţie este motivată prin faptul că Hess i-ar fi asigurat pe cei care l-au capturat că era singur în aparatul de zbor. Iar asta este de neconceput. Obişnuiau oare unităţile gărzii civile şi ale ROC să ia drept bun ceea ce spune un pilot inamic şi să creadă că acesta venise singur? Oare chiar nu le-a trecut prin minte câtuşi de puţin că al doilea membru al echipajului s-ar fi putut paraşuta în altă parte, echipat cu o unitate radio clandestină, în vecinătatea unei baze ultrasecrete de radiocomunicaţii?

În relatarea sa din octombrie 1942, maiorul Donald recunoaşte că atunci când a examinat epava a fost uimit de faptul că se raportase despre un singur membru al echipajului care s-ar fi paraşutat. Însă despre acest lucru nu se menţionează nimic în raportul său oficial din 11 mai, care de altfel a prezentat în detaliu toate celelalte aspecte legate de avion.[47] Rapoartele oficiale încearcă să muşamalizeze această anomalie, de altfel evidentă, dar – în stilul lor destul de stângaci – nu reuşesc decât să atragă atenţia şi mai mult asupra ei. De exemplu, în unul dintre

rapoarte se spune: „Locotenentul Clarke l-a luat de la fermă [pe prizonier] în maşina sa, l-a dus la sediu şi l-a informat pe locotenentul Gibson, care se afla pe drum, că paraşutistul german este în custodia sa. Locotenentul Gibson a fost mulţumit că nici un alt paraşutist nu sărise din avion, drept pentru care a revenit la sediu“.[48] Cum ar fi putut Gibson – ofiţerul de armată care nu se afla în timpul serviciului şi în momentul acela purta haine civile – să fie „mulţumit“ de faptul că nu mai exista un alt paraşutist? Acesta sosise cu maşina împreună cu locotenentul Cameron de la garda civilă, cu câteva minute înainte ca Hess să se paraşuteze. Toată lumea pare să-l fi crezut pe cuvânt pe Hess atunci când a afirmat că fusese singur în aeronavă. Ne poate da fiori gândul că apărarea britanică era lăsată pe mâna unor soldaţi atât de neprofesionişti, asta, bineînţeles, dacă am ignora posibilitatea ca ei să fi ştiut dinainte că nu are nici un rost să cerceteze împrejurimile în căutarea unui al doilea pilot nazist.

O altă anomalie majoră este că bazele RAF au refuzat să interogheze prizonierul în acea noapte. După ce au fost informaţi despre prinderea pilotului de către garda civilă, ofiţerul de serviciu al Argyll and Sutherland Highlanders a solicitat în mod corespunzător celei mai apropiate baze RAF, Abbotsinch, de lângă Glasgow, să trimită un ofiţer pentru interogatoriu. Însă baza RAF de la Abbotsinch i-a cerut să ţină prizonierul în celula poliţiei, până a doua zi dimineaţă, când îl vor interoga.[49] Acest lucru era în total dezacord cu procedura standard. Toţi piloţii capturaţi erau interogaţi cât mai repede posibil, de preferat în momentele când erau încă dezorientaţi sau în stare de şoc, pentru că în acea stare puteau mai uşor fi prinşi pe picior greşit sau obligaţi să dezvăluie informaţii preţioase cu privire la un raid iminent, ceea ce ar fi putut salva nenumărate vieţi. Abaterea de la această procedură nu a fost niciodată explicată, însă în momentul în care o a doua bază RAF a

comis aceeaşi abatere, în exact acelaşi mod, situaţia a devenit şi mai suspectă, mai ales în condiţiile în care cel capturat susţinea că deţine „informaţii importante“ pentru RAF.

Cu siguranţă că liniile telefonice erau foarte ocupate în acea noapte. Însă, în cele din urmă, s-a reuşit stabilirea unei legături cu baza Turnhouse a RAF, în care ofiţerul comandant Hamilton a fost informat că un pilot german numit Alfred Horn, reţinut de forţele militare, care pretindea că îl cunoaşte, afirma că are informaţii importante pe care doreşte să i le comunice personal. Ştim că lui Hamilton i s-au dat în acea noapte cel puţin trei telefoane, pe măsură ce diferite autorităţi militare şi civile aflau vestea şi doreau să o transmită cât mai repede. Primul a fost de la baza RAF Ayr (care fusese, la rândul ei, informată de către postul de poliţie din Eaglesham).[50] Ofiţerul de serviciu al acesteia, locotenent-comandorul Hector MacLean, care condusese operaţiunile de apărare împotriva Raid 42J, a raportat că i-a fost greu să-i convingă pe cei de la Turnhouse să îl trezească pe duce, care ieşise deja din tură. Cel de al doilea apel a venit din partea ROC, deşi nu se ştie cine l-a dat şi cum au ajuns aceştia să afle despre Horn. Cea mai evidentă explicaţie, aceea că maiorul Donald ar fi fost cel care telefonase, nu este susţinută însă şi de propria sa mărturie, în care acest apel telefonic apare mult mai târziu. Al treilea telefon a fost dat de la Comandamentul Regional Glasgow, undeva înainte de ora 1.30 dimineaţa în data de 11 mai. Aceştia au fost informaţi că mesajul fusese deja primit de la RAF Ayr şi de la ROC.[51] (Aflăm în acest fel că a fost dat un telefon de la ROC.) Ultimul apel a venit din partea maiorului Donald, conform propriei sale mărturii, în jurul orei 2 dimineaţa.[52] A adăugat că el crede că pilotul este Rudolf Hess.

Dacă ţinem seama de acest val de apeluri telefonice, de toată forfota şi de solicitarea prizonierului de a se întâlni cu ducele de Hamilton, mai ales că el fusese identificat ca

fiind locţiitorul lui Hitler, am putea să ne închipuim că ducele a sărit din aşternuturi şi a pornit imediat să se întâlnească cu VIP-ul inamic. Cu toate acestea, conform documentelor oficiale, supoziţia aceasta este mult prea departe de adevăr. Documentele arată că ducele de Hamilton nu numai că nu a făcut nimic pentru a se întâlni cu Hess în acea noapte, ci mai mult, nici nu l-a trimis acolo pe locotenentul Benson, ofiţerul de interogatoriu de la Turnhouse. Conform dovezilor oficiale, ambii au aşteptat până a doua zi dimineaţă pentru a acţiona. Această uimitoare încălcare a regulamentului a făcut obiectul unui memoriu furios al colonelului Firebrace:

> Dacă este adevărat că autorităţile RAF au fost informate înainte de ora 1.00 a datei de 11 că un prizonier important este nerăbdător să le facă o declaraţie, lipsa lor de reacţie este cu atât mai nefericită, cu cât acest prizonier ar fi putut deţine informaţii operaţionale urgente, pe care era gata să le divulge. Putem doar să presupunem că decizia de a nu face nimic până în dimineaţa următoare a fost luată de locotenent-colonel duce de Hamilton şi că, în consecinţă, locotenentul Benson nu a mers imediat la faţa locului, aşa cum ar fi trebuit în mod normal să o facă.[53]

Aceeaşi remarcă a fost făcută şi de către ofiţerul de serviciu al comandamentul subzonei Clyde, căpitanul Anthony White, în raportul său privind evenimentele din acea noapte.

Cu alte cuvinte, Hamilton îi ordonase lui Benson să nu se ducă acolo. Pe lângă faptul că procedura standard cerea ca prizonierul să fie interogat imediat, mai există un motiv pentru care Hamilton ar fi trebuit să se întâlnească cu Hess în cel mai scurt timp posibil. La un moment dat, în haosul din acea noapte, pe linia secretă a sosit un mesaj conform căruia prizonierul necesita îngrijiri medicale pentru că era „grav rănit“ şi nu ar fi putut supravieţui până dimineaţă.[54]

Ofiţerul de serviciu al regimentului Argyll care efectuase apelul telefonic, locotenentul Cowie, a transmis în mod

clar Comandamentului Regional Glasgow că interogarea prizonierului este urgentă. Această unitate a telefonat apoi la Turnhouse, pentru a-l ruga pe locotenentul Benson să vină pentru interogatoriu. Ei au aflat surprinşi că se luase deja decizia ca Benson să aştepte până a doua zi dimineaţă.[55]

Este interesant să menţionăm că maiorul Donald a fost mustrat uşor de către comandantul său pentru că l-a interogat pe Hess, spunându-i-se că ar fi trebuit să lase acest lucru în grija RAF. Cu propriile cuvinte, acesta a spus: „După cum probabil cunoşti, există o structură specială de ofiţeri al căror rol este de a interoga prizonierii în cel mai scurt timp posibil după capturare, iar ei sunt atât de îngrijoraţi de faptul că altcineva ar putea să facă acest lucru înainte de sosirea lor, încât toată această situaţie îl face pe prizonier să fie mai atent la ceea ce spune“.[56] Faptul că a dat dovadă de o desconsiderare flagrantă a bine cunoscutelor ordine dovedeşte că Hamilton şi-a dat seama ce se întâmpla de fapt. Şi trebuie să ne reamintim că el scrisese chiar în acea dimineaţă o scrisoare către Serviciul de Informaţii al RAF, cu privire la sosirea unui neamţ care semăna cu Rudolf Hess şi care semna cu iniţialele „AH“.

În drum spre Glasgow

Modul neglijent în care au reacţionat diferitele părţi, în special Hamilton, la sosirea lui Rudolf Hess, era de fapt menit să ascundă adevăratele lor reacţii. Indiferenţa era doar un rol: ştirea senzaţională cu privire la sosirea adjunctului lui Hitler nu a fost primită ridicând din umeri şi fluturând aristocratic mâna. Sub aparenţa acestei inerţii neprofesioniste, generatoare de suspiciuni, se puneau probabil imediat în aplicare planurile de acţiune. Putem chiar să ne imaginăm că Hamilton s-a întâlnit cu Hess în

acea noapte, în timp ce ofiţerii de la Turnhouse presupuneau că el este adâncit în vise.

Potrivit propriei sale mărturii de mai târziu, Hamilton ieşise din tură la scurt timp după ce primise raportul că aparatul Me-110 se prăbuşise lângă Eaglesham în jurul orei 23.15. S-a dus la culcare în casa pe care el şi ducesa o aveau lângă bază, dar a fost trezit mai târziu de primul apel telefonic despre Alfred Horn. Este poate interesant că toate mărturiile oficiale accentuează, deşi este în detrimentul ducelui, că el nu a acţionat în nici un fel până a doua zi dimineaţă, când a sosit, în jurul orei 10.00, la Maryhill Barracks pentru a-l vedea pe prizonier. Se spune că abia atunci pilotul a recunoscut că este Rudolf Hess.

Totuşi, pe 16 mai, după ce s-a făcut în sfârşit anunţul oficial că Hess zburase în Marea Britanie cu intenţia de a se întâlni cu ducele de Hamilton, în *Glasgow Herald* a apărut un articol foarte ciudat, în care se susţinea cu tărie că cei doi se întâlniseră în noaptea în care sosise Hess: „Întâlnirea dintre duce şi Hess a avut loc undeva pe drumul spre spitalul unde prizonierul era transportat [adică între Giffnock şi Maryhill Barracks] şi se înţelege de la sine că au fost prezenţi reprezentanţi ai Serviciului de Informaţii şi ai Ministerului de Externe“.[57] Să fie o eroare sau era o informaţie care scăpase ca prin minune de ochiul cenzorului? Având în vedere că acest articol a apărut într-un ziar din Glasgow, reporterii ar fi avut avantajul că ştiau bine cum stau lucrurile. Iar până în acel moment, versiunea oficială asupra evenimentelor ar fi trebuit să fi apărut, aşa că ziarul *Herald* nu avea de unde să ştie că a comis în mod necugetat o gafă gravă. Însă şi mai semnificativ este faptul că există dovezi independente care susţin ipoteza unei întâlniri între ducele de Hamilton şi Rudolf Hess în noaptea sosirii lui, cu câteva ore înainte de presupusa lor întrevedere.

Hector MacLean raportează despre următorul schimb de replici cu ducele, în momentul în care i-a telefonat acestuia

în legătură cu cererea pilotului german:

> „Ce crezi că ar trebui să fac?“ a întrebat ducele. „Cred că ar trebui să te duci să îl vezi.“ „Da, cred că o să mă duc.“ Apoi a închis, iar eu i-am spus ofiţerului B să transmită poliţiei că vine.[58]

În cercetările efectuate pentru volumul *Hess*: Flight *for the führer* (Hess: Zborul pentru führer, 1991, versiune actualizată în 1995), Peter Padfield i-a luat un interviu văduvei lui Hamilton, astăzi ducesă de Dowager, precum şi altor câtorva persoane care se aflaseră la datorie în acea noapte, la centrul de comandă de la baza RAF Turnhouse, iar imaginea care reiese din relatările acestora este complet diferită de cea oficială. În mod remarcabil, ducesa de Dowager i-a spus lui Padfield că, după cel de-al doilea telefon din acea noapte (care era probabil apelul misterios de la ROC), soţul său a plecat şi nu l-a mai văzut decât a doua zi după-amiază.[59] Având în vedere că Hamilton a susţinut în mărturia sa că după apelul telefonic s-a dus înapoi la culcare, acest lucru ar presupune că ar fi trebuit să fie acasă la micul dejun de a doua zi dimineaţă, dar este clar că nu a fost aşa.

Reanalizarea rapoartelor cu privire la evenimentele din acea noapte, elaborate de diferite unităţi militare implicate, scoate la iveală discrepanţe suspecte care conduc la posibilitatea ca întâlnirea să fi avut loc pe drumul dintre Giffnock şi Glasgow. Raportul întocmit de ofiţerul de serviciu al Comandamentului Regional Glasgow, căpitanul White, susţine că acesta a solicitat prin telefon la comandamentul subzonal punerea la dispoziţie a unei escorte, iar pe urmă a dat încă două telefoane.[60] Primul a fost către Turnhouse, prin care a încercat (fără succes, după cum s-a dovedit în final) să îl facă pe locotenentul Benson să vină să îl vadă pe prizonier. Cel de al doilea telefon a fost la Maryhill Barracks, dorind să-i avertizeze pe aceştia de iminenta sosire a lui Hess. Căpitanul White a estimat că ultimul dintre aceste apeluri telefonice a fost

dat la ora 00.45, ceea ce înseamnă că telefonul prin care solicita o escortă a fost dat mai devreme. Însă raportul unităţii care a pus la dispoziţie escorta, Cameronians, susţine că aceştia au primit telefonul la ora 01.10,[61] în vreme ce Maryhill Barracks pretind că au fost informaţi la ora 01.30.[62] Raportul gărzii civile precizează că Hess a fost luat de la Giffnock la ora 2.12[63], ceea ce, dacă e adevărat, înseamnă că escorta a avut nevoie de peste o oră pentru a străbate distanţa de la Glasgow. Însă, în 1987, Denis C. Bateman a cerut reconstituirea acestei deplasări pentru un articol de revistă şi a descoperit că ea nu a necesitat mai mult de cincisprezece minute.[64] Aşadar, ce s-a întâmplat în celelalte trei sferturi de oră?

Se pare că Hamilton a petrecut noaptea încercând să afle ce se întâmplă şi ce ar trebui să facă. Însă, după cum vom vedea, există dovezi că el a informat personaje-cheie de la Londra, inclusiv pe Churchill, cu privire la sosirea lui Hess, chiar în noaptea de 10 spre 11 mai şi nu a doua zi după-amiază, aşa cum se susţine în relatările oficiale de mai târziu.

Mai există şi alte neconcordanţe semnificative faţă de versiunea oficială. Doi ofiţeri ai WAAF, de serviciu în acea noapte la sediul de comandă al bazei RAF Turnhouse, i-au spus lui Peter Padfield că atunci când Hamilton a fost rechemat la bază pentru a prelua apelul telefonic care raporta despre sosirea lui Horn, în jurul orei 23.45, reacţia lui a fost foarte interesantă. Potrivit unuia dintre foştii ofiţeri WAAF, Nancy Moore, Hamilton a părut „incredibil de înspăimântat“.[65] Iar acest lucru intră în profundă contradicţie cu indiferenţa prezentată în versiunea obişnuită.

Mărturia lui Nancy Moore cuprinde o altă amintire grăitoare referitoare la cele întâmplate în acea noapte. Nancy era fata comandantului adjunct al comandamentului scoţian al trupelor ROC, locotenent-comandorul W. Geoffrey Moore. Atunci când Nancy a ajuns acasă în acea

noapte, i-a povestit tatălui său despre ciudatul incident al prăbuşirii avionului german. Conform relatării lui Padfield: „El a răspuns că avea de gând să încalce regula de confidenţialitate şi că dacă ea promitea să nu spună nimănui, îi va dezvălui numele adevărat al pilotului, Rudolf Hess.“[66] Acest lucru confirmă faptul că anumiţi oameni din armată, cu siguranţă din cadrul ROC, ştiau că Hess era aşteptat în acea noapte.

Evaluarea dezastrului

De la început şi până la sfârşit, povestea sosirii şi capturării lui Hess pare a fi una dintre cele mai grave dovezi ale incompetenţei armatei şi Serviciului de Informaţii britanic înregistrate vreodată. Este plină de stângăcii, de indiferenţă şi de grave încălcări ale îndatoririlor, comise adesea de persoane aflate în fruntea ierarhiei. Şi poate fi considerată o problemă de siguranţă naţională. Dacă acesta este un rezumat corect al evenimentelor din acea noapte, atunci poate că este de înţeles de ce autorităţile au încercat să îngroape toată povestea şi să uite că s-ar fi întâmplat vreodată. Dar dacă lucrurile nu au stat aşa sau dacă nu este cazul unei incapacităţi generale, atunci putem înţelege toate anomaliile ca făcând parte dintr-un scenariu cu totul diferit.

Sosirea lui Hess era aşteptată de un mic grup de elită care avea puterea de a-i susţine acţiunea şi, în ultimă instanţă, misiunea. În ciuda negărilor de mai târziu ale lui Hamilton, el trebuie să fi făcut parte din respectivul grup; acest lucru este susţinut de relatările martorilor oculari despre reacţia sa la auzul ştirii despre capturarea lui Horn, precum şi de mărturia văduvei sale. Însă misiunea eşuase în mod dezastruos. În loc să aterizeze în siguranţă şi în secret la Dungavel, Hess fusese nevoit să se paraşuteze

deasupra zonei Eaglesham.

„Outsiderii“, cum ar fi brigada gărzii civile şi poliţia, au ajuns să fie implicaţi, prevenind efectiv orice încercare de a împiedica planul, prin punerea în mişcare a procedurilor care au avut ca rezultat faptul că diferite unităţi militare şi posturi de comandă care nu erau în conspiraţia iniţială să afle de sosirea pilotului. Însuşi Hess s-a străduit să îndrepte această situaţie încercând să vorbească cu ducele de Hamilton şi chiar să-i convingă pe cei care îl capturaseră să îl ducă la Dungavel, dar fără nici un rezultat.

Acest scenariu dă sens unor fapte tare încurcate din acea noapte: dacă Hess ştia că este aşteptat, şi-ar fi dat seama că se vor face eforturi pentru a-l găsi şi a-l duce la Dungavel. Astfel s-ar explica întrebarea, destul de ciudată în alte condiţii, adresată lui McBride şi Morris cu privire la „prietenia“ acestora cu ducele de Hamilton. Este, de asemenea, rezonabil să presupunem că aceia care l-au aşteptat aveau şi un plan de urgenţă pentru găsirea lui, în cazul în care el nu ar fi aterizat la Dungavel, conform planificării iniţiale. De aceea Hess privea fiecare nou sosit la faţa locului ca pe un potenţial aliat, dar cum ar fi putut deosebi un prieten de un inamic? Este posibil să se fi prestabilit un soi de parolă, ceea ce ar explica reluarea neobişnuită a conversaţiei despre berea germană, urmată de mâzgălirea pe o bucăţică de hârtie a numelui „Alfred Horn“. Se pare că acestea sunt indiciile după care Donald l-a identificat ca fiind Hess, informându-l pe ducele de Hamilton în consecinţă. Astfel s-ar putea explica de ce relatarea lui McBride este atât de evident incompletă şi de ce Hess i-a dat Crucea de Fier, poate drept dovadă a sosirii sale, care trebuia înmânată lui Hamilton.

Ducele şi aliaţii săi trebuiau să remedieze ceea ce se transformase rapid într-o situaţie fără speranţă. Trebuiau să redobândească controlul asupra prizonierului gărzii civile sau cel puţin să reuşească să vorbească cu Hess. În

acest punct, un diplomat polonez misterios, pe care nu-l chemase nimeni, apare la faţa locului şi discută cu prizonierul timp de două ore într-o limbă pe care nu o înţelegea nici unul dintre cei aflaţi în încăpere. Şi mai este bineînţeles şi întâlnirea de pe drumul spre Glasgow, dintre Hess şi Hamilton, întâlnire care, conform versiunii oficiale, nu a avut loc. Până să ajungă la Maryhill Barracks, Hess cunoştea cel puţin întreaga dimensiune a dezastrului, cu toate că ar fi putut încă să mai spere.

Această versiune asupra evenimentelor stârneşte, de asemenea, mai multe întrebări. Se pare că Hess era aşteptat, însă de către cine oare? Dacă acest lucru făcea parte, aşa cum au susţinut unii, din complotul pus la cale de serviciile britanice pentru a-l atrage în capcană, oare chiar exista un „comitet de întâmpinare“ care îl aştepta la Dungavel? Sau acel comitet de întâmpinare era compus, aşa cum însuşi Hess credea, din reprezentanţii grupului anti-Churchill, o grupare pro-pace? Având în vedere rangul şi influenţa unora dintre cei implicaţi, cum de a rămas Hess atât de mult timp în custodia gărzii civile? Chiar dacă ajunseseră să fie implicaţi şi alţii, cu siguranţă că Hamilton ar fi tras sforile îndeajuns de mult încât să preia custodia asupra lui Hess. Dar realitatea este că nu a făcut-o. Acest lucru sugerează că cei implicaţi nu acţionau cu aprobarea oficială a guvernului sau a unor servicii militare ori de informaţii. Cei care îl aşteptau pe Hess erau acum angajaţi într-un exerciţiu de limitare a pagubelor: prea multe persoane aflaseră acum de pilotul misterios, care continua să întrebe de ducele de Hamilton. Mai devreme sau mai târziu, aveau să se ridice tot felul de întrebări, iar acestea aveau să ajungă la urechile lui Churchill.

Cu siguranţă că Battaglia ar fi putut ajunge la faţa locului datorită faptului că polonezii ştiau dinainte despre sosirea lui Hess. Oare a petrecut el două ore reasigurându-l pe Hess şi spunându-i să „stea calm până reuşim să evaluăm situaţia“? Asta i-a spus oare Hamilton în drum spre

Glasgow? Având în vedere că planurile iniţiale fuseseră atât de brusc întrerupte şi că emisarul nazist se afla în mâna „inamicului“, el trebuia, de asemenea, să hotărască împreună cu Hess asupra unei versiuni comune despre cele întâmplate.

Mai există totuşi şi o altă posibilitate: poate că însuşi Churchill descoperise planul. Este posibil să fi existat două facţiuni opuse care îl căutau în acea noapte pe Hess?

Note

[1] Dosarul PRO 199/3288A. Acest dosar a fost remis PRO în anii 1970, însă dosarul care îl acompaniază, 3288B, a fost secretizat până în anul 2017, alimentând speculaţiile cu privire la faptul că ar conţine informaţii sensibile ce ar putea răspunde unor întrebări importante cu privire la afacerea Hess. Cu toate acestea, 3288B a fost desecretizat în anul 1992 şi, spre consternarea cercetătorilor, s-a dovedit a nu conţine vreo informaţie nouă sau orice altceva care ar fi putut explica de ce fusese secretizat o perioadă atât de mare de timp.

[2] *Daily Record and Mail*, 12 mai 1941

[3] Interviu luat de BBC, 13 sau 14 mai 1941. (Acest interviu a rămas nedifuzat până în anul 1991.)

[4] *Glasgow Herald*, 15 mai 1941

[5] Anonim, „The Inside Story of the Hess Flight“, p. 523

[6] PRO, PREM 3/219/7: Din preambulul (care nu a fost scris de Hamilton, lucru evident din formulările folosite) la „Raportul cu privire la interviul cu Herr Hess scris de locotenent-colonel de aviaţie ducele de Hamilton, 11 mai 1941“

[7] *The Bulletin and Scots Pictorial*, 13 mai 1941

[8] *Ibid*.

[9] *Ibid*.

[10] McBride, p. 4

[11] Stewart, p. 155
[12] *Edinburgh Evening News*, 13 mai 1941
[13] *Glasgow Herald*, 13 mai 1941
[14] *Edinburgh Evening News*, 13 mai 1941
[15] PRO, KV235
[16] PRO, WO 199/3288A: „Raport al Batalionului 3 al Gărzii Civile Renfrewshire cu privire la incidentele din noaptea de 10-11 mai 1941“
[17] PRO, WO 199/3288A: Memoriu datat 22 mai 1941 al Comandamentului General, Brigada Antiaeriană, către Comandamentul General din Scoţia, susţine: „Prezentăm copii ale declaraţiilor a doi ofiţeri implicaţi în arestarea lui Herr Hess“, însă declaraţiile nu sunt ataşate. Răspunsul, datat 25 mai 1941, confirmă primirea declaraţiilor de la „2510157, sergent McBride şi 2595648, sergent Morris“.
[18] Hutton, p. 7
[19] *Ibid.*, p. 8
[20] Documentele McBride: Scrisoare de la Daniella Royland către Ilse Hess, 14 iunie 1978
[21] McBride, „This is the Story of the Man who Caught Rudolf Hess“. Documentul cuprindea şi o referinţă la ceea ce făcuse McBride cu o zi în urmă.
[22] Acesta, precum şi citatele următoare sunt preluate din McBride, „Alias Alfred Horn“, transcriere nepublicată din documentele McBride.
[23] Stewart, pp. 154-155
[24] Hutton, Capitolul 13
[25] PRO, WO 199/3288A: Memoriu al Comandamentului General din Scoţia, 4 iunie 1941
[26] PRO, KV237
[27] Documentele McBride: Scrisoarea lui W.B. Howieson către Daniel McBride, 8 mai 1974
[28] Interviu cu Wolf Rüdiger Hess, Surrey, octombrie 1999. De asemenea, corespondenţa dintre Wolf Rüdiger Hess şi Daniella şi Eddie Royland din Documentele McBride

[29] Stewart, p. 156
[30] *Ibid*.
[31] Raportul gărzii civile (a se vedea nota 16 de mai sus) susţine că atunci când Hess a fost percheziţionat, s-a făcut un inventar al bunurilor pe care le avea asupra lui, iar o copie a fost ataşată la raport. Aceasta nu a fost niciodată făcută publică. Padfield (*Hess*, p. 207) speculează că ea s-ar fi aflat în dosarul anexat, dosarul „B“ (a se vedea nota de mai sus), şi că, având în vedere că inventarul ar putea cuprinde o scrisoare către ducele de Hamilton (sau vreun alt document, probabil şi mai important), acesta ar fi fost motivul pentru care dosarul a fost secretizat pe o perioadă de şaptezeci şi cinci de ani. Cu toate acestea, când dosarul „B“ a fost desecretizat în anul 1992, el nu cuprindea inventarul.
[32] Hutton, p. 11
[33] Padfield, *Hess*, p. 358
[34] Wood, p. 4
[35] PRO, AIR 16/1266: Raport scris de maiorul Graham Donald, 11 mai 1941
[36] Douglas Hamilton, *Motive for a Mission*, pp. 284-285. (Articolul *Royal Observer Corps Journal* scris de Donald în anul 1942 este reprodus în Anexa I a cărţii lui Douglas Hamilton.)
[37] *Ibid*., p. 285
[38] PRO, AIR 16/1266: Raport al maiorului Graham Donald, 11 mai 1941
[39] *Sunday Dispatch*, 16 aprilie 1950
[40] Arhivele Hamilton, Fascicula 5034
[41] PRO, FO 1093/11: „Interogatoriul lui Rudolf Hess realizat de Roman Battaglia“, locotenent J. Mair, 30 mai 1941
[42] PRO, KV235: Memoriul maiorului P. Perfect, Biroul Regional MI5
Scoţia, Edinburgh, către A.S. MacIver, MI5 Oxford, 17 mai 1941

[43] PRO, FO 1093/11: „Interogatoriul lui Rudolf Hess realizat de Roman Battaglia“, locotenent J. Mair, 30 mai 1941
[44] PRO, WO 199/3288A: Memoriul colonelului Firebrace, Comandamentul Militar din Scoţia, 18 mai 1941
[45] *Ibid*.: „POW German capturat în noaptea de 10-11 mai 1941 – Raport al ofiţerului de serviciu pe timp de noapte, căpitan Anthony C. White, Comandamentul Regional Glasgow“
[46] PRO, WO 199/3288A, „Raport al Batalionului 3 al Gărzii Civile Renfrewshire cu privire la incidentele din noaptea de 10-11 mai 1941“
[47] Douglas-Hamilton, *Motive for a Mission*, p. 283
[48] PRO, WO 199/3288A, „Raport al Batalionului 3 al Gărzii Civile Renfrewshire cu privire la incidentele din noaptea de 10-11 mai 1941“
[49] *Ibid*.: „Extras din Raportul ofiţerului de serviciu cu privire la noaptea de 10-11 mai 1941, 14 (H.D.) Bn., A&S. H HQ Paisley“ (locotenent W.H. Cowie)
[50] Padfield, *Hess*, pp. 208-209, citând articolul scris de Hector MacLean în *Air Mail*, iarna lui 1987
[51] PRO, WO 199/3288A: „Prizonier de război german capturat în noaptea de 10-11 mai 1941 – Raport al ofiţerului de serviciu pe timp de noapte, căpitan Anthony C. White, Comandamentul Regional Glasgow“
[52] Padfield, *Hess*, pp. 208-209, citând scrisoarea lui Donald către Harry Greer, 19 mai 1941
[53] PRO, WO 199/3288A: Memoriul colonelului Firebrace către Comandamentul Regional Glasgow, 18 mai 1941
[54] *Ibid*.: Raportul locotenentului Cowie (a se vedea nota 49 de mai sus)
[55] *Ibid*.
[56] PRO, AIR 16/1266: Scrisoarea lui A.D. Warrington-Morris către maiorul Donald, 18 mai 1941
[57] *Glasgow Herald*, 16 mai 1941
[58] MacLean, p. 138

[59] Padfield, *Hess*, p. 354
[60] PRO, WO 199/3288A: Raportul căpitanului White (a se vedea nota 45 de mai sus)
[61] *Ibid.*: Raportul locotenentului F.E. Whitby, Batalionul 11 Cameronians, 11 mai 1941.
[62] *Ibid.*: „Raport cu privire la sosirea lui Hauftmann [*sic*] Alfred Horn la Maryhill Barracks în data de 11.05.41“ scris de sublocotenentul B. Fulton
[63] *Ibid.*: Raportul gărzii civile (a se vedea nota 48 de mai sus)
[64] Bateman, p. 13
[65] Padfield, *Hess*, p. 356
[66] *Ibid.*, p. 357

CAPITOLUL ŞAPTE
Consecinţa

Cei implicaţi în planul Hess nu erau singurii care se străduiau să născocească o poveste plauzibilă. Oficialităţile au încercat să construiască o versiune asupra evenimentelor care să acopere urmele, căzând de acord în final asupra următoarei poveşti:

Ducele de Hamilton, conform aranjamentului făcut cu o seară înainte, s-a dus să vadă prizonierul la Maryhill Barracks, în dimineaţa zilei de duminică, 11 mai. Prizonierul a recunoscut că este Rudolf Hess şi a afirmat că sosise într-o „misiune umanitară“ care avea scopul să pună capăt războiului dintre Anglia şi Germania. Hamilton şi-a contactat superiorii de la Londra, pentru a-l informa pe Churchill cu privire la acest eveniment neobişnuit şi pentru a aranja o întâlnire personală cu prim-ministrul, ca să-l pună la curent. Apoi a zburat către sudul Angliei, de unde a fost condus la Churchill, care în acel moment se

afla la Ditchley Hall. (Din motive de siguranţă, obişnuia să stea la Ditchley, o reşedinţă de ţară care aparţinea lui Sir Ronald şi lady Tree, iar nu la reşedinţa sa oficială de la Chequers.) După ce au luat cina, ducele l-a pus la curent pe prim-ministru asupra situaţiei.

A doua zi, după mai multe întâlniri cu oficiali din Ministerul de Externe, Churchill l-a trimis în Scoţia pe Ivone Kirkpatrick, un oficial de rang înalt al Ministerului de Externe – care lucrase la Ambasada Marii Britanii din Berlin înainte de război şi îl cunoştea personal pe Hess –, pentru a confirma identitatea prizonierului.

Cu toate acestea, dacă dovezile prezentate în Capitolul 6 al acestei cărţi sunt corecte, versiunea oficială omite anumite fapte-cheie şi ascunde adevăratele motive.

Există motive întemeiate să credem că versiunea standard cu privire la aşa-zisa întâlnire iniţială a lui Hamilton cu Hess este incorectă. În această etapă, se susţine că ducele acţiona din proprie iniţiativă şi se presupune că până în momentul în care a ajuns la Maryhill Barracks, la ora 10 dimineaţa, pe 11 mai, el nu cunoştea adevărata identitate a pilotului. Însă o declaraţie scrisă a lui Churchill, din 12 mai, dar care nu a fost dată Camerei Comunelor, precizează:

„Atunci când pilotul german neidentificat, care apoi s-a dovedit a fi adjunctul führer-ului, a cerut să fie chemat ducele de Hamilton, acesta, care era comandant în RAF, a primit ordinul de a merge la spital şi a asculta declaraţia pilotului.“[1] Mai târziu, în timpul războiului, în noiembrie 1942, un document pregătit de guvernul britanic pentru Uniunea Sovietică – autorizat de Churchill şi de Cabinetul de Război şi care rezumă afacerea Hess – includea următoarea afirmaţie: „În data de 11 mai, ducele a primit ordin de la ofiţerul său superior din cadrul RAF să meargă la Hess, aflat atunci în arest la Maryhill Barracks, în Glasgow.“[2] Ambele declaraţii contrazic versiunea lui Hamilton. Departe de a acţiona din proprie iniţiativă atunci

când l-a vizitat prima dată pe Hess, vedem acum că, de fapt, primise ordine în acest sens. De asemenea, se subînţelege că Hamilton discutase deja despre sosirea pilotului cu alte persoane, care apoi i-au dat ordine. Este semnificativă utilizarea în raportul către ruşi termenului „ofiţer superior“ şi nu a termenului „ofiţer comandant“. Deşi această analiză poate părea o despicare a firului în patru, pentru o persoană care nu face parte din lumea militară, în acest tip de declaraţii termenii folosiţi sunt întotdeauna foarte precişi; aici, prin alegerea termenului menţionat mai sus, se subînţelege că persoana care i-a dat ordin lui Hamilton ar fi putut fi un ofiţer cu grad înalt din cadrul RAF, dar nu superiorul său imediat.

Ce s-a întâmplat la presupusa primă întâlnire dintre Hamilton şi Hess din dimineaţa zilei de 11 mai rămâne încă sub imperiul speculaţiilor. Ştim că ducele era însoţit de locotenentul Benson, ofiţerul de interogatoriu de la Turnhouse, însă prizonierul a cerut să discute între patru ochi cu Hamilton. Benson s-a retras şi i-a lăsat singuri pe cei doi. Raportul lui Hamilton cu privire la această întrevedere precizează următoarele:

> Germanul a început prin a spune că mă văzuse la Berlin, la Jocurile Olimpice din 1936, şi că luasem masa în casa lui. A spus: „Nu ştiu dacă mă recunoşti, dar eu sunt Rudolf Hess.“ A continuat, spunând că se afla într-o misiune umanitară şi că führer-ul nu dorea să înfrângă Anglia, ci să pună capăt confruntării. Prietenul său, Albrecht Haushofer, i-a spus că eu sunt un englez despre care credea că ar putea înţelege punctul lui de vedere [al lui Hess]. Ulterior a încercat să aranjeze o întâlnire cu mine la Lisabona (a se vedea scrisoarea lui Haushofer către mine, din data de 23 septembrie 1940). Hess a continuat prin a-mi spune că încercase să zboare la Dungavel şi că asta era a patra oară când pornise în această călătorie, prima dată fiind în luna decembrie. În celelalte trei ocazii, fusese nevoit să se întoarcă din cauza condiţiilor meteo nefavorabile. Nu încercase să facă această călătorie în perioada în care Marea Britanie câştiga bătălii în Libia, deoarece se gândise că misiunea sa ar fi putut fi interpretată ca o slăbiciune, însă acum, când

Germania înregistra succese în Africa de Nord şi Grecia, se gândise că este un moment bun.
Faptul că Hess, ministru al Reich-ului, venise personal în ţara noastră demonstrează, afirma el, sinceritatea lui şi dorinţa de pace a Germaniei. A spus apoi că führer-ul era convins că Germania va câştiga războiul, poate nu chiar imediat, dar cu siguranţă în unul, doi sau trei ani. Şi dorea să pună capăt unui măcel inutil care ar fi avut loc în mod inevitabil. M-a întrebat dacă aş putea să adun laolaltă membrii de vază ai partidului meu pentru a pune lucrurile cap la cap şi a cădea de acord asupra propunerilor de pace. Am răspuns că în prezent nu există decât un singur partid în această ţară.
Mi-a spus că mi-ar putea dezvălui condiţiile în care Hitler ar fi de acord să încheie pacea. Mai întâi, acesta insista ca ţările noastre să cadă de acord că nu vor mai intra niciodată în război una împotriva celeilalte. L-am întrebat cum s-ar fi putut realiza un astfel de acord şi el mi-a răspuns că una dintre condiţiile sale era bineînţeles ca Marea Britanie să renunţe la politica ei tradiţională de a se opune întotdeauna celei mai puternice ţări din Europa.
Mi-a cerut să îl rog pe rege să îl elibereze, având în vedere că venise neînarmat şi din propria sa voinţă.
În continuare, mi-a cerut permisiunea să-şi informeze familia că este în siguranţă, prin trimiterea unei telegrame pe numele Rothacker, strada Herzog, nr. 17, Zürich (Emma Rothacker era mătuşa lui Hess), în care să spună că Alfred Horn este sănătos. De asemenea, mi-a cerut să nu dezvălui presei identitatea sa... Din fotografiile apărute în presă şi din descrierea lui Hess făcută de Albrecht Haushofer, mi-am dat seama că prizonierul era într-adevăr Hess. Până în momentul acestei întrevederi, nu ştiam că invitaţia din scrisoarea lui Haushofer de a mă întâlni cu el (cu Haushofer) în Lisabona avea vreo legătură cu Hess.[3]

După această întâlnire, Hamilton i-a spus comandantului garnizoanei că este vorba de un prizonier foarte important care ar fi trebuit scos din Glasgow şi ţinut în condiţii de securitate speciale. În după-amiaza aceea, Hess a fost dus la Spitalul Militar Drymen din castelul Buchanan, pe malul lacului Lomond.

Am văzut deja că Hess i-a cerut lui Hamilton permisiunea de a-i trimite o telegramă mătuşii sale, Emma Rothacker, din Zürich, evident ca semn al faptului că a ajuns în siguranţă. Este clar că aceasta ar fi trebuit să transmită

mesajul mai departe cuiva din Germania – mai târziu, Ilse Hess i-a spus fiului ei, Wolf Rüdiger Hess, că mesajul îi era destinat şi că la rândul ei ar fi transmis informaţia lui Hitler.[4]

Însă şi mai semnificativ, conform mărturiei depuse de Günther Sorof când a fost interogat de Gestapo, la câteva zile după plecarea lui Hess, este faptul că o scrisoare din partea lui Frau Rothacker, adresată lui Hess, a fost primită în chiar dimineaţa zilei de 10 mai, ceea ce ne duce cu gândul la solicitarea lui anterioară de a se primi o telegramă importantă în numele său – în mod clar cea cu mesajul „Alfred Horn".[5] Aceasta se temea că scrisoarea nu reuşise să ajungă, probabil deoarece misiunea era planificată pentru data de 5 mai, aşa că se aşteptase să o primească în jurul acelei date. Se părea că nu ştie că Hess era pe punctul de a realiza un zbor istoric: tot ce ştia ea era că i se va trimite o telegramă. Foarte semnificativ este însă faptul că, dacă totul ar fi mers bine, ar fi primit mesajul de la Crucea Roşie.

Reacţii de la persoane sus-puse

Potrivit declaraţiei sale, Hamilton nu a telefonat la Londra până în dimineaţa zilei de 11 mai. După ce s-a întâlnit cu Hess la Maryhill, el a vizitat locul prăbuşirii avionului, apoi s-a întors la Turnhouse, pentru a lua scrisoarea lui Albrecht Haushofer din iulie 1939. Apoi, cu permisiunea superiorului său imediat, a telefonat la Ministerul de Externe, cerând să discute cu subsecretarul Sir Alexander Cadogan (care în acel weekend se afla la reşedinţa sa de la ţară). Oficialul care a răspuns la telefon, John Addis, a avut o discuţie mai aprinsă cu Hamilton, întrucât ducele a refuzat să îi spună motivul pentru care era urgentă nevoie să îl contacteze pe Cadogan. Exact în momentul în care dialogul dintre cei doi era gata să

explodeze, John Colville, secretarul personal al lui Churchill, a apărut în birou, preluând din acel moment discuţia cu Hamilton. Atât Hamilton, cât şi Colville au relatat despre acest incident – primul într-un raport despre afacerea Hess, scris la procesele de la Nürnberg, cel de-al doilea, în jurnalul său, publicat în 1985. În cartea sa despre afacerea Hess, lordul James Douglas-Hamilton citează descrierea faptelor lui Colville. Cele două versiuni sunt destul de ciudate şi nu doar din cauza discrepanţelor extraordinare dintre ele.

Potrivit versiunii lui Colville, primele cuvinte pe care i le-a adresat lui Hamilton au fost: „A sosit cineva?“[6] Dând de gol ceea ce ar fi trebuit să fie un secret de stat, a încercat să-i explice stângaci acestuia că ar trebui să fie atent la bolboroseala maiorului Donald cu privire la antialcoolicii germani. Însă bineînţeles, gimnastica verbală a lui Colville nu a reuşit decât să atragă şi mai mult atenţia asupra chestiunii pe care dorise de fapt să o ascundă. A susţinut apoi că se trezise în dimineaţa aceea „cu gândul la cartea lui Peter Fleming, *Flying Visit*“.[7] Scris de fratele mult mai cunoscutului Ian Fleming, creatorul lui James Bond, era un scurt roman comic publicat în 1940, în care Hitler este forţat să se paraşuteze în Anglia, unde este implicat în tot soiul de aventuri neobişnuite (inclusiv în câştigarea premiului întâi la o competiţie sătească). Susţinând că întrebarea „A sosit cineva?“ îi venise în minte din cauza faptului că se afla încă sub influenţa cărţii lui Fleming, Colville a trebuit să îşi plaseze conversaţia în dimineaţa zilei de 11 mai, pentru ca povestea să fie plauzibilă (într-o anexă la jurnalul său din 1985, Colville afirmă clar că aceasta s-a petrecut cu puţin timp după micul dejun[8]), însă nu reuşeşte în acest fel decât să intre în contradicţie cu relatarea lui Hamilton. Colville susţine, de asemenea, că oficialul de la care a preluat apelul telefonic se numeşte Nicholas Lawford, nu John Addis, lucru neadevărat, ţinând cont de faptul că în acel weekend Lawford se afla în

permisie acasă, la Hertfordshire.[9] Putem astfel trage concluzia că Colville şi-a inventat povestea pentru a ascunde faptul că întrebarea sa – „A sosit cineva?“ – dăduse de gol planul. Se pare că el, cel puţin, aştepta pe un anume „cineva“. Relatarea lui Hamilton precizează că John Colville a spus:

„La telefon secretarul prim-ministrului. Prim-ministrul m-a trimis la Ministerul de Externe deoarece a fost anunţat că deţineţi nişte informaţii interesante.“[10]

Având în vedere că acest lucru este împotriva liniei de partid, este puţin probabil ca Hamilton să fi inventat povestea ori să fi făcut o greşeală. Însă de ce să fi creat suspiciuni incluzând o afirmaţie atât de incendiară în declaraţia sa? Răspunsul este că se afla efectiv sub jurământ, iar raportul fusese scris cu scopul de a fi folosit în procesele crimelor de război; şi, aşa cum dovedeşte comportamentul său în cadrul altui proces de calomnie, deşi Hamilton îşi alegea cuvintele foarte atent, principiile sale nu îi permiteau să depună mărturie falsă.

În relatarea sa cu privire la evenimentele din acea zi, elaborată pentru procesul de calomnie pe care l-a avut ulterior, Hamilton precizează: „Am telefonat la Ministerul de Externe şi mi-a răspuns secretarul lui Sir Alex Cadogan, dar secretarul prim-ministrului a preluat apelul şi a început prin a-mi spune că prim-ministrul auzise că germanul ceruse să mă vadă.“[11] În jurnalul său, Colville specifică în mod clar că atunci când l-a sunat pe Churchill la Ditchley Hall, pentru a-i da raportul despre pagubele produse de bombe în dimineaţa zilei de 11 mai, a fost informat despre un pilot german care ceruse să îl vadă pe Hamilton. În mod clar, Churchill fusese informat în timpul nopţii despre sosirea pilotului – posibil prin intermediul ministrului aviaţiei, Sinclair, care se afla şi el la Ditchley Hall –, cu toate că identitatea germanului rămăsese încă necunoscută. Mai târziu, povestea a fost rescrisă, pentru ca Churchill să afle prima dată despre eveniment abia

după-amiaza. Este posibil ca în seara dinainte, Hamilton să fi fost instruit să-i telefoneze lui Sir Alexander Cadogan în dimineaţa zilei de 11 mai. Însă când şi-au dat seama că Sir Cadogan plecase la reşedinţa sa de la ţară, i s-a spus lui Colville să ajungă repede la biroul lui Cadogan, pentru a se asigura că preia apelul telefonic.

De fapt, acest lucru este confirmat de însăşi relatarea lui Churchill cu privire la evenimentele din acel weekend. El afirmă că în seara zilei de duminică, 11 mai, se uita la un film al fraţilor Marx în sala sa privată de cinema de la Ditchley, din care ieşea din când în când ca să afle ultimele noutăţi cu privire la raidul aerian asupra Londrei (care, bineînţeles, avusese loc în seara dinainte). A fost întrerupt de un secretar care l-a informat că are un apel telefonic din partea cuiva care dorea să îi vorbească „din partea“ ducelui de Hamilton cu privire la o chestiune „importantă pentru guvern“. Prim-ministrul i-a cerut lui Brendan Bracken să preia apelul telefonic, iar Bracken a raportat că ducele avea să-i comunice „o informaţie deosebit de importantă“. Churchill i-a dat apoi ordin lui Hamilton să vină să-l informeze.

Este clar că acest episod a avut loc în noaptea de 10-11 mai şi nu în seara următoare, lucru demonstrat de raidul aerian asupra Londrei şi de faptul că până în seara de 11 mai, Hamilton se afla deja la Ditchley.[12]

La acestea se adaugă şi faptul că gazda lui Churchill de la Ditchley, lady Nancy Tree, îşi aminteşte că prim-ministrul a informat-o duminică dimineaţă că Hamilton urma să rămână peste noapte.[13]

Această mărturie contravine versiunii oficiale care a susţinut întotdeauna că nici măcar ducele nu şi-a dat seama de semnificaţia sosirii lui Horn până nu l-a văzut pe prizonier, mai târziu în acea dimineaţă.

Hamilton îl informează pe Churchill

Un autoturism aştepta la baza RAF Northolt pentru a-l duce pe Hamilton direct la Ditchley Hall, ca să ajungă exact înainte de servirea cinei. După cum se pare că îi stătea în caracter, gurmandul Winston Churchill a insistat să cineze mai înainte de a-l lăsa pe Hamilton să-şi spună povestea, deşi pare foarte ciudat că până şi el a acordat întâietate mulţumirii papilelor gustative şi nu sosirii întâiului pair al Scoţiei cu informaţii urgente de cea mai mare importanţă. Asta dacă nu cumva ştia dinainte despre ce era vorba. După cină, Churchill şi Sinclair s-au retras într-o cameră unde ducele le-a dat informaţiile, după ce Churchill l-a invitat să facă acest lucru, în stilul său propriu: „Acum spune-ne povestea asta stranie a ta.“

La finalul relatării lui Hamilton, Churchill a rostit cuvintele care au devenit legendă: „Ei bine, cu sau fără Hess ăsta, eu mă duc să mă uit la fraţii Marx.“[14] Această nonşalanţă este de obicei interpretată ca ilustrând adevăratul spirit de buldog al lui Churchill. Cu alte cuvinte, indiferent dacă adjunctul führer-ului cade din avion, bătrânul Winnie e atât de puţin impresionat, încât continuă să se uite la Groucho şi la banda lui de gangsteri, aşa cum planificase. Însă, aşa cum se întâmplă cu multe alte aspecte din această poveste, s-ar putea ca aceste cuvinte ale lui Churchill să nu aibă chiar înţelesul pe care par să îl aibă.

În dimineaţa următoare, Churchill şi Hamilton au mers la Londra, unde au avut mai multe întâlniri la nivel înalt cu diferiţi miniştri şi oficiali, cel mai important dintre ei fiind Sir Stewart Menzies, şeful MI6. De asemenea, Churchill s-a întâlnit şi cu lordul Beaverbrook, apoi cu ministrul pentru producţia de avioane. În după-amiaza zilei de 12 mai, la reşedinţa sa din Downing Street nr. 10, prim-ministrul i-a arătat acestuia fotografiile pe care Hess însuşi i le dăduse lui Hamilton. Beaverbrook, care îl întâlnise pe

Hess în mai multe rânduri înainte de război, a confirmat că persoana din fotografii era adjunctul führer-ului.[15]

S-a luat astfel decizia trimiterii lui Ivone Kirkpatrick în Scoţia împreună cu Hamilton, pentru a se întâlni cu prizonierul. Acesta era un prieten apropiat al lui Menzies, a cărui funcţie oficială de controlor al serviciilor europene ale BBC era un paravan pentru serviciile prestate în cadrul Direcţiei de Luptă Politică[64]. Această vizită avea ca scop aparent confirmarea identităţii pilotului. (Cum Kirkpatrick fusese unul dintre interpreţi în cadrul discuţiilor de la München din 1938, cunoştinţele sale de limba germană, dar şi cele despre liderii naziști erau foarte utile.) Dar, din moment ce Beaverbrook identificase deja persoana din fotografii şi primul anunţ cu privire la sosirea lui Hess a fost dat la ora 23.20 în acea noapte – în timp ce Kirkpatrick şi Hamilton se aflau încă în drum spre castelul Buchanan – acesta nu putea fi nici pe departe adevăratul motiv al deplasării lui Kirkpatrick în Scoţia. Este mai plauzibil ca el să fi fost trimis ca să descopere motivele exacte pentru care venise Hess. Un grup de persoane descrise eufemistic ca „gardieni“ – ofiţeri puşi la dispoziţie de MI6 – a fost trimis la castelul Buchanan în dimineaţa zilei următoare, ca să înlocuiască garda obişnuită.[16]

O altă autoritate guvernamentală al cărei rol se va dovedi vital în zilele următoare a fost Ministerul Informaţiilor, aflat sub conducerea ministrului Alfred Duff Cooper şi a directorului general Walter Monckton. După cum explică Peter Padfield, un aspect neobişnuit în ceea ce-i priveşte pe cei doi era faptul că Monckton „ştia mai multe despre afacerea Hess decât ministrul său, Duff Cooper“.[17] Pe

64 Political Warfare Executive – structură clandestină britanică formată în 1941 şi subordonată Ministerului de Externe, menită să creeze, să producă şi să disemineze materiale de propagandă, atât neagră (în care se lasă să se înţeleagă că informaţia ar proveni de la altă sursă decât cea reală), cât şi albă (în care sursa sau sponsorul sunt cunoscute publicului), cu scopul de a susţine moralul populației în ţările aflate sub ocupaţie. (n.red.)

parcursul săptămânii următoare, el a lăsat să se scurgă către presă informaţia potrivit căreia Hess încercase să-l contacteze pe Hamilton, prin intermediul scrisorii lui Haushofer din septembrie 1940, care nu a fost menţionată nici în anunţul făcut de partea engleză, nici în cel al germanilor şi care nu apăruse în nici una dintre discuţiile purtate la nivelul guvernului. Această declaraţie neoficială includea detaliul potrivit căruia Hamilton „plasase imediat scrisoarea în mâinile serviciilor noastre de informaţii". Aşadar, Walter Monckton cel puţin nu avea nici o îndoială că Hamilton primise scrisoarea.

Acest lucru nu era unul dintre succesele cu care se putea lăuda Ministerul Informaţiilor. Deşi informaţiile au fost lăsate să se scurgă pentru a-l proteja pe duce, ele au avut o consecinţă neaşteptată şi nedorită, nefăcând altceva decât să intensifice zvonurile potrivit cărora el menţinuse de convenienţă corespondenţa cu Hess timp de luni de zile. Aceasta, precum şi alte aspecte legate de faptul că Ministerul Informaţiilor a manipulat afacerea au atras atât de multe critici, încât pe 27 mai Monckton şi-a prezentat demisia, însă Churchill a refuzat să o accepte.

Este clar că Monckton deţinea informaţii din interior, lucru prea puţin surprinzător pentru cineva aflat într-o asemenea poziţie, care avea o mulţime de contacte în cadrul serviciilor de informaţii, al cercurilor politice şi regale. Chiar în seara dinaintea scurgerii de informaţii către presă avusese întâlniri separate cu J.C. Masterman, şeful Comitetului XX (întâlnire care este ea însăşi extrem de sugestivă), precum şi cu secretarul personal al regelui, Sir Alexander Hardinge.[18] (Monckton jucase anterior un rol major în intriga regală, în calitate de consilier principal al lui Eduard al VIII-lea, în timpul crizei abdicării din 1936.)

Dezminţirea plauzibilă

Dar oare ce se întâmpla între timp în Germania, ca urmare a eşecului misiunii lui Hess? Hess îi lăsase câteva scrisori aghiotantului său, Pintsch, care trebuia să le trimită după plecarea lui Hess: printre ele se aflau bilete explicative adresate lui Ilse, lui Willi Messerschmitt şi, bineînţeles, lui Adolf Hitler.[19] În cazul în care, aşa cum se pare, führer-ul ştia despre misiunea adjunctului său, această scrisoare avea scopul să îl ajute să îşi fabrice o „dezminţire plauzibilă“ de care Hitler avea nevoie în cazul în care misiunea lui Hess eşua.

Eşecul misiunii lui Hess crease o situaţie deosebit de delicată, care trebuia tratată cu foarte multă grijă. Hitler trebuia să se protejeze cât mai rapid şi mai temeinic posibil, deoarece Stalin ar fi privit cu foarte multă suspiciune orice bănuială despre o posibilă tentativă din partea Germaniei de a negocia pacea cu Marea Britanie. În ciuda faptului că Germania şi URSS erau încă aliate în acel moment, Stalin trebuie să fi avut rezerve cu privire la führer: *Mein Kampf* nu a făcut nici un secret din ura pe care Hitler o avea faţă de comunism şi nici din nevoia de *Lebensraum* care ar fi condus în mod inevitabil la un conflict între cele două naţiuni. De asemenea, Stalin ar fi putut bănui, în mod corect, că o negociere de pace cu Marea Britanie era de fapt preludiul unui atac asupra Rusiei. În plus, Hitler nu dorea ca partenerii săi din Axă, în special Mussolini, să creadă că negocia cu Marea Britanie fără ştirea lor. Era esenţial să le recâştige încrederea prin negarea misiunii lui Rudolf Hess.

Nu se ştie exact când a aflat Hitler „în mod oficial“ despre toată această poveste. Dacă Hess îi mărturisise lui Rosenberg despre planurile sale la prânzul pe care l-au luat împreună pe 10 mai, poate că ideologul i-a spus lui Hitler când s-au întâlnit, imediat după aceea, la refugiul său de la Berghof. Sau poate că aghiotantul în alegerea

căruia nu fusese tocmai inspirat ar fi fost acela căruia îi revenise onoarea dubioasă de a-i înmâna lui Hitler scrisoarea lui Hess, atunci când a sosit la Berghof, pe la ora 7.30 în dimineaţa următoare. La început, aghiotantul trebuie să fi simţit o uşurare enormă văzând reacţia lui Hitler la aflarea veştilor proaste: după ce a citit nota, führer-ul l-a rugat să rămână la prânz. Dar norocul lui Pintsch nu a durat decât până după masă. Când aceasta s-a încheiat, Hitler, calm, a dat ordin să fie arestat, împreună cu şoferul şi garda de corp a lui Hess.[20] (Potrivit şoferului Rudolf Lippert, au fost arestaţi la ora 5.30 dimineaţa, pe 11 mai,[21] cu două ore înainte ca Pintsch să ajungă la Berghof, ceea ce demolează efectiv povestea lui Pintsch.)

Hitler a trimis imediat după liderii nazişti şi s-a înfuriat foarte tare. I-a informat despre zborul pe care îl făcuse Hess în Marea Britanie cu scopul de a negocia pacea şi s-a asigurat că aceştia nu au nici un dubiu cu privire la poziţia lui: era revoltător, era peste putinţă, era trădare! Se pare că această reacţie exagerată era sinceră, cel puţin parţial. Însă era oare Hitler atât de afectat din cauză că Hess încălcase nişte principii sau, de fapt, la bază stăteau cu totul alte motive? Poate că furia melodramatică ascundea o teamă secretă pentru un prieten apropiat – în definitiv, în acel moment nimeni din Germania nu primise nici un semn că Hess ar fi ajuns cu bine în Marea Britanie. I s-ar fi putut întâmpla orice. Sau Hitler era îngrozit pentru că deja ştia că iniţiativa de pace cu Marea Britanie eşuase, şi încă într-un mod ruşinos?

În acea seară, la Berghof a avut loc o şedinţă de criză. Mulţi dintre cei mai de vază nazişti credeau că Hess pierise undeva în Marea Nordului, dar Hitler a insistat că nu este posibil. Hess, spunea el, era un pilot mult prea priceput. De aceea, adjunctul se afla probabil în mâinile englezilor şi misiunea sa eşuase – însă, în acest caz, era foarte ciudat că britanicii nu spuseseră nimic despre asta.

Chiar şi în condiţiile în care nu avea cunoştinţe precise cu privire la situaţie, conducerea superioară a Partidului Naţional-Socialist ştia că trebuie să se justifice. După numai cincizeci de ore de la plecarea lui Hess – la ora 20.00, în ziua de 12 mai – a fost transmis un mesaj la postul de radio german:

> Partidul Naţional-Socialist anunţă, în mod oficial, că membrul de partid Rudolf Hess care suferea de câţiva ani de o afecţiune din cauza căreia a primit interdicţia de a se angaja în orice tip de activitate aviatică, a intrat în posesia unui aeroplan, în ciuda ordinelor primite.
> Sâmbătă, 10 mai, în jurul orei 18.00, Rudolf Hess a decolat de la Augsburg într-o misiune de zbor din care nu s-a întors până în acest moment.
> Din nefericire, o scrisoare pe care a lăsat-o la plecare demonstrează faptul că suferă de o tulburare mintală, existând chiar temerea că este victima unor halucinaţii.
> Führer-ul a ordonat imediat arestarea aghiotanţilor membrului de partid Hess, care aveau cunoştinţă despre această misiune şi care, contrar ordinelor führer-ului, de care erau pe deplin conştienţi, nu au împiedicat-o şi nici nu au raportat-o.
> În aceste condiţii, credem că membrul de partid Hess fie s-a aruncat din avion, fie a suferit un accident.[22]

În cele două zile care trecuseră de la plecarea lui Hess, britanicii nu scoseseră nici un cuvânt, iar naziştii nu primiseră de la Emma Rothacker din Elveţia mesajul că „Alfred Horn este în siguranţă“. De aceea, incertitudinea cu privire la capturarea lui sau la accidentul pe care l-ar fi avut era sinceră. Anunţul radio avea ca scop să pregătească publicul pentru oricare dintre aceste posibilităţi – altfel, accentuarea presupusei sale boli mintale era complet inutilă. Ambele posibilităţi însemnau distrugerea „membrului de partid“ Hess în ochii publicului german.

Primul anunţ din partea britanicilor

În data de 12 mai, pe Churchill îl frământase problema mesajului pe care ar fi trebuit să îl transmită publicului, hotărându-se în final să îi cheme pe Eden şi pe Cadogan pentru a conveni asupra unei declaraţii. Prim-ministrul dorea să includă în acea declaraţie o explicaţie cu privire la motivul pentru care venise Hess, şi anume să spună că acesta însuşi ar fi declarat că „venise în Anglia în numele umanităţii, sperând în încheierea păcii între Marea Britanie şi Germania“,[23] însă după un schimb aprins de opinii, Eden şi Cadogan l-au convins să renunţe la această idee în favoarea unui simplu anunţ cu privire la sosirea lui Hess.[24] Cadogan a spus că ar trebui, de asemenea, să se sugereze că Hess fugise din Germania ca urmare a dezbinării conducerii naziste. Nu avea să se menţioneze nici o iniţiativă de pace, care s-ar fi putut dovedi periculoasă pentru britanicii epuizaţi de atacurile aviaţiei germane.

Varianta finală a declaraţiei, care nu prezenta decât foarte pe scurt toată povestea, fără a menţiona implicarea lui Hamilton, a fost emisă la o conferinţă de presă organizată de Ministerul Informaţiilor şi prezidată de Duff Cooper şi Monckton, la ora 23.20, la aproximativ trei ore după anunţul din partea Berlinului. Naziştii au răspuns a doua zi cu următorul mesaj:

> O lectură mai atentă a documentelor pe care le-a lăsat Rudolf Hess dezvăluie faptul că se amăgise cu gândul că un pas făcut din proprie iniţiativă, faţă de persoane din Anglia pe care le cunoştea dinainte, ar conduce la o înţelegere între Germania şi Anglia. El s-a paraşutat în Scoţia, aşa cum confirmă şi un raport de la Londra, aproape de locul pe care dorea să-l viziteze şi unde a fost găsit rănit.
> În interiorul partidului se ştia că Rudolf Hess suferea de ani de zile de anumite afecţiuni şi că se refugia din ce în ce mai mult în diferite forme de tratament prin hipnoză, astrologie etc. Se încearcă să se afle în ce măsură acestea au fost responsabile pentru tulburarea mintală care l-a determinat pe Hess să facă un

asemenea pas.
De asemenea, se crede că Hess a fost atras în mod intenţionat într-o capcană de către britanici.[25]

Ultima propoziţie este foarte interesantă, deoarece contrazice versiunea oficială a germanilor, conform căreia Hess a acţionat pur şi simplu din impuls. Ea sugerează că ar fi existat o formă de comunicare anterioară cu persoane din Marea Britanie.

Declaraţia continuă spunând că opinia lui Hess că ar fi putut intermedia pacea între Germania şi Marea Britanie l-a indus în eroare, dar nu a fost rău intenţionată. Se adaugă apoi că hotărârea lui Hitler de a continua războiul era la fel de puternică şi, lucru semnificativ, că anunţase că războiul va continua „până când liderii britanici vor fi daţi jos de la putere sau vor fi gata de pace“. (Nici atunci Hitler nu vorbea încă despre invadarea Marii Britanii, aşteptându-se în mod clar ca liderii britanici să fie răsturnaţi de la putere şi expulzaţi din ţară.) Declaraţia se încheie cu un avertisment că „Churchill şi clica sa vor exploata întreaga afacere în scopuri propagandistice“. Deşi poate părea o presupunere rezonabilă, acest lucru nu s-a întâmplat niciodată, spre marea uimire a lui Goebbels, care n-ar fi lăsat o astfel de ocazie de aur să-i scape printre degete.

Tot în acea zi, Hitler a anunţat şi că Hess va fi înlocuit cu Martin Bormann, care urma să îşi asume rolul de şef al cancelariei de partid, dar nu şi pe cel de adjunct al führer-ului. Având în vedere că această poziţie a încetat să mai existe din acel moment, este clar că Hitler nu credea că altcineva ar fi putut sau ar fi trebuit să ia locul vechiului său prieten.

Interogatoriile britanicilor

Între timp, în Marea Britanie, începuse interminabilul

proces de interogare a distinsului prizonier.[26] În data de 13 mai, puţin după miezul nopţii, Ivone Kirkpatrick şi ducele de Hamilton l-au vizitat pe Hess la castelul Buchanan. Kirkpatrick a raportat că prizonierul a monologat îndelung, subliniind motivele pentru care venise şi începând să le ţină o adevărată lecţie de istorie despre politica externă britanică, din 1904 şi până în momentul respectiv. De asemenea, conform spuselor lui Kirkpatrick, a subliniat că „führer-ul nu a făcut niciodată vreun plan împotriva Imperiului Britanic şi nici nu a aspirat la dominaţia lumii“, şi că Hitler „ar regreta sincer prăbuşirea Imperiului Britanic“. El l-a avertizat pe Kirkpatrick că Marea Britanie şi-ar pierde independenţa faţă de SUA şi a oferit „propuneri cu privire la o înţelegere prin care Germania ar avea mână liberă în Europa, iar Imperiul Britanic ar fi lăsat intact, cu condiţia retrocedării fostelor colonii [germane]“.[27]

Kirkpatrick a îndreptat conversaţia către subiectul planurilor Germaniei în privinţa Uniunii Sovietice, bănuind, evident, că aceasta figura în mod cert pe agenda lui Hess. Prizonierul i-a spus că „Germania avea anumite cerinţe pentru Rusia, care ar fi fost satisfăcute fie prin negociere, fie prin război“[28], dar, conform spuselor lui Kirkpatrick, a negat că Hitler plănuia un atac iminent asupra Uniunii Sovietice. În următoarele zile, Kirkpatrick a mai avut două întâlniri lungi cu Hess, una împreună cu Hamilton, iar alta singur. În cadrul celei de-a doua, Hess a menţionat numele a doi deţinuţi germani, Kurt Maass şi Eduard Semelbauer, de care dorea să fie asistat în anticipatele discuţii de pace. Hess nu numai că le-a menţionat numele, dar a putut chiar să indice numerele lor ca deţinuţi şi numele locului unde se aflau închişi.[29]

Pe 16 mai, Churchill i-a trimis lui Cadogan un memoriu, prin care îi cerea „să facă o analiză completă şi corectă a fragmentelor de conversaţie din cadrul celor trei interogatorii ale lui Hess [cu Kirkpatrick]“, pe care să le

poată utiliza pentru a-l pune în temă pe Roosevelt.[30] Însă, după cum se întreabă şi Padfield[31], ce înseamnă fragmente de conversaţie? Sugerează oare faptul că în cadrul interviurilor au fost şi „fragmente documentare“, care au inclus materiale scrise, deşi nu există detalii cu privire la acestea? O altă posibilitate este aceea că ele reprezentau părţile formale ale întâlnirii.

Cadogan a raportat despre o conversaţie telefonică avută cu Kirkpatrick, care s-a desfăşurat după cum urmează:

> Dl Kirkpatrick a sugerat că ar fi cel mai bine dacă ducele de Hamilton l-ar muta în casa sa, care este folosită acum ca spital, şi a sugerat mai departe că fratele ducelui de Hamilton, care vorbeşte şi el germana, ar putea eventual fi pus în legătură cu el, împreună cu o altă persoană care ar putea juca rolul unui membru al partidei conservatoare menţionată mai sus [facţiunea anti-Churchill].[32]

Această sugestie extraordinară nu apare în raportul lui Kirkpatrick. În orice caz, în mod clar Churchill nu a aprobat-o: pe 13 mai a dat ordin ca Hess să fie dus într-un loc convenabil şi sigur de lângă Londra, adăugând că ar trebui „să i se monteze dispozitivele necesare“ (după câte se pare, un sistem de supraveghere, având în vedere că există stenograme ale tuturor conversaţiilor). El a dat instrucţiuni ca Hess să fie „tratat cu demnitate, ca şi cum ar fi un general important care a căzut în mâinile noastre“, că trebuie bine îngrijit şi trebuie să i se permită accesul la cărţi, dar nu şi la ziare sau la radio.[33]

Menzies a primit sarcina, oarecum descurajantă, de a găsi un loc sigur în care să fie ţinut Hess, iar el s-a hotărât până la urmă la Mytchett Place, o casă de ţară care avea o poziţie convenabilă, fiind localizată în Surrey, aproape de garnizoana oraşului Aldershot. Churchill fusese de acord cu Cabinetul de Război că Hess ar trebui considerat prizonier de război şi prizonier de stat, ceea ce însemna că trebuia ţinut izolat şi că nu trebuia să aibă decât vizitatori aprobaţi de Ministerul de Externe (sau, în realitate, de MI6).

Aşa a început cea de-a doua existenţă stranie a lui Rudolf Hess.

A doua zi după ce Churchill a emis ordinele cu privire la izolarea lui Hess, radioul din Berlin a mai făcut un anunţ, care a căzut ca un trăsnet, cel puţin în ceea ce îi privea pe britanici: „Hess credea că ducele de Hamilton aparţinea unui grup care se opunea domnului Churchill, iar obiectivul călătoriei sale fusese acela de a-şi explica punctul de vedere cu privire la adevărata poziţie a Marii Britanii şi a Germaniei. El spera să poată pregăti terenul pentru o înţelegere între Marea Britanie şi Germania.“[34] Aşa că implicarea lui Hamilton nu mai putea fi ascunsă. Şi, având în vedere că acest subiect era de domeniul public, fiind anunţat nu numai la radioul german, ci şi în presa americană şi suedeză, guvernul britanic nu mai putea face decât un singur lucru şi anume să recunoască faptul că Hess ceruse să fie dus la ducele de Hamilton. Dar o altă declaraţie din partea germană a pus paie pe foc: „Din notele lui Hess mai reiese şi că acesta era total convins de succesul misiunii sale. El credea chiar că autorităţile britanice îi vor pune la dispoziţie şi combustibilul necesar pentru întoarcerea acasă.“[35]

Prim-ministrul a dorit să facă o declaraţie amplă către Camera Comunelor, prin care să prezinte faptele aşa cum erau cunoscute ele la acel moment, dar Eden şi Cadogan s-au opus acestui lucru. Însă, din fericire, versiunea originală a declaraţiei pe care Churchill a intenţionat să o facă a supravieţuit timpului:

> El [Hess] este perfect lucid şi, cu excepţia rănii de la gleznă, într-o stare de sănătate bună, după cum se vede şi din zborul remarcabil pe care l-a făcut.
> Din declaraţia lui, se pare că avea informaţii că în Marea Britanie există o puternică mişcare pentru pace sau defetistă, cu care ar fi putut negocia, şi credea că, dacă va convinge publicul britanic de capacitatea Germaniei de a ieşi învingătoare din război, ar putea aduce pacea prin care Marea Britanie şi Imperiul Britanic ar rămâne intacte, cu excepţia retrocedării coloniilor germane,

iar Germania, sub conducerea lui Herr Hitler, ar deveni stăpânul incontestabil al Europei.[36]

Pe marginea declaraţiei, există o notă: „El a mai făcut şi alte declaraţii care nu ar trebui dezvăluite, pentru că acest lucru nu ar fi în interesul publicului“. Cum anunţul s-a bazat pe interviurile lui Kirkpatrick cu Hess, ale căror înregistrări nu conţin astfel de declaraţii, putem doar să tragem concluzia că ele au fost extrase din dosarul public. Totuşi, putem să presupunem că, indiferent ce ar fi afirmat Hess, aceste lucruri erau potenţial periculoase, cel puţin pentru guvernul Churchill. Poate în mod ciudat, premierul însuşi pare a fi cel care dorise să ofere publicului mai mult sau mai puţin din adevărata poveste, în vreme ce Cadogan şi Eden au preferat să îi lase pe germani să facă presupuneri, în ciuda faptului că i-au oferit o iniţiativă clară lui Goebbels.

Lordul Beaverbrook, pe care Churchill l-a consultat cu privire la această problemă, s-a alăturat celor care se opuneau părerii lui, aşa că încercarea ulterioară a prim-ministrului de a-şi susţine declaraţia s-a izbit de opoziţia unanimă a membrilor Cabinetului de Război. Singurul ministru care a susţinut poziţia lui Churchill, de la un capăt la altul, a fost Sir Archibald Sinclair (care nu era însă şi membru al Cabinetului de Război).

Churchill nu a ţinut niciodată acel discurs; în schimb, pe 13 mai, a făcut o scurtă declaraţie, prin care confirma că Hess sosise şi promitea că mai multe detalii vor fi oferite „la momentul potrivit“. Până în septembrie 1943, nu a fost făcută o declaraţie completă către Camera Comunelor, deşi prim-ministrul a lăsat să mai scape câteva remarci despre afacere, în răspunsul la o interpelare parlamentară din ianuarie 1942.

Speculaţii de presă

Deşi în acel moment nu se prefigura oferirea nici unei explicaţii oficiale cu privire la sosirea lui Hess, Ministerul Informaţiilor a furnizat neoficial date presei, promovând varianta că Hess zburase din Germania din cauza unei rupturi în grupul de conducere nazist, probabil pentru a scăpa de o altă operaţiune de epurare asemănătoare Nopţii Cuţitelor Lungi. Este clar că guvernul nu dorea să-şi pună parafa oficial pe o astfel de istorie fabricată, dar se mulţumea să dea presei de lucru şi să o lase să disemineze dezinformarea cât mai mult posibil. Ministerul Informaţiilor dorea foarte mult să sublinieze că Hess nu adusese nici o propunere de pace; aceasta a fost informaţia pe care apoi media a primit-o la conferinţele de presă. Corespondentul pentru politici al *Glasgow Herald* scria, după o întrevedere prin Whitehall, care a avut loc în data de 15 mai: „În seara aceasta s-a subliniat din nou cu tărie că Hess nu a adus nici o propunere de pace. Acest lucru e clar şi incontestabil.“[37]

Poate tocmai pentru că guvernul susţinea atât de mult această versiune, zvonurile cu privire la faptul că locţiitorul führer-ului venise pentru a negocia pacea au continuat, prima ştire de acest gen apărând în presa americană la doar trei zile după sosirea lui Hess în Scoţia. În momentul în care, pe 19 mai, un grup de membri ai parlamentului i-au cerut lui Churchill să facă o declaraţie pentru a pune capăt zvonurilor, a fost dată publicităţii următoarea declaraţie (prezentată în ziarul *Glasgow Herald* din 20 mai 1941):

> O dezminţire oficială a fost oferită deja cu privire la un zvon potrivit căruia Hess a adus cu el propuneri de pace, fie din proprie iniţiativă, fie în numele lui Hitler, dar aceasta nu a reuşit să distrugă ceea ce guvernul crede cu tărie că ar trebui înţeles în mod clar – iluzia că faptele stau altfel sau că de fapt Cabinetul de Război intenţiona să încheie o pace de compromis.[38]

Cu toate acestea, a doua zi Churchill s-a mulţumit să

anunţe Camera Comunelor că nu se află încă în situaţia de a da o declaraţie despre Hess. Deşi nu era nici o grabă în a spune oamenilor de ce se afla Hess în Marea Britanie, era evident că se dorea să se clarifice urgent care nu era scopul misiunii sale, chiar dacă acest lucru ar fi însemnat ascunderea adevărului.

Între timp, apăruseră alte probleme.

Declaraţia părţii germane îl adusese fără voie pe ducele de Hamilton în centrul atenţiei. El se întorsese la Londra pe 15 mai, aducând rapoartele scrise ale lui Kirkpatrick pentru a fi discutate la Ministerul de Externe şi la Ministerul Informaţiilor şi pentru a-l informa pe rege la palatul Buckingham. Pe 16 mai a avut o altă întâlnire, foarte scurtă, cu Churchill, în automobilul prim-ministrului, în timp ce mergeau din Downing Street la palatul Buckingham.

Hamilton era înnebunit să limiteze loviturile deja grave pe care le suferise reputaţia lui. Deşi susţinea că nu ştiuse nimic despre zbor dinainte, şi-a dat seama că nu se afla într-o situaţie prea bună, mai ales după ce declaraţia germană îi legase în mod concret numele de aşa-zisa misiune de pace a lui Hess. El îşi exprima astfel temerile faţă de Winston Churchill, amuzat: „Ce-i spui nevestei dacă o prostituată se aruncă de gâtul tău?“[39]

Arhivele Hamilton dezvăluie că, în tot acest timp, Hamilton l-a ţinut în permanenţă la curent pe rege. Există acolo o scrisoare către secretarul particular al regelui, Sir Alexander Hardinge, datată 19 mai, care a însoţit livrarea unei „cutii sigilate“ ce conţinea mai multe documente cu „anumite informaţii cu caracter secret“[40], precum şi o altă scrisoare adresată regelui, din aceeaşi zi, clasificată ca „secretă“ şi în care subliniază povestea lui Hess.[41] Un alt membru al „cercului Hamilton“ care raporta regelui era Kurt Hahn, cel care, aşa cum am văzut, a schiţat scrisoarea din *The Times* în octombrie 1939. Hahn a scris un raport pentru Churchill referitor la sosirea lui Hess şi la

implicaţiile evenimentului. O copie a acestui raport a fost oferită regelui de către Hamilton.[42]

Hamilton părea condamnat în ochii britanicilor la statutul de intermediar, de prieten al prietenului lui Hitler. Însă trebuia făcut ceva pentru salvarea reputaţiei întâiului pair al Scoţiei. După ce a discutat cu regele, Churchill ar fi fost de acord să transmită unui membru al parlamentului o interpelare care ar fi generat o replică liniştitoare din partea lui Sir Archibald Sinclair. Pe 22 mai, Sinclair a dat o declaraţie, ca răspuns la interpelarea parlamentară privind rolul lui Hamilton în afacerea Hess. El a spus că, în ciuda faptului că Hess şi presa din Germania susţineau că adjunctul se întâlnise cu Hamilton în timpul Olimpiadei din 1936, acest lucru nu era adevărat, deşi e posibil ca Hess să îl fi văzut acolo pe Hamilton. Apoi, într-o frază foarte mult gândită, Sinclair afirmă: „Contrar rapoartelor care au apărut în unele ziare, ducele nu a corespondat niciodată cu adjunctul führer-ului. Nici unul dintre cei trei fraţi ai ducelui – care, ca şi el, lucrează în cadrul RAF – nu s-a întâlnit şi nu a corespondat cu Hess“.[43]

Această formulare atent concepută nu reuşeşte decât să genereze mai multe întrebări decât răspunsuri. Deşi poate fi adevărat că ducele nu a fost niciodată în contact direct cu Hess, cei doi au fost în legătură, prin intermediul lui Albrecht Haushofer. Şi deşi Sinclair a avut grijă să afirme că fraţii lui Hamilton nu se întâlniseră niciodată cu Hess, nu spune acelaşi lucru şi despre duce. Apoi, dacă Hamilton nu se întâlnise cu Hess la Olimpiadă, să se fi întâlnit oare altundeva, cu altă ocazie?

Sinclair a încheiat cu următoarea afirmaţie: „Se va dovedi că modul în care s-a comportat ducele de Hamilton a fost în toate privinţele unul onorabil şi corect.“

Hamilton a scris ulterior (într-o relatare, compusă în 1942 pentru un proces de calomnie care nu a mai fost înaintat), că Sinclair „s-a jucat cu focul“ în acea declaraţie.[44]

Întâlnirea cu „ducele“

Oficial, Hess a rămas în spitalul militar din castelul Buchanan până pe 16 mai, când a fost dus la Londra. Totuşi, se pare că a existat cel puţin o singură abatere importantă de la acest program, după cum îi relatează lui Peter Padfield locotenent-comandorul în rezervă, Frank Day, care la momentul sosirii lui Hess era elev sublocotenent pe aparatele Spitfire, la baza RAF Grangemounth, situată nu prea departe de Turnhouse. Day susţine că pe 13 mai el şi alţi câţiva colegi ai săi au primit ordinul să se prezinte la RAF Turnhouse, unde li s-a spus că fuseseră selectaţi să facă parte dintr-o gardă specială:

> Apoi au fost conduşi – fără a primi arme – pe o distanţă scurtă, la o casă mare în stil victorian. În interior, în faţa uşii de la intrare era o scară în spirală. După ce au urcat la primul etaj, lui şi unuia dintre ceilalţi sublocotenenţi li s-a spus să rămână lângă uşa din mijloc, dintre cele trei de pe palier. În acel moment, doi bărbaţi în uniformă kaki au escortat un ofiţer german înalt, îmbrăcat în uniformă şi într-o geacă de pilot din piele în camera a cărei uşă era păzită de Day; unul dintre ofiţeri a intrat împreună cu germanul, iar Day a aruncat o privire în anticamera care ducea într-un living mare, mobilat cu nişte scaune şi o canapea. Celălalt ofiţer a rămas afară, având în mână o pungă de hârtie. Day a descoperit că în ea se aflau „pastile“ pe care germanul le adusese cu el. Câteva minute mai târziu, un ofiţer superior RAF a urcat scările însoţit de un civil şi amândoi au intrat în cameră. Day a aflat de la un servitor că ofiţerul RAF era „ducele“. Mai târziu, în aceeaşi seară, Day a fost dus înapoi la baza Turnhouse. Întrebat, în haosul de a doua zi, în care se făceau speculaţii cu privire la Hess, dacă îl văzuse sau nu pe acesta, Day a răspuns: „Timp de vreo 30 de secunde.“[45]

După cele afirmate de Day, pare să fi fost o întâlnire secretă de nivel înalt între Hess, „ducele“ şi un civil (posibil Ivone Kirkpatrick), deşi, oficial, Hess se afla în acel moment încarcerat în castelul Buchanan. Dar, deşi Kirkpatrick şi Hamilton se întâlniseră deja cu adjunctul führer-ului acolo, povestea lui Day sugerează că această întâlnire are ceva diferit şi ridică mai multe întrebări. A cui

era acea casă? Day şi camaradul lui se aflau acolo în calitate de gardă de onoare, cum s-ar zice după uniformele în care erau îmbrăcaţi şi după faptul că erau neînarmaţi? Şi dacă este aşa, a cui gardă de onoare erau, a distinsului prizonier sau a „ducelui“? În oricare dintre cazuri, era un semn de respect pentru cineva, ceea ce indică nivelul înalt al întâlnirii care avea loc. Cu siguranţă, Hess, ca prizonier de război, nu avea dreptul la o gardă de onoare, iar dacă „ducele“ era Hamilton, aşa cum pare să presupună Day, o astfel de formalitate ar fi fost complet nepotrivită pentru un ofiţer RAF cu rangul de locotenent-colonel. Deşi relatează toate celelalte întâlniri cu Hess, jurnalul lui Hamilton nu spune nimic despre o întâlnire avută în acea zi, precizând, dimpotrivă, că el s-ar fi aflat în altă parte. Astfel, dacă garda nu era prezentă acolo în onoarea lui Hess şi nici a lui Hamilton, atunci de ce se afla acolo? Cine era „ducele“, dacă nu era Hamilton?

Ar fi tentant să calificăm relatarea lui Day ca exagerată, dacă nu ar exista anumite dovezi independente că Hess nu se afla acolo unde ar fi trebuit să fie în data de 13 mai. În august 1997, Robert Shaw, profesor de studii de afaceri, pensionar, a dat un interviu pentru *Scottish Daily Mail* în care a povestit ce îşi mai amintea din ziua în care l-a păzit pe Hess la castelul Buchanan, pe când era tânăr locotenent. (El avea să îl întâlnească din nou pe Hess când a fost unul dintre administratorii britanici la procesele de la Nürnberg.) Amintirile lui Shaw din acea perioadă sunt foarte clare, iar el include în ele nişte detalii destul de încurcate: pe când îşi desfăşura serviciul militar la Maryhill Barracks, într-o seară permisia i-a fost suspendată pentru o misiune urgentă de gardă. Misiunea consta în conducerea prizonierului, un pilot german, la spitalul militar de la castelul Buchanan, probabil în ziua de 11 mai, deşi *Scottish Daily* Mail susţine că toate aceste lucruri s-ar fi petrecut în ziua anterioară. Însărcinat cu asigurarea gărzii nazistului la spital, în ziua următoare, lui

Shaw i s-a spus că două persoane foarte importante vor veni să îl intervieveze pe prizonier. Însă, înainte ca acestea să sosească, Shaw a auzit anunţul de la radio despre sosirea lui Hess în Scoţia şi imediat şi-a dat seama de identitatea celui pe care îl avea în grijă. Şi-a propus să petreacă un timp discutând cu locţiitorul führer-ului, care i-a spus (potrivit unei scrisori pe care Shaw a trimis-o către *Glasgow Herald* pe 28 august 1997): „Era numai o chestiune de timp până când ei [germanii] vor înfrânge armatele Aliaţilor. El a insistat că ar fi mai raţional dacă Germania şi Marea Britanie şi-ar uni forţele împotriva Rusiei şi ar preveni astfel extinderea comunismului către Vest.“[46] Shaw continuă cu descrierea modului în care Ivone Kirkpatrick şi ducele de Hamilton au sosit la spital, imediat după miezul nopţii, lucru care corespunde cu versiunea oficială. Însă apoi Shaw aruncă o mică bombă, deşi aparent inocentă: „În ziua următoare a fost luat şi nu l-am mai văzut până în anul 1946, la Nürnberg.“[47] Această afirmaţie plasează plecarea lui Hess de la castelul Buchanan în ziua de 13 mai, în timp ce versiunea oficială susţine că el ar fi rămas acolo până pe 16, când a fost dus la Londra. Dacă Shaw îşi aminteşte corect, atunci unde s-a aflat Hess în cele trei zile? Dacă în tot acel timp s-a aflat încă în Scoţia, acest lucru s-ar potrivi foarte bine cu mărturia locotenent-comandorului Day, că pe 13 mai „gărzile“ MI6 l-au luat în custodie pe Hess.

Intervievat în septembrie 2000, Shaw a oferit voluntar o altă informaţie valoroasă. Pe lângă faptul că Hess îi spusese că îl întâlnise pe ducele de Hamilton la Olimpiada din 1936, însuşi Hamilton a confirmat acest lucru, în momentul în care a luat micul dejun cu Kirkpatrick şi cu ducele.[48]

Dovezi circumstanţiale

Dincolo de mărturiile personale, există o mulţime de

dovezi circumstanţiale care sugerează că reacţia publică a lui Hitler faţă de misiunea lui Hess făcea parte dintr-un plan dinainte stabilit. În capul listei se află dragostea adjunctului faţă de familia lui – ca soţ şi tată devotat, nu i-ar fi abandonat niciodată pe Ilse şi pe micuţul Wolf la bunul plac al lui Hitler. El trebuie să fi ştiut cât de teribilă era această perspectivă. Naziştii aveau o politică numită Sippenhaft (*ad litteram* înseamnă răspundere de grup), conform căreia familia şi prietenii unui trădător erau şi ei pedepsiţi, chiar dacă nu avuseseră cunoştinţă de actul de trădare. Hitler nu avea nici un fel de scrupule în punerea în aplicare a acestui instrument de teroare; după atentatul cu bombă împotriva sa din iulie 1944, multe persoane care aveau doar o vagă legătură cu cei care puseseră totul la cale au fost arestate, iar unele executate. Însă, împotriva cercului de cunoscuţi şi prieteni ai lui Hess nu se lansase nici o acţiune, în ciuda dezaprobării publice a lui Hitler în privinţa acţiunilor prietenului său. Nu numai că lui Ilse şi lui Wolf li s-a permis să rămână în vila lor, Harlaching, dar Hitler s-a şi asigurat personal că femeia primeşte o pensie generoasă, ca văduvă a unui anume căpitan Horn din Luftwaffe![49] De asemenea, nu s-au luat măsuri nici împotriva lui Ernst Bohle, şeful lui Hess în AO, deşi el a recunoscut că ajutase la pregătirile pentru zbor şi tradusese documentele pe care Hess le-a luat cu el. Alte persoane din cercul lui Hess nu au primit decât o pălmuţă din partea autorităţilor naziste. Albrecht Haushofer a fost chemat pe 12 mai la Berghof, unde a primit instrucţiuni să îi prezinte lui Hitler o dare de seamă cu privire la contactele pe care le avea în Marea Britanie şi la dimensiunea implicării lui în misiunea lui Hess. Această notă mai există încă: lista contactelor britanice este mai mult decât elocventă. Spre deosebire de cea pe care i-a dat-o lui Hess în august 1940, care cuprindea înalţi diplomaţi, în frunte cu Hoare, lordul Lothian şi Owen St Clair O'Maley, această nouă listă menţiona un grup

separat de oameni (deşi numele lor era ataşat la final). Ce este interesant în acest raport este faptul că descrie un „grup de conducere format din tineri conservatori“, dintre care majoritatea erau scoţieni. Lista include nume precum: ducele de Hamilton, lordul Douglas (ulterior prim-ministrul Sir Alex Douglas-Home), parlamentarul Kenneth Lindsay, lordul Malcolm Douglas-Hamilton (a cărui soţie, nota Haushofer, era rudă cu regina de atunci), ducele de Northumberland şi lordul Eustace Percy.[50] Acesta este grupul despre care arhivele Hamilton arată în mod clar că lucra la iniţiativa de pace a lui Hess. Faptul că numele respective au putut fi listate de Albrecht Haushofer, la doar două zile de la acţiunea lui Hess demonstrează că întreaga afacere fusese atent coordonată.

Deşi Albrecht Haushofer a fost arestat de către Gestapo timp de câteva săptămâni, el a recunoscut că fusese tratat într-un mod „foarte onorabil“.[51] Apoi a fost eliberat şi şi-a continuat viaţa dinainte. Şi despre Karl Haushofer presa britanică şi americană a raportat că ar fi fost arestat la câteva zile după sosirea lui Hess.[52] Dacă aşa au stat lucrurile, el a fost eliberat curând.

Detenţia lui Willi Messerschmitt a fost tare veselă. În dimineaţa zilei de 11 mai, el a fost chemat de către Hermann Göring pentru a fi chestionat. Potrivit unui interviu pe care proiectantul de avioane l-a dat în anul 1947, şeful Luftwaffe a urlat la el: „În ceea ce te priveşte, presupun că oricine poate veni să decoleze cu unul dintre avioanele tale!“ Luat prin surprindere, Messerschmitt a precizat că acel „oricine“ despre care era vorba era adjunctul führer-ului, replică la care Göring a ripostat: „Ar fi trebuit să ştii că omul acesta este nebun.“ Luându-şi inima în dinţi, Messerschmitt a spus: „Cum vă puteţi aştepta de la mine să ştiu că o persoană aflată atât de sus în ierarhia celui de-Al Treilea Reich este atât de ţicnită? Dacă era aşa, Herr Reichsmarschall, ar fi trebuit să îl puneţi să-şi dea demisia!“ Probabil că a urmat un moment

de cumpănă, în care Göring ar fi putut reacţiona oricum, însă acesta a izbucnit în râs, spunând: „Messerschmitt, eşti incurabil! Du-te înapoi la fabrica ta şi continuă-ţi activităţile. Dacă führer-ul va dori să îţi facă probleme, o să te ajut să ieşi din toată nebunia asta.“[53] (Messerschmitt plasează acest interviu în dimineaţa zilei de 11 mai, spunând că fusese chemat cu o noapte înainte. Să-i fi jucat memoria o festă sau există dovezi că Göring a ştiut despre zbor înaintea lui Hitler?) Este clar că efortul de a-l interoga pe proprietarul fabricii era mai mult de formă. Göring trebuie să fi ştiut că Messerschmitt era implicat mult mai mult; în definitiv, modificările la aparatul Me-110 puteau fi făcute numai cu aprobarea sa personală şi este aproape imposibil ca lui să-i fi scăpat informaţia că modificările trebuiau făcute pentru că se dorea parcurgerea unei distanţe lungi. Dacă nimic din toate astea n-ar fi putut să i se pară suspect, atunci alegerea de către Hess a unui aparat de zbor, care de obicei avea un echipaj de două persoane, ca şi faptul că şi-a montat rezervoare suplimentare ar fi trebuit să îl dea de gol.

Helmut Kaden, care fusese atât de implicat în pregătirea zborului lui Hess, era îngrozit la gândul că s-ar putea trezi cu cei din Gestapo la uşă. Dar acest lucru nu s-a întâmplat, iar Kaden nu a fost chestionat de nimeni în legătură cu contribuţia sa la afacerea Hess.[54]

Peter Padfield remarcă faptul că şi după război cei care avuseseră o relaţie apropiată cu Hess – cum ar fi Ilse, Messerschmitt şi Pintsch – ar fi avut toate motivele să susţină teoria că Hitler nu a ştiut nimic despre acest plan.[55] Dacă s-ar fi abătut de la versiunea agreată, ar fi periclitat în mod clar şansele ca Hess să fie achitat la Nürnberg şi, mai târziu, să fie eliberat mai devreme din închisoarea din Spandau. Dezvăluirea faptului că el a acţionat cu binecuvântarea lui Hitler i-ar fi făcut pe duşmani să îşi dea seama că misiunea a fost parte a unei conspiraţii al cărei scop era garantarea unui acord de pace

cu Marea Britanie, ceea ce oferea Germaniei un avantaj în ofensiva împotriva Uniunii Sovietice. Iar acest lucru a reprezentat o importantă parte a acuzării în procesul de la Nürnberg.

Senzaţional, speculaţie şi scandal

Zborul neobişnuit al locţiitorului lui Hitler a făcut furori în rândul publicului britanic. Zvonurile, speculaţiile şi bârfele erau în floare. Una dintre problemele cu care se confruntau Churchill şi administraţia sa era aceea că cenzorii – care controlau corespondenţa forţelor armate – au raportat că se răspândise ideea că între Hess şi anumite persoane cu funcţii înalte existase un gen de înţelegere secretă.[56] Mulţi credeau că sosirea lui Hess în Scoţia nu era nici pe departe atât de neaşteptată pe cât se susţinea. După cum am văzut, au trecut mai bine de opt luni până ce Churchill să dea o declaraţie cu privire la acest lucru. Pe 27 ianuarie 1942, el anunţa în Camera Comunelor:

> Acum câteva luni, când Rudolf Hess a efectuat un zbor aici, el credea cu tărie că trebuia doar să obţină accesul în anumite cercuri din această ţară pentru ca grupul pe care îl considera „clica lui Churchill“ să fie răsturnat de la putere şi să se instaleze un alt guvern, cu care Hitler ar fi putut negocia o pace avantajoasă.[57]

Churchill admitea astfel că Hess venise cu nişte propuneri de pace, în speranţa că îşi va uni forţele cu reprezentanţii unei grupări pro-pace şi anti-Churchill. Însă, sintagma „el credea cu tărie“, care fusese inserată extrem de inteligent în declaraţie, sugerează că grupul respectiv exista numai în imaginaţia prizonierului german. Aceasta este poziţia acceptată la acel moment de aproape toată lumea, cu excepţia celor care credeau că Hess fusese încurajat deliberat în această iluzie de informaţiile eronate oferite de serviciile de informaţii britanice.

Pornind de la presupunerea că nu iese fum fără foc, publicul era încă înclinat să creadă că existaseră nişte trădători. În fruntea listei trebuia să se afle ducele de Hamilton, a cărui viaţă se transformase rapid într-un coşmar, din cauza zvonurilor şi a insinuărilor răutăcioase. Se spunea chiar că o doamnă revoltată l-ar fi pălmuit la o petrecere. Lucrurile ameninţau să scape de sub control, pe măsură ce tot mai mulţi oameni îşi exprimau în public furia faţă de el; aceste evenimente au condus la două procese de calomnie, în care Hamilton s-a apărat. Însă într-un anumit sens, aceste procese au fost în favoarea ducelui: pe lângă declaraţia făcută de Sir Archibald Sinclair în Camera Comunelor, reportajele jurnalistice cu privire la procese au dat pentru prima dată publicului ocazia de a auzi şi versiunea lui Hamilton asupra evenimentelor.

În februarie 1942, Hamilton i-a dat în judecată pe membrii comitetului din Londra ai Partidului Comunist, precum şi pe tipografii acestuia, dar şi pe autorii, publiciştii, tipografii şi distribuitorii unui articol din *World News and Views*, pentru acuzaţiile că ar fi complotat cu duşmanii Marii Britanii, l-ar fi cunoscut pe Hess de dinainte de război şi ar fi ştiut toate detaliile cu privire la zbor. Cazul s-a închis în momentul în care unii dintre acuzaţi, deşi nu toţi, şi-au cerut scuze în mod public, iar Hamilton nu a mai cerut decât daune materiale. În termeni legali, procesul s-a închis cu onoarea ducelui intactă, însă trebuie să precizăm că una dintre declaraţiile făcute de el sub jurământ pare suspectă. Citită de avocatul său, în ea se susţine că atunci când a fost informat că un pilot german numit Alfred Horn solicita o întâlnire cu el, Hamilton a mers „la faţa locului“, cu ofiţerul de interogatoriu, pentru a-l chestiona pe prizonier – ceea ce presupune că s-a dus imediat.[58] Potrivit versiunii standard, el a aşteptat până în dimineaţa următoare, dar am văzut deja că există dovezi că, de fapt, chiar s-a dus imediat – şi iată că acum apăreau dovezi suplimentare, de

la Hamilton însuşi. Să fi uitat el care era versiunea oficială? Ori să fi refuzat să comită un sperjur, sperând că nimeni nu va observa implicaţiile acestui cuvânt ales cu atenţie?

Mai târziu, în 1942, Hamilton a intentat un alt proces în tribunalele americane, împotriva jurnalistului Pierre van Paassen, care în cartea sa, *That Day Alone* (Dar acea zi, publicată la sfârşitul anului 1941) îl prezintă pe duce ca fiind un „fascist britanic“ ce complotase împreună cu Hess. [59] Şi acest caz a fost închis în afara sălii de judecată, în favoarea lui Hamilton.

Succesul ducelui în aceste două cazuri este citat adesea ca justificare a declaraţiei lui că nu se făcea vinovat de vreo întâlnire anterioară cu Hess şi nici nu a cunoscut dinainte amănuntele cu privire la zbor. Însă o cercetare mai atentă scoate la iveală că procesele nu au fost nici pe departe la fel de clare cum ne lasă să întrevedem majoritatea relatărilor. În primul rând, trimiterea în judecată în primul caz a fost aprobată de Ministerul Aviaţiei,[60] dar era clar că guvernul nu era de acord cu acest proces, presându-l să renunţe la acţiune, lucru poate deloc surprinzător, dat fiind că Partidul Comunist ameninţa că îl cheamă pe Rudolf Hess în calitate de martor.[61] Există o scrisoare trimisă de ministrul de interne Herbert Morrison către Sir Archibald Sinclair, datată 18 iunie 1941, în care se scrie:

> Personal, îmi este greu să înţeleg ce avantaj i-ar putea aduce un proces de calomnie, având în vedere că reputaţia sa a fost complet restaurată prin declaraţia ta din parlament şi mi-aş fi imaginat că şi dacă ar avea deplin succes cu procesul, tot nu ar câştiga prea multe.
> Poate că în aceste condiţii ar merita, chiar dacă îi recunoşti dreptul de a continua, să încerci să-l testezi dacă el crede că este necesar să meargă mai departe cu procesul.[62]

Rezultatul a fost că Hamilton a câştigat, solicitând numai scuze şi achitarea cheltuielilor de judecată. Deşi în mare este adevărat, ceea ce nu se menţionează de obicei este

suma pe care a câştigat-o. În arhivele Hamilton există documente de corespondenţă prin care avocaţii americani ai ducelui în cazul van Paassen cer sfaturi avocaţilor pledanţi britanici ai acestuia cu privire la condiţiile unei înţelegeri prin împăcarea părţilor, în afara sălii de judecată: astfel aflăm că acesta a primit suma de numai 110 lire sterline, care, lucru confirmat de avocaţii britanici, nici măcar nu îi acoperea toate costurile.[63]

Cu alte cuvinte, Hamilton s-a mulţumit cu un compromis. Tot din arhive aflăm că deşi a solicitat 100 000 de lire în procesul împotriva lui Pierre van Paassen şi a editorilor lui, a fost de acord ca pasajele ofensatoare să fie eliminate din ediţiile următoare ale cărţii şi să îi fie plătită modesta sumă de 1 300 de lire – care putea fi achitată şi în rate.[64]

Cu toate acestea, există un caz de „calomnie“ pentru care nu a intentat nici un proces şi care a beneficiat de considerabil mai puţină publicitate decât cazurile prezentate în sălile de judecată. Pe 13 mai 1941, ziarul *Daily Express* scria un articol intitulat „Marchizul Bixer a cinat alături de Hess“, în care susţinea că Hamilton îl întâlnise pe Hess în mai multe rânduri înainte de război. După ce avocatul ducelui s-a întâlnit cu editorul Godfrey Norris, părea iniţial că *Express* avea de gând să publice o dezminţire, însă când avocatul s-a prezentat la cea de a doua întâlnire cu Norris, l-a găsit pe acesta în discuţii cu proprietarul ziarului, Beaverbrook însuşi. Când a apărut avocatul, Norris nu mai părea dispus să retragă articolul, susţinând că declaraţia din Camera Comunelor a lui Sir Archibald Sinclair prin care nega că Hamilton l-ar fi întâlnit pe Hess înainte de război era „falsă“ şi că acest document ar putea, în cazul în care ar fi fost necesar, să vină în apărarea acuzaţiilor care i s-ar aduce la tribunal.[65] În acel moment, Hamilton a dat înapoi. Probabil ştia că lordul Beaverbrook, care fusese la curent cu afacerea Hess, era aproape singurul adversar al său bine informat. (Era una dintre cele doar patru persoane care primiseră

copii ale raportului lui Ivone Kirkpatrick cu privire la întâlnirile cu Hess.) Dacă Beaverbrook şi-ar fi folosit aşii din mânecă în sala de tribunal, ar fi putut ieşi un scandal pe cinste.

Dovezile care arată că Hamilton se întâlnise cu Hess în 1936 şi că ştia că acesta urma să vină în 1941 sunt zdrobitoare. Este clar, de asemenea, că imediat după ce Hess a aterizat, Hamilton s-a grăbit să îl întâlnească, în chiar acea noapte şi nu în dimineaţa următoare, aşa cum susţine versiunea oficială. Acest lucru înseamnă că declaraţiile publice ale lui Hamilton erau menite să ascundă anumite lucruri incomode.

Fiind un om de onoare, atunci când s-a aflat sub jurământ a avut grijă să folosească formulări ambigue, încercând să ascundă anumite lucruri pentru a respecta linia oficială. Adevărul este că, puşi în faţa posibilităţii izbucnirii unui război, Churchill şi miniştrii lui se străduiau să prezinte publicului britanic imaginea unui guvern unit, încercând pe toate căile să nu arate că o facţiune destul de importantă a cercurilor de conducere ar fi preferat să negocieze un acord de pace cu Germania. În atmosfera foarte încărcată a războiului, în care aspectele sensibile erau văzute doar în alb şi negru, subtilităţile unei partide nenaziste, dar favorabile păcii, s-ar fi pierdut. După cum simţise pe propria piele, pentru Hamilton chiar şi zvonul că s-ar fi întâlnit cu Hess înainte de război îl transforma într-un trădător în ochii multor patrioţi. Prezentarea adevărului privind dezbinarea dramatică din rândul clasei conducătoare ar fi avut, de asemenea, un efect devastator asupra stării de spirit a populaţiei, care căuta încă semne ale unei conduceri puternice şi neezitante. Nu era nici un dubiu: existenţa unei partide britanice favorabile păcii trebuia negată. Deşi devotamentul lui Hamilton a mers numai până la un punct, el ştia că trebuie să se conformeze versiunii oficiale. De asemenea, trebuia să acopere urmele tovarăşilor săi, membrii grupului pro-pace. Nu există nici o

îndoială că în mod normal o astfel de tactică ar fi fost pentru el dezagreabilă şi extrem de stresantă, deopotrivă, însă în condiţiile date se pare că nu a avut de ales decât să susţină această minciună.

Lord Provost[65] vorbeşte

Un alt personaj care i-a făcut lui Churchill viaţa grea era Sir Patrick J. Dollan (1885-1963), fost miner şi fost editor la *Glasgow Daily Herald*, mai apoi Lord Provost al oraşului Glasgow. Deşi în Primul Război Mondial fusese un contestatar înfocat, el credea că actualul conflict împotriva naziştilor era un război just, dedicându-se în totalitate eforturilor din culise. Socialist dedicat, care nu era deloc un admirator al lui Winston Churchill, Dollan era cunoscut pentru opiniile sale directe şi, în egală măsură, pentru maniera directă în care şi le exprima.

El a început prin a ataca guvernul pentru că a pus în pericol populaţia din Glasgow prin dezvăluirea faptului că Hess se afla închis în apropiere.[66] Dollan era furios, iar atacul său la adresa guvernului se afla doar la început. Nefiind convins de rapoartele conform cărora Hess fugise de regimul nazist, el a anunţat că a chestionat în mod discret anumiţi „prieteni“ pentru a descoperi adevărul.[67] După ce a aşteptat nerăbdător, timp de patru săptămâni, ca guvernul să dezvăluie adevăratele motive ale misiunii lui Hess, Dollan n-a mai avut nici o reţinere să facă publice rezultatele propriei sale anchete, printr-o serie de prelegeri susţinute în zona Glasgow. Rezumatul celor afirmate de el a reuşit să treacă de cenzor şi să apară într-

65 Funcţie de reprezentare şi ceremonială în Scoţia, reprezentantul autorităţii municipale, superioară primarului; doar patru oraşe principale (Aberdeen, Dundee, Edinburgh şi Glasgow) au dreptul de a numi la conducerea consiliului municipal un Lord Provost în loc de primar. (n.red.)

un ziar local: „Hess a venit aici ca un nazist care nu se căieşte. El credea că ar putea rămâne în Scoţia timp de două zile, că va discuta propunerile sale de pace şi că i se vor pune la dispoziţie combustibil şi hărţi pentru a se reîntoarce în Germania.“[68] Formularea „un nazist care nu se căieşte“ folosită de Dollan poate fi un indiciu cu privire la sursele sale. Exact aceeaşi formulare este folosită în legătură cu Hess şi în scrisoarea ducelui de Hamilton către rege, din 19 mai 1941.

Odată pornit, nimic nu-l mai putea opri pe Lord Provost, după cum demonstrează rezumatul publicat în presă al unei prelegeri pe care a susţinut-o la Dumfries, în data de 29 aprilie 1942:

> Hess a crezut că va fi posibil să intre în legătură cu un mic grup din această ţară, în vederea demarării unor negocieri de pace cu Germania. Această chestiune este una dintre cele pe care guvernul le-a gestionat în mod necorespunzător. Se credea că Hess venise în calitate de prieten al acestei ţări. Însă el [Dollan] ştia cel mai bine lucrul acesta. A aşteptat timp de patru săptămâni, după care a spus poporului britanic ceea ce ar fi trebuit să-i spună mai de mult, şi anume că Hess venise aici în calitate de prieten al lui Hitler, de inamic al democraţiei şi că misiunea sa în Marea Britanie avea ca scop înfiinţarea aici a unui partid pro-Hitler, care ar fi putut începe negocierile ce ar fi adus pacea, reprezentând astfel un triumf al lui Hitler.[69]

Dollan rezuma astfel ceea ce credea el despre condiţiile impuse de Hess. În mare, aceste date sunt aceleaşi cu cele prezentate de alte versiuni: Germaniei urma să i se dea mână liberă în Europa, Hitler urma să fie preşedinte al Statelor Unite ale Europei şi tot Germaniei urma să i se permită să „intre“ în Rusia. Însă lista lui Dollan oferă, de asemenea, nişte condiţii care nu au apărut nicăieri altundeva: o reducere a personalului din Marina Regală şi din RAF, retragerea britanicilor din Mediterana şi – un lucru destul de ciudat – independenţa Australiei.[70]

Deloc surprinzător, discutabila declaraţie a lui Dollan a stârnit furori pe ambele maluri ale Atlanticului, generând

interpelări în Camera Comunelor. Pe 19 iunie 1941, Rab Butler a fost întrebat dacă în declaraţiile lui Lord Provost exista un sâmbure de adevăr. El a răspuns că, din moment ce guvernul nu a avut intenţia de a-i minimiza acestuia contribuţia la eforturile de război, declaraţiile sale nu au fost autorizate şi, bănuia el, se bazau pe „presupuneri“.[71] (În această capodoperă de eschivare politicianistă, nu se neagă de fapt nimic.) Dollan a ripostat că versiunea sa asupra evenimentelor se baza pe „informaţii autentice“.[72]

Dollan a subliniat legătura dintre acţiunea adjunctului führer-ului şi operaţiunea Barbarossa, afirmând, într-un discurs susţinut în ianuarie 1942 la un miting „Ajutor pentru Rusia“ din Rutherglen, că Hess a făcut propunerea de pace cu condiţia ca Marea Britanie să fie de acord să nu se amestece în războiul Germaniei cu URSS.[73]

Când Churchill a recunoscut în final, tot în ianuarie 1942, că Hess venise într-o misiune de pace şi că se aşteptase să fie întâmpinat de grupul anti-Churchill, Dollan s-a grăbit să arate că această declaraţie îl dezvinovăţea, spunând:

> Această declaraţie ar trebui să îi reducă la tăcere pe cei care m-au ridiculizat în luna iunie a anului trecut. Ştiam atunci, *din surse foarte sigure* [sublinierea noastră], că Hess a venit cu ştiinţa lui Hitler şi cu scopul declarat de a diviza această naţiune. Hess credea că putea obţine susţinerea unei grupări de reacţionari în negocierea unei păci care ar fi făcut din Hitler şi din Germania stăpânii Europei, ai Africii şi ai anumitor părţi din Asia...
>
> Se aştepta să poarte discuţii cu câţiva trădători, apoi să se întoarcă în Germania în 48 de ore. A fost surprins şi indignat atunci când a fost luat prizonier.[74]

Cu privire la întrebarea despre cine erau persoanele cu care urma să se întâlnească Hess, Dollan a devenit brusc evaziv, spunând: „Am bănuielile mele, dar nu deţin dovezi legale.“[75]

Deşi corespund în mare versiunii susţinute de guvern, afirmaţiile lui Dollan dovedesc faptul că acesta credea că există o partidă a păcii; Hess nu îşi imaginase acest lucru.

De asemenea, Lord Provost mai face alte două afirmaţii importante: că Hess se aştepta să se întoarcă în Germania în termen de patruzeci şi opt de ore fără ca publicul britanic să bănuiască vreodată că el a fost acolo, precum şi că se aştepta să primească combustibilul necesar drumului de întoarcere. Deşi aceste afirmaţii se potrivesc cu ceea ce i-a spus Hess lui Ilse, că va fi „cu siguranţă înapoi până luni seară“, există o problemă majoră legată de versiunea lui Dollan. După cum ştim, Hess putea să realizeze zborul numai cu rezervoarele suplimentare montate sub aripi, pe care le-a aruncat peste bord în timpul zborului. Cum ar fi putut deci să se întoarcă în Germania fără ele? În Marea Britanie s-ar fi găsit foarte greu rezervoare compatibile cu un aparat Me-110. Poate că informaţiile lui Dollan erau incorecte, dar de unde le obţinuse oare? Relaţiile sale strânse cu comunitatea poloneză ar putea fi un factor-cheie, care nu ar trebui subestimat. Mulţi polonezi fuseseră trimişi în Scoţia, unde se afla şi guvernul polonez în exil. Dollan era un pion important în menţinerea unor relaţii strânse între scoţieni şi polonezi, în timpul războiului scriind chiar două cărţi cu privire la cauza poloneză. Se poate ca polonezii să fi reprezentat o sursă utilă de informaţii. Însă Dollan ar fi putut avea şi alţi informatori, în alte zone, având în vedere că era interesat de aviaţie – considerând-o un domeniu al viitorului – şi avea multe cunoştinţe printre piloţii şi echipajele de la sol din zona oraşului Glasgow.

Vocea Americii

Controversele din jurul lui Hess au fost alimentate şi mai mult de comentariile lui Brendan Bracken, ministrul britanic al informaţiilor, din timpul unei vizite în Statele Unite desfăşurate în august 1943. (El îl înlocuise în fotoliul de ministru al informaţiilor pe Duff Cooper, în iulie 1941.)

Bracken le-a spus reporterilor americani că Hess venise în Marea Britanie „aşteptându-se să găsească trădători care să îl ajute să-l răstoarne din funcţie pe Churchill şi să facă pace“ – afirmând, totodată, în mod clar, că Hess se întâlnise cu ducele de Hamilton înainte de război.[76]

În mai 1943, *American Mercury* publica un articol intitulat „The Inside Story of the Hess Flight“. Deşi autorul era anonim, editorii au adăugat următoarea notă: „Autorul, un observator foarte respectabil, ne este cunoscut şi publicăm acest articol având credinţa că sursa este de încredere.“ (Fostul editor al *American Mercury*, Ralph de Toledano, ne-a declarat că sursa, dacă nu chiar autorul, era Jack Clements, agentul serviciilor de informaţii al SUA.) Articolul cuprinde detalii care dovedesc că autorul deţinea informaţii din interior – de exemplu, faptul că aminteşte numele lui Ivone Kirkpatrick ca fiind oficialul care a mers în Scoţia pentru a-l vedea pe Hess, un lucru ce nu fusese făcut public până în acel moment. De asemenea, articolul afirmă cu convingere că Hess a zburat în Marea Britanie din ordinul lui Hitler şi că era aşteptat, lucruri care, deşi nu aduc nimic nou, adaugă anumite informaţii. Cu toate că include fapte care par neverosimile, cum ar fi acelea că Hess a beneficiat de o escortă RAF când a survolat Marea Britanie şi că prima alegere a lui Hitler pentru această misiune fusese Ernst Bohle, articolul este totuşi contrariant.[77] Susţinând că citează surse britanice, autorul afirmă că Hess a mers în Anglia cu aprobarea lui Hitler, în calitate de „mesager de pace înaripat“ şi de „Parsifal luminos“, după mai multe luni de negocieri cu Hamilton şi cu alţi câţiva membri ai partidei pro-pace care deţineau funcţii înalte în stat. Conform variantei prezentate, corespondenţa lui Hess fusese interceptată de serviciile secrete britanice, acestea fiind cele care îi trimiseseră apoi lui Hess scrisorile de răspuns, cu scopul de a-l ademeni în Scoţia. Autorul susţine că, în vreme ce Hess se afla arestat la comandamentul gărzii civile, „*un*

gen de comitet oficial de recepţie, compus din ofiţeri ai serviciilor de informaţii militare şi agenţi ai serviciilor secrete, aştepta la aerodromul privat *de* pe *domeniul Hamilton*“[78] [subliniere originală]. Aceasta a fost prima versiune publicată a ipotezei recente cu privire la „atragerea în capcană realizată de serviciul de informaţii britanic“, deşi informaţia cu privire la „comitetul de recepţie“ care ar fi aşteptat la Dungavel reprezenta un element de noutate. Totuşi, după cum vom vedea, articolul este extrem de semnificativ, din motive oarecum diferite de intenţia autorului.

Acţiunea unui nebun?

Să fi fost acţiunea lui Hess – aşa cum susţinea la acel moment Hitler, iar apoi mulţi alţii – doar rezultatul unei instabilităţi mintale? Cu toate că starea de spirit a lui Hess în timpul detenţiei în Marea Britanie va fi discutată pe larg într-un alt capitol, trebuie să acordăm atenţie sănătăţii sale mintale dinaintea zborului.

În prezent, se acceptă atât de uşor faptul că Hess era nebun încât este o surpriză că nu există nici un fel de indicii că persoanele cu care a avut legături în Germania înainte de zbor nu observaseră nici un semn al instabilităţii sale mintale. Exact ca în cazul presupusei sale căderi în dizgraţie, după eveniment au ieşit la iveală multe povestiri care susţin declaraţiile publice ale lui Hitler, însă nici una înainte. Există chiar anumite dovezi că imediat ce a luat decizia spectaculoasă de a zbura în Marea Britanie, nivelul său de stres s-a diminuat. Ernst Bohle spunea în 1945: „Din momentul în care i-a venit acea idee... s-a produs o schimbare în el, nu mai avea dubii, era proaspăt şi părea entuziast cu privire la întreaga afacere, ceea ce a făcut din el un om perfect şi absolut liniştit, încrezător.“[79]

Există doar două dovezi care pot fi utilizate pentru a

sprijini ideea că Hess suferise de instabilitate mintală înainte de anul 1941. Un raport al unuia dintre doctorii care l-au consultat în anul 1917 afirma că Hess „prezintă semne de ipohondrie“ şi „uneori nu îşi dă seama ce se întâmplă în jurul lui, iar acest lucru îl îngrijorează“.[80] Deşi unii au văzut în acest raport dovada că Hess suferea de schizofrenie, acest tip de comportament nu era neobişnuit pentru un fost soldat, mai ales că se recupera după o traumă majoră. Cea de a doua dovadă este o declaraţie făcută unui jurnalist scoţian de către Karl Haushofer, în septembrie 1945, exact înainte de începerea proceselor de la Nürnberg. După ce afirmă că Hess ar putea să invoce nebunia, Haushofer adaugă: „El nu fusese niciodată prea normal. Încă din anul 1919, prezenta tendinţe suicidare şi o lipsă a echilibrului.“[81] Este clar însă că de vreme ce Haushofer credea că vechiul său prieten era pe punctul de a invoca nebunia, aceste comentarii aveau ca scop susţinerea ipotezei respective.

Lungile luni de pregătire atentă şi – aşa cum însuşi Churchill accentuase – capacităţile şi concentrarea necesare ducerii la bun sfârşit a zborului contrazic versiunea conform căreia Hess ar fi fost un alienat. Mulţi dintre cei implicaţi în capturarea sa au pledat pentru sănătatea mintală. Comentând circumstanţele în care se produsese arestarea lui, Gordon Stewart remarca: „În ziua de 10 mai 1941, el era cel mai sănătos om din Renfrewshire.“[82]

Ilse susţine că a avut o copie a scrisorii pe care soţul ei o lăsase pentru Hitler şi că a pierdut-o când casa i-a fost lovită de o bombă, în ultimele zile de război. Cu toate acestea, lucru deloc surprinzător, şi-o amintea cuvânt cu cuvânt. Se pare că se sfârşea astfel: „Şi dacă, führer-ul meu... soarta decide împotriva mea, acest lucru nu va avea nici un fel de consecinţă nefastă asupra ta sau asupra Germaniei; poţi oricând să negi orice fel de implicare şi să spui că sunt nebun.“[83]

Dacă amintirile lui Ilse sunt adevărate, atunci declaraţia lui Hitler cu privire la „halucinaţiile“ lui Hess par a face parte dintr-un plan bine pus la punct dinainte.

Cine ştia în Marea Britanie?

Zborul lui Hess a fost planificat cu meticulozitate şi cu mult înainte, cu ştiinţa anumitor persoane-cheie din Germania, printre care aproape sigur se afla Hitler însuşi. Dar cine erau cei din Marea Britanie care ştiau? Cine îl aştepta la celălalt capăt al călătoriei sale? Există doar două posibilităţi: fie, aşa cum susţin acum anumiţi cercetători, fusese ademenit de serviciile de informaţii britanice, cu sau fără ştiinţa lui Churchill, fie venise să se întâlnească cu reprezentanţii unei grupări pro-pace, întâlnire aranjată dinainte.

Unii, cum ar fi cercetătorul american Louis Klizer, au susţinut că însuşi Churchill s-ar fi aflat în spatele operaţiunii de ademenire a lui Hess în Marea Britanie. După cum vom vedea mai târziu, prim-ministrul a transformat acest lucru într-un avantaj, dar să fi făcut el asta datorită oportunismului care-l caracteriza sau făcea parte din plan? El ştia de sosirea lui Hess cu câteva ore înainte de momentul în care ar fi trebuit să ştie, dar poate chiar Hamilton fusese cel care îi spusese, în primele ore ale zilei de 11 mai, lucru care a trebuit să fie ascuns de dragul susţinerii versiunii ducelui. Însă mai exista o posibilitate, care a ieşit la iveală în noiembrie 1969, când ziarul *Yorkshire Post* i-a luat un interviu liderului sindical acum la pensie, Albert Heal.[84]

În mai 1941, Heal era secretar pentru zona Yorkshire a Sindicatului Lucrătorilor din Transporturi, însă, lucru mult mai important, înainte de război fusese foarte implicat în

mişcarea No More War[66], care i-a ajutat pe comunişti şi pe oficialii uniunilor sindicale să fugă din Germania şi pentru care inventase un cod. Pe 9 mai, Heal a fost contactat de un vechi prieten, Ernest Bevin, ministrul muncii, care i-a solicitat o întrevedere urgentă în hotelul din Leeds unde stătea în acea seară. (Urma să ţină un discurs la o întrunire în Sheffield.) În camera sa de la hotelul Queen's, ministrul i-a spus lui Heal că primise un mesaj codificat din partea unuia dintre contactele sale din industria germană, o fostă colegă al lui Heal în mişcarea No More War. Avea nevoie urgentă de ajutorul său, deoarece mesajul ei era scris în codul lui Heal, pe care Bevin dorea foarte tare să îl descifreze. (Femeia, deşi îi era cunoscută lui Heal, nu a fost identificată. El nu a recunoscut decât că venea din Londra.) Heal şi-a dat seama imediat de natura explozivă a mesajului pe care îl decodase. Acolo se dezvăluia în detaliu planul de zbor al lui Hess, inclusiv intenţia acestuia de a-l contacta pe ducele de Hamilton. Bevin i-a telefonat imediat lui Winston Churchill, comunicându-i incredibilele veşti. Când cei doi s-au întâlnit din nou, la 9.30 în dimineaţa următoare, Bevin i-a spus lui Heal că Hess sosise în Scoţia, punându-l să jure că va păstra secretul cu privire la acest lucru.

Deşi nu avem decât relatarea lui Heal despre această poveste surprinzătoare, era mult prea ciudat ca el să o fi inventat. Totuşi, există o anomalie: potrivit ziarului *Yorkshire Post*, Heal a decodat mesajul în data de 9 mai; prin urmare, nu ar fi putut fi anunţat de sosirea lui Hess a doua zi dimineaţă, adică la câteva ore de la momentul când acesta abia decolase! Pentru ca povestea să fie plauzibilă, Heal şi Bevin trebuie să se fi întâlnit în seara zilei de 10 mai, lucru confirmat de Peter Padfield, care a descoperit că Bevin s-a prezentat în acea seară la întâlnirea publică. [85] (Se pare că greşeala a fost făcută de reporterul *Yorkshire Post*, nu de Heal.) Un alt aspect important este

66 Gata cu războiul, în limba engleză, în original (n.red.)

că Bevin i-a spus lui Heal a doua zi dimineaţă că Rudolf Hess, nu Alfred Horn, sosise în Scoţia, deşi s-a afirmat că pilotul şi-a dezvăluit adevărata identitate în acea dimineaţă ducelui de Hamilton şi că această informaţie nu a fost transmisă către Londra decât după-amiază. Povestea lui Heal confirmă, de asemenea, că anumite persoane din Germania ştiau dinainte de misiunea lui Hess şi de obiectivele acesteia: Padfield speculează că acel contact din Germania era muncitor la fabrica Messerschmitt, lucru perfect plauzibil.

„Momeala“ serviciilor de informaţii

Ideea că Hess fusese ademenit în Marea Britanie a apărut prima dată în articolul publicat în *American Mercury*, în anul 1943, deşi se făcuse aluzie la ea în una dintre primele transmisiuni radio germane. Şi Karl Haushofer a înclinat să creadă în ea în timpul interogatoriului la care a fost supus de către OSS în 1945, când a afirmat: „Am trimis scrisori private prietenilor noştri [britanici], via Portugalia, şi presupun că unele dintre ele au fost interceptate de serviciile secrete care probabil au răspuns la ele, ceea ce l-a făcut pe Hess să zboare în Anglia pentru a purta nişte tratative de pace“.[86] Trebuie să observăm faptul că Haushofer face doar presupuneri, însă, fiind un jucător-cheie, probabil că ştia despre ce vorbeşte. Este interesant că el credea că Hess mergea la *tratative* de pace, situaţie în care se naşte întrebarea cu privire la identitatea reprezentanţilor britanici (reali sau inventaţi) care s-ar fi aflat acolo.

Teoria „momelii“ serviciilor de informaţii a inspirat o mulţime de volume în ultimii ani, cum ar fi cartea lui Padfield, *Hess*: *Flight for* the *führer* (1991), *Ten Days that Saved the West* (Zece zile care au salvat Occidentul 1991) a lui John Costello, Churchill’s *Deception* (Înşelăciunea lui

Churchill 1994), scrisă de Louis Kilzer, şi *Hess*: *The British Conspiracy* (1999) a lui Harris şi Trow. Trebuie să recunoaştem că această ipoteză pare plauzibilă, mai ales pentru că oferă răspuns la multe dintre întrebările majore cu privire la zbor şi explică în mod sigur secretomania din jurul acestui subiect.

Ipoteza de bază este aceea că unul dintre serviciile de informaţii britanice – fie Comitetul XX al MI5 (conform autorilor Padfield şi Costello), fie SOE (potrivit lui Harris şi Trow) – l-a ademenit pe Hess, inventând existenţa unei grupări pro-pace şi anti-Churchill.

Dosarele KGB

În anul 1990, când John Costello a trimis o cerere la Moscova pentru a consulta dosarele KGB cu privire la afacerea Hess, nu spera, de fapt, că le va vedea vreodată. Era o cerere de rutină pe care un cercetător o face adesea, nimic mai mult. Aşa că vă puteţi imagina cât de surprins a fost atunci când un oficial rus a apărut în faţa apartamentului său din New York cu un teanc de dosare, care se pare că fuseseră trimise de la Moscova într-o geantă diplomatică! Era clar că ruşii hotărâseră că era momentul să le facă publice.

Dosarul KGB despre Hess cuprindea rapoarte realizate de doi agenţi sovietici în Marea Britanie. Unul dintre ei era Kim Philby, care lucra pe atunci pentru SOE şi care la câteva zile după sosirea lui Hess a prezentat două rapoarte. Primul a fost trimis la sediul NKVD (predecesorul KGB) din Moscova pe 14 mai 1941 şi suna cam aşa:

> Informaţia primită de la SONNCHEN [Micul Soare – numele de cod al lui Philby] este că HESS a sosit în Anglia, declarând că înainte de toate intenţiona să apeleze la HAMILTON, cu care se împrietenise datorită interesului lor comun pentru competiţiile aviatice din 1934... HESS a aterizat în apropierea castelului lui

> HAMILTON. KIRKPATRICK a fost prima persoană din SAKALUK [nume de cod pentru Ministerul de Externe] care l-a identificat pe HESS, acesta spunându-i că a venit cu o ofertă de pace. Încă nu cunoaştem condiţiile acestei propuneri de pace.[87]

Agenţii NKVD din Germania şi din Statele Unite au primit instrucţiuni să facă investigaţii suplimentare, mai ales cu privire la condiţiile oferite de Hess. Ei au raportat în unanimitate că adjunctul zburase în Marea Britanie cu aprobarea lui Hitler, pentru a face o propunere de pace.[88]

În urma informaţiilor primite de la Tom Dupree, de la Departamentul de presă al Ministerului de Externe, Philby a trimis un alt mesaj pe 17 mai, prin persoana sa de contact din Londra. Potrivit acestui mesaj, Dupree îi spusese că în timpul „discuţiilor avute cu ofiţeri din Serviciul de Informaţii Militare britanic“, Hess afirmase că dorea pacea pentru a pune capăt războiului dintre cele două importante naţiuni „nordice“ (adică ariene) şi pentru „a menţine Imperiul Britanic ca forţă stabilizatoare“ a lumii. Dupree a spus că Hess credea că exista o puternică facţiune anti-Churchill la care ar fi putut apela. De asemenea, i-a vorbit lui Philby despre scrisoarea lui Haushofer din septembrie 1940, care, după ce a fost interceptată de MI5, îi fusese trimisă lui Hamilton, şase săptămâni mai târziu.[89] Un alt comentariu relevant din raportul lui Philby este că Hess a venit „să confirme o pace de compromis“.[90]

Philby a mai raportat şi că lui Churchill îi era teamă că „facţiunea care i se opunea“ va conspira în vreun fel cu Hess, motiv pentru care a declarat că „Hess este prizonierul meu“, asigurându-se că se va şti astfel cine controlează situaţia. Philby face, de asemenea, predicţia interesantă că „pe măsură ce războiul înainta, Hess ar putea deveni centrul intrigilor pentru o pace de compromis şi ar fi astfel util pentru partida pro-pace din Anglia şi pentru Hitler“.[91] Cel puţin pentru Philby era clar că Hess putea fi încă folosit de facţiunea anti-Churchill, anti-război, chiar dacă se afla în ghearele prim-ministrului de la acea

vreme.

Dupree i-a oferit lui Philby o altă informaţie surprinzătoare: aceea că la câteva zile după sosirea sa, Hess fusese vizitat de Anthony Eden şi de lordul Beaverbrook. Nimic cu privire la acest lucru nu ieşise la suprafaţă în nici o altă relatare, deşi se ştia că proprietarul de ziar Beaverbrook îi luase un interviu lui Hess câteva luni mai târziu în Aldershot, iar biograful lui Eden a recunoscut că, în ciuda lipsei de dovezi, o astfel de întâlnire era cu siguranţă posibilă.[92]

Specialiştii în istoria serviciilor secrete, precum profesorul Christopher Andrew de la Universitatea Cambridge, recunosc că, având acces la cele mai secrete informaţii şi oferind informaţii la Moscova, Philby era un spion excelent. Totuşi, ei exclud un episod din această evaluare: rapoartele lui cu privire la afacerea Hess, despre care susţin că nu erau altceva decât bârfe, cosmetizate de propriile sale prejudecăţi.[93] O astfel de selectare neglijează aspecte importante ale carierei lui Philby. În iunie 1934, când a fost recrutat de NKVD, ca parte a misiunii de infiltrare în cercurile importante din Marea Britanie, a primit ordinul de a intra în Frăţia Anglo-Germană. Astfel a devenit editor al jurnalului Frăţiei, *Ger many Today*. În această calitate, l-a întâlnit pe Albrecht Haushofer şi, în momentul în care acesta din urmă a editat secţiunea anglo-americană a jurnalului *Geopolitik*, cei doi au ajuns să lucreze împreună. În prima operaţiune de teren a lui Philby pentru ruşi, în calitate de jurnalist ataşat pe lângă cartierul generalului Franco în timpul Războiului Civil din Spania, a fost ajutat de o scrisoare de recomandare din partea lui Haushofer şi de documente care atestau că era angajat al *Geopolitik*.[94] Această mişcare l-a adus pe Philby în atenţia MI6 şi a influenţat decisiv în recrutarea sa.

După ce a fost recrutat de MI6, Philby a fost transferat la SOE, când această organizaţie era încă la început,

activând şi în Comitetul XX, începând din ianuarie 1941.[95] Chiar în următoarea lună, acest comitet a luat în discuţie scrisoarea lui Haushofer către ducele de Hamilton, fapt ce a condus la abordarea problemei prin intermediul Serviciului de Informaţii al RAF. De aceea, dacă era vorba despre afacerea Hess, Philby ştia despre ce vorbeşte. (Acest lucru dovedeşte netemeinicia ideii că SOE sau Comitetul XX l-ar fi ademenit pe Hess în Marea Britanie. Ca unul care l-a cunoscut pe Albrecht Haushofer şi care fusese membru al Frăţiei Anglo-Germane, Philby ar fi fost inevitabil implicat într-o astfel de operaţiune, însă este clar că nu a ştiut nimic de ea decât după sosirea lui Hess.)

Cea de a doua sursă a ruşilor era colonelul František Moravec (în rapoarte, „Moravetz“), şeful serviciului ceh de informaţii militare din Londra. În octombrie 1942, acesta a trimis un raport important la Moscova, al cărui rezumat a fost imediat scris de şeful NKVD, Lavrenti Beria, şi trimis lui Stalin şi lui Molotov:

> Cu mult înainte de zbor, HESS corespondase cu DUCELE DE HAMILTON în legătură cu misiunea sa. În această corespondenţă se discutau în detaliu toate chestiunile legate de organizarea zborului. Însă HAMILTON nu a participat el însuşi la această corespondenţă. Nici una dintre scrisorile lui HESS către HAMILTON nu a ajuns la acesta, ci au fost interceptate de serviciile de informaţii, care au fabricat răspunsurile către HESS, în numele lui HAMILTON. În acest fel, britanicii au reuşit să-l păcălească pe HESS să vină în Anglia.
>
> Colonelul MORAVETZ a declarat că a văzut personal corespondenţa dintre HESS şi HAMILTON. Potrivit declaraţiei lui MORAVETZ, scrisorile lui HESS arătau în mod clar că planurile guvernului german erau legate de planurile de a ataca Uniunea Sovietică. Aceleaşi scrisori afirmau necesitatea încheierii războiului dintre Marea Britanie şi Germania.[96]

Oricât de surprinzător ar putea fi, părţi ale scenariului prezentat de Moravec par greu de crezut: de exemplu, pare incredibil că Hess, şeful propriei divizii de informaţii, ar fi făcut o asemenea gafă încât să lase dovada pe hârtie a atacului nazist asupra URSS. Este suspect faptul că

Moravec este singura persoană care pretinde că ar fi văzut corespondenţa dintre Hess şi Hamilton. Cum a ajuns el să o vadă (în cazul în care aceasta a existat) nu este clar. Însă un raport asupra afacerii Hess, scris de un membru anonim al serviciilor de informaţii ale regimului francez de la Vichy, raport interceptat de NKVD, spune aproximativ aceeaşi poveste. Autorul, care afirmă că era bine conectat cu cercurile politice şi ale serviciilor de informaţii britanice, pretinde că un contact MI6 din New York i-a spus că Hess fusese ademenit în Scoţia ca parte a unui „succes fantastic“ al serviciilor de informaţii britanice.[97] Potrivit acestei surse, scrisoarea lui Haushofer către Hamilton a fost interceptată de serviciile britanice, care au menţinut apoi o corespondenţă în numele lui Hamilton. Serviciile au inventat ideea unei puternice mişcări de pace şi a unei conspiraţii împotriva lui Churchill, al cărei rezultat a fost solicitarea unei vizite personale venită din partea unui reprezentant al părţii germane. Potrivit acestei versiuni a poveştii, spre surprinderea serviciilor de informaţii, vizitatorul s-a dovedit a fi nimeni altul decât Rudolf Hess.

Prea multe probleme

Cu toate că teoria „momelii“ are încă mulţi adepţi, ea ridică alte semne de întrebare. Care era scopul ademenirii lui Hess sau a altui nazist de marcă în Marea Britanie, dacă imediat ce a apărut acesta a devenit o piedică imensă şi nicidecum un lucru cu valoare de propagandă sau pentru serviciile secrete? (Cu toate acestea, Churchill a reuşit să întoarcă situaţia în avantajul său, după cum vom vedea.) Şi dacă sosirea lui Hess era de fapt punctul culminant al operaţiunii, de ce a existat atâta confuzie în jurul capturării sale? Dacă, aşa cum se susţine în articolul din *American Mercury*, un echipaj al MI6 aştepta la

Dungavel, aterizarea lui Hess la distanţă de aproximativ 15 km ar fi putut fi doar un detaliu minor. Cu siguranţă, cremei serviciilor de informaţii britanice nu i-ar fi fost greu să-şi localizeze ţinta şi să o smulgă din mâna gărzii civile! Ar fi fost foarte simplu să îi sperie de moarte pe aceştia, cerându-le să păstreze tăcerea pe motiv că subiectul este de siguranţă naţională.

O altă problemă a teoriei „momelii“ serviciilor de informaţii este că principalii ei susţinători, cum ar fi Padfield şi Costello, trebuie să demonstreze că existenţa unei puternice facţiuni pro-pace şi anti-Churchill în cercurile conducătoare britanice era o ficţiune inventată de serviciile de informaţii, ca momeală pentru Hess. Dar toate dovezile şi, în mod ironic, inclusiv materialele lui Padfield şi Costello, susţin de fapt existenţa reală a unei asemenea facţiuni. Argumentaţia lor trebuie să presupună că personaje cum ar fi Sir Samuel Hoare, care era cu siguranţă implicat în zbor, acţionau în numele serviciilor de informaţii, în cadrul aceleiaşi minciuni. Cu alte cuvinte, pretindeau că sunt deschişi la ideea de pace. Însă Hoare părea să fie chiar sincer convins de necesitatea încheierii războiului anglo-german.

Mai există un aspect pe care aceşti teoreticieni par să-l fi ocolit şi care, deşi ia în consideraţie implicarea MI6, pune întreaga situaţie într-o cu totul altă lumină. Dacă MI6 însuşi încerca să pună capăt războiului? Dacă, în loc să-l ademenească pe Hess pentru motive închipuite, serviciul acţiona independent de guvernul Churchill? Şi dacă MI6 făcea parte din facţiunea pacifistă? În anul 1997, într-un articol scris pentru *Independent on Sunday*, Philip Knightley lua în consideraţie această posibilitate.[98]

Această versiune nu este atât de fantezistă pe cât ar părea la prima vedere. Însuşi şeful MI6, Sir Stewart Menzies, era un membru influent al „grupului pentru pace“ – care credea cu tărie că era în interesul Marii Britanii să încheie pacea cu Germania, permiţându-le

naziştilor să se angajeze într-un război epuizant cu Uniunea Sovietică. Condiţiile de pace ale lui Hess i-ar fi convenit în întregime lui Menzies. Biograful acestuia, Anthony Cave Brown, este de acord că există dovezi indirecte potrivit cărora Menzies s-ar fi aflat în spatele operaţiunii de a-l ademeni pe Hess în Marea Britanie. El bănuia că acest lucru înseamnă că îi întindea o cursă lui Hess.[99] Însă de îndată ce se iau în consideraţie simpatiile personale ale lui Menzies, devine mai plauzibilă varianta că acesta îşi dorea ca misiunea lui Hess să fie un succes. Este, de asemenea, clar că agenţii MI6 fuseseră deja infiltraţi în grupurile favorabile păcii. Payne-Best şi Stevens, cei doi agenţi răpiţi în Venlo, erau agenţi MI6, la fel ca şi Malcolm Christie, deşi la acel moment nu a existat nici un indiciu că încercările lor de a obţine pacea ar face parte dintr-o stratagemă a serviciilor de informaţii. Acestea păreau a fi complet sincere.

Iar dorinţa de a obţine pacea nu era limitată la MI6. Pe 22 mai 1940, când aplicabilitatea Regulamentului 18b a fost extinsă chiar în perioada în care Churchill a ajuns la putere, printre cei arestaţi în baza acestui articol s-a aflat şi Sir Barry Domville, fost director al serviciilor de informaţii navale. Şi tot în acea perioadă, Sir Vernon Kells, directorul general al MI5, a fost eliberat din funcţie. Să fi fost deci Menzies şi MI6 implicaţi în propria lor conspiraţie pentru pace? Aceasta era cu siguranţă părerea lui Stalin, întemeiată pe rapoartele pe care NKVD le primise de la Philby şi de la colonelul Moravec. Churchill îşi aminteşte de o conversaţie interesantă pe care a purtat-o cu Stalin după o conferinţă organizată la Moscova în octombrie 1944. Liderul rus i-a spus că el credea că Hess fusese adus în Anglia de serviciile de informaţii britanice pentru a negocia pacea dinaintea atacului german asupra Rusiei. Churchill a remarcat morocănos că se aşteaptă să fie crezut atunci când afirmă că ştie sigur că acţiunea lui Hess nu a făcut parte dintr-un complot al MI6. Stalin a răspuns:

„Sunt multe lucruri care se întâmplă chiar şi aici în Rusia, pe care serviciile noastre secrete nu mi le aduc neapărat la cunoştinţă.“[100]

Acest episod este adesea citat ca o dovadă care vine în sprijinul teoriei „momelii“ serviciilor de informaţii, însă nu despre asta vorbea Stalin: el spunea de fapt că, în opinia lui, serviciile de informaţii britanice îşi doreau ca Hess să vină şi să poarte negocieri sincere de pace, deoarece liderii lor credeau că Rusia era cel mai mare duşman al Angliei. Churchill însuşi a scris despre această întâlnire într-un memorandum adresat lui Sir Archibald Sinclair, în aprilie 1945, în care îi interzicea ducelui de Hamilton să facă o deplasare oficială în SUA:

> Ruşii sunt foarte suspicioşi cu privire la episodul Hess şi am purtat o lungă discuţie cu mareşalul Stalin despre acest lucru, la Moscova, în luna octombrie. În cadrul ei, Stalin a susţinut cu fermitate că Hess ar fi fost invitat aici de către serviciile noastre secrete. Nu este în interesul public ca toată această poveste să fie stârnită în acest moment. De aceea, dorinţa mea este ca ducele să nu efectueze, repet, să nu efectueze această deplasare.[101]

Suspiciunile lui Stalin nu se bazau numai pe rapoartele primite de la agenţii britanici. Potrivit lui John Walter, fost inspector general al CIA, şeful reţelei de informaţii diplomatice a lui Hess, Franz Pfeffer von Saloman, era agent dublu, furnizând informaţii către NKVD.

În aceste condiţii, este posibil ca poveşti precum cea prezentată în articolul din *American Mercury* să fi fost atent fabricate pentru a da impresia că MI6 îl ademenise pe Hess în Scoţia; în definitiv, aceasta ar fi reprezentat o trădare considerabil mai mică decât dacă s-ar fi afirmat adevărul cu privire la misiunea respectivă. Această idee este susţinută de raportul colonelului Moravec către NKVD. Se presupune de obicei că Moravec era un agent dublu, care transmitea informaţii secrete la Moscova, însă această ipoteză este incorectă. Anticomunist convins, care avea să plece din Cehoslovacia în 1948, când aceasta a fost

preluată de sovietici, Moravec era legătura serviciilor de informaţii cehe cu ruşii, furnizându-le acestora informaţii, după instrucţiunile primite de la Aliaţi. Spre deosebire de Philby, orice informaţie pe care o transmitea la Moscova era cu siguranţă una pe care serviciile de informaţii britanice doreau ca sovieticii să o afle.[102] Cu alte cuvinte, MI6 a început să răspândească povestea potrivit căreia capturarea lui Hess era un „succes nemaipomenit“, doar pentru a fi acoperiţi în cazul în care lucrurile ar fi mers prost.

Confuzia din jurul capturării lui Hess poate fi explicată de faptul că, în toată această poveste, erau implicate două forţe opuse, dintre care una sprijinea o înţelegere de pace, iar cealaltă îi era ostilă. Dacă este aşa şi dacă MI6 era favorabilă păcii, atunci este logic să presupunem că adversarii lor s-ar fi aflat în interiorul SOE. După cum am văzut, între cele două organisme exista o rivalitate politică serioasă: MI6 sprijinea negocierile de pace cu Germania, văzând în Rusia comunistă un adevărat duşman, în vreme ce SOE era în favoarea unei alianţe cu Stalin împotriva lui Hitler. Având în vedere că era creaţia prim-ministrului, SOE era în mod natural pro-Churchill. Şefii ei ştiau de scrisoarea lui Albrecht Haushofer, deoarece cenzorul le dăduse o copie. Kim Philby de la SOE era în Comitetul XX atunci când a decis să îl abordeze pe Hamilton cu privire la scrisoare, în februarie 1941. Oare aveau de gând să distrugă planul?

Aceasta nu e o speculaţie fără temei. Poate fi o coincidenţă că, în noaptea de 10 spre 11 mai 1941, sediul SOE de la Woburn Abbey găzduia nu unul, ci doi miniştri ai cabinetului: pe Anthony Eden şi pe Hugh Dalton, ministru responsabil cu SOE, precum şi pe directorul general al Direcţiei de Luptă Politică, Robert Bruce Lockhart. Dar ce nu mai pare o coincidenţă este faptul că, potrivit jurnalului lui Lockhart, unul dintre lucrurile pe care le avea în agendă pentru acel weekend era o discuţie între

parlamentarii conservatori cu privire la dimensiunea sprijinului acordat misiunii de obţinere a păcii. Lockhart nota sumar în jurnal: „foarte mulţi“.[103]

Diverşi reprezentanţi ai clasei conducătoare britanice – aristocraţi, diferiţi industriaşi, politicieni conservatori şi chiar casa regală – erau, din diferite motive, în favoarea unei păci negociate cu Germania. Hess nu şi-a imaginat existenţa unui grup pro-pace, iar acesta nu a fost inventat de MI6. Existenţa lui la un nivel atât de înalt ar explica muşamalizarea care a existat şi continuă să existe cu privire la atât de multe aspecte ale afacerii Hess. Totuşi, conspiraţia tăcerii care a înconjurat afacerea Hess protejează personaje aflate mult mai sus în ierarhie, poate chiar la vârful acesteia.

Note

[1] PRO, PREM 3/219/4
[2] PRO, FO 371/30920
[3] PRO, PREM 3/219/7: „Raport cu privire la interviul cu Herr Hess scris de locotenent-colonel de aviaţie ducele de Hamilton, 11 mai 1941“
[4] Conversaţie cu Wolf Rüdiger Hess, München, noiembrie 1999
[5] A se vedea Capitolul 5, nota 14
[6] Douglas-Hamilton, *Motive for a Mission*, p. 178
[7] Colville, p. 457
[8] *Ibid.*, pp. 458-459
[9] Costello, *Ten Days that Saved the West*, pp. 416-417, pe baza jurnalului nepublicat al lui Lawford
[10] PRO, INF 1/912: „Note suplimentare cu privire la incidentul Hess scrise de locotenent-colonel ducele de Hamilton“. (Raport scris în anul 1945, pentru a fi prezentat Tribunalului Militar Internaţional)
[11] Arhivele Hamilton, Fascicula 5019

[12] Churchill, vol. III, p. 43
[13] Costello, *Ten Days that Saved the West*, p. 417
[14] Douglas-Hamilton, *Motive for a Mission*, p. 180
[15] Padfield, *Hess*, p. 219
[16] *Ibid*., p. 235
[17] *Ibid*., p. 358
[18] *Ibid*., p. 239
[19] Rapoartele Gestapo în RSHA Pritokolle, Institut für Zeitgeschicht, München
[20] Schwarzwäller, pp. 171-172
[21] Wolf Rüdiger Hess, pp. 343-344
[22] PRO, INF 1/912
[23] PRO, PREM 3/219/4: Ciornă nedatată a declaraţiei lui Winston Churchill
[24] Cadogan, pp. 379-380
[25] PRO, INF 1/912
[26] Rapoartele lui Kirkpatrick cu privire la cele trei întâlniri cu Hess au fost făcute publice pentru prima dată în cadrul proceselor de la Nürnberg. Rapoartele originale au fost puse la dispoziţia PRO în anul 1992, în dosarul FO 1093/1.
[27] PRO, FO 1093/1: Ivone Kirkpatrick, „Notă a unui interviu cu Herr Rudolf Hess, 13 mai“
[28] *Ibid*.
[29] *Ibid*.: Ivone Kirkpatrick, „Notă a unui interviu cu Herr Rudolf Hess, 15 mai, 1941“
[30] PRO, FO 1093/11: Memoriu din partea prim-ministrului către Sir Alexander Cadogan, 16 mai 1941
[31] Padfield, *Hess*, pp. 377-378
[32] PRO, PREM 3/219/7: Raport scris de Sir Alexander Cadogan, 13 mai 1941
[33] *Ibid*.: Memoriu din partea lui Churchill către Eden, 13 mai 1941
[34] PRO, PREM 3/219/4
[35] *Ibid*.
[36] *Ibid*.

[37] *Glasgow Herald*, 15 mai 1941
[38] *Ibid.*, 20 mai 1941
[39] Douglas Hamilton, *Motive for a Mission*, pp. 194-195
[40] Arhivele Hamilton, Fascicula 5005: Scrisoare din partea ducelui de Hamilton către Sir Alexander Hardinge, 19 mai 1941
[41] *Ibid.*: Scrisoarea ducelui de Hamilton către George al VI-lea, 19 mai 1941
[42] *Ibid.*: Raport scris de Kurt Hahn
[43] Camera Comunelor, vol. 371, col. 1591-1592
[44] Arhivele Hamilton, Fascicula 5019
[45] Padfield, *Hess*, pp. 374-375
[46] *The Herald*, 28 august 1997
[47] Fullerton
[48] Intervievat în Edinburgh, 13 septembrie 2000
[49] Conversaţie cu Wolf Rüdiger Hess, München, noiembrie 1999
[50] Douglas-Hamilton, *The Truth about Rudolf Hess*, pp. 193-194
[51] Padfield, *Hess*, p. 233, citând pagina de jurnal a lui Martha Haushofer pentru data de 22 mai 1941
[52] *New York Times*, 1 iunie 1941
[53] Ilse Hess, p. 18
[54] Kaden
[55] Padfield, *Hess*, p. 220
[56] Costello, *Ten Days that Saved the West*, p. 433, citând PRO INF 1/912
[57] Camera Comunelor, vol. 377, col. 594-595
[58] *Glasgow Herald*, 18 februarie 1942
[59] Van Paassen, *That Day Alone*, p. 518
[60] Arhivele Hamilton, Fascicula 5 019
[61] *Ibid.* şi PRO, AIR 19/564
[62] Arhivele Hamilton, Fascicula 5019: Scrisoarea ministrului de interne către ministrul aviaţiei, 18 iunie 1941
[63] *Ibid.*: Apel telefonic al lui Hiram Todd (avocat SUA)

către McKenna&Co. (avocaţi pledanţi britanici), 28 ianuarie 1943, prin care se cereau detalii cu privire la înţelegere, precum şi răspunsul primit în aceeaşi dată; apel telefonic al lui Todd către McKenna&Co., 29 ianuarie 1943, prin care aceştia erau întrebaţi dacă suma acoperea şi costurile ducelui; răspuns primit pe 30 ianuarie 1943, prin care se confirma faptul că nu erau acoperite şi acestea.

[64] *Ibid.*: Apel telefonic al McKenna&Co. către Hiram Todd, 10 martie 1943, prin care se confirma faptul că Hamilton fusese de acord cu condiţiile înţelegerii; apel telefonic al lui Todd către McKenna&Co., 20 martie 1943, prin care se confirma faptul că acest caz fusese închis printr-o înţelegere între părţi.

[65] Chisholm şi Davie, pp. 409-410

[66] *Edinburgh Evening News*, 14 mai 1941

[67] Dollan, „The Dollan Story“

[68] *Bulletin and Scots Pictorial*, 12 iunie 1941

[69] Dollan, „Premier and Hess“

[70] *Dumfries and Goloway Standard and Advertiser*, 29 aprilie 1942

[71] *Bulletin and Scots Pictorial*, 20 iunie 1941

[72] Dollan, „Premier and Hess“

[73] *Glasgow Herald*, 10 ianuarie 1942

[74] *Bulletin and Scots Pictorial*, 30 ianuarie 1942

[75] *Ibid*.

[76] Comunicat, de exemplu, în *The Scotsman*, 23 septembrie 1943

[77] Ipoteza din *Mercury* cu privire la Bohle ar putea fi o versiune deformată a unei informaţii reale, potrivit căreia la câteva zile după zbor, Bohle i-a spus lui Goebbels că la un moment dat se intenţionase ca el să fie cel care să-l însoţească pe Hess (Goebbels, p. 377). Bohle le-a spus, de asemenea, anchetatorilor săi americani că Hess îi mărturisise că „dacă ar fi luat pe cineva, atunci acesta ar fi fost, bineînţeles, Bohle“. (Arhivele Naţionale

SUA, Maryland, „Note cu privire la interogatoriul luat lui Wilhelm Bohle de către W. Wendell Blacke, 5-8 septembrie 1945“, referinţă document 19613)

[78] Anonim, p. 523

[79] Arhivele Imperial War Museum, FO 645, cutia 155

[80] Dosarul medical din München (a se vedea Capitolul 11, nota 19)

[81] Mann

[82] Stewart, p. 157

[83] Wolf Rüdiger Hess, p. 86

[84] Pithers

[85] Padfield, *Hess*, p. 212

[86] A se vedea Capitolul 4, nota 104

[87] Costello, *Ten Days that Saved the West*, p. 436

[88] *Ibid.*, pp. 436-437

[89] *Ibid.*, pp. 441-442

[90] *Ibid.*, p. 441

[91] *Ibid.*, p. 442

[92] Blitz şi Kiley

[93] Andrew şi Gordievsky, p. 239

[94] Brown, *Treason in the Blood*, pp. 180-185

[95] *Ibid.*, pp. 250-254

[96] Costello, *Ten Days that Saved the West*, p. 453

[97] *Ibid.*, pp. 452-453

[98] Knightley, „A sosit cu siguranţă momentul adevărului“

[99] Brown, *The Secret Servant*, pp. 349-350

[100] Churchill, vol. III, p. 49

[101] PRO, PREM 3/219/7: Memoriul lui Churchill către Sir Archibald Sinclair, 6 aprilie 1945

[102] Decorat de britanici şi de americani, Moravec lucra la Pentagon în momentul morţii sale, în 1969. A se vedea memoriile lui Moravec.

[103] Lockhart, vol. I, p. 98

CAPITOLUL OPT
Din ordinul regelui

Hess însuşi venise în Marea Britanie convins că se afla sub protecţia personală a regelui. Pe parcursul detenţiei sale în Aldershot, el a susţinut în mod repetat acest lucru, cerând să i se transmită lui George al VI-lea mesaje din partea sa. Unul dintre „gardienii“ săi de la MI6, maiorul Frank Foley, raporta la sfârşitul lunii mai, 1941:

> A ridicat din nou problema ducelui de Hamilton şi a dlui Kirkpatrick. În mintea sa confuză, părea să creadă că aceştia se află în afara clicii politice sau a cercului serviciilor secrete care îl împiedicau să se întâlnească cu persoanele care erau în favoarea păcii şi cu regele însuşi. A repetat că venise aici din proprie voinţă, încrezător în spiritul cavaleresc al regelui.[1]

Interesant este că Hess nu doar pretindea că s-ar afla sub protecţia regelui, ci chiar le spusese gărzilor sale din Scoţia că se aştepta ca Hamilton să îl ducă la rege.[2] Churchill însuşi, deşi nu lua în serios afacerea Hess, i-a spus lui Stalin în octombrie 1944 că Hess venise în Marea Britanie sperând să aibă o întrevedere cu regele.[3]

Această afirmaţie este de obicei văzută ca o dovadă că Hess avea o slabă percepţie a realităţii, dar ce-ar fi dacă aceste speranţe ale sale erau reale? Dacă existase un aranjament ca George al VI-lea să-l protejeze pe liderul nazist, un aranjament care a trebuit să fie abandonat atunci când misiunea a eşuat?

Posibilitatea existenţei unei legături între misiunea lui Hess şi cercurile regale a fost expusă de alţi cercetători, dar niciodată analizată pe deplin. În lucrarea sa, *The Crown and the Swastika*, Peter Allen susţine că misiunea a fost o încercare de a instaura pacea între Marea Britanie şi Germania şi de a-l reafirma în funcţie pe ducele de

Windsor. Ipoteza se bazează pe opinia generală că, dacă cineva din casa regală ar fi fost implicat în afacerea Hess, cel mai probabil candidat la acest rol nu putea fi altul decât „oaia neagră“ a familiei regale, ducele de Windsor. Cu toate acestea, se ignoră faptul că punctul de vedere al acestuia era împărtăşit, în general, şi de restul membrilor familiei regale. Într-adevăr, se pare că Windsor a fost folosit pe post de ţap ispăşitor, pentru a distrage atenţia de la acest adevăr, prea puţin agreabil. Scott Newton a stabilit că la curte a existat o mişcare favorabilă păcii destul de importantă, care o avea în centru pe încăpăţânata regină Maria, mama regelui[67]. Şi, bineînţeles, era în interesul familiei regale să încheie o pace cu Germania, din două motive: în primul rând, conflictul din 1914-1918 o învăţase că războaiele mondiale ar putea dăuna monarhiei; în al doilea rând, era convinsă că bolşevismul este adevăratul inamic. Imaginea teribilă a execuţiei ţarului şi a familiei acestuia îi stăruia încă în minte. Într-adevăr, dacă în Marea Britanie ar fi existat o mişcare pentru pace care să-i întindă lui Rudolf Hess o mână prietenească, nu ar fi fost deloc surprinzător să aflăm că aceasta avea o strânsă legătură cu monarhia. Iniţial, datele furnizate de un fost membru al serviciilor de informaţii ne-au condus în direcţia a două persoane: un anume colonel W.S. Pilcher şi „cea care era regină pe atunci“, actuala regină mamă[68].

Dincolo de faptul că multe piste diferite din această investigaţie ne conduc către curtea regală, nu există nici o dovadă concretă că regina Elisabeta, regina mamă[69], ar fi fost implicată în afacerea Hess.

---

67 Regina Maria, văduva regelui George al V-lea, nu a folosit niciodată titlul de regină mamă. (n.red.)

68 În anul publicării cărţii (2001) regina mamă trăia încă. Ea a murit un an mai târziu. (n.red.)

69 Regina Elisabeta, regina mamă, a fost văduva regelui George al VI-lea şi mama reginei Elisabeta a II-a. (n.red.)

Cu toate acestea, există o legătură surprinzătoare, care a ieşit la iveală în timpul unei conversaţii cu John Harris (coautor al lucrării *Hess*: *The British Conspiracy*, în care se afirmă că SOE era responsabilă cu ademenirea lui Hess în Marea Britanie). Harris a descoperit că fratele reginei Elisabeta, David Bowes-Lyon, de care aceasta era extrem de apropiată, a deţinut în SOE o funcţie importantă, dar vag definită, descrisă evaziv sub titulatura de „ofiţer de legătură“. Harris a amintit în trecere această informaţie, aparent inofensivă, în prima versiune a manuscrisului cărţii sale şi a fost foarte surprins atunci când editorii săi i-au cerut să o elimine.[4] Poate că în anumite cercuri era privită ca fiind periculoasă.

Cu toate acestea, am reuşit să aflăm că David Bowes-Lyon era totodată un susţinător al Frăţiei Anglo-Germane, încă dinainte de război. Deşi nu există dovezi că a fost membru al acesteia, una dintre firmele la care a fost director executiv (Lazard Brothers) şi o alta la care era membru al consiliului de administraţie (Dunlop) erau companii membre.[5] Ceea ce face greu de crezut faptul că nu ar fi fost de acord cu obiectivele Frăţiei.

Recent, dimensiunea sprijinului acordat de sora lui David BowesLyon mişcărilor pro-pace a făcut subiectul unor intense speculaţii în presa britanică. În martie 2000, a existat o mare agitaţie în rândul istoricilor britanici cu privire la perspectiva desecretizării documentelor lui Walter Monckton, despre care ne aşteptam să facă dezvăluiri importante legate de criza abdicării. Însă, chiar în ultimul moment, una dintre cutiile cu documente a fost reţinută, deoarece conţinea scrisori ale reginei din acea vreme, care cuprindeau informaţii extrem de personale referitoare la Wallis Simpson. Însă ediţia ziarului *Independent on Sunday* din 5 mai 2000 afirma că, potrivit unor persoane implicate, care văzuseră documentele, scrisorile nu aveau legătură cu Simpson, ci cu dorinţa reginei de a evita un război cu Germania şi de a se stabili

legături mai strânse între cele două ţări. (În ziar se afirmă că atitudinea ei faţă de Churchill era, în cel mai bun caz, acceptabilă, iar în cel mai rău, de ostilitate făţişă.) Articolul a mers atât de departe încât a susţinut că regina ar fi acceptat din toată inima ocuparea Marii Britanii de către Germania, cu condiţia ca monarhia şi poziţia ei să fie păstrate intacte. În opinia noastră, publicaţia *Independent on Sunday* exagerează mult prea mult – după cum am văzut, atitudinea familiei regale, în general, era aceea că era în interesul lor şi al naţiunii să evite un conflict cu Germania şi să se opună bolşevismului. Nici un moment nu s-a pus problema ocupaţiei naziste.

Dar ce este atunci cu misteriosul colonel Pilcher? Cercetătorii afacerii Hess, cum sunt Scott Newton şi Andrew Rosthorn, au întâlnit deseori acest nume, fără a putea însă descoperi mai multe despre el. Singura informaţie accesibilă se află în *Who's Who*[70] unde, până în 1943, apare ca fiind un cunoscut ofiţer de armată, dar unul absolut obişnuit. Locotenent-colonelul William Spelman Pilcher, decorat cu Ordinul pentru Servicii Deosebite, s-a născut în 1888 şi şi-a desfăşurat o mare parte a carierei în cadrul Gărzii Grenadierilor, la comanda Batalionului 3 al acestora. Singurul fapt notabil al carierei a fost acela că a fost implicat în Misiunea Militară Britanică în Polonia, în perioada 1920-1921. A ieşit la pensie în 1936. Apoi s-a petrecut ceva ciudat – după 1943, acesta pare să devină o non-persoană[71], cel puţin pentru clasa conducătoare. Ultimul articol din *Who's Who* cu privire la el, datând din 1943, susţine că ar fi fost „reangajat" (posibil în armată), în 1939. În 1944 numele său dispare şi, deşi ne-am aştepta ca el să apară în anunţurile mortuare din acel an, nu este

70 Publicaţie de referinţă, care cuprinde informaţii biografice concise cu privire la personalităţile vremii. Primele informaţii din publicaţiile de acest tip datează din 1849. (n.tr.)

71 Persoană despre existenţa căreia nu există nici un fel de dovezi. (n. tr.)

acolo. (A murit abia în 1970.[6]) Articolul despre el nu a fost transferat, aşa cum se obişnuia, nici în *Who Was Who*[72]. Numele său lipseşte chiar şi din indicele general al *Who's Who*, care ar trebui să enumere toate persoanele care au apărut vreodată în paginile ei. Oare ce s-a întâmplat cu colonelul W.S. Pilcher? Să fi căzut în dizgraţie, să fi comis o infracţiune de neiertat, cum ar fi trădarea?

Ar putea fi relevant faptul că în Primul Război Mondial Pilcher servise în cadrul brigăzii de grenadieri în aceeaşi perioadă cu ducele de Buccleuch. Îndeplinirea stagiului militar în acel regiment era o tradiţie de familie pentru familia Percy (a ducilor de Northumberland), lucru care ar fi putut să-l pună pe Pilcher în legătură cu aristocraţia care era împotriva războiului.[7] În 1998, într-o încercare de a afla informaţii cu privire la cele mai obscure aspecte ale cercetării noastre, am postat nişte materiale pe internet, în care aminteam câteva nume, printre care şi cel al lui Pilcher. Ca răspuns, am primit o scrisoare de la Kenneth de Courcy, duce de Grantmesnil, care fusese implicat în iniţiativele de pace din 1940 din Suedia, susţinute de lordul Halifax şi de Rab Butler.[8] În scrisoarea sa, de Courcy, un prieten al colonelului Pilcher, scria:

> Amândoi [ducele de Buccleuch şi colonelul Pilcher] îmi erau prieteni foarte apropiaţi, dar cel de-al doilea a dispărut brusc, fără urmă, vreme de aproape 40 de ani. Nu ştiu dacă asta a avut legătură în vreun fel cu Hess. De fapt, am fost interogat oficial cu privire la acest lucru, dar eu nu ştiu nimic. Mi-ar plăcea nespus de mult să aflu adevărul. Am mers până la cel mai înalt nivel, la acel moment, dar mi s-a spus că este secret de stat.[9]

Din păcate, de Courcy a murit la scurt timp după ce a scris aceste rânduri, dar declaraţia lui arată faptul că Pilcher avea legături cu cineva implicat în iniţiativele de pace din Suedia.

---

72 Publicaţie de referinţă, care cuprinde informaţii biografice concise cu privire la personalităţile care nu mai sunt în viaţă. În acest tip de publicaţii sunt listate personalităţile care au decedat începând cu anul 1897. (n.tr.)

O sursă importantă de informaţii din interiorul palatului regal o reprezintă un oficial al Ministerului Apărării acum la pensie, care are legături foarte strânse şi cu Ministerul de Externe. Pentru a-i păstra anonimatul, îl vom numi în continuare „Alexander“. Pe parcursul acestei investigaţii, el ne-a putut oferi indicii şi informaţii valoroase şi, în unele cazuri, copii ale unor documente de obicei inaccesibile.

Cum era de aşteptat, l-am întrebat pe Alexander ce a putut afla despre Pilcher. Potrivit lui Pilcher fusese sechestrat din ordinul familiei regale fără acces la mijloace de comunicare, din 1941 şi până în 1970 la moartea lui, într-o mică reşedinţă izolată aflată pe domeniul Balmoral. Motivul acestei „arestări“ fusese, se pare, faptul că Pilcher ar fi semnat în numele regelui un bilet de liberă trecere pentru Hess. Nu am putut bineînţeles să obţinem confirmarea acestui lucru, dar existenţa unui astfel de bilet asupra lui Hess în noaptea de 10 mai 1941 ar explica fără îndoială foarte multe.

Urma să primim şi alte indicii, nu mai puţin tentante şi sugestive. În 1995, Stephen Prior şi Robert Brydon au participat la un dineu la Charleton, reşedinţa baronului St Clair Bonde, din Fife, Scoţia, reşedinţă care fusese şi casa bunicului acestuia, diplomatul şi omul de afaceri suedez, baronul Knut Bonde. În conversaţiile purtate după cină, s-a adus în discuţie subiectul Rudolf Hess, moment în care St Clair Bonde a aruncat o informaţie bombă, potrivit căreia bunicul său fusese strâns implicat în eforturile de a intermedia un acord de pace între Marea Britanie şi Germania, declarând: „Bunicul meu a avut un rol esenţial în zborul lui Hess“. Din păcate, când a fost rugat să spună mai multe despre acest lucru, baronul nu a mai dezvoltat subiectul. Poate că s-a gândit că spusese deja mai mult decât suficient.

Se ştie că Knut Bonde a fost într-adevăr un jucător-cheie în iniţiativele de pace din Suedia şi, deşi era un anticomunist convins, dedicat ideii de a aduce pacea în

Europa, a fost la un moment dat considerat de Ministerul de Externe drept o pacoste. Baronul călătorea frecvent între Suedia şi Scoţia în timpul războiului deoarece, pe lângă faptul că era însurat cu o scoţiană (căreia Menzies îi era unchi), avea acolo o casă şi interese de afaceri. Nu există nici un dubiu că a fost implicat în discuţiile de pace iniţiate de Rab Butler,[10] însă aceea a fost prima oară când numele lui s-a asociat cu acţiunea lui Rudolf Hess. Din nou, informaţia este surprinzătoare, dar nimic mai mult. Însă, din fericire, alte informaţii urmau să se dovedească mai generoase.

Dezastrul de la Dungavel

În 1975, Robert Brydon a avut o conversaţie foarte interesantă cu prietena lui, scriitoarea americană Elisabeth Byrd, la reşedinţa acesteia, Old Craig Hall, din East Lothian, Scoţia. Fostă secretară a lordului Malcolm Douglas-Hamilton în Statele Unite, imediat după război, ea i-a dat o informaţie complet nouă. Potrivit acesteia, lordul Malcolm i-a spus că după sosirea lui Hess zburase împreună cu ducele într-un Avro Anson. Fusese îngrozit la gândul că a trebuit să zboare într-un avion de instruire, atât de învechit, atât de uzat, încât putea vedea pământul prin găurile din podea. Deloc surprinzător, el a descris acea experienţă ca fiind cea mai înspăimântătoare din viaţa sa. Povestea ar putea fi coroborată cu cea a celor doi piloţi cehi de la Aldergrove, care au fost trimişi să intercepteze avionul lui Hess, dar care au fost chemaţi înapoi: ei afirmaseră că, mai târziu în acea seară, doi ofiţeri RAF de rang superior sosiseră într-un aparat Avro Anson, ca să-i interogheze. Să fie aceasta întâmplarea menţionată de Elizabeth Byrd? Să fi fost cei doi ofiţeri RAF ducele de Hamilton şi fratele său, lordul Malcolm?

Elizabeth şi-a continuat relatarea, spunând că lordul

Malcolm insinuase că fratele său îi permisese să fie ţinta atacurilor legate de întreaga afacere Hess, pentru a proteja alte persoane aflate mai sus în ierarhia socială. Iar acesta bănuia că muşamalizarea era necesară pentru protejarea reputaţiei membrilor familiei regale.

La scurt timp după aceea, Elizabeth l-a prezentat pe Robert unei doamne mai în vârstă, care deţinea la rândul ei informaţii extraordinare despre afacerea Hess. Din motive care vor deveni evidente, aceasta a dorit să rămână anonimă, drept pentru care o vom numi „doamna Abbot“. În mai 1941, se afla la Dungavel, împreună cu unul dintre batalioanele de femei constituite în timpul războiului. Ea a spus că domeniul deţinea o pistă de aterizare operaţională, care fusese utilizată de trupe de cadeţi[73]. Uneori, la capătul pistei de aterizare, se aflau avioanele de instrucţie Bristol Blenheim[74]. Doamna Abbot a adăugat că Dungavel era pe lista punctelor de aterizare de urgenţă a piloţilor RAF, folosite în cazurile în care aceştia nu se puteau întoarce la baze (lucru pe care l-am putut confirma). Era echipat cu sistem temporar de semnalizare, care era aprins în momentul în care se făceau aterizări noaptea.

Doamna Abbot a spus că în noaptea de 10 mai 1941, târziu, chiar când ieşeau din bucătăria reşedinţei Dungavel, ea şi o camaradă a sa au rămas fără cuvinte, văzând că se aprinseseră luminile de semnalizare ale pistei de aterizare. S-au întrebat atunci dacă se făceau doar probe sau chiar urma să aterizeze un avion. Având încă în minte recentele raiduri aeriene asupra oraşului Glasgow şi pana de curent care le-a urmat, femeile sperau că nu asistă la rezultatul unei „grave defecţiuni electrice care ar fi atras avioanele de luptă germane şi ne-ar fi omorât pe toţi“. Câteva minute mai târziu, luminile au fost stinse. La

---

73 Air Training Corps – trupe afiliate RAF, compuse din civili voluntari cu vârsta de peste treisprezece ani. (n.red.)

74 Bombardier uşor, de producţie britanică, folosit de Forţele Regale Aeriene în Al Doilea Război Mondial. (n.red.)

scurt timp, cele două femei au auzit un avion care zbura la joasă altitudine, deşi, aşa cum credea doamna Abbot, nu atât de jos ca şi cum ar fi încercat să aterizeze. Pentru un moment s-au aşteptat ca luminile să se aprindă din nou, dar lucrul acesta nu s-a întâmplat. Imediat după aceea, femeile au auzit iar un avion, probabil acelaşi, trecând din nou pe deasupra. Întrebând despre acest incident ciudat, doamnei Abbot i s-a răspuns că luminile fuseseră aprinse ca urmare a unui apel telefonic de la Bowhill (reşedinţa ducelui de Buccleuch) şi că fuseseră stinse de un grup de străini care intraseră în casă.

Mărturia doamnei Abbot pare să confirme nu numai faptul că Hess intenţiona să aterizeze la Dungavel, ci şi că în acea noapte se aflau acolo persoane care, probabil din motive foarte diferite, îl aşteptau.

Acest lucru stârneşte mai multe întrebări. Cine erau străinii care intraseră în casă şi stinseseră, se pare, luminile de aterizare? Ordinele cui le urmaseră ei în acea noapte?

Deşi doamna Abbot a decedat între timp, am putut totuşi să dăm de urma uneia dintre fostele ei colege, care fusese de gardă în acea noapte. (Şi aceasta a dorit să-şi păstreze anonimatul, aşa că o vom numi „doamna Baker“.)

În timpul unei întâlniri cu Stephen Prior de la începutul anului 1996, doamna Baker a putut confirma că luminile de pe pista de aterizare de la Dungavel fuseseră aprinse, şi apoi stinse, în momentul în care un avion necunoscut zbura pe deasupra. Însă a adăugat, aproape accidental, alte două informaţii extrem de importante. Mai întâi, a spus că în cursul anului 1941 două lăzi care purtau însemnele fabricii Messerschmitt fuseseră aduse la Dungavel şi păstrate în unul dintre hangare. I se spusese, deşi nu văzuse acest lucru cu ochii ei, că ele conţineau „rezervoare de carburant“.

Ca şi cum nu ar fi fost de ajuns, doamna Baker a mai susţinut şi că „ducele şi oamenii săi se aflau la The

Kennels“, adăugând că din acest grup făceau parte şi câţiva polonezi. (The Kennels este o clădire mică, aflată aproape de pista de aterizare.) Bineînţeles, există dovezi documentare substanţiale că ducele de Hamilton se afla la baza aeriană RAF din Turnhouse[75] în momentul în care Hess a aterizat, lucru care pune la îndoială credibilitatea celor afirmate de doamna Baker. Cu toate acestea, atunci când Stephen a încercat să afle de la ea mai multe lucruri cu privire la acest episod, doamna a dat un răspuns uimitor: „Nu ducele de Hamilton, ducele de Kent.“ Dacă fratele mai mic al regelui a fost implicat, acest lucru ar explica limpede conspiraţia tăcerii care s-a clădit în tot acest timp în jurul afacerii Hess. Chiar să se fi aflat Kent la Dungavel în acea noapte, în aşteptarea lui Rudolf Hess?

Dacă acest lucru este adevărat, atunci s-ar clarifica multe dintre neclarităţile din jurul evenimentelor din 10 mai 1941, precum şi aparenta confuzie cu privire la capturarea lui Hess şi la consecinţele acesteia[11]. De exemplu, ar explica de ce Sir Patrick Dollan, deşi dornic să demaşte planul Hess, era atât de reticent în a spune numele celor care se aflau în spatele lui. (Şi ar putea fi important faptul că a dat ceasul aparatului Me-110[76] al lui Hess unui vizitator regal la Glasgow.[12] Deşi identitatea acestuia nu este menţionată, se înţelege că ar fi fost ducele de Kent.) Dar există oare dovezi obiective care să susţină ceea ce afirmă doamna Baker?

În mod curios, statutul proprietăţii Dungavel în timpul războiului a primit prea puţină atenţie din partea altor cercetători, deşi se ştie foarte bine că aceasta era destinaţia dorită de Hess în noaptea aceea. Se bănuieşte că reşedinţa se afla încă în proprietatea personală a ducelui şi ducesei de Hamilton, care locuiau pe atunci lângă Turnhouse, cu toate că majoritatea clădirilor mari

---

75 Actualmente suburbie şi aeroport din Edinburgh, Scoţia (n.red.)

76 Messerschmitt Bf 110 – avion german de vânătoare, folosit în Al Doilea Război Mondial (n.red.)

aflate în zonele rurale fuseseră cedate, pe durata războiului, fie forţelor armate, fie spitalelor. Deşi, după informarea telefonică primită de la Ivone Kirkpatrick, Sir Alexander Cadogan a afirmat că Dungavel era la acel moment spital, s-a dovedit dificil să demonstrăm acest lucru. În final, actualul duce de Hamilton a clarificat chestiunea într-o scrisoare pe care ne-a adresat-o şi în care afirmă că, deşi ar fi „putut" fi folosită ca spital, părţi din această proprietate erau cu siguranţă ocupate de diferite alte organizaţii, inclusiv de Corpul de Antrenament-Femei[77], de Trupele Terestre Femei[78], Trupele Regale Aeriene Femei[79] şi de Crucea Roşie[13]. Faptul este extrem de interesant din două motive: primul este acela că susţine versiunile informatoarelor noastre, care au afirmat că se aflau acolo alături de WRAF; al doilea, faptul că în casă se afla sediul unui punct al Crucii Roşii Internaţionale, ceea ce înseamnă că era o mică zonă de teritoriu neutru. Toate acestea făceau din Dungavel locul ideal pentru o conferinţă de pace.

Potrivit declaraţiilor date Gestapoului de către unul dintre aghiotanţii lui Hess, Emma Rothacker se aşteptase ca mesajul referitor la Alfred Horn să îi fie transmis de Crucea Roşie. Hamilton a susţinut că Hess îl rugase să-i trimită mătuşii sale telegrama, dar nu i-a spus nimic de Crucea Roşie; de fapt, el a dedus că mesajul trebuia să îi fie transmis acesteia în mod direct. Fie că Hamilton nu a ştiut unde să o trimită, fie se omit informaţii din raportul său. Subiectul Crucea Roşie apare adesea în încurcatele evenimente din acea vreme: Albrecht Haushofer s-a întâlnit cu Carl Burckhardt, şeful Comitetului Internaţional al Crucii Roşii, la Geneva, cu câteva zile înainte de zborul lui Hess. Burckhardt a jucat un rol important în coordonarea pregătirilor pentru misiune. Având în vedere

77 Girls' Training Corps (n.red.)

78 Women's Land Army (n.red.)

79 Women's Royal Air Force, WRAF (n.red.)

că acum ştim că la Dungavel exista un sediu al Crucii Roşii, se poate ca mesajul să fi urmat a fi transmis de acolo la Geneva şi apoi Emmei, mătuşa lui Hess. Este clar, Crucea Roşie avea un rol important în piesa lui Rudolf Hess, dar, ca multe alte părţi-cheie ale poveştii, acesta a fost minimalizat cu bună ştiinţă.

Dar ce era cu apelul telefonic despre care doamna Abbot susţinea că s-ar fi primit de la Bowhill, reşedinţa ducelui de Buccleuch? Acesta se afla în arest la domiciliu, din cauza opiniilor sale pro-germane, aşa că de ce să fi venit un apel telefonic important de acolo? Traseul zborului lui Hess pe deasupra Scoţiei trecea exact peste Bowhill, aşadar cineva îi avertiza poate pe cei de la Dungavel că Hess se află pe drum.

După cum am văzut, Hess şi-a schimbat în mod deliberat traseul, pentru a zbura în apropierea castelului Alnwick, reşedinţa ducelui de Northumberland. Călătoria lui deasupra Marii Britanii îl purtase peste locuri precum Alnwick, Bowhill şi Dungavel, toate reşedinţe ale unor cunoscute familii aristocrate cu poziţii favorabile păcii şi care erau înrudite între ele. (Sora ducelui de Northumberland era măritată cu ducele de Hamilton, iar fiica cea mai mare a ducelui de Buccleuch s-a măritat ulterior cu însuşi ducele de Northumberland, în vreme ce sora lui Buccleuch, Alice, se căsătorise cu fratele regelui, ducele de Gloucester. Este relevant faptul că, la începutul lunii iunie 1941, ducele de Buccleuch a adresat o scrisoare guvernului, cerând permisiunea de a se întâlni cu Hess.[14])

Livrarea de rezervoare cu combustibil este şi mai greu de crezut decât implicarea regală în această poveste. Era oare cu putinţă ca, în mijlocul războiului, să se poată livra în Scoţia, probabil direct de la fabrica Messerschmitt, rezervoare suplimentare pentru un avion inamic? Pare un scenariu imposibil, având în vedere pericolele care existau, însă el este susţinut de faptul că transmisiunea radio germană din data de 14 mai afirma că Hess se aştepta să i

se ofere combustibil pentru a se întoarce în ţară. Sir Patrick Dollan a confirmat această ipoteză, pe baza investigaţiilor proprii făcute în rândul „prietenilor“ din Scoţia. Semnificativ este că guvernul britanic nu a încercat deloc să ia în derâdere aceste sugestii, deşi i-ar fi fost foarte uşor să o facă, pur şi simplu arătând că atâta timp cât avionul lui Hess fusese echipat cu rezervoare suplimentare, la care el renunţase, ar fi fost imposibil să i se poată pune la dispoziţie îndeajuns de mult combustibil pentru întoarcerea acasă (existenţa rezervoarelor suplimentare sugerează că Hess intenţiona să se întoarcă la Augsburg). Dar dacă rezervoarele au fost livrate, rămâne întrebarea cum se întâmplase acest lucru. Modalitatea cea mai evidentă ar fi fost prin Suedia, dacă ne amintim de mărturia baronului St Clair Bonde, potrivit căreia Knut Bonde a avut un rol decisiv în pregătirile pentru acţiunea lui Hess. Cetăţean respectabil al unei ţări neutre, pe lângă interesele de afaceri, Bonde avea în Scoţia nişte avantaje diplomatice şi de aceea i-ar fi fost relativ uşor să aranjeze ca rezervoarele să fie livrate via Stockholm.

Gordon Stewart (unul dintre membrii gărzii civile de la ferma Floors) a oferit poate confirmarea că luminile de aterizare de la Dungavel au fost aprinse, atunci când îşi aminteşte că a văzut nişte lumini în depărtare, despre care i s-a spus că reprezentau o „pistă capcană“.[15] Dar pentru cine era acea capcană? Din păcate, relatarea lui Stewart nu oferă nici un detaliu cu privire la direcţie sau la moment, dar cu toate acestea este interesantă. Este posibil ca Stewart să fi confundat luminile de la Dungavel, aflate la aproape nouăsprezece kilometri distanţă? Sau acele lumini chiar erau o diversiune, care avea ca scop să îl îndepărteze pe Hess de la destinaţia sa, poate chiar să îl omoare? Existenţa unei unităţi de diversiune lângă Eaglesham este confirmată de raportul inspectorului Hyslop, în care acesta enumeră membrii acelei unităţi

aflaţi în mulţimea adunată la ferma Floors.[16] Să nu uităm că exista, se pare, un semnal de „abandonare“ a misiunii, pentru Hess, care se putea declanşa atunci când el s-ar fi aflat aproape de Dungavel. Şi poate că acest semnal de la sol era tocmai aprinderea luminilor pistei de aterizare.

Dar ce se întâmplă cu ipoteza că ar fi existat un comitet de întâmpinare – din care făcea sau nu parte ducele de Kent – care îl aştepta pe Hess la Dungavel? Această ipoteză a apărut într-un articol al *American Mercury* din 1943, deşi acolo se vorbeşte despre existenţa unui grup de întâmpinare format din ofiţeri ai serviciilor de informaţii. Oricât de curios ar părea, ea este coroborată parţial cu o omisiune importantă făcută mai târziu de ducele de Hamilton: în 1943 el se afla în faţa unui alt proces de calomnie, deşi până la urmă acesta nu s-a finalizat, împotriva unui editor londonez ce publicase un pamflet în care cita fragmente din articolul din *American Mercury*. Pentru a-i pune în temă pe avocaţii săi, ducele a notat propriile comentarii clare pe marginea articolului în cauză: acolo unde se susţine că avionul lui Hess a beneficiat de escortă RAF, Hamilton a scris: „Nu este adevărat“, iar acolo unde se declara că Hess fusese ademenit de serviciile de informaţii britanice, el a notat „neadevărat“. Însă, atunci când ajunge la problema „comitetului de întâmpinare“ de la Dungavel, Hamilton nu face absolut nici un comentariu.[17]

Remarca doamnei Baker, despre faptul că printre cei care îl însoţeau în noaptea aceea pe ducele de Kent la The Kennels se aflau şi polonezi, pare logică, din mai multe motive. Având în vedere că războiul începuse odată cu invadarea Poloniei de către Germania, orice încercare de a negocia o înţelegere ar fi trebuit să includă şi reprezentanţi polonezi. Guvernul polonez în exil, condus de generalul Sikorski, avea sediul nu foarte departe, lângă Edinburgh. Dacă în grupul pro-pace care îl aştepta pe Hess să aterizeze la Dungavel se aflau şi polonezi, poate că

acest lucru explică de ce Roman Battaglia, diplomatul polonez, a sosit neanunţat la sediul gărzii civile din Giffnock, unde l-a „interogat“ pe Hess în limba germană, timp de două ore. Prezenţa lui i-a uimit pe cei din MI5, care nu au reuşit să afle cine îl chemase sau cum aflase acesta de sosirea aviatorului.

Însă cea mai extraordinară ipoteză este de departe aceea că ducele de Kent îl aştepta pe Rudolf Hess la conacul Dungavel, în noaptea de 10 mai 1941. Ipoteza a părut la început imposibilă, dar o serie de informaţii interesante par să o susţină. Chiar la începutul planului lui Hess – atunci când a adus pentru prima oară în discuţie subiectul unei iniţiative de pace, în timpul plimbării prin pădure alături de Karl Haushofer, la sfârşitul lunii august 1940 – s-a făcut referire la ducele de Kent. Haushofer relata:

> [Hess a întrebat] Nu-i aşa că nici tu nu vezi vreo modalitate prin care aceste posibilităţi să fie discutate într-un al treilea loc [neutru], cu un intermediar, posibil bătrânul Ian Hamilton sau celălalt Hamilton?
> La aceste sugestii am răspuns că ar exista o posibilitate excelentă ca întrevederea să se desfăşoare în Lisabona, la aniversarea Centenarului[80] dacă, în locul unor inocenţi oameni de paie, s-ar putea trimite acolo persoane politice bine deghizate.[18]

Haushofer sugerează că Hamilton era văzut ca mediator între Hess şi o altă persoană şi nu ca persoana de contact cea mai importantă. De asemenea, el face referire la sărbătorile portugheze din iunie 1940. Şi poate nu este o coincidenţă că reprezentantul britanic la ceremonia de la Lisabona a fost George, ducele de Kent.[19]

Prinţul Georgie

Născut în 1902, George (Georgie) Eduard Alexander Edmund, cel de-al patrulea fiu (cel mai mic fiu

80 Cea de a opta celebrare a independenţei Portugaliei, la care a participat şi ducele de Kent. (n.red.)

supravieţuitor) al lui George al V-lea şi al reginei Maria, acest fermecător membru al familiei regale, avea să moară în condiţii misterioase pe o pantă abruptă din Scoţia, în august 1942. Unchi al actualei regine, el a fost primul membru al familiei regale care a murit în serviciu activ, din secolul al XV-lea încoace, dar, în mod curios, numele lui este foarte rar menţionat. Puţini dintre cei care fac parte din generaţia de după război au auzit de el, deşi cunosc povestea fratelui său mai mare, exilatul Eduard al VIII-lea.

Născut cu privilegii extraordinare, familia lui nu era totuşi una sofisticată şi nici chiar bine adaptată. Când era tentată să-şi alinte una dintre odrasle, regina Maria spunea: „Trebuie să am întotdeauna în minte faptul că tatăl lor le este de asemenea şi rege.“ Eduard, moştenitorul, era un Peter Pan în miniatură, care şi-a păstrat înfăţişarea tinerească până la vârsta de mijloc, dar care a refuzat să se maturizeze emoţional şi intelectual. Mai târziu, el avea să zguduie Imperiul Britanic din temelii când, devenit regele Eduard al VIII-lea, a abdicat în 1936 pentru a se căsători cu americanca Wallis Simpson, de două ori divorţată. Apoi a mai fost implicat şi în alte scandaluri, legate de acuzaţii de spălare de bani şi de simpatizare cu doctrina nazistă, acuzaţii care au persistat şi care, în aceste timpuri mai puţin reverenţioase, ies din nou la iveală, mai intens ca niciodată.

Succesorul lui Eduard a fost fratele său, Bertie, un bărbat bâlbâit şi împleticit – defecte datorate frustrărilor acumulate – a cărui viaţă nu fusese altceva decât o serie de umilinţe, adesea din partea fratelui mai mare cu care se afla într-o permanentă rivalitate, cu excepţia celor două domenii în care excela. Prinţul Albert, mai târziu duce de York, şi apoi regele George al VI-lea, ajunsese în semifinala probei de dublu masculin de la Wimbledon, în echipă cu Sir Louis Greig. Dar acest lucru era nesemnificativ în comparaţie cu cel mai mare triumf al său, care avea să-i

câştige admiraţia şi respectul nu numai din partea întregului Imperiu Britanic, ci, mai important, cel puţin pentru el, din partea părinţilor săi. Deşi ar părea incredibil pentru un bărbat atât de timid şi de imatur, acesta s-a căsătorit în 1923 cu femeia perfectă, lady Elizabeth Bowes-Lyon, care provenea din vechea familie scoţiană a conţilor de Strathmore. A avut cu ea două fete perfecte: prinţesa Elisabeta, astăzi Majestatea Sa regina, şi Majestatea Sa prinţesa Margaret.

Dar ce s-a ales oare de prinţul Georgie, copilul preferat al mamei sale, ale cărui bună dispoziţie şi spirit glumeţ îl făceau cel mai agreabil dintre copiii familiei Windsor? Asemenea fraţilor săi, era un copil relativ fragil, însă, spre deosebire de ei, înzestrat cu bune maniere şi cu farmec. Deşi a dovedit înclinaţii artistice, a fost forţat să suporte rigoarea unei educaţii în domeniul naval. Dar dintre toţi băieţii Windsor, el a fost sigurul instruit în activităţi ale serviciilor de informaţii, în cadrul forţelor navale, la Rosyth.[20]

După terminarea cursurilor de marină militară, George a făcut un gest de conştiinţă, un pas istoric pentru un prinţ, devenind inspector de fabrică, de teamă că, în cazul în care nu se îmbunătăţeau condiţiile clasei muncitoare, ţara s-ar fi putut transforma într-un stat bolşevic.

Dincolo de toate acestea, George avea o viaţă dublă: era un duce conştiincios şi un apărător al maselor ziua, dar un playboy dependent de cocaină şi bisexual noaptea. Fratele său, Eduard, de care a fost întotdeauna foarte apropiat, a reuşit să-l trateze de dependenţa de droguri.[21]

În 1934, pe când era duce de Kent, s-a căsătorit cu încântătoarea prinţesă Marina de Iugoslavia. Au avut împreună trei copii: Eduard, Alexandra şi Michael. Vărul Marinei, prinţul Philip de Hesse, era intermediarul între Hitler şi Mussolini. Pe de altă parte, atât ducele, cât şi ducesa de Kent erau foarte interesaţi de doctrina naţional-socialistă. Marina avusese ocazia să vadă cum a luat

naştere aceasta, pe vremea când locuise alături de sora sa, căsătorită cu contele Törring-Jettenbach, la München, oraşul natal al lui Rudolf Hess.

Fiind mereu un fiu ascultător, George a fost numit cavaler al Ordinului Jartierei în decembrie 1923. Tot pe umerii săi a căzut şi povara unei alte tradiţii regale: în 1928 a devenit francmason, iar în 19 iulie 1939, a fost instalat ca mare maestru al francmasoneriei engleze de către fratele său, George al VI-lea, la teatrul Olympia, în West London.[22] În prezent, mare maestru este fiul său.

Ar fi putut susţine tradiţia la fel de hotărât ca oricare prinţ regal, însă George, duce de Kent, a fost întotdeauna un vizionar, aşa cum arată şi perioada în care s-a dedicat inspectării fabricilor. În opinia sa, viitorul aparţinea aviaţiei, domeniu în care s-a implicat plin de pasiune încă din 1929, când şi-a luat brevetul de aviator. A fost primul membru al familiei regale care a traversat Atlanticul în zbor, iar în 1936 a devenit mare maestru al Societăţii Piloţilor şi Navigatorilor Aerieni, care, în acea vreme, aşa cum am văzut deja, era organizată pe linii cvasi-cavalereşti, formând aşa-numita asociaţie a „cavalerilor aerului“. Atât prin prisma trecutului, cât şi a intereselor personale, s-a aflat adesea în contact cu ducele de Hamilton. Dar oare această pasiune a sa pentru zbor, dacă nu altceva, l-a pus în contact şi cu celălalt cavaler al aerului, Rudolf Hess?

George şi adjunctul führer-ului aveau mult mai multe în comun decât pasiunea pentru aviaţie. Din pricina interesului în sfera problemelor economice şi sociale, printre care şi şomajul, ducele de Kent, asemenea multor altor persoane din sfera puterii de la începutul anilor 1930, era atras de forţa şi succesul naţional-socialismului german. Blitzkrieg şi Holocaustul erau încă departe. Tot ce se vedea în acel moment era că Hitler eliminase şomajul, evitase prăbuşirea economică şi comunismul. Deşi nu era preferatul tuturor, din punct de vedere politic, Hitler era

considerat de foarte mulţi un făcător de miracole în domeniile economic şi social, un exemplu de urmat.

Chiar înainte de izbucnirea războiului, era preconizat ca ducele de Kent să devină guvernator general al Australiei, dar situaţia internaţională tensionată a făcut ca acest plan să fie dat uitării. Oricum, a devenit general-maior de aviaţie însă, cu un gest care îi era caracteristic, a renunţat la această funcţie în 1940, considerând nepotrivit să fie superiorul unor ofiţeri cu mult mai multă experienţă decât el. Astfel, devine colonel de aviaţie, iar în iulie 1941, general de flotilă în Departamentul Asistenţă al Biroului Inspectorului General RAF. În esenţă, funcţia lui consta în etalarea farmecului său regal în timpul unor vizite la bazele RAF, cu scopul ridicării moralului trupelor.

Însă George mai avea o îndatorire, care s-a bucurat de mult mai puţină publicitate. Fiind de departe cel mai abil politic dintre fraţi, era considerat un aspirant la tron. În momentul în care Eduard al VIII-lea a abdicat, acesta a dorit să îi ofere tronul nu lui Bertie, ci celui mai tânăr dintre fraţii săi, convins că acesta avea să fie un rege mult mai bun decât Bertie.[23] Eduard nu era nici pe departe singurul care avea această părere, având în vedere că mulţi dintre cei aflaţi la conducere îi socoteau, atât pe Bertie, cât şi pe Harry, ducele de Gloucester, prea slabi, incapabili şi plictisitori.[24] Pe de altă parte, George era considerat un personaj încântător, elegant, cu ochi albaştri şi ten bronzat, care avea o soţie superbă şi era – factor foarte important – singurul dintre fraţi care avea un moştenitor de sex bărbătesc. Bineînţeles, nu a existat o competiţie adevărată: din punct de vedere constituţional, Bertie trebuia să devină rege, lucru care s-a şi întâmplat, mult mai populara sa soţie, Elisabeta, fiind încoronată alături de el, ca regină consoartă. Ducele de Kent a devenit ofiţerul său de informaţii neoficial, o funcţie pentru care primise pregătirea necesară în vremea în care se şcolise în Marina Regală şi o activitate pe care o mai îndeplinise şi

pentru tatăl său, George al V-lea, ca şi pentru Eduard al VIII-lea. Biografii casei regale nu au acordat o prea mare atenţie acestui fapt, cu toate că este, fără îndoială, aspectul cel mai important al vieţii sale, şi probabil chiar cheia dispariţiei sale premature.

În timpul crizei abdicării, ducele de Kent a avut rolul de consilier politic al lui Eduard, alături de Walter Monckton care mai târziu – în calitate de director al Ministerului Informaţiilor – părea să ştie mai mult decât ar fi trebuit despre afacerea Hess, imediat după zborul acestuia.

Arhivele *Buletinului Curţii* notează că, în ziua următoare fiecăreia dintre vizitele făcute de Kent cumnatei sale în München, el lua cina cu regele.[25] Îl informa oare cu privire la anumite demersuri ale germanilor? Cu un talent extraordinar pentru limbi, era adesea ales pentru misiunea de reprezentant politic al familiei regale. Deplasarea sa la Lisabona, în 1940, nu a fost nici pe departe doar o vizită de curtoazie, el luând parte la negocieri secrete care aveau ca scop garantarea neutralităţii liderului portughez, Antonio Salazar.[26] Se pare însă că nu a fost nicidecum singurul său rol în negocieri clandestine cu importanţă deosebită. Se întâlnise cu Hess şi cu Rosenberg şi lua cina regulat cu von Ribbentrop.

În numele regelui

După ce naziştii au ajuns la putere, comunitatea aeronautică s-a implicat profund în eforturile de promovare a relaţiilor anglo-germane. O figură importantă era baronul William de Ropp, care era în acelaşi timp reprezentatul lui Alfred Rosenberg în Marea Britanie şi principalul contact în Berlin al lui Frederick Winterbothan, de la Serviciul de Informaţii al RAF. Şi, bineînţeles, Rosenberg era aliatul de nădejde al lui Hess, cel alături de care luase prânzul în ziua plecării sale în Scoţia. În cartea

sa din 1978, *The Nazi Connection* (Filiera nazistă), Winterbotham scrie despre activităţile de dinainte de război ale lui Ropp: „Mai târziu, lui de Ropp i s-a ordonat să meargă în Anglia pentru a-i explica ducelui de Kent scopurile şi obiectivele naziştilor. Solicitarea venise iniţial din partea regelui Eduard al VIII-lea, dar s-a considerat că este mai bine ca acest contact să se realizeze prin intermediul fratelui său“.[27] Aceasta este singura referinţă cu privire la ducele de Kent din cartea lui Winterbotham. Însă există şi o altă versiune a cărţii, *Secret and Personal* (Secret şi personal), apărută cu zece ani înainte şi scrisă când autorul se mai afla încă sub incidenţa Legii secretelor oficiale, ceea ce a făcut-o să fie foarte dificil de găsit. În mod surprinzător, versiunea anterioară conţine mai multe: există un întreg capitol dedicat rolului lui de Ropp, acela de ofiţer de legătură al lui Rosenberg cu familia regală britanică, în special cu ducele de Kent, în anii 1930. În versiunea ulterioară, acest capitol nu mai există.

Relaţiile dintre monarhia britanică şi regimul lui Hitler au fost mult mai strânse decât ne-am aştepta. Jurnalele lui Rosenberg, publicate în 1956, au scos la iveală o situaţie surprinzătoare, aşa cum se poate vedea din rândurile pe care autorul lor le-a notat cu privire la ziua de 21 ianuarie, 1935, citate de Winterbotham:

> Acum câteva zile, baronul de Ropp a fost din nou aici. Misterios, doar pentru mine şi pentru führer. Majestatea Sa regele Angliei şi-a manifestat faţă de consilierul său politic surprinderea că informaţiile pe care Anglia le deţinea cu privire la adevărata situaţie din Saar[28]... erau foarte puţine. „Presa serioasă“ dăduse greş. Consilierul în cauză s-a adresat Ministerului Aviaţiei, care s-a aflat întotdeauna în legătură cu mine, cerând informaţii detaliate cu privire la situaţia din Germania. Imediat după aceea, maiorul Winterbotham l-a chemat pe de Ropp şi l-a rugat să vină la Londra. De Ropp urmează să se întâlnească într-un club din Londra cu consilierul regelui, pentru a-l informa cu privire la ce se petrece. Ieri a plecat.[29]

Când de Ropp a sosit la Londra pentru această întâlnire,

el a descoperit că acest „consilier al regelui (George al V-lea)“ era ducele de Kent.[30] Cei doi au stat de vorbă până la primele ore ale dimineţii. Un raport realizat de Rosenberg pentru Hitler, în octombrie 1935, reafirmă importanţa politică a lui Kent:

> La sfârşitul anului trecut am fost informaţi că regele Angliei s-a arătat nemulţumit de rapoartele oficiale din presă. Vizita ducelui de Kent la München nu făcuse altceva decât să înrăutăţească opinia regelui britanic faţă de ştirile oficiale, astfel încât într-o zi am primit o solicitare de la Londra în care ni se cerea să-i explicăm ducelui de Kent doctrina naţional-socialistă în detaliu, astfel încât el să îl poată informa, la rândul său, pe regele Angliei. După o atentă consultare cu mine, de Ropp a mers la Londra, unde a purtat o conversaţie de trei ore cu ducele de Kent, care i-a raportat apoi regelui Angliei. Trebuie să recunoaştem că această întâlnire a contribuit foarte mult la amplificarea presiunii de reconstrucţie a cabinetului şi, mai ales, la iniţierea unei mişcări în direcţia Germaniei.[31]

Este evident că ducele de Kent a avut o influenţă foarte concretă asupra evenimentelor politice. Era singura persoană care acţiona ca intermediar între naziştii de rang înalt şi factori de decizie din societatea britanică, în scopul îmbunătăţirii relaţiilor anglo-germane, o oportunitate care pare să îi fi plăcut foarte mult. Un raport al Ministerului de Externe din 1937 relatează despre strânsele legături dintre von Ribbentrop, ambasadorul nazist la Londra, şi ducele şi ducesa de Kent.[32]

După una dintre vizitele pe care le-au făcut la München, în februarie 1937, ei şi-au unit forţele cu ducele de Windsor în Austria, unde acesta se afla la o partidă de vânătoare.[33] Ziarul *The Times* relata că, în weekendul anterior, Walter Monckton îl vizitase pe Windsor la reşedinţa austriacă a acestuia. Simpatiile progermane ale celor doi fraţi erau bine cunoscute printre politicienii de marcă, imediat după izbucnirea războiului ei ajungând să fie consideraţi drept o ameninţare reală. Cei doi Windsor au fost izgoniţi în cel mai îndepărtat avanpost al Imperiului Britanic, ducele, deşi dezgustat şi plin de resentimente,

fiind nevoit să preia funcţia de guvernator în Bahamas. Churchill a făcut eforturi considerabile pentru a-i ţine pe cei doi fraţi departe unul de altul. Atunci când Kent se afla la serbările portugheze de la Lisabona, Windsor, care se afla la Madrid în acel moment, intenţiona să participe şi el. Dar oficialii britanici din Spania au primit instrucţiuni să facă totul pentru ca Windsor să nu ajungă în Portugalia decât după plecarea lui Kent.[34] Mai apoi, în septembrie 1941, când a vizitat SUA, Kent intenţiona să se vadă cu Windsor, care urma să facă primul său tur al SUA în calitate de guvernator, însă guvernul britanic a întârziat în mod deliberat deplasarea lui Windsor, tocmai pentru a-i ţine pe cei doi la distanţă.[35]

Cu siguranţă că ducele de Kent era mai mult decât un lider al grupului de pace anglo-germană. El fusese implicat şi în încercările de ultim moment pentru împiedicarea confruntării iminente. Cu acest scop îşi vizitase vărul, prinţul Philip de Hesse, în 1939, pentru discuţii la nivel înalt.[36] În iulie 1939 a pus la cale un plan conform căruia urma să negocieze direct cu Hitler. Planul avea sprijinul regelui, care i l-a prezentat lui Chamberlain şi lordului Halifax.[37] Cu toate că biografii săi oficiali îi recunosc rolul în acest plan, în prezent este imposibil să găsim detalii cu privire la acesta.

Aşa-zisele înclinaţii pronaziste ale ducelui de Windsor sunt bine cunoscute, dar după sfârşitul războiului Anthony Blunt – devenit ulterior expert în arte al reginei şi cunoscut ca „al patrulea om“ din reţeaua de spionaj Burgess-Maclean-Philby din 1979 – a fost trimis acasă la prinţul Philip de Hesse pentru a recupera scrisorile compromiţătoare pe care i le trimisese acestuia ducele de Windsor. Fiul lui Philip, prinţul Wolfgang, afirma într-un interviu acordat ziarului *Sunday Times* în 1979 că tatăl său, un general SA arestat de Aliaţi în 1945, facilitase în mod neoficial discuţiile dintre Hitler, Windsor (pe atunci Eduard al VIII-lea) şi prinţul George, duce de Kent.[38]

Potrivit celor afirmate de John Costello în *The Mask of Treachery* (Masca trădării), scrisorile recuperate de Blunt erau scrise de ambii fraţi regali.[39] (În această intrigă, mai intervine şi un puternic element sexual. Se pare că Blunt ar fi avut o relaţie cu ducele de Kent la începutul anilor 1930, iar mai târziu cu David Bowes-Lyon.[40])

Aşa cum am menţionat anterior, schema de plasare a participanţilor la întâlnirea desfăşurată la sediul Ministerului de Externe britanic în 9 iunie 1939, găsită în arhivele Hamilton, arată nu numai că în capul mesei se afla aşezat Hamilton (pe atunci marchiz de Clydesdale), ci şi că acolo se mai aflau generalul Walther von Reichenau şi enigmaticul colonel de aviaţie Sir Louis Greig. La acel moment nu ne-am dat seama de importanţa acestuia din urmă, însă ea a devenit evidentă odată cu publicarea în 1999 a cărţii nepotului lui, Geordie Greig, intitulată *Louis and the Prince* (Luis şi prinţul), în care se descrie cariera remarcabilă a acestui personaj extrem de influent.

Louis Greig era unul dintre preferaţii lui George al V-lea, care îl însărcinase să se împrietenească cu Bertie, pe atunci duce de York, sperând că astfel îl va învăţa cum să se poarte în societate. (Greig era cu cincisprezece ani mai mare decât al doilea fiu al regelui.) Planul s-a dovedit a fi o reuşită. Au devenit prieteni intimi, făcând chiar echipă la partidele de dublu de la Wimbledon. Relaţia dintre ei era atât de apropiată, încât după noaptea nunţii, Bertie i-a mărturisit bunului său prieten Louis cele mai intime detalii. Greig a fost numit supervizor financiar al domeniilor familiei York. Părea să fie o prietenie şi o frăţie pe viaţă, cu excepţia unei singure probleme: fosta Elizabeth Bowes-Lyon, devenită acum ducesă de York, nu îl plăcea deloc pe cel mai bun prieten al soţului său, aşa că la scurt timp după nuntă el a fost forţat să îşi dea demisia.[41]

Cu toate acestea, la începutul anilor 1930, George al V-lea a găsit un alt post pentru Greig, acela de asistent personal şi, conform spuselor lui Geordie Greig, un „fel de

îngrijitor“ al ducelui de Kent.[42]

Greig a devenit companionul lui George, până la moartea acestuia, în 1942, însoţindu-l în călătoriile în Statele Unite şi în Canada. Împărtăşind opiniile politice şi sociale ale lui Kent, el i-a fost alături în momentul întâlnirii de la Londra cu reprezentantul lui Rosenberg, baronul de Ropp în 1935.

Sir Louis Greig avea o poziţie de forţă aproape unică în cadrul clasei politice britanice. În momentul izbucnirii războiului, el a fost numit la sediul cabinetului, un buncăr cunoscut sub numele de Cabinet War Rooms[81], şi era unul dintre puţinii cărora li se permitea accesul în Sala Hărţilor, locul unde se colectau şi se coordonau toate informaţiile cu privire la eforturile de război ale Marii Britanii. Louis nu deţinea nici o funcţie oficială acolo, fiind mai mult o „persoană neoficială care se ocupă de anumite aranjamente“.[43] Lucra în strânsă legătură cu departamentele de informaţii (una dintre fiicele sale activând chiar în cadrul SOE), dar îndeplinea în acelaşi timp şi un important rol neoficial, acela de a fi ochii şi urechile regelui în Cabinet War Rooms. George al VI-lea i-a scris chiar o scrisoare, clasificată „Secret“, cu următoarea solicitare: „Dacă auzi ceva care ar putea să aibă legătură cu mine, te rog să îmi dai de ştire.“[44] În 1941, Greig a fost numit secretarul personal al lui Sir Archibald Sinclair, responsabil cu menţinerea legăturilor cu şefii de stat, lucru pentru care lucra în strânsă legătură cu generalul Sikorski. Geordie Greig descrie rolul lui în momentul respectiv ca pe cel al unui „intermediar politic de talie internaţională“.[45] Date fiind aceste conexiuni, singura calitate posibilă pentru care cineva în poziţia lui Greig ar fi participat la „reuniunea“ din 9 iunie 1939, în centrul căreia s-a aflat ducele de Hamilton, era cea de reprezentant al regelui sau al ducelui de Kent.

---

81 Centrul operaţional de comandă şi de control al guvernului britanic în perioada raidurilor germane, situat sub clădirea Trezoreriei, în zona Whitehall. (n.red.)

Iese astfel la lumină adevăratul rol al ducelui de Kent: încă de la începutul anilor 1930, acesta a fost implicat în acţiunile de îmbunătăţire a relaţiilor dintre Marea Britanie şi Germania; pe măsură ce războiul devenea iminent, a fost un participant activ la mişcările care aveau ca scop să împiedice ostilităţile. Aceste fapte sunt indiscutabile, dar ceea ce putem deduce de aici este că, după izbucnirea războiului, el ar fi fost promotorul oricărei încercări mai serioase de a-i pune capăt.

La începutul războiului, familia Kent a cedat Crucii Roşii casa pe care o avea în Belgrave Square şi s-a mutat în Scoţia, în Pitliver House din Charlestown, lângă Rosynth. (Mai aveau de asemenea o reşedinţă, The Coppins, la Iver, în Buckinghamshire.) În noiembrie 1939, l-au avut ca oaspete la Pitliver House pe generalul Sikorski. În total, în perioada dintre izbucnirea războiului şi moartea lui, în august 1942, ducele de Kent şi liderul polonez s-au întâlnit de zece ori.[46] Legătura sa cu comunitatea poloneză era extrem de strânsă, poate şi pentru că polonezii intenţionau să îi dea o sarcină foarte pretenţioasă.

În 1972 s-a făcut pentru prima oară publică o informaţie extraordinară. Din recent desecretizatele dosare ale Ministerului de Externe reieşea că Sikorski îi oferise ducelui de Kent tronul Poloniei.[47]

Kent fusese dintotdeauna interesat de mediul politic şi de relaţiile externe ale acestei ţări, având numeroşi prieteni în rândul nobilimii poloneze, pe care chiar i-a vizitat în 1937.[48] Cu toate acestea, guvernul britanic era profund nemulţumit, atât de oferta cu privire la tron, cât şi de interesul manifestat de cei doi membri ai familiei Kent faţă de Polonia în general. Guvernul îl „sfătuise“ chiar pe duce (sau mai bine spus îi ordonase) să nu devină patronul unei organizaţii de caritate pe care el şi Marina o înfiinţaseră pentru polonezii nevoiaşi, pe motivul că acest lucru „ar putea să devină stânjenitor“.[49] Această legătură cu poporul polonez i-a dat ducelui de Kent încă un motiv

întemeiat în încercările de a obţine pacea şi în derularea războiului. Nu şi-ar fi dorit să îi vadă pe ruşi ieşind învingători din iminentul război sovieto-german, pentru că asta l-ar fi împiedicat să accepte oferta de a prelua tronul polonez. Avea un interes personal ca germanii să câştige bătălia cu URSS şi să încheie un acord prin care să fie eliberate cel puţin teritoriile poloneze în care trăia populaţia nevorbitoare de limba germană. În acest sens, el şi Sikorski ar fi fost deschişi la o iniţiativă de pace precum aceea a lui Rudolf Hess.

După cum am văzut, doamna Baker a susţinut că ducele de Kent s-a aflat la Dungavel în ziua de 10 mai 1941. Deşi este dificil să aflăm cu certitudine ce a făcut în acel sfârşit de săptămână – mai ales din cauză că toate documentele ducelui sunt secrete, nici unul dintre ele nefiind desecretizat şi istoricilor refuzându-li-se în mod constant accesul la ele[50] – potrivit lui John Harris, în weekendul din 10-11 mai 1941, acesta se afla în Scoţia, la Balmoral.[51] În data de 9 mai, s-a raportat că s-ar fi aflat la RAF Sumburgh în Shetlands, în una dintre vizitele sale de ridicare a moralului.[52] La două zile de la sosirea lui Hess, a făcut o altă vizită de acelaşi gen la RAF Wick, în Caithness.[53]

Să fi fost aceste vizite un pretext pentru că trebuia să se afle în Scoţia la acel moment decisiv?

Toate acestea dovedesc faptul că ducele de Kent avea motivarea şi ocazia de a fi implicat în planul Hess. Însă pe lângă mărturia doamnei Baker mai există oare şi alte dovezi care să demonstreze că ar fi avut legătură cu evenimentele din 10 mai 1941 sau cu „grupul pro-pace al lui Hamilton“ în general?

Răspunsul la cea de a doua întrebare este un „da“ hotărât. Jurnalul ducelui de Hamilton notează pentru luna ianuarie 1941 două întâlniri cu ducele de Kent, într-o singură săptămână. Pentru ziua de luni, 20 ianuarie, jurnalul precizează următoarele: „Prânz cu ducele de Kent“, iar pentru joi, 23 ianuarie, „ducele de Kent.

Prestwick“.

Aşa cum deja am văzut, în sâmbăta anterioară, pe 18 ianuarie, Hess făcuse o încercare de a zbura la Dungavel. În săptămâna de după cele două întâlniri ale lui Hamilton cu ducele de Kent, acesta şi-a luat un concediu de zece zile, pe care, conform jurnalului său, l-a petrecut pe domeniul ducelui de Northumberland de la Lesbury. Mişcările lui Hamilton au coincis cu o efervescenţă similară în partea germană, mai exact cu vizita lui Albrecht Haushofer în Suedia. Momentul celor două întâlniri dintre Hamilton şi Kent este interesant. (Nu se ştie dacă au existat întâlniri similare la prima „încercare“ făcută de Hess, în decembrie 1940, deoarece jurnalul lui Hamilton din acel an este declarat ca fiind pierdut.)

Arhivele regale de la Windsor ne-au putut furniza detalii cu privire la deplasările ducelui de Kent din acea perioadă. Cu toate acestea, deşi sunt enumerate toate întâlnirile sale publice şi private din săptămâna 20-24 ianuarie 1941, printre ele nu se află menţionate şi cele două întâlniri cu Hamilton. De asemenea, nu există nici un fel de informaţii cu privire la locul unde s-a aflat Kent în următoarea săptămână, cea în care Hamilton a fost în concediu. Astfel, după ce se menţionează că a petrecut zilele de 24 şi 25 ianuarie în Newcastle, următoarea referinţă priveşte tocmai ziua de 4 februarie, când s-a aflat la Londra.[54]

O confirmare mult mai interesantă despre implicarea ducelui de Kent a venit din partea doamnei Elizabeth Adam, fost agent pentru Scoţia al Partidului Conservator, la pensie, care acum locuieşte în Cumbria. Este descendentă a faimosului arhitect şi designer al secolului al XVII-lea, Robert Adam, iar familia ei a avut puternice legături cu ducii de Northumberland. (Robert Adam şi-a clădit reputaţia sub patronajul lor, restaurând castelul Alnwick şi realizând designul casei acestora de la Syon Park, din Richmond, Surrey.) Informaţiile cu privire la afacerea Hess pe care le deţine Elizabeth Adam i-au fost

furnizate de defunctul său tată, pe numele său tot Robert, care a fost direct implicat.[55] Acesta a servit în cadrul regimentului de infanterie Argyll and Sutherland Highlanders până la mijlocul anilor 1920, fiind trecut în rezervă în 1938. A devenit asistent personal al general-maiorului Douglas McConnel, comandantşef pentru Scoţia de Sud-Vest. Potrivit lui Elizabeth Adam, tatăl ei a fost trimis în zona Dungavel înainte de sosirea lui Hess, îndeosebi pentru că nu se ştia exact când avea să sosească adjunctul führerului. (Lucrul este confirmat şi de dovada că zborul a fost planificat pentru data de 5 mai, dar a fost amânat în ultimul moment.) Robert Adam a făcut cu siguranţă parte dintr-un grup care sprijinea planul de pace, dar piesa de rezistenţă din mărturia doamnei Adam este aceea că tatăl ei i-ar fi spus despre planul de pace: „Trebuie să fi fost ceva de înaltă clasă, pentru că a fost implicat şi Kent. Kent era cel mai tânăr şi cel mai entuziast, aşa că este clar că din partea lui a venit binecuvântarea regală.“ Adam a spus că, privind retrospectiv, a fost „o încercare care se poate să fi ajutat, dar oricum i-a asigurat lui Churchill terenul de manevră de care avea nevoie“. Această opinie asupra evenimentelor avea să dobândească o mai mare importanţă în lumina descoperirilor noastre cu privire la modul în care Churchill a folosit misiunea lui Hess în propriul său avantaj, după cum vom vedea în continuare.

Fiind fost ofiţer în cadrul trupelor Argyll and Sutherland Highlanders, unul dintre cele mai regaliste regimente, implicarea lui Adam ar putea explica neconcordanţa pomenită anterior, în care regimentul a primit ordin clar de a nu îl lua pe Hess de la garda civilă, deşi era cea mai apropiată unitate militară. În ipoteza în care cele două elemente de putere opuse încercau să preia custodia adjunctului führer-ului, iar trupele Argyll se aflau sub controlul grupării pentru pace, să fi fost acesta motivul pentru care s-a produs o abatere atât de neobişnuită de la

procedura standard?

Mai există însă şi alte dovezi, deşi circumstanţiale, care vin în sprijinul implicării directe a ducelui de Kent în afacerea Hess. Am văzut cum Frank Day, locotenent-comandor, a recunoscut că în data de 13 mai a primit ordin să preia o „gardă de onoare“ neînarmată de la o reşedinţă victoriană aflată lângă Turnhouse, pentru ceea ce părea să fie o întâlnire care îl implica şi pe Hess. Day nu a putut identifica acea casă, însă am descoperit dovezi care nu numai că fac acest lucru, dar îi şi susţin mărturia. În mod surprinzător, casa se află într-o broşură din 1986, realizată de Comandamentul Militar din Scoţia, cu privire la istoria Craigiehall House (sediul acesteia). Autorul, maiorul C.B. Innes, scrie:

> Există o poveste despre Hess, pe care nu am reuşit să o desluşesc. Cu toate acestea, câţiva ofiţeri mi-au spus că la popotă ar fi existat o fotografie care îl înfăţişa pe Hess sosind la Craigiehall sub escortă. Tind să cred că acest lucru ar putea fi adevărat, că Rudolf Hess a fost adus la Craigiehall pentru a fi interogat, în jurul datei de 20 mai 1941.[56]

Deşi data este incorectă, deoarece la 20 mai Hess se afla deja la Londra, Craigiehall, aflată foarte aproape de aeroportul Turnhouse, se potriveşte perfect cu locul şi descrierea oferite de locotenent-comandorul Day. (Trimiterea făcută de Innes la acea fotografie aflată în popota ofiţerilor este tentantă, deoarece ar fi singura fotografie făcută lui Hess în întreaga perioadă în care s-a aflat în custodia britanicilor.) Să ne reamintim că Day a declarat că Hess a fost dus acolo pentru a se întâlni cu un ofiţer RAF de rang înalt, la care se făcea referire cu apelativul „ducele“. Dintotdeauna s-a crezut că acesta ar fi fost Hamilton, dar el şi Hess se întâlniseră deja de două ori în zilele anterioare, şi la nici una dintre ele nu fusese nevoie de vreo gardă de onoare. Deşi jurnalul ducelui de Hamilton menţionează că s-a întâlnit cu Hess pe 12 şi pe 14 mai, nu există nici o menţiune cu privire la o întâlnire

cu adjunctul führer-ului în data de 13, precizând dimpotrivă că ducele s-ar fi aflat în altă parte în acea zi[57]. Aşadar „ducele“ în cauză nu era aproape sigur Hamilton.

Mai multe dovezi că ducele pe care l-a văzut Frank Day nu era Hamilton şi că situaţia din jurul sosirii lui Hess este radical diferită de cea prezentată în versiunea oficială au fost obţinute în urma unei discuţii, purtate în octombrie 2000, la Washington, cu Nicholas Sheetz, arhivist la Biblioteca Universităţii Georgetown. Sheetz a relatat că în urmă cu câţiva ani fusese la un dineu oferit de ducesă, văduva ducelui de Hamilton, în timpul căruia aceasta şi-a amintit că Hess vizitase casa în care ea şi ducele au locuit în timpul războiului. (Dar nu a menţionat că ducele ar fi fost prezent.) Aceasta a fost o revelaţie: nu a existat niciodată vreo sugestie potrivit căreia ducesa se întâlnise cu Hess. Oare se înşela Sheetz? Aşa se pare. Totuşi, am putut confirma informaţia, în mod ciudat, pe baza unei publicaţii oficiale a guvernului.

Din arhivele Hamilton am aflat că ducele şi ducesa locuiau într-o casă veche, numită Millburn Tower, la o distanţă de numai zece minute de aeroportul Turnhouse. Apoi, la Biblioteca Naţională a Scoţiei am găsit o cercetare oficială cu privire la clădirile istorice scoţiene – realizată în 1987 pentru Comisia Rurală pentru Scoţia şi Departamentul de Dezvoltare a Scoţiei – care în articolul dedicat clădirii Millburn Tower menţionează: „În timpul celui de Al Doilea Război Mondial... printre vizitatorii săi s-au numărat Rudolf Hess şi Amy Johnson.“[58]

Este clar că această afirmaţie susţine ceea ce ducesa i-a spus lui Nicholas Sheetz. Dacă este aşa, atunci se subînţelege că Hess a fost adus la Millburn Tower în drum spre Craigiehall House, posibil pentru a aştepta momentul întâlnirii de acolo. De aceea, dacă Hess urma să îl întâlnească pe ducele de Hamilton, ar fi făcut acest lucru la Millburn Tower şi n-ar mai fi fost nevoie să îl întâlnească oficial şi la Craigiehall. Oricum, se pare că mai era implicat

şi un alt duce. Căutăm aşadar un alt duce care să fie ofiţer RAF de rang înalt. Bineînţeles, cel mai evident candidat este ducele de Kent, care la acea vreme deţinea rangul de colonel de aviaţie.

Ar mai putea exista o dovadă cu privire la legătura dintre ducele de Kent şi remarca aparent trivială a lui Churchill: „Cu sau fără Hess, mă duc să mă uit la Fraţii Marx.“ Acest comentariu, acum faimos, a fost inclus în cartea din 1971 a lordului James DouglasHamilton, dar prima versiune publicată a apărut în 1948 şi s-a bazat pe ceea ce a relatat Harry L. Hopkins, consilierul special al preşedintelui Roosevelt. Potrivit acestei versiuni, remarca nu a fost făcută seara, ci atunci când Brendan Bracken, secretarul parlamentar personal al lui Churchill, l-a informat pe acesta cu privire la apelul telefonic din partea ducelui de Hamilton despre sosirea lui Hess.

Se pare că, înainte de a-i ordona ducelui de Hamilton să vină să-l informeze personal, Churchill a replicat: „Vrei, te rog, să-i explici ducelui de Hamilton să le spună asta şi fraţilor Marx?“[59] Această versiune este susţinută chiar şi de mărturia lui Churchill, publicată în 1950, conform căreia în momentul în care a venit acel apel telefonic, el se uita la un film al fraţilor Marx.[60] Churchill era renumit pentru obiceiul de a da porecle oamenilor, aşa că în acest caz cine erau oare „fraţii Marx“ (presupunând că nu erau Groucho şi ai lui)? O sursă apropiată familiei Hamilton a dezvăluit că „fraţii Marx“ era o veche glumă referitoare la prinţii regali, pe care o ştiau atât Churchill, cât şi ducele de Hamilton. Aşadar, Churchill ar fi putut prin aceasta să îi spună lui Hamilton să îi informeze pe unul sau pe amândoi fraţii regali despre sosirea lui Hess. Sau voia ca ducele să le spună acestora că avea să îl informeze pe prim-ministru? Cu alte cuvinte, voia să se ştie clar cine urma să se ocupe din acel moment de problemă, şi anume Winston Churchill?

Activităţile ducelui de Kent ridică o serie de întrebări

tulburătoare, legate în special de informarea şi implicarea fratelui său, regele. În anii 1930, Kent acţionase în numele a trei regi, ca intermediar cu Germania. Se pare că acelaşi lucru l-a făcut şi în cazul lui Hess.

Reconstituirea

Misiunea lui Hess era destinată să fie ultima acţiune din planul de pace şi nu prima, aşa cum a crezut majoritatea (să ne amintim că Kim Philby raportase la Moscova că Hess venise ca să confirme o înţelegere de pace). El zburase în Scoţia pentru o întâlnire faţă-în-faţă cu membrii de bază ai grupului favorabil păcii, intenţionând să se întoarcă în Germania fără ca vizita sa să fie făcută publică vreodată. Deşi numai un grup mic de persoane din Marea Britanie ştia despre plan, ele au reuşit să asigure trecerea cu uşurinţă a avionului lui Hess prin spaţiul aerian britanic, prin intermediul contactelor pe care le aveau în cadrul RAF şi al Ministerului Aviaţiei.

O delegaţie din partea grupului pro-pace îl aştepta la Dungavel, parţial ocupată de Crucea Roşie şi, din acest motiv, teritoriu neutru şi locul ideal pentru o conferinţă de pace. Comitetul de întâmpinare era format din reprezentanţi ai guvernului polonez în exil. Generalul Sikorski ar fi putut să nu se afle printre ei, deoarece acesta s-a întors din vizita sa de o lună în SUA abia în dimineaţa zilei de 11 mai;[61] cu toate acestea, faptul că s-a întors în Scoţia la câteva ore de la sosirea lui Hess este un lucru semnificativ, deoarece aceasta i-ar fi permis să fie prezent la eventualele negocieri. (Este clar că nu ar fi putut avea loc nici un fel de discuţii decât după ce Hess se odihnea după lungul zbor către Scoţia.)

MI6 era implicat, la fel cum a fost şi în cealaltă mişcare pentru pace, din 1940, însă nu pentru a-i întinde o capcană lui Hess. Şeful MI6, Sir Stewart Menzies, era un membru

remarcabil al partidei pentru pace, care credea că este în interesul Marii Britanii să negocieze pacea cu Germania, pentru a le permite astfel naziştilor (şi Serviciului MI6) să se concentreze asupra adevăratului inamic, Uniunea Sovietică. Negocierile ar fi dus, în cel mai bun caz, la obţinerea păcii în Europa sau, în cel mai rău, la un cvasi-armistiţiu, în vreme ce Germania şi Rusia s-ar fi războit până la epuizare.

Toate acestea conduc la întrebarea despre ce s-ar fi întâmplat dacă Hess ar fi reuşit, dacă ar fi aterizat la Dungavel şi s-ar fi întors apoi în siguranţă în Germania. Este clar că Hess plănuia o vizită de cel mult două zile. Ştim de asemenea că ar fi negociat fie cu Churchill, fie cu guvernul lui, dar acest lucru înseamnă oare că exista un plan dinainte pus la punct pentru a-l alunga pe prim-ministrul britanic? Numai dacă privim acţiunea lui Hess în contextul evenimentelor politice din Marea Britanie care au avut loc înainte de misiunea sa, începem să înţelegem cu adevărat. În mai 1941, după o perioadă de un an în care fusese prim-ministru, Churchill avea probleme serioase. Deşi încă popular, modul în care gestiona războiul, ca şi stilul său autocrat de conducere erau subiecte intens criticate în parlament. Marea Britanie pierdea războiul: Grecia fusese pierdută în favoarea germanilor şi a italienilor, Rommel câştiga Africa de Nord, raidurile aeriene aveau un efect devastator asupra oraşelor britanice, iar flota imperiului era distrusă de submarinele germane cu o rapiditate devastatoare. Aceste nemulţumiri au atins apogeul în 7 mai, cu doar trei zile înainte de sosirea lui Hess, când Churchill a trebuit să facă faţă unei revolte a Camerei Comunelor şi unui atac brutal asupra sa. Este semnificativ faptul că personajul central al acestei campanii a fost David Lloyd George, care a atacat atât competenţa lui Churchill, cât şi faptul că acesta se înconjurase de linguşitori, refuzând să accepte critica, sub orice formă.[62] Într-o dezbatere aprinsă, Churchill s-a

gândit să răspundă acuzaţiilor lui Lloyd George, insinuând că acestea atinseseră defetismul antibritanic, cerând sfidător un vot de încredere. A câştigat uşor, cu 447 de voturi pentru şi doar 3 curajoşi care au votat împotrivă. Însă votul nu ilustra corect ceea ce simţea cu adevărat Camera Comunelor faţă de Churchill. Parlamentarii ştiau că, deşi îl puteau critica pe Churchill între ei, în afară trebuia să dea impresia unei unităţi de opinie, de dragul moralului poporului britanic. În orice caz, cei care se opuneau prim-ministrului nu ar fi votat împotriva lui dacă nu erau siguri că aveau majoritatea. Lordul Hankey i-a scris lui Sir Samuel Hoare în Madrid despre votul de încredere, spunând că, deşi Churchill câştigase, „există destul de multe voci împotriva sa“, emiţând chiar opinia că „deşi în aparenţă structura pare să fie mai puternică decât oricând, mă tem că dincolo de asta nu este atât de solidă ca odinioară“.[63]

Pe 14 mai, parlamentarul laburist Richard Rapier Stokes i-a scris lui Lloyd George spunându-i că „pentru opiniile pe care le-ai exprimat există un sprijin mai mare... decât a părut la prima vedere“.[64]

Camera Lorzilor se revolta, la rândul ei, nu numai împotriva modului în care Churchill conducea ţara, ci şi pentru că dorea să-şi exprime acordul pentru o pace negociată. Chiar în 10 mai, pacifistul duce de Bedford i-a scris lui Stokes că Lloyd George ar trebui să scrie o declaraţie cu condiţiile de pace pe care le-ar accepta Marea Britanie.[65] Scrisoarea lui Stokes, adresată lui Lloyd George patru zile mai târziu, după ce se aflase de povestea lui Hess, spunea:

„Ce îşi doresc mulţi dintre noi... este ca aceste critici din ultima săptămână să nu se risipească şi, în cazul în care vizita lui Hess ar putea oferi oportunitatea de a termina vremelnic războiul, această oportunitate nu ar trebui ratată.“[66] Iar în 12 mai, Hugh Dalton, ministru al economiei de război (şi ministru responsabil cu SOE), scria

în jurnalul său că mai mulţi membri ai Camerei Lorzilor au susţinut deschis că Marea Britanie ar trebui să ceară puterilor Axei pacea.[67] (Aceste rânduri nu au fost incluse în versiunea publicată a jurnalelor lui Dalton.)

Credem că această presiune crescândă asupra lui Churchill nu era nicidecum o coincidenţă, ci o campanie orchestrată, legată de misiunea lui Hess, şi avea ca scop să-l forţeze pe prim-ministru să renunţe la funcţie. Ceea nu înseamnă că toţi parlamentarii şi lorzii implicaţi ştiau că avea să se ajungă la o înţelegere cu Hess, campania fiind pusă la cale de cei care ştiau cu adevărat dedesubturile misiunii. Lloyd George şi Sir Samuel Hoare – două figuri-cheie din grupul de pace – erau pregătiţi să formeze un guvern. Într-adevăr, potrivit lui John Harris, care a văzut jurnalul lordului Beaverbrook, în 10 mai 1941, Lloyd George a avut o întâlnire cu „făcătorul de regi“, la domiciliul său din Cherkley, Surrey.[68] Ar trebui să ne amintim că Beaverbrook s-a aflat de asemenea în spatele intrigii din jurul alungării unui alt prim-ministru popular, Asquith, în 1916, eveniment care a dus la înlocuirea acestuia cu Lloyd George.

Este de asemenea semnificativ faptul că, potrivit dosarelor din arhivele Ministerului de Externe spaniol, descoperite de Scott Newton, în preziua zborului lui Hess, Sir Samuel Hoare a fost implicat într-un conflict cu vama spaniolă legat de importul unei cantităţi considerabile de combustibil aviatic pentru „uz personal“.[69] Newton subliniază că era suficient de mult pentru un zbor de întoarcere la Stockholm. (Un alt eveniment care nu poate fi cu siguranţă o coincidenţă este că legăturile telefonice între Suedia şi Germania au fost întrerupte total timp de zece ore, între ora 20 a zilei de 10 mai şi ora 6.00 a zilei de 11 mai.[70])

Alegerea unui nou prim-ministru era unul dintre prerogativele regelui, deşi acesta nu îşi exercita această putere decât în situaţii extreme. Conform Constituţiei, nu

era nevoie de alegeri generale (în definitiv, nici Churchill nu fusese ales de popor). Exista întotdeauna posibilitatea ca, pus în faţa opoziţiei deschise din partea regelui şi a unei mari părţi a clasei conducătoare, Churchill să poată fi convins să se retragă. Publicul ar fi putut să nu afle niciodată adevărul cu privire la înlăturarea sa, ci doar că are un nou prim-ministru.

Oricât de puţin probabil sau chiar de senzaţional ar părea, există dovezi că situaţia se afla pe muchie de cuţit. Bineînţeles, orice plan care l-ar fi implicat pe rege în negocieri de pace cu Germania ar fi trebuit foarte bine muşamalizat, astfel încât secretul cu privire la el să stăruie chiar şi în zilele noastre. Cu toate acestea, există probe că un astfel de plan a existat. Într-adevăr, în cercurile aristocratice se spunea că George al VI-lea se temea că, dacă Churchill ar refuza să-şi părăsească funcţia, ca parte a armistiţiului cu Germania, situaţia ar putea escalada, putând conduce chiar la un război civil în toată regula. Este cu siguranţă ceea ce lordul Willingdon, unul dintre membrii pro-pace ai aristocraţiei, i-a spus lordului Wilgram, ofiţer al regelui (şi al celor doi suverani anteriori) şi gardian al Arhivelor Regale de la Windsor.[71]

Prin prisma acestui raţionament, în mod sigur nu este o coincidenţă că, la doar două zile după sosirea lui Hess, bijuteriile coroanei scoţiene au fost luate de la castelul Edinburgh şi îngropate într-un loc secret.[72] Coordonatele unde se aflau acestea nu erau cunoscute decât de trei persoane, printre care nu se afla şi ducele de Hamilton, în ciuda faptului că acesta era moştenitorul lor. (Unii lideri ai Partidului Naţionalist Scoţian sprijineau un plan de pace separat cu Germania,[73] iar în ziua în care sosea Hess[74] poliţia supraveghea locuinţele acestora. Ceea ce sugerează că autorităţile erau îngrijorate de perspectiva unor probleme în Scoţia.)

Un alt eveniment important a fost înlocuirea bruscă a comandantului-şef al Comandamentului Militar din Scoţia

(funcţie care asimila şi rolul de guvernator al castelului Edinburgh) cu o zi înainte de sosirea lui Hess. Motivul oficial a fost punerea în aplicare a unei noi politici în care „comanda operaţională ar trebui să fie deţinută de generali mai tineri“. De fapt, cel numit în funcţie, general-locotenentul Andrew Thorne, era doar cu trei ani mai tânăr decât comandantul demis, general-locotenentul Richard Carrington. În aceeaşi zi a fost înlocuit şi comandantul-şef al Comandamentului de Est.[75]

Acesta îşi avea sediul la reşedinţa din Bedfordshire a lui Luton Hoo care, după cum vom vedea, are propriul său rol în zilele ce au urmat sosirii lui Hess. De ce a trebuit să fie înlocuiţi aceşti doi comandanţi şi numai ei, chiar în preziua sosirii lui Hess?

Oricum, de planul iniţial s-a ales praful. Dar oare tot eşecul să fi constat în faptul că Hess nu a reuşit să găsească Dungavel şi că a fost arestat de garda civilă? Cu siguranţă că personaje puternice cum erau Hamilton, ducele de Kent şi Menzies ar fi putut preveni astfel de întâmplări incomode.

Deşi cu privire la această chestiune nu putem face decât speculaţii, este posibil ca prim-ministrul Churchill să fi aflat de sosirea iminentă a lui Hess, poate prin intermediul mesajului codificat descifrat de Albert Heal din Leeds sau poate de la Sir Archibald Sinclair, al cărui rol este ambivalent. Acesta pare să fi ştiut cu ce s-a ocupat Hamilton în perioada dintre primirea scrisorii lui Albrecht Haushofer şi zbor. Sinclair era bun prieten atât cu Churchill, cât şi cu Menzies, acţionând chiar ca mediator între cei doi şi având informaţii din ambele tabere.[76] Iar în mai 1941, Sir Louis Greig era asistentul său.

Din mărturia lui Daniel McBride ştim că toate permisiile din regiune au fost suspendate în după-amiaza zilei de 10 mai. Mai mult, existau şi alte semne că în acea noapte avea să se desfăşoare un raid aerian. Doamna Abbot ne-a spus că la Dungavel luminile de pe pista de aterizare s-au aprins

dintr-odată şi că apoi au fost stinse. Oare cineva încerca să submineze misiunea lui Hess, făcând imposibilă aterizarea acestuia la Dungavel? Sau erau aceştia partizanii partidei pentru pace şi îşi dăduseră seama că în planul pe care îl puseseră la punct ceva nu merge? O mare parte a confuziei s-ar explica dacă, în acea noapte, la Renfrewshire ar fi acţionat două forţe opuse, una fiind reprezentată de grupul pentru pace, iar cealaltă, trimisă de cei care doreau să le distrugă planul, şi care erau mulţumiţi că Hess se afla în custodia gărzii civile. Acest scenariu ar explica prezenţa lui Roman Battaglia, polonezul care l-a „interogat“ pe Hess timp de două ore la Giffnock. Să fi avut el rolul de a-l avertiza pe prizonier că se întâmplase ceva şi de a inventa o poveste pe care acesta să o susţină în continuare? Să fie acesta şi motivul întâlnirii dintre Hess şi ducele de Hamilton târziu în acea noapte, pe drumul spre Maryhill Barracks?

De asemenea, acest scenariu ar explica şi de ce guvernul britanic nu a reuşit să exploateze valoarea de propagandă a sosirii lui Hess, preferând să păstreze toată povestea la o scară cât mai mică posibil. Evident, aceasta a fost iniţiativa lui Churchill: în vreme ce anumiţi miniştri doreau să exploateze situaţia, el a interzis în mod expres acest lucru, mergând la extrema opusă şi dorind să facă un anunţ prin care să confirme poziţia germană. Deşi singurul membru al guvernului care l-a sprijinit în acest demers era Sir Archibald Sinclair,[77] curând Churchill avea să îşi consolideze poziţia. Eşecul misiunii lui Hess nu a distrus numai conspiraţia de a-l înlătura pe prim-ministru din funcţie. Folosindu-se de abilitatea-i caracteristică, Churchill a reuşit să întoarcă situaţia în favoarea sa, într-un mod atât de spectaculos încât şi-a asigurat supravieţuirea din punct de vedere politic, precum şi multe alte lucruri pe lângă aceasta.

Note

[1] PRO, FO 1093/11: Raport nr. 16 al Camp Z, 30 mai, 1941
[2] PRO, WO 199/3288A
[3] Nesbit şi Van Acker, pp. 121-122
[4] Conversaţie cu John Harris, martie 1999
[5] Haxey, p. 230
[6] A se vedea „Un observator atent“ (scris probabil de Kenneth de Courcy)
[7] Ambii duci de Northumberland, al VIII-lea şi al IX-lea – respectiv tatăl şi fratele ducesei de Hamilton –, au efectuat serviciul militar în Garda Grenadierilor.
[8] Cu privire la acest aspect şi la celelalte activităţi ale lui Courcy, a se vedea Costello, Anexa 11. Din 1934, de Courcy a condus Imperial Policy Group, descrisă de Costello ca „lobby-ul aripii drepte a parlamentarilor conservatori“, care a făcut presiuni pentru dezvoltarea unor mai strânse relaţii cu Germania pentru a contracara ameninţarea comunismului şi a păstra imperiul intact.
[9] Scrisoarea ducelui de Grantmesnil (Kenneth de Courcy) către Jeffrey Simmons (agentul autorului), 5 mai 1998
[10] Padfield, *Hess*, pp. 154-155; Costello, p. 62
[11] David J. Smith, *Action Stations*, p. 20
[12] Stewart, p. 158
[13] Scrisoare din partea ducelui de Hamilton către Stephen Prior, 7 noiembrie 1999
[14] PRO, KV237: Nota lui Roger Fulfort din cadrul Diviziei B4a MI5 către căpitanul Guy Liddel, 8 iunie 1941
[15] Stewart, p. 159
[16] PRO, KV237: Raportul inspectorului Thomas Hyslop, 15 mai, 1941
[17] Arhivele Hamilton, Fascicula 5019
[18] *Documents on German Foreign Policy* (*1918-1945*), seria D, vol. XI, p. 16
[19] Whiting, pp. 97-98
[20] Macwhirter

[21] McLeod, pp. 121-124
[22] *The Freemason and Masonic Illustrated*, 22 iulie 1939
[23] Whiting, pp. 90-91
[24] Holden, p. 269
[25] The *Times* relatează despre vizitele făcute la München de cei doi Kent, în 6 august 1936, 16-17 aprilie 1936, 23-25 februarie 1937,
[18] ianuarie 1938 şi 15 septembrie 1938. Ducele şi ducesa au vizitat Parisul, Geneva şi Italia în cele cinci săptămâni premergătoare izbucnirii războiului.
[26] Whiting, pp. 97-98
[27] Winterbotham, *The Nazi Connection*, pp. 24-25
[28] Bazinul Saar – o importantă zonă producătoare de cărbune – fusese cedat Franţei prin Tratatul de la Versailles, dar returnat Germaniei în 1935, printr-un plebiscit al populaţiei (90% votând pentru).
[29] Winterbotham, *Secret and Personal*, p. 76
[30] Griffiths, pp. 122-123
[31] Winterbotham, *Secret and Personal*, p. 81
[32] Newton, p. 83
[33] *The Times*, 25 februarie 1937
[34] Bloch, *The Duke of* Winsdor's *War*, pp. 81-83
[35] *Ibid.*, p. 204
[36] Whiting, p. 97
[37] *Ibid.*
[38] Costello, *The Mask of Treachery*, p. 448
[39] *Ibid.*, p. 460
[40] *Ibid.*, pp. 465-467
[41] Greig, pp. 209-210
[42] *Ibid.*, p. 285
[43] *Ibid.*, p. 278
[44] *Ibid.*, p. 279
[45] *Ibid.*, p. 282
[46] Bethell
[47] *Ibid.*
[48] *Ibid.*

[49] *Ibid*.
[50] Riddell, p. 40
[51] Interviu cu John Harris, septembrie 1999
[52] David J. Smith, „The Death of the Duke of Kent“, p. 29
[53] Glass, p. 154
[54] Scrisoare adresată lui Lyndsay Brydon din partea lui Allison Derrett, asistent la Registratura Arhivelor Regale, 30 august 2000
[55] Elizabeth Adam, intervievată în Cumbria, 15 mai 2000
[56] Innes, p. 76
[57] Pe lângă articolul enigmatic (semnificativ poate în lumina episodului de la Turnul Millburn) „La Turnhouse. Sosire?“ jurnalul ducelui notează „Battle peste HMS *Victorious*“ – ceea ce înseamnă că zbura cu un Fairey Battle deasupra distrugătorului, acostat în Clyde – precum şi cina cu noul comandant-şef scoţian, general-locotenentul Thorne.
[58] Land Use Consultants, vol. 5, p. 171
[59] Sherwood, pp. 293-294
[60] Churchill, vol. III, pp. 52-53
[61] Jurnalul lui Sikorski pentru anul 1941, la Muzeul şi Arhivele Istorice Sikorski, Londra
[62] Roberts, *Eminent Churchillians*, pp. 204-205
[63] Citat în *Ibid*., p. 205
[64] Day, p. 184
[65] *Ibid*.
[66] Citat în *Ibid*.
[67] *Ibid*., citând jurnalul lui Dalton din Documentele Dalton, London School of Economics
[68] Interviu cu John Harris, septembrie 1999
[69] Newton, p. 190
[70] *Daily Telegraph*, 12 mai 1941
[71] Andrew Rosthorn, comentarii suplimentare pentru Hugh Thomas, „Hess, «Hess», Timewatch“
[72] Duncan McCallum, intendent-şef al castelului Edinburgh, interviu prin telefon, 22 noiembrie 2000

[73] Calder, pp. 72-74
[74] Articole în *Glasgow Herald* şi în *Bulletin and Scots Pictorial*, 14 mai 1941, cu privire la raidurile poliţiei din 3 mai 1941
[75] Prezentate, de exemplu, în *Daily Record*, 10 mai 1941
[76] Stafford, *Churchill and Secret Service*, pp. 84-85
[77] Cadogan, p. 380

CAPITOLUL NOUĂ
Armistiţiul secret

După drama şi confuzia care au urmat zborului, britanicii care îl ţineau captiv pe Hess trebuiau să găsească acum cea mai bună modalitate de a-şi trata prizonierul de rang înalt. Glezna începuse să i se vindece, aşa că adjunctul führer-ului a fost dus cu trenul la Londra şi transferat în Turnul Londrei.

Corpul de gardă care l-a dus pe Hess în Turnul Londrei a dorit să aibă o amintire a evenimentului care încă de pe atunci era privit drept istoric. Prin urmare, l-au rugat pe acesta să semneze pe spatele unei pagini de carneţel. După ce şi-a scris cu amabilitate numele, Hess a întors pagina pe cealaltă parte şi văzând antetul Turnului, şi-a dat seama unde se află. Semnătura lui înrămată poate fi văzută astăzi la Yeoman Warders' Club[82], ai cărui membri atrag atenţia cu mândrie asupra ei. Nu e greu să ne imaginăm emoţiile care l-au încercat pe Hess, un anglofil care cunoştea istoria Turnului. Probabil că l-a cuprins teama, deşi ar fi putut de asemenea să se gândească la faptul că locul fusese ales în conformitate cu rangul său,

82 Yeoman Warders, mai cunoscuți ca Beefeaters, sunt paznicii Turnului Londrei și ai bijuteriilor coroanei (n.red.)

fiindu-i rezervat apartamentul ofiţerilor din Casa Guvernatorului.

Hess a fost reţinut în Turn numai în perioada cât era pregătit locul unde avea să fie întemniţat şi anume Mytchett Place, o casă victoriană aflată în afara oraşului-garnizoană Aldershot din Surrey.

Reşedinţa a trebuit să fie dotată, conform ordinelor lui Churchill, cu echipamente de securitate de ultimă generaţie. Întreaga clădire a fost înţesată de microfoane – nimic din ceea ce spunea prizonierul, nici măcar ceea ce îşi spunea lui însuşi, nu trebuia scăpat. Hess a primit numele de cod „Jonathan“, în timp ce Mytchett Place era cunoscut în rapoartele oficiale drept „Camp Z“.

Protecţia – şi izolarea – adjunctului führer-ului au fost tratate cu maximă seriozitate. În total, un număr de 120 de membri ai trupelor Coldstream and Scots Guard au fost angajaţi pentru a asigura paza clădirii. Perimetrul exterior, patrulat în permanenţă de poliţia militară, era protejat de un val de pământ şi de cuiburi de mitralieră, iar perimetrul interior, înconjurat de sârmă ghimpată, era echipat cu armament şi luminat pe timpul nopţii. O santinelă plasată la intrare verifica meticulos identitatea tuturor vizitatorilor, care trebuia să fie aprobaţi personal de Sir Stewart Menzies; toate permisele erau emise de Ministerul de Externe şi semnate de Sir Alexander Cadogan, iar vizitatorii trebuia să mai treacă printr-un al doilea filtru înainte de a intra în clădire. În interior, se aflau gărzi înarmate şi ordonanţe. Clădirea era împărţită, pereţi din sârmă delimitau zonele în care prizonierul avea acces şi cele care îi erau interzise. Churchill nu dorea să-şi asume riscuri: doctorii care au vizitat locul au scris despre mitraliere ale căror ţevi se iveau de sub canapele, plasate acolo pentru a fi la îndemână în cazul unui atac-surpriză al naziştilor sau al simpatizanţilor britanici ai acestora.[1]

Apartamentul adjunctului era la primul etaj şi consta dintr-o cameră de zi, un dormitor şi o baie. Această parte a

casei era izolată printr-un gard de sârmă, care avea o uşă de metal flancată pe fiecare parte de gărzi înarmate. În camera lui Hess erau plasate microfoane ascunse, iar toate conversaţiile desfăşurate acolo erau ascultate şi înregistrate într-o altă încăpere. Deşi nu există nici o dovadă directă că Hess era conştient de această atentă supraveghere, cu siguranţă că bănuia despre ce este vorba. În definitiv, condusese un departament de informaţii şi cunoştea modul în care se operează.

În perioada în care s-a aflat la Mytchett Place, Hess a fost atent supravegheat de o echipă de trei ofiţeri ai MI6: colonelul Thomas Kendrick (înregistrat în documentele oficiale sub numele de „colonelul Wallace“), un ofiţer MI6 experimentat, care fusese şeful sucursalei din Viena, până la izbucnirea războiului; un ofiţer neidentificat, având numele de cod „căpitan Barnes“; şi ofiţerul comandant al acestora, maiorul Frank Foley. Ce nu se cunoştea la vremea aceea era faptul că unul dintre cei însărcinaţi cu ascultarea şi transcrierea conversaţiilor pe care le purta Hess era agent comunist.[2] (Cei aflaţi în Camp Z erau verificaţi numai din punctul de vedere al simpatiilor lor naziste.) Deşi nu se cunoaşte identitatea acestui agent, aşa se poate explica de ce „căpitanul Barnes“ nu a fost niciodată identificat. Şi în mod sigur nu este nici o coincidenţă că unele rapoarte privitoare la conversaţiile lui Hess au ajuns la Partidul Comunist de la Londra, ceea ce a condus fără îndoială la bănuiala că Hess venise de fapt să negocieze cu reprezentanţii dreptei din guvernul britanic. Aceste acuzaţii au dus ulterior la procesele de calomnie ale lui Hamilton.

Implicarea maiorului Frank Foley în arestul lui Hess la Mytchett Place este importantă. Figură marcantă a serviciilor de informaţii britanice, acesta a primit recent recunoaşterea postumă, prin premiul Oskar Schindler pentru Marea Britanie, iar în 1999 în cadrul unei ceremonii solemne la Ierusalim, a primit distincţia

Righteous Gentile pentru acţiunile sale umanitare prin care a încercat să-i ajute pe evrei să fugă din Germania, înainte de război. Fiind ataşat al ambasadei britanice din Berlin, ca ofiţer de paşapoarte, a făcut demersuri astfel încât nu mai puţin de 10 000 de evrei să primească paşapoarte şi să poată emigra în Palestina.[3]

Foley a fost chemat în mod special, cerându-i-se să renunţe la celelalte îndatoriri ale sale, deoarece îl cunoştea destul de bine pe Hess, pe care îl întâlnise de câteva ori înainte de război. Însă mai era un lucru care făcea ca Foley să fie exact omul de care era nevoie la Mytchett Place – încă de la izbucnirea războiului, principalele sale îndatoriri se axaseră pe colectarea de informaţii cu privire la proiectul Germaniei de realizare a bombei atomice. În 1940 făcuse parte dintr-o echipă a MI6 care a desfăşurat o misiune riscantă, de evadare din Franţa aflată sub asediu cu cantităţi importante de apă grea din proiectul francez pentru bomba atomică.[4] De atunci, Foley continuase să strângă informaţii despre cercetările germane cu privire la armele atomice. Iar acum îl avea în grijă pe Rudolf Hess care, în calitatea sa de comisar pentru probleme tehnologice şi de organizare, conducea de fapt proiectul nazist privind bomba atomică.

În spatele uşilor închise

Dacă ar fi să credem versiunea oficială, la Mytchett Place nu s-au întâmplat lucruri prea importante. Se pare că nu au existat încercări de a-l interoga pe prizonier sau de a i se smulge vreo informaţie cu privire la planurile secrete ale Germaniei. A fost doar o chestionare informală, în timpul unor conversaţii cu Foley şi colegii săi. Raportul care a ajuns la „C“ (Menzies) – şi mai departe la Churchill – susţine în mod surprinzător că adjunctul führer-ului nu deţinea prea multe informaţii valoroase de natură militară

sau politică.

Deşi Hess a fost vizitat de doi oficiali guvernamentali – de către lordul Simon (ministrul de finanţe) la începutul lunii iunie şi de lordul Beaverbrook la începutul lui septembrie – înclinăm să credem că aceste întâlniri nu au fost decât nişte încercări şovăielnice de a descoperi ceva interesant despre intenţiile naziştilor faţă de URSS. Beaverbrook, pe atunci proaspăt numit în funcţia de „ministru de stat“, urma să plece la Moscova pentru o serie de întâlniri cu noul aliat al Marii Britanii, Stalin, astfel încât informaţii suplimentare de la inamic ar fi fost fără îndoială utile. Atât Simon, cât şi Beaverbrook erau cunoscuţi pentru sprijinirea iniţiativelor pro-pace dinainte de război, lucru care ar fi putut să-l convingă pe Churchill de faptul că aceştia erau potriviţi pentru a se ocupa de Hess. Ceea ce este remarcabil în legătură cu această perioadă este că nu a existat nici o încercare de a se exploata valoarea propagandistică a arestării, ceea ce l-a determinat pe Goebbels să se întrebe în jurnalul său de ce britanicii nu inventau declaraţii pe care să i le atribuie lui Hess.[5] Cine, în afară de naziştii de rangul cel mai înalt, şi-ar fi dat seama că ele nu sunt reale? Chiar şi maiorul Desmond Morton, consilierul personal al lui Churchill pe probleme de informaţii secrete, a spus că guvernul ar trebui să „profite de acest chilipir“ în scopuri de propagandă.[6] Dar acel lucru nu s-a întâmplat, deşi, aşa cum vom vedea, s-au folosit de Hess în alt mod.

După primele săptămâni de la sosirea lui Hess la Mytchett Place, au început să circule şi cele dintâi rapoarte cu privire la deteriorarea stării sale mintale, ceea ce a condus la plasarea acestuia în grija unei echipe de medici militari psihiatri, conduşi de colonelul (mai târziu general de brigadă) John Rawlings Rees şi de maiorul Henry Dicks. Aceştia au raportat că Hess suferea de paranoia, că se plângea că mâncarea care i se dă că ar fi otrăvită şi că gărzile încercau să-l scoată din minţi

trezindu-l din somn. De asemenea, ei au observat trecerile bruşte de la o stare la alta, într-o zi manifestându-se perfect raţional, iar în alta, confuz şi excentric. Lucrurile au părut să atingă un punct culminant în 15 iunie, când prizonierul, îmbrăcat în uniforma sa Luftwaffe, a ţâşnit din celulă şi s-a aruncat peste balustrada de la primul etaj. Deşi nu a reuşit decât să-şi rupă piciorul stâng, ceea ce l-a ţintuit la pat timp de mai multe săptămâni, se pare că de fapt intenţionase să se sinucidă.

În tot acest timp, Hess făcuse cereri repetate de a fi pus în contact direct cu George al VI-lea, pretinzând (justificat, se pare) că primise asigurări privind protecţia regelui. S-a plâns de asemenea că gărzile sale făceau parte din „clica lui Churchill“, împiedicându-l să se întâlnească cu oamenii pe care venise să-i vadă, şi a subliniat în repetate rânduri că ar trebui tratat aşa cum se cuvine cu un emisar de pace. În primele zile petrecute la Mytchett Place a cerut să-l vadă pe ducele de Hamilton, însă i s-a spus că ducelui nu i se va da permisiunea de a-l vizita. Este semnificativ faptul că administratorul Camp Z, locotenent-colonelul Malcolm Scott, a notat în jurnalul său că Hess îi spusese uneia dintre gărzi că „anumiţi membri ai guvernului“ ar fi ştiut dinainte despre acest zbor.[7] Însă bineînţeles că toate pretenţiile şi cererile lui de a se întâlni cu regele erau privite de către autorităţi ca o dovadă a nebuniei sale.

În spatele poveştii oficiale

Investigaţia noastră a avut drept scop dezvăluirea unor informaţii care pun la îndoială versiunea oficială asupra a ceea ce s-a întâmplat la Mytchett Place. Încă de la început, ne-am dat seama că există o problemă de bază cu versiunea prezentată de guvern referitor la aceste evenimente. În cazul în care avem dreptate şi povestea cu nebunul care a venit de unul singur în Marea Britanie a

trebuit inventată pentru a ascunde adevărul cu privire la implicarea unor figuri de marcă într-o misiune de pace cu Germania, atunci este clar că toate rapoartele oficiale cu privire la Hess a trebuit să fie adaptate, astfel încât să se potrivească acestei versiuni.

Una dintre informaţiile lipsă în legătură cu perioada de captivitate a lui Hess în Anglia este legată de ceea ce s-a întâmplat cât timp a fost ţinut în Turnul Londrei. Charles Fraser-Smith, responsabil cu aprovizionarea serviciilor de informaţii cu echipamente şi uniforme speciale, îşi aminteşte în autobiografia sa că fusese chemat la Londra de către MI5 şi i s-a cerut să facă o copie a uniformei Luftwaffe a lui Hess, în timp ce adjunctul führer-ului s-ar fi aflat în camera sa, sub efectul sedativelor.[8] Evident că acest lucru arată că Hess fusese sedat de către cei care îl ţineau captiv cel puţin o dată, cu această ocazie.

Cu excepţia unui episod de la începutul anului 1945, când i s-a administrat „serul adevărului“ ca aşa-zis tratament pentru amnezie, acuzaţiile lui Hess că era sedat au fost tot timpul negate, fiind chiar folosite ca dovadă a instabilităţii sale mintale. Însă din autobiografia lui Fraser-Smith aflăm că acesta a fost drogat pentru a se realiza o copie a uniformei sale. De ce să fi dorit serviciile de securitate britanice să aibă o copie exactă a uniformei adjunctului?

Principalele surse de informaţii pentru această perioadă din viaţa lui Hess sunt documentele care se află acum la PRO din Kew sau în alte locuri, plus amintirile gărzilor sale care ies la iveală ocazional în presă şi cartea scrisă în 1947 de John Rawlings Rees.

În ceea ce priveşte perioada petrecută la Mytchett Place, Alexander ne-a pus la dispoziţie două seturi de documente: primul cuprindea acte originale referitoare la evaluarea psihiatrică a lui Hess, dintre care multe nu au fost publicate niciodată – şi de care ne vom ocupa mai târziu. Însă al doilea set este de o importanţă mult mai mare. Acesta scoate la iveală faptul că Hess a oferit informaţii

valoroase celor care îl ţineau captiv.

Documentul Amiralităţii

Printre documentele-cheie pe care ni le-a oferit Alexander s-a aflat şi un raport din partea Ministerului de Externe adresat Amiralităţii, care cuprinde o transcriere a unei conversaţii cu Hess ce a avut loc în 22 mai 1941, la douăsprezece zile după sosirea acestuia în Marea Britanie şi cu o zi înainte de a fi dus la Mytchett Place. Datat 28 mai, raportul poartă ştampilele STRICT SECRET şi SE TRANSMITE PERSONAL – A NU SE ÎNREGISTRA. Există o listă de circulaţie, care cuprinde nume de funcţionari superiori ai Amiralităţii, inclusiv pe cele ale amiralului-şef şi directorului Serviciului de Informaţii Navale. Cum aveam să observăm cu plăcere, copia care ne-a parvenit avea o notă scrisă de mână adresată directorului, din partea asistentului personal al acestuia, Ian Fleming, care spunea cam aşa:

„Aş dori să îţi vorbesc despre acest lucru.“ Raportul este rezumat astfel: „Extrase din conversaţia cu Hess din 22.05.41. Opinii cu privire la construirea submarinelor şi la războiul cu submarine al germanilor.“ Transcrierea este o traducere a discuţiilor dintre Hess („J“) şi cei doi ofiţeri MI6 de la Mytchett Place, „F“, comandantul închisorii (cu siguranţă, maiorul Foley), şi „B“, posibil misteriosul „căpitan Barnes“. Hess explică obiectivul naziştilor: învingerea Marii Britanii prin înfometare, realizând o blocadă de submarine. Era o abordare tipică, prin care se combina promisiunea unei recompense cu ameninţarea. Încerca să-i facă pe britanici să cedeze, convingându-i mai întâi că este inutil să opună rezistenţă pentru ca apoi să le prezinte oferta unor condiţii reciproc acceptabile. El subliniază cât de aproape ajunsese Germania de obiectivul său în Primul Război Mondial şi că, de data aceasta, se afla

pe o poziţie mult mai puternică. În vreme ce atunci bazele submarinelor se limitau doar la teritoriul Germaniei şi erau vulnerabile la atacurile Marinei Regale, atunci când încercau să treacă prin Canalul Mânecii, acum acestea se găseau pe coasta franceză a Atlanticului. În mod uimitor, Hess întăreşte avertismentul cu detalii despre dimensiunea flotei de submarine şi despre strategia Germaniei privind utilizarea ei, încercând în mod evident să îi convingă pe britanici că nu face ameninţări în van şi că faptele concrete erau de partea sa. El subliniază chiar în detaliu strategia lui Hitler:

> Ceea ce a anunţat führer-ul, războiul submarinelor, va veni. Iar, în al doilea rând, acum mai are de partea sa şi o întreagă forţă aeriană pe care o poate utiliza drept armă împotriva navelor de război, lucru pe care până acum nu l-a avut. În al treilea rând, mai este şi atacul forţelor aeriene asupra arsenalului marinei voastre militare. În al patrulea rând, atacul asupra porturilor, a punctelor de descărcare etc., întreprins de forţele armate, distrugerea depozitelor, a halelor, a materiilor prime, alimentelor etc., tot de către aviaţie...
>
> Aş dori să subliniez faptul că nu fac propagandă, ci că atunci când vă vorbesc despre aceste chestiuni, o fac în baza convingerii mele interioare; iar convingerea mea este că ar trebui să discutăm absolut deschis şi fără nici un fel de exagerare, astfel încât să avem o imagine cu privire la situaţia de ambele părţi şi un tablou real al acesteia; şi numai atunci vom putea găsi poate un mod rezonabil de a ajunge la o înţelegere.

N.I.D. 002707/41 MOST SECRET

D—51. (Revised—June, 1933.)

FROM WHOM	DATE
Foreign Office.	28.5.41.

MARKINGS TO BOARD.

A.C.N.S.(H)
A.C.N.S.
V.C.N.S.
1st Sea Lord
1st Lord

SUBJECT.

BY HAND NOT TO PASS THROUGH ANY REGISTRY.

Extracts from conversation on 22.5.41. with Hess. Views on German construction of submarines and submarine warfare.

FORMER

Referred to	Date	Referred to	Date	NOTATION ONLY Referred to	NOTATION ONLY Date
D.A./S.W.				D.	
D. of P.				D.A./S.T.	
D.O.D.(H)					
D.O.D.(P)					
D.N.I					

PA

D.N.I

G. S. 7831/1922.
Sta.47/33.

W. & A.K. & Co., Ltd.

MOST SECRET

~ date

ROUGH TRANSLATION

J: I know - by my intimate knowledge of these things I can guarantee you - that within a certain time, though I should not like to give the definite date, you will come to the point where you have the choice either to accept these limitations and put up with them, or to see England starve. Judging from the whole situation, I feel sure that it will come to that. And above all, England's prestige will then be severely hit - now it would not be hit so hard; because now there is an opportunity, just because I am here - here is an opportunity to be seized: on the other hand, if a day must come when England must capitulate, then, at the same time, England's prestige is mortally damaged.

F: You see, we cannot see ourselves beaten.

B: We can't believe that we can be beaten.

J: You may not believe it, but in this case History will decide. But I know, with absolute certainty: I should not have come otherwise, if I didn't know it so exactly. In 1917, as a result of the U-boat war, England was nearly at the point of having to give in. But compare the situation then and now. At that time we had thickly mined the German Bight, the Heligoland Bight that was continually being mined, and it became a base out of which hardly a ship could emerge. We couldn't get through the Channel, we could hardly get to the other side of it, and long cruises were therefore impossible; while now we are securely based from the northern point of Norway right down to Spain, with countless U-boat bases, from which of course we cannot be turned out. Secondly, we have the Channel. Even if it were mined, we are established on the other side; we have our U-boats on the other side - thirdly, entirely leaving aside the number of U-boats we possess, when the Führer sets about such a problem - whether it may be the Siegfried Line or rearmament in the air or anything else, then he does it in a big way. And so, too, there is no comparison in the time that's coming - the U-boat war has not yet begun in the way the Führer ....

F: The U-boat war hasn't yet begun?

J: Not properly. What the Führer has announced, the U-boat war, that will come. And secondly, there is the whole Air Force as a weapon against shipping, which he hadn't got at all before. Thirdly, there is the attack on your shipyards by the Air Force; fourthly the attack on the ports, unloading facilities, etc. by the Air Force, the destruction of stores, warehouses, raw materials, food stuffs, etc. by the Air Force. I've been to see the factories. During the winter the only trouble our factories had was what to do with the finished machines, because there was simply nowhere where they could be used. The losses, compared with the aircraft we possessed, were comparatively slight. In one, two days we made up a month's losses. Everything that was turned out in the other 28 days had to be stored somewhere because, you see, the crews were not yet trained. Because the Führer is almost exaggeratedly foresighted, the crews get an almost endless training.

You've no ...

Figura – Pagini din transcrierea discuţiilor cu Hess din 22 mai 1941, transmisă ulterior Amiralităţii

Hess se laudă cu rata de producţie a submarinelor, cu pregătirea echipajelor şi construirea bazelor subterane, într-o încercare evidentă de a-şi impresiona anchetatorii, confirmându-le astfel cele mai mari temeri cu privire la capacitatea militară a Germaniei. La acel moment, pierderile suferite de Marea Britanie în materie de flotă erau colosale, depăşind cu mult producţia. Dacă SUA nu ar fi intrat în război, cumplita profeţie a lui Hess s-ar fi îndeplinit mai mult ca sigur. Însă mai exista şi o altă implicaţie gravă: Hess îi mărturisise lordului Simon că Germania nu avea nici o intenţie de a invada Marea Britanie, deoarece Germania nu dorea să se complice având sub tutelă o Anglie aflată sub ocupaţie. Extrasul se încheie astfel:

> Te asigur că am venit aici dintr-un pur spirit umanitar internaţional; am simţit că lucrul este o nebunie, de vreme ce nu este necesar, aşa că m-am gândit că trebuie să încerce cineva să îl împiedice. Ceea ce este pe punctul de a se întâmpla acum, prin mobilizarea noilor aeroplane şi a echipajelor instruite pe care le vom pune în acţiune, sunt atacuri în comparaţie cu care cele anterioare nu vor părea decât umile încercări. Este oribil. În plus, se vor folosi bombe cu putere explozivă mai mare etc.

Este evident că Hess, care se exprima cu luciditate şi inteligenţă, credea că negociază cu reprezentantul Marii Britanii. Acesta este cu siguranţă numai unul dintre multele rapoarte distribuite diferitelor departamente militare şi guvernamentale, care arată că sosirea lui Hess în Marea Britanie era luată în serios, astfel încât tot ceea ce avea de spus acesta era adus la cunoştinţa persoanelor cele mai îndreptăţite să le afle, în cel mai mare secret.

Planul lui Hess

Oficial, în timpul perioadei petrecute în Marea Britanie,

Hess s-a întâlnit numai cu două persoane din guvern, lorzii Simon şi Beaverbrook. (Întâlnirea cu ducele şi cu un oficial civil, poate Ivone Kirkpatrick, din 13 mai, a fost strict neoficială.) După cum am văzut, lui Kim Philby i s-a spus că Hess se întâlnise cu Anthony Eden şi cu lordul Beaverbrook în primele zile de la sosire, însă nu am găsit nici o dovadă cu privire la acest lucru. Este clar că Simon şi Beaverbrook l-au vizitat pe Hess din ordinul direct al lui Churchill şi că nu există transcrieri oficiale ale discuţiilor (care au fost înregistrate în secret). Însă în ambele cazuri, lipsesc anumite fragmente. Este posibil ca până şi dovezile scrise să fi fost falsificate.

De asemenea, în dosarul oficial există un memoriu contrariant, datat 18 mai, semnat de unul dintre membrii personalului lui Churchill, J.M. Martin, şi trimis Ministerului de Externe. În el se relatează că un tehnician BBC confirmase că, în cazul în care Hess ar fi interogat în biroul premierului[83] sau în biroul lui Churchill de la Cabinet War Rooms, plasarea de echipamente de înregistrare audio[9] ar fi fost posibilă. Acest lucru demonstrează cel puţin faptul că a fost luată în consideraţie o întâlnire între prim-ministru şi locţiitorul führer-ului.

Motivul vizitei lui Beaverbrook, din 9 septembrie 1941, este destul de clar. Acesta urma să plece la Moscova, pentru o serie de întâlniri cu Stalin, şi dorea să se vadă cu adjunctul înainte, întrucât dictatorul sovietic l-ar fi întrebat cu siguranţă despre zborul lui Hess. În schimb, motivul vizitei lordului Simon din 9 iunie, la o lună după sosirea lui Hess, este mult mai neclar. Pare a fi o încercare de a scoate cât mai multe informaţii de la el, pretinzând că îi ia oferta de pace în serios. În definitiv, din postura de ministru de finanţe, Simon avea calitatea de a-l impresiona pe adjunctul führer-ului, iar din cauza faptului că nu era

83 Cabinet Room – locul de ședință al guvernului britanic pe Downing Street nr. 10 (n.red.)

membru al Cabinetului de Război, Churchill ar fi putut în orice moment să nege acuzaţia că el sau un membru al guvernului său ar fi negociat vreodată cu Hess, cel puţin din punct de vedere tehnic. Este evident că Churchill şi-a propus încă de la început să îl facă pe Hess să creadă că propunerile lui erau luate în serios. Această strategie este sugerată şi în raportul lui Kirkpatrick din 15 mai 1941,[10] iar Cadogan notează în jurnalul său că, în 19 mai, prim-ministrul a fost de acord cu planul conform căruia urmau să mimeze negocierea folosindu-se de Simon.[11] Încă o confirmare cu privire la acest lucru vine dintr-un memoriu, datat 20 mai 1941, trimis de Anthony Eden şi adresat lui Churchill:

> Ieri m-am întâlnit cu Simon şi cred că va fi de acord să preia misiunea despre care am discutat. A cerut un răstimp de 24 de ore ca să se gândească la această propunere. Am convenit că ar trebui ca el să precizeze clar că guvernul ştie despre această întrevedere, dar că nu ar trebui să indice o colaborare strânsă cu tine sau cu mine, ci dimpotrivă. Simon va fi pus în temă înainte de întrevedere, iar eu propun să îi scriem o scrisoare în care să menţionăm că noi doi am fi bucuroşi ca el să preia această misiune.
> Faptul va fi ţinut secret şi numai Cadogan şi cu mine vom avea cunoştinţă despre acest proiect.[12]

Chiar dacă, aşa cum se pare, întâlnirea cu Simon a fost o făcătură, ea a fost pusă la cale cu multă îndrăzneală. Simon a fost însoţit de Ivone Kirkpatrick, care a avut rolul de interpret, şi de câteva persoane care luau notiţe. De partea cealaltă, lui Hess i s-a permis să aibă un asistent, un stagiar german numit Kurt Maass. Deşi această întrevedere a fost ţinută departe de documentele oficiale, în rapoartele lui Foley, Simon este numit „negociatorul“[13], iar întâlnirea propriu-zisă, „conferinţă“.[14] În mod clar, Hess era lăsat să creadă că aveau loc adevărate negocieri de pace. (Într-adevăr, prezenţa lui Kirkpatrick, care fusese interpretul lui Chamberlain în negocierile de la München din 1938, l-ar fi încurajat pe Hess să creadă că misiunea sa

era luată în serios.)

Pentru această vizită s-au luat măsuri stricte de securitate. Faţă de gărzile şi personalul de la Mytchett Place, Simon şi Kirkpatrick au pretins că sunt doctorii Guthrie şi Mackenzie. Deşi s-au luat măsuri ca să nu se afle cine sunt cele două personaje, una dintre gărzi îşi aminteşte în jurnalul său că şi-a dat seama din întâmplare de adevărata identitate a lordului Simon, văzându-i numele în hârtiile prizonierului,[15] lucru care dovedeşte că Hess ştia cine vine să-l viziteze. O mare parte a personalului a fost ţinută departe de locul unde se aflau distinşii oaspeţi, astfel încât să nu apuce nici măcar să îi zărească.

Hess i-a spus lui Simon, aşa cum le spusese de altfel şi lui Hamilton şi lui Kirkpatrick, că mai devreme sau mai târziu Germania va învinge Marea Britanie, subliniindu-şi argumentele: nu va fi o invazie, dar, folosindu-se de forţa submarinelor şi a Luftwaffe, naziştii vor supune Insulele Britanice unei blocade şi vor înfometa ţara, silind-o să se supună. Hess a repetat că Hitler nu îşi dorise nici un moment un război cu Marea Britanie şi nu vedea nici un motiv pentru care acesta ar fi trebuit să continue. De asemenea, Hess a subliniat condiţiile unei înţelegeri reciproc avantajoase: Germania urma să aibă mână liberă în Europa, iar Marea Britanie, în imperiul ei; coloniile germane confiscate după Primul Război Mondial urmau să fie retrocedate; britanicii vor părăsi Iraqul şi vor încheia un armistiţiu cu Italia.[16]

Atunci când Simon a întrebat dacă Hitler ştia de misiunea lui Hess, adjunctul a răspuns în engleză: „Fără ca el să ştie“, adăugând apoi în germană: „*Absolut*!“ Apoi a mai diminuat din efectul acestor vorbe, râzând, deşi a continuat cu emfază: „Ceea ce am notat aici este ceea ce mi-a spus führer-ul în cadrul mai multor discuţii pe care le-am avut cu el.“ Simon a continuat, întrebându-l despre modul în care această propunere a naziştilor ar afecta alte ţări cum ar fi Norvegia şi Grecia, întrebare la care Hess a

răspuns categoric: „Führer-ul nu s-a pronunţat cu privire la acest lucru“, ceea ce presupune în mod evident că acesta se „pronunţase“ cu privire la alte chestiuni pe care le discutaseră.

Documentele de la PRO arată în mod clar că întâlnirea cu lordul Simon i-a fost prezentată lui Hess drept o negociere oficială. Mai mult, există o copie a transcrierii cu corecturi, adnotări şi clarificări scrise de mâna lui Hess, datată noiembrie 1941, ceea ce demonstrează că şi atunci Hess încă mai credea că merită să încerce să obţină pacea.[17]

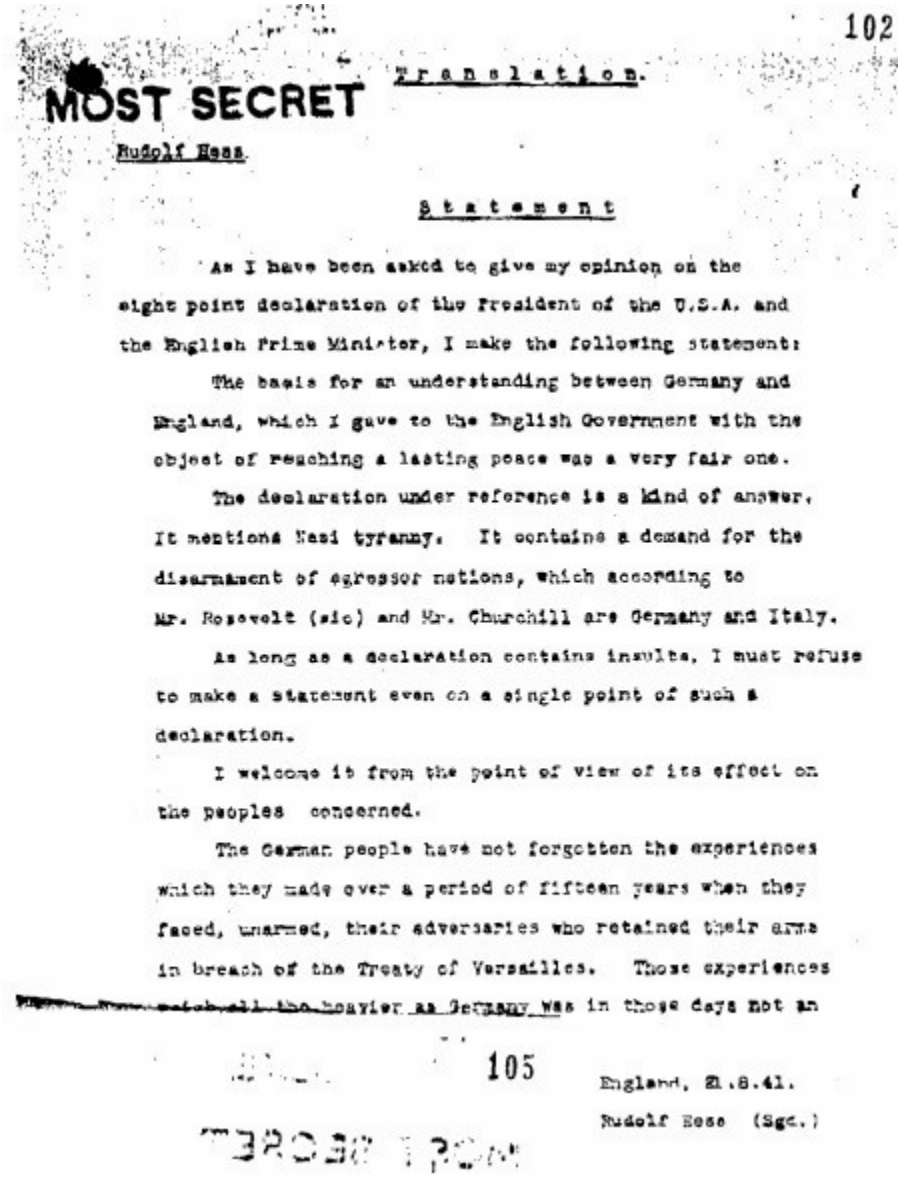

102

MOST SECRET

Translation.

Rudolf Hess

Statement

As I have been asked to give my opinion on the eight point declaration of the President of the U.S.A. and the English Prime Minister, I make the following statement:

The basis for an understanding between Germany and England, which I gave to the English Government with the object of reaching a lasting peace was a very fair one.

The declaration under reference is a kind of answer. It mentions Nasi tyranny. It contains a demand for the disarmament of agressor nations, which according to Mr. Roosevelt (sic) and Mr. Churchill are Germany and Italy.

As long as a declaration contains insults, I must refuse to make a statement even on a single point of such a declaration.

I welcome it from the point of view of its effect on the peoples concerned.

The German people have not forgotten the experiences which they made over a period of fifteen years when they faced, unarmed, their adversaries who retained their arms in breach of the Treaty of Versailles. Those experiences [illegible] which all the heavier as Germany was in those days not an

105

England, 21.8.41.

Rudolf Hess (Sgd.)

Figura – Document din dosarul PRO WO 208/4471 în care se arată că lui Hess i s-a cerut punctul de vedere asupra unor importante chestiuni de onoare de ordin diplomatic – şi, în consecinţă – că a fost indus în eroare despre adevăratul său statut, până în august 1941.

Atunci când Churchill a citit raportul lordului Simon cu privire la discuţia pe care o avusese cu Hess, s-a grăbit să califice propunerile din partea germanilor drept „efuziunile unei minţi bolnave“,[18] considerându-l pe prizonier nebun de legat. Deşi declaraţia lui Hess despre o blocadă iminentă a submarinelor, care ar duce la înfometarea Marii Britanii cu scopul de a o determina să se supună, nu a fost luată în consideraţie de Churchill, tabloul ilustra una dintre vulnerabilităţile pe care Anglia le avea la acel moment: adnotările de pe marginea documentului confirmă că lucrurile spuse de Hess erau cunoscute ca fiind o realitate. Deşi Churchill nu dorea să audă adevărul, era destul de neobişnuit pentru el să nege realitatea – pentru Marea Britanie, călcâiul lui Ahile era nevoia acută de a importa materiile prime vitale pe cale maritimă.

Deţinuţii misterioşi

Modul în care au fost trataţi cei doi germani martori la discuţia cu lordul Simon – Kurt Maass şi camaradul său, dr. Eduard Semelbauer – arată cât de departe au mers şi continuă să meargă autorităţile britanice pentru a păstra secretul cu privire la misiunea lui Hess. După cum am văzut, Hess a solicitat prezenţa acestor doi deţinuţi la prima sa întâlnire din Scoţia cu Ivone Kirkpatrick. Semelbauer, chimist de profesie, se născuse la München şi se stabilise în anii 1930 în Liverpool. Deşi nu era membru al Partidului Naţional-Socialist, în noiembrie 1939, când fusese arestat şi chestionat, fusese declarat un „aprig susţinător al lui Hitler“.[19] Celălalt deţinut, Kurt Maass, are o poveste mult mai interesantă. Născut la Hamburg în 1905, fusese membru al Partidului Naţional-Socialist şi al Auslandorganisation a lui Hess, începând din 1935. Din 1926 a locuit în Liberia şi în Africa de Sud, unde a lucrat

pentru o firmă germană de export, fiind în acelaşi timp o figură de marcă a AO.[20] În decembrie 1939, a fost reţinut în lagărul Huyton de lângă Liverpool. Extrem de curios este însă faptul că până şi raportul oficial asupra lui, întocmit pentru Ministerul de Externe în urma solicitării lui Hess ca el să fie prezent la întâlnire, se încheie astfel: „Se pare că nu există informaţii cu privire la modul în care a ajuns să fie arestat în această ţară“.[21] La fel de bizar este şi faptul că Sir Alexander Cadogan nota pe marginea raportului lui Kirkpatrick asupra solicitării lui Hess privind prezenţa celor doi deţinuţi: „Cred că Maass a fost eliberat recent. Dacă este aşa, s-ar părea că trebuie [*sic*] arestat din nou.“[22] Acest lucru demonstrează că şefului administraţiei civile din cadrul Ministerului de Externe îi era familiar numele lui Maass în 19 mai (dată care apare în dreptul notei de pe marginea documentului), întrebându-se de ce un nazist şi membru de marcă al AO fusese eliberat din închisoare.

Maass şi Semelbauer au fost aduşi la o bază militară din Ham Common, lângă Aldershot, şi pregătiţi să asiste la orice fel de întâlniri ale lui Hess, deşi există dovezi că a fost folosit doar Maass. Aşa cum se arată într-un memoriu oficial[23], după întâlnire ambii au fost închişi în celule separate, tot la Ham Common, în aşteptarea unei decizii cu privire la „soarta lor“. O săptămână mai târziu, s-a decis ca ei să fie ţinuţi împreună, dar cu interdicţia de a vorbi despre Hess în prezenţa gărzilor sau în apropierea acestora. (Celulele lor erau înţesate de microfoane, însă un raport din 25 iulie notează cu frustrare că, din cauza interdicţiei, cei doi vorbeau în şoaptă atunci când discutau despre Hess, motiv pentru care aceste discuţii nu puteau fi ascultate.[24]) Celor doi li se refuzase orice contact cu Crucea Roşie sau cu misiunea diplomatică elveţiană, la început fiindu-le interzis chiar şi accesul la scrisorile trimise prin intermediul Crucii Roşii.

Mai târziu însă li s-a permis să le primească, după ce ele

treceau prin filtrul cenzorilor.[25]

În 3 august, 1941, Maass şi Semelbauer au scris o petiţie către autorităţi, în care se plângeau de tratamentul la care erau supuşi, afirmând că fuseseră târâţi în afacerea Hess fără voia lor şi fără a avea vreo vină.[26] Mai târziu în acea lună, Churchill a decis că aceştia ar trebui să fie trimişi înapoi în tabăra de prizonieri, după semnarea unui angajament că nu vor dezvălui nimic referitor la implicarea lor în afacerea Hess.[27] Este de remarcat că memoriul lui Churchill afirmă că, de vreme ce ministrul de interne (care era responsabil cu prizonierii) nu fusese informat că aceştia au fost luaţi din tabără, nu exista nici un motiv pentru care să i se spună că vor fi mutaţi înapoi. Ceea ce demonstrează că deciziile în privinţa lui Hess erau luate de Churchill şi de Eden, nu de guvern. Dar, în ciuda instrucţiunilor prim-ministrului, evidenţele arată că în februarie 1942 Maas şi Semelbauer se aflau încă în detenţie. Ultima informaţie cu privire la ei este o notă care susţine că se luase decizia să fie trimişi într-un lagăr de pe insula Man, unde erau ţinuţi „naziştii nonreturnabili“ (o expresie fără îndoială eufemistică).[28]

În momentul în care am solicitat Comitetului Internaţional al Crucii Roşii de la Geneva să verifice în dosarele lor informaţii cu privire la cei doi prizonieri, a ieşit la iveală un lucru extrem de important. Potrivit arhivelor comitetului, Maass şi Semelbauer fuseseră transferaţi cu doar câteva zile înaintea zborului lui Hess.

În 7 mai, Semelbauer a fost mutat dintr-un lagăr din Lingfield, Surrey, iar în ziua următoare Mass, de la Huyton Camp, amândoi fiind trimişi în lagărul Knapdale din Lochgilphead, Scoţia, aproximativ la o oră distanţă de Dungavel.[29] Este cu siguranţă o coincidenţă mult prea mare că acei doi germani pe care i-a solicitat Hess au fost mutaţi în zonă cu numai câteva zile înainte de sosirea lui. Dosarele Crucii Roşii arată de asemenea că, în octombrie 1945, Semelbauer se afla încă în tabăra de la Ramsey, în

insula Man, dar ultima informaţie cu privire la Maass este cea referitoare la transferul său în acel lagăr, informaţie nedatată.

Nu mai există nici o informaţie cu privire la soarta lor ulterioară, iar mărturiile acestor doi martori vitali (în special cea a lui Maass) nu au ieşit niciodată la iveală. Ce s-a întâmplat cu ei după aceea este un mister.

Documentul de pace

În timpul cercetării sale, Peter Padfield a fost prezentat unei surse care a cerut să rămână anonimă, nepermiţându-i lui Padfield nici măcar să menţioneze cu ce se ocupă. Cunoscând legitimitatea informatorului său şi caracterul convingător al versiunii acestuia, Padfield i-a respectat rugămintea.[30]

Sursa a dezvăluit faptul că Hess adusese cu el propuneri de pace detaliate, în formă scrisă. Aflase despre acest lucru deoarece, la scurt timp după sosirea lui Hess, fusese rugat să se alăture unei echipe de traducători constituite de Ivone Kirkpatrick, pentru a lucra la acest document la sediul BBC din Portland Place, în centrul Londrei. Deşi iniţial, în original, documentul era în germană şi în engleză, se pare că guvernul a dorit să-i facă propria traducere. Din motive de siguranţă, fiecărui membru al echipei i s-a dat o secţiune, deşi sursa lui Padfield a reuşit la un moment dat să vadă întregul document. Kirkpatrick urma să-i raporteze lui John Colville, secretarul personal al lui Churchill, cu privire la acest demers. După cum am văzut, el era unul dintre puţinii care au avut acces la întreaga afacere Hess, încă de la început.

Informatorul lui Padfield a subliniat faptul că documentului i s-a acordat o atenţie deosebită. Acesta nu cuprindea o listă de solicitări sau de ameninţări, ci un set de propuneri detaliate menite să stea la baza unui tratat

între cele două ţări.

Documentul prezenta planurile Germaniei cu privire la expansiunea către est şi la conflictul cu Rusia şi definea sferele de influenţă ale Germaniei şi Marii Britanii. Deşi multe dintre propuneri ne sunt acum cunoscute, mai existau şi altele, care priveau zone din afara Imperiului Britanic, cum ar fi Canalul Suez. Aparent, documentul recunoştea că există zone ale lumii unde interesele lor ar putea intra în conflict şi afirma clar că Hitler privea URSS ca fiind în sfera de influenţă a Germaniei. Acest lucru este important deoarece era o chestiune care îi preocupase pe primii anchetatori ai lui Hess. Atât Kirkpatrick, în timpul primelor interviuri din Scoţia, cât şi Simon, în cadrul întâlnirii de la Mytchett Place din iunie, au dorit să ştie dacă Hess considera că Rusia se află în Europa sau în Asia şi dacă Hitler şi Hess credeau că intra automat în sfera de influenţă a Germaniei.

Sursa lui Padfield îşi aminteşte în special o expresie, folosită pentru a descrie atitudinea pe care Marea Britanie urma să o adopte în iminentul război ruso-german, „neutralitate binevoitoare“ (*wohlwollende Neutralität*).[31] Este relevant că această expresie apare atât în relatarea lui André Guerber, cu privire la documentele descoperite la Berlin în anul 1945, cât şi în articolul din 1943 publicat de *American Mercury*.

Dar ce s-a întâmplat oare cu propunerile detaliate de pace pe care informatorul lui Padfield pretinde că Hess le-ar fi avut asupra lui? Se pare că era un document voluminos, care cuprinde atât versiunea în limba engleză, cât şi pe cea în limba germană şi care cu siguranţă nu ar fi putut fi ascuns în buzunarele unui costum de pilot. Deşi este suspect faptul că inventarul lucrurilor care îi aparţineau lui Hess este încă secret, nici Daniel McBride nu face nici o menţiune cu privire la un astfel de document masiv, cum nici în celelalte mărturii despre evenimentele din 10 mai nu se face vreo referire la ceva de genul acesta.

Ştim că Hess a decolat cu o valiză care conţinea documente, însă de vreme ce, mai mult ca sigur, aceasta nu a rezistat prăbuşirii şi incendiului care a urmat, este greu de crezut că acolo s-ar fi aflat documentul în cauză. Este posibil ca documentul să fi fost trimis deja în Scoţia, poate prin intermediul Crucii Roşii, şi îl aştepta pe Hess să vină să îl ridice. Pe de altă parte, ar fi putut sosi mai târziu, după ce acesta ar fi aterizat în siguranţă. Acest scenariu ar putea clarifica o serie de trei incidente misterioase care s-au petrecut după sosirea lui Hess.

Primul a avut loc la trei zile de la venirea acestuia, în dimineaţa zilei de 13 mai, când un paraşutist a aterizat într-o pădure din apropiere de London Colney, Hertfordshire, în nordul Londrei.[32] La scurt timp după aceea, el a fost arestat (din pură întâmplare) de către un poliţist local, asupra sa găsindu-se 500 de lire sterline şi o mie de dolari, o hartă a Angliei de Est şi o busolă. S-a dovedit a fi un ceh din Regiunea Sudetă, pe nume Karel Richter. Judecat şi condamnat la moarte pentru spionaj, în 10 decembrie 1941 a fost executat prin spânzurare în închisoarea Wandsworth. Călăul care s-a ocupat de acest lucru a mărturisit mai târziu că dintre toţi condamnaţii pe care i-a lichidat, Richter a opus cea mai mare rezistenţă.[33]

Richter nu a dezvăluit niciodată motivele pentru care a sosit în Marea Britanie, însă în documentele oficiale se precizează că el adusese bani pentru a-i plăti pe membrii reţelei germane de spionaj. Cu toate acestea, data la care a aterizat nu este singura informaţie care îl leagă de afacerea Hess. Richter nu era doar un Obersturmbannführer în SS, ci şi aghiotant al lui Konrad Henlein, Gauleiter-ul nazist al Regiunii Sudete; înainte de ocupaţia germană el fusese şef al Sudeten Deutsche Partei (Partidul German al Regiunii Sudete) care milita pentru independenţa faţă de Cehoslovacia. Henlein, un vechi prieten al lui Karl Haushofer, era omul lui Hess, plătit direct de biroul adjunctului führer-ului, cu opt milioane de

coroane pe an.[34]

Pe 20 mai 1941, la zece zile de la sosirea lui Hess, un aparat Dornier 217 a decolat de la baza Luftwaffe din Aalborg, Danemarca. În mod surprinzător, evident conform unei înţelegeri cu britanicii, acesta a zburat fără nici un fel de probleme către aerodromul RAF de la Lincoln, unde pilotul Heinrich Schmitt a înmânat un pachet unui ofiţer RAF care îl aştepta, după care s-a întors la Aalborg.[35] Mai târziu, în timpul războiului, Schmitt s-a prezentat la RAF într-un bombardier Junkers Ju-88 echipat cu un nou tip de radar, cerând azil politic în Marea Britanie. Cu toate acestea, atunci când a fost intervievat în anii 1970, Schmitt a declarat că acţiunea din 1941 fusese de fapt o misiune oficială a Luftwaffe, adăugând: „A făcut parte din războiul cenuşiu[84] din acea vreme. Nu am fost singurul pilot german care a aterizat, conform unui aranjament, în Marea Britanie; în contrapartidă, mulţi piloţi britanici au aterizat în Germania, lucru cunoscut celor dintre ai noştri care trebuiau să ştie. Era bine cunoscut faptul că Hitler era pregătit să plătească un preţ mare pentru a face pace cu Marea Britanie, iar zborurile secrete au încetat doar atunci când am atacat Rusia, iar Marea Britanie şi Rusia au devenit aliaţi“.[36]

Lui Schmitt nu i s-a spus ce era în pachet, dar momentul în care a fost livrat sugerează faptul că acolo s-ar fi putut afla documentele privind pacea.

Cel de-al treilea incident neobişnuit a ieşit la iveală pentru prima dată în 1979, când colonelul John McCowen a relatat un eveniment care s-a petrecut în mai 1941.[37] La acel moment, McCowen era maior în efectivele comandantului Grupei 11[85], general-maior de aviaţie Trafford Leigh Mallory. În noaptea de 27 mai, Mallory l-a

84 Aluzie, probabil, la culoarea uniformei piloţilor germani şi a aeronavelor lor (n.red.)

85 Grupa – unitate în cadrul aviaţiei militare britanice RAF, compusă din şase până la zece escadrile (n.red.)

chemat pe McCowen şi i-a spus că se primise un mesaj din Germania pentru Grupa 11[38], ceea ce însemna că nu fusese interceptat, ci că era adresat grupului lui Mallory. Mesajul informa despre aterizarea unor paraşutişti SS lângă Luton, Bedfordshire, în timpul unui raid aerian. McCowen a primit ordin să mobilizeze în zonă o unitate antiaeriană şi să monteze reflectoare, pentru a-i intercepta, deoarece, aşa cum i se spusese, aceştia plănuiau să-l asasineze pe Hess.

Puţin după ora 3.00 dimineaţa, în ziua de 28 mai, a început raidul, conform planului descris în mesaj. Doi bărbaţi îmbrăcaţi în haine civile şi purtând arme asupra lor s-au paraşutat în apropiere de Luton Hoo. Aceştia au fost imediat arestaţi. Pe harta găsită asupra lor, erau marcate punctele Luton Hoo şi Dungavel.[39] Potrivit lui McCowen, cei doi au fost executaţi ulterior pentru spionaj, fără a mai fi judecaţi.

Asemenea poveştii lui Albert Heal, acesta este un incident extrem de ciudat, dar nu există nici un motiv evident pentru care McCowen să-l fi inventat, cum la fel de puţin probabil este ca el să se fi înşelat. Pe de altă parte, spre deosebire de ceilalţi spioni germani arestaţi, nu există nici un document referitor la judecarea sau executarea celor doi bărbaţi. Ceea ce ne duce cu gândul că fie capturarea şi executarea celor doi nazişti au fost muşamalizate foarte bine – variantă care ne face să ne întrebăm care ar putea fi motivele –, fie aceştia nu au fost niciodată executaţi. Ştim numai ceea ce i s-a spus lui McCowen mai târziu.

Poate că paraşutiştii veniseră în Marea Britanie într-o încercare disperată de a afla unde se află Rudolf Hess. Dar de ce să aleagă paraşutarea în apropiere de Luton Hoo? Casă în stil georgian, care aparţinea la acea vreme familiei omului de afaceri Sir Harold Wernher, Luton Hoo ar fi putut fi foarte bine centrul grupului pentru pace. Wernher era preşedintele filialei britanice a Electrolux Limited, deţinută de Birger Dahlerus, şi fusese unul dintre

organizatorii conferinţei de pace cu Göring, din august 1939. Avea strânse legături cu casele regale europene şi deopotrivă cu casa regală britanică – fiind un prieten apropiat al reginei Maria –, precum şi cu mari familii aristocratice (nepoata sa este actuala ducesă de Westminster). Sir Harold era căsătorit cu lady Anastasia Torby, nepoata ultimului ţar al Rusiei, înrudită cu aproape toate familiile regale din Europa. Importanţa sa este dovedită şi de faptul că prinţesa Elisabeta şi prinţul Philip şi-au petrecut noaptea nunţii, în noiembrie 1947, la Luton Hoo. În mai 1941, reşedinţa era cartierul general al Comandamentului de Est[86] (al cărui comandant-şef a fost înlocuit, aşa cum am văzut, cu o zi înainte de sosirea lui Hess), deşi familia Wernher mai ocupa încă o parte din ea. [40]

Poate că paraşutiştii nu încercau să îl găsească pe Hess, ci să-i contacteze pe membrii grupului britanic pro-pace de la Luton Hoo. În definitiv, mulţumită vălului de mister promovat de Churchill, Germania nu ştia prea multe despre ce se întâmplase de fapt cu Hess. Oricum, autorităţile britanice au reuşit încă o dată să le zădărnicească planurile.

Oricare dintre aceste evenimente ar fi putut reprezenta momentul în care s-a adus documentul pe care l-a văzut sursa lui Padfield; se pare că un astfel de document a existat cu siguranţă. În orice caz, se ştie că însuşi Hess a oferit un set specific de propuneri, pentru încheierea războiului dintre Marea Britanie şi Germania. Indiferent care au fost condiţiile – şi lăsând deoparte întrebarea dacă acestea ar fi putut sau ar fi trebuit să fie acceptate –, partea importantă este că Churchill a luat decizia unilaterală de a le respinge, fără a le prezenta cabinetului său, ca să nu mai vorbim de parlament.

---

86 Easter Command – (n.red.)

Churchill acţionează

Fără îndoială, în cele două luni de după sosirea lui Hess poziţia politică a lui Churchill s-a consolidat foarte mult. După opoziţia concertată cu care se confruntase în mai 1941, în luna iulie se simţea destul de sigur pe el pentru a face faţă la ceea ce Andrew Roberts numeşte „Noaptea cuţitelor lungi a lui Churchill“, în care şi-a curăţat aparatul administrativ de cei care nu îi sprijineau politicile, înlocuindu-i cu susţinători fideli.[41] Roberts pune în legătură decizia de a nu exploata capturarea lui Hess în scopuri propagandistice cu teama lui Churchill că exact acest lucru ar putea provoca o renaştere a grupului pro-pace de dinainte de război.[42] Cu toate acestea, credem că dovezile arată că acest grup nu a încetat niciodată să existe. Însă acum Hess se afla sub controlul lui Churchill. El spulberase planurile grupului pro-pace de a ajunge la o înţelegere negociată cu Germania şi miza lor, aceea de a-l înlătura pe Churchill de la putere. Cu o abilitate deosebită şi o strategie subtilă, Churchill avea să întoarcă situaţia şi mai mult în avantajul său.

Mai întâi aplicase tactica „biciului“, în care l-a folosit pe Hess drept armă împotriva oponenţilor săi, tactică demonstrată cu măiestrie în episodul extraordinar din Camera Comunelor petrecut la zece luni după sosirea lui Hess. Acum se confrunta din nou cu o opoziţie inflexibilă. Aceasta a fost ocazia în care Churchill a lăsat pentru prima dată să-i scape anumite detalii cu privire la afacerea Hess, contextul în care a făcut acest lucru fiind extrem de grăitor. În ianuarie 1942, după ce s-a întors de la o întâlnire cu noul său aliat, Roosevelt, Churchill a venit în întâmpinarea criticilor săi, care îl acuzau de vânzarea Marii Britanii către Statele Unite, solicitând încă o dată un vot de încredere pentru el şi guvernul său. În discursul în care a solicitat votul impunând modalitatea de vot *three-*

line whip[87], a pomenit în mod cu totul neaşteptat de Rudolf Hess, spunând că acesta venise în Anglia aşteptându-se să găsească o facţiune anti-Churchill care dorea să facă pace cu Hitler. Era prima dată când faptul era făcut public, iar mesajul era clar – un avertisment adresat grupului pro-pace. Churchill le spunea, de fapt: „Ştiu totul despre voi şi despre complotul lui Hess, aşa că hai să facem o înţelegere. Dacă votaţi acum în favoarea mea (şi continuaţi să mă sprijiniţi), veţi putea rămâne acolo unde sunteţi. Dacă nu vă supuneţi, să nu vă aşteptaţi la mila mea.“ Churchill ştia că, pentru anumite figuri marcante, chiar şi numele lui Rudolf Hess, rostit de el în acest context, ar fi fost imediat perceput ca o ameninţare.

Când prim-ministrul a anunţat votul de încredere, a avut grijă de asemenea să precizeze că orice mic indiciu cum că parlamentul nu ar fi în totalitate în favoarea lui ar fi „mediatizat în toată lumea“ şi exploatat în scop de propagandă de către inamic.[43] Premierul dorea să sugereze că şi dacă membrii parlamentului nu erau de acord cu politicile sale, ei ar fi trebuit să se abţină, atunci când venea vorba despre binele Marii Britanii. Mai semnificativ este faptul că a continuat să joace cartea lui Hess, pentru a-şi păstra propria poziţie, ameninţând din nou partida pro-pace. Răspunzând la o interpelare adresată de parlamentarul de stânga Emmanuel Shinwell, în care acesta întreba dacă va fi sau nu un veritabil vot liber (caz în care membrii parlamentului puteau vota aşa cum le dicta conştiinţa), premierul a spus că nu şi că se va respecta tehnica *three-line whip*. Apoi a continuat:

> Trebuie să ne amintim, de asemenea, părerea străinilor despre ţara noastră şi despre modul în care procedează ea. Atunci când Rudolf Hess a aterizat aici, acum câteva luni, el credea cu tărie

87 În sistemul parlamentar britanic, obligativitate a parlamentarilor de a fi prezenţi la vot şi de a vota aşa cum le-o cere şeful partidului din care fac parte; absentarea sau nesupunerea este drastic pedepsită. (n.red.)

că nu era nevoie decât să aibă acces în anumite cercuri din această ţară pentru ca gruparea pe care el o numea „clica lui Churchill“ să fie alungată de la putere şi pentru ca un nou guvern să fie instituit, un guvern cu care Hitler să poată negocia o pace generoasă... Pot să te asigur că de când am revenit în această ţară am primit analize din partea a numeroase guverne şi informări cu privire la propaganda care se face în mai multe ţări, toate învârtindu-se în jurul întrebării dacă actualul guvern al Majestăţii Sale va fi sau nu răsturnat de la putere. Acest lucru ni se poate părea absurd, însă venind din gura străinilor, este dureros şi împotriva intereselor şi eforturilor noastre comune. În aceste condiţii, nu cer favoruri personale speciale, dar Camera sunt sigur că va dori să îşi exprime în mod clar poziţia şi de aceea mă alătur străvechii doctrine parlamentare care promovează dezbaterea liberă şi votul corect.

Membrilor grupului pro-pace li se transmitea un mesaj foarte clar. Pe de altă parte, Churchill nu recurgea la represalii împotriva celor implicaţi în planul Hess. Într-adevăr, a oferit unor personaje-cheie, cum ar fi lordul Beaverbrook, roluri importante în evenimentele care au urmat zborului. În iulie 1941, atât Hamilton, cât şi ducele de Kent au fost promovaţi (la gradul de colonel, respectiv de general de flotilă). De asemenea, Churchill l-a plasat pe Hess în grija lui Sir Stewart Menzies.

Dar ce avea de gând Hamilton în zilele şi săptămânile de după sosirea lui Hess? Denis C. Bateman[44] precizează că, până la data de 1 iulie 1941, acesta nu şi-a reluat postul deţinut la Turnhouse, în timp ce propria mărturie a lui Hamilton afirmă că în această perioadă a fost ataşat la „Ministerul Aviaţiei cu însărcinări speciale“.[45] Jurnalul ducelui din arhivele Hamilton dezvăluie faptul că acesta a petrecut următoarele două săptămâni zburând prin ţară cu un avion Hurricane. Traseul acestor călătorii ale sale sugerează că încerca să ia legătura cu membrii aristocraţiei implicaţi în planul de pace. Întorcându-se la Londra în 15 mai, cu raportul lui Kirkpatrick, a luat cina alături de fratele său, Nigel (Geordie), de Kenneth Lindsay şi de un anume „W.W.“, un asociat necunoscut. În ziua

următoare, a luat prânzul cu regele şi s-a cazat la Albury, lângă Guildford, la una dintre proprietăţile ducelui de Northumberland.

În 18 mai, a zburat către aerodromul din Old Sarum, Salisbury. În dreptul acestei date, în jurnalul său este notat „Leigh Mall“, ceea ce nu se poate referi decât la o întâlnire cu Sir Trafford Leigh Mallory, general-maior de aviaţie, care, aşa cum am văzut, nouă zile mai târziu, primea un mesaj din Germania, prin care era informat despre sosirea a doi ofiţeri SS la Luton Hoo. Apoi Hamilton notează că a cinat cu „W“ şi cu „B“ care, deducem din context, ar fi probabil „Winston“ şi „Brendan“ (Bracken). După ce a stat vreme de două nopţi la hotelul Dorchester, a zburat la RAF Acklington, în apropiere de Alnwick, încheindu-şi traseul la Church Fenton, lângă New York, unde se afla fratele său, David, şi la Woolsington, lângă Newcastle, unde locuia lordul Eustace Percy. Înainte de a se întoarce la Turnhouse, a rămas la Lesbury, pe domeniul ducelui de Northumberland, timp de opt zile.

Pare evident că Hamilton zbura prin ţară, contactându-i pe membrii grupării pro-pace, posibil pentru a-i informa cu privire la cazul Hess. În această etapă, lucrul nu s-ar fi putut face fără ştirea lui Churchill. După câte se pare, Hamilton trimitea un mesaj din partea prim-ministrului, dar oare reprezenta el o ameninţare referitoare la iminenta implementare a Regulamentului 18b? Oricât de curios ar părea, probabil că nu. Strategia lui Churchill nu pare să fi fost aceea de a-şi confrunta oponenţii în mod direct, ci mai degrabă de a lăsa cumva în aer ameninţarea Regulamentului 18b, încercând între timp să îi convingă că ar putea fi pe cale de a se angaja în negocieri de pace serioase cu locţiitorul führer-ului. Aşadar, nu numai Hess era cel indus în eroare când credea că Churchill va colabora, ci şi grupul pro-pace. Iar acest lucru îi oferea premierului timpul necesar pentru a-şi calcula mişcarea următoare. De fapt, Churchill reuşise să-l „transforme“

atât de repede şi de total pe ducele de Hamilton, încât chiar şi Comitetul XX s-ar fi înverzit de invidie.

Filiera Barbarossa

Churchill l-a folosit în avantajul său pe Hess şi dincolo de situaţia din plan intern. L-a exploatat pentru a-şi atinge unul dintre obiectivele sale majore, alianţa cu Uniunea Sovietică de sub conducerea lui Stalin. Drumul către acest obiectiv a fost pavat de operaţiunea Barbarossa a lui Hitler.

Conform versiunii general acceptate, între zbor şi operaţiunea Barbarossa nu exista nici un fel de legătură. Cum ar fi putut exista, de vreme ce Hess nu ştia nimic despre planurile pentru Rusia? Cu toate acestea, o interpretare obiectivă a faptelor dezvăluie faptul că ambele evenimente erau strâns legate între ele. Lordul Beaverbrook a afirmat fără echivoc, în mai multe rânduri după război, că Hess venise să negocieze pacea cu Marea Britanie cu scopul exact de a-i permite Germaniei să atace URSS.[46] Acest lucru i l-a spus şi lui Stalin, în timpul vizitei sale la Moscova din noiembrie 1941, când i-a prezentat dictatorului sovietic o copie a documentului scris de Hess la Mytchett Place, cu privire la situaţia Rusiei.[47] Această părere era împărtăşită şi de Sir Stewart Menzies, şeful MI6.[48] Dacă exista cineva în Marea Britanie care să ştie întregul adevăr despre misiunea adjunctului führer-ului, aceştia erau Beaverbrook şi Menzies. Este greu să nu ajungem la concluzia că zborul lui Hess şi operaţiunea Barbarossa făceau parte din acelaşi plan.

Mulţi istorici au susţinut că Hess nu ştia nimic despre Barbarossa din cauza „căderii sale în dizgraţie“, el fiind practic un outsider în care Hitler nu mai avea încredere. Dar „căderea“ nu a avut loc niciodată. Nu numai că Hess l-a reprezentat pe Hitler la Consiliul de Război al celor şase,

în cadrul căruia s-a pus la cale întreaga strategie de război a Germaniei, ci mai mult, doi dintre cei mai apropiaţi oameni ai lui Hess – Alfred Rosenberg şi Martin Bormann – au fost iniţiaţi în cele mai secrete planuri cu privire la operaţiunea Barbarossa, la începutul lunii aprilie.[49] Şi cum Bormann era adjunctul lui Hess, este de necrezut că Hess nu avea cunoştinţă despre aceste planuri.

Imediat ce Hess a sosit în Marea Britanie, guvernul Churchill şi-a făcut o prioritate din a încerca să afle ce ştia acesta despre planurile exacte ale lui Hitler cu privire la URSS, deoarece deschiderea unui al doilea front ar fi fost un colac de salvare pentru Anglia, chinuită de război şi din ce în ce mai disperată. Ivone Kirkpatrick s-a dus să-l interogheze pe Hess în Scoţia, exact cu acest obiectiv în minte, la fel cum a făcut-o şi lordul Simon la Mytchett Place, în 9 iunie. Se spune că Kirkpatrick a raportat faptul că Hess negase că Hitler urma să lanseze un atac asupra Uniunii Sovietice, dar că recunoscuse că Germania urma să îi facă lui Stalin „anumite solicitări“ care, dacă nu se rezolvau prin negociere, ar fi trebuit obţinute prin război.

Planificarea operaţiunii Barbarossa a implicat o campanie masivă de manipulare, care a fost mai târziu repetată de Aliaţi înaintea Zilei Z, cu scopul de a ascunde mobilizarea trupelor pentru ceea ce avea să fie cea mai mare ofensivă din istoria militară. O parte din această uriaşă campanie de manipulare a fost reprezentată, cum am văzut, de aşa-zisele pregătiri pentru invadarea Marii Britanii, operaţiunea Leul-de-Mare. O altă parte a planului, care a căpătat o importanţă mai mare odată cu misiunea lui Hess, a fost răspândirea unor informaţii eronate care lăsau să se înţeleagă că Hitler intenţiona să încerce o negociere cu ruşii, înainte de a le ataca teritoriul.[50] Deşi poate părea incredibil, Stalin a căzut în această capcană, motiv pentru care a fost surprins de operaţiunea Barbarossa, în ciuda avertizărilor.

În opinia unora dintre cercetători, o întrebare importantă

este dacă Hess a fost convins să le dezvăluie anumite informaţii britanicilor, în special despre data lansării operaţiunii Barbarossa. Pare puţin probabil, din mai multe motive întemeiate. Ce avantaj i-ar fi oferit acest lucru lui Hess? Dacă Churchill ştia sigur că URSS urma să fie atacată, cu siguranţă că acest lucru ar fi fost un motiv în plus să nu încheie pacea, iar nu unul care să îl încurajeze să semneze aranjamentul. Dar poate că Churchill nu avea nevoie de informaţiile din interior pe care le-ar fi deţinut Hess. Se pare că, în urma descifrării unor mesaje germane, Churchill intuise intenţiile lui Hitler încă din martie 1941, dându-şi seama că ofensiva fusese plănuită iniţial pentru luna mai, iar apoi amânată până în iunie.[51] Având în vedere că momentul se apropia, sursele de informaţii britanice au înteţit cercetările privind planurile germane, până când au fost siguri că ofensiva va începe la sfârşitul de săptămână din 21-22 iunie. (Ambasadorul britanic la Moscova, Sir Stafford Cripps, dădea încă din 24 aprilie – cu şase zile înainte ca Hitler însuşi să se decidă – ca momentul cel mai probabil data de 22 iunie.[52]) Dacă Hess ar fi dezvăluit vreo informaţie, aceasta nu ar fi servit decât ca să confirme ceea ce britanicii ştiau, sau măcar suspectau deja, mulţumită nu unui glob de cristal, ci modului straniu în care Churchill reuşea să înţeleagă cum funcţiona mintea lui Hitler. Fiind amândoi captivaţi de sentimentul propriului destin istoric, Churchill a simţit că 22 iunie avea o rezonanţă puternică: pe lângă faptul că reprezenta solstiţiul de vară în emisfera nordică, exact în aceeaşi zi a anului 1812 Napoleon atacase Rusia.

David Irving a demonstrat că data operaţiunii Barbarossa le-a fost dezvăluită britanicilor şi americanilor la începutul lunii iunie, de către Hermann Göring, prin intermediarul suedez Birger Dahlerus.[53]

Demonstraţia se bazează pe faptul că la 1 iunie, imediat ce Hitler l-a informat despre Barbarossa, Göring s-a întâlnit cu Dahlerus la Berlin. Potrivit lui Irving, suedezul îi

avertizase pe diplomaţii britanici şi americani cu privire la iminentul atac. Dacă este adevărat, acest lucru este uluitor. De ce tocmai Göring să fi dorit să-i avertizeze pe britanici, ştiind că, la rândul lor, aceştia l-ar fi avertizat pe Stalin? Istoricul american Barton Whaley a putut clarifica acest aspect, demonstrând că Göring i-a dat lui Dahlerus o listă a solicitărilor care se presupune că ar fi urmat să fie trimise Rusiei, înainte de demararea oricărei acţiuni militare.[54] Cu alte cuvinte, Dahlerus a primit informaţii eronate. Exact aceeaşi abordare a fost urmată şi de Hess în momentul în care a fost interogat de Kirkpatrick, ceea ce arată că el şi Göring acţionau conform aceluiaşi plan.

Deşi Churchill era convins că germanii plănuiau să atace Rusia în vara anului 1941, dacă îl încuraja pe Hitler să creadă că propunerile de pace ale lui Hess erau luate în serios, asta ar fi garantat, mai mult ca sigur, că führer-ul îşi urma planul de atac. Mediatizarea informaţiilor cu privire la capturarea lui Hess şi la misiunea sa l-ar fi putut face pe Hitler să aibă îndoieli; în definitiv, chiar dacă el ar fi negat orice legătură cu misiunea lui Hess, sovieticii ar fi putut vedea în aceste informaţii o avertizare că li se pregătea ceva. Churchill dorea cu disperare ca atacul să aibă loc cât mai repede, pentru a scoate Marea Britanie din vizor. În cazul în care Hitler ar fi şovăit, anumite semnale care să arate că Marea Britanie lua în serios propunerile de pace l-ar fi ajutat să se decidă mai repede. Dacă Hitler ar fi continuat sau nu operaţiunea Barbarossa, indiferent de circumstanţe, rămâne încă o întrebare fără răspuns. Având în vedere îndârjirea cu care se ambiţiona să distrugă bolşevismul şi pe toţi slavii odată cu el, pare puţin probabil să-l fi putut ceva împiedica să-şi atingă obiectivul final (cu toate că Barbarossa ar fi putut fi amânată). Dar poate că modul viclean în care Churchill s-a folosit de Hess a grăbit lucrurile.

Oricum, există o chestiune asupra căreia zborul lui Hess a avut, fără îndoială, un efect profund.

Jocul american

Un alt aspect de care depindea întregul joc al lui Churchill era un mai mare angajament din partea Statelor Unite faţă de Marea Britanie, în forma concretă a furnizării de armament şi, într-un caz ideal, a intrării lor în război în calitate de aliat. Încă de la început, Marea Britanie fusese dependentă de echipamentul militar furnizat de americani. Dar dacă Marea Britanie dorea să se asigure în continuare de asistenţa SUA, avea mai întâi de depăşit un obstacol uriaş: poporul american era profund izolaţionist. Americanii nu vedeau motivele pentru care ar fi trebuit să se implice în problemele altor popoare, mai ales că nu-şi reveniseră încă după durerea pierderii unui mare număr de tineri în Primul Război Mondial. Într-adevăr, la doi ani de la dezlănţuirea războiului lui Hitler în Europa, în octombrie 1941, un sondaj Gallup arăta că numai 17% dintre americani erau în favoarea intrării într-un război cu Germania.[55] Curentul izolaţionist era atât de generalizat, încât până şi congresul luase o serie de măsuri restrictive – legile neutralităţii, care interziceau orice formă de comerţ cu naţiunile care ar fi fost implicate în război. Cu toate acestea, în 1937, la iniţiativa lui Roosevelt, ele au fost amendate, interdicţia fiind restrânsă doar la furnizarea de muniţie. Aşadar, în momentul în care Marea Britanie a declarat război Germaniei, furnizarea de armament american a încetat. Din fericire pentru eforturile de război ale britanicilor, Roosevelt a reuşit din nou să impună nişte modificări ale legislaţiei, care permiteau Americii să furnizeze şi muniţie.

Situaţia a atins un punct culminant în octombrie 1940, când Trezoreria l-a informat pe Churchill că în trei luni de zile ţara nu va mai avea banii necesari achiziţionării de armament din America.[56]

Drept răspuns, Roosevelt a promovat Legea împrumutului şi închirierii, care a fost adoptată în 11 martie 1941. Aceasta prevedea că SUA vor oferi muniţie şi alte provizii pe credit, la un anumit preţ. Marea Britanie a trebuit să fie de acord să cedeze aur în valoare de 50 de milioane de dolari, din Africa de Sud, şi să vândă unui consorţiu de bancheri una dintre cele mai de succes companii cu sediul în America, American Viscose (o filială a Courtaulds). Consorţiul, la rândul lui, nu a pierdut nici un moment şi a vândut-o pentru un profit considerabil.[57]

Mulţi politicieni au avut suspiciuni cu privire la interesele americanilor. Lordul Beaverbrook şi-a exprimat frustrarea într-un memoriu, adresat lui Churchill în 20 februarie 1941, în care spunea:

> Antreprenorii din Statele Unite ne au la mână cu comenzi imense de armament. Nu se poate aştepta de la noi să plătim mai mult decât avem.
> Aceşti antreprenori americani au fost lăsaţi să creadă că după ce Legea împrumutului şi închirierii va trece de congres, vor fi plătiţi de către guvernul american. Dacă aşa stau lucrurile, atunci guvernul american trebuie să se lupte cu propriii antreprenori. Nu este posibil ca ei să se ascundă în spatele dificultăţilor financiare.
> Argumentul prezentat de lordul Halifax a apărut, într-o formă sau alta, în toate negocierile noastre cu Statele Unite.
> Ni s-a spus că dacă vom fi de acord cu limita de douăsprezece mile pentru apele teritoriale ale SUA, va fi bine. Noi am fost de acord, dar nu a fost bine.
> Ni s-a spus că dacă vom pune capăt exporturilor de băuturi alcoolice dinspre Imperiu către Statele Unite, acest lucru va reprezenta o îmbunătăţire importantă a relaţiilor noastre cu America. Şi nu a fost aşa.
> De asemenea, ni s-a spus că dacă facem pace cu Irlanda, ar fi urmat să ne bucurăm de protecţia permanentă din partea Americii. Noi am făcut exact ce ni s-a spus. Dar acest lucru nu ne-a adus nici un fel de sprijin din partea Irlandei şi prea puţină încredere în America.
> Dacă am fi stabilit datoria de război chiar şi la un preţ de cinci cenţi pentru un dolar, am fi avut aprobarea totală din partea Statelor Unite. Ne-am angajat în această datorie şi nu am reuşit

decât să ruinăm Anglia şi să fim abuzaţi de America.
Am fost încurajaţi de americani să rupem alianţa cu Japonia. Şi am făcut acest lucru. Dar iată unde ne-a adus această decizie. Japonezii au devenit cei mai aprigi duşmani ai noştri. Iar americanii, cei mai aprigi creditori ai noştri.
Acum Roosevelt şi (Wendell) Willkie (oponentul politic al lui Roosevelt, devenit trimis special) ne spun că dacă înfruntăm Germania, totul va fi bine. Şi aşa facem. Dar am face-o mult mai bine dacă am şti că atunci când vom avea nevoie, poporul nostru va fi susţinut.
Dacă oferim totul, câştigăm foarte puţin sau chiar nimic pentru îmbunătăţirea situaţiei noastre actuale.
Înfruntaţi-i pe democraţi![58]

După incidentul de la Dunkerque, Churchill a susţinut un discurs în care a afirmat că Marea Britanie va continua să lupte „până când Dumnezeu va dori ca Lumea Nouă, cu toată puterea şi energia ei, să reuşească să salveze şi să elibereze Lumea Veche.“[59] În loc de „Dumnezeu“ trebuie să citim „Roosevelt“.

În mai, 1941, Marea Britanie, cu extrem de puţine resurse, se zbătea să supravieţuiască, iar nevoia unui ajutor din partea americanilor era mai mare ca niciodată. Churchill dorea, în special, ca marina Statelor Unite să escorteze convoaiele britanice care aduceau provizii traversând Atlanticul, deoarece submarinele germane provocau pagube extrem de mari (lucruri pe care Hess nu pierduse ocazia de a le repeta în faţa celor care l-au capturat). Implicarea americanilor nu numai că ar fi ajutat la înlesnirea drumului pentru convoaie. În cazul în care navele americane ar fi fost scufundate, acest lucru ar fi sporit şansele ca SUA să intre în război, aşa cum s-a întâmplat şi în 1915, când Statele Unite au fost gata să se alăture Aliaţilor, după scufundarea navei *Lusitania*.

Disperarea lui Churchill transpare şi într-un mesaj pe care acesta i l-a transmis lui Roosevelt în 3 mai 1941, cu doar o săptămână înainte de sosirea lui Hess. În el pledează pe lângă preşedintele american în favoarea unui ajutor pentru Marea Britanie:

> Domnule Preşedinte, sunt sigur că nu mă veţi înţelege greşit dacă vă voi spune exact ce gândesc. În opinia mea, un singur lucru ar putea contrabalansa pesimismul din ce în ce mai mare din Turcia, Orientul Apropiat şi Spania, iar acela ar fi dacă Statele Unite ni s-ar alătura, ca putere beligerantă.[60]

Mândria sau poate patriotismul lui Churchill îl împiedica să recunoască faptul că acest „pesimism din ce în ce mai mare“ se manifesta mult mai aproape de Anglia.

La sosirea lui Hess, reacţia cercurilor industriale şi financiare americane a fost una de spaimă. Sau, aşa cum spunea Irving, Wall Street „s-a cutremurat“.[61] O mare parte din industria americană era angrenată în furnizarea către Marea Britanie de armament, blindate, nave, aparate de zbor şi alte materiale esenţiale în timp de război. Iar dacă războiul dintre Marea Britanie şi Germania s-ar fi sfârşit, efectul asupra economiei americane ar fi fost catastrofal. Industriaşii îşi exprimau cu convingere temerile în faţa lui Roosevelt, iar oficialii britanici din America le raportau la Londra, asigurându-se că Churchill era pe deplin conştient de ele. Un mesaj oficial, datat 19 iunie, suna astfel:

> Faptul că nu s-au oferit nici un fel de informaţii cu privire la locul unde se află Hess, decizia prim-ministrului de a nu face nici o declaraţie oficială, discreţia cu privire la vizita lui Winant (ambasadorul SUA) la Washington, suspendarea temporară a raidurilor aeriene de ambele părţi şi vizita privată a lui Kirkpatrick în Irlanda[62] s-au combinat în mintea publicului, transformând evenimentele de după cazul Hess într-o serie de paşi către o pace negociată.
> Rezultatul cel mai evident a fost faptul că în mintea unor industriaşi s-a născut îndoiala asupra oportunităţii unor investiţii pentru extinderea producţiei, de teama că aceste negocieri de pace despre care se zvonea să nu se dovedească a fi o realitate.[63]

În acelaşi mesaj se face referire şi la „sentimentul de nelinişte şi de incertitudine“ cauzat de posibilitatea încheierii unui acord de pace.

Am văzut deja că Roosevelt plănuia să ţină un discurs important în 14 mai, în aşteptarea căruia se născuseră speculaţii cu privire la un Act de unire între Marea Britanie şi SUA. Însă pe 12 mai, la două zile după sosirea lui Hess, Roosevelt şi-a anulat discursul. O analiză mai atentă a evenimentelor din acea vreme arată că nimic din ceea ce se întâmplase nu putea constitui un motiv pentru această modificare de plan... cu excepţia faptului că Hess sosise în Marea Britanie. Ziarul *New York Times* scria că anularea discursului era direct legată de sosirea lui Hess în Anglia, deoarece Roosevelt avea nevoie de ceva timp pentru a analiza cum putea modifica acest eveniment evoluţia conflictului armat.[64]

Două zile mai târziu, Roosevelt i-a telegrafiat lui Churchill, întrebându-l dacă Hess vorbea şi, dacă da, ce anume spunea, în special despre America.[65] Churchill a ordonat Ministerului de Externe să pregătească un rezumat al „segmentului de conversaţie“ din interviurile lui Kirkpatrick cu adjunctul. Churchill a folosit apoi acel rezumat pentru a-i răspunde lui Roosevelt, trei zile mai târziu. Premierul britanic a accentuat faptul că Hess nu prezenta „semnele obişnuite de nebunie“ – precizare care evident avea drept scop să contracareze mesajele transmise de germani şi să sublinieze că spusele lui Hess erau tratate cu cea mai mare seriozitate. Răspunsul mai preciza şi că:

> Hess ne-a dat impresia că fusese convins că Germania trebuia să câştige războiul, însă pe parcurs şi-a dat seama că acest conflict va dura mult şi va implica pierderi de vieţi omeneşti şi distrugeri. Părea să creadă că dacă ar fi putut convinge poporul din această ţară că există posibilitatea unui acord, s-ar fi putut pune capăt războiului şi s-ar fi prevenit suferinţa inutilă.

Acest mesaj îi spunea lui Roosevelt că Hess îi oferise posibilitatea de a alege între sfârşitul războiului şi un conflict care ar fi putut dura câţiva ani buni. Bineînţeles că a doua ar fi fost opţiunea preferată de industria americană.

Apoi Churchill a exprimat ideea că, în ciuda opoziţiei sale personale, s-ar fi putut ajunge la un acord de pace: „Dacă este să-i dăm crezare, se aştepta să-i întâlnească pe membrii unei «mişcări propace» din Anglia, pe care i-ar fi ajutat să răstoarne actualul guvern la putere.“ Deşi Churchill nu lua în serios aceste lucruri în mesajul său, ştia că Roosevelt cunoştea faptul că mişcarea pro-pace era o realitate, întrucât oficialii săi de la Londra îl informaseră despre aceasta. În decembrie 1940, ataşatul militar al SUA îi raportase preşedintelui că guvernul era „oricând gata să semneze un acord.“[67] Iar acum, odată cu sosirea lui Hess, acest „acord“ părea să devină o posibilitate reală, cel puţin prin prisma a ceea ce prezenta Churchill. Temerea cea mare era că, în cazul în care Churchill ar fi fost răsturnat de la putere, guvernul care avea să vină ar fi putut să nu fie nici pe departe atât de proamerican.

Churchill acorda o mare importanţă lucrurilor spuse de Hess cu privire la „blocada“ realizată de submarine asupra insulelor britanice: „Ofensiva submarinelor şi cea aeriană vor continua până când aceste insule vor rămâne fără provizii. Şi chiar dacă ele vor capitula, dar Imperiul Britanic va continua să se opună, blocada asupra Angliei nu se va opri, chiar dacă acest lucru va însemna ca până şi ultimul locuitor al ei să moară de foame.“ Se consolida astfel convingerea lui Churchill că era absolut necesar ca marina SUA să contribuie la apărarea convoaielor britanice.

În ceea ce priveşte declaraţiile pe care le-ar fi făcut Hess cu privire la America, Churchill afirmă cu viclenie că ele nu au fost decât „remarci compromiţătoare despre ţara dv. şi despre adevăratul ajutor pe care ni l-aţi putea oferi“. După cum ne amintim, Hess îi spusese lui Kirkpatrick că America nu dorea ca Marea Britanie să facă pace cu Germania, deoarece era în interesul ei ca războiul să continue, şi avertizase că SUA doreau să „moştenească“ Imperiul Britanic, în vreme ce Germania dorea ca el să

rămână în posesia Angliei.[68]

Cu o zi înainte de a primi mesajul lui Churchill, Roosevelt a susţinut o conferinţă de presă în care a afirmat că SUA au purtat nenumărate „războaie nedeclarate“ atunci când interesele le fuseseră ameninţate – o aluzie clară că un astfel de „război nedeclarat“ urma să se desfăşoare împotriva Germaniei.[69] În 27 mai, preşedintele şi-a susţinut în sfârşit discursul reprogramat. În aceeaşi zi, mai devreme, el îi telegrafiase lui Churchill: „Sper că vă va plăcea discursul, deoarece merge mult mai departe decât aş fi crezut – până acum două săptămâni – că poate merge. Mi-ar plăcea să sper că va primi aprobarea generală din partea majorităţii, confuzionată de detalii, şi că le va permite să vadă lucrurile aşa cum sunt.“[70]

Discursul lui Roosevelt a marcat un moment hotărâtor în ceea ce însemna sprijinul Americii pentru Marea Britanie şi opoziţia manifestată faţă de Germania, pentru că exprima angajamentul clar al ţării sale în acordarea de sprijin moral şi material pentru Anglia. Prima lui mare iniţiativă a fost să instituie „stare de urgenţă naţională pe termen nelimitat“, ceea ce i-a oferit puteri depline, cu excepţia autorităţii de a declara război, deţinută numai de congres. Însă această situaţie i-a permis totuşi să pună pe picior de război forţele armate, lucru pe care l-a făcut imediat.[71]

Pentru a pune capăt opoziţiei manifestate de publicul american faţă de o implicare în războiul european, Roosevelt a afirmat (printr-o frază care a devenit favorita succesorilor săi) că dacă America nu ar ajuta în războiul din Europa, propriul său teritoriu ar putea fi ameninţat:

> Politica noastră naţională de astăzi este următoarea: mai întâi, vom opune o rezistenţă activă, pe cât posibil cu toate resursele noastre, faţă de toate încercările lui Hitler de a extinde dominaţia naziştilor către emisfera vestică. Vom opune rezistenţă, în mod activ, oricărei încercări de a câştiga controlul asupra teritoriilor maritime. Vom insista asupra importanţei vitale a eforturilor de a ţine hitlerismul departe de zonele pe care

le-ar putea cu siguranţă folosi pentru a lansa atacuri asupra celor două Americi.

Apoi a făcut un salt spectaculos la politica americană. Aparent fără nici un alt motiv decât ameninţarea semnării unui acord de pace în Europa, el a cedat în faţa mai multor solicitări ale lui Churchill, pe care până în acel moment le refuzase în mod sistematic:

> Din punctul de vedere strict al necesităţii militare şi navale, vom acorda Marii Britanii toată asistenţa. Patrulele noastre ajută acum pentru a ne asigura că proviziile ajung în siguranţă în Marea Britanie şi se iau toate măsurile pentru furnizarea tuturor bunurilor necesare.
> Furnizarea de provizii către Marea Britanie este imperativă. Acest lucru poate fi făcut. Trebuie făcut. Va fi făcut.

Deloc surprinzător, mulţi americani au privit discursul lui Roosevelt ca pe o „veritabilă declaraţie de război“ adresată Germaniei. Ziarul *New York Times* scria: „Roosevelt a spus extrem de clar că îşi propune să înceapă un război cu Germania, Italia şi Japonia, în cazul în care consideră necesar acest lucru.“[72]

Această spectaculoasă întoarcere la o sută optzeci de grade nu poate fi pusă decât pe seama sosirii adjunctului führer-ului în Marea Britanie. Nimic altceva nu se întâmplase, din punct de vedere militar sau politic, care l-ar fi putut determina pe Roosevelt să-şi anuleze discursul planificat şi să înceapă să lucreze la acest anunţ istoric. În ziua următoare, preşedintele i-a trimis un alt mesaj lui Churchill, prin care îi aducea la cunoştinţă aprobarea transportării unei cantităţi de 75 000 de tone de bunuri către Africa de Nord.[73] Acest transport includea 200 de blindate, 490 000 de cutii cu muniţie pentru tunurile Howitzer, 700 de camioane şi cantităţi uriaşe de muniţie grea şi alte echipamente militare. În replică, Churchill i-a răspuns:

> Suntem plăcut impresionaţi şi întăriţi de memorabila dv.

declaraţie şi de măsurile deosebite luate în baza stării de urgenţă pe care aţi proclamat-o. Vă rog să acceptaţi, domnule preşedinte, mulţumirile mele sincere. Aţi fost extrem de amabil să mă informaţi dinainte cu privire la măsurile deosebite pe care le-aţi făcut posibile.[74]

Discursul lui Roosevelt, unul dintre cele mai reuşite din cariera sa, a reuşit să atragă sprijinul publicului american faţă de efortul de război al Marii Britanii. El a deschis calea viitoarelor misiuni de implicare militară şi a sporit volumul de echipamente militare oferite Marii Britanii. În decembrie 1941, odată cu atacul japonez asupra Pearl Harbor, Churchill a obţinut, în sfârşit, ceea ce dorea – o triplă alianţă între Marea Britanie, Rusia şi America.

Al doilea război ciudat

Mulţi au susţinut că nu a fost o coincidenţă faptul că acţiunea lui Hess a avut loc în ultima noapte a raidurilor Blitz asupra Londrei. Ultimul raid a fost în acelaşi timp şi cel mai puternic pe care avea să îl sufere capitala britanică în timpul războiului: 1 436 de oameni au fost ucişi şi aproape 12 000 au rămas fără locuinţe.[75] A doua zi o treime din străzile din centrul Londrei erau impracticabile şi, printre multe alte construcţii istorice vizate, a fost lovit şi Palatul Parlamentului, iar sala de şedinţe a Camerei Comunelor – simbolul democraţiei britanice – a fost distrusă. Istoricul Martin Gilbert rezuma astfel impactul acestui raid aerian asupra stării de spirit a publicului: „Londonezii erau în acea dimineaţă speriaţi, aşa cum nu mai fuseseră din luna decembrie a anului anterior.“[76]

Este interesant să observăm că şi corespondenţii americani de război aflaţi la Londra, cum ar fi Walter Lippmann, au declarat fără menajamente că Bătălia pentru Anglia s-a încheiat în 10 mai 1941 şi nu în luna octombrie a anului anterior.[77]

Scriind în 1943, Vincent Sheean descria perioada aprilie-

iunie 1941 ca pe una care a marcat „momentul în care starea de spirit a britanicilor a atins nivelul cel mai de jos... Nu mai vedeau nici o speranţă... aşteptau doar moartea sau un eveniment care să schimbe soarta lumii...“[78] După seria de raiduri nimicitoare asupra Londrei, care au culminat cu cel mai cumplit dintre ele, în 10 mai, părea că iadul acesta va continua la nesfârşit. Doar că, aşa cum scria Sheean, „raidurile au încetat; data de 10 mai a reprezentat sfârşitul, finalul unei poveşti dramatice. Bineînţeles că germanii mai au încă timp să atace Londra, însă atunci când o vor face, dacă o vor face, condiţiile vor fi altele şi rezultatele nu mai pot fi aceleaşi“.[79]

Asemenea multor altora, Sheean era uimit de oprirea bruscă a raidurilor Blitz asupra Londrei. Nu părea să existe nici un motiv pentru care naziştii să decidă abandonarea unei acţiuni care distrugea cu succes capitala britanică şi starea de spirit a cetăţenilor acesteia.

Deşi au mai existat câteva raiduri asupra altor oraşe, care de asemenea au încetat şase zile mai târziu, brusca linişte care se aşternea peste Londra era extrem de neobişnuită. În acea vreme, mulţi au văzut o legătură între acest fenomen şi sosirea lui Hess. Aşa cum scria James Murphy, în iunie 1941: „Faptul că melodramatica apariţie a lui Hess în Scoţia a fost programată să coincidă cu un raid masiv asupra Londrei reprezintă un alt exemplu al tehnicii prin care naziştii foloseau evenimente spectaculoase ca instrumente de agresiune psihologică.“[80]

În vreme ce se acorda o atenţie deosebită legăturii dintre raidurile Blitz şi sosirea lui Hess, schimbarea de tactică a britanicilor în ceea ce priveşte bombardarea Germaniei se bucura de mult mai puţină importanţă. Am văzut deja că unul dintre motivele temerilor manifestate de industriaşii americani, că s-ar putea încheia acordul de pace, era „suspendarea temporară a raidurilor aeriene de ambele părţi“, ca urmare a sosirii lui Hess. La începutul verii anului 1941, RAF şi-a redus semnificativ numărul de

raiduri aeriene asupra Germaniei.[81] Deşi ţintele strategice şi fabricile erau încă bombardate, atacurile asupra ţintelor civile din Germania au încetat, nefiind reluate decât temporar, între mai 1942 – mai 1943. Deosebit de important este că premierul Churchill declarase, cu mai puţin de un an înainte, că imediat ce Germania şi-ar fi întors atacurile către est, RAF va începe raidurile aeriene distrugătoare asupra inamicului. Acum însă, când Germania era pe punctul de a-şi îndrepta atacurile spre est, Churchill a făcut exact contrariul.

Această curioasă răsturnare de situaţie l-a determinat pe Sir Charles Portal, şeful comandamentului aviaţiei, să scrie un memoriu adresat lui Churchill, în care se plângea că „Încă de la căderea Franţei, atacurile cu bombă au reprezentat un principiu fundamental al strategiei noastre, principiu susţinut în totalitate de premier.“[82]

Atunci ce s-a schimbat, se întreba el?

Churchill a răspuns iritat că se răzgândise şi că acum credea că „Este discutabil dacă metoda bombardării ar fi sau nu un factor decisiv în acest război.“[83] Un alt lider RAF surprins şi înfuriat de schimbarea de poziţie a lui Churchill a fost generalul de aviaţie Sir Arthur „Bomber“ Harris[88] care, întrebat de un omolog american, în iunie 1943, despre efectele bombardării Germaniei, a răspuns sarcastic: „Nu ştiu. Ce-ar fi să încercăm, ca să vedem care sunt?“[84]

Conform relatării din 1943 a cunoscutului corespondent britanic Douglas Reed: „Îndelungata amânare a bombardării Germaniei se află printre cele mai importante cauze care au dus la prelungirea inutilă a războiului.“[85]

Schimbarea politicii britanice în ceea ce priveşte bombardarea ne-a făcut să ne întrebăm dacă nu cumva şi aceasta avea o oarecare legătură cu Hess. Ideea ne-a venit odată cu un comentariu pe care l-am primit de la cineva din sistemul militar, care cunoştea foarte bine afacerea

88 „Bomber“, bombardier (în limba engleză, în original) (n.red.)

Hess. El ne-a relatat că sosirea lui Hess generase un „armistiţiu în fapt“. O analiză a modului în care a acţionat Marea Britanie în anul următor dezvăluie faptul că, deşi această exprimare este o exagerare, expresia „al doilea război ciudat“ nu pare a fi total nepotrivită. În Europa, întregul teatru de război se mutase către est, unde înfruntarea titanică dintre Germania lui Hitler şi Rusia lui Stalin a făcut din celelalte fronturi ale celui de-Al Doilea Război Mondial nişte simple ambuscade, prin comparaţie. Deşi trupele ei se confruntau direct cu germanii în Africa de Nord, Marea Britanie era implicată în acelaşi timp şi în alte acţiuni militare împotriva Germaniei. După decembrie 1941, cel mai mare efort militar al Marii Britanii s-a concentrat în Orientul Îndepărtat şi în războiul cu Japonia.

Faptul că se ajunsese la această stare de lucruri, la atât de scurt timp după sosirea lui Hess şi încetarea raidurilor Blitz, ar putea părea mai mult decât o simplă coincidenţă. Am putea merge mai departe, să sugerăm că a fost rezultatul unei înţelegeri între Churchill şi Hitler. Aceasta nu înseamnă că ei ar fi comunicat direct sau printr-un canal oficial, ci prin intermediarii lor: grupul Hamilton din Marea Britanie şi grupul Haushofer din Germania. În Marea Britanie, în săptămânile care au urmat sosirii lui Hess, ducele de Hamilton coordona, se pare, grupul pro-pace conform ordinelor prim-ministrului, convingându-i că Churchill le făcea jocul. În Germania, Albrecht Haushofer a primit ordin să îl informeze direct pe Hitler. Deşi misiunea lui Hess eşuase în tentativa de a aduce pacea, reuşise să determine o suspendare neoficială a ostilităţilor, care avea să dureze până la începutul anului 1943, când, odată cu asediul german asupra Stalingradului, a devenit evidentă direcţia în care se va îndrepta conflictul.

Din reacţiile lui Churchill din primele zile de după sosirea lui Hess, se pare că premierul încerca să dea impresia că misiunea adjunctului führer-ului nu era total lipsită de succes, iar Hitler, pe de altă parte, susţinea încă ideea că

ea ar putea fi reluată. Chiar în ziua în care a început operaţiunea Barbarossa, în 22 iunie 1941, Goebbels relata o discuţie extrem de importantă cu Hitler: „Führer-ul îşi pune speranţe mari în grupul pro-pace din Anglia. Altfel, susţine el, afacerea Hess nu ar fi fost îngropată în tăcere într-un mod atât de sistematic“.[86]

Aceasta este o dovadă de necontestat a faptului că Hitler credea că gruparea pentru pace era încă activă şi influentă în Marea Britanie şi, implicit, că misiunea lui Hess nu eşuase încă. Faptul că exprima un asemenea sentiment chiar în ziua în care forţele germane îşi începeau atacul asupra Rusiei arată că führer-ul avea încredere că el nu va distrage atenţia în nici un fel de la Marea Britanie. Ceva din partea britanică trebuie să-l fi încurajat pe Hitler în convingerea sa, o acţiune tacită poate, cum ar fi calmarea raidurilor RAF asupra Germaniei.

La fel de interesant în acest context este şi faptul că, atunci când membrii personalului lui Hess au fost arestaţi de către Gestapo, Martin Bormann a insistat ca aceştia să fie judecaţi. Hitler însă a decis, pe 27 iulie, că nu vor avea loc nici un fel de procese până când el „nu va ajunge la o concluzie cu privire la cazul Rudolf Hess“.[87] Chiar şi la momentul acela, este clar că dorea încă să-şi menţină deschise toate opţiunile.

Era o situaţie înşelătoare. Atunci când Hitler a atacat Rusia, iar sovieticii s-au alăturat Aliaţilor, guvernul lui Churchill a început să practice mersul pe sârmă din punct de vedere diplomatic. Stalin dorea ca Marea Britanie să deschidă un al doilea front de luptă împotriva Germaniei, ceea ce ar fi însemnat micşorarea presiunii la care erau supuşi ruşii. Era însă foarte îngrijorat că Churchill nu va face acest lucru şi se temea că, în orice moment, Marea Britanie poate să se retragă din conflict, încheind cu Hitler o pace de compromis sau o alianţă cu Germania, împotriva sa. (Antipatia lui Churchill faţă de bolşevism nu era un secret pentru nimeni.) De aceea, premierul era dornic să îl

asigure din nou pe Stalin de angajamentul Marii Britanii faţă de alianţă, declarând în acelaşi timp că nu se afla în poziţia de a deschide un al doilea front. (Cel puţin acest lucru era adevărat.)

Se pare că, în perioada de după sosirea lui Hess, Churchill a jucat un joc viclean, încurajându-l pe Hitler să creadă că propunerile adjunctului său erau luate în serios. Diminuarea raidurilor aeriene britanice asupra Germaniei ar fi putut fi, asemenea încetării atacurilor Blitz, un gest de „bună-credinţă“. Acest lucru garanta că führer-ul se putea concentra asupra URSS, convins că Marea Britanie nu va mai fi o problemă pentru el.

Importanţa pe care o avea conflictul germano-sovietic pentru Marea Britanie a fost sintetizată, în 1942, de către parlamentarul Victor Cazalet, care a lucrat alături de generalul Sikorski, însoţindu-l în vizitele desfăşurate în URSS:

> Rusia câştigă războiul pentru ea şi, în mod întâmplător, şi pentru noi. Germanii sunt ucişi în număr extrem de mare. Dacă, după victorie, vom continua să trăim în Anglia, chiar şi în condiţii de libertate relativă, acest lucru se va datora milioanelor de aşa-zis comunişti care au murit pentru a ne ajuta pe noi să-i învingem pe germani. Până când Rusia nu a fost atacată de Germania, nimeni nu s-a gândit vreodată că noi am fi putut câştiga războiul.[88]

Nu exagerăm în nici un fel dacă spunem că, până în primăvara lui 1943, Churchill i-a lăsat pe ruşi să poarte războiul european, în locul Marii Britanii, aşteptând să vadă cum va evolua conflictul.

Interesant este că judecătorii sovietici de la Nürnberg au susţinut că misiunea lui Hess a fost „desfăşurată în speranţa că va facilita punerea în aplicare a unei agresiuni împotriva Uniunii Sovietice, prin împiedicarea temporară a ripostelor Angliei“.[89] Afirmaţia pare să nu se refere la obiectivele lui Hess – despre care ruşii au susţinut mereu că vizau încheierea conflictului cu Marea Britanie –, ci la ceea ce s-a întâmplat ca rezultat al misiunii acestuia.

Oracolul de la Mytchett

Deşi sunt greu de obţinut dovezi documentare cu privire la felul în care Churchill a exploatat afacerea Hess, putem totuşi extrapola unele dintre detalii.

Imediat ce Hess a ajuns pe mâna autorităţilor, Churchill a acţionat rapid pentru a se asigura că el şi numai el controla accesul la Hess. Numai el şi Menzies au văzut rapoartele scrise de echipa lui Foley şi transcrierile „conversaţiilor" dintre Hess şi oamenii din MI6. Numai după ce le vedea, putea decide ce fragmente din acestea să fie puse în circulaţie spre alte departamente, aşa cum a fost cazul „documentului Amiralităţii". Ceilalţi şefi de stat, cum ar fi Roosevelt şi Stalin, depindeau în totalitate de el în ceea ce priveşte informaţiile despre adjunctul führer-ului şi despre ce spunea el cu privire la motivele zborului şi la eforturile de război ale Germaniei. Şi bineînţeles dacă, aşa cum pare să fi fost cazul, Hess venise să se întâlnească cu o grupare pro-pace extrem de influentă, lucrul îl punea pe Churchill într-o poziţie unică pe plan intern. Cei care „conspiraseră" alături de Hess erau pasibili de închisoare, conform Regulamentului 18b, în cazul în care prim-ministrul s-ar fi pronunţat în acest sens. El era deci în poziţia supremă de a-şi putea şantaja oponenţii.

Istoricii recunosc faptul că, în ciuda popularităţii sale în rândul cetăţenilor, Churchill avea o poziţie extrem de slabă pe plan politic. El nu reuşise să câştige încrederea regelui, a Camerei Lorzilor sau a Partidului Conservator. În acea etapă a războiului, chiar şi membrii parlamentului care erau de acord cu politicile sale înclinau să pună la îndoială capacitatea lui de judecată şi de a lua decizii. Cu toate acestea, Churchill a reuşit cumva să reziste la putere îndeajuns de mult pentru ca situaţia să se modifice în favoarea sa.

Se pare că datora o mare parte a puterii sale controlului pe care îl avusese asupra lui Hess. Era irelevant ceea ce a

spus Hess cât timp s-a aflat la Mytchett Place, ce era cu adevărat important era ceea ce spunea Churchill. Am văzut deja cum s-a folosit de această tactică pentru a-l convinge pe Roosevelt să trimită mai multe provizii Marii Britanii. Şi acelaşi lucru l-a făcut şi cu Stalin, lansând informaţia că Hess venise să încheie pace cu Marea Britanie ca un preludiu la atacul lui Hitler asupra Rusiei, dar făcându-l în acelaşi timp pe liderul sovietic să creadă că o asemenea pace era încă posibilă. Apoi i-a informat pe cei doi lideri că în Marea Britanie exista o facţiune care dorea să negocieze pacea, precizând în mod clar că aceasta îl susţinea în funcţie. Era un joc extrem de inteligent, în care cele mai importante mişcări păreau să graviteze în jurul lui Rudolf Hess.

Churchill l-a transformat pe Hess în „Oracolul de la Mytchett“, un oracol ale cărui declaraţii puteau fi invocate de premier după bunul său plac, cel puţin în perioada în care URSS şi SUA au intrat în război. În definitiv, cine ar fi putut verifica dacă spunea sau nu adevărul? Conceptul oracolului din Mytchett explică unele dintre enigmele din jurul sosirii lui Hess. De exemplu, ştim că este puţin probabil ca Hess să fi dezvăluit data sau alte detalii specifice, legate de operaţiunea Barbarossa. Cu toate acestea, unii cercetători, în special John Costello, cred că Hess chiar a făcut-o, oferind până şi câteva dovezi indirecte în sprijinul acestei ipoteze. La sfârşitul lui octombrie-începutul lui noiembrie 1941, atât agenţii americani, cât şi cei sovietici aflaţi la Londra au raportat că Hess vorbise. Evident, Costello a conchis că lucrurile chiar aşa s-au întâmplat.[90] Însă nu numai că aceste informaţii au ajuns la guvernele american şi sovietic după eveniment, dar ambele rapoarte se pare că au avut aceeaşi sursă, nimeni altul decât maiorul Desmond Morton, consilierul personal al lui Churchill pe probleme de informaţii secrete. Raportul american al căpitanului Raymond E. Lee, datat 5 noiembrie, nu dezvăluie sursa

autorului, solicitând expres şefilor săi de la Washington să nu distribuie raportul pe scară largă pentru a proteja identitatea acestuia; dar jurnalul personal al lui Lee precizează că era vorba despre Morton.[91] Raportul NKVD, scris de colonelul Moravec, nu dezvăluie nici el sursa, dar recunoaşte că informaţiile au fost oferite în timpul unui prânz, în 26 octombrie. Costello precizează că exprimarea folosită în raportul lui Moravec este atât de asemănătoare celei din raportul lui Lee, încât informaţiile trebuie să fi venit din aceeaşi sursă şi ar fi putut fi oferite în timpul aceleiaşi mese de prânz.[92] Să fi fost consilierul personal al lui Churchill pe probleme de informaţii secrete atât de nechibzuit? Mai mult ca sigur, aparenta sa gafă a fost o tactică deliberată, menită să convingă Washingtonul şi Moscova că informaţiile veneau din partea lui Hess. Într-adevăr, ambasadorul american la Londra, John G. Winant, remarca, după citirea raportului lui Lee, că îşi pusese întrebarea cum de ştiuse Churchill dinainte despre atacul german, însă acum îşi dădea seama că aflase asta de la Hess.[93] Însă nu Hess era sursa. Informaţiile pe care le avea Churchill fuseseră aflate prin intermediul mesajelor germane interceptate şi descifrate de către serviciile britanice de informaţii. Şi oricum, ştiuse despre operaţiunea Barbarossa încă înainte de sosirea lui Hess, un lucru pe care omisese cu grijă să îl spună aliaţilor săi.

În perioada mai-iulie 1941, Churchill realizase aproape imposibilul – schimbase poziţia Marii Britanii, de la o situaţie perdantă, la una în care în sfârşit avea şansa de a învinge, ba chiar era în poziţia de a nu mai pierde, cu condiţia ca ruşii să nu fie rapid învinşi. Bună parte a acestei răsturnări de situaţie era rezultatul felului abil în care premierul exploatase misiunea lui Hess. Dincolo de evenimentele secundare la care este rezumată de obicei, această misiune poate fi văzută ca unul dintre evenimentele esenţiale din Al Doilea Război Mondial.

Comentatorul canadian Pierre van Paassen ajunsese la

concluzii similare, la numai câteva luni de la sosirea lui Hess în Marea Britanie. Acesta scrie în cartea sa, *That Day Alone* (publicată la sfârşitul anului 1941), că Churchill pretinsese că negociază cu Hess pentru a obţine sistarea raidurilor Blitz, pentru a se asigura că Hitler va ataca Uniunea Sovietică şi pentru a întări legăturile lui cu SUA. [94] Sosirea lui Hess în Marea Britanie era asemenea unui cadou neaşteptat pentru premier.

Singura declaraţie oficială a lui Churchill în care vorbeşte despre propriile sentimente cu privire la afacerea Hess a fost făcută în cel de-al treilea volum al cărţii sale *The Second World War*: „Reflectând asupra întregii poveşti, sunt fericit că nu sunt responsabil de felul în care a fost şi este tratat Hess... A venit la noi din proprie iniţiativă şi chiar dacă nu avea autoritatea necesară, avea ceva din calitatea unui mesager.“[95] Pe de altă parte, dincolo de bizara negare a responsabilităţii, se pare că însuşi numele lui Hess avea pentru el conotaţii intrinsec umoristice. În ianuarie 1942, se afla în America şi era deprimat pentru că lucrurile nu mergeau prea bine pentru el. Medicul său, lordul Moran, a încercat să îl înveselească. Acesta îşi aminteşte: „Ca să-l aduc într-o stare mai veselă, l-am întrebat despre Hess şi imediat după aceea prim-ministrul a lăsat deoparte proasta dispoziţie şi a început să îmi prezinte motivele Hess“.[96] Este clar că aceste motive deveniseră o glumă bine cunoscută în cercul lui Churchill.

Note

[1] J.R. Rees, pp. 26-27

[2] Padfield, *Hess*, pp. 254-255. După publicarea cărţii sale din 1962 despre Hess, James Leasor a primit o scrisoare de la acest agent.

[3] A se vedea biografia recentă a lui Michael Smith, *Foley*: *The Spy who Saved 10 000 Jews*

[4] Newton, p. 174
[5] Goebbels, pp. 361-365
[6] Arhivele Camerei Lorzilor, Documentele Beaverbrook, dosarul D/443: Copie a scrisorii maiorului Morton către Henry Hopkinson de la Ministerul de Externe, 13 iunie 1941
[7] Padfield, *Hess*, p. 277, citând jurnalul colonelului A.M. Scott din arhivele Imperial War Museum
[8] Fraser Smith, McKnight şi Lesburg, pp. 135-138
[9] PRO, PREM 3/219/7: Memoriu din partea lui J.M. Martin, Downing Street 10, către W.I. Mallet, Ministerul de Externe, 18 mai 1941
[10] PRO FP1093/1: Înregistrare a conversaţiei telefonice cu Kirkpatrick, scrisă de Henry Hopkinson, în care Hopkinson notează sugestia lui Kirkpatrick potrivit căreia „au pus pe cineva în rolul negociatorului care putea să-l chestioneze [pe Hess] cu privire la propunerile sale“.
[11] Cadogan, p. 380
[12] PRO, PREM 3/219/7: Memoriul lui Eden către Churchill, 27 mai 1941
[13] Michael Smith, p. 229
[14] De exemplu o notă din dosarul PRO FP 1093/12 – datată 30 iulie 1941 şi semnată „A“, referitoare la o conversaţie dintre Hess şi un nou ofiţer de serviciu – precizează că: „Jonathan a început cu dezvăluirea identităţii dr. Guthrie şi cu prezentarea minutei întâlnirii“.
[15] Malone
[16] PRO FP 1093/1: Traducerea transcrierii interviului cu lordul Simon
[17] *Ibid*.
[18] *Ibid*.: Memoriul lui Churchill către Eden, 14 iunie 1941
[19] PRO FP 1093/11: Raport al interogatoriului scris de „ERH“, 13 noiembrie 1939
[20] *Ibid*.: „MAASS, Kurt: Informaţii derivate din documentele germane găsite asupra sa“, raport datat 23

mai 1941
[21] *Ibid*.
[22] PRO FP 1093/1: Nota scrisă de către Cadogan pe marginea relatării lui
Kirkpatrick cu privire la conversaţia avută cu Herr Hess în 15 mai 1941
[23] PRO FV237: Memoriu către „B2“, 13 iunie 1941
[24] *Ibid*.: Notă scrisă de maiorul Stephens, 25 iulie 1941
[25] *Ibid*.: Diferite documente de corespondenţă şi note de dosar
[26] *Ibid*.: Petiţie a lui Maass către Semelbauer, 3 august 1941
[27] *Ibid*.: Raport, 29 august 1941
[28] *Ibid*.: Raport, 26 februarie 1942
[29] Scrisoare din partea Arhivelor Comitetului Internaţional al Crucii Roşii, 28 iulie 2000
[30] Padfield, *Hess*, pp. 368-370
[31] *Ibid*., p. 370
[32] West, pp. 259-260
[33] Pierrepoint, pp. 138-141 (Scriind în 1968, lui Pierrepoint nu i s-a dat voie să dezvăluie numele lui Richter şi de aceea acesta apare sub numele de „Otto Schmidt“).
[34] Snyder, pp. 141-142
[35] Hill, p. 170
[36] *Ibid*. Citatul lui Schmitt aparţine unui interviu din *Bild am Sonntag*
[37] Padfield, *Hess*, p. 252
[38] Arhivele Hamilton, Fascicula 5034: Manuscris al cărţii lui Leasor, *Rudolf Hess*: *The Uninvited Envoy*, pp. 149-150
[39] Douglas Hamilton, *Motive for a Mission*, pp. 177-178. Un ofiţer de informaţii (al cărui nume nu îl cunoaştem), implicat în capturarea omului din SS, i-a spus lui Douglas Hamilton despre hartă.
[40] Detalii din ghidul oficial Luton Hoo

[41] Roberts, p. 207
[42] *Ibid*. pp. 205-206
[43] Camera Comunelor, vol. 377, pp. 594-595
[44] Bateman, p. 14
[45] *Ibid*.
[46] Padfield, *Hess*, p. 368
[47] *Ibid*.
[48] Brown, *The Secret Servant*, p. 348
[49] Whaley, p. 80
[50] *Ibid*., p. 181
[51] *Ibid*., pp. 60-61
[52] *Ibid*., p. 63
[53] Irving, *Göring*, pp. 326-327
[54] Whaley, pp. 117-118
[55] Calder, p. 48
[56] Dimbleby şi Reynolds, p. 184
[57] *Ibid*., pp. 132-133
[58] Arhivele Camerei Lorzilor, Documentele Beaverbrook, dosarul D/416: Memoriul lui Beaverbrook către Churchill, 20 februarie 1941
[59] Dimbleby şi Reynolds, p. 125
[60] Kimball, vol. I, p. 182
[61] Irving, *Hess*: *The Missing Years*, p. 90
[62] Casa natală a lui Kirkpatrick se afla în Republica Irlanda
[63] PRO, PREM 3/219/7: Apel telefonic din partea consulului britanic la New York către Ministerul Informaţiilor, Londra, 19 iunie 1941
[64] *New York Times*, 15 mai 1941
[65] Kimball, vol. I, p. 187
[66] *Ibid*., p. 188
[67] Newton, p. 185
[68] PRO, FO1093/1: Ivone Kirkpatrick, „Relatare cu privire la o conversaţie cu Herr Hess din 15 mai 1941“
[69] Prezentat de exemplu în *Edinburgh Evening News*, 17 mai 1941
[70] Kimball, vol. I, pp. 196-197

[71] Din articolul din *Edinburgh Evening News*, 23 mai 1941
[72] *New York Times*, 22 mai 1941
[73] Kimball, vol. I, p. 197
[74] *Ibid*., p. 198
[75] Gilbert, *Second World War*, p. 182
[76] *Ibid*.
[77] Lippmann, p. 12
[78] Sheean, p. 245
[79] *Ibid*., p. 248
[80] Murphy, p. 7
[81] Churchill nu a informat conducerea forţelor aeriene cu privire la motivele reale pentru care se răzgândise, dar a făcut uz de tacticile de amânare. „Bombardarea“ oraşelor germane – care avea ca scop, asemenea atacurilor Blitz asupra Marii Britanii, subminarea stării de spirit a civililor – fusese pusă în practică de către RAF la sfârşitul anului 1940, însă la momentul sosirii lui Hess, prioritatea Comandamentului de Bombardamente s-a mutat asupra ţintelor maritime. La începutul lunii iulie 1941, forţele aeriene au ordonat reluarea atacurilor cu bombe (Levine, p. 30) însă, în mod surprinzător, Churchill nu a sprijinit acţiunea şi, cu abilitatea unui politician care profită de orice moment, i-a solicitat economistului David Butt să evalueze eficienţa bombardamentelor RAF. Raportul lui Butt ajungea la concluzia că raidurile nu dădeau rezultatele scontate. Cu toate acestea, în septembrie membrii statului-major al aviaţiei au avut câştig de cauză, luând decizia de a se concentra asupra bombardamentelor. Churchill a ordonat stoparea raidurilor, pe motiv că resursele trebuiau păstrate pentru o mare lovitură ce urma să aibă loc în primăvara următoare (Delve, p. 101), întârziind implementarea noii strategii până în mai, 1942. Chiar şi atunci, „Bombardarea Germaniei a început cu adevărat abia în 1943“ (Delve, p. 98). (Surse: Argyle; Terraine; Levine; Delve)

[82] Terraine, p. 295
[83] *Ibid*.
[84] Reed, p. 331
[85] *Ibid*.
[86] Goebbels, p. 424
[87] *Ibid*., p. 480
[88] Cazalet, p. 34
[89] Tribunalul Militar Internaţional, vol. XXII, p. 541
[90] Costello, *Ten Days that Saved the West*, Capitolul 17
[91] *Ibid*., pp. 447-448
[92] *Ibid*.
[93] *Ibid*., p. 447
[94] Van Paassen, *That Day Alone*, p. 522
[95] Churchill, vol. III, p. 58
[96] Moran, p. 37

CAPITOLUL ZECE
Luciditate şi nebunie

Lăsând deoparte relatările referitoare la schimbările de stare de spirit şi la luciditatea discontinuă, manifestate de Hess, o analiză cu adevărat obiectivă a comportamentului său din lunile care au urmat capturării arată în mod evident nu doar că Hess era stăpân pe sine, ci şi că acţiona, de fapt, conform unui plan. Din transcrierile întâlnirilor sale cu lorzii Simon şi Beaverbrook, reies foarte clar luciditatea şi agerimea minţii sale. Acelaşi lucru este valabil şi în cazul scrisorilor pe care le-a expediat de la Mytchett Place (cu toate că a aşteptat o lună înainte de a o scrie pe prima, adresată celor de acasă; poate că el credea că se va întoarce foarte curând în Germania). Dacă am judeca numai după scrisorile şi conversaţiile sale cu vizitatorii, nu există nici un dubiu că era raţional şi ager.

Uneori reuşea chiar să-şi învârtă anchetatorii pe degete. Maiorul Shephard, cel care a condus corpul de gardă care l-a dus pe Hess la Londra, relata că acesta era „viclean, ager şi egocentric“.[1]

Am văzut deja că Hess inventase dinainte un „fals“ plan de zbor, pentru a ascunde că s-a folosit de semnalul radio german de la Kalundborg, Danemarca, şi pentru a justifica acea oră în plus care i-a fost necesară ca să ajungă în Scoţia. Conform versiunii sale, relatată de maiorul Shephard, acesta îşi omorâse timpul zburând către sud, deşi în acel moment anchetatorii săi credeau că pur şi simplu voia să se laude cu abilităţile lui de pilot.

Apoi, pe 8 august 1941, când încă se afla la Mytchett Place, Hess a desenat traseul pe un atlas. (Din cauza modului în care autorităţile au prezentat lucrurile, se crede despre această hartă că ar fi fost desenată mult mai târziu, în timp ce Hess s-ar fi aflat la Abergavenny. Dar printre documentele puse la dispoziţie de Alexander există o fotografie a hărţii în original, pe care Hess a datat-o „08.08.41“. După cum vom vedea, ipoteza că harta ar fi fost desenată mai târziu nu a fost o simplă eroare, ci făcea parte dintr-un plan radical de muşamalizare.) De atunci, harta împreună cu o descriere a zborului, pe care Hess a făcut-o într-una din scrisorile trimise fiului său, au fost acceptate ca fiind corecte. Cu toate acestea, ştim acum că toate nu erau decât informaţii eronate, pe care Hess le-a gândit cu viclenie înainte de misiunea sa. Cel puţin în această privinţă a rămas îndeajuns de lucid, încât să-şi păcălească anchetatorii. De asemenea, încerca să-i inducă în eroare şi în ceea ce priveşte atacul german asupra Uniunii Sovietice, susţinând că Hitler va încerca mai întâi să negocieze.

Pe 1 septembrie, lordul Beaverbrook i-a scris lui Hess, reamintindu-i despre ultima lor întâlnire de la cancelaria Reich-ului din Berlin, şi sugerându-i că ar trebui să „mai stea de vorbă“. Cu o imensă ironie, acesta îşi încheia

scrisoarea astfel: „Aşadar, dacă sunteţi de acord, poate aţi putea să îmi spuneţi unde şi când aţi dori să aibă loc această întâlnire.“[2] (Având în vedere circumstanţele, era greu de crezut că s-ar fi putut întâlni la Savoy Grill[89].) În mod surprinzător, o transcriere a conversaţiei, înregistrată în secret, se află printre Documentele Beaverbrook din Arhiva Camerei Lorzilor, listată ca „Nr. 98“, ceea ce sugerează că au mai existat cel puţin alte 97 astfel de transcrieri ale unor conversaţii anterioare.[3] Conform acestui raport, în care Beaverbrook apare sub pseudonimul „dr. Livingstone“, în vreme ce Hess este „Jonathan“, principalul scop al lui Beaverbrook era acela de a obţine un document voluminos pe care Hess îl pregătise cu privire la situaţia din Rusia. Cum nici unul dintre ei nu menţionează acest lucru în scrisorile pe care şi le-au trimis pentru a pune la cale această vizită, trebuie să fi avut alte mijloace de comunicare.

La întâlnirea dintre dr. Livingstone şi Jonathan, Beaverbrook începe prin a-i spune lui Hess cât de mult era el împotriva războiului. La care Hess îi răspunde „Da, ştiu.“ Adjunctul îi spune apoi că solicitase să se întâlnească cu ducele de Hamilton, dar i se răspunsese că ducelui nu i se va da niciodată permisiunea pentru acest lucru. Pe Hamilton îl numeşte „bătrânul care îmi e, ca să spun aşa, prieten, chiar dacă nu-l cunosc foarte bine“. (Această exprimare pune sub semnul întrebării afirmaţia lui Hamilton, conform căreia ei nu s-ar fi întâlnit niciodată.) Apoi îl informează pe Beaverbrook că de când se „aruncase peste balustradă“, i se permitea să primească ziare şi un radio, lucruri care până atunci îi fuseseră refuzate. La un moment dat, îi spune lui Beaverbrook că el este un antialcoolic convins, o informaţie care la acea vreme a părut minoră, dar care avea să dobândească o mult mai mare importanţă mai târziu. Hess vorbea în

89 Vestit restaurant din Londra, care funcţionează încă din 1903. (n.tr.)

cunoştinţă de cauză şi despre gradul de dezvoltare a forţelor armate sovietice – ceea ce dovedea limpede că urmărise pregătirile pentru războiul împotriva Rusiei –, exprimându-şi credinţa că războiul nu va face altceva decât să întărească bolşevismul, chiar şi dacă Rusia va fi învinsă.

Hess se referă şi la un „protocol“ de două sau trei pagini, pe care l-a pregătit pentru lordul Simon, în care se pare că analiza motivele pentru care a început războiul, ca şi motivele sosirii sale. Acest document nu a fost niciodată făcut public. Cu toate acestea, este evidentă părerea lui Hess despre conflictul cu britanicii, după cum reiese şi din schimbul de replici de mai jos:

> Dr. L: Ştiţi care este părerea mea despre germani. J: Aveţi cei mai buni oameni şi noi la fel.
> Dr. L: Cu siguranţă.
> J: Iar acum se omoară între ei fără nici un rost, după părerea mea.

Beaverbrook a obţinut „memorandumul“ scris de către Hess, iar câteva săptămâni mai târziu i-a înmânat o copie a acestuia lui Stalin, într-o încercare de a atenua suspiciunile liderului sovietic. Ceea ce doreau să spună britanicii prin acest gest era că Hess venise într-adevăr ca să încheie pacea, pentru ca Hitler să se poată concentra asupra ruşilor, dar britanicii îi refuzaseră oferta.

Pentru un „memorandum“, documentul era destul de voluminos. Însuma treizeci şi două de pagini şi se intitula „Germania şi Anglia din punctul de vedere al războiului împotriva Uniunii Sovietice“. O copie la indigo a acestui document, alături de o traducere (deosebit de proastă), există în Documentele Beaverbrook din Arhivele Camerei Lorzilor.[4] În colţul din dreapta sus, Hess scrisese cu grijă în limba germană: „Înmânat lordului Beaverbrook în 09.09.41“. Documentul începe prin a prezenta poziţia Germaniei asupra războiului cu Marea Britanie. (Precizăm

că s-au făcut câteva corecturi minore de punctuaţie.)

> În ceea ce o priveşte, Germania îşi doreşte o pace „echitabilă“. Este gata să o încheie şi fără a obţine o victorie asupra Angliei, doar pe baza unei înţelegeri cu aceasta.
> Cred că putem fi siguri că şi Italia, parteneră în Axă, îşi doreşte acelaşi lucru.
> Ambele state sunt gata să renunţe la o victorie finală, în interesul unei păci de durată pentru Europa. Ele doresc să scutească de sacrificii beligeranţii de ambele părţi, şi să facă posibilă cât mai devreme acţiunea de reconstrucţie.
> Întrebarea pe care trebuie să şi-o pună Anglia este următoarea: Deosebirile dintre ceea ce Anglia, pe de o parte, şi Axa, pe de altă parte, înţeleg printr-o pace echitabilă sunt oare atât de mari încât ar îndreptăţi Anglia să continue războiul cu orice preţ, pentru a-şi asigura victoria?

Această întortocheată întrebare reuşeşte să dezvăluie sensul misiunii lui Hess, punând Marea Britanie într-o poziţie dificilă. Oare nu era mai bine ca liderii britanici să analizeze serios propunerile lui, decât să refuze să se gândească măcar la ele?

Hess continuă, descriind inevitabilul dezastru şi pierderile de vieţi omeneşti care vor urma. Îşi afirmă convingerea că Germania va triumfa până la urmă şi expune în detaliu motivele pe care se bazează, printre care şi capacitatea ţării sale de a învinge fronturile deja existente, precum şi de a-şi asigura noi surse de materii prime din teritoriile ocupate. Bazându-şi argumentaţia pe cifre publicate de guvernul britanic, Hess subliniază că Marea Britanie nu poate spera să reziste ratei mari de pierdere a navelor ei. El repetă că atacul submarinelor se va intensifica şi avertizează din nou că devastatoarele raiduri aeriene vor fi din ce în ce mai dese şi vor utiliza arme mai noi şi mult mai distrugătoare. Apoi continuă:

> Recunosc deschis că anticiparea acestor stări de lucruri, care ar aduce cu sine o situaţie devastatoare în Anglia, a stat la baza deciziei mele de a zbura către Anglia. Noi, naţional-socialiştii, deplângem inutila vărsare de sânge nu doar din partea poporului

german, ci şi a celui englez. Sosirea mea reprezintă o încercare de a împiedica agravarea acestei situaţii.

După lansarea acestor avertismente şi după ce dezvoltă tema pe mai multe pagini, atent argumentate, Hess dedică o secţiune posibilului rezultat final, chiar şi în cazul în care Marea Britanie ar câştiga războiul. În contextul a ceea ce s-a întâmplat, analiza sa este deosebit de inteligentă. Concluzia lui este că „o victorie a Angliei va fi o victorie a bolşevismului“, precizând că Rusia are resurse uriaşe – teritoriale, umane şi de materii prime. Apoi anticipează că URSS va încerca să propage doctrina comunistă în întreaga lume, ceea ce va duce la un conflict între ea şi Imperiul Britanic, mai ales pe măsură ce populaţiile din cele mai sărace ţări vor fi atrase de mesajul comunist. Subliniază de asemenea că doctrina comunistă va influenţa din ce în ce mai mult clasa muncitoare din Marea Britanie.

Singurul lucru important pe care Hess a uitat să-l anticipeze este efectul prezenţei americane în Europa de după război şi coborârea Cortinei de Fier. Hess credea că URSS va cuceri restul Europei, dacă nu prin forţă armată, cel puţin prin ideologie, precizând că aceasta reprezenta pentru Marea Britanie şi pentru imperiul ei o ameninţare mult mai mare şi pe termen mult mai lung decât Germania.

Hess mai rosteşte un adevăr: „Nu trebuie să uităm acest fapt – cu cât războiul va dura mai mult, cu atât balanţa de forţe dintre Anglia şi America se va înclina mai mult în favoarea celei de a doua.“

În Secţinea a IV-a a documentului său, Hess subliniază condiţiile în care Germania ar dori să încheie pacea:

Singura condiţie importantă pe care o impune Germania – pe lângă retrocedarea coloniilor ei – este încheierea unei înţelegeri autentice între Axă şi Marea Britanie, o înţelegere care va elimina toate fricţiunile.
De aceea, Germania doreşte să elimine cu orice preţ toate cauzele unor confruntări armate viitoare între statele

participante.

Principalele elemente ale condiţiilor lui Hess sunt acum bine cunoscute: Marea Britanie trebuia să fie de acord cu sferele de influenţă ale Germaniei, să retrocedeze coloniile germane pierdute în timpul Primului Război Mondial şi ambele guverne trebuia să-i despăgubească pe cei care suferiseră „pierderi de vieţi omeneşti, vătămări sau pierderi de bunuri“ (precizând că aceasta nu ar însemna nimic în comparaţie cu ceea ce s-a cheltuit deja pentru acest război). De asemenea, un acord de pace similar ar trebui să se încheie cu Italia. Acestea nu puteau fi nici pe departe cuvinte fără sens rostite de un om nebun. Dimpotrivă, Hess îşi expune argumentele inteligent, prezentând în detaliu fapte şi cifre. Citează dintr-un studiu strategic, realizat de comandantul britanic Grenfell, din statistici ale Amiralităţii şi din experţi americani care analizaseră situaţia flotei Marii Britanii. Este clar că Hess şi reţeaua sa de informatori îşi făcuseră foarte bine temele pentru această misiune. Însă chiar dacă susţine în continuare că Hitler nu a ştiut nimic despre ea, Hess afirmă explicit că vorbeşte în numele Germaniei, făcând repetate referiri la condiţiile pe care ţara sa le-ar considera acceptabile. El spune:

„Cunosc condiţiile Germaniei prin prisma numeroaselor discuţii pe care le-am avut cu führer-ul şi pe care acesta le-a menţionat în repetate rânduri.“ La aceasta, adaugă o notă de subsol: „Conţinutul [condiţiilor de pace], dar nu şi formularea lor, vine de la führer. Formularea s-a făcut prin intermediul meu.“

Versiunea standard susţine că, din momentul în care a ajuns la Mytchett Place, starea de sănătate mintală a lui Hess a început să se deterioreze serios. Dar înregistrările pe care se poate auzi vocea lui Hess, aşa cum sunt cele ale întrevederii cu Beaverbrook, ne lasă o impresie total diferită. Hess discută alături de Beaverbrook situaţia din Uniunea Sovietică, lipsa de popularitate a lui von

Ribbentrop în Marea Britanie înainte de război şi multe alte subiecte, corectându-l chiar pe interlocutor atunci când greşea. De exemplu, când acesta spune că Forţa Expediţionară Britanică număra 500 000 de oameni, Hess precizează imediat că numărul era de aproape 300 000 (ceea ce este absolut corect). Face chiar şi glume, din când în când, spunându-i de pildă lui Beaverbrook că atunci când a auzit că Ministerul Informaţiilor britanic fusese lovit de Luftwaffe, i-a spus lui Göring că nu ar trebui să bombardeze un aliat atât de bun.

Problema sănătăţii mintale

Impresia pe care ne-o face Hess în aceste discuţii este aceea a unui om lucid şi raţional, ceea ce este în profundă contradicţie cu imaginea prezentată de exemplu de generalul de brigadă J.R. Rees, în cartea sa din 1947, aceea a unei minţi confuze, bolnave şi alienate. Problema sănătăţii mintale a lui Hess a ajuns să bântuie toate analizele ulterioare asupra acestui eveniment. Dar oare acesta să fie adevărul? Din cauza numeroaselor contradicţii şi discrepanţe din materialele disponibile, trebuie să reluăm analiza comportamentului său, din momentul sosirii în Marea Britanie şi să abordăm o cu totul altă perspectivă asupra acestuia.

Imediat după ce a ajuns în Scoţia, nimeni nu părea să fi observat ceva ciudat în comportamentul lui Hess. Poate că primele dubii au fost generate de anunţul germanilor că el suferea de halucinaţii. Churchill a părut că se agaţă de acest pretext, începând să-i întrebe pe cei care îl văzuseră în Scoţia ce impresie aveau despre starea sa de sănătate mintală. Comandantul corpului de gardă care îl adusese pe Hess la Londra, maiorul Shephard, raporta: „Uneori am avut dubii cu privire la stabilitatea sa mintală şi mi-am format opinia că, într-o anumită măsură, este controlat de

un gen de afecţiune mintală.“[5]

Cu toate acestea, singura dovadă pe care o oferă este aceea că, deşi Hess era relaxat şi deschis în conversaţiile obişnuite, în momentul în care i se punea o întrebare cu privire la un subiect mai serios, „acesta adopta imediat o căutătură ciudată, ochii deveneau distanţi, fiind foarte precaut în exprimare“.[6]

Date fiind circumstanţele, poate că nu este surprinzător faptul că Hess îşi măsura cuvintele. Ştim că ascundea informaţii, despre planurile referitoare la operaţiunea Barbarossa şi multe alte lucruri, aşa că nu ar fi putut vorbi deschis despre chestiunile delicate. Singurul lucru neobişnuit este că Shephard se aştepta ca el să facă acest lucru. Apoi, imediat, apare o contradicţie. Locotenent-colonelul Gibson Graham, doctor al Corpului Medical al Armatei Regale[90] care a avut grijă de Hess la Spitalul Militar Drymen, notează în primul său raport: „Arăta bine şi, deşi era rezervat în exprimare, nu mi-a părut a fi bolnav mintal.“[7]

Poate pentru a limita numărul de persoane care intrau în contact cu Hess, Graham a primit ordin să-l însoţească la Londra şi apoi la Mytchett Place, unde a fost iniţial responsabil cu starea de sănătate a prizonierului. Într-un raport ulterior, el spunea că Hess era: „destul de sănătos, cu siguranţă nu urma vreun tratament medicamentos, puţin îngrijorat cu privire la starea sa de sănătate şi mofturos în ce priveşte dieta, dar întotdeauna gata să pălăvrăgească... chiar şi despre originile războiului.“[8]

Interesant este faptul că la patru zile de la sosirea lui Hess, Churchill însuşi îi spunea lui Roosevelt că omul era „perfect lucid“, însă mai târziu, pe parcursul războiului, guvernul britanic recunoştea faţă de Stalin că ascunseseră deteriorarea stării de sănătate mintală a lui Hess, deoarece altfel ar fi trebuit să-l repatrieze.[9] Bineînţeles, Hess ar fi putut sosi perfect sănătos, pentru ca apoi starea

90 Royal Army Medical Corps (RAMC) (n.red.)

sa să se înrăutăţească rapid, însă această ipoteză ar fi ridicat multe semne de întrebare cu privire la modul în care tratamentul aplicat de britanici respectase prevederile convenţiilor de la Geneva şi de la Haga.

În primele zile petrecute la Mytchett Place, pe locotenent-colonelul Graham a început însă să-l îngrijoreze comportamentul pacientului său. Iată ce scria el în ultimul său raport: „Prezenta profunde tendinţe ipohondrice, paranoide, semne de anxietate şi de mania persecuţiei“.[10] Sigur, unii ar putea considera că să fii încarcerat singur, într-o ţară cu care eşti în război, ar fi putut fi de ajuns pentru ca o persoană să se simtă anxioasă şi persecutată. Dar Hess chiar părea să prezinte semne clasice de paranoia, susţinând că gărzile încercau să îl otrăvească, motiv pentru care făcea schimb de farfurii cu aceştia (mesele erau servite la comun). Uneori insista ca altcineva să guste din mâncarea sau băutura lui, înainte de a începe să mănânce. Începuse chiar să strângă mostre din alimentele şi medicamentele pe care le primea, dându-le apoi vizitatorilor săi, cu rugămintea să le ducă pentru a fi analizate.

De asemenea, Hess se plângea de zgomot. Spunea că este supus în mod constant unor zgomote de sirenă şi de motocicletă, care veneau de afară, precum şi că uşile erau tot timpul trântite. Cel puţin în această privinţă, avea dreptate: Mytchett Place se afla lângă şcoala de motociclism a Poliţiei Militare şi un poligon de trageri, iar zgomotul continuu îi călcase pe nervi şi pe alţii aflaţi în Camp Z.

Situaţia s-a complicat odată cu implicarea colonelului John Rawlings Rees, consultant psihiatric şef al RAMC, adus în 30 mai, pentru a evalua starea mintală a prizonierului. (Rees, venit de la clinica Tavistock din Londra, era consultant al armatei din anul 1938, ajungând în cele din urmă director al Federaţiei Mondiale pentru Sănătate Mintală.) Hess i-a spus acestuia că era deprimat

şi că nu putea să doarmă, s-a plâns că nu are acces la nici un fel de informaţie şi că este ţinut închis, „lucruri despre care evident credea că nu se cuvin în cazul unui om care «a venit ca mesager de pace» şi care are «un asemenea rang»„.[11] Rees notează:

> Cred că aceste tendinţe suspecte sunt patologice şi nu pot fi în totalitate explicate de condiţiile neobişnuite în care se află. Prezintă ceea ce eu consider a fi o extraordinară lipsă de discernământ şi o incapacitate de a-şi da seama de poziţia lui. De asemenea, pare să nu realizeze natura imposibilă a sarcinii pe care şi-a asumat-o. Mi-a spus de două ori că „regele Marii Britanii n-ar lăsa niciodată să se întâmple astfel de lucruri“ şi a fost evident surprins că ducele de Hamilton nu i-a aranjat imediat o întâlnire cu regele. S-a mai plâns că nu se putea întâlni cu ducele de Hamilton şi cu dl Kirkpatrick oricând dorea. Şi, deşi nu mi-a spus acest lucru, credea în mod evident că se află în mâinile „susţinătorilor războiului“.[12]

Rees îşi fundamentează diagnosticul pe incapacitatea lui Hess de „a-şi da seama de poziţia lui“, sugerând că, măcar în această privinţă, simţul realităţii îi era extrem de slăbit. Dar oare Rees ştia care era de fapt poziţia lui Hess? Tot ce ştia era numai versiunea oficială: din punctul său de vedere, nu exista o grupare pro-pace, aşa că faptul că Hess se încăpăţâna să creadă în ea era evident semnul unei minţi bolnave.

Adjunctul era cu siguranţă dezorientat de semnalele diferite pe care le primea de la cei care îl capturaseră: pe de o parte, i se dădea impresia că e luat în serios, aşa cum se poate vedea în conversaţiile detaliate din transcrierea datată 22 mai şi din discuţiile de mai târziu cu lordul Simon; pe de altă parte, era încă întemniţat şi nu i se permitea accesul la nici un fel de informaţii din afară. Mai mult, este clar că nu fusese informat cu privire la statutul său de prizonier de război, aşa că, de vreme ce nu avea habar despre poziţia sa, faptul că nu îşi dădea seama de acest lucru nu poate fi considerat sub nici o formă o dovadă a alienării mintale.

În mod similar, Rees interpretează convingerea lui Hess că exista o şansă reală ca el să fie dus la o întâlnire cu regele ca pe un semn de instabilitate, însă tocmai felul în care Rees înţelegea situaţia politică îl făcea să tragă asemenea concluzii care sunt, aşa cum ştim, bazate pe presupuneri greşite. Toate dovezile arată că speranţele lui Hess de a fi dus la o întâlnire cu Hamilton, Kirkpatrick şi chiar cu regele sunt destul de întemeiate; Rees era cel care nu cunoştea adevărata situaţie.

Iată la ce concluzie ajungea el:

> Deşi acest om nu este cu siguranţă nebun, în sensul că nu am putea să îi punem acest diagnostic, el este bolnav din punct de vedere mintal. Este anxios şi tensionat; are manifestări paranoide, adică are suspiciuni pentru care nu există justificare şi care se menţin, indiferent de câte argumente i se oferă... Este evident un om inteligent, iar impresia noastră este că prezintă o suferinţă în care sunt prezente atât tendinţe isterice, cât şi paranoide.[13]

Diagnosticul final al lui Rees a fost acela că Hess era „o personalitate psihopatică de tip schizofrenic“.[14] Nu există nici un dubiu că Hess era anxios, tensionat, confuz şi suspicios, dar dacă aceste simptome pot fi puse în mod justificat pe seama situaţiei în care se afla, atunci ne este greu să fim de acord cu diagnosticul pus de Rees.

Având în vedere că prizonierul trebuia să fie monitorizat de un medic psihiatru, Menzies l-a înlocuit rapid pe Graham cu un membru al echipei lui Rees, maiorul Henry Dicks (născut în 1900 în Estonia, dintr-un tată englez şi o mamă de origine germană), care vorbea atât engleza, cât şi germana şi care lucrase ca interpret pentru serviciile de informaţii britanice imediat după Primul Război Mondial.[15] Lui Hess nu i s-a spus că Dicks este psihiatru, ci numai că îl înlocuia pe Graham care a trebuit să se întoarcă la post.

Dacă Hess a crezut vreodată că se putea baza pe Dicks, speranţele sale trebuie să fi fost spulberate imediat. Cât despre impresia pe care i-a lăsat-o lui Dicks prizonierul,

maiorul susţine că „prima vedere“ l-a convins că acesta era un „schizofrenic tipic“, evaluare care cu greu poate fi considerată a fi ştiinţifică.[16] În relatarea sa cu privire la perioada în care s-a ocupat de Hess (care se găseşte în cartea lui Rees), el prezintă o serie de evenimente ce i-au confirmat diagnosticul pus de Rees. Trebuie să spunem că unele dintre criteriile după care se stabilise starea mintală a prizonierului erau cel puţin la fel de bizare ca şi aşa-zisul comportament al lui Hess.

Potrivit lui Dicks, era clar că Hess nu mai avea nici un simţ al realităţii, deoarece nu jucase niciodată tenis şi nu avea nici un fel de idee cum se ţine scorul... şi nu ştia numele celor mai obişnuite flori din grădină.[17] Un alt exemplu era acela că Hess „refuzase cu încăpăţânare“ să bea vin (oferit de popota ofiţerilor lor).[18] Se pare că Dicks considera antialcoolismul lui Hess drept un semn al instabilităţii sale mintale. Hess era cunoscut pentru faptul că nu bea. Maiorul Donald, de la ROC, susţinea chiar că l-a recunoscut exact după acest lucru. Conform criteriilor deosebit de subiective ale lui Dicks, un alt semn sigur al stării de confuzie mintală a lui Hess era faptul că lenjeria lui intimă nu era compatibilă cu statutul său, ca să nu mai vorbim despre gusturile sale extrem de simple în privinţa ceasurilor.[19]

Lipsa completă de obiectivitate a lui Dicks se poate observa cu uşurinţă în prima descriere pe care i-o face lui Rudolf Hess:

> Era numai piele şi os, cu obrajii supţi, palid şi plin de riduri; deşi faţa îţi dădea impresia unei forţe distrugătoare, profilul dezvăluia un început de chelie, muchiile supraorbitale erau pronunţate, acoperite de sprâncene bogate, ochii adânciţi în orbite, dinţii neregulaţi care pe maxilarul superior având tendinţa să iasă din gură, acoperind buza de jos asemenea dinţilor de iepure, o bărbie foarte mică şi o mandibulă retrasă. Urechile erau malformate şi plasate prea jos în raport cu poziţia ochilor... Una peste alta, acest bărbat mi-a lăsat impresia unei primate mari, prinsă în cuşcă şi care mustea de ostilitate şi suspiciune.[20]

În această descriere, parcă a unui om de Neanderthal, Dicks pare să fi adoptat poziţia unui frenolog şi nu a unui psihiatru. Poate că această atitudine este justificată de faptul că Dicks era evreu,[21] lucru care ar putea explica ostilitatea de ambele părţi. Indiferent de motive, atât pacientul, cât şi medicul păreau să aibă probleme insurmontabile de relaţionare reciprocă. Poate că aceasta nu era decât o glumă proastă, făcută de cineva – de Foley, Menzies sau chiar de Churchill –, dar care în acest caz nu putea fi decât inutilă, deoarece în aceste condiţii era garantat faptul că prizonierul nu va divulga niciodată psihiatrului său vreo informaţie utilă.

Deosebit de grăitoare a fost pentru Dicks „ideea fixă“ a lui Hess că

> Reţinerea sa ca prizonier se datora unei clici de susţinători ai războiului, formate în jurul lui Winston Churchill, care l-ar fi împiedicat să ia legătura cu o mare grupare care promova pacea şi prietenia cu Germania. Această mare grupare, credea el, cuprindea şi cercurile din jurul tronului, al cărui simbol considera a fi ducele de Hamilton.[22]

Cu alte cuvinte, faptul că Hess credea în existenţa unei mişcări pro-pace, care implica până şi curtea, era o dovadă că acesta pierduse simţul realităţii. Încă o dată, Hess ştia mai multe decât medicul său.

Dicks oferă şi motivele pentru care a fost de acord cu diagnosticul pus de Rees:

1. Existenţa unei atitudini paranoide faţă de mediul în care se afla – atitudine care putea fi pusă doar parţial pe seama realităţii – şi a unei preocupări ipohondrice pentru propria sănătate şi pentru procesele corporale interne, pentru care căuta tratamente mai degrabă ciudate decât obişnuite.
2. Existenţa unei împărţiri precise a mediului în care trăia în forţe malefice, care îl persecută, şi forţe benefice, care îi oferă ajutor, remarcabilă prin natura *a priori* a unor astfel

de credinţe.

3. Fondul general de factură fantastică al gândirii sale.

4. Amestecul curios de aroganţă oficială şi preocupare anxioasă pentru păstrarea statutului, pe de o parte, şi modestia şi simplitatea personală, pe de altă parte.

5. Impresia generală pe care o lăsa, aceea că are gândul în altă parte, la alte subiecte, ceea ce ducea la ruperea contactului cu realitatea, cu excepţia unor segmente limitate, în care lumea sa interioară şi exterioară fuzionau. [23]

Analogia cu o primată, făcută de Dicks, a fost cumva demolată atunci când acesta şi-a supus pacientul la un test de inteligenţă, al cărui rezultat l-a plasat pe Hess în segmentul de 10% cei mai inteligenţi oameni.[24] Chiar şi aşa, Dicks decide că Hess prezenta simptome de paranoia, care existau probabil de ceva vreme, dar care fuseseră exacerbate de situaţia dificilă în care se afla în acel moment. Însă Dicks nu a făcut chiar totul după capul lui. În 20 iulie, colonelul Scott nota în jurnalul său: „Începem să ne întrebăm dacă au avut dreptate colonelul Rees şi maiorul Dicks atunci când au pus diagnosticul de «nebun irecuperabil».“[25] Deşi, în mod evident, aceasta nu este o opinie medicală, totuşi Scott îl vedea pe Hess în fiecare zi şi îl cunoştea foarte bine pe atunci.

La finalul dialogului pe care l-a avut cu lordul Simon în 10 iunie, Hess a cerut să-i vorbească în particular, moment în care restului echipei de negociere i s-a cerut să părăsească încăperea. Discuţia lor a fost totuşi înregistrată şi există şi o transcriere a ei. Hess a început prin a spune în limba engleză: „Ştiţi că am venit aici şi am apelat la amabilitatea regelui Angliei şi a poporului britanic şi am crezut că regele şi ducele de Hamilton mă vor proteja.“[26] După ce a relatat că fusese tratat foarte bine în Scoţia şi în Turnul Londrei, el s-a plâns de zgomotele care nu-l lăsau să doarmă în această nouă reşedinţă şi de suspiciunile pe care le avea că i se pun sedative în mâncare. Simon l-a

asigurat că acuzaţiile sale sunt nefondate şi că aceste lucruri pur şi simplu nu se puteau întâmpla în Anglia. Hess a repetat, într-o engleză din ce în ce mai incoerentă, pe măsură ce el devenea din ce în ce mai disperat, că el credea că noul său doctor, Dicks, încerca să-l înnebunească, poate chiar să-l facă să se sinucidă. În final, i-a înmânat lui Simon fotografiile sale cu Ilse şi Wolf, implorându-l:

„Vă rog să mă salvaţi pentru ei. Salvaţi-mă în numele păcii şi pentru ei doi.“

Evenimentul cel mai spectaculos a fost tentativa sa de suicid, petrecută la cinci zile de la vizita lordului Simon. Cu câteva zile înainte, scrisese două bileţele de sinucigaş, unul adresat lui Ilse, celălalt lui *Mein führer*. Finalul celui de-al doilea suna cam aşa: „Mor cu convingerea că ultima mea misiune, chiar dacă se încheie cu moartea mea, va avea cumva un rezultat. Poate că zborul meu va aduce, în ciuda morţii mele şi poate parţial datorită ei, pacea şi reconcilierea cu Anglia.“[27] În primele ore ale zilei de 16 iunie, Dicks a fost trezit pentru a i se aduce la cunoştinţă că Hess dorea să-l vadă, pentru că nu reuşea să doarmă. Când s-a deschis uşa de fier ce ducea la „cuşca“ aceea care separa camera lui Hess de restul casei – şi gardianul s-a dat la o parte pentru a-l lăsa pe Dicks să treacă, acesta a avut o surpriză neplăcută: Hess stătea în uşa camerei, îmbrăcat în uniforma Luftwaffe, iar „expresia de pe faţa lui era una de disperare extremă, ochii îi erau ieşiţi din orbite, iar părul, răvăşit“, după cum mărturisea chiar Dicks.[28] Apoi, Hess a început să alerge spre el. Dicks a crezut că era pe punctul de a fi atacat, dar în ultimul moment Hess şi-a schimbat direcţia şi s-a aruncat peste balustradă. Deşi ulterior a susţinut că ar fi încercat să se arunce cu capul înainte, pentru ca tentativa de suicid să aibă succes, Hess a aterizat pe spate, rupându-şi un picior, pentru că în cădere s-a lovit de o balustradă inferioară. Rees a venit să-l examineze pe prizonier în acea seară şi a raportat că

„tendinţele maniacale“ ale lui Hess se agravaseră, transformându-se într-o „adevărată psihoză“.[29]

În acest context, este interesant faptul că, în timp ce era ţinut prizonier în Turnul Londrei, Hess i-a adresat o scrisoare ducelui de Hamilton, care nu a fost niciodată expediată, lucru de înţeles poate, date fiind circumstanţele.[30] În scrisoare, Hess spunea că îşi dăduse cuvântul în faţa lui Hitler că nu se va sinucide. Este clar că scrisoarea era o încercare de a preveni orice accident care i s-ar fi putut întâmpla în timp ce se afla în custodia britanicilor, dar şi o tentativă a guvernului britanic de a-l ucide, pentru ca apoi să susţină că s-ar fi sinucis. La ceva timp după aceea, ni se spune că într-adevăr ar fi încercat să se sinucidă.

Era oare Hess nebun?

Pentru a ajunge la o concluzie privind adevărata stare de sănătate mintală a lui Hess, trebuie să ţinem cont de patru posibilităţi:

1. Ipoteza că rapoartele cu privire la starea psihică a lui Hess sunt corecte. În acest caz, declaraţia pe care britanicii i-au făcut-o lui Stalin – şi anume că au ascuns în mod deliberat nebunia sa, pentru a nu fi nevoiţi să îl repatrieze – este adevărată. Există o dovadă că Churchill a dat un ordin în acest scop. Printre documentele referitoare la condiţia psihică a lui Hess, pe care ni le-a pus la dispoziţie Alexander, se află şi o scrisoare din partea lui Rees către colegul său canadian, W. Clifford Scott, care scrisese un document despre Hess. Scrisoarea este datată 11 iunie, 1958, şi conţine următoarele precizări:

> Cea mai mare autoritate din această ţară ne-a interzis să îl considerăm sau să vorbim despre el ca despre un pacient bolnav

> psihic, deoarece în aceste condiţii ar fi putut face obiectul repatrierii...
> Comentariul pe care îl face Churchill în cartea sa, că Hess ar fi trebuit tratat ca un pacient... [ignoră] propriile instrucţiuni scrise, potrivit cărora sub nici o formă acesta nu trebuia internat într-un spital de psihiatrie sau tratat ca un pacient.[31]

Deşi acest lucru vine în sprijinul versiunii tradiţionale, conform căreia Hess era nebun, este important să observăm că Churchill a dat aceste instrucţiuni înainte de a cunoaşte care va fi diagnosticul lui Rees. Cu alte cuvinte, lui Rees i s-a spus: „Orice-ai face, nu-l diagnostica drept nebun!“

Cu o ironie dusă la extrem, în versiunea publicată este folosită – într-o manieră forţată – Convenţia de la Geneva pentru a justifica modul în care britanicii l-au tratat pe Hess. Dicks explică faptul că lui Hess nu i s-a aplicat un tratament medical deoarece „el era încă o persoană sănătoasă şi responsabilă şi, potrivit Convenţiei de la Geneva şi eticii medicale, era dificil să forţezi un pacient care nu e dornic să ia medicamente sau alt tratament, mai ales dacă e vorba despre un pacient cu o asemenea stare de sănătate mintală“.[32] Acesta este un raţionament extrem de ciudat. Dicks pretinde că nu l-a putut trata pe Hess din cauza Convenţiei de la Geneva, care nu permitea tratamentul forţat al unui prizonier bolnav mintal, dar acelaşi pacient nu putea fi repatriat, conform aceleiaşi convenţii, deoarece acesta nu era declarat în mod oficial nebun...

2. Ipoteza că Hess era perfect sănătos, dar Churchill născocise ideea că acesta ar fi fost nebun. În acest caz, rapoartele privind comportamentul bizar al lui Hess sunt false. Cu toate acestea şi în pofida raţionamentului neprofesionist al lui Dicks, nu putem respinge toate rapoartele.

3. Ipoteza că Hess s-ar fi putut comporta în mod deliberat

bizar, pentru a-i determina pe britanici să-l repatrieze. Această variantă este susţinută de scrisoarea pe care el a lăsat-o pentru Hitler şi care, potrivit lui Ilse, se sfârşea sugerând că, dacă misiunea eşua, führer-ul trebuia să acuze faptul că Hess este nebun.

În acest scenariu avem de-a face cu un Hess care reuşeşte să păcălească medicii psihiatri militari.

4. Ipoteza că Hess, aşa cum susţinea, era sedat de cei care îl ţineau captiv. Aşa cum am văzut, rapoartele britanice despre comportamentul său ciudat în ceea ce priveşte mâncarea, băutura şi medicamentele afirmă că Hess suferea de obsesia că ar fi otrăvit. Dar el nu a pretins niciodată că este otrăvit. El a susţinut că este sedat. În timp ce se afla la pat cu piciorul în ghips, după tentativa de suicid, Hess a scris o „Declaraţie de protest“, care însuma unsprezece pagini şi era însoţită de două anexe, adresată autorităţilor britanice.[33] Din nou, aceasta este o expunere ordonată şi clară a nemulţumirilor sale. În 23 octombrie 1941, Hess a trimis lordului Beaverbrook o copie a acestui document, cerându-i să transmită guvernului britanic lista cu nemulţumiri. Traducerile protestelor sale şi scrisoarea de înaintare a lui Hess se află printre Documentele Beaverbrook. Hess susţine următoarele:

> La scurt timp de la sosirea mea în locul unde mă aflu în prezent, mi s-a pus în alimente şi în medicamente o substanţă care a avut un efect puternic asupra creierului şi nervilor mei. Simptomele provocate de această substanţă sunt, pe cât am putut să îmi dau seama, următoarele:
> La scurt timp de la ingerare, apare o senzaţie neobişnuită de căldură, care îmi cuprinde partea anterioară a gâtului, şi urcă spre cap. Simt senzaţii asemănătoare unei dureri de cap. După aceea, o lungă perioadă de timp, simt o epuizare rapidă a creierului. După ce iau substanţa, reacţia negativă asupra stării mele este atât de puternică, încât m-am convins că aş fi înnebunit dacă mi s-ar fi administrat succesiv cantităţi suplimentare. Deşi din acel moment m-am hrănit numai din farfurii sigure, am fost o dată neatent şi am luat o cantitate mai

mare, lucru de care mi-am dat seama imediat.
M-am aşteptat ca reacţia negativă să-mi distrugă complet sistemul nervos. Având în vedere poziţia pe care o aveam în Germania, am considerat că nu ar trebui să ofer străinilor satisfacţia unei asemenea imagini. Am hotărât, de aceea, că ar trebui să părăsesc această viaţă în mod voluntar, cât timp încă mai eram capabil să iau o decizie.
Scrisorile mele de rămas-bun arată că am acţionat perfect calm şi în cunoştinţă de cauză. Atunci când, în timpul nopţii, era evident că începeau să apară efecte similare, am sărit peste balustradă, cu intenţia de a-mi pune capăt zilelor. Cu toate că am sărit cu capul înainte, nu am reuşit decât să-mi fracturez femurul, fără alte răni suplimentare. Explicaţia este că m-am lovit cu piciorul de o balustradă de mai jos.
În zilele care au urmat, mi s-au dat cantităţi dintr-o altă substanţă necunoscută; am simţit clar. După ce a fost stopată administrarea ei, efectul periculos a apărut într-o formă mult diminuată. Fiecare nouă cantitate întârzia reacţia negativă şi prelungea starea de bine.

De obicei, tentativa de suicid a lui Hess este considerată fie o consecinţă a tulburărilor sale mintale, fie o mişcare tactică prin care să atragă atenţia asupra sa. Însă aici el îşi prezintă propriile motive: a încercat să se sinucidă pentru că se temea că i se administra un medicament care îl distrugea psihic. După cum se poate bănui, Dicks respinge această variantă, preferând să considere tentativa de suicid a lui Hess drept „expresia unei autopedepsiri care îl determină să se considere nedemn în raport cu rolul mesianic, de aducător al păcii, pe care şi-l asumase“. Motivul invocat de Hess este considerat „o proiecţie raţionalizată a propriilor tendinţe interioare distructive, dar în concordanţă cu mania persecuţiei pe care o prezenta“.[34]

Cu toate acestea, Hess descrisese un set specific de simptome fizice şi de reacţii emoţionale pe care le avea după ce mânca, dar pe care Dicks nici măcar nu le-a luat în seamă. Este posibil bineînţeles ca ele să marcheze începutul unei boli psihice grave, pe care Hess le asocia incorect cu mesele pe care le lua. Dar simptomele fizice,

precum căldura care îl cuprindea, par mai degrabă efectele pentatolului sodic, clasicul „ser al adevărului“, care se utiliza în anul 1941.

Pentatolul sodic este o substanţă pe bază de morfină, iar simptomele descrise de Hess seamănă foarte mult cu cele provocate de ingerarea de morfină. (Vorbim din proprie experienţă. Unul dintre noi a experimentat utilizarea pentatolului sodic şi poate garanta faptul că aceasta este o descriere perfectă a efectelor acestui ser.)

Hess îl citează pe locotenent-colonelul Graham ca pe un posibil martor al primei administrări a drogului: „După vizita unui ofiţer care cred că venea de la Ministerul de Război, acesta [Graham] era vădit tulburat. Cred că în aceeaşi seară mi s-a administrat o cantitate mică din acea substanţă“. Având în vedere că persoanele care veneau în vizită la Mytchett Place, puţine de altfel, erau înregistrate cu meticulozitate, nu este dificil să ne dăm seama cine a fost acest „ofiţer“: Sir Stewart Menzies, însuşi „C“, care a vizitat Camp Z în 25 mai.[35] (Însă despre scopul vizitei sale şi ce anume a făcut acolo nu există dovezi.) Pare suspect că vizita lui Menzies a coincis cu momentul în care au apărut simptomele prizonierului, ducând în câteva zile la plasarea sa în grija maiorului Dicks care, să nu uităm, fusese numit de către Menzies. Să fi fost aceasta o strategie pentru a-l înlocui pe Graham cu Dicks la Mytchett Place? Primul ajunsese să aibă grijă de sănătatea prizonierului în mod accidental, doar pentru că se aflase la Drymen. Cu alte cuvinte, prin echipa condusă de Foley şi prin Dicks ca ofiţer medic, MI6 deţinea acum controlul total asupra adjunctului führer-ului. Se pare că Dicks a participat la această strategie, deoarece în istoria Clinicii Tavistock, pe care a scris-o în 1970, susţine că transferul său la Mytchett Place a marcat începutul unei perioade în care a pătruns pe „tărâmul secret“ al MI6.[36] Aşadar, Dicks nu avea grijă de Hess în calitate de ofiţer al RAMC, ci de ofiţer al MI6.

Trebuie să observăm că Hess se plânge în protestul său că simptomele administrării de narcotice au crescut în intensitate imediat ce Dicks a preluat controlul. Se plângea de asemenea şi de strategiile de intimidare pe care le practicau Foley, Dicks şi ceilalţi ofiţeri MI6. Existau ameninţări voalate: uneori era întrebat dacă familia sa s-ar fi putut întreţine singură, dacă el nu s-ar mai întoarce acasă. Se plângea că în mod deliberat nu era lăsat să doarmă: „De când am fost adus aici şi până la cădere, somnul mi-a fost deranjat în mod constant de ofiţerii de serviciu, care primiseră ordine să-mi aprindă lanternele în faţă de mai multe ori pe noapte.“ Acest lucru este recunoscut în mod tacit în rapoartele oficiale, în care se afirmă că, din cauza stării sale mintale, Hess era verificat în mod frecvent în timpul nopţii.[37] Hess se plângea că de când sosise nu primise nici o scrisoare de la rude sau prieteni şi că (până la tentativa de suicid) nu i se permisese să aibă acces la informaţii, cu excepţia veştilor proaste cu privire la Germania, aşa cum a fost naufragierea navei *Bismarck* din 27 mai 1941. O altă nemulţumire vizează încercarea lui Dicks şi a unui locotenent, Atkinson-Clark, din Scots Guards[91] de a-i introduce în penis un cateter (pentru a-l ajuta să urineze) fără nici un fel de anestezie, în timp ce se afla în pat, cu piciorul rupt. Potrivit lui Hess, Atkinson-Clark i-a spus că „te tratăm la fel cum Gestapoul tratează oamenii în Germania“.

Dacă Hess, în nebunia lui, îi acuza pe cei care îl ţineau captiv, atunci se pare că era deosebit de selectiv. Era convins că numai anumiţi oameni din acel loc, în special Dicks şi Foley, erau implicaţi într-o conspiraţie împotriva sa. Pe alţii îi laudă pentru bunătatea lor şi pentru ajutorul pe care i-l dădeau, un comportament greu de asociat cu un bolnav de paranoia. Foarte relevant este că Hess se

91 Garda Scoţiană – regiment al Diviziei Gardă din cadrul trupelor terestre ale armatei Marii Britanii (n.red.)

îndoieşte că Rees ar face parte din acest grup, deşi afirmă că acesta ar putea fi „parţial implicat“.

Hess îşi încheie şirul de acuzaţii astfel: „Prin prezenta protestez faţă de guvernul britanic împotriva tratamentului la care sunt supus.“ El adaugă că ar trebui tratat aşa cum se cădea rangului său de ministru al Reich-ului şi deputat în Reichstag: „Nu există nici o îndoială că guvernul britanic mi-a recunoscut calitatea de om politic. Acesta a trimis pe unul dintre cei mai înalţi demnitari (ministrul de finanţe), care a primit instrucţiuni să asculte propunerile pentru care am venit aici.“

Hess cere să fie tratat ca un mesager de pace neînarmat şi solicită guvernului, despre care este gata să accepte că nu cunoaşte modul în care este tratat, următoarele:

- Să se desfăşoare o investigaţie cu privire la ceea ce susţine şi, în cazul în care acuzaţiile se dovedesc adevărate, cei responsabili să fie pedepsiţi.
- Să nu se mai repete astfel de lucruri.
- Să se ia măsuri pentru a se reduce nivelul de zgomot la care este supus, prin mutarea sa în alt loc, în cazul în care este necesar.
- Să se elimine perimetrul de sârmă care înconjoară camera sa, precum şi sârma ghimpată care îl împiedică să aibă acces în grădină.
- În schimb, îşi ia angajamentul că nu va încerca să evadeze şi nici nu va mai avea tentative de suicid.

Petiţia principală se încheie astfel: „Bineînţeles că nu voi permite publicului german să afle despre tratamentul la care am fost supus. Acest lucru ar fi în contradicţie cu sensul zborului meu către Anglia, pe care l-am desfăşurat pentru a îmbunătăţi şi nu pentru a înrăutăţi relaţiile dintre ţările noastre.“

Prima dintre cele două anexe care însoţesc acest document se ocupă cu acuzaţiile de cruzime din lagărele

de concentrare germane, despre care vom discuta mai târziu. În cea de a doua anexă, Hess dezvoltă subiectul despre felul corect în care îl trata majoritatea membrilor personalului de la Mytchett Place, precum şi despre credinţa sa că unii dintre ei i-ar putea chiar susţine acuzaţiile, în cazul în care li s-ar permite să vorbească liber. În opinia lui, numai Dicks, Foley şi Kendrick erau implicaţi în acţiunile de sedare sau în celelalte tentative de a-i înrăutăţi starea psihică.

În mod ironic, tocmai acest protest oficial al lui Hess urma să fie considerat o dovadă a instabilităţii sale mintale. Într-o scrisoare adresată lui Beaverbrook în 1 noiembrie 1941, Sir Alexander Cadogan subliniază acest lucru:

> Aproape nici nu mai e nevoie să spun că acuzaţiile lui Hess că l-am fi maltratat în mod deliberat nu au nici cel mai mic fundament. Deşi starea sa oscilează de la o zi la alta, el suferă de o formă profundă de paranoia, iar unele dintre maniile sale au ajuns la nivelul de totală obsesie.[38]

Diagnosticul britanicilor se bazează pe faptul că acuzaţiile lui Hess ar fi complet neadevărate, aşa că singura alternativă este paranoia. Însă următoarele motive ne fac să credem că versiunea lui Hess este cea corectă: simptomele descrise de adjunctul lui Hitler se potrivesc celor produse de administrarea unui drog, unul care generează o „stare de bine“ urmată de depresie. De asemenea, modul în care este distorsionat întregul episod în rapoartele oficiale sugerează că autorităţile distrăgeau în mod deliberat atenţia de la ceva. Credem astfel după modul în care aleg să ignore motivul invocat de Hess pentru tentativa sa de suicid şi după felul în care acuzaţiile sale că ar fi drogat au fost modificate în acuzaţii de „otrăvire“, care au o conotaţie paranoică mult mai evidentă.

Însă lucrul cel mai important este mărturia lordului Beaverbrook, omul căruia Hess i-a trimis protestul. În

1962, acesta nu numai că i-a spus lui James Leasor că el îl credea pe Hess sănătos, dar a susţinut totodată că el fusese cel care îi sugerase lui Churchill, în timpul unei plimbări prin grădinile din jurul Palatului Parlamentului, că ar trebui să inventeze o poveste potrivit căreia Hess ar fi nebun.[39] El îi spusese lui Churchill că majoritatea oamenilor presupun în mod automat că atunci când cineva este plasat în grija unui medic psihiatru, omul este nebun, aşa că tot ce aveau de făcut era să îi găsească lui Hess un psihiatru. Beaverbrook i-a spus lui Leasor că a fost ideea lui să plaseze prizonierul în grija a doi medici psihiatri (Rees şi Dicks), deoarece era sigur că niciodată doi psihiatri nu ar putea fi de acord asupra unui diagnostic comun! Această remarcă nu era atât de hazlie pe cât ar părea la prima vedere. Sugestia lui Beaverbrook era extrem de importantă, deoarece i-ar fi dat lui Churchill mai târziu posibilitatea de a alege dintre mai multe diagnostice. Leasor i-a spus lui Ilse Hess că la baza cărţii sale, prima cu privire la Hess după cea scrisă de Rees, stătea Beaverbrook, cel care îl însărcinase de fapt pe Leasor să o scrie. Şi cum nu există nici un motiv pentru care Leasor să mintă, nu putem presupune decât că acesta spune adevărul.

Wolf Hess ne-a mărturisit că Leasor i-a spus mamei sale că Beaverbrook fusese atât de tulburat de modul în care fusese tratat Hess în Marea Britanie, descris ca fiind „cel mai negru episod din viaţa mea“, încât din acel moment nu i-a mai vorbit ducelui de Hamilton. (Ruptura dintre Beaverbrook şi Hamilton este confirmată în biografiile baronului, însă acolo se precizează că altele ar fi fost motivele.[40])

Chiar dacă este adevărat că ideea poveştii că Hess ar fi avut probleme psihice nu era decât una fabricată de Beaverbrook, nu există nici o îndoială că Hess se comporta ciudat, fie din cauză că îşi pierduse probabil autocontrolul, fie pentru că acuzaţiile că era, probabil, drogat nu erau

închipuiri, ci se bazau pe fapte reale. Este exact ce spunea Beaverbrook. În septembrie 1943, Robert Bruce Lockhart, de la Departamentul de Informaţii Politice Secrete al SOE, scria în jurnalul său despre o conversaţie cu Beaverbrook, în care acesta din urmă îi spusese că el crede că lui Hess i se dădeau droguri, pentru a-l determina să vorbească.[41]

Cu toate acestea, numai cei trei ofiţeri MI6 şi maiorul Dicks făceau parte din complotul propriu-zis de la Mytchett Place, în vreme ce Menzies, ca şef al MI6, ştia cu siguranţă despre plan şi, mai mult ca sigur, Churchill îşi dăduse aprobarea pentru el. Probabil că Rees nu îşi dădea seama de situaţie şi, în puţinele ocazii în care l-a examinat pe Hess, a ajuns la ceea ce el credea că este un diagnostic corect, de vreme ce nu dădea crezare acuzaţiilor lui Hess că ar fi drogat. Se pare că niciodată nu i-a trecut prin cap ideea că prizonierul spunea pur şi simplu adevărul.

Motivul cel mai evident pentru care lui Hess i s-ar fi administrat „serul adevărului“ era de a afla mai multe despre misiunea sa sau despre secretele de război ale Germaniei.

Ar mai fi putut exista şi un alt motiv: pentatolul sodic nu funcţionează ca ser al adevărului decât dacă este administrat în cantităţi mici. Folosit în mod regulat, el sporeşte dramatic reactivitatea pacientului. Maiorul Foley îi scrisese lui Menzies un raport, în care propunea să încerce să îl „întoarcă“ pe Hess prin manipularea urii pe care acesta o nutrea faţă de brutalitate şi cruzime: dacă ar fi putut fi convins că în Germania se petrec atrocităţi nejustificate, credinţa sa în nazism ar putea fi subminată, putându-se ajunge la un punct când s-ar întoarce împotriva acestei doctrine.[42] Se pare că Foley cunoştea conceptul de spălare a creierului: fanaticii sunt întotdeauna cel mai uşor de convertit; dacă pot crede în totalitate într-un sistem, atunci toată energia şi devotamentul lor pot fi transformate într-o credinţă la fel de fanatică, dar în sens opus. Cei care „nu ştiu“, care ezită, oamenii care nu cred

cu desăvârşire în nimic sunt cel mai dificil de transformat, deoarece nu au nimic care să poată fi „întors“, nici un tipar de credinţe puternice. Foley şi Dicks îi relatau încontinuu lui Hess actele de brutalitate care aveau loc în lagărele de concentrare naziste. Hess spune că i s-ar fi dat „rapoarte ale unor aşa-zişi martori“ ai ororilor, precum şi o carte scrisă de un austriac, în care erau descrise lagărele.[43]

În prima anexă a protestului său, Hess se ocupă de acest subiect, promiţând că atunci când se va întoarce în Germania va face o investigaţie, afirmând totuşi că informaţiile pe care le primise veniseră numai dintr-o singură parte, axându-se numai pe ororile naziste şi ignorând atrocităţile bolşevicilor (pentru care oferea detalii precise din memorie). El scria:

> Aş vrea să subliniez că nu voi face această investigaţie ca urmare a tratamentului neobişnuit pe care l-am primit în Anglia sau pentru că aşa doreşte Anglia.
> Întrucât cetăţenii britanici nu sunt implicaţi, nu acord Angliei dreptul de a se ocupa de problema tratamentului aplicat prizonierilor în Germania.
> În caz contrar, va trebui să acord acelaşi drept Germaniei. Germania ar putea dori să îşi facă un obiectiv din a investiga modul în care englezii îi tratează pe irlandezi în Irlanda, pe indieni în India sau pe arabi în Palestina.

Apoi citează, se pare din memorie, din cartea lui J.A. Farrar *England under Edward VII* (*Anglia sub Eduard al VII-lea*), menţionând până şi numărul paginii.

> Dacă, aşa cum mi-a spus cineva, închiderea lagărelor de concentrare din Germania reprezintă unul dintre obiectivele de război ale Angliei, atunci Germania va trebui să-şi facă un obiectiv din a obţine garanţii că Anglia nu va mai crea niciodată lagăre de concentrare pentru femei şi copii, aşa cum a făcut-o acum o generaţie... în timpul războiului cu burii. (În Războiul cu burii,
> 26 000 de femei şi copii au murit din cauza condiţiilor din lagărele de concentrare. Germania nu a trimis niciodată femei şi copii în lagăre de concentrare.)

Acest fragment demonstrează nu numai că abilitatea lui Hess de a expune argumente logice folosind fapte, cifre şi citate era neştirbită, ci şi că el se afla sub presiunea sistematică exercitată de echipa MI6, care încerca în mod evident să-l convingă de unicitatea atrocităţilor naziste, conform planului propus de Foley. Dacă s-ar fi încercat această strategie preliminară de spălare a creierului în timp ce Hess se afla sub influenţa medicamentelor administrate – care îl sensibilizau excesiv –, ea ar fi avut şanse mai mari de succes.

Ultimele zile la Mytchett Place

Maiorul Dicks a părăsit Mytchett Place în 17 iulie, pasându-i responsabilitatea asupra lui Hess căpitanului M.K. Johnston de la Corpul Medical al Armatei Regale, însă motivele plecării sale nu sunt clare. Explicaţia dată de Rees, că nu se mai considera necesar ca de prizonier să se ocupe un psihiatru vorbitor de limbă germană, nu este deloc plauzibilă. Doi dintre cei care făceau parte din echipa MI6 au fost de asemenea retraşi, fiind păstrat numai Foley. Poate au simţit că, odată cu atacarea Uniunii Sovietice, Hess nu mai era atât de util.

Johnston, cel care i-a luat locul lui Dicks, rezuma starea de spirit a pacientului său astfel: „El [Hess] avea perioade lungi în care cădea pe gânduri, petrecând mult timp cu privirea aţintită într-un colţ al camerei, dar refuza să discute despre gândurile care îl măcinau. Este secretos şi dificil de abordat.“[44] Asemenea lui Dicks, Johnston credea şi el că acestea erau simptomele unei tulburări mintale acute. El nota că prizonierul îşi petrecea majoritatea timpului scriind, după care înmâna aceste documente lungi unuia dintre ofiţeri, pentru a fi transmise tatălui său.

Johnston scrie: „Traducerea a scos la iveală faptul că

documentul era o efuziune tipică unui paranoic bântuit de mania persecuţiei şi de idei bizare că ar fi otrăvit şi torturat.“[45]

Atunci când Dicks i-a spus lui Hess că germanii începuseră atacul asupra Uniunii Sovietice, acesta replicase: „Aşadar, până la urmă au făcut-o.“[46] Războiul, din mijlocul căruia era acum înlăturat, îl preocupa din ce în ce mai mult. În scrisoarea de însoţire, trimisă lui Beaverbrook odată cu protestul, în 23 octombrie 1941, se observă un ton resemnat şi trist cu privire la un alt aspect: Hitler susţinuse un discurs în care afirmase clar, pentru prima dată, că Germania va lupta până la victorie. Iată ce îi scria Hess lui Beaverbrook:

> Ceea ce presimţeam de ceva timp că se va întâmpla s-a produs. După cum am auzit la ştiri, führer-ul a afirmat public, bineînţeles în acord cu partenerii Axei, că războiul va continua până la o victorie clară.
> Îl cunosc prea bine pe führer ca să nu înţeleg ce înseamnă acest lucru. Cu aceeaşi îndârjire cu care, în ciuda experienţelor negative, a susţinut vreme de mai mulţi ani ideea unei înţelegeri, îşi va susţine acum această nouă decizie.
> Această decizie înseamnă luptă până la moarte.

După ce îşi reafirmă convingerea fermă că Germania va ieşi învingătoare, continuă:

> Cu toate acestea, nu pot spune că sunt mulţumit de modul cum au evoluat lucrurile.
> Recunosc deschis că, până nu de mult, nu renunţasem la speranţa că Anglia va judeca raţional până la urmă şi că se va ajunge la o înţelegere între cele două popoare.
> Dar führer-ul nu putea face mai mult decât a încercat deja, adică să facă primul pas. Iar, în ceea ce mă priveşte, eu am riscat totul. Se pare însă că nu a fost să fie.[47]

Dezamăgirea este evidentă. Rudolf Hess recunoaşte aici, în sfârşit, că misiunea sa eşuase. Dat fiind că piciorul i se vindecase, la începutul lunii noiembrie 1941 i s-a permis să se ridice din pat. Însă mintea îi era mai preocupată ca niciodată. Apoi, în decembrie, a primit o altă lovitură, când

a aflat de moartea tatălui său. Cu toate acestea, nu a căzut complet în depresie şi a încercat să trimită mesaje către cei care l-ar fi putut ajuta. La cererea sa, în 12 decembrie a primit vizita lui Walther Thurnheer, ataşatul elveţian în Marea Britanie, în prezenţa căruia a scris o scrisoare regelui. I-a înmânat-o lui Thurnheer ca să i-o ducă ducelui de Hamilton, pentru ca acesta, la rândul său, să i-o dea lui George al VI-lea. Din nefericire, Hamilton a refuzat să ia scrisoarea, dar Thurnheer a continuat să încerce, reuşind în final să o înmâneze secretarului personal al regelui.

O ciornă a scrisorii pe care Hess i-a scris-o regelui a ieşit la iveală în 1981. Ea se afla printre documentele luate de una dintre gărzile sale de la Nürnberg, deşi nu este sigur că aceasta este chiar scrisoarea trimisă lui George al VI-lea, deoarece poartă data de 13 noiembrie 1941. Presupunând că această ciornă exprimă cel puţin sentimentele din scrisoarea pe care i-a dat-o lui Thurnheer, este interesant să menţionăm ce se scrie în ea. Aceasta constă în mare parte în exprimarea unor nemulţumiri cu privire la modul în care era tratat, deşi Hess are grijă să adauge: „Încă mai cred şi astăzi în corectitudinea poporului englez (cuvântul «corectitudine» apare în limba engleză, deşi scrisoarea este redactată în limba germană). De aceea, sunt sigur că modul în care am fost tratat nu este în concordanţă cu dorinţele acestuia. Nu am nici un dubiu că doar câţiva sunt cei responsabili pentru acest tratament.“[48]

În timp ce Hess zăcea la Mytchett Place, Churchill şi alţi reprezentanţi ai puterii din Marea Britanie continuau să ţească comploturi în jurul său. Curând avea să fie mutat din nou, deşi date fiind circumstanţele, nu şi-ar fi putut imagina acest lucru, cu excepţia poate a celor mai negre vise.

Note

[1] PRO, PREM 3/219/7: Maiorul J.J. Sheppard, „Impresiile mele despre «X» (Herr Rudolf Hess)“, 21 mai 1941
[2] Arhiva Camerei Lorzilor, Documentele Beaverbrook, dosar D/443: Scrisoarea lui Beaverbrook către Hess, 1 septembrie 1941
[3] *Ibid.*: Transcrierea întâlnirii
[4] O copie a memorandumului lui Hess se află în *ibid*.
[5] PRO PREM 3/219/7: Raportul maiorului Sheppard
[6] *Ibid*.
[7] Citat în J.R. Rees, p. 15
[8] Citat în Padfield, *Hess*, p. 244
[9] PRO, FO 371/30920. Raportul este reprodus în Douglas Hamilton, *Motive for a Mission*, Anexa III
[10] J.R. Rees, p. 21
[11] *Ibid.*, p. 23
[12] *Ibid.*, pp. 23-24
[13] *Ibid.*, p. 24
[14] *Ibid.*, p. 25
[15] Irving, *Hess*: *The Missing Years*, p. 114
[16] J.R. Rees, p. 28
[17] *Ibid.*, p. 29
[18] *Ibid.*, p. 31
[19] *Ibid.*, p. 29
[20] *Ibid.*, pp. 28-29
[21] Irving, *Hess*: *The Missing Years*, p. 133
[22] J.R. Rees, p. 30
[23] *Ibid.*, p. 32
[24] *Ibid.*, pp. 37-38
[25] Irving, *Hess*: *The Missing Years*, p. 165
[26] PRO, FO 1093/1: Transcriere tradusă a interviului cu lordul Simon, 9 iunie 1941
[27] PRO, FO 1093/1
[28] J.R. Rees, pp. 47-48
[29] Irving, *Hess*: *The Missing Years*, p. 148

[30] PRO, FO 1093/1
[31] Scrisoarea lui Rees către W. Clifford M. Scott, 11 iunie 1958
[32] J.R. Rees, p. 45
[33] Arhivele Camerei Lorzilor, Documentele Beaverbrook, dosarul D/443: Rudolf Hess, „Declaraţie de protest şi dovezi“ (traducere), 5 septembrie 1941, cu o scrisoare de însoţire scrisă de Beaverbrook, datată 23 octombrie 1941
[34] J.R. Rees, p. 55
[35] Padfield, *Hess*, p. 251
[36] Irving, *Hess*: *The Missing Years*, p. 114
[37] J.R. Rees, p. 34. Cu logica sa caracteristică, Dick respinge plângerile lui Hess cu privire la faptul că nu este lăsat să doarmă, remarcând: „Se pare că nu-i displăceau vizitele de inspecţie frecvente ale ofiţerului de serviciu în timpul nopţii.“
[38] Arhivele Camerei Lorzilor, Documentele Beaverbrook, dosar D/443: Scrisoarea lui Sir Alexander Cadogan către Beaverbrook, 1 noiembrie 1941
[39] James Leasor, scrisoare adresată *The Times*, 20 august 1987
[40] Chishold şi Davie, p. 410. Motivul oferit a fost acela că a refuzat să sprijine politicile economice ale lui Beaverbrook.
[41] Lockhart, p. 255
[42] Michael Smith, pp. 232-233
[43] Arhivele Camerei Lorzilor, Documentele Beaverbrook, dosar D/443: Rudolf Hess, „Declaraţie de protest şi dovezi“, Anexa I
[44] J.R. Rees, p. 60
[45] *Ibid*.
[46] *Ibid*., p. 52
[47] Arhivele Camerei Lorzilor, Documentele Beaverbrook, dosar D/443: Scrisoarea lui Hess către Beaverbrook, 23 octombrie 1941

[48] „Ziua în care Hess a făcut apel la rege“, *Sunday Telegraph*, 13 decembrie 1981

CAPITOLUL UNSPREZECE
De la momeală la dublură

Hess a fost mutat din nou, în 25 iunie 1942. De data aceasta, noua sa reşedinţă a fost Maindiff Court, aflată în afara oraşului Abergavenny din Ţara Galilor, unde, cel puţin oficial, a rămas până în momentul în care avea să fie dus înapoi în Germania, pentru a se prezenta la procesul de la Nürnberg, în octombrie 1945. Înainte de război, Maindiff Court fusese spitalul de unde bolnavi cu afecţiuni specifice erau trimişi către spitalul districtual de boli mintale. Pe perioada războiului însă, spitalul fusese dedicat îngrijirii soldaţilor răniţi. În momentul în care a sosit Hess, acolo nu se aflau bolnavi psihic.

Dintr-un anumit motiv, unul dintre criteriile oficiale în alegerea noului loc pentru plasarea lui Hess a fost acela că trebuia să fie un spital „unde primeau îngrijiri ofiţerii şi personalul militar,“[1] deşi nu se ştie de ce s-ar fi pus o astfel de condiţie. Cu siguranţă, nu pentru ca prizonierul să poată socializa. Din nou, el a fost izolat complet, pus sub paza unui detaşament de treizeci de soldaţi, o întreagă aripă a clădirii fiindu-i rezervată în exclusivitate. Totuşi, acest cerc de oţel se afla în curioasă contradicţie cu atmosfera relaxată, aproape deschisă, în care se găsea acum prizonierul. Viaţa sa la Maindiff Court era extrem de diferită de episoadele tensionate de la Mytchett Place. Cu toate acestea, există o mulţime de mistere legate de perioada petrecută la Maindiff Court, începând chiar cu călătoria prizonierului către această nouă reşedinţă.

Hess a fost transportat acolo cu o maşină militară, însoţit de căpitanul Johnston şi de un alt ofiţer, dar fără escortă.[2]

Cu toate acestea, nu există nici un indiciu că locţiitorul führer-ului ar fi fost dus pe ascuns, într-un loc secret: personalul de la Maindiff Court fusese aliniat, pentru a fi martor la sosirea lui.[3] Într-adevăr, se părea că toţi localnicii ştiau despre venirea lui Hess şi, ce este şi mai surprinzător, oficialităţile nu păreau nici pe departe deranjate de acest lucru.

Odată ajuns la Abergavenny, Hess a fost supus unui regim considerabil mai lejer, fiindu-i permis să se plimbe şi să meargă la picnic, însoţit de gărzi. Dar un lucru nu se schimbase: se afla încă în grija unui psihiatru, un anume dr. David Ellis Jones, deşi la prima vedere nu părea să aibă nevoie de o astfel de îngrijire. În momentul în care Hess a ajuns la Maindiff Court, s-a spus că „starea în care se afla era atât de bună, încât diagnosticul pus la Mytchett cu privire la sănătatea sa psihică era aproape incredibil.“[4] Poate că era doar fericit că fusese eliberat din acel regim represiv şi intimidant. Însă Rees raportează că, spre sfârşitul lunii septembrie 1942, comportamentul paranoic a revenit, urmat de instalarea amneziei isterice.

Există anumite neconcordanţe cu privire la întregul episod Maindiff Court.

Până şi motivul pentru care Hess a fost transferat acolo este departe de a fi unul satisfăcător. Putem presupune că a fost dus într-un amplasament cu grad de securitate mai scăzut pentru că nu avea nici un rost să se irosească resurse valoroase cu paza şi monitorizarea lui permanente. Bineînţeles, până în vara anului 1942, situaţia militară se schimbase şi nu mai avea sens să se pretindă că se mai încearcă obţinerea unor secrete militare vitale de la el. Totuşi, Hess s-ar fi putut dovedi din nou util în cazul în care ar fi devenit evident că Marea Britanie urma să piardă războiul.

Oricum, motivul oficial al mutării lui Hess era unul mai degrabă bizar. În mai 1942, exista temerea că – în ciuda strictei securităţi din jurul Mytchett Place – Hess s-ar fi

putut să fie răpit de un grup de polonezi. Pe 28 mai, un oficial scria că existau informaţii conform cărora nişte polonezi plănuiau să pătrundă în închisoare, să-l răpească pe Hess şi să-l snopească în bătaie, pentru a răzbuna atrocităţile naziste din Polonia.[5] Două zile mai târziu, maiorul Loxley, secretarul personal al lui Sir Alexander Cadogan, scria o notă prin care îşi exprima îngrijorarea cu privire la acest complot.[6]

Lucrurile au luat însă o întorsătură şi mai ciudată când, tot cam pe atunci, s-a creat panică din cauza unui „bărbat misterios“ care a trecut cu bicicleta prin zonă şi care – oprit şi întrebat ce anume făcea – „a dat nişte răspunsuri considerate de noi ca nesatisfăcătoare“.[7]

Să credem oare că elita armatei britanice din Aldershot s-a speriat de un zvon referitor la un plan pus la cale de câţiva polonezi şi de un biciclist? Chiar să nu fi reuşit autorităţile să descopere ce anume făcea biciclistul? Dar dacă erau atât de îngrijoraţi cu privire la aceste pericole, cât timp Hess era ţinut în cele mai stricte condiţii de siguranţă, de ce a fost mutat, fără escortă sau vreo altă formă de pază, într-o reşedinţă mult mai puţin sigură, unde i se permitea să cutreiere câmpurile?

Mai există şi alte neconcordanţe.

Informaţiile cu privire la noul loc în care se afla celebrul prizonier au ajuns în presă. În ziarul *Daily Mail* din 1 septembrie 1943, a apărut un articol amplu, sub titlul „Viaţa de zi cu zi a lui Hess în închisoare“. S-a spus că una dintre gărzi, care ulterior a fost trimisă în faţa tribunalului militar, dăduse informaţii presei.[8] Însă este de neconceput că, având în vedere cenzura din timpul războiului, s-ar fi putut întâmpla aşa ceva fără aprobarea tacită a guvernului. (Rees susţine că acesta a fost singurul moment din timpul reţinerii lui Hess, pe perioada războiului, când au ajuns informaţii despre el în presă.[9])

Ziariştii de la *Mail* ştiau şi ei, cu siguranţă, cum ar fi trebuit să procedeze pentru a nu risca să genereze

nemulţumire din partea oficialilor, prezentând publicului o asemenea poveste, în acele momente extrem de delicate. Cel mai grăitor este faptul că informaţiile au apărut într-un ziar naţional, în vreme ce ziarul local din Abergavenny, de exemplu, nu a publicat nimic despre Hess până la mutarea acestuia la Nürnberg.[10]

Oricât de incredibil ar fi, se pare că guvernul britanic a dorit ca publicul – şi germanii – să ştie sau să creadă că Hess se afla la Maindiff Court. Şi, aşa cum aveam să descoperim, publicitatea din jurul şederii sale în Ţara Galilor nu avea să fie nici pe departe singurul mister cu privire la acea perioadă.

Aflăm, în plus, că Hess inventase o metodă simplă, dar eficientă, prin care îşi păcălea cenzorii. De fiecare dată când scria o scrisoare prietenilor sau familiei sale din Germania, el o prezenta celor care îl ţineau captiv şi care eliminau anumite pasaje, în cazul în care era necesar. Atunci când scria următoarea scrisoare aceleiaşi persoane, Hess ataşa şi o copie a celei anterioare, care trecea de cenzori, întrucât aceştia presupuneau că e vorba despre versiunea deja verificată.[11] În acest fel, Hess reuşea să trimită în Germania informaţii cu privire la locul unde se află, precum şi multe alte detalii interesante, după cum ne putem închipui. Cu siguranţă că din descrierile dealurilor din împrejurimi (şi chiar a solului), Karl Haushofer şi-a putut da seama că Hess era ţinut undeva în zona Abergavenny.[12] Am putea fi tentaţi să punem această situaţie pe seama incompetenţei extraordinare a celor care îl păzeau pe Hess. Doar dacă nu cumva, aşa cum ne arată şi celelalte indicii, britanicii doreau, dintr-un anumit motiv, ca locul unde se află Hess să fie cunoscut. Se părea că mai degrabă atrag atenţia asupra zonei Abergavenny, decât că o ţin secretă.

Şi mai este ceva. În cartea lui Rees, există o fotografie a paginii de atlas pe care Hess a desenat aşa-zisul traseu urmat în zborul său din Germania. Legenda fotografiei

precizează: „Traseul şi momentul zborului, trasate de Hess mai târziu, în timp ce se afla la Maindiff.“ Oricum, printre documentele pe care ni le-a pus la dispoziţie Alexander a existat şi o hartă pe care, aşa cum am menţionat anterior, Hess notase în colţul din dreapta sus data la care făcuse schiţa – „08.08.41“ – dată la care el se afla la Mytchett Place. Însă această precizare a fost cu grijă eliminată din cartea lui Rees, textul foto accentuând că schiţa a fost realizată „mai târziu... în timp ce se afla la Maindiff“. Cu alte cuvinte, autorităţile doreau ca publicul să creadă că Hess se află la Maindiff, într-un anumit moment critic al captivităţii sale. Dar ce motiv ar fi putut avea pentru această înşelătorie, aparent fără nici un rost?

Zvonul scoţian

În 4 mai 1942, Reinhard Heydrich i-a trimis lui von Ribbentrop un raport, primit de la unul dintre agenţii săi din Marea Britanie, care preciza că Hess este ţinut într-o vilă din Scoţia.[13] Deşi o mare parte dintre informaţiile prezentate în acest raport par puţin verosimile – se susţinea chiar că Hess a petrecut patru zile (deghizat cu ajutorul unor ochelari fumurii) hoinărind liber în jurul Londrei împreună cu agentul –, presupunerea că locţiitorul führer-ului era ţinut în Scoţia este mai plauzibilă.

Aveam să descoperim că există mai multe versiuni conform cărora Hess era ţinut într-o casă de lângă Fort William, pe coasta de vest a Scoţiei. L-am intervievat pe Alec Kennedy, care acum locuieşte în East Lothian, dar care şi-a petrecut copilăria în Fort William pe timpul războiului. Acesta îşi aminteşte că părinţii săi, care aveau un chioşc de ziare situat pe strada principală, vorbeau frecvent despre Rudolf Hess. Ei credeau că Hess era ţinut la Inverlair House, un loc izolat de lângă oraş, unde era anchetat de nişte ofiţeri de informaţii care locuiau peste

drum de chioşcul lor, într-o clădire numită Granite House. Potrivit părinţilor lui Kennedy, acei ofiţeri erau duşi în fiecare zi la Inverlair House, pentru interogarea adjunctului führer-ului.

Profesorul Peter Waddell a descoperit că şi alţi locuitori ai Fort William susţin versiuni similare, ceea ce l-a făcut să construiască o teorie pe baza ipotezei *doppelgänger*[92] a lui Hugh Thomas[14]. Numele Inverlair House avea să reapară în momentul în care Alexander ne-a spus că acolo a fost ţinut o vreme colonelul Pilcher. Poate că Pilcher era ţinut acolo din cauza rolului pe care l-a avut în afacerea Hess. Sau poate că Pilcher şi Hess erau amândoi ţinuţi acolo.

Dacă Hess se afla cu adevărat în Scoţia, atunci ce se petrecea la Maindiff Court? Dacă nu s-a aflat acolo în perioada iunie 1941 – octombrie 1945, cum rămâne cu „aparenţele“ pe care autorităţile avuseseră grijă să le lase publicului – plimbările şi picnicurile pe câmp?

Ar putea exista o explicaţie simplă, chiar dacă la prima vedere ea pare total ireală.

Cicatricile dispărute

Aşa cum am văzut, dr. Hugh Thomas, chirurgul militar, îşi baza teoria potrivit căreia prizonierul de la Spandau nu era Rudolf Hess pe observaţiile făcute în 1973, că acesta nu prezenta cicatricile rănilor suferite de Hess în Primul Război Mondial, nici pe piept, nici pe spate. De asemenea, Thomas nu a reuşit să găsească nici pe mâna şi braţul său stâng cicatricile cauzate de un obuz, în iunie 1916. Deşi acestea au fost tratate cu mai puţină atenţie decât mult mai spectaculoasele răni prin împuşcare, ele sunt la fel de importante. Aşa cum precizează dr. Thomas, cicatricile se pot estompa în timp, dar ele nu dispar niciodată.

---

92 Dublu (în limba germană, în original) (n.tr.)

Thomas pretinde că, din cei cincizeci şi opt de medici care au examinat prizonierul după 1941, nici măcar unul nu raportase existenţa acestor cicatrici. După cum se ştie, multe dintre examinări erau făcute numai pentru a evalua starea de sănătate a lui Hess, aşa că rapoartele nu trebuiau în mod necesar să enumere cicatricile vechi, dar chiar şi aşa, lipsa menţionării acestora este destul de suspectă. Poate că, într-un anume sens, cel mai fascinant raport este descrierea extrem de detaliată făcută de căpitanul Ben Hurewitz, medic în armata Statelor Unite, care l-a examinat minuţios pe locţiitorul führer-ului atunci când acesta a sosit la Nürnberg. Deşi Hurewitz a notat până şi cea mai mică aluniţă sau pată de pe corpul prizonierului, inclusiv o cicatrice mică de numai un centimetru, pe unul dintre degete, şi un neg de jumătate de centimetru pe piept, nu există nici o menţiune cu privire la rana de glonţ sau la cea provocată de obuz în 1916.[15]

Doctorul notează de asemenea că scalpul era „în mare parte normal“, deşi în realitate Hess avea o cicatrice în partea anterioară a capului, precum şi o zonă de alopecie, rezultatul unei altercaţii din 1920. Cum era de aşteptat, Thomas a fost uimit de aceste omisiuni, aşa că l-a căutat pe Hurewitz şi l-a luat la întrebări. Acesta şi-a menţinut opinia: nu văzuse nici un fel de astfel de cicatrici.[16]

După ce şi-a încheiat serviciul la Spitalul Militar Britanic din Berlin[93], Thomas a început să cerceteze mai atent istoricul medical al lui Hess. În Berlin Document Centre[94], a descoperit o copie a dosarului medical al lui Hess, din

---

93 British Military Hospital (BMH) – una dintre unităţile medicale ale armatei britanice in perioada imediat următoare celui de Al Doilea Război Mondial, situat în cartierul Spandau din Berlin. (n.red.)

94 Centrul de Documentare din Berlin (BDC) – creat la sfârşitul celui de Al Doilea Război Mondial pentru a centraliza documente din perioada nazismului, necesare proceselor de la Nürnberg; a fost administrat de americani până în 1994, când a fost preluat de Arhivele Federale ale Germaniei. (n.red.)

perioada în care acesta fusese ofiţer activ în Primul Război Mondial. Dosarul menţiona că Hess fusese: „rănit grav în confruntarea de la Üngureana[95] (rană de glonţ – plămânul stâng)“.[17] Se mai precizează că a petrecut patru luni în diferite spitale, urmate de un concediu de convalescenţă de şase săptămâni. Dat fiind că scurtul raport nu oferă decât foarte puţine detalii, în special legate de localizarea exactă şi de dimensiunea rănilor, Thomas a trebuit să facă supoziţii cu privire la gravitatea rănilor interne şi externe suferite.

De exemplu, având în vedere că ar fi fost foarte puţin probabil ca glonţul să intre prin piept şi să iasă prin spate fără să lovească vreo coastă, Thomas a presupus că se întâmplase asta. Şi dacă glonţul a lovit o coastă, atunci osul s-ar fi rupt în mai multe fragmente, lucru care nu numai că ar fi cauzat grave leziuni interne, ci ar fi făcut ca rana de ieşire să fie mai mare decât cea de intrare. Deoarece rănile la plămân necesită aproape întotdeauna o intervenţie chirurgicală, fie pentru a le curăţa, fie pentru a drena lichidul din plămân, Thomas a mai presupus şi că ar fi trebuit să existe şi cicatricea respectivei operaţii.

În privinţa acestui ultim punct, Thomas fusese indus în eroare de raportul maiorului Dicks, citat în cartea lui Rees[18], potrivit căruia Hess fusese operat de renumitul chirurg Ferdinand Sauerbruch, a cărui activitate Thomas o cunoştea foarte bine. (În Primul Război Mondial, acesta inventase o tehnică de tratare a rănilor prin împuşcare din zona toracelui, care presupunea adesea îndepărtarea parţială a unei coaste pentru a drena plămânul, o procedură ce lăsa întotdeauna cicatrici serioase.) Este neclar motivul pentru care Dicks să fi crezut că Sauerbruch a fost implicat, deoarece, în lumina noilor dovezi, această ipoteză pare să fie greşită.

---

95 Este probabil vorba despre Ungureana, numele unei culmi din Pasul Oituz, unde în Primul Război Mondial s-au purtat lupte destul de grele la începutul anului 1917, în timpul ofensivei germane. (n.red.)

Dosarul medical pe care Thomas îl găsise în Berlin cuprindea doar un rezumat al unei versiuni mult mai cuprinzătoare care „lipsea“, potrivit BDC. Cu toate acestea, în 1989 un jurnalist al BBC Scoţia, Roy McHardy, a găsit o copie a dosarului la Arhivele de Stat bavareze, din München. Acest fapt a creat o controversă, pentru că documentul a fost invocat de unii pentru a discredita teoria dublurii, promovată de Thomas. Dosarul cuprinde şi câteva descrieri ale rănii de la plămânul stâng al lui Hess, făcute de diferiţii medici care îl examinaseră în lunile ce au urmat împuşcării. Una dintre ele, din 12 decembrie 1917, ultima examinare înainte ca Hess să fie trimis în convalescenţă, este reprezentativă: „La o distanţă de trei degete deasupra nivelului axilei stângi se află o cicatrice de dimensiunea unui bob de fasole, de culoare albăstruie, de la o rană penetrantă de glonţ. Pe spate, la înălţimea vertebrei a patra dorsale (toracice), la distanţă de două degete de coloană, există o cicatrice de la o rană de ieşire a glonţului, de dimensiunea unui sâmbure de vişină“.[19] Cu alte cuvinte, glonţul intrase la o distanţă de aproximativ patru-cinci centimetri mai sus de axila stângă a lui Hess – aproape de claviculă aşadar – şi ieşise prin spate, la o distanţă de aproximativ doi centimetri de coloană, în dreptul omoplaţilor. Acest lucru este confirmat de scrisoarea pe care Hess a trimis-o părinţilor săi pe când se recupera în spital, în care descrie rana ca fiind „una curată, cu intrarea pe sub umărul stâng şi ieşire prin spate“.[20]

Aşa că, din nefericire pentru Thomas, dosarul de la München dezvăluie faptul că acea cicatrice era mai puţin extinsă decât presupusese el şi că rănile se aflau în alte locuri. Cuvintele folosite în rezumat „rană de glonţ – plămânul stâng“ dădeau impresia că Hess fusese împuşcat mai mult sau mai puţin în linie dreaptă, glonţul intrând prin piept şi ieşind prin spate, pe o traiectorie rectilinie. Însă rapoartele din dosarul de la München arată o

complicaţie: probabil din cauza faptului că în momentul rănirii Hess era fie lungit pe jos, fie ghemuit, ca şi cum ar fi ochit să tragă cu puşca, glonţul intrase pe deasupra subsuorii şi a avut o traiectorie mai mult sau mai puţin orizontală prin corp, ieşind prin spaţiul dintre coloană şi omoplatul stâng. Hess fusese foarte norocos: glonţul nu atinsese coloana, coastele şi omoplatul, reducându-i astfel leziunile. Glonţul nu se răsucise, aşa cum s-ar fi întâmplat dacă ar fi lovit un os, şi nici nu existau fragmente de os. În dosar se mai precizează că nu fusese nevoie de operaţie.

Date fiind aceste dovezi, este clar că teoria lui Thomas necesită o analiză mai atentă. Poate că nu a văzut cicatricile pentru că acestea erau mai mici şi în alt loc decât credea el. Oricum, Thomas a rămas ferm pe poziţie, spunându-ne că le-a observat, atât pe cea din faţă, cât şi pe cea de pe spate.[21] Având în vedere că avea ochiul antrenat, pare puţin probabil ca el să nu fi observat chiar şi cele mai mici cicatrici. Dar, pe de altă parte, la fel de adevărat este că nici un alt raport medical detaliat datând din perioada 1941-1987 nu le menţionează. Noile dovezi ar putea pune sub semnul întrebării unele dintre ipotezele de la început ale lui Thomas, însă primele sale suspiciuni rămân. Şi, în mod ciudat, descoperirea dosarului de la München îi discreditează mai mult pe criticii săi decât pe Thomas.

În 1979, când a apărut pentru prima dată, cartea lui Thomas a provocat vâlvă, ridicând semne de întrebare chiar şi în Camera Comunelor şi în Bundestag-ul german. În mod deloc surprinzător, ambele guverne au insistat că prizonierul de la Spandau era cu adevărat Rudolf Hess, deşi se bazau numai pe cuvântul dat de personalul Spitalului Militar Britanic.

Cu toate acestea, episodul nu a reprezentat nici pe departe sfârşitul teoriei dublurii. După moartea lui Hess, în 1987, Thomas a descoperit mai multe dovezi în raportul autopsiei. Deşi au existat două examinări post-mortem –

cea oficială fiind realizată de profesorul J. Malcolm Cameron (medicul din cazul australian al „copilului ucis de un câine dingo“, cunoscut şi pentru studiile sale privind Giulgiul din Torino) şi autopsia independentă solicitată de familia lui Hess –, nici unul dintre rapoarte nu menţionează cicatricile provocate de glonţ.[22] (Confruntat cu dilema cicatricilor dispărute a lui Thomas, Cameron a confirmat că nu le văzuse.[23]) Cu toate acestea, ambii descriau alte cicatrici de pe piept, deasupra inimii: două cicatrici paralele, apropiate, conform autopsiei independente, sau una singură, potrivit lui Cameron. Atât Hurewitz, cât şi Thomas însuşi le observaseră: acestea fuseseră provocate de aşa-zisa tentativă de suicid din 1945, când Hess încercase să-şi înfigă pe sub piele un cuţit de pâine.[24] Aceste cicatrici au dovedit cel puţin că bărbatul care a murit la Spandau era acelaşi cu cel care se aflase la Maindiff Court în 1945, dar asta e tot ce au putut dovedi.

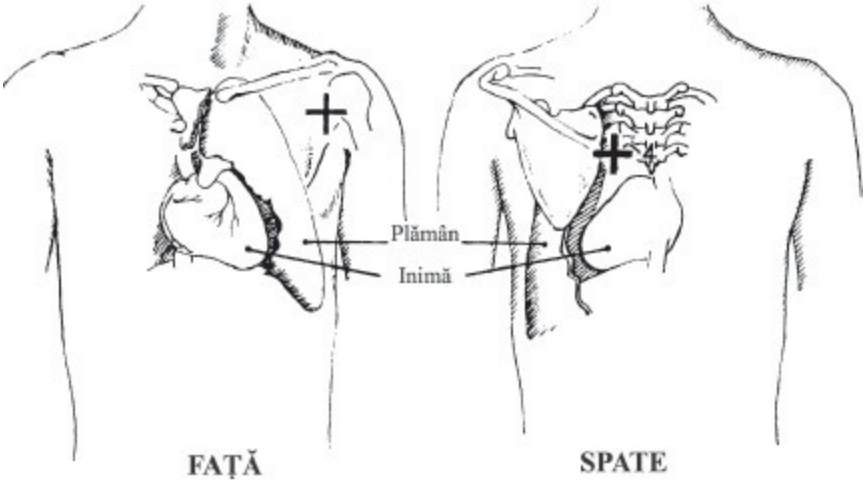

Figura – Poziţia rănilor de intrare şi de ieşire rezultate în urma rănirii lui Hess din timpul Primului Război Mondial, conform dosarului medical descoperit la München în 1989.

Este dificil să contrazicem concluziile lui Thomas: până şi guvernului britanic i-a fost greu să o facă.

O sursă de rang înalt din Ministerul Apărării a dezvăluit, cu o veselie izvorâtă din rivalitatea interdepartamentală, că atunci când, ulterior morţii deţinutului nr. 7, Ministerul de Externe a încercat să dovedească faptul că acesta era Rudolf Hess, nu a fost în stare să o facă. Îndârjiţi de concluziile lui Thomas, au încercat totuşi din răsputeri. În noiembrie 1988, Ministerul de Externe a anunţat că „în zona din spate corespunzătoare părţii stângi a pieptului, exista o cicatrice veche, fibroasă, neregulată, de formă aproape circulară, tipică unei răni provocate de ieşirea unui glonţ“.[25] Cum acest episod se petrecea la o distanţă de mai mult de un an de la moartea şi înmormântarea deţinutului nr. 7 „descoperirea“ pare suspectă. De ce nu fusese oferită această informaţie atunci când încă mai aveau trupul? Şi dacă descrierea este corectă, de ce nici o examinare anterioară nu observase cicatricea?

Pentru a încurca şi mai mult lucrurile, în august 1988, când Thomas l-a convins pe dr. David Owen să-i scrie ministrului de externe, Sir Geoffrey Howe, despre acest subiect, demnitarul a răspuns că acea cicatrice de pe piept, observată de Cameron, fusese identificată ca fiind cicatricea în cauză.[26] Acest lucru nu era corect: cicatricea de deasupra inimii nu se afla în locul descris în dosarul medical de la München. În cazul în care Sir Geoffrey Howe avea dreptate, Hess ar fi trebuit să fie împuşcat în inimă şi omorât pe loc.

Evident, dosarele medicale ale lui Hess de la Spitalul Militar Britanic, unde fusese tratat timp de peste douăzeci de ani, nu au înregistrat nici cicatricea de pe piept, nici pe cea de pe spate. Aceasta înseamnă că fie dosarele erau surprinzător de prost întocmite, fie cicatricile nu existau.

În mod ciudat, deşi ar fi trebuit să fie destul de uşor să o facă, pentru că acele cicatrici se aflau în alt loc decât cel precizat în versiunea lui, guvernul britanic nu a reuşit să-l contrazică pe Thomas. Realitatea este că, până la descoperirea dosarului de la München în 1989, nimeni nu

a ştiut unde se aflau cicatricile. Înainte de acest moment, se ştia de existenţa rănii numai după o descriere vagă din biografii, în care se spunea că fusese împuşcat „în plămân“. Mai mult, chiar şi deţinutul de la Spandau părea să împărtăşească aceeaşi idee greşită.

În mod surprinzător, într-un interviu luat lui Wolf Rüdiger Hess, acesta ne-a spus că după ce a apărut cartea lui Thomas, l-a întrebat pe deţinutul de la Spandau despre rănile provocate de glonţ. Acesta i-a răspuns: „Nu pot să-mi văd cicatricile de pe spate, dar le văd în fiecare zi pe cele de pe piept“.[27] Însă, potrivit rapoartelor medicale cu privire la rănile suferite de Hess în Primul Război Mondial, cicatricea în cauză nu se afla pe piept, ci exact deasupra subsuorii. Se pare că nici măcar „Hess“ nu ştia unde ar fi trebuit să fie cicatricea.

Pus în faţa ipotezei dublurii, susţinută de Thomas, reacţia lui Hess a fost extrem de interesantă. Acesta începuse o relaţie cordială cu pastorul Charles A. Gabel. Cartea acestuia, *Conversations interdites avec Rudolf Hess* (Conversaţii interzise cu Rudolf Hess), se bazează pe jurnalul în care îşi notase întâlnirile zilnice cu deţinutul, din perioada 1977-1986 şi în afara acestora nu spune mare lucru. Nici chiar duhovnicului nu i se permitea să discute subiectele „interzise“, cum ar fi războiul şi zborul în Anglia, aşa că lucrarea se concentrează pe conversaţiile pe care cei doi le-au avut despre lucruri obişnuite. Interesant este că Gabel se afla la Spandau în momentul în care a fost publicată cartea lui Thomas, aşa că a putut surprinde reacţia lui Hess.

În ciuda reporterilor adunaţi la porţile închisorii şi a speculaţiilor din media, Gabel a fost destul de reticent să deschidă subiectul teoriei dublurii în faţa lui Hess. Cu toate acestea, vizitând închisoarea în 16 mai 1979, la două săptămâni după apariţia cărţii lui Thomas, Gabel a descoperit că Hess citise un articol cu privire la acest subiect, într-un ziar care reuşise cumva să treacă de

cenzori. (În mod normal, materialele care aveau legătură cu războiul, cu Hitler sau cu Hess însuşi erau eliminate din orice document scris, înainte de a ajunge la deţinut.) Văzând articolul, Hess l-a întrebat pe pastor despre ce era vorba şi Gabel, uşurat, a început să-i spună ce ştia despre teoria lui Thomas.

> Rudolf Hess a râs cu poftă, relatându-mi că doi medici englezi, directorul spitalului militar şi un chirurg, veniseră să-l vadă cu o zi înainte şi examinaseră faimoasele cicatrici, pe care le descoperiseră în final, deşi nu erau foarte vizibile! Şi ei vorbiseră cu Hess despre cartea lui Thomas, spunându-i că doctorul fusese dat afară din armată (lucru neadevărat). L-am întrebat cum fusese rănit pe frontul românesc în timpul Primului Război Mondial. El mi-a povestit că glonţul intrase prin piept, îi atinsese uşor inima şi ieşise prin omoplatul stâng.
> Se alesese cu cicatrici externe foarte mici şi cu leziuni interne aproape invizibile.[28]

Poate că această versiune l-a convins pe Gabel, şi chiar pe deţinutul nr. 7, însă noi ştim că nu este adevărată. Din dosarul medical ştim că glonţul a intrat pe deasupra axilei şi a ieşit prin zona dintre omoplat şi coloană, fără a „lovi“ deloc inima. Adevăratul Rudolf Hess ar fi ştiut acest lucru.

În cartea *Farewell to Spandau* (Adio Spandau, 1994), ultimul director britanic al închisorii Spandau, locotenent-colonelul Tony le Tissier, a susţinut şi el că medicii militari găsiseră cicatricile „lipsă“. (Potrivit lui Tissier, examinarea avusese loc în 16 mai şi nu în 15 mai, aşa cum îi spusese Hess lui Gabel, şi se desfăşurase la Spitalul Militar Britanic şi nu la Spandau, greşeli pe care Tissier le putea face uşor, având în vedere că toate acestea se petrecuseră înainte de venirea sa.)

Am reuşit însă să intrăm în posesia unei copii a dosarului medical de la Spandau, care arată că examinarea a avut loc la sfârşitul lunii aprilie 1979, neexistând referiri nici pentru 15, nici pentru 16 mai. Raportul, semnat de Richard E. George (al cărui nume apare doar de data aceasta în dosar), precizează:

> Cicatrice transversală de 2,5-3 cm şi cicatrice de sutură în spaţiul intercostal 4, aflate la distanţă de 6,5 cm de linia centrală... Rana se află în imediata vecinătate a inimii.

Este evident că aceasta nu este rana provocată de glonţ, ci aceea din urma tentativei de „suicid“ din anul 1945.

Încercând să demonteze teoria lui Thomas, Tissier mai face o greşeală fundamentală, scriind:

> Deşi nu a existat nici o urmă de rană pe nici o radiografie făcută în perioada 1965-1979, acest lucru se explică prin faptul că traseul glonţului a fost atât de aproape de stern încât orice urmă de fibroză ar fi fost obturată de umbra inimii.
> În urma examinării lui Hess, desfăşurată la Spitalul Militar Britanic în data de 16 mai 1979, ofiţerul comandant a raportat că toate cicatricile, de intrare şi de ieşire a glonţului, a căror existenţă fusese negată de Thomas, existau, aşa cum era de aşteptat.[29]

Însă dosarul găsit la München în 1989 arată că aceste rapoarte se anulează reciproc. Glonţul nu a trecut pe lângă inimă, aşa că nu acesta putea fi motivul pentru care traiectoria nu apare pe radiografii. Şi dacă examinarea desfăşurată la Spitalul Militar Britanic găsise cicatricile în locul în care dosarul de la München spunea că ar trebui să fie, Tissier ar fi ştiut acest lucru.

Într-un interviu acordat postului de radio BBC în 1991, Wolf Rüdiger afirmă:

> Mama mea a încercat să lămurească această poveste [a dublurii] întrebându-l pe tatăl meu dacă mai suferea încă de pe urma împuşcăturii în plămân, dar nici nu a deschis bine gura că a şi fost întreruptă [de gărzi], nepermiţându-i-se să continue să vorbească despre acest subiect.[30]

Un episod la fel de bizar a avut loc la Maindiff Court, la începutul anului 1944, când lui Hess i s-a dat pentatol sodic (potrivit versiunii oficiale, aceasta a fost singura dată când i s-a administrat substanţa) pentru a-l vindeca de amnezie. Acest moment avea să conducă la confuzia ulterioară privind operaţia pe care Ferdinand Sauerbruch

i-a făcut-o lui Hess. În timp ce era sub efectul drogului, pacientului i s-au pus o serie de întrebări cu privire la trecutul său, pentru a-i stimula memoria. Maiorul Dicks s-a ocupat de acest lucru, deşi mai erau prezenţi şi dr. Ellis Jones, dr. Phillips şi cei doi ofiţeri RAMC. Se pare că Hess nu a recunoscut numele lui Haushofer, al lui Willi Messerschmitt şi nici chiar pe cel al lui Adolf Hitler. Abia spre finalul sesiunii a început să reacţioneze:

> JONES: Haushofer era bunul tău prieten. Iar Sauerbruch este marele chirurg care ţi-a operat rănile. Îţi aminteşti de rănile suferite?
> PACIENT: (*nu rosteşte nici o replică, dar Phillips şi Jones au observat o tresărire, ca şi cum aceste două nume i-ar fi trezit amintiri*)
> JONES: Îţi aminteşti cel puţin cine eşti? Şi cine este soţia ta?
> PACIENT: (*îşi repetă cu hotărâre numele*) Şi soţia ta? (Aici, în mod bizar, Hess repetă întrebarea pusă de doctori.)
> Apoi s-a ridicat, a cerut apă şi ceva de mâncare.[31]

Este interesant că Hess pare să reacţioneze la întrebarea despre rana din Primul Război Mondial, dar există un aspect foarte ciudat legat de acest lucru. Anchetatorii îl întreabă pe prizonier dacă îşi aminteşte să fi fost operat de Sauerbruch, însă este un mister de ce aceştia s-au gândit că tocmai chirurgul ar fi fost implicat, de vreme ce dosarul medical nu oferă nici un indiciu cu privire la implicarea lui sau la vreo operaţie. În orice caz, de ce să fi operat un chirurg eminent o rană oarecare produsă pe frontul românesc? (Sauerbruch a devenit chirurgul personal al preşedintelui von Hindenburg şi l-a operat chiar şi pe Hitler, deşi apoi s-a alăturat opoziţiei conservatoare, împotriva naziştilor.[32])

Acest schimb de replici este relevant nu numai în ceea ce priveşte implicarea lui Sauerbruch, ci şi pentru ceea ce dezvăluie cu privire la adevărata identitate a prizonierului. Maiorii Dicks şi Jones, precum şi ceilalţi prezenţi la faţa locului, aveau evident impresia că Hess are cicatrici în urma unei operaţii importante în zona pieptului. Însă noi

ştim acum că acestea nu proveneau de la o operaţie, ci de la o rană provocată de un glonţ care a intrat prin zona superioară a toracelui şi a ieşit prin spate. Bineînţeles că medicii care avuseseră grijă de prizonier vreme de trei ani ştiau că pacientul lor nu avea cicatrici de la vreo operaţie. În acest caz de ce l-au întrebat despre rană? Încercau să-l prindă pe picior greşit sau îl testau?

Suspiciune după suspiciune

Potrivit lui Thomas, urmele fizice ale rănii suferite în trecut nu erau singura dovadă care susţinea teoria dublurii. Acesta vorbeşte de comportamentul ciudat al lui Hess şi de modul în care a fost tratat de guvernul britanic, foarte suspecte încă de la început: spre exemplu, în primele zile de la sosirea adjunctului führer-ului, s-a interzis în mod expres să i se facă fotografii. În mod bizar, motivul oficial dat de Harold Nicolson, secretarul parlamentar al ministrului informaţiilor, a fost acela că „nu i se poate face o astfel de ticăloşie acestui om extrem de decent“.[33] Cum era foarte puţin probabil ca britanicii să-l înfăţişeze pe prizonier încătuşat, cu un ochi vânăt şi cu multiple vânătăi, rămâne un mister de ce ar fi fost considerată o ticăloşie publicarea unor noi fotografii cu Rudolf Hess. (Poate că Hess ar fi trebuit să-l citeze pe Nicolson ca martor la Nürnberg.) Însă, în mod uimitor, această interdicţie a fost respectată. Nu există nici măcar o singură fotografie cu Rudolf Hess, din momentul sosirii sale în Scoţia, în 1941, şi până când a fost dus la Nürnberg, în octombrie 1945. Până şi regimul relativ lax de la Maindiff Court a respectat această regulă.

Au mai existat şi alte posibile neconcordanţe. Potrivit lui Thomas, după sosirea sa în Marea Britanie, antialcoolicul şi vegetarianul Hess a început să bea alcool şi să consume carne. Bineînţeles că stresul poate avea efecte ciudate

asupra oamenilor; chiar şi antialcoolicii şi vegetarienii convinşi pot ceda în momentul în care sunt scoşi din rutina lor zilnică, dar oare acest lucru s-a întâmplat şi cu Hess? Deşi Thomas a greşit atunci când a susţinut că Hess era un abstinent total – consuma alcool din când în când, dar întotdeauna cu cumpătare –, presupusa lui cădere în patima alcoolului la Maindiff Court este în totală neconcordanţă cu refuzul său de a bea vin la mesele luate la Mytchett Place.[34]

Aşa cum am văzut, Hess cel de la Nürnberg a trecut prin mai multe curioase şi demne de milă schimbări ale stării psihice. Susţinea că suferă de amnezie (deşi la un anumit moment la proces a declarat că nu făcuse altceva decât să se prefacă) şi că nu mai era în stare să-l recunoască pe nici unul dintre foştii săi colegi, nici chiar pe naziştii de marcă, aşa cum era Göring. El a susţinut chiar că nu-l cunoaşte pe Karl Haushofer, atunci când profesorul a fost adus în închisoare, special pentru a-i reîmprospăta memoria.[35] De asemenea, nu a reuşit să le recunoască pe fostele sale secretare, una dintre ele izbucnind chiar în lacrimi din acest motiv.[36] Dacă acesta nu era adevăratul Hess, atunci pretextul amneziei era o modalitate extrem de convenabilă prin care se puteau evita posibilele gafe.

Thomas subliniază că în mai multe rânduri Hess greşise anul naşterii sale, spunând că s-a născut în 1899 în loc de 1894 (deşi nu greşise ziua şi luna).[37] Apoi mai este şi faptul că, vreme de douăzeci de ani, refuzase, în mod surprinzător, să îşi vadă mult iubita soţie şi pe fiul său. De fapt, a decis să nu primească deloc vizitatori, până în 1965, după care nu i-a permis decât doctorului Alfred Seidl (cel care îl apărase la Nürnberg, dar pe care îl cunoştea din Germania, dinainte de război) să îl viziteze.

Thomas susţine că este în posesia unei scrisori – pe care nu o poate publica din cauza Legii secretelor de stat – a lordului Willington adresată prim-ministrului canadian William Mackenzie King, în care se discuta afacerea Hess

şi mai exact „problema pe care o avem legată de dublură“. [38]

Dosarele privitoare la Hess şi care sunt disponibile publicului larg includ şi două scheme dentare din anii de război, una de la Mytchett Place, datată 30 septembrie 1941, a doua de la Maindiff Court, purtând data 21 aprilie 1943.[39] La fel ca toate documentele care ar trebui să dovedească faptul că este vorba despre aceeaşi persoană, şi aceste scheme sunt frustrant de neconcludente. Plombele şi lucrările dentare sunt similare, deşi nu identice, însă există două lucruri, prezente în prima schemă, care lipsesc din cea din 1943: o coroană şi un dinte de aur. David McLean descrie dintele de aur al adjunctului führer-ului în raportul întocmit în 10 mai 1941, însă – dacă am lua de bună schema dentară din 1943 – se pare că dintele a crescut la loc în septembrie 1941. Acest lucru s-ar putea datora modului defectuos în care au fost întocmite dosarele, dar vedem încă o dată că documente care ar trebui să demoleze teoria dublurii nu reuşesc acest lucru. Atunci când am arătat aceste scheme unui renumit medic stomatolog britanic, dr. Paul Aronow, el ne-a declarat, nu înainte de a le studia cu mare atenţie: „Presupunând că ambele scheme sunt corecte, cea datată 21 aprilie 1943 nu poate fi a aceleiaşi persoane ca şi tabloul dentar alcătuit în septembrie 1941.“ În 1987, David Irving a încercat să verifice schema din 1941, prin consultarea dosarelor medicale stomatologice ale deţinutului de la Spandau, dar autorităţile militare britanice din Berlin nu i-au permis acest lucru.[40]

Figura – Schemele dentare ale lui Hess, datate septembrie 1941 şi aprilie 1943

Probleme şi confuzii

Datorită naturii ei senzaţionale, teoria dublurii susţinută de Hugh Thomas este dificil de acceptat, deşi dovezile medicale pe care le prezintă par convingătoare. Deşi există mulţi sceptici, există şi alţii care au fost convinşi. Printre aceştia se numără şi renumitul istoric al serviciilor de informaţii, M.R. Foot, care scria în *The Times*: „Această opinie [ipoteza lui Thomas] a întâmpinat numeroase dificultăţi, deşi în versiunea oficială există şi mai multe neconcordanţe.“[41]

Partea cel mai greu de acceptat a ipotezei este imposibilitatea de a convinge dublura să accepte soarta lui Rudolf Hess. Perioada pentru care sosia ar fi trebuit să îi ia locul este foarte lungă, din 1945 până în 1987, o mare parte din ea fiind deosebit de dificilă (având în vedere că gărzile americane de la Nürnberg şi ruşii de la Spandau erau extrem de lipsiţi de amabilitate). Restul timpului a fost dominat de singurătate, disconfort şi tristeţe. De ce să fi acceptat un impostor această soartă? Cine ar putea alege să îmbătrânească într-un mod atât de neplăcut, în locul altuia? Însă, chiar şi în faţa acestei probleme evidente, nu se poate nega faptul că Thomas urmărea ceva cu această ipoteză. Oricum, teoria lui este mult mai puţin plauzibilă atunci când trebuie să prezinte motivele pentru care s-ar fi folosit o sosie ori momentul în care s-a făcut înlocuirea.

Thomas prezintă astfel cursul evenimentelor: adevăratul Hess a decolat de la Augsburg, intenţionând probabil să zboare către Suedia şi nu către Scoţia, însă alţi lideri nazişti, printre care posibil şi Göring, dându-şi seama de planul lui – şi acela de a încerca să încheie un acord de pace – i-au doborât avionul. Un al doilea aparat Me-110, cu o sosie la bord, a fost trimis de la Aalborg, Danemarca,

astfel că dublura a sosit în Scoţia.

Care să fi fost motivul pentru care, după ce i-au prăbuşit avionul, inamicii lui Hess să vrea ca o dublură a acestuia să continue drumul? Ce ar fi avut de câştigat astfel? Şi cum de aranjaseră ca o dublură cu abilităţi de pilot asemănătoare să fie pregătită în orice moment la Aalborg? Cum au făcut aranjamentele logistice necesare, cum ar fi putut să se asigure că dublura avea asupra sa aparatul foto al lui Ilse, pe care Hess îl împrumutase exact în ziua zborului? Thomas mai susţine că guvernul britanic şi-a dat repede seama că bărbatul pe care îl avea în custodie nu era adevăratul Rudolf Hess. Atunci de ce au perpetuat minciuna, permiţând ca dublura să fie întemniţată sub numele adjunctului führer-ului?

Thomas pretinde apoi că avionul care a decolat de la Augsburg nu era cel care se prăbuşise la Eaglesham, deoarece acela avea un alt număr de serie şi un alt cod de identificare. Însă ipoteza a fost contrazisă nu numai de experţii în aviaţie,[42] ci şi de mărturia, mult mai convingătoare, a lui Helmut Kaden care a afirmat hotărât că avionul lui Hess purta codul de identificare VJ OQ[43], cod care se poate vedea pe fragmentul de fuzelaj expus astăzi la Imperial War Museum[96] din Londra.

Unele dintre celelalte dovezi prezentate de Thomas sunt şi mai uşor de demontat. De exemplu, el se întreabă de ce Hess nu a prezentat decât fotografii pentru a se identifica[44], dar nu şi un act de identitate. Este evident însă că procedase logic, de vreme ce până să ajungă la Dungavel, el trebuia să susţină că este Alfred Horn. Dacă ar fi ajuns în mâinile cui nu trebuia, cum de fapt s-a şi întâmplat, o simplă percheziţie i-ar fi dezvăluit adevărata identitate.

O altă dovadă citată de Thomas în sprijinul teoriei sale, conform căreia în Scoţia ar fi ajuns dublura lui Hess, este că, atunci când i s-a făcut o radiografie, în cadrul

96 Muzeul Imperial al Războiului (n.red.)

examenului medical de la Spitalul Militar Drymen, în primele zile de după sosirea sa, doctorii nu au descoperit nici un fel de leziune internă la plămânul stâng. Aceştia au raportat totuşi o „mică porţiune calcificată în zona superioară a plămânului drept“.[45] O leziune în partea superioară a plămânului s-ar potrivi cu ceea ce ştim acum despre rana provocată de glonţ, dar în acest caz glonţul ar fi trebuit să afecteze plămânul stâng, nu pe cel drept. Oare medicii de la Drymen să se fi uitat la radiografie invers? Oricât de neverosimil ar părea, acelaşi raport medical menţionează şi că inima pacientului este neobişnuit de mică şi localizată central, lucru care ar fi putut conduce la analizarea incorectă a radiografiei.

Profesorul Waddell susţine în mare parte teoria lui Thomas, dar în ceea ce priveşte informaţiile că Hess ar fi fost executat din ordinul lui Churchill în anul 1942, în Scoţia, el spune că adevăratul Hess ar fi fost răpit de SOE în Suedia şi apoi adus în Scoţia.[46] Pentru a preveni represaliile împotriva prizonierilor de război britanici, un agent SOE care juca rolul lui Hess a fost lansat cu paraşuta în Scoţia. Din nou, această ipoteză pare extrem de întortocheată şi neconvingătoare. De ce să accepte un agent britanic soarta lui Hess pentru tot restul vieţii sale?

Ambele teorii presupun că sosia lui Hess ar fi aterizat la Eaglesham; însă dacă înlocuirea s-a făcut după sosirea lui Hess în Marea Britanie, atunci s-ar rezolva multe dintre neconcordanţele şi anomaliile acestei poveşti.

Peter Allen, autorul cărţii *The* Crown *and the Swastika*, acceptă aspectele medicale din teoria lui Thomas şi este singurul care ia în consideraţie posibilitatea ca substituirea să fi avut loc în Marea Britanie.[47] Allen citează şi mărturia lui Charles Fraser-Smith, cel care a fost modelul după care s-a creat personajul „Q“ din filmele cu James Bond. (Echipa sa de tehnicieni şi experţi era cunoscută sub numele de „Q Force“, iar piesele speciale de echipament pe care le produceau aceştia erau „Q

Gadgets“.)

Fraser-Smith lucra sub acoperire, în calitate de funcţionar la Departamentul uniforme al Ministerului Înzestrării[97], fiind de fapt responsabil de îndeplinirea unor „ordine speciale“ venite din partea diferitelor departamente de informaţii. În memoriile sale, el îşi aminteşte că, la câteva zile de la sosirea lui Hess, a fost chemat de MI5, cerându-i-se să alcătuiască o echipă de specialişti în materiale textile şi croitorie, pentru a face o copie exactă a uniformei acestuia. Echipa trebuia să lucreze foarte rapid, lui Fraser spunându-i-se:

„I-am dat lui Hess ceva care ne garantează că nu se va trezi până mâine dimineaţă“.[48] Deşi episodul a avut loc la sediul MI5, au fost implicate şi alte departamente de informaţii: MI6 a trimis maşina cu care a venit Fraser-Smith, iar croitorul pe care acesta l-a adus era de la SOE.

Lui Fraser-Smith nu i s-a spus niciodată de ce era nevoie de o copie a uniformei lui Hess, însă propria sa presupunere este extrem de interesantă:

> Mă întreb chiar dacă nu cumva intenţionam să trimitem înapoi pe cineva în uniforma duplicată, care să încerce să penetreze cercurile de comandă naziste... Riscul de a avea o dublură, ceea ce germanii ar numi un doppelgänger, care să îşi asume rolul adjunctului celui mai aprig duşman al nostru, ar fi meritat cu siguranţă preţul unei vieţi omeneşti.[49]

Evident, singurul motiv la care s-a putut gândi Fraser-Smith pentru copierea secretă a uniformei lui Hess era acela că intenţionau să trimită o altă persoană, îmbrăcată cu acea uniformă, care să se dea drept Hess. Într-adevăr, este greu să ne imaginăm vreun alt motiv. Există dovezi că ideea unui substitut le-a venit britanicilor la foarte scurt timp de la sosirea lui Hess.

În ianuarie 1990, Fraser-Smith a mers chiar mai departe,

---

97 Ministry of Supply – minister al guvernului britanic, înfiinţat în 1930, care coordona furnizarea tuturor echipamentelor necesare celor trei forţe armate britanice, terestre, navale şi aeriene. (n.red.)

spunându-i jurnalistului Richard Norton-Taylor de la *Guardian* că mereu crezuse că acela care fusese deţinut în Marea Britanie era un „fals Hess“.[50] Fraser-Smith susţine că dubiile cu privire la identitatea prizonierului existau la cel mai înalt nivel şi afirmă că în 1975 şeful MI6, Sir Maurice Oldfield, convocase o întâlnire „pentru a discuta desecretizarea întregii poveşti Hess, a faptului dacă era sau nu Hess“.[51] Acest lucru s-ar fi petrecut cu patru ani înainte de publicarea cărţii lui Hugh Thomas.

Înlocuirea de către britanici a lui Hess cu o sosie ar explica şi ciudata interdicţie de a-l fotografia pe acesta, câtă vreme s-a aflat în Anglia. Allen speculează că înlocuirea a avut loc în Turnul Londrei, că falsul Hess a fost încarcerat la Mytchett Place şi în toate celelalte locuri, iar adevăratul Hess, împuşcat. Oricum, în cazul în care acest lucru este adevărat, e greu de explicat comportamentul falsului Hess la Mytchett Place. Este evident dificil să ne imaginăm că altcineva, şi nu adevăratul Hess, ar fi fost în stare să redacteze un document atât de detaliat despre situaţia din Rusia precum cel înmânat lordului Beaverbrook, sau să participe la diferitele întâlniri la nivel înalt.

De ce să fi dorit britanicii ca Hess să aibă o dublură atât de repede după sosirea sa? Poate că aceasta avea rolul de a-l proteja pe adevăratul Hess, în cazul unei tentative de asasinat din partea germană. Însă mai există o posibilitate care se potriveşte ipotezei „oracolului de la Mytchett“. Pentru a impresiona grupul britanic pro-pace şi pe aliaţii săi din străinătate, Churchill dorea să se creadă că Hess coopera. Una dintre gărzile care l-au păzit pe Hess, începând cu 22 iunie 1941, şi care apoi a fost luat prizonier de către germani, le-a spus anchetatorilor săi că în ziua operaţiunii Barbarossa Hess fusese mutat înapoi în Turn, şi că timp de două săptămâni acesta fusese dus zilnic la nişte întâlniri organizate la „Centrul de Informaţii Secrete de pe Whitehall“. În jurul datei de 25 sau 26 iunie,

Churchill a avut acolo o întâlnire cu Hess, în tot acest timp susţinându-se oficial că Hess se afla la Mytchett Place. Ofiţerii aflaţi la sediul Poliţiei Militare RAF de la Hitcham House, în Burnham, Berkshire, au susţinut şi ei că Churchill se întâlnise cu Hess acolo.[52]

Date fiind toate aceste fapte, deşi o sosie ar fi putut fi utilizată şi mai devreme, se pare că momentul cel mai bun în care o ţintă falsă a preluat rolul lui Hess ar putea fi cel al transferului la Maindiff Court. Într-adevăr, multiplele neconcordanţe şi anomalii deja enumerate par să arate că exact în acel moment se petrecea ceva ciudat. Se insistă neobişnuit de mult asupra faptului că Hess fusese mutat din motive de securitate, dar aflăm apoi că acesta este mutat fără escortă, într-o reşedinţă mai puţin securizată, ba, mai mult, lucrul este mediatizat peste măsură.

De fapt, totul era perfect logic. Este posibil ca britanicii să fi fost îngrijoraţi că polonezii intenţionau nu să-l atace, ci să-l elibereze pe Hess (dat fiind că temerile polonezilor cu privire la viitorul ţării lor crescuseră odată cu încheierea alianţei ruso-britanice.) În dosarele MI5 făcute publice în 1999, există o referire uimitoare la un raport al lui Kenneth de Courcy privind un conflict armat între soldaţi polonezi şi gărzile de la Mytchett Place, deşi detaliile cu privire la această poveste rămân un mister.[53] Dacă guvernul era îngrijorat de siguranţa adevăratului Hess, atunci era perfect logic să se aducă o ţintă falsă, deşi, planul cu privire la o dublură datează, aşa cum am văzut, încă din perioada petrecută de Hess în Turnul Londrei.

Pentru a înţelege detaliile complotului, trebuie să stabilim dacă şi cum s-a modificat comportamentul lui Hess între cele două locuri de detenţie, Mytchet Place şi Maindiff Court. Problema este însă că există foarte puţine informaţii referitoare la perioada petrecută la Maindiff Court. Cartea lui Rees, de exemplu, dedică doar treizeci de pagini celor patruzeci de luni petrecute de Hess aici, spre deosebire de

cele patruzeci şi unu de pagini alocate perioadei de treisprezece luni în care acesta s-a aflat la Mytchett Place. Iar o mare parte a capitolului referitor la Nürnberg este dedicată evenimentelor din 1944-1945 – perioadă în care Hess a suferit de amnezie –, motivându-se că în acea perioadă se petrecuseră foarte multe lucruri. În orice caz, documentele existente ar putea fi false, aşa cum este cazul hărţii de zbor pe care Hess a desenat-o la Mytchett Place, dar despre care s-a susţinut că ar fi fost schiţată în perioada în care el s-a aflat la Maindiff Court.

În mod similar, scrisorile pe care le-ar fi redactat Hess în această perioadă puteau fi falsificate. Dacă modul în care reuşea să-i „păcălească" era, aşa cum credem noi, un plan de dezinformare care avea ca scop să inducă în eroare persoane-cheie din Germania, cu privire la locul unde se afla Hess, scrisorile ar fi putut fi scrise de specialişti falsificatori din cadrul unui departament de genul Comitetului XX.

Suspiciunile sporesc atunci când Hess îi scrie lui Ilse, în 1944, că din cauza amneziei de care suferă nu îi poate povesti decât despre subiecte pe care mai întâi i le relatează ea.[54] Până şi Wolf Hess, care nu acceptă teoria dublurii, admite că măcar una dintre scrisorile scrise la Nürnberg, în care îi descrie lui Ilse zborul, are atât de multe greşeli încât este mai mult ca sigur scrisă sub presiune.[55]

Este surprinzător faptul că de la Comitetul Internaţional al Crucii Roşii din Geneva (care deţine toate dosarele prizonierilor de război şi ale deţinuţilor) aflăm că, deşi reprezentanţii Crucii Roşii au avut voie să-l vadă pe Hess în perioada în care acesta s-a aflat la Mytchett Place, nu li s-a dat permisiunea să-l mai vadă atunci când a stat la Abergavenny.[56] În schimb, guvernul britanic a făcut în aşa fel încât Hess să fie supus unui examen medical, ale cărui rezultate au fost trimise la sediul din Londra al Crucii Roşii. Dovezile cu privire la modificările de dietă sau la

atitudinea faţă de alcool sunt una, dar a refuza accesul Crucii Roşii în preajma prizonierului este un lucru extrem de suspect.

Oricât ar părea de bizar, teoria dublurii pare să ofere explicaţii pentru o mare parte din comportamentul anormal, atât al prizonierului, cât şi al autorităţilor, în perioada de la Maindiff Court. După cum am văzut, se pare că au existat doi Hess în acelaşi timp, unul în Ţara Galilor, celălalt în Scoţia, deşi, având în vedere concentrarea deliberată a autorităţilor asupra primului dintre ei, am putea presupune că Hess de la Maindiff Court era ţinta falsă, prezentată publicului, serviciilor de informaţii germane şi posibil chiar polonezilor. Iar dovezile de după război oferite de Hugh Thomas ar sugera că dublura a fost cea care şi-a pus capăt zilelor la Spandau. Dar ce s-a întâmplat, în acest caz, cu adevăratul Hess? Are oare dreptate profesorul Waddell? Să fi fost acesta executat în secret de către britanici?

Întâlnirea istorică a unei puştoaice

O incitantă confirmare a faptului că substituţia a avut loc în momentul transferului la Abergavenny a venit odată cu mărturia lui Evelyn Criddle, care pe vremea aceea era doar o copilă. Evelyn este fiica lui William Flint, a cărui mamă făcea parte din vechea familie Herbert, a conţilor de Pembroke. Evelyn îşi aminteşte că, la începutul verii lui 1942, pe când avea doar patru ani, au plecat de la casa lor din Surrey pentru a locui la Cae Kenfy House, reşedinţa pe timp de război de pe domeniul familiei, din Abergavenny. Prima surpriză de care au avut parte a fost aceea că au fost întâmpinaţi de soldaţi înarmaţi, care iniţial nu le-au dat voie să intre. Ea povesteşte:

„Mi-am dat seama după întreaga atmosferă că se petrecea ceva foarte spectaculos, foarte important – şi nu

era Crăciunul.“

> Tata m-a dus la culcare şi mi-a spus „Mâine dimineaţă am să-ţi arăt un bărbat şi nimeni nu te va crede, niciodată, că l-ai văzut. Când vei creşte mare, după război, o să-ţi spun cine este.“ În dimineaţa următoare ne-am aşezat lângă tufişurile de rododendron şi l-am putut vedea. Din Cae Kenfy House a ieşit acest bărbat foarte înalt, flancat de soldaţi care nu îi ajungeau decât până la umeri. A trecut pe cărare – eu şi tata îl priveam – şi mi-a zâmbit vag.
> La câţiva ani după război, tata mi-a spus cine era. Era Hess. Şi mi-a mai spus: „Nu te va crede nimeni niciodată că l-ai văzut“.[57]

Doamna Criddle spune că, având în vedere că pe atunci era atât de mică, ar fi uitat episodul dacă tatăl ei nu ar fi continuat să i-l reamintească de-a lungul anilor. El a încercat să-i spună cât de importantă fusese acea întâlnire: „Trebuie să îţi aminteşti, pentru că peste ani oamenii vor dori să vorbească despre acest lucru“.

Potrivit celor spuse de doamna Criddle, deşi soldaţii erau prezenţi, Cae Kenfy House nu era păzită. Bazându-se pe ceea ce ştie cu privire la afacerea Hess, ea crede că acesta se aflase acolo doar pe perioada în care se făceau pregătiri la Maindiff Court, fiind ulterior mutat acolo. Însă alte dovezi specifică în mod clar că Hess a fost dus la Maindiff Court direct de la Mytchett Place. Dacă este aşa, atunci cine era bărbatul de la Cae Kenfy House?

Mărturia doamnei Criddle sugerează că înlocuirea a avut loc la Abergavenny, adevăratul Hess fiind adus acolo din Surrey şi ţinut la Cae Kenfy, în timp ce dublura era instalată la Maindiff Court. Cu toate acestea, mai există un aspect curios legat de această poveste. De ce a fost aleasă familia Herbert ca să-l găzduiască pe adjunctul führer-ului? Deşi este vorba de familia conţilor de Pembroke, una dintre cele mai vechi familii nobiliare ale ţării, cu siguranţă mult mai relevant este faptul că, în 1942, fiul şi moştenitorul titlului de conte, Sir Sidney Herbert, era aghiotantul ducelui de Kent.

Faptul că Hess nu mai era ţinut într-o clădire

guvernamentală, cum era cea de la Mytchett Place, ci într-o reşedinţă aristocratică, sugerează că acest episod este mult mai important decât ar putea părea la prima vedere. Cum familia care îl găzduia avea legături atât de strânse cu ducele de Kent, lucrul acesta putea să însemne că partida pro-pace reuşise să preia controlul asupra adjunctului führer-ului?

O descoperire uimitoare

Povestea lui Hess pare să ne conducă în mod repetat în Scoţia. În mai 1993, Stephen Prior luase cina în Thurso, Caithness, împreună cu lordul Thurso (Robin Sinclair, acum decedat), fiul lui Sir Archibald Sinclair, a cărui familie deţinea un vast domeniu în zonă. Când discuţia a ajuns la subiectul Hess, lordul Thurso a făcut o declaraţie uluitoare. Acesta şi-a amintit, de pe vremea când era un soldat adolescent, că Hess era ţinut într-o cabană de vânătoare numită Braemore Lodge, aflată în apropierea domeniului ducelui de Portland, nu departe de Dunbeath, în Caithness. Îşi amintea că episodul se petrecea în 1942, sau cel puţin în vara acelui an. Deşi nu-l văzuse personal pe adjunctul führer-ului, i se relatase despre acest lucru, iar mama lordului îi spusese şi ea că Hess fusese ţinut „pentru scurt timp“ în cabana Lochmore, pe domeniul tatălui său de pe malul Loch More.

O altă legătură cu Caithness a ieşit la iveală atunci când Robert Brydon a discutat despre recenta cercetare pe care o făcea în cazul Hess. Se întâmpla la o serată în cinstea expoziţiei din Edinburgh a unei prietene artiste, Marianna Lines. În cursul conversaţiei, aceasta şi-a amintit că una dintre clientele ei, lady „Bunty“ Gunn, soţia lui Sir James Gunn, din Caithness, îi spusese, cu puţin timp înainte, că la un moment dat Rudolf Hess fusese ţinut captiv în zona aceea sau cel puţin aşa se zvonea. Lady Gunn aflase acest

lucru de la soacra sa, care locuise în Caithness în timpul războiului. Relatarea dă astfel o turnură ciudată poveştii şi aşa ameţitoare, atunci când susţine că Hess fusese ţinut în aceeaşi cabană de pe domeniul ducelui de Portland în care fusese ţinut şi kaizerul, după Primul Război Mondial.

Nu există nici o dovadă cu privire la faptul că şeful de stat german ar fi fost găzduit pe pământ britanic. Cu toate acestea, atunci când kaizerul Wilhelm a fost trimis în exil, în Olanda, acestuia i s-a dat un castel aparţinând contelui Godard Bentincks care provine din aceeaşi familie cu ducii de Portland, şi anume Cavendish-Bentinck.

Aşadar, este posibil ca în perioada în care kaizerului i se pregătea noua reşedinţă, să se fi găsit o locuinţă temporară într-o altă casă aparţinând aceleiaşi familii, deşi din motive de securitate s-a ales o zonă izolată, iar locul a fost ţinut secret. Evident, acest şiretlic a avut succes. În afară de câţiva localnici, nimeni nu a ştiut despre acest lucru, de la sfârşitul Primului Război Mondial şi până în zilele noastre. Şi dacă stratagema dăduse roade în cazul unui prizonier care necesita măsuri de securitate atât de stricte, de ce să nu se încerce din nou punerea ei în aplicare, de data aceasta cu Rudolf Hess?

Bineînţeles că provocarea a constat în descoperirea indiciilor cu privire la locul în care fusese ţinut kaizerul. Printr-un noroc chior, am descoperit un astfel de indiciu în pagina de corespondenţă din *The Scotsman*, datată 12 septembrie 1985. Am găsit o scrisoare a lui Tom Sinclair care relata despre o poveste pe care i-o spusese un prieten aflat într-o unitate RAF în timpul celui de-Al Doilea Război Mondial. Omul fusese trimis să înlăture epava unui avion din munţii din apropiere. Încartiruit pe domeniul ducelui de Portland, se împrietenise cu paznicul de vânătoare al ducelui şi cu bătrâna lui mamă, ţintuită la pat. Într-o duminică, la ceai, aceasta le-a spus că avusese grijă de „kaizerul Wullie“ pe vremea când fusese ţinut acolo, după Primul Război Mondial, în timp ce i se pregătea noua

reşedinţă din Olanda. Când cei doi au întrebat unde fusese găzduit, femeia a indicat „o casă din piatră, aflată în apropiere“. [58]

După ce am reuşit să localizăm cabana paznicului de vânătoare, care se află la marginea cătunului Braemore, ne-am dat seama că singura casă din piatră de prin împrejurimi era Braemore Lodge. Şi cum ea era exact casa în care lordul Thurso a spus că fusese găzduit Hess, aceasta înseamnă că mărturiile lordului şi ale lui lady Gunn ne conduc spre acelaşi loc.

Dacă Hess s-a aflat la Braemore Lodge, ce căuta acolo şi cine răspundea de el? Era ţinut „la răcoare“ de către guvernul britanic, la ordinele lui Churchill, sau grupul pro-pace reuşise cumva să-l preia şi îl ţinea departe de premier?

Ar putea exista indicii cu privire la aceste lucruri, exact în locul în care a fost ţinut. După cum am menţionat anterior, Braemore Lodge se află pe domeniul ducilor de Portland, din familia Cavendish-Bentinck. (Mama actualei regine mamă a fost Cecilia Cavendish-Bentinck.)

În perioada războiului, Victor Cavendish-Bentinck (care mai târziu a devenit al nouălea duce de Portland) era preşedintele Comitetului Reunit al Informaţiilor[98] de pe lângă Comitetul Şefilor de Stat-Major[99], comitet care supraveghea şi coordona toate departamentele britanice de informaţii secrete, şi din care făceau parte toţi şefii agenţiilor de informaţii (cum era Menzies). Dacă Hess era ascuns undeva pe domeniul Portland, el trebuie să fi avut legătură cu acest lucru.

---

98 Joint Intelligence Committee – În perioada celui de Al Doilea Război Mondial, structură subordonată Comitetului Şefilor de Stat-Major, responsabilă pentru îndrumarea activităţii agenţiilor naţionale de informaţii şi care constituia organismul superior de evaluare a acestor activităţi. (n.red.)

99 Chiefs of Staff Committee – În perioada celui de Al Doilea Război Mondial era parte din Cabinetul de Război al Marii Britanii, având în componenţă şi Comitetul Reunit al Informaţiilor. (n.red.)

Iar dacă adevăratul Hess era ascuns în pădurile Scoţiei, în timp ce dublura lui atrăgea atenţia asupra sa în Ţara Galilor, ce s-a întâmplat cu cel dintâi? În timp ce sosia a continuat să fie, cel puţin din punct de vedere istoric, singurul Rudolf Hess, se pare că adevăratul Hess a dispărut pur şi simplu.

Note

[1] J. R. Rees, p. 67
[2] Hugh Thomas, *Hess*: *A Tale of Two Murders*, pp. 127-128
[3] Muzeul Abergavenny, exponat despre Hess şi Maindiff Court
[4] J.R. Rees, p. 68
[5] *The Times*, 3 iulie 1992
[6] *Ibid*.
[7] *Ibid*.
[8] Padfield, *Hess*, pp. 296-297
[9] J.R. Rees, p. 6
[10] Muzeul Abergavenny, exponat despre Hess şi Maindiff Court
[11] Hutton, pp. 121-122
[12] *Ibid*., p. 122
[13] Padfield, *Hess*, p. 290, citează raportul lui Heydrich din 4 mai 1942, la Foreign and Colonial Office Library (documentul 434005)
[14] Kelly
[15] Citat în J.R. Rees, pp. 136-137
[16] Hugh Thomas, *Hess*: *A Tale of Two Murders*, p. 15
[17] *Ibid*., pp. 27-29
[18] J.R. Rees, p. 89
[19] Certificatul medicului militar, 12 decembrie 1917, în dosarul medical al lui Hess din Kriegsarchiv, München. Copii şi traduceri puse la dispoziţie de Andrew Risthorn
[20] Citat în Padfield, *Hess*, p. 9

[21] Conversaţie prin telefon cu Hugh Thomas, 3 septembrie 1999
[22] Hugh Thomas, *Hess*: *A Tale of Two Murders*, Capitolul 12
[23] *Ibid.*, p. 192
[24] J.R.Rees, p. 71
[25] Hart-Davies, „Strania poveste a cicatricei care reapare“
[26] Hart-Davis, „Regimul de tăcere al Ministerului de Externe“
[27] Hugh Thomas, *Hess*: *A Tale of Two Murders*, pp. 169-170
[28] Gabel, pp. 73-74 (traducerea autorilor) Formularea folosită de Gabel pentru a descrie faptul că glonţul a trecut cu puţin pe lângă inimă este *frôlant le coeur*
[29] Le Tissier, p. 45
[30] Emisiune a Radio BBC, 10 mai 1991
[31] J.R. Rees, pp. 87-89
[32] Snyder, p. 307
[33] Camera Comunelor, vol. 372, col. 640-641
[34] Există referiri cu privire la faptul că Hess cerea whisky, atunci când se afla la Mytchett Place, pentru a-l ajuta să doarmă, însă se accentuează faptul că băutura era mult diluată (ex. PRO FO1093/11, raport al sublocotenentului W.B. Malone, 29 mai 1941)
[35] Arhivele Imperial War Museum, FO 695, Cutia 157
[36] *Ibid*.
[37] Hugh Thomas, *Hess*: *A Tale of Two Murders*, pp. 172-173
[38] Andrew Rosthorn, comentarii suplimentare la Hugh Thomas, „Hess, «Hess», Timewatch“
[39] Schiţa din 1941 a fost găsită de David Irving în dosarele medicale RAMC ale lui Hess, care au fost transferate la US Federal Records Center, Maryland, după procesele de la Nürnberg. Schiţa din 1943 se află în dosarul PRO FO 1093/5
[40] Irving, *Hess*: *The Missing Years*, p. 183

[41] Foot, „Hess doubts that refuse to die“
[42] Nesbit şi Van Acker, pp. 137-138
[43] Kaden
[44] Hugh Thomas, *Hess*: *A Tale of Two Murders*, p. 93
[45] J.R. Rees, p. 18
[46] Kelly
[47] Peter Allen, pp. 238-239
[48] Fraser Smith, McKnight şi Lesburg, p. 137
[49] *Ibid*., p. 138
[50] Andrew Rosthorn, comentarii suplimentare la Hugh Thomasn, „Hess, «Hess», Timewatch“
[51] *Ibid*.
[52] Raport al Serviciului de Informaţii OSS, noiembrie 1944
[53] PRO, KV237
[54] Scrisoare către Ilse Hess, 21 ianuarie 1944, citată în J.R. Rees, p. 79
[55] Wolf Rüdiger Hess, p. 145
[56] Scrisoare adresată autorilor de către Martin Morgen de la Departamentul Arhivelor al Comitetului Internaţional al Crucii Roşii, 13 februarie 1999, care avea anexate scrisorile lui H. de Pourtalès de la Crucea Roşie din Londra către Ministerul de Externe, 12 ianuarie 1943, şi către Max Huber, preşedinte ICRC, 2 februarie 1943. (Ar trebui menţionat că Walter Thurnheer, ataşatul elveţian care s-a întâlnit cu Hess la Mytchett Place, a primit permisiunea unei vizite scurte la Maindiff Court, în august 1942.)
[57] Intervievat în Abengavenny, 5 septembrie 2000
[58] Tom Sinclair, scrisoare către *The Scotsman*, 12 septembrie 1985

CAPITOLUL DOISPREZECE
Tragedia de la Eagle’s Rock

O cruce din piatră marchează astăzi locul în care hidroavionul Sunderland – în care se aflau ducele de Kent şi alţi paisprezece bărbaţi (sau chiar cincisprezece, după cum vom vedea mai jos) – s-a izbit de vârful unei coline, în 25 august 1942. Crucea, ridicată de ducesa rămasă văduvă, este singurul monument ridicat în memoria ducelui, în ciuda faptului că a fost primul membru al familiei regale ucis în serviciul militar după o perioadă de 500 de ani. La Muzeul RAF din Hendon, în nordul Londrei, şi la cel din Duxford, Cambridgeshire, nu există nici o menţiune referitoare la moartea sa ori măcar în legătură cu hidroavioanele Sunderland expuse. Încă de la începutul cercetării noastre, ne-am dat seama că moartea ducelui are ceva suspect.

Versiunea acceptată este următoarea: hidroavionul Short Sunderland a plecat din Invergordon, pe coasta de est a Scoţiei, avându-i la bord pe ducele de Kent şi alţi trei membri ai echipajului său. După ce a parcurs o distanţă de aproximativ 36 de km de la decolare, avionul s-a izbit de un deal, numit Eagle’s Rock, în zona Caithness, ascuns în acel moment în spatele unui nor. Numai unul dintre cei aflaţi la bord a supravieţuit.

Circumstanţele exacte ale morţii ducelui de Kent sunt considerate unul dintre cele mai mari mistere aviatice ale celui de-Al Doilea Război Mondial. Robert Brydon a fost în anii 1980 unul dintre primii care şi-au dat seama că moartea ducelui este un mister. Brydon pilotase şi zburase pe aparate Sunderland în timpul serviciului militar şi a descoperit imediat anumite neconcordanţe. Cum a putut aparatul, pilotat de excelenţi piloţi RAF, să se izbească de un deal? Şi, în definitiv, ce căuta acel „vapor zburător“

deasupra unei zone terestre?

Aparatul Short S-25 Sunderland Mk III era de fapt versiunea militară a clasicului hidroavion Empire, având dimensiuni impresionante: lung de peste 25 m, cu o anvergură a aripilor de aproape 34 m, atingea o viteză maximă de 347 km/h, o viteză de croazieră de 293 km/h şi o viteză minimă de zbor de 128 km/h. Distanţa pe care o putea parcurge în mod normal era impresionantă – 2 970 km. Fiind unul dintre cele mai de succes hidroavioane produse vreodată, era relativ uşor de manevrat, însă marele lui dezavantaj erau greutatea mare şi încetineala cu care lua altitudine, mai ales dacă era încărcat, aşa cum s-a întâmplat în cazul zborului ducelui de Kent. De asemenea, aparatele Sunderland erau foarte bine echipate, având chiar şi cuşete, bucătărie şi toaletă, ridicându-se aproape la descrierea uşor exagerată care li se făcea, aceea de „atelier mobil cu toate facilităţile unui apartament duplex“.[1]

Înregistrat cu indicativul W4026, aparatul Sunderland al ducelui de Kent făcea parte din Escadrila 228 a Comandamentului de Coastă, cu sediul la Oban, pe coasta de vest a Scoţiei. Era aproape nou, fusese livrat în luna martie a acelui an. Oficial, ducele se afla într-un turneu pentru ridicarea moralului trupelor RAF din Islanda. Trupele britanice intraseră pe acel teritoriu imediat ce naziştii năvăliseră în Norvegia. Islanda era un obiectiv de importanţă strategică; era punctul unde, pe de o parte, se puteau primi convoaiele transatlantice şi, pe de altă parte, se puteau lansa operaţiunile de apărare împotriva submarinelor. Convoaiele ruseşti se foloseau şi ele de Islanda. Între coasta vestică a Scoţiei şi Kaldadarnes, lângă Reykjavik, se defăşurau numeroase zboruri cu hidroavionul.

Echipajul aparatului Sunderland prăbuşit nu era format nici pe departe din piloţi de duzină. Erau cei mai buni din efectivul Comandamentului de Coastă. Căpitanul aeronavei

Francis (Frank Meckenzie Goyen), în vârstă de douăzeci şi şase de ani, a fost ales special pentru că era unul dintre cei mai buni piloţi de Sunderland din cadrul RAF. (El fusese ales să piloteze şi avionul care l-a dus la Moscova în 1941 pe Sir Stafford Cripps, ambasador în Uniunea Sovietică.) Alţi câţiva membri ai echipajului atent selectat făcuseră parte din echipajele unor zboruri VIP.[2] Ca multe alte echipaje de zbor din timpul războiului şi acesta era format din oameni extrem de tineri. Cel mai în vârstă dintre ei era sergentul Edward Blacklock, din cadrul Forţelor Aeriene Regale ale Noii Zeelande, care avea treizeci de ani, iar cel mai tânăr era sergentul Andy Jack, de douăzeci şi unu de ani, singurul care a supravieţuit accidentului.

În acel zbor fatidic, ducele şi-a luat cu el o escortă impresionantă: secretarul său personal, locotenentul John Arthur Lowther, în vârstă de treizeci şi doi de ani, care făcea parte din Royal Naval Volunteer Reserve[100], nepotul şi moştenitorul unui fost purtător de cuvânt al Camerei Comunelor (vicontele Ullwater); aghiotantul său, sublocotenentul de aviaţie Michael Strutt (douăzeci şi opt de ani), fiul lordului Belper şi fratele ducesei de Norfolk; şi un valet, John Hales. Dintre toţi, numai Lowther era cel care îl însoţea, în mod obişnuit, pe duce. Strutt înlocuia una dintre escortele ducelui, pe mariorul de aviaţie P.J. Ferguson, care era bolnav. Un alt membru obişnuit al escortei, Sir Sidney Herbert, lipsea şi el, deşi nu se ştiu motivele reale ale absenţei sale. Hales era înlocuitorul pus la dispoziţie de Oban.[3] Alţi doi membri ai suitei obişnuite a ducelui – care, în mod excepţional, nu îl însoţeau în acea zi – erau colonelul Sir Louis Grieg şi sergentul detectiv Evans, detectivul său personal, care în acel moment se afla în concediu.[4]

În mod normal, un aparat Sunderland trebuia să aibă trei piloţi la bord – un căpitan, un pilot principal şi unul secundar. În cazul acelui zbor, la bord s-au aflat: Goyen,

---

100 Rezerva de Voluntari a Marinei Regale (n.red.)

locotenent-colonelul Thomas Lawton Moseley, ofiţer comandant al Escadrilei 228, care s-a alăturat echipajului în ultimul moment, din motive necunoscute, şi sublocotenentul de aviaţie Sydney Wood Smith, din cadrul RAF. Navigatorul, sublocotenentul George Saunders, era la rândul său pilot. În total, zborul beneficia de cele mai bune tehnici de aviaţie, având la bord nu mai puţin de patru piloţi şi patru navigatori. Dar dintre toţi aceşti aviatori, extrem de bine instruiţi, povestea se concentrează doar pe trei dintre ei: Goyen, Moseley şi Jack.

Căpitanul de aviaţie Goyen, australian de origine, avea la activ peste 1 200 de ore de zbor pe aparate Sunderland, multe petrecute în timpul unor misiuni de escortă sau în patrulări de supraveghere a submarinelor, misiuni desfăşurate de Comandamentul de Coastă. Goyen servise anterior în Alexandria şi Malta. Membru al echipajelor RAF încă din 1938, el era foarte respectat de colegii lui pentru îndemânarea şi curajul său.

Există un episod care ilustrează perfect acest lucru. În mai 1942, la Oban, a trebuit să aducă la sol un aparat Sunderland extrem de avariat. În momentul în care ambulanţele şi vehiculele de remorcare se adunau, în aşteptarea aterizării aparatului, unul dintre colegii lui Goyen a spus: „Ei, va fi bine dacă Frank este acolo.“ Goyen a efectuat o aterizare de zile mari, declarând mai târziu, în stilul curajos pe care Hess l-ar fi admirat atât de mult: „Păi, da. A fost o treabă destul de grea. Dar, în definitiv, aparatele Sunderland costă o grămadă de bani.“[5] Nu era un entuziast, dar era conştient de responsabilităţile pe care le avea şi era un profesionist desăvârşit. Sub nici o formă nu ar fi pus în pericol vieţile pasagerilor sau ale membrilor echipajului, chiar dacă ar fi primit un astfel de ordin de la superiorii săi. Fiind căpitan al zborului, Goyen deţinea comanda, chiar dacă la bord se aflau ofiţerul său comandant şi un general de flotilă – ducele de Kent.

Locotenent-colonelul Moseley, şi el australian, era ofiţer

comandant al Escadrilei 228, din luna aprilie a anului anterior. Unul dintre cei mai experimentaţi piloţi ai RAF, efectuând până la decesul său 1 449 de ore de zbor, era un specialist în navigaţie, fost instructor la Şcoala de Navigaţie Aeriană, instructor-şef la General Reconnaissance School şi făcuse parte din echipa de instructori de navigaţie a Ministerului Aviaţiei[6] (înainte de a fi detaşat la Oban). Expertiza sa avea să fie un element extrem de important în desfăşurarea episodului dramatic al prăbuşirii.

Ultimul din trioul nostru era cel mai tânăr membru al echipajului. Sergentul Andrew (Andy) Jack era fiul unui fotbalist semiprofesionist (care juca pentru echipa Falkirk). Un scoţian înalt de 1,85 m, Jack moştenise statura atletică a tatălui său şi era şi isteţ pe deasupra. Urmase cursuri universitare – ceea ce în vremea aceea reprezenta o realizare pentru un băiat provenit din clasa muncitoare – şi intenţiona să-şi reia studiile după război.[7]

Accidentul ducelui de Kent

Cu două zile înainte de prăbuşire, aparatul W4026 zburase de la Oban la Invergordon, pe coasta estică a Scoţiei. Avionul a urmat traseul obişnuit, deasupra Canalului Caledonian şi a salbei de lacuri, între care se numără şi lunga întindere de apă a Loch Ness, asigurându-se astfel că rămâne pe cât posibil deasupra apei.

Ducele de Kent şi ceilalţi au ajuns la Invergordon în dimineaţa zilei de 25 august, urcându-se în avion cu puţin înainte de decolare, după ce au luat prânzul la popota ofiţerilor. Aparatul W4026 a decolat de la Invergordon la ora 13.10, lansându-se din apele calme ale Cromarty Firth[101]: prea calme, după cum avea să se dovedească mai târziu. În acea zi marea era atât de liniştită încât avionul

101 Braţ al Mării Nordului în Scoţia (n.red.)

avusese nevoie de un avânt neobişnuit de lung – aproximativ cinci kilometri – pentru a decola. (Aparatele Sunderland sunt mai eficiente la decolare în ape cu valuri, deoarece acestea le ajută să se lanseze în aer.) S-a lansat într-un zbor de la nord la est, de-a lungul coastei.

Fiind un hidroavion, trebuia să zboare pe deasupra apei, străbătând întinderi de uscat numai în cazul în care acest lucru nu putea fi evitat. Din acest motiv, obişnuia să urmeze linia coastei, către Capul Duncansby – cel mai nordic punct al Scoţiei, lângă John o'Groats – şi apoi să vireze spre nord-vest, pe deasupra Pentland Firth[102], spre Islanda. Întreaga călătorie ar fi trebuit să dureze aproximativ şapte ore. Mai târziu, în acea după-amiază – momentul exact fiind, aşa cum vom vedea, încă un subiect de dispută –, aparatul Sunderland se izbea de un deal, la o distanţă de patru kilometri de coastă, spre interior, şi la aproximativ cinci kilometri de oraşul Dunbeath, în apropierea satului Berriedale; cu alte cuvinte, la aproximativ nouăzeci de kilometri de punctul de plecare, Invergordon.

Avionul s-a izbit de un deal cunoscut sub numele de Eagle's Rock sau Eagle's Crag[103], care străjuia valea râului Berriedale, pe domeniul ducelui de Portland. În ciuda numelui înfricoşător, locul prăbuşirii nu este foarte stâncos, deşi este lipsit de vegetaţie şi acoperit cu muşchi de turbă şi iarbă-neagră. Aparatul Sunderland s-a izbit de deal în spatele culmii Eagle's Rock, acolo unde creasta atinge o înălţime nu mai mare de 200 de metri. Aeronava a lovit superficial dealul, s-a răsturnat şi a aterizat pe spate. La impact s-a dezintegrat, rămăşitele întinzându-se pe o distanţă destul de mare. Cei 9 500 l de combustibil care se aflau în aripi au explodat. Mare parte a resturilor din fuzelaj s-au împrăştiat pe deal, pe direcţia de zbor.

În momentul în care avionul s-a prăbuşit pe spate, coada

---

102 Strâmtoare în nordul Scoţiei (n.red.)

103 Crag, colţ de stâncă (în limba engleză, în original) (n.tr.)

s-a desprins, a fost aruncată peste deal şi a aterizat în muşchiul de turbă de pe celălalt versant, fiind astfel ferită de suflul exploziei. Acesta este motivul pentru care singurul supravieţuitor al accidentului, Andy Jack, a scăpat cu arsuri minore pe faţă şi pe mâini. Epava avionului a continuat să ardă şi după impact. Fuzelajul şi aripile erau din aluminiu, un metal cu o temperatură de topire foarte coborâtă, ceea ce a condus la distrugerea aproape totală a aparatului. Cu excepţia lui Jack, care stătea în turela mitraliorului din coada avionului, toţi cei aflaţi la bord au murit pe loc, în urma impactului şi nu a exploziei. Mai multe trupuri, inclusiv cel al ducelui de Kent, au fost aruncate din aparat şi au scăpat de explozie, însă cele aflate în interior au fost carbonizate.

Urmarea

Zgomotul impactului a fost auzit de localnici, care au organizat imediat echipe de căutare. După cum vom vedea mai târziu, articolele de presă inexacte şi alte probleme de memorie ale celor prezenţi au generat neconcordanţe care fac dificilă reconstituirea tabloului complet al urmărilor prăbuşirii.

Nimeni nu susţine că ar fi văzut personal accidentul – lucru deloc surprinzător, având în vedere că Eagle’s Rock este un loc izolat –, dar există mai multe persoane care ar fi auzit zgomotul acestuia. Se spune că doi oameni, fermierul David Morrison şi fiul său, Hugh, ar fi dat semnalul de alarmă. Aflaţi pe câmp, în căutarea oilor rătăcite – căci era prima zi în care se făcea deparazitarea ovinelor, ei au auzit ceea ce au descris ca fiind două explozii, la distanţă mică una de cealaltă; probabil impactul urmat de explozia combustibilului ori exploziile separate ale celor două rezervoare de combustibil din aripile avionului. Hugh Morrison a urcat pe motocicletă şi

s-a grăbit să dea alarma. A fost alertată poliţia, dar şi medicul John Kennedy, din Dunbeath. În acelaşi timp, s-a format rapid o echipă de căutare formată, aşa cum spune David Morrison, din „localnici şi personal militar“ din cătunul Braemore, aflat la aproximativ patru kilometri de locul prăbuşirii.[8]

Cam după o oră şi jumătate de la accident, au descoperit epava avionului, aflată încă în flăcări. La scurt timp, au sosit la faţa locului doi poliţişti din Dunbeath, urmaţi de o altă echipă din care făcea parte şi doctorul John Kennedy. (Mare parte dintre primele reportaje despre accident au afirmat că bătrânul doctor ar fi fost primul care a sosit la faţa locului, înaintea echipei de căutare. Însă pare puţin probabil ca până şi cel mai în putere scoţian să fie atât de sprinten, pe un teren accidentat, la vârsta de şaptezeci de ani. Poate că reporterii trebuiau să aibă şi ei un erou şi cine ar fi putut să-l întruchipeze mai bine decât prea respectabilul doctor al districtului?)[9]

Echipele au cercetat epava, dar nu au găsit nici un supravieţuitor. Există mărturii contradictorii cu privire la prima persoană care l-a identificat pe ducele de Kent ca aflându-se printre victime. Câţiva dintre fermierii locali care au făcut parte din prima echipă de căutare au declarat că ei făcuseră acest lucru, în timp ce poliţistul Bethune şi dr. Kennedy au susţinut şi ei la fel. Bethune spunea că a găsit brăţara de identificare a ducelui (pe care scria „Alteţa Sa Regală, ducele de Kent, The Coppins, Iver, Bucks“),[10] în timp ce dr. Kennedy a afirmat că ar fi identificat trupul după un portţigaret cu monogramă şi după inscripţia de pe ceasul de mână al ducelui.[11] Însă, deşi el a luat ceasul pentru a fi sigur că este returnat familiei ducelui, doctorul a sosit în urma poliţiştilor şi de aceea nu face nici o menţiune cu privire la brăţara de identificare. Bethune pare să fie câştigător în această tristă bătălie pentru gloria personală.

Despre rănile suferite de duce după ce a fost aruncat

violent din avion, Bethune a spus doar atât: „Era lovit la cap. Nu spun mai mult de atât“.[12] Şi mai contrariant este faptul că, într-un interviu la radio din 1985, poliţistul Bethune, aflat acum la vârsta a treia, a mai adăugat un aspect, căruia în mod curios nu i s-a acordat prea multă atenţie. Acesta a spus că ducele avea prinsă de mână cu cătuşe o servietă diplomatică deschisă, din care se împrăştiaseră pe deal o mulţime de bancnote de o sută de *kroner*.[13] Evident, *krona* este moneda naţională a Islandei, locul spre care se îndrepta, se pare, aparatul de zbor.

Mai târziu, spre seară, o echipă de la baza RAF din Wick – cel mai apropiat aerodrom, situat la aproximativ patruzeci de kilometri de locul prăbuşirii – a sosit pentru a examina fuzelajul. Odată cu ei, au venit şi poliţişti din Wick (poliţie obişnuită, nu agenţi speciali cum erau Bethune şi Sutherland). Deoarece se lăsa seara, s-a decis amânarea până a doua zi a acţiunii de ridicare a cadavrelor, dar epava a fost pusă sub pază. În dimineaţa următoare, când se ştia că printre victime se află şi un membru al familiei regale, a sosit la faţa locului un grup de ofiţeri superiori ai RAF şi de marină, iar trupurile au fost ridicate de mai multe ambulanţe. Rămăşiţele ducelui au fost duse la Dunrobin House, un castel în stil victorian aparţinând ducelui de Sutherland, transformat parţial în spital de război. Celelalte trupuri au fost duse la Wick.

La Balmoral, George al VI-lea cina alături de regină şi de ducele şi ducesa de Gloucester când au aflat cumplita veste, de la Sir Archibald Sinclair, ministru al aviaţiei. Profund şocat, regele i-a dat vestea mamei sale, regina Maria, care a spus imediat: „Trebuie să mă duc la Marina.“[14] Între timp, la The Coppins, reşedinţa familiei Kent, bătrâna doică a Marinei, Kate (Foxy) Fox, a preluat apelul telefonic. Doamna Fox fusese doica ducesei, pe când aceasta era copil, şi venise acum să aibă grijă de prinţul Michael care avea doar şapte săptămâni. Făcând de acum parte din familie, acesteia i-a fost foarte greu să-i dea

Marinei vestea despre tragica moarte a lui Georgie.[15]

Marina a intrat în stare de şoc, din care şi-a revenit foarte greu. Lunile care au urmat au fost extrem de nefericite pentru ea, deşi familia ei şi îndatoririle regale au ajutat-o, treptat, să iasă din depresie. Văduvia ei a luat sfârşit în 1968. După ce s-a prăbuşit la ceremonia de comemorare a douăzeci şi şase de ani de la decesul soţului său, ea avea să moară, doar o zi mai târziu, din cauza unei tumori craniene inoperabile.

Misterul din turela mitraliorului

Primele ştiri anunţau că toţi cei aflaţi la bordul aparatului Sunderland îşi pierduseră viaţa. Aceasta a fost şi versiunea oficială – motiv pentru care au fost trimise telegrame tuturor familiilor membrilor echipajului. Dar povestea avea să ia o întorsătură dramatică. În după-amiaza zilei următoare, Andy Jack a apărut, în carne şi oase, la casa unui mic arendaş din Ramscraigs, un cătun aflat în apropierea coastei, între Dunbeath şi Berriedale, la aproximativ trei kilometri de locul accidentului.

S-a dovedit că Andy Jack era în viaţă datorită şansei. Înainte de decolare, dăduse cu banul împreună cu unul dintre membrii echipajului, sergentul Lewis, pentru a hotărî cine avea să stea în turela din spate, un loc friguros şi înghesuit. Jack fusese cel care pierduse.

Deşi există anumite neconcordanţe şi întrebări fără răspuns legate de modul în care a acţionat Jack după accident, se pare că el şi-a recăpătat cunoştinţa la scurt timp de la explozie. În unele relatări se precizează că a scos câteva trupuri din epava încă în flăcări, acesta fiind şi motivul pentru care a suferit arsuri la mâini. Însă Jack nu a susţinut niciodată că ar fi scos trupurile întregi, deşi a afirmat că a găsit şi a recunoscut cadavrul ducelui după uniforma care purta însemnele distinctive de general de

flotilă. De asemenea, şi-a dat seama că toţi erau morţi, deşi nu se ştie sigur dacă el a recunoscut sau a numărat trupurile. Apoi a pornit după ajutor, încălcând procedura standard, care îi cerea să rămână lângă epavă.

Nu se ştie de ce a ales să facă acest lucru. Cu siguranţă, nu era în măsură să judece clar, mai ales după trauma de a vedea împrăştiate pe deal cadavrele camarazilor săi, unii dintre ei prieteni apropiaţi, iar altul membru de vază al familiei regale. În mod ciudat, propria mărturie a lui Jack despre ceea ce a făcut în acea zi nu demonstrează că s-ar fi aflat într-o stare de delir, ci dimpotrivă, dovedeşte o extraordinară prezenţă de spirit.

În ceea ce priveşte decizia de a părăsi locul accidentului, el a afirmat doar atât: „Nu am făcut altceva decât să încerc să aduc ajutoare. Eram conştient că nu-i mai puteam ajuta, că toţi erau morţi. Dar am simţit că trebuia să spun cuiva. Cred că de aceea am plecat şi am început să hoinăresc pe dealuri, deşi cel mai bun lucru pe care l-aş fi putut face, din punctul meu de vedere, era să stau lângă epavă.“[16]

În momentul în care a sosit prima echipă de căutători, Jack plecase de la locul accidentului. Singur şi, aşa cum era de imaginat, suferind atât fizic, cât şi psihic, acesta a mai bântuit în acea seară prin zonă, urmând un curs de apă în speranţa că îl va duce la o aşezare omenească. Tălpile cizmelor i se dezlipiseră, aşa că la un moment dat a renunţat la ele, la fel cum a renunţat şi la pantalonii sfâşiaţi. A spus că, „asemenea unui scoţian adevărat“, înainte de a-şi lăsa pantalonii undeva în spatele dealului, a numărat banii din buzunare – puţin peste cinci şilingi. Câteva săptămâni mai târziu a primit un mandat poştal cu această sumă, trimis de poliţie; se pare că un cioban găsise perechea de pantaloni cu banii în buzunar şi, dându-şi seama de unde provin, înmânase autorităţilor monedele.[17] Este clar că îşi abandonase şi jacheta, căci altfel ar fi putut pune banii în buzunarele ei.

La lăsarea întunericului, Jack şi-a făcut culcuş în tufele de

ferigă şi s-a trezit într-o superbă zi de vară. A continuat să umble de colo colo, hotărându-se în final să urce pe deal, pentru a putea vedea mai bine împrejurimile. De acolo a zărit casa micului arendaş şi s-a îndreptat către ea. A ajuns în jurul orei 13.30. Proprietara, doamna Elsie Sutherland, l-a anunţat prin telefon pe dr. Kennedy din Dunbeath. Kennedy a plecat imediat, renunţând la masa de prânz, grăbindu-se să-i acorde ajutor pilotului rănit, care a fost apoi transportat la un spital din Lybster.

Rudele lui Jack ştiau că el este mort, Jean, sora sa din Grangemouth, primind deja telegrama care îi aducea la cunoştinţă acest lucru. Când s-a dovedit că era în viaţă, o a doua telegramă a fost trimisă imediat pentru a încerca să o prindă din urmă pe prima; nu a reuşit acest lucru, sosind cu câteva minute mai târziu, spre marea bucurie a lui Jean Jack.[18]

Reacţii faţă de moartea ducelui de Kent

Nu e deloc surprinzător că presa din ziua următoare era plină de ştiri referitoare la această tragedie, generând un val de simpatie. Curtea a intrat în doliu pentru o perioadă de patru săptămâni (o perioadă mai lungă fiind considerată deplasată în vreme de război, când multe alte familii nu aveau parte nici măcar de atât). Winston Churchill a ţinut un discurs în Camera Comunelor, în timpul căruia l-a numit pe ducele de Kent „un prinţ galant şi chipeş“.[19]

După ce a fost ţinut timp de două zile la Dunrobin House, trupul ducelui a fost transportat la Londra, cu trenul, şi depus la capela Albert Memorial din castelul Windsor, până la înmormântarea care a avut loc în 29 august, următoarea sâmbătă după accident. Kent a fost depus în criptele capelei St. George din castelul Windsor, capela Ordinului Jartierei[104], în prezenţa unei întregi suite de

104 Înaltă decoraţie engleză (n.tr.)

capete încoronate, mulţi dintre ei exilaţi din ţările lor din cauza ocupaţiei naziste, alţii, prieteni, printre care Noel Coward şi Douglas Fairbanks Jr., aflaţi pe atunci în serviciul Marinei SUA în Marea Britanie. Deşi Winston Churchill nu a fost prezent, câteva zile mai târziu, la Westminster Abbey, s-a ţinut o slujbă separată pentru membrii parlamentului.

Printre multele mesaje de omagiere şi de condoleanţe primite din partea altor ţări, unul dintre cel mai emoţionante a fost cel al generalului Sikorski. Într-o depeşă trimisă către toate trupele poloneze din Marea Britanie, acesta îl numea pe duce „un prieten adevărat al Poloniei şi al forţelor armate poloneze“. Depeşa a fost citită în toate unităţile, în dimineaţa următoare accidentului.[20] Depeşa mai spunea şi că ducele de Kent urma să viziteze armata poloneză pe 8 septembrie, „pentru a-şi declara solidaritatea faţă de cauza poloneză“. Mesajul se sfârşea astfel: „Imperiul Britanic a oferit un alt exemplu elocvent de înţelegere a datoriei faţă de patrie, din partea unuia dintre cei mai aleşi reprezentanţi ai lui.“[21]

Scriind despre acest accident în 1972, Nicholas Bethell pune în cuvinte ceea ce mulţi au gândit numai: „Era evident neobişnuit ca o ţară să reacţioneze atât de puternic la moartea unui prinţ străin.“[22]

Însă circumstanţele care au stat la baza relaţiei speciale a lui Kent cu polonezii nu erau cunoscute pe atunci, mai ales faptul că i se oferise tronul Poloniei.

În 1968, când Marina a fost înmormântată în cimitirul regal din Frogmore, Windsor, sicriul lui Kent a fost mutat lângă ea, aşa cum ceruse aceasta cu mai mulţi ani înainte.

Ceilalţi membri englezi ai echipajului au fost îngropaţi în cimitirele din localităţile de reşedinţă, iar cei patru aviatori din imperiu – Goyen, Moseley, Blacklock şi Smith – şi-au găsit odihna în cimitirul Pennyfuir din Oban.

Prinţul uitat

Deşi moartea fratelui regelui a ţinut prima pagină a ziarelor din întreaga lume, înmormântarea nu a mai avut parte de tot atâta mediatizare, pentru că, oficial, regele nu dorea să pară că o victimă de război regală primea mai multă atenţie decât un soldat de rând. Oricât ar părea de lăudabil, nu acesta era se pare adevăratul motiv pentru care memoria lui Kent a fost atât de neglijată de la sfârşitul războiului încoace. Aşa cum am menţionat anterior, în cinstea sa nu s-a construit nici un monument comemorativ, singurul semn vizibil al trecerii sale în nefiinţă fiind crucea de piatră ridicată pe colină de către prinţesa Marina. Crucea poartă următoarea inscripţie:

ÎN MEMORIA
GENERALULUI DE FLOTILĂ ALTEŢA SA REGALĂ
DUCELE DE KENT

K.G., K.T., G.C.M.C., G.C.V.O.
ŞI A CAMARAZILOR SĂI
CARE ŞI-AU PIERDUT VIAŢA ÎN SERVICIUL ACTIV,
ÎN TIMPUL UNUI ZBOR CĂTRE ISLANDA ÎN MISIUNE
SPECIALĂ, LA 25 AUGUST 1942
„ODIHNEASCĂ-SE ÎN PACE“

Care era „misiunea specială“ în care se aflau? Cu siguranţă nu aceea de a zbura în Islanda pentru a ridica moralul trupelor, aşa cum s-a afirmat. Într-o telegramă de condoleanţe trimisă mamei sergentului Lewis în 9 septembrie, Marina foloseşte cuvinte nu mai puţin lipsite de înţeles: „Iubitul dvs. fiu şi-a pierdut viaţa ca ofiţer activ, împreună cu soţul meu, pentru aceeaşi cauză nobilă“.[23] Care era „cauza nobilă“? Şi de ce se punea atât de mult accent pe faptul că erau în serviciu activ? Toţi cei care fac parte din armată sunt militari activi, chiar dacă sunt

angajaţi în activităţi de rutină.

Nu mai puţin lipsită de mister este reacţia ducelui de Windsor care, în ciuda traumei suferite odată cu abdicarea, rămăsese foarte apropiat de fratele său, ducele de Kent. Majoritatea biografiilor lui Windsor sugerează că acesta s-a comportat foarte crud faţă de Marina, omiţând să-i trimită vreun mesaj de condoleanţe pentru moartea soţului. Din documentele oficiale, inclusiv cele ale Marinei, nu pare să fi existat vreo astfel de scrisoare. Însă Philip Ziegler, în *The Official* Biography *of King Edward VIII* (Biografia oficială a regelui Eduard al VIII-lea,1990), citează o scrisoare a ducelui de Windsor către regina Maria, în care îşi exprima durerea pentru moartea ducelui de Kent, vorbind despre el ca „mai degrabă un fiu, pentru mine, în multe privinţe“ şi în care include şi menţiunea „I-am scris Marinei“.[24] Dacă aşa a fost, se pare că Marina nu a primit acea scrisoare. Ziegler comentează: „Poate că scrisoarea a fost luată în zbor de vântul războiului.“[25] Probabil că „vântul războiului“ a avut un suflu extraordinar de rece dacă scrisoarea – care aparent nu era decât exprimarea compasiunii – a fost interceptată de o mână necunoscută.

Concluzii oficiale

În urma accidentului s-a întrunit o comisie de anchetă, deşi întregul dosar care cuprindea concluziile ei a dispărut. Cu toate acestea, un rezumat al detaliilor prăbuşirii şi concluziile comisiei se află în arhivele Departamentului de Istorie a Aviaţiei din Ministerul Apărării. Un discurs cu privire la aceste concluzii a fost susţinut în Camera Comunelor de către ministrul aviaţiei, Sir Archibald Sinclair, în 7 octombrie 1942, şi prezentat pe larg în ziarul *Hansard*. Comisia de anchetă şi-a rezumat concluziile astfel: „Accident pricinuit de faptul că avionul

se afla pe un traseu greşit, la joasă altitudine. Căpitanul aparatului a schimbat planul de zbor din motive necunoscute, a coborât prin formaţiunea noroasă fără a se asigura dacă este deasupra apei şi s-a prăbuşit.“ Comandantul forţelor aeriene adaugă: „Condiţiile meteo considerăm că nu prezentau dificultăţi pentru un echipaj atât de experimentat.“ Cu alte cuvinte, se pare că aparatul Sunderland a deviat de la traseul oficial de zbor şi zbura prea jos.

Declaraţia făcută de Sir Archibald Sinclair în Camera Comunelor mai adaugă câteva detalii. Cauza dezastrului nu a fost o defecţiune tehnică; investigaţia oficială a ajuns la concluzia că toate cele patru motoare funcţionau corespunzător în momentul prăbuşirii, dar şi că ele erau turate la maximum; mai mult, se pare că nu a fost vorba nici de vreo eroare a altor echipamente de zbor. În declaraţia sa, Sinclair a omis un singur aspect semnificativ. Potrivit unei note cu privire la accident, apărute pe pagina de internet a bazei RAF din Oban, „Motoarele aparatului de zbor au fost examinate după prăbuşire şi s-a descoperit că acestea erau turate la maximum, cu elicele în poziţie maxim înclinată, ceea ce indică faptul că atunci când a lovit dealul avionul încă se ridica şi nu se afla pe coordonate de croazieră. Acest lucru nu a fost clar specificat în anchetă, dar a fost observat de membrii Unităţi 63-Mentenanţă, care au degajat locul accidentului.“

EXTRACT FROM RAF FORM 1180 (ACCIDENT RECORD CARD)

Aircraft : SUNDERLAND III
Serial : W4026
Engine : PEGASUS 18
Serial(s): 240435
: 240647
: 240608
: 240631
Pilots : Capt: F/L F M GOYEN
P1 : Wg Cdr T L MOSELEY
P2 : P/O S.W. SMITH
Casualties: 14K, 1I
Damage Category : E (TOTAL WRITE-OFF)

Date : 25 · 8 · 42
Approximate Time of Accident : 1400
Location : Dunbeath, NW Berridale Caithness
Flight Duration : (?)
Duty : TRANSIT FLIGHT (Invergordon – Iceland).
Unit : 228 Sqn
Group : 15 Gp
Command : Coastal

"A/c CRASHED INTO HILL IN CLOUD NEAR BERRIDALE"

CofI :- "ACCIDENT DUE TO A/C BEING ON WRONG TRACK AT TOO LOW ALTITUDE TO CLEAR RISING GROUND ON TRACK...." "CAPT. OF A/C CHANGED FLIGHT-PLAN FOR REASONS UNKNOWN & DESCENDED THROUGH CLOUD WITHOUT MAKING SURE THE WAS OVER WATER AND CRASHED."

AoC in C :- " CONCURS FINDINGS. CONSIDERS WEATHER CONDITIONS PRESENTED NO DIFFICULTIES TO A CREW OF SUCH EXPERIENCE."

This Department is prohibited, by the Ministry of Defence Legal Department, from providing facsimile copies of Form 1180 Accident Record cards. It is hoped this transcript will suffice.

Figura – Rezumatul oficial al constatărilor comisiei de anchetă, în care ora accidentului este 14.00, fără specificarea duratei de zbor

Mai mult, Sinclair a dat o lovitură devastatoare uneia dintre familiile îndoliate, spunând: „Responsabilitatea acestei erori aviatice grave îi revine căpitanului aeronavei [Goyen].“

În absenţa unei mărturii credibile de la faţa locului – Andy Jack, izolat în turelă, nu ar fi avut cum să ştie ce se petrece în cabină –, majoritatea comentatorilor au reconstituit următoarea succesiune de evenimente. La scurt timp după ce a părăsit oraşul Invergordon, aparatul Sunderland a intrat într-un nor jos, care îi obtura navigatorului perspectiva asupra poziţiei. De aceea, pilotul a coborât aeronava, pentru a recăpăta contactul vizual cu linia coastei, nedându-şi seama că se abătuseră de la traseu şi nu se mai aflau deasupra apei, ci deasupra uscatului, ba, mai mult, că în faţa lor se găsea un deal. La prima vedere, versiunea pare destul de rezonabilă, însă această interpretare prezintă multe probleme.

La acel moment, şi mulţi ani după aceea, povestea morţii ducelui de Kent a fost considerată una dintre multele tragedii provocate de război, cu atât mai dureroasă cu cât era rezultatul unui accident care putea fi evitat. Cu timpul, am început să realizăm că există numeroase întrebări fără răspuns legate de prăbuşire şi mai ales de răspunsul oficial. Documente esenţiale au dispărut, cel mai important dintre ele fiind planul de zbor elaborat de Goyen înainte de decolare. Şi, deşi raportul comisiei de anchetă ar fi trebuit făcut public după o perioadă de cincizeci de ani, el era tot secret şi şaizeci de ani mai târziu. Mai mult, nimeni nu reuşeşte să-i dea de urmă; în 1990, Roy Conyers Nesbit a încercat să găsească dosarul la PRO din Kew, însă nu a reuşit să găsească nimic.[27] Oficialii arhivelor au sugerat că documentele ar fi fost transferate la Arhivele Regale din castelul Windsor, însă arhivarul i-a spus lui Nesbit că dosarul nu se află acolo şi că nu a fost niciodată acolo.

Rezumatul prezintă numai concluziile comisiei de

anchetă, nu şi dovezile care au condus la ele. Chiar şi aşa, ele prezintă anumite neconcordanţe. Se ştie că aparatul W4026 a decolat de la Invergordon la ora 13.10, lucru care ar fi trebuit să fie înregistrat de controlorii de zbor de la bază. (În cazul unui aparat Sunderland, momentul decolării era reprezentat de momentul în care fuzelajul părăsea suprafaţa apei.) Aparatului i-ar fi luat aproximativ douăzeci de minute să ajungă la locul în care s-a produs accidentul – aflat la o distanţă de aproape o sută de kilometri – însă raportul comisiei de anchetă notează că accidentul s-a produs „în jurul orei 14.00“. Şi mai curios este că în dreptul rubricii „durata zborului“ nu apare decât un semn de întrebare.

Una dintre cele mai frapante anomalii este faptul că singurul supravieţuitor al accidentului, Andy Jack, nu a fost chemat să depună mărturie. Acesta ar fi dat o declaraţie, însă, aşa cum vom vedea, ea nu reuşeşte decât să încâlcească şi mai mult lucrurile.

Mai există apoi problema armonizării declaraţiilor despre cauza accidentului. Deşi comisia de anchetă a dat vina direct pe Goyen, concluzia intră în contradicţie cu propriile sale constatări. Varianta standard este că, dându-şi seama că avionul era în afara traseului de zbor şi dorind să se orienteze după linia de coastă, Goyen a coborât avionul prin nor, crezând că se afla încă deasupra mării. Dar să fi fost oare vina lui Goyen? Responsabilităţile pilotului şi ale navigatorului erau clar definite: navigatorul trebuia să se asigure că avionul este pe direcţie şi că pilotul este informat în momentul în care era nevoie de corecţii. În cazul de faţă, navigatorul ar fi fost cel care ar fi trebuit să îi spună pilotului să coboare avionul prin nor, pentru a-şi verifica poziţia. Aşadar, responsabilitatea accidentului nu îi revine deloc lui Goyen, ci, dacă este să fi fost vina cuiva, atunci a fost a navigatorului. Pilotul nu ar fi făcut niciodată o astfel de coborâre fără ca navigatorul să îi ceară acest lucru şi fără a primi asigurări că manevra se poate face în

siguranţă. De aceea, conform uzanţelor, concluzia ar fi trebuit să fie că accidentul s-a produs dintr-o „eroare a navigatorului“.

Singurul motiv pentru care s-ar putea da vina pe pilot ar fi dacă acesta a încălcat ordinul navigatorului, însă de vreme ce nimeni nu ştie ce s-a întâmplat în avion în ultimele minute ale zborului, comisia de anchetă nu are nici o justificare pentru verdictul pe care l-a dat.

La această neconcordanţă se adaugă modul ciudat în care a fost tratat Andy Jack. A doua zi după accident, când a sosit la spitalul din Lybster, el avea dificultăţi în exprimare, pentru că pielea de pe faţă îi era afectată de arsuri. S-au făcut aranjamente ca membrii familiei să-l poată vizita, inclusiv sora sa Jean, fratele său, Robert, caporal în cadrul Gărzii Scoţiene, şi sora sa Nancy, pilot de elită. Jean a povestit un incident ciudat petrecut duminică, la patru zile după accident (ziua în care a fost înmormântat ducele).

În momentul în care ea şi alţi membri ai familiei l-au vizitat pe Andy la spital, au găsit acolo doi oficiali – unul de la RAF şi celălalt din partea Amiralităţii. Aceştia i-au rugat pe Jean şi pe ceilalţi să părăsească salonul. Jack se chinuia, cu mâinile pline de arsuri, să semneze un document, despre care se spunea că ar fi fost o declaraţie (deşi unii cercetători cred că era un angajament privind protecţia secretelor oficiale). Dacă era o declaraţie, Jack nu ar fi putut-o dicta cuiva, pentru că, aşa cum precizează Jean, chiar familia abia de putea înţelege ce spune. Mai târziu, Andy a explicat că a trebuit ca ofiţerii să-i ghideze mâna ca să poată semna misteriosul document.[28]

În 1985, Jean Jack (devenită între timp doamna Auld) a afirmat cu tărie într-un interviu: „Cred că a fost pus să jure că va păstra secretul.“[29] A continuat apoi, spunând că fratele ei nu a spus niciodată ce anume era cu documentul pe care l-a semnat şi, din acel moment, nu a mai vorbit despre accident, nici chiar cu propria sa familie.

Pe 12 septembrie, Jack a fost mutat la un spital aflat între Edinburgh şi Glasgow, poate pentru a-l împiedica pe rege să-l viziteze atunci când a făcut un „pelerinaj“ la locul accidentului, două zile mai târziu. Ar fi fost ceva firesc dacă George al VI-lea dorea să discute cu singurul supravieţuitor al teribilei tragedii care îi răpise fratele.

Poate din cauza documentului pe care l-a semnat, Jack nu a spus niciodată mare lucru despre versiunea oficială cu privire la accident, cu siguranţă nimic discutabil, deşi a afirmat că a fost foarte supărat pe decizia comisiei de anchetă, care l-a incriminat pe Goyen pentru dezastru. În Grangemouth se spune că acesta a fost atât de mânios încât a refuzat medalia pe care urma să o primească.

După ce i s-au vindecat rănile vizibile, Jack a fost transferat în altă unitate, iar după război, în Gibraltar. În timp ce se afla acolo, el a fost vizitat de mai multe ori de văduva ducelui de Kent, Marina, care venea să-l vadă cât putea de des. Evident, nu există înregistrări ale conversaţiilor pe care le-au purtat cei doi, dar amândoi împărtăşeau sentimentul ciudat că ar fi proscrişi.

Apoi, după o perioadă de nouăsprezece ani în care nu vorbise despre acest lucru (nici măcar cu familia), în mod surprinzător, Jack a oferit propria sa versiune asupra evenimentelor într-un articol din ziarul *Scottish Daily Express* din 18 mai 1961. Aceasta a fost singura lui declaraţie publică despre accident. Gestul nu numai că a fost complet nepotrivit, având în vedere tăcerea de dinainte şi de după interviu, dar neconcordanţele din versiunea lui şi faptul că era încă activ în cadrul RAF sugerează că a ieşit public cu această declaraţie la ordin, posibil pentru a întări versiunea oficială. Iar dacă se aştepta cineva la noi dezvăluiri, a fost cu siguranţă profund dezamăgit. Aşadar, de ce Jack a decis dintr-odată să vorbească presei, după aproape douăzeci de ani de tăcere?

Răspunsul îl dă un eveniment petrecut cu o zi înainte. Ducesa de Kent şi copiii ei făcuseră primul pelerinaj la

locul accidentului, lucru care a trezit din nou interesul publicului asupra tragediei. Se pare că Jack a fost împins în faţă pentru a preîntâmpina orice întrebări stânjenitoare despre de mult uitatul incident. Materialul de presă a luat forma unui articol scris de Jack însuşi şi nu a unui interviu, ceea ce i-a conferit mai multă credibilitate.

Deşi versiunea lui pare să o întărească pe cea oficială, există un substrat care poate fi citit printre rânduri. Jack descrie felul cum, urmând practica obişnuită, şi-a preluat locul din turelă, la aproximativ zece minute după decolare. Apoi a făcut un test de rutină al sistemului de comunicaţie cu cabina. A declarat că, după acest test, „nu am mai avut nici o discuţie cu oricare alt membru al echipajului sau cu căpitanul“,[30] ceea ce reprezintă un mod ciudat de a spune că nu a mai vorbit cu nimeni după acel moment. Jack descrie apoi zborul prin norii aflaţi la joasă altitudine, vreme de aproximativ douăzeci de minute, adăugând:

„Nu îmi amintesc cu exactitate“, după care afirmă că a simţit avionul coborând. „Nu mai ştiu nimic din acel moment şi până când m-am trezit zăcând pe pământ“[31], a mai adăugat el.

Cu alte cuvinte, Jack nu poate spune nimic despre prăbuşire sau despre cauzele acesteia. Atunci, de ce mai vorbea presei, mai ales după atâta timp de la eveniment?

(Jack nu a dorit niciodată să-şi reia promiţătoarea carieră academică – din momentul în care o abandonase, odată cu izbucnirea războiului –, rămânând în cadrul RAF şi primindu-şi brevetul în 1945. S-a pensionat în 1964, la vârsta prevăzută de lege, devenind inginer de telecomunicaţii. Era însă un om profund distrus din cauza accidentului, suferea de depresie şi se refugiase în alcool pentru a uita durerea – ciroza fiind una dintre cauzele decesului său, survenit în 1978, la Brighton, la vârsta de numai cincizeci şi şapte de ani.[32])

Dovezi suplimentare ale muşamalizării ies la iveală

Condiţiile meteo din zona Caithness în 25 august 1942 sunt bineînţeles hotărâtoare pentru versiunea oficială cu privire la accident. Aşa că am fost uimiţi să constatăm că un fost ofiţer WAAF, Dorothea Grey, şi-a amintit că meteorologii de la Oban, care emiseseră prognoza meteo pentru acea zi, au fost imediat recrutaţi în RAF, fiind preluaţi astfel sub jurisdicţie militară.[33] Ea a adăugat că la acel moment, mulţi credeau că este vorba despre o muşamalizare.

Există multe alte dovezi izolate care conduc spre o astfel de idee. George Gilfillan, ofiţer inginer al RAF în Oban, spune că ar fi fost trezit din somn în noaptea accidentului, pentru a transporta toată documentaţia cu privire la zbor la Kerrera, lângă Oban.[34] În zilele care au urmat tragediei, cenzorii au interzis ziarelor să publice fotografiile făcute la locul prăbuşirii, deşi nu s-a oferit nici un motiv pentru acest lucru. În mod neobişnuit, s-a dat ordin pentru degajarea locului accidentului de toate rămăşiţele epavei, în ciuda enormelor dificultăţi pe care le întâmpina o asemenea acţiune într-un loc atât de izolat. Operaţiunea a durat aproximativ trei săptămâni – timp în care toate resturile au fost transportate până la cel mai apropiat drum, aflat la aproximativ 2,5 km distanţă.

Dealurile din Caithness sunt un cimitir de avioane, multe dintre epave, atât din perioada războiului, cât şi din vremuri de pace, fiind împrăştiate în zonă. De obicei, ele erau lăsate exact în locul în care se prăbuşiseră, fiind preluate numai rămăşiţele omeneşti. O carte dedicată pasionaţilor de aviaţie, *High Ground Wrecks* (Epave la înălţime), scrisă de David J. Smith, oferă indicaţii precise celor care doresc să viziteze astfel de locuri. Într-un singur caz, autorul precizează că nu este oportună deplasarea la faţa locului, deoarece epava nu se mai află acolo.[35] Bineînţeles că acest lucru poate fi pus, cel puţin parţial, pe

seama aversiunii familiei regale faţă de vânătorii de suvenire, însă sunt curioase promptitudinea şi zelul cu care autorităţile au curăţat locul accidentului.

Un alt act de cenzură se pare că a existat în ceea ce priveşte memoriile căpitanului E.E. Fresson, unul dintre pionierii serviciului de poştă aeriană care lega insulele Scoţiei. Un bine-cunoscut aviator, Fresson lucra în acel moment pentru Scottish Airways, iar în ziua accidentului se afla în aer, deasupra zonei Caithness, făcând un zbor între Inverness şi Kirkwall, în Orkeys. În momentul accidentului aeronavei W4026, el se afla în aceeaşi zonă, deşi mult mai sus, pe deasupra norilor. A doua zi, pe o vreme senină, Fresson a fost rugat să facă un survol asupra locului accidentului, deoarece, în acel moment, se pare că nu se ştia sigur unde anume se prăbuşise aparatul. Aşadar, el a făcut o fotografie din aer a epavei – fotografie care nu a mai fost publicată şi care are multe secrete de dezvăluit.

Fresson şi-a publicat autobiografia, *Air Road to the Isles* (Drumul aerian către insule), în 1963. Este bătător la ochi că din ea lipseşte un eveniment istoric: Capitolul 11 se încheie în octombrie 1940 (când Fresson a zburat alături de ducele de Gloucester pe deasupra zonei Caithness), iar Capitolul 12 reia firul din prima zi a anului 1944. Nu se menţionează nimic despre evenimentele care s-ar fi petrecut între aceste două date. Fresson a scris o notă cu privire la accidentul ducelui de Kent, probabil pentru a o include în carte. Nota a publicat-o fiul său, Richard A. Fresson, în 1985 în *The Scotsman*, după ce un articol anterior ridicase întrebări cu privire la moartea lui Kent. Ea sugerează motivele posibile pentru care fusese iniţial cenzurată.

De ce o muşamalizare?

Deşi este destul de clar că accidentul ducelui de Kent a fost – şi încă mai este – muşamalizat, au circulat mai multe teorii explicative ale conspiraţiei tăcerii şi ale vădit contrafăcutei versiuni oficiale.

S-a sugerat că echipajul şi pasagerii ar fi fost beţi şi că ar fi petrecut înainte şi chiar în prima parte a zborului.[36] Ipoteza se bazează pe faptul că în epavă au fost găsite mai multe sticle de băutură, inclusiv de şampanie. Oricum, explicaţia cea mai plauzibilă pentru prezenţa lor acolo este că erau cadouri pe care ducele le-ar fi pregătit celor la care urma să ajungă. Deşi se pare că ducele şi echipajul său băuseră în timpul prânzului luat la Invergordon înainte de decolare, nu există nici o dovadă că vreunul dintre membrii echipajului era beat. Ar fi fost complet împotriva regulilor, iar echipajul era format din profesionişti, Goyen mai ales fiind recunoscut pentru mania sa pentru disciplină.

O altă teorie oferă ca motiv al muşamalizării faptul că ducele s-ar fi aflat la comandă, în momentul în care avionul s-a prăbuşit,[37] însă nu există dovezi în sprijinul acestui lucru, ba, dimpotrivă. În primul rând, cei din cabină – fiind primii care au suferit impactul – ar fi fost cel mai grav răniţi. Cu toate acestea, în afara unor răni grave la cap, trupul ducelui nu era mutilat sau ars. Rănile pe care le-a suferit sugerează că se afla în cabina ofiţerilor, chiar în mijlocul avionului, de unde a fost aruncat afară. Mai mult, el avea o servietă legată de mână cu cătuşe, ceea ce ar fi făcut dificilă pilotarea unui avion.

Prin natura ei, orice muşamalizare se caracterizează prin aceea că până şi răspunsurile la cele mai simple întrebări trebuie să fie îndelung căutate. Aşa se întâmplă şi în situaţia de faţă. Prima întrebare care se pune este legată de motivul pentru care a fost folosit un hidroavion, când existau aparate Liberator care făceau zboruri de rutină de

la Prestwick la Reykjavik.[38] Dacă s-a ales un hidroavion, de ce a plecat aparatul W4026 de la Invergordon, când Oban ar fi fost, logic, locul de plecare spre Islanda, fiind cel mai apropiat punct şi garantând o rută sigură?

Coasta de vest era şi locul unde îşi avea baza Escadrila 228; avionul ducelui a trebuit să zboare timp de două zile de acolo la Invergordon, pe coasta de est, înainte de a porni în cursa fatidică. Exista un motiv temeinic pentru care escadrila îşi avea baza la Oban – coasta de vest a Scoţiei era în afara razei bombardierelor germane, în vreme ce coasta de est era mai expusă atacurilor. Bineînţeles că asumarea unui astfel de risc nu îşi avea rostul, mai ales pentru un avion care avea la bord un asemenea VIP. Cu toate acestea, nu s-a oferit niciodată o explicaţie pentru această anomalie, cu excepţia unui vag motiv potrivit căruia era mai „accesibil“ pentru duce să se alăture zborului la Invergordon.[39]

Nu numai că Greig, Ferguson, Herbert şi Evans nu se aflau în avion, însă apariţia la bord, în ultimul moment, a locotenent-colonelului de aviaţie Thomas Lawton Moseley nu a fost niciodată explicată. Şi a mai existat un episod curios, în care Goyen i-a dat lui Andy Jack, chiar înainte de decolare, o fotografie cu el însuşi pe care scrisese:

„În amintirea unor zile mai fericite.“[40] Citat adesea ca un exemplu de stranie coincidenţă sau chiar ca o prevestire a tragediei, episodul poate indica faptul că această călătorie era diferită, implicând un anume risc. Să ne amintim şi formularea folosită de Marina în mesajul de condoleanţe – aceasta era, într-un anume fel, o „misiune specială“.

Desigur, cel mai mare semn de întrebare este legat de cum şi de ce s-a prăbuşit avionul. Oficial, tragedia s-a produs din cauză că, abandonând direcţia din planul iniţial de zbor, echipajul a făcut două greşeli: se aflau deasupra uscatului, nu a apei, şi zburau mult prea jos, coborând la înălţimea fatală de numai 190 m. Explicaţia oferită în mod obişnuit este că, învăluit de nori, avionul ieşise de pe

traiectorie, coborând apoi sub plafonul de nori pentru a recăpăta contactul vizual cu linia de coastă. Dar dacă pilotul ştia că este în afara direcţiei, nu ar fi trebuit să coboare atât de mult, mai ales pentru că ar fi putut zbura pe deasupra uscatului (şi, oricum, ar fi avut variante mai bune). Pe de altă parte, dacă nu-şi dăduse seama că nu mai este pe traseu, nu exista nici un motiv pentru care să coboare avionul. Aşadar, explicaţia motivelor abaterii de la traseu nu a fost satisfăcătoare, lucru recunoscut chiar şi în rezumatul oficial.

Misterul este sporit şi de faptul că la bord nu era lipsă de pricepere în materie de navigaţie şi totuşi, ca să ajungă la punctul în care s-a prăbuşit, avionul a trebuit să se abată cu 15 grade de la traseu, faţă de punctul de plecare.

Pentru a explica acest lucru, au fost oferite două scenarii diferite. Primul susţine că avionul s-a îndepărtat treptat de la traseu, din momentul decolării, fie din cauza unei defecţiuni la busolă, fie din pricina vântului, care împingea în mod constant aparatul către vest, fără ca pilotul să-şi dea seama. Conform acestui scenariu, avionul zbura drept, dar traiectoria era greşită. Cel de al doilea scenariu spune că aparatul Sunderland urma traseul stabilit, paralel cu coasta, dar că apoi a intrat pe uscat, ceea ce a necesitat un viraj brusc, lucru imposibil de pus pe seama unor defecţiuni ale echipamentului sau a vântului puternic. Pentru a ajunge să se prăbuşească în acel loc, probabil că piloţii au schimbat cursul avionului în mod deliberat. Primul scenariu poate fi demontat cu uşurinţă, deoarece în acea zi nu a existat nici urmă de vânt care ar fi putut să mişte un avion atât de greu ca Sunderland.[41] Mai mult, dacă s-ar fi întâmplat aşa, avionul s-ar fi apropiat de locul accidentului pe o direcţie care l-ar fi dus pe deasupra dealurilor (un scenariu foarte puţin probabil). Această variantă nu ţine seama de constatările comisiei de anchetă, conform cărora pilotul a schimbat planul de zbor, nu avionul a fost scos de pe direcţie. Aşadar, dintr-un

motiv oarecare se pare că avionul a deviat de la direcţia lui în mod deliberat.

O explicaţie ar fi aceea că pilotul credea că se aflau la o distanţă de mai mulţi kilometri de locul unde erau de fapt, gândindu-se că trecuseră de Duncansby Head, acolo unde ar fi trebuit să vireze spre nord-vest, către Islanda.[42] Lucrul nu pare foarte plauzibil, deoarece ar fi reprezentat o gafă din partea navigatorului să creadă că avionul se află la 32 km distanţă de locul real; şi chiar dacă ar fi făcut o greşeală atât de mare, tot nu exista nici un motiv pentru care avionul să fi coborât atât de mult.

S-a speculat de asemenea că Goyen a zburat intenţionat deasupra uscatului, pentru a câştiga timp, trecând peste acel colţ al Scoţiei.[43]

Această manevră nu numai că ar fi încălcat toate instrucţiunile de siguranţă, ci, mai mult, nu ar fi scutit decât câteva minute de zbor. Un pilot experimentat precum Goyen şi-ar fi dat seama că era curată sinucidere să încerci o astfel de manevră la o altitudine mai mică de 1 500 m. Mai exact, el ar fi avut un motiv mult mai serios ca să nu coboare, cu atât mai mult cu cât ştia că zboară deasupra uscatului, ba chiar pe deasupra unei zone muntoase.

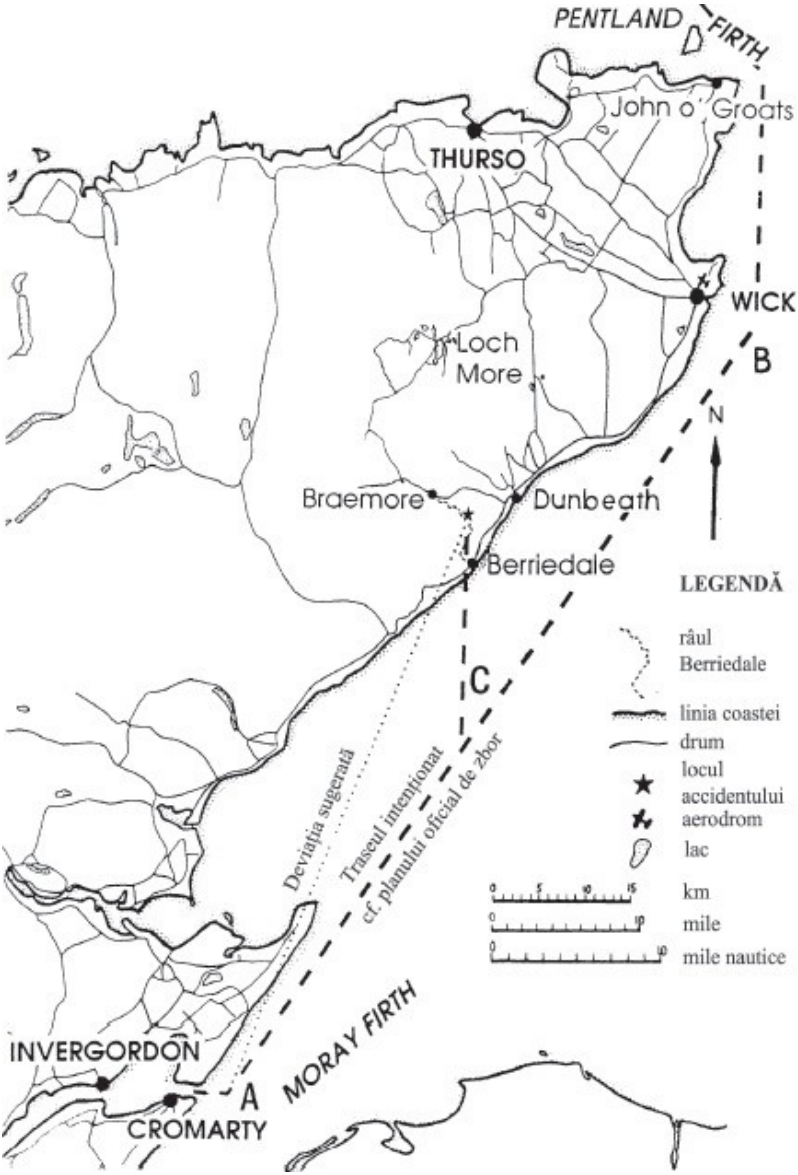

Figura – Planul de zbor al hidroavionului ducelui de Kent, conform versiunii oficiale. . Cu toate acestea, aeronava s-a prăbuşit la mulţi kilometri de cursul iniţial, ceea ce susţine ipoteza că pilotul a schimbat direcţia în punctul C (crezând că se află în punctul B) sau că avionul a deviat considerabil de la traiectorie.

O altă ipoteză este aceea că busola avionului ar fi fost influenţată de anomaliile de câmp magnetic,[44] însă, deşi zona punea uneori probleme ciudate aparatelor de zbor, busolele erau afectate numai când avioanele treceau peste acea zonă, nu şi la kilometri depărtare. Funcţionarea defectuoasă a echipamentelor – fie cele de navigaţie, fie altimetrul – a fost dată ca motiv al prăbuşirii. Chiar dacă nu putem elimina această ipoteză (ancheta nu a găsit defecţiuni la instrumentele recuperate, dar unele dintre ele fuseseră distruse), ea ar fi necesitat un cumul de factori puţin probabili. Dacă, de exemplu, altimetrul dădea valori eronate, astfel încât pilotul să nu-şi dea seama cât de jos se află, de ce era avionul în afara direcţiei de zbor? Şi de ce oare pilotul a coborât avionul atât de mult?

În câteva rânduri s-a precizat că aparatul Sunderland era dotat cu un nou tip de radar aer-sol, pentru detectarea navelor de suprafaţă.[45]

Deşi conceput, în principal, pentru detectarea navelor inamice, era în mod obişnuit folosit de navigatorii de zbor pentru a detecta linia de coastă. Aşadar, dacă navigatorul avusese nevoie să ştie unde era linia de coastă, el ar fi putut să se folosească de radarul performant, nu să coboare pur şi simplu avionul, aşa cum indică versiunea oficială. De asemenea, la baza RAF Wick exista un semnal radio folosit pentru navigaţie şi de care un navigator s-ar fi putut folosi pentru a-şi determina poziţia.

Şi, mai presus de toate, există dovada furnizată de căpitanul Fresson, exclusă din memoriile sale şi publicată abia în anul 1985. Acesta susţine că ar fi plecat de la Inverness în dimineaţa zilei de 25 august, pornind în cursa lui regulată către Kirkwall, de unde se întorcea la momentul prăbuşirii. Acesta prezintă detaliat raportul meteo care i se dăduse la plecare şi care prognoza vreme rea în zona Caithness, dar cer senin pe deasupra Pentland Firth. Prognoza fusese absolut corectă – imediat ce a atins coasta de nord a Scoţiei, nu a mai văzut nici urmă de nor.

Fresson a comentat: „Nu am înţeles niciodată ce l-a făcut pe acel căpitan să îşi asume nişte riscuri inutile. Nu trebuia decât să zboare pe direcţie încă zece minute şi ar fi câştigat vizibilitate asupra întregii zone Pentland Firth.“[46]

Goyen ar fi trebuit să aibă aceeaşi prognoză meteo ca şi Fresson, plus avantajul de a cunoaşte condiţiile meteo reale, având în vedere că a decolat mult mai târziu. Aşadar, dacă era sigur de locul unde se află, ar fi ştiut că tot ce avea de făcut era să continue pe direcţie timp de încă zece minute, pentru a ajunge în zona de vizibilitate totală, iar apoi să se orienteze după linia de coastă. Se dovedeşte încă o dată că nu avea nici un motiv să coboare.

Robin Macwhirter a discutat despre acest lucru cu colonelul Geoffrey Frances, care era ofiţer comandant la Invergordon în momentul accidentului. Acesta i-a spus că dacă navigatorul îşi pierdea orientarea din pricina norilor, procedura standard îi cerea să urce – exact din cauza riscului că ar fi putut zbura deasupra uscatului – şi apoi să coboare din nou doar când avea certitudinea că părăsise zona de uscat.[47]

Nici una dintre teoriile privind motivele pentru care avionul se afla în acea zonă şi zbura atât de jos nu are sens. Însă rezumatul comisiei de anchetă conţine un comentariu care lămureşte într-o oarecare măsură cazul: „Căpitanul aeronavei a schimbat planul de zbor din motive necunoscute şi a coborât prin nor, fără a se asigura că se află deasupra apei, după care s-a prăbuşit.“ Dacă suntem atenţi la formulare, observăm că raportul nu a specificat că aparatul Sunderland a deviat de la planul de zbor, aşa cum ar fi trebuit să o spună, dacă ar fi respectat versiunea oficială. Mai degrabă raportul sugerează limpede că Goyen a ales în mod deliberat să zboare într-o altă direcţie, modificând planul de zbor, semnându-şi astfel condamnarea la moarte. Într-adevăr, modificarea planului de zbor ar putea explica de ce se afla Moseley la bord; numai el avea autoritatea de a schimba planul de zbor în

timp ce avionul se afla în aer; altfel, Goyen ar fi trebuit să comunice acest lucru bazei, prin staţie.

În reconstituirea circumstanţelor în care a avut loc accidentul, condiţiile meteo joacă un rol esenţial. Unele dintre rapoartele echipelor de căutare susţin că vizibilitatea era de sub 15 m, dar acest lucru este puţin probabil. Vremea nu era rea. Potrivit unui raport trimis de general-colonelul Sir Charles Portal, lui Winston Churchill, a doua zi după accident, plafonul de nori din zona Invergordon era la o altitudine de 300 m, vizibilitatea fiind cam de cinci kilometri, chiar şi în aceste condiţii.[48] Este adevărat că exista o „zonă mai dificilă lângă Wick“ (în larg) unde norii se aflau la 91 m, însă locul prăbuşirii se afla la aproximativ 40 de kilometri de Wick. În mod sigur cerul era senin dincolo de coasta de nord a Scoţiei, conform celor relatate de căpitanul Fresson.

Se pare că aparatul Sunderland s-a prăbuşit pe când se afla în nor, însă vizibilitatea nu era slabă, fiind poate chiar peste 1,5 km. Această ipoteză este susţinută şi de raportul comisiei de anchetă, care afirmă: „Condiţiile meteo nu prezentau dificultăţi pentru un echipaj atât de experimentat.“ Însă chiar şi aşa, de ce a coborât navigatorul aparatul? Singura dovadă care pare să susţină versiunea oficială este remarca pe care se spune că ar fi făcut-o Andy Jack, în declaraţia prezentată comisiei de anchetă în numele său (deşi, având în vedere că documentele au dispărut, este imposibil să verificăm acest lucru). Acesta ar fi afirmat că l-a auzit pe pilot prin sistemul de intercomunicaţie, spunând: „Hai să coborâm şi să aruncăm o privire.“[49] Însă este puţin probabil ca Jack, aflat în spate, să fi auzit ce se spunea în cabină, deoarece pilotul nu apăsa butonul de intercomunicaţie decât atunci când avea ceva specific de transmis.

De ce s-a prăbuşit avionul la Eagle’s Rock?

Există de asemenea câteva probleme legate de locul în care s-a produs accidentul. De partea cealaltă a văii, faţă în faţă cu Eagle’s Rock – imediat către sud –, se află un vârf cunoscut sub numele de Donald’s Mount, care este considerabil mai înalt, având o înălţime de aproximativ 400 m. El marchează capătul masivului Scaraben, a cărui înălţime maximă depăşeşte 600 m. Pare foarte ciudat că avionul a putut evita o stâncă atât de înaltă, după care s-a lovit de o culme cu o înălţime mult mai mică. Acest lucru a generat declaraţii bizare, cum ar fi aceea a lui Audrey Whitings: „Hidroavionul tocmai evitase vârful de 270 m cunoscut în zonă sub numele de Eagle’s Rock, însă nu a mai putut evita valea adâncă şi strâmtă care îl separa de următorul pisc.“[50]

Versiunea oficială este că, din motive necunoscute, aparatul W4026 virase către uscat şi urma cursul văii, deşi pe măsură ce se apropia de Berriedale, valea devenea prea strâmtă pentru un Sunderland. Poate că avionul a căzut, din greşeală, printre nori, în valea de lângă Eagle’s Rock.

Comparând fotografia aeriană a lui Fresson cu cele făcute de la sol şi cu observaţiile la faţa locului, este clar că rămăşiţele avionului au fost împrăştiate în direcţia nord-nord-est. Folosind fotografia lui Fresson şi alte fotografii cenzurate, dar şi detectoarele de metale, am reuşit să desenăm planul locului accidentului şi să-l confirmăm (există încă multe fragmente mici ale avionului îngropate în pământ). Am verificat de asemenea urmele în sol ale impactului – încă vizibile după aproape şaizeci de ani. Fotografia lui Fresson arată clar urmele produse de impactul părţii mediane a aparatului Sunderland, al celor două flotoare de pe aripile avionului şi al vârfurilor aripilor. Urmele impactului demonstrează că avionul a lovit oblic coama dealului, apoi s-a ridicat, înainte de a se răsturna, prăbuşindu-se pe spate. Lucrul se vede clar în

fotografia aeriană. Între urmele produse de burta avionului, cele două flotoare şi locul prăbuşirii există o distanţă de câţiva metri. Cu alte cuvinte, avionul a lovit pământul, a făcut un salt, după care s-a izbit de coama dealului cu o forţă enormă.

Direcţia în care se îndrepta avionul Sunderland poate fi dedusă relativ uşor după semnele pe care aripile şi flotoarele le-au lăsat pe sol. Flotorul şi aripa de la babord au atins pământul cu puţin înaintea flotorului şi a aripii de la tribord, ceea ce indică fie că avionul nu era drept (deşi, la momentul impactului, terenul era plat), fie că se înclinase în acel moment către babord. De asemenea, era clar că în momentul impactului aparatul Sunderland zbura în direcţia nord-est. Acest lucru se poate vedea după modul în care este aşezată epava, pe direcţia nord-nord-est, şi după faptul că aripa de la babord a lovit prima pământul, precum şi pentru că motoarele erau turate la maximum, lucru care a făcut ca avionul să fie tras mai multe grade spre tribord, înainte ca fuzelajul să se izbească de pământ. De aceea, epava a fost împrăştiată pe o direcţie ceva mai nordică decât cea pe care s-a aflat aparatul de zbor.

Aşadar avionul ducelui de Kent nu s-a apropiat de deal direct dinspre sud, ci a făcut un viraj înspre Eagle’s Rock din direcţie vestică. Oricum şi această versiune ridică probleme. Mai întâi, dacă pilotul ieşise din vale, el ar fi trebuit să vireze spre dreapta pentru a ajunge în acel punct, caz în care avionul s-ar fi îndreptat în direcţia nord-vest, nu nord-est. Şi acest lucru a făcut ca aeronava să ajungă deasupra unei culmi cu înălţime mai mare, în vreme ce, dacă ar fi continuat să zboare în linie dreaptă, ar fi trecut în siguranţă pe deasupra vârfului mai puţin înalt al dealului Eagle’s Rock. Pe de altă parte, dacă avionul se apropiase dinspre sud, exista problema unghiului la care acesta a lovit pământul şi a gradului de înclinare a elicelor.

În direcţie sudică de la locul accidentului, de cealaltă

parte a văii, se află mult mai înaltul vârf Donald's Mount, cu 200 m mai sus decât zona în care s-a prăbuşit avionul. Ca să evite Donald's Mount, dar să lovească vârful Eagle's Rock, avionul ar fi trebuit să se încline într-un unghi foarte strâns, însă în acest caz s-ar fi izbit de coama dealului, lăsând în urma impactului un crater, şi nu ar mai fi făcut un salt. Iar gradul de înclinare a elicelor arată că aparatul urca, nu cobora. Aceeaşi problemă apare şi în cazul în care avionul s-ar fi înclinat, aşa cum indică aripa din dreapta. Deşi este imposibil să apreciem cât de mult s-a înclinat avionul sau cât de strâns a virat, trebuie să fi virat spre dreapta, ceea ce înseamnă că venea cumva dinspre vest spre sud. În acest caz, ar fi trebuit să ajungă deasupra celui mai înalt vârf al masivului Scaraben, pentru evitarea căruia ar fi trebuit să se încline din nou. Dar atunci, unde este craterul de impact la care ne-am fi aşteptat?

Dacă ar fi să urmăm versiunea oficială, dovezile nu au nici un rost. Există prea multe probleme, prea multe neconcordanţe pentru ca aceasta să fie cea reală. Însă, după cum vom vedea, datele se potrivesc unei explicaţii alternative, care schimbă radical tabloul evenimentelor şi ridică noi semne de întrebare cu privire la „misiunea specială" a lui Kent.

În centrul călătoriei fatidice

Mai mulţi cercetători au ridicat problema identităţii persoanei care pilota avionul în momentul în care acesta s-a prăbuşit. Potrivit caporalului Tim Wilson – care lucrase alături de Andy Jack în Oban şi care l-a reîntâlnit mai târziu, când a trecut prin baza RAF Aldergrove din Irlanda de Nord, în 1943 – Jack i-a spus că locul numărul 1 era ocupat de locotenent-colonelul Moseley, iar Goyen ocupa locul 2, în timp ce ducele de Kent stătea între ei, în picioare.[51] Probabil că asta văzuse Jack înainte de a merge

să-şi ocupe locul în turelă, imediat după decolarea avionului. Este puţin probabil deci ca ducele de Kent să se fi aflat încă acolo atunci când avionul s-a prăbuşit.

Locul numărul 1 (aflat în stânga cum priveşti dinspre uşa aeronavei) este ocupat în mod obişnuit de pilot, iar copilotul deţine locul numărul 2, în dreapta pilotului.[52] Dacă Moseley ocupa locul numărul 1, acest lucru înseamnă că mai degrabă el, şi nu Goyen, era cel care pilota avionul. În 1961 Jack a afirmat că, la zece minute după decolare, a efectuat un test de rutină al echipamentului care asigura comunicaţia dintre turelă şi cabină. Apoi, alegându-şi cu grijă vorbele, a adăugat: „Din acel moment, nu am mai avut nici o discuţie cu nici un membru al echipajului sau cu căpitanul.“ Să însemne acest lucru că a vorbit totuşi cu altcineva aflat la bord, cineva care nu era nici membru al echipajului, nici căpitanul navei?

Cu toate acestea, potrivit caporalului Wilson, Jack a spus că apelase din nou cabina, după ce lansase nişte fumigene pentru a verifica direcţia vântului, dar că Moseley fusese cel care i-a răspuns şi nu Goyen.[53] Cum Moseley era ofiţerul comandant al escadrilei, el nu era nici căpitan, nici membru al echipajului – aşadar el să fi fost persoana cu care Jack a sugerat – cu atât de multă viclenie – că discutase? Dar, dacă el este cel care pilota avionul în momentul prăbuşirii, de ce autorităţile nu doresc să se afle acest lucru?

Există probleme majore legate de momentul prăbuşirii. După cum am văzut deja, raportul comisiei de anchetă este incert, precizând că accidentul a avut loc în jurul orei 14.00. În locul unde ar fi trebuit să existe menţiunea duratei zborului, există doar un semn de întrebare. Registrul escadrilei, în care sunt notate toate detaliile zborurilor, precizează de asemenea că accidentul s-a produs la ora 14.00.[54] De vreme ce nu există nici un dubiu că aparatul Sunderland a decolat la ora 13.10, iar avionul s-a prăbuşit la ora 14.00, de ce nu se precizează că zborul

a durat aproximativ cincizeci de minute? În definitiv, este logic. Însă bineînţeles dacă s-ar fi precizat acest lucru, ar fi atras atenţia asupra unei anomalii şi mai mari: locul accidentului se află la numai douăzeci şi cinci de minute de Invergordon, aşa că ar mai fi rămas încă douăzeci, douăzeci şi cinci de minute pentru care nu există nici o explicaţie.

Majoritatea rapoartelor publicate susţin că aparatul Sunderland s-a prăbuşit între 12.30 şi 14.40. Se spune că această ipoteză se bazează pe faptul că atât ceasul din cabină, cât şi cel de la mâna ducelui s-au oprit în momentul impactului, îngheţând timpul pentru totdeauna. Dr. Kennedy, care credea cu tărie că aceasta este o dovadă utilă, a înmânat autorităţilor ceasul de mână al lui Kent, însă nici raportul său şi nici un alt raport nu precizează ce oră arăta ceasul cu pricina. Aşa cum a precizat Robin Macwhirter, pur şi simplu s-a presupus că acel ceas, precum şi cel din cabină se opriseră cam atunci numai după ce şi-au dat seama de timpul de care ar fi avut nevoie un aparat de zbor pentru a ajunge în acel loc.[55] De fapt, nimeni nu a precizat la ce oră s-au oprit cele două ceasuri, deşi multe rapoarte spun că familia Morrison şi alţi localnici, cum ar fi de exemplu cei aflaţi la Langwell House, pe domeniul Portland, au auzit avionul zburând pe deasupra lor la ora 13.30. Însă există dubii asupra veridicităţii acestor declaraţii, deoarece se presupune că sunt bazate pe ceva ce ar fi trebuit să se întâmple.

Cu toate acestea, am cercetat articolele din presa locală, *Caithness Courier* şi *John o'Groat Journal* – surse demne de încredere privind detaliile tragediei, având în vedere că reporterii acestora erau membri ai comunităţilor din zonă –, care ne spun o poveste complet diferită. În vinerea de după accident, săptămânalul *John o'Groat Journal* a realizat un interviu cu David Morrison (cel mai în vârstă dintre cei doi fermieri care au auzit zgomotul impactului şi au dat alarma), care a afirmat că accidentul s-a produs la

ora 14.30 – cu o jumătate de oră mai târziu decât momentul aproximativ precizat de autorităţi şi o oră mai târziu decât momentul indicat în majoritatea declaraţiilor. [56]

Ora dată de Morrison, 14.30, se potriveşte cu restul mărturiei sale. El spune că, după ce a auzit explozia, fiul său, Hugh, s-a urcat pe motocicletă pentru a merge să dea alarma în cătunul apropiat, Braemore, aflat la o distanţă de aproximativ 3 km.

După ce Hugh s-a întors, însoţit de „localnici şi de personal militar“[57] care au format o echipă de căutare, tatăl lui a spus că le-a luat o oră ca să localizeze epava, lucru care s-a întâmplat în jurul orei 16.00. Dacă îi mai acordăm lui Morrison o jumătate de oră pentru a chema echipa de cercetare, pentru a contacta agenţii constatatori şi a telefona doctorului din Dunbeath, momentul se potriveşte perfect. Indiferent ce au susţinut rapoartele de mai târziu, este clar că reporterii locali mergeau pe presupunerea că accidentul a avut loc la ora 14.30; de exemplu, se spune că Andy Jack a apărut la casa doamnei Sutherland la douăzeci şi trei de ore de la momentul prăbuşirii – la ora 13.30 în după-amiaza următoare.[58]

Comisia de anchetă recunoaşte tacit problema, susţinând că ar fi existat un interval de timp între momentul în care s-a prăbuşit avionul şi momentul în care s-a spus că acesta s-a prăbuşit. Şi prin faptul că nu oferă durata zborului, ancheta recunoaşte că era conştientă de această neconcordanţă.

Acest gen de omisiuni sunt tipice pentru mentalitatea autorităţilor. Astfel de oameni sunt foarte reticenţi în a minţi direct în documente oficiale, fiind conştienţi că lucrurile ar putea la un moment dat să iasă la suprafaţă. Aşa că, în loc să facă asta, se folosesc cu îndemânare de cuvinte – o tehnică perfecţionată, de-a lungul secolelor, de generaţii de funcţionari publici britanici. Potrivit acestei mentalităţi, momentul accidentului plasat „în jurul“ orei

14.00 poate fi uşor justificat ca însemnând orice moment între 13.30 şi 14.30. Pe când, dacă s-ar fi precizat în mod clar o durată a zborului de cincizeci de minute, s-ar fi riscat atragerea atenţiei asupra neconcordanţei. Semnul acela de întrebare este mult mai sigur, pentru că garantează cel puţin că nu poate fi contestat. Raportul oficial este, în felul lui, o capodoperă: în el nu există minciuni directe, ci numai omisiuni iscusite.

Mai există şi alte informaţii care susţin ca moment al accidentului ora precizată de localnici. Într-un interviu din 1985, acordat lui Robert Brydon de fiica doctorului Kennedy, Louise, aceasta îşi aminteşte că telefonul care avea să-l anunţe pe doctor despre accident a fost primit „în jurul orei două şi jumătate“. (Hugh Morrison a parcurs cei trei kilometri până la Braemore la bordul motocicletei sale, pentru a da semnalul de alarmă. Deşi singurul telefon din sătuc se afla în cabana paznicului de vânătoare şi era în legătură numai cu Langwell House – de acolo trebuia apoi să se facă transferul prin reţeaua publică –, acest lucru nu ar fi putut necesita mai mult de cincisprezece minute.)

Printre documentele prim-ministrului aflate în PRO există o notă scrisă de persoana care a primit de la Ministerul Aviaţiei telefonul prin care se anunţa moartea ducelui de Kent. Aceasta are specificată ora la care s-a petrecut acest lucru, 21.55. De asemenea, în notă se spune că aparatul Sunderland decolase la ora 13.30 (lucru incorect, desigur) şi că se prăbuşire „o oră mai târziu“. (Nota mai precizează: „Condiţiile meteo locale nu erau proaste“ şi spune că patrulele militare putuseră să zboare.)[59]

Aşa cum scria Robin Macwhirter în 1985: „Dacă accidentul nu s-a produs până la ora 14.00, atunci aparatul a fost în altă parte, pentru a face ceva anume în tot acest timp.“[60] Şi, bineînţeles, dacă accidentul s-a produs cu o jumătate de oră mai târziu, există un interval şi mai mare de timp pentru care nu se poate da nici un fel de explicaţie. Unde să se fi aflat aparatul Sunderland în

această perioadă?

În articolul de presă scris în 1961, Andy Jack este şi el evaziv. El spune că avionul se aflase „probabil“ în aer timp de aproximativ douăzeci de minute, înainte de a intra în norul jos, adăugând: „Nu îmi amintesc exact.“ Deşi la prima vedere declaraţia pare să se potrivească versiunii oficiale, Jack este precaut şi precizează numai momentul dinainte ca avionul să intre în nor. Nu spune nimic despre timpul care a trecut până la prăbuşire. De fapt, Jack neagă că ar fi ştiut ce se petrecea în avion, fiind prea izolat în turela din spate pentru a putea afla ce se discuta în cabină. Însă, într-o altă relatare, spune: „În două minute am fi ajuns deasupra mării“. Acest lucru este mai mult decât bizar. Jack trebuie să fi ştiut că atunci când s-a prăbuşit, aparatul Sunderland se îndrepta, potrivit rapoartelor oficiale, către uscat – îndepărtându-se astfel de mare. Dacă şi-ar fi urmat cursul, ar fi trebuit să străbată întreaga zonă Caithness – aproximativ 16 km – pentru a ajunge la Pentland Firth, ceea ce i-ar fi luat cel puţin zece minute, nu două. Dacă Jack ar fi urmat linia oficială, acesta nu ar fi făcut niciodată o greşeală atât de elementară, ceea ce sugerează că avea idee despre locul în care se afla avionul şi despre locul unde dorea să ajungă. Însă, având în vedere direcţia de zbor, cum s-ar fi putut gândi că putea ajunge deasupra mării în două minute?

Numărarea trupurilor

În orice caz, există o neconcordanţă care depăşeşte până şi misterul orei lipsă. Primele mărturii de la faţa locului precizează clar că în interiorul epavei nu se găsea nici un trup. Nu există nici un dubiu că la decolare aparatul W4026 avea la bord cincisprezece oameni: zece membri ai echipajului, ofiţerul comandant al acestora, ducele de Kent şi trei persoane care îl escortau. Anunţul făcut de

Ministerul Aviaţiei în seara zilei de 25 august spunea: „Toţi membrii echipajului hidroavionului şi-au pierdut viaţa.“ Primele articole de presă din dimineaţa zilei următoare relatau că toţi cei aflaţi la bord au murit, în total cincisprezece persoane, însă a doua zi, când a apărut Andy Jack, aceştia au redus la paisprezece numărul celor care îşi pierduseră viaţa, existând un supravieţuitor.

Aceasta nu a fost nici pe departe o greşeală. Reporterii nu făceau speculaţii, ci îşi bazau articolele pe anunţul oficial. De exemplu, ziarul *Glasgow Herald* din 27 august scria despre supravieţuirea lui Andy Jack: „Oficialităţile au afirmat anterior că toţi membrii echipajului şi pasagerii, în total 16, au pierit.“[61] Confuzia devenea tot mai mare: cu o zi înainte se spunea că toţi cei aflaţi la bord, cincisprezece în total, muriseră, dar acum ziarul *Herald* încerca să corecteze acest lucru, presupunând că la bord fuseseră şaisprezece persoane, dintre care cincisprezece îşi pierduseră viaţa.

Ministerul Aviaţiei a informat presa că nu au existat supravieţuitori şi că la bord se aflau cincisprezece persoane – ceea ce este de neconceput că s-ar fi putut întâmpla înainte de a verifica mai întâi numărul cadavrelor. Până în acel moment mulţi vizitaseră deja locul accidentului, inclusiv doctorul districtului, poliţia şi o echipă a RAF din Wick. Şi deşi unele trupuri suferiseră arsuri serioase, nici unul nu era rupt în bucăţi, ceea ce face de obicei dificilă numărarea trupurilor la locul unui dezastru major. Când echipa de la RAF Wick a ajuns la locul accidentului, este puţin probabil că ştiau ceva despre zbor, însă până seara este de presupus că aceştia contactaseră deja baza de la Invergordon şi aveau tabloul complet al celor întâmplate. Ei ştiau câţi oameni fuseseră la bord şi număraseră deja cadavrele. Chiar dacă, din cauza unei incompetenţe care nu le stătea în obicei, aceştia ar fi numărat greşit, în dimineaţa următoare un grup de ofiţeri superiori ai RAF şi oficiali ai Amiralităţii au

vizitat locul şi, cu siguranţă, i-ar fi corectat. Mai mult decât atât, cadavrele au fost preluate a doua zi dimineaţă de ambulanţe, înainte de apariţia neaşteptată a lui Andy Jack. Acţiunea a necesitat o anumită organizare şi le-a dat suficient timp pentru a se familiariza cu numărul exact de cadavre. Cu toate acestea, se pare că nimeni nu şi-a dat seama că lipseşte unul. Acest lucru este confirmat şi de un articol apărut în *Evening Citizen*, în 26 august, care prezintă situaţia neschimbată faţă de seara zilei de după accident: nu menţionează sub nici o formă supravieţuirea lui Jack, probabil pentru că ziarul a intrat la tipar înainte de sosirea veştii. Articolul afirmă: „Ceilalţi pasageri care se aflau în avion [alături de duce] au fost şi ei ucişi, şi se ştie acum că toate cadavrele au fost recuperate din epavă.“[62]

În timp ce, pe de o parte, este puţin probabil ca nimeni să nu fi comparat numărul celor aflaţi la bord cu numărul trupurilor neînsufleţite, la fel de greu de crezut este, pe de altă parte, că, în cazul în care exista vreo îndoială, rudelor lui Andy Jack li s-a trimis totuşi o telegramă, prin care erau anunţaţi că acesta a murit. Deşi unele dintre trupuri erau de nerecunoscut, telegrama nu putea fi trimisă înainte măcar de numărarea tuturor trupurilor, dacă nu chiar de identificarea lor.

Celelalte relatări continuă să fie şi mai confuze. Un articol de presă cu privire la funeraliile ducelui de Kent afirmă că trupurile altor zece aviatori fuseseră trimise cu trenul, iar alte patru transportate „într-un oraş scoţian“[63] – codificare des folosită în timpul războiului pentru oraşul Oban, acolo unde au fost înmormântate cele patru victime din Commonwealth. Dacă adunăm, ajungem la un total de cincisprezece. Ca să adâncească şi mai mult confuzia, un alt articol precizează că trupurile a cinci aviatori au fost duse la Oban.[64] Însă presa locală din Caithness a fost cea care a tot repetat numărul trupurilor, cu atâta insistenţă încât dorea parcă să se ia la întrecere cu cenzorii oficiali.

În 28 august (la două zile de la apariţia lui Jack), săptămânalul *John o'Groat Journal*, care apărea în fiecare vineri, avea ca titlu de deschidere:

DUCELE DE KENT MORT ÎN ACCIDENT DE AVION
TRAGEDIE ÎN NORDUL SCOŢIEI
CINCISPREZECE MORŢI ÎN AVIONUL PRĂBUŞIT
SUPRAVIEŢUITOR DESCOPERIT A DOUA ZI

În săptămâna următoare, pe 4 septembrie, ziarul mai publica încă articole despre Jack, „singurul supravieţuitor al accidentului de avion în care ducele de Kent şi alte 14 persoane şi-au pierdut viaţa". Cel puţin pentru săptămânalul *Journal* nu exista nici un dubiu că la bord se aflaseră şaisprezece persoane. Apoi, în 18 septembrie, relatând despre vizita lui George al VI-lea la locul tragediei, desfăşurată cu patru zile înainte, ziarul afirma că accidentul „a avut ca rezultat moartea a 15 din cele 16 persoane aflate la bordul aeronavei". Articolul se încheia astfel: „Regele a întrebat despre găsirea tuturor celor 15 victime ale accidentului, şi, înainte de a pleca, s-a interesat despre progresele făcute de sergentul Jack, singurul supravieţuitor." Nu trebuie să uităm că aceşti reporteri aveau avantaje faţă de colegii lor de la alte ziare: nu numai că erau la curent cu bârfa locală, dar mai cunoşteau şi o grămadă de persoane care făcuseră parte din echipele de căutare şi de recuperare.

O carte privind istoria locală, *Caithness – and the War, 1939-1945* (Caithness în perioada războiului, 1939-1945), de Norman M. Glass, a fost publicată la Wick în 1948 şi reeditată în 1994. Compilată din arhivele ziarelor locale, lucrarea susţine că ducele de Kent „a pornit spre Islanda în după-amiaza zilei de marţi, 25 august 1942, într-un hidroavion Sunderland în care se aflau în total 16 persoane" şi că, atunci când echipele de căutare au ajuns la locul

accidentului „toţi [15] erau morţi“.[65]

Nu există nici o urmă de îndoială. În momentul în care s-a prăbuşit, în avion se aflau mai multe persoane decât la decolare. Dar al cui era trupul în plus şi de unde apăruse?

Concluzia

Accidentul în care şi-a pierdut viaţa ducele de Kent este o cunoscută dilemă aviatică, însă misterul a fost mereu axat pe cauză, pe locul unde s-a prăbuşit avionul, pe „perioada de timp lipsă“ şi pe faptul că dosarele oficiale muşamalizează evident ceva. De aceea, majoritatea speculaţiilor s-au concentrat pe întrebări cum ar fi dacă însuşi Kent pilota avionul sau dacă pilotul, oricine ar fi fost el, băuse. De fapt, până în momentul în care Robert a devenit interesat de mister, în anii 1980, nimeni, după ştiinţa noastră, nu îşi dăduse măcar seama de neconcordanţa cu privire la acel cadavru în plus. Şi nimeni nu a pus sub semnul întrebării alte aspecte ale zborului, cum ar fi de ce grupul nu alesese cursa regulată a aeronavei Liberator, de la Prestwick, şi de ce hidroavionul a decolat de la Invergordon, în loc să plece de unde se obişnuia, Oban, un loc mai sigur. Cu siguranţă, nimeni nu se întrebase dacă acest zbor nu a fost mai mult decât ar fi trebuit să fie – o cursă de rutină care ducea un membru al familiei regale într-o vizită pentru îmbărbătarea trupelor din Islanda.

Există însă indicii că de fapt se petrecea altceva, ceva despre care autorităţile încă nu vor ca noi să ştim. De ce a insistat Marina ca monumentul comemorativ să descrie zborul ca pe o „misiune specială“? Şi să fie oare doar o coincidenţă faptul că aceeaşi expresie este folosită şi de Rudolf Hess pentru a-şi descrie propriul zbor?

Mai există şi alte indicii cu privire la ceea ce se petrecea de fapt. În octombrie, Sir Samuel Hoare a ţinut un discurs

la „Petrecerea de Tricotat de la Madrid“ a soţiei sale, Maud (la care se adunau şosete şi alte haine de lână pentru deţinuţii din Spania). În cadrul lui a afirmat: „Îl cunoşteam pe ducele de Kent foarte bine. De fapt, mie mi se datorează faptul că a preluat sarcinile pe care le avea în cadrul forţelor aeriene şi pe care le îndeplinea în momentul morţii sale.“[66] Care era „misiunea specială“ a lui Kent? Şi ce legătură avea cu afacerea Rudolf Hess?

Note

[1] Bowyer, p. 114

[2] Echipajul zborului W4026 era format din: locotenent de aviaţie Francis McKenzie Goyen (26); sublocotenent Sydney Wood Smith (24); sublocotenent George Saunders (31); sergent William Royston (Roy) Jones (28); sergent Charles Lewis (27); sergent Edward Hewerdine (24); sergent Andrew Jack (21); sergent Edward Blacklock (30); sergent Arthur Catt (24); sergent Leonard Sweett (22). Suita ducelui de Kent era formată din: locotenent John Arthur Lowther (32); sublocotenent Michael Strutt (28); comandant de zbor John Hales (25).

[3] *Glasgow Herald*, 27 august 1942

[4] Greig, p. 286. Dosarul despre Evans de la PRO (MEPO 3/1899) nu oferă informaţii despre motivele pentru care acesta nu l-a însoţit de duce.

[5] Omagiu personal adus de „L.H“, *The Times*, 28 august 1942

[6] Din necrologul lui Moseley în *ibid*.

[7] Macwhirter

[8] *John o’Groat Journal*, 28 august 1942

[9] Printr-una dintre cele mai ciudate coincidenţe legate de investigaţia noastră, dr. Kennedy a fost, în mod indirect, responsabil de constituirea echipei noastre. El l-a adus pe Niven Sinclair, care a acţionat ca un catalizator în

această investigaţie. Prin intermediul lui Niven s-au întâlnit pentru prima dată Stephen şi Bob şi tot el l-a prezentat pe Stephen grupului de cercetare prin intermediul căruia s-a întâlnit cu Lynn şi Clive. Niven l-a prezentat pe Stephen şi lordului Thurso, a cărui mărturie a oferit cheia dezlegării misterului morţii ducelui de Kent.

[10] Will Bethune, intervievat de Robin Macwhirter pentru programul „Prăbuşirea aparatului W-4026“ al BBC Radio Scoţia, difuzat în 26 august 1985

[11] Louise Kennedy (fiica dr. Kennedy), intervievată de Robin Macwhirter pentru „Prăbuşirea aparatului W-4026“, 1985

[12] Will Bethune, interviu BBC (*op. cit.*)

[13] *Ibid*.

[14] Warwick, *George and Marina*, p. 128

[15] *Ibid*.

[16] Jack

[17] *Ibid*.

[18] Jean Auld, intervievată de Robin Macwhirter pentru „Prăbuşirea aparatului W-4026“ (*op. cit.*)

[19] Camera Comunelor, vol. 373, col. 77-78

[20] Bethell

[21] *The Scotsman*, 27 august 1942

[22] Bethell

[23] Scott

[24] Zeigler, p. 184

[25] *Ibid*.

[26] Pagina de internet a Royal Air Force Station Oban (freespace.virgin. net/paul.sclyde)

[27] Machirter

[28] Jean Auld, intervievată de Robin Macwhirter pentru „Prăbuşirea aparatului W-4026“ (*op. cit.*)

[29] *Ibid*.

[30] Jack

[31] *Ibid*.

[32] Nesbit, „A travesty of the Truth“
[33] Hughes, p. 19
[34] *Ibid*.
[35] David J. Smith, *High Ground Wrecks*, p. 3
[36] Malcolm Spaven, scrisoare către *The Scotsman*, 5 septembrie 1985
[37] Alderson
[38] Gander, p. 75
[39] Whiting, p. 102
[40] Macwhirter
[41] Nesbit, „What *Did* Happen to the Duke of Kent?“, p. 93
[42] David Angus, scrisoare către *The Scotsman*, 5 septembrie 1985
[43] David J. Smith, „The Death of the Duke of Kent“
[44] Barker, p. 69
[45] Poolman, p. 97
[46] Extras citat în Richard A. Fresson, scrisoare către The *Scotsman*, 7 septembrie 1985
[47] Macwhirter
[48] Nesbit, „A Travesty of the Truth“, p. 28
[49] Fraser, p. 98
[50] Whiting, p. 102
[51] Nesbit, „A Travesty of the Truth“, citând scrisoarea lui Wilson
[52] Detalii din Sunderland *III* Pilot's *and Flight* Engineer's *Notes*, Ministerul Aviaţiei
[53] Pagina de internet a Royal Air Force Station Oban (freespace.virgin. net/paul.sclyde)
[54] PRO, AIR 27/1415
[55] Robin Macwhirter, scrisoare către *The Scotsman*, 12 septembrie 1985
[56] *John o' Groat Journal*, 28 august 1942
[57] *Ibid*.
[58] Toate articolele de presă (de ex. *Glasgow Herald*, 27 august 1942), bazate pe interviurile cu doamna Sutherland, susţin că el ar fi sosit la cabana ei la 13.30.

Cu toate acestea, relatările cu privire la cât timp trecuse de la accident variază: 23 ore (Fraser, p. 93), aproape 24 de ore (*Press and Journal*, Aberdeen, 27 august 1942) sau 22 ore (Glass, p. 153). Este clar că, la momentul respectiv, toţi reporterii credeau că accidentul s-a petrecut undeva între 14.00 şi 14.30.

[59] PRO, PREM 4/8/2A: Notă de dosar semnată „A.B.“, 25 august 1943

[60] Robin Macwhirter, scrisoare către *The Scotsman*, 12 septembrie 1985

[61] *Glasgow Herald*, 27 august 1942

[62] *Evenining Citizen*, 26 august 1942

[63] *John o'Groat Journal*, 4 septembrie 1942

[64] *Glasgow Herald*, 29 august 1942

[65] Glass, p. 153

[66] Biblioteca Universităţii Cambridge, Documentele Templewood: Partea a XIII-a, Dosar 15

CAPITOLUL TREISPREZECE
Reasamblarea pieselor

Un punct decisiv în investigaţia noastră a fost momentul în care, în mai 1993, lordul Thurso i-a vorbit lui Stephen Prior despre perioada de detenţie a lui Hess la Braemore Lodge. S-a dovedit cu timpul că avea de spus foarte multe lucruri. Lordul Thurso şi-a amintit mai ales de accidentul în care şi-a pierdut viaţa ducele de Kent, deoarece s-a petrecut practic sub ochii săi. Echipa de căutare care a găsit epava fusese formată din „localnici şi personal militar“ din sătucul Braemore – aflat nu departe de Braemore Lodge. Thurso, care pe atunci avea nouăsprezece ani, are mai multe motive decât oricine altcineva să-şi amintească despre circumstanţele în care s-

a produs tragedia. Într-o zi din anul 1942, pe când se afla acasă, în Dalnawillan Lodge (reşedinţa principală de pe domeniul Thurso), a răspuns la uşă şi a dat nas în nas cu regele. (Probabil în timpul pelerinajului acestuia la locul accidentului.) Acest lucru era interesant, dar nu atât de relevant ca următoarea lui relatare. În contextul vizitei regelui şi al accidentului aparatului Sunderland, el a menţionat din întâmplare că tatăl său, Sir Archibald Sinclair, obişnuia să zboare uneori de la Londra la casa sa din Caithness, la sfârşit de săptămână, cu hidroavioane, amerizând pe Loch More (de unde fie mergea puţin pe jos, fie cu maşina timp de două minute, până la Dalnawillan Lodge). Iar faptul că pe acel lac More putea ateriza un hidroavion – oricare ar fi fost el – a fost o revelaţie.

Atunci când Robert Brydon a început să cerceteze locul accidentului, şi-a dat seama că principalele întrebări legate de prăbuşire erau de ce hidroavionul se afla deasupra uscatului, unde fusese în acea oră lipsă şi de ce, în momentul prăbuşirii, la bord se afla cu o persoană mai mult decât la decolare. Ar fi putut ameriza avionul pe o întindere de apă aflată în acea zonă, departe de mare, de exemplu un lac? Verificând harta, Brydon a descoperit că ar fi existat trei posibile locuri, iar unul dintre ele, Loch More, se afla pe domeniul lui Sir Archibald Sinclair. Aşadar, atunci când lordul Thurso i-a spus lui Stephen Prior că Hess a fost ţinut la Braemore Lodge şi, o scurtă perioadă de timp, pe malul acelui lac, ambii cercetători au avut imediat o revelaţie şocantă: părea să existe o controversată legătură între misterele Kent şi Hess. Ar fi putut însemna acest lucru că, dacă unul dintre mistere ar fi rezolvat, s-ar găsi cheia şi pentru celălalt? Să fi amerizat oare ducele de Kent cu aparatul Sunderland pe Loch More pentru a-l lua la bord şi pe Rudolf Hess?

Cercetări la Loch More

Loch More se află la aproximativ 13 km către nord faţă de locul accidentului, acolo unde dealurile lasă loc ţinutului mlăştinos şi pădurilor de pini din nord-estul Marii Britanii. De la Braemore, un drum străbate dealurile şi valea râului Strathmore Water[105], ajungând până la Loch More. Cele două cabane menţionate de lordul Thurso – Braemore Lodge şi Lochmore Cottage – se află pe aceeaşi rută (deşi la o distanţă de numai 14,5 km depărtare, pe drum se parcurg aproape 24 km). Pare logic ca Hess să fi fost ţinut în cabana Braemore Lodge, care este mai mare, iar apoi dus la Lochmore Cottage, ca să fie ferit de ochii curioşilor în timp ce aştepta hidroavionul.

105 Denumire sub care este cunoscut râul Thurso pe segmentul sudic din amonte de Loch More; la nord, curge din lac și se varsă în Marea Nordului în dreptul orașului Thurso. (n.red.)

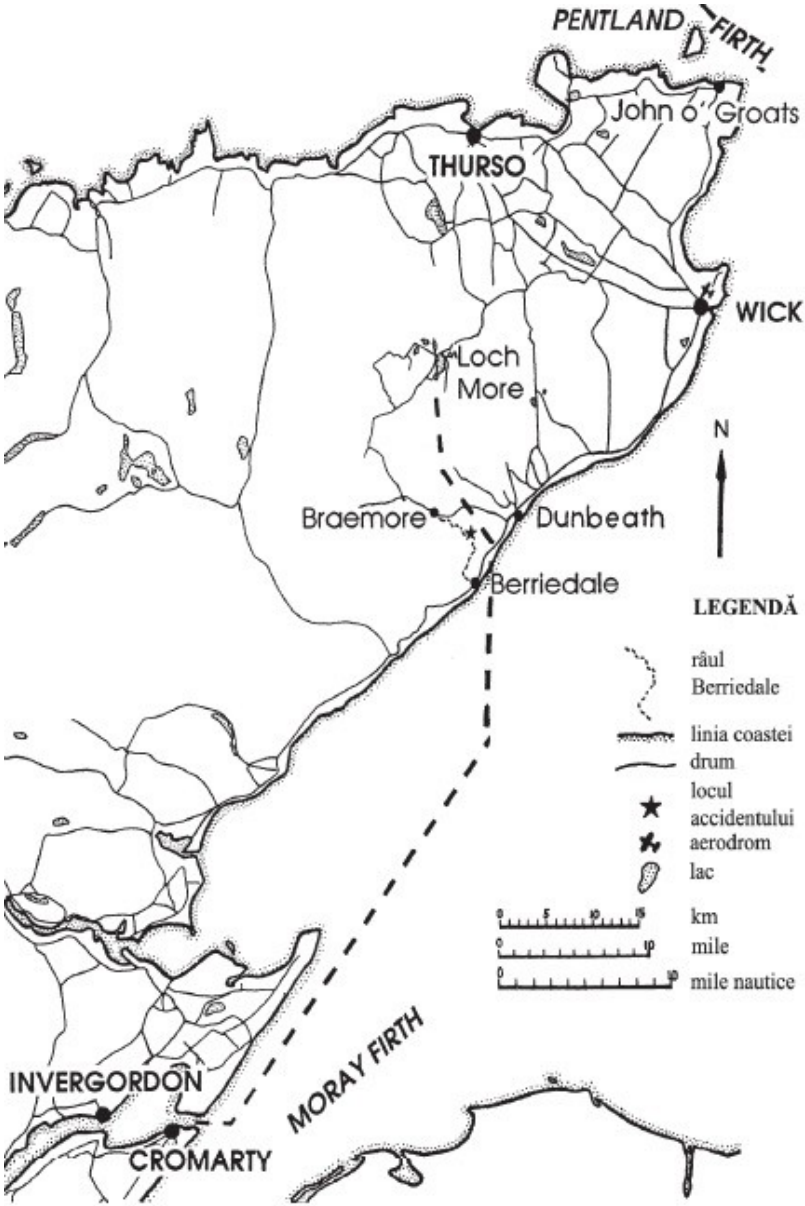

Figura – Aceasta este reconstituirea făcută de autori a traseului pe care a zburat hidroavionul ducelui de Kent pentru a ameriza pe Loch More.

Dar era oare posibil ca un hidroavion atât de mare precum Sunderland să amerizeze şi să decoleze de pe Loch More? Deşi Thurso a afirmat că tatăl său ameriza cu hidroavioane pe lac, el nu a menţionat tipul lor. Este posibil ca ele să fi fost mai mici şi mai uşor de manevrat decât un Sunderland, aşa cum este, de exemplu, modelul Catalina. Să foloseşti un hidroavion de dimensiuni mari doar pentru a duce o singură persoană, fie el şi un ministru important, acasă, la sfârşit de săptămână ar fi fost considerată o irosire exagerată de resurse, mai ales pe timp de război. Loch More este unul dintre cele mai mari lacuri din zonă, cu o lungime de 3 km şi aproximativ 500 m lăţime maximă, întinzându-se pe o direcţie nord-sud aproape exactă deşi la capătul sudic face un cot, acolo unde se varsă râul Strathmore Water. Un aparat Sunderland încărcat are nevoie de o întindere de apă de aproximativ 400 m pentru a decola şi chiar de mai puţin pentru a ameriza.[1]

Spre deosebire de alte lacuri din apropiere, Loch More este mai izolat, fiind situat în mijlocul domeniului familiei Sinclair. Satul cel mai apropriat, Westerdale, se află la o distanţă de 8 km. Lacul nu este înconjurat de dealuri. Spre deosebire de locul accidentului, această parte a regiunii Caithness este plată.

Lochmore Cottage, o căbănuţă, este situată la capătul dinspre nord al lacului, în locul de unde, din el, curge râul Thurso, pentru a se vărsa mai târziu în mare la Thurso. Acolo există o mică ecluză care controlează nivelul apei lacului şi de unde porneşte un drum care şerpuieşte de-a lungul domeniului Sinclair.

Aparatul Sunderland ar fi trebuit să vină dinspre capătul sudic, unde lacul este mai puţin adânc, şi să aterizeze în locul unde acesta se adânceşte, în dreptul cabanei. După ce ar fi preluat pasagerul, ar fi trebuit să se întoarcă şi să decoleze spre sud. (Pădurea de pini de la nord ar fi fost prea înaltă şi prea greu de evitat.) În acest punct, unde

râul Strathmore Water se uneşte cu lacul, apa este foarte mlăştinoasă, dar se întinde pe o distanţă de încă 1,6 km, pe care se poate decola. Un aparat Sunderland care s-a ridicat deja din apă se poate mişca relativ bine pe deasupra mlaştinii, deşi ar fi într-adevăr de folos să existe acel „impuls“ care l-ar ridica şi mai mult.

Aşadar, deşi ar fi fost destul de greu, un pilot experimentat ar fi putut cu siguranţă să amerizeze cu un aparat Sunderland pe Loch More şi apoi să decoleze din nou. Dar, presupunând că totul s-a desfăşurat conform acestui plan, ce s-a întâmplat oare în continuare? În afara faptului că ipoteza avionului care s-a abătut din drum pe la Loch More poate explica ce s-a întâmplat în acea oră învăluită în mister, ne poate spune ceva şi despre accident?

Este posibilă reconstituirea traseului pe care l-a avut avionul pentru a ajunge la Loch More şi, mai important, pe care l-a urmat apoi către locul accidentului de la Eagle’s Rock. Ruta cea mai directă către Loch More, dinspre coastă şi urmând cursul râului Berriedale este şi cea preferată de majoritatea investigatorilor. Acest traseu ar fi atras însă şi riscurile discutate anterior şi anume un zbor pe deasupra masivului Scaraben şi o coborâre prin norii aflaţi la joasă altitudine. O opţiune mult mai de bun-simţ şi mai sigură ar fi fost continuarea zborului de-a lungul coastei şi pătrunderea pe uscat după Berriedale, imediat ce se sfârşesc dealurile. (S-a spus că hidroavionul fusese auzit la Langwell House la ora 13.30, însă el s-ar fi putut afla la fel de bine în zbor de-a lungul liniei de coastă sau al râului Berriedale.)

Însă decolarea ar fi prezentat astfel mai multe probleme. Aparatul Sunderland ar fi trebuit să decoleze înspre sud, ceea ce ar fi însemnat că s-ar fi îndreptat direct către dealuri, către masivul Scaraben, aflat la 14,5 km depărtare. Un aparat Sunderland încărcat urcă foarte încet, deşi viteza de urcare depinde de mai mulţi factori,

printre care şi condiţiile meteo, ajungând probabil la puţin peste 60 m pe minut.[2]

Dacă este încărcat la capacitate maximă, un Sunderland trebuie să ajungă la o viteză de cel puţin 96 km/h pentru a decola, ceea ce ar fi însemnat că ar fi făcut poate 2,4 km pe minut. Acest lucru ar fi însemnat că i-ar fi luat aproximativ şase minute să ajungă la masivul Scaraben, unde trebuia să urce la o altitudine de aproximativ 365 m. Loch More se află la o altitudine de puţin peste 122 m faţă de nivelul mării, iar majoritatea culmilor dealului Scaraben ating o înălţime de aproape 610 m. Aşadar, se pune întrebarea dacă Sunderland ar fi avut timp să câştige suficientă altitudine. Chiar dacă ar fi avut, este puţin probabil ca pilotul să fi riscat această manevră dacă plafonul de nori era jos, întrucât ar fi fost curată sinucidere să se îndrepte spre dealuri în condiţii de vizibilitate limitată şi cu o marjă de siguranţă atât de mică. În condiţiile date, chiar dacă avionul s-ar fi înălţat mai sus, ar fi fost mai sigur să rămână sub nori, astfel încât navigatorul să aibă vizibilitate şi să poată găsi drumul către mare.

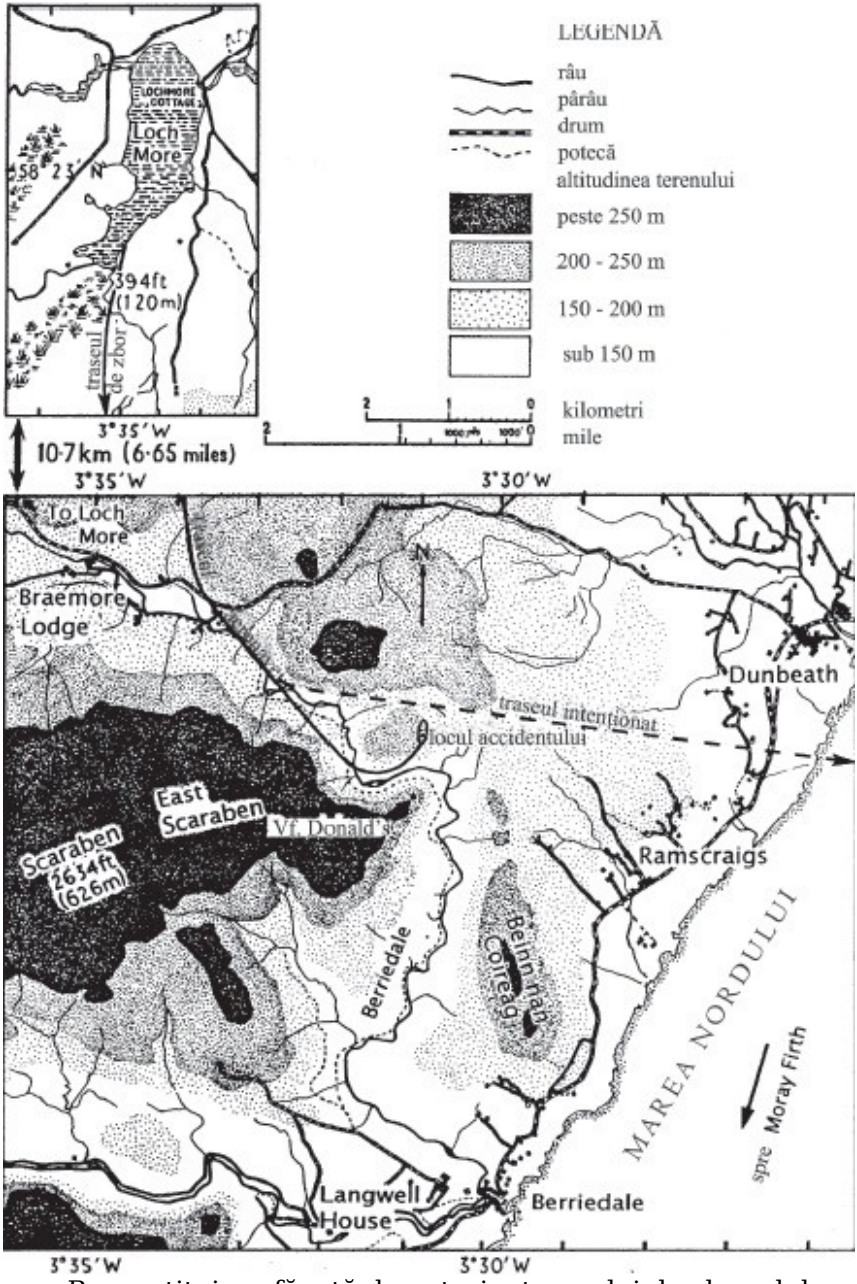

Figura – Reconstituirea făcută de autori a traseului de zbor al ducelui de Kent după ce a părăsit Loch More – cel real comparat cu cel intenţionat.

Într-o situaţie ideală, înainte de a ajunge la dealuri, pilotul ar fi trebuit să vireze către est, înspre coastă. Însă această manevră ar fi dus aparatul către dealuri mult mai înalte, având între 183 şi 260 m, înainte de a reuşi să ia prea multă altitudine. (Atunci când virează, un aparat Sunderland pierde din înălţime.) Aşadar, pilotul ar fi trebuit să menţină o direcţie cât se poate de dreaptă pentru a câştiga maximum de altitudine posibilă s-ar fi putut, pentru ca apoi să vireze spre est înainte de a ajunge la dealuri. Având în vedere toate aceste dificultăţi, cel mai logic ar fi fost ca aparatul să câştige altitudine, iar apoi să vireze spre o vale care l-ar fi condus în siguranţă către mare.

La prima vedere, fotografia făcută din aer de căpitanul Fresson pare să confirme această ipoteză. Din modul cum este aşezată epava, avionul zbura într-adevăr în direcţie opusă faţă de cea prezentată în versiunea oficială asupra evenimentelor: coada avionului se află înspre nord, iar motoarele cu propulsoarele sunt îndreptate către sud. Poate că varianta oficială, care susţine că avionul s-a lovit cu partea din spate la impact, a fost o invenţie pentru a muşamaliza periculoasa realitate că acesta venea, de fapt, din direcţia greşită. Însă nu este atât de simplu.

În fotografia aeriană, semnele de pe sol cauzate de impactul diferitelor părţi ale avionului – burta, flotoarele şi capătul aripilor – se aflau la sud-vest de stâncă, ceea ce înseamnă că aparatul a venit din acea direcţie, s-a lovit de deal şi s-a răsturnat pe spate. Avionul zbura spre nord-est când s-a prăbuşit, deşi, dacă ipoteza conform căreia aparatul Sunderland decolase de la Loch More este corectă, aparatul ar fi trebuit să se îndrepte către sud. Teoria părea complet greşită, dar a apărut o altă explicaţie. Dacă ar fi decolat de pe Loch More şi s-ar fi îndreptat spre sud, având peretele masivului Scaraben la orizont, ar fi fost logic ca aparatul să se întoarcă spre valea

râului Berriedale – care în acea zonă era mult mai largă şi mai plană decât în zona mai de coastă –, pentru ca apoi să urmeze cursul văii care merge către est, înspre mare. Acest traseu ar fi dus avionul peste sătucul Braemore şi peste Braemore Lodge, puncte de reper excelente pentru pilot. Astfel, aparatul Sunderland ar fi zburat către sud-est, făcând o întoarcere relativ uşoară spre vale. Pilotul ar fi avut în dreapta culmile masivului Scaraben, iar în stânga un lanţ de dealuri mai mici, întretăiate de văi, şi Eagle's Rock. Există însă o iluzie optică: privind în jos înspre valea Berriedale, cotitura de 90 de grade pe care o face râul în jurul Eagle's Rock nu este vizibilă. După ce treci de Eagle's Rock, coama abruptă a vârfului Donald's Mount, capătul masivului Scaraben, devine dintr-odată vizibilă. Faţă în faţă cu acest obstacol abrupt, insurmontabil, pilotul ar vira imediat către stânga, pierzând astfel altitudine. Însă în acea zonă, valea face un cot de puţin peste 90 de grade, ca şi cum s-ar întoarce. Pentru a evita să lovească vârful Donald's Mount, pilotul ar fi ajuns în cel mai strâmt cerc posibil. Din acest punct, nu exista decât o cale de ieşire, pe deasupra zonei mai joase din spatele Eagle's Rock, ceea ce ar fi necesitat o manevră aproape imposibilă – o întoarcere în U, apoi îndreptarea aparatului. Pilotul, probabil locotenent-colonelul Moseley, aproape a reuşit să facă această manevră, izbindu-se însă de vârf la o distanţă de puţin peste 10 m.

În lipsa relatărilor unor martori oculari, circumstanţele exacte ale accidentului Kent vor rămâne subiect de speculaţie, deşi această reconstituire a evenimentelor este plauzibilă. Dacă avionul a făcut o întoarcere strânsă dinspre sud-vest şi nu a mai reuşit să se îndrepte la timp, aceasta ar putea explica faptul că zbura spre nord-est şi că partea stângă, aşa cum o demonstrează şi urmele de la sol, a fost cea care s-a lovit prima, deoarece avionul era pe punctul de a se îndrepta, după efectuarea virajului. Această ipoteză ar explica şi cum a venit avionul din acea

direcţie fără să lovească vârful mai înalt din partea opusă văii, pentru că zburase din direcţia Loch More. Nu în ultimul rând, s-ar clarifica şi problema valorii unghiului sub care aparatul de sol s-a izbit. Ipoteza se potriveşte şi cu afirmaţia, la prima vedere bizară, a lui Andy Jack, potrivit căreia „în două minute am fi ajuns deasupra mării“. Dacă versiunea oficială este corectă, această teorie este absurdă. Dacă Jack ştia însă că avionul venea dintr-o cu totul altă direcţie şi că se îndrepta spre coastă, teoria este plauzibilă. Nu în cele din urmă, această versiune ar explica şi curioasa formulare din concluziile comisiei de anchetă că pilotul „a schimbat planul de zbor din motive necunoscute“, sugerând că ar fi acţionat deliberat.

Rămâne însă întrebarea legată de motivul pentru care se afla avionul în acea vale. Există două scenarii posibile: fie Moseley nu a mai reuşit să ridice avionul, fie a ales deliberat o altă rută. În cazul primei variante, poate că el a plănuit să facă o întoarcere între culmile Cnoc na Feadiage (320 m altitudine) şi Eagle’s Rock (260 m altitudine). Valea dintre ele ar fi dus aparatul direct spre coastă, zonă în care s-ar fi aflat în siguranţă. Cu alte cuvinte, pilotul intenţiona să întoarcă înainte de a ajunge la Eagle’s Rock, însă, privind de-a lungul văii Berriedale, nu a reuşit să facă deosebirea între cele două culmi foarte asemănătoare. El ar fi putut pur şi simplu să rateze întoarcerea (pe hartă, punctul în care ar fi trebuit să facă această manevră este foarte vizibil, însă din cabina pilotului nu era nici pe departe atât de simplu). Pe de altă parte, dacă avionul pur şi simplu nu a reuşit să ia destulă altitudine, acest lucru s-a întâmplat din cauza unei defecţiuni mecanice sau din cauza unui act de sabotaj? Să fi fost oare accidentul lui Kent unul pregătit? Au fost oare ucişi cei de la bordul aparatului Sunderland?

Sabotaj?

Orice dovadă directă cu privire la un act de sabotaj ar fi fost luată aproape imediat de la locul accidentului, odată cu restul epavei. La fel de uşor, raportul anchetei cu privire la accident ar fi dispărut rapid. Pe de altă parte, este posibil ca astfel de dovezi să nu fi fost găsite niciodată. Existau metode sigure şi testate de a sabota un avion, foarte greu de depistat, în special dacă aveau ca rezultat o distrugere totală a fuzelajului, ca în cazul aparatului W4026. În absenţa unor dovezi fizice sau documentare, se pot pune două întrebări: care este probabilitatea ca un act de sabotaj să aibă ca rezultat un accident de acest gen şi dacă a existat vreun lucru care să trezească suspiciuni, fie înainte, fie după accident?

Există şi o serie de paralele care se pot face cu accidentul Kent. Cea mai relevantă – şi cea mai teribilă – a fost poate misterioasa moarte a prietenului lui Kent, generalul Sikorski, la 4 iulie 1943. Întorcându-se dintr-o vizită făcută trupelor poloneze din Egipt, la bordul unui aparat Liberator generalul se oprise în Gibraltar pentru a alimenta avionul. La numai câteva minute de la decolare, avionul s-a prăbuşit în mare pe spate, în apa adâncă de 9 m. Ca şi în cazul accidentului Kent, nu a existat decât un singur supravieţuitor, pilotul ceh căpitanul Edward Prchal. (Dintre toţi cei aflaţi la bord, el fusese singurul care îşi pusese vesta de salvare, însă nu sub echipamentul de paraşutare, conform practicii uzuale, ci pe deasupra, ceea ce ar putea sugera că se aştepta mai degrabă ca avionul să se prăbuşească în apă decât să fie nevoit să se paraşuteze de undeva din aer.) O comisie de anchetă a RAF a descoperit imediat motivul prăbuşirii, dar nu şi cauza acesteia: comanda de ridicare în aer a aparatului se blocase imediat după decolare. Comisia de anchetă nu a putut stabili însă de ce.[3] Deşi concluzia este că a fost un accident şi nu un act de sabotaj, sunt mulţi cei care se

îndoiesc de asta: guvernul polonez în exil a întrebat cum de putea fi atât de sigură comisia, de vreme ce nu se putuse stabili o cauză a accidentului;[4] iar Summer Welles, subsecretarul de stat al SUA, a afirmat explicit că moartea lui Sikorski este un „asasinat".[5]

Bănuiala de sabotaj este întărită de faptul că, în noiembrie 1942, cu opt luni înainte de accident, Sikorski fusese implicat într-un incident similar, care fusese considerat un act de sabotaj atât de guvernul SUA, cât şi de cel britanic. Sikorski zburase peste Atlantic, la Montréal, pentru a se întâlni în SUA cu Roosevelt. La plecare, s-a îmbarcat în Lockheed Hudson, iar când avionul se afla la o înălţime de numai 10 m în aer, ambele motoare s-au oprit brusc. Pilotul a reuşit să efectueze o aterizare de urgenţă şi Sikorski a scăpat nevătămat.[6]

Dacă Sikorski a fost asasinat, cine era vinovat? Deşi germanii par a fi primii suspecţi, în acel moment al războiului, prim-ministrul polonez avea totuşi alţi inamici potenţiali, unii la care nici nu ne-am aştepta. El era privit ca un obstacol de către Winston Churchill, care (împreună cu Anthony Eden) fusese deja de acord să permită Uniunii Sovietice păstrarea, după război, cel puţin a unei părţi din teritoriul polonez pe care îl ocupase în anul 1939.[7] Cum era de înţeles, Sikorski s-a înfuriat. Pe de altă parte, Stalin era şi el nemulţumit de sprijinul pe care britanicii îl acordau guvernului polonez în exil. Acest cumul de suspiciuni şi complot au culminat cu presupusa asasinare a lui Sikorski, pentru care cel puţin o persoană nu avea dubii în privinţa vinovatului – văduva lui Sikorski, care după acest eveniment l-a evitat în mod explicit pe Churchill.[8]

Generalul de Gaulle a fost victima unui incident asemănător, deşi nu l-a făcut public până în 1967. În primăvara anului 1943, liderul Franţei libere trebuia să meargă într-o vizită la Glasgow şi, deşi ura să zboare, a fost convins să călătorească cu avionul. La sugestia Ministerului Aviaţiei (deci a lui Sir Archibald Sinclair), de

Gaulle trebuia să meargă cu un bombardier Wellington de la baza RAF Hendon, în nordul Londrei, la Abbotsinch, lângă Glasgow. Însă, exact ca în cazul tragediei lui Sikorski, la decolare, echipamentul de ridicare a aparatului în aer nu a mai răspuns la comenzi. Zborul a fost anulat imediat şi liderului francez nu i s-a întâmplat absolut nimic. O investigaţie secretă a RAF a descoperit că tijele echipamentului fuseseră distruse cu acid, ceea ce reprezenta clar un act deliberat de sabotaj, iar ei s-au grăbit să dea vina pe spionii germani.[9] Însă, aşa cum dovedesc limpede dosarele recent desecretizate, incidentul s-a petrecut într-un moment când Churchill ajunsese să-l privească pe de Gaulle ca pe o pacoste care trebuia „eliminată".[10]

În cartea sa cu privire la prăbuşirea lui Sikorski, *Accident* (1967), David Irving precizează că britanicii aveau atât motivele, cât şi ocazia de a sabota avionul lui Sikorski. Autorul face următoarea observaţie, care s-ar putea aplica în aceeaşi măsură şi afacerii Kent: „Pentru un profan, un act de sabotaj perfect este atunci când un avion dispare fără urmă în mijlocul Atlanticului; însă orice ţară care ar fi încercat să se debaraseze de un general atât de important precum Sikorski ar fi trebuit să creeze toate condiţiile ca moartea lui să pară accidentală şi ar fi făcut astfel încât să fie imposibil să se probeze contrariul".[11] Cu alte cuvinte, era nevoie să existe o epavă şi cadavre, pentru a alunga orice urmă de îndoială.

Dintre cele trei exemple pe care tocmai le-am discutat, două implică deteriorarea comenzilor, pentru a împiedica avionul să ia altitudine. În cazul tentativei de asasinat asupra generalului de Gaulle, dacă avionul s-ar fi prăbuşit, cauza nu s-ar fi putut stabili. Cum ar fi putut investigatorii să găsească urmele de acid pe tije în mormanul de fiare al epavei, mai ales în acele timpuri, în care departamentele de criminalistică nu erau foarte bine dotate şi nu toate accidentele erau investigate amănunţit?

Pare puţin probabil ca britanicii – de fapt, poate doar anumite elemente din SOE – să nu fi fost responsabili atât de uciderea lui Sikorski, cât şi de tentativa de asasinat asupra generalului de Gaulle, ceea ce sugerează că metoda lor preferată de a scăpa de personaje care le făceau probleme era aceea a „accidentului“ aerian. Nici unul dintre aceste incidente nu dovedeşte că prăbuşirea avionului în care se afla Kent a fost cauzată de un act de sabotaj britanic, deşi există cu siguranţă o posibilitate. SOE, în care se infiltraseră Philby şi alţi agenţi sovietici, slujea la doi stăpâni: Churchill şi Stalin. Ambii ar fi avut motive de sabotaj, în cazul tuturor acestor incidente.

Circumstanţe suspecte

La numai zece zile de la tragedia ducelui de Kent, un alt aparat Sunderland se prăbuşea. Hidroavionul, care aparţinea tot Escadrilei 228, s-a izbit de Tiree pe 4 septembrie 1942, Fred Nancarrow, respectatul jurnalist din Glasgow, pierzându-şi viaţa. Verdictul oficial a fost că avionul rămăsese fără combustibil. Deşi posibil, este cumva ciudat ca un astfel de lucru să se fi putut întâmpla. (Atât echipajul de la sol, cât şi pilotul ar fi trebuit să facă una dintre cele mai mari erori posibile, ceea ce ar fi fost o coincidenţă ieşită din comun.)

În cercurile jurnalistice din Glasgow s-a crezut mult timp că moartea lui Nancarrow are ceva suspect, deşi nu s-a avansat nici o explicaţie.

Nancarrow era singurul reporter care relatase atât despre zborul lui Hess, cât şi despre prăbuşirea avionului lui Kent, fiind cel mai mare jurnalist de aviaţie pe care îl avea Scoţia. După Bătălia pentru Anglia, el a scris o istorie a Escadrilei 602 din Glasgow, cu un cuvânt înainte de Sir Patrick Dollan, Lord Provost al oraşului Glasgow şi un prieten apropiat al ziaristului. Necrologul lui Nancarrow,

publicat în *Glasgow Herald*, afirma că, la momentul dispariţiei sale, jurnalistul lucra la o ediţie „revizuită şi adăugită“ a acestei cărţi.[12] Deoarece Dollan era foarte interesat de adevărata istorie a misiunii lui Hess (mai ales de existenţa unei grupări pro-pace britanice), să-l fi mobilizat oare acest lucru sau cel puţin să-l fi inspirat pe Fred Nancarrow să investigheze cazul? În definitiv, jurnalistul ar fi putut avea nişte contacte foarte interesante, în special în lumea aviaţiei, care ar fi fost dispuse să discute cu el, dar nu şi cu alţii. Să fi descoperit el un secret care avea legătură cu afacerea Hess? Să fi fost acesta motivul pentru care Nancarrow trebuia să moară?

Moartea sa nu este sub nici o formă singurul mister „suplimentar“ din jurul prăbuşirii lui Kent. Cine era „personalul militar“ din Braemore care, împreună cu localnicii, a făcut parte din echipele de salvare? Nu s-a spus niciodată ce făcea acolo şi din ce unitate făcea parte. Este tentantă speculaţia că ar fi făcut parte din garda care îl păzea pe Hess. Şi de ce oare acest grup de militari nu a lăsat un paznic la locul accidentului? Agentul constatator special Bethune a relatat că atunci când el şi camaradul său erau aproape de locul accidentului, s-au întâlnit cu membrii primei echipe de căutare, care se întorceau de acolo. El a afirmat clar că echipa de salvare a încercat să-l împiedice să meargă la locul respectiv deoarece toţi cei din avion muriseră şi nu ar mai fi avut nici un rost. Însă el insistase că avea datoria să vadă cu ochii lui.[13] Deşi ar putea fi de înţeles că localnicii – civilii – nu s-ar fi gândit să lase un paznic la faţa locului, grupul de soldaţi cu siguranţă ar fi făcut asta.

Este ciudat şi că, în acea zi, la Berriedale se afla un grup de experţi în sabotaj militar. Echipa era cunoscută sub numele de „unitatea boilor“ (numită aşa pentru că acţionau prezentându-se ca inspectori de bovine) şi făcea turul Scoţiei antrenând grupuri de voluntari localnici – numite unităţi auxiliare – în tactici de gherilă care ar fi

trebuit puse în aplicare în cazul unei invazii.[14] Aceste unităţi auxiliare aveau legătură cu SOE, fiind înfiinţate de generalul de brigadă Colin Gubbins, care a devenit ulterior şeful lor.[15] Însă era puţin probabil ca această unitate a boilor să fie „personalul militar“ despre care am vorbit anterior. Deşi Berriedale se află la o distanţă de numai 8 km de Braemore, între cele două localităţi nu există un drum direct, ci numai o potecă, aşa că ei nu s-ar fi putut alătura echipei de căutare înfiinţate în grabă la Braemore la cel mult o jumătate de oră după accident.

Un alt mister se referă la unitatea RAF care a ridicat toate resturile aeronavei de la locul accidentului – Unitatea 63 Mentenanţă, care s-a întâmplat să fie cea care a preluat şi epava avionului Me-110, cu care zburase Hess.[16] Folosirea ei în cazul accidentului anterior era logică, având în vedere că avea baza la Carluke, lângă Glasgow, însă de ce a fost oare chemată tot ea pentru a elibera locul unde se prăbuşise avionul ducelui de Kent, la peste 322 km de bază? Cu siguranţă exista o unitate la fel de calificată şi mai aproape de Eagle’s Rock, de exemplu la baza RAF din Wick, la doar 40 km distanţă.

În culise

După cum am văzut, operaţiunile serviciilor de informaţii britanice din timpul războiului se caracterizau prin duşmănia dintre MI6 şi SOE. Deşi ambele grupări erau reprezentate în Comitetul Reunit al Informaţiilor, Victor Cavendish-Bentinck (ulterior duce de Portland) s-a aliat mai mult cu MI6, ceea ce i-a atras dispreţul şi neîncrederea SOE. Era atât de nepopular printre membrii ei, încât spunea el însuşi: „SOE m-ar omorî cu plăcere.“[17] Nu era nici pe departe o simplă figură de stil. Cavendish-Bentinck susţinea, lucru dovedit de altfel, că aranjase cu un expert MI6 – care îi raporta direct lui Menzies – ca, în

cazul în care ar fi murit brusc, expertul să facă examinarea post-mortem a trupului său.

Dacă Hess se afla pe domeniul Portland, acest lucru este posibil să se fi datorat intervenţiei lui Cavendish-Bentinck. În mai 1941, Kim Philby prevăzuse că grupul pro-pace va mai încerca să se folosească de Hess în viitor, lucru logic de altfel. Atâta vreme cât adjunctul führer-ului se afla încă în ţară, în ceea ce îi priveşte „mai exista o speranţă“ – fapt care în sine ar fi fost de ajuns ca să se dovedească fatal pentru adevăratul Rudolf Hess.

Am văzut deja că se spunea despre Hess că ar fi fost la Loch More, pe domeniul Sinclair, ceea ce sugerează că Sir Archibald Sinclair ştia, sprijinea şi participa la această operaţiune, deşi poziţia sa în această poveste este destul de greu de descifrat. Uneori pare să facă parte din grupul pro-pace, în vreme ce alteori pare a fi omul lui Churchill. Această dihotomie este exemplificată de faptul că Sinclair era atât un apropiat al prim-ministrului, cât şi al lui Menzies, iar despre cei doi se ştia că nu se simpatizează sub nici o formă. Într-adevăr, Sinclair pare a fi acţionat ca un fel de mediator între ei, ceea ce însemna că ambii îl considerau în ultimă instanţă ca fiind de partea lor – având în vedere că se întâmpla extrem de rar ca doi prieteni să fie neutri, mai ales când era vorba despre politicieni atât de pasionaţi. (Interesant este că Menzies era adesea invitat la partidele de vânătoare de pe domeniu, prin urmare cunoştea zona.[18]) Este la fel de posibil însă ca Sinclair, care în ziua accidentului se afla la Londra, să nu fi ştiut nimic despre asta. Însă exista o persoană care îl leagă de ducele de Kent, colonelul Sir Louis Greig. În 1942, nu numai că făcea parte de mulţi ani din escorta ducelui de Kent, dar era şi secretarul personal al lui Sinclair.[19]

De aceea era familiarizat cu domeniul Sinclair şi este posibil chiar să fi organizat zborurile spre casă ale lui Sinclair cu hidroavionul. Se spunea adesea că Greig era foarte norocos, pentru că îl însoţea întotdeauna pe Kent în

călătoriile sale externe. De ce nu o făcuse şi în acea zi fatală nu s-a explicat niciodată.

„Asemenea unei păsări albe“

Dacă ducele de Kent l-a preluat pe Hess din cabana de pe malul lacului, decolând apoi, aşa cum avea să se dovedească, spre moarte ne întrebăm ce aveau de gând aceste două personalităţi, aparent incompatibile? Care era adevărata natură a „misiunii speciale“ menţionată cu atâta grijă pe monumentul comemorativ al lui Kent?

Întrucât afacerea Hess ne-a condus adesea în Suedia, pare logic ca adevărata destinaţie a aparatului Sunderland să fi fost undeva pe teritoriul acestei ţări neutre. Dacă el se îndrepta în altă direcţie decât Islanda – destinaţia oficială –, pilotul ar fi solicitat rapoarte meteo pentru zona respectivă, ceea ce ar explica de ce planul de zbor a dispărut, iar personalul de la baza meteo a fost inclus în forţele armate şi pus să semneze angajamentul privind regimul documentelor secrete. Dacă destinaţia lui Kent era cu adevărat Suedia, acest lucru ar explica, de asemenea, de ce a decolat de la Invergordon, de pe coasta de est, şi nu de la Oban, locul unde se afla avionul şi care este mai aproape de Islanda. Deşi, într-o primă fază, traseul ar fi fost acelaşi – un zbor paralel cu coasta până la capul Duncansby –, dacă ar fi mers în Islanda ar fi trebuit să vireze spre nord-vest, în vreme ce pentru Suedia ar fi trebuit să meargă într-o direcţie mai estică. Dintr-o pură coincidenţă, distanţele (şi implicit timpul de zbor şi cantitatea de combustibil necesară) de la Invergordon la Reykjavik şi de la Invergordon la Stockholm sunt aproape egale – aproximativ 1 207 km.

Jean, sora lui Andy Jack, şi-a amintit că în sâmbăta de dinaintea accidentului îşi vizitase fratele în Oban şi că acesta o dusese să vadă cum era pregătit aparatul

Sunderland pentru zbor. Acesta tocmai era vopsit în alb şi arăta „asemenea unei păsări albe“.[20] Bucăţile de fuzelaj aduse de la locul accidentului confirmă acest lucru, arătând că obişnuitul model de camuflaj, oliv cu maro, fusese acoperit de un strat alb. Faptul este neobişnuit, având în vedere că, în 1942, aparatele Sunderland erau vopsite de camuflaj, deşi la începutul anului 1943 s-a ordonat ca ele să devină albe.[21] (Lucrul s-a datorat faptului că au adoptat un alt regim de înălţime, zburând mai jos, aşa că era necesar să fie mai puţin vizibile.) Totuşi, în timpul războiului, toate avioanele care făceau zboruri între Marea Britanie şi Suedia, stat neutru, erau vopsite în alb. În cartea sa *Amateur Agent*, publicată în 1963, locotenent-colonelul Ewan Butler afirmă că avioanele Dakota care zburau din Scoţia la Stockholm purtau coduri de identificare speciale, o dungă neagră pe coadă şi erau vopsite în alb, astfel încât patrulele germane să le observe de la distanţă şi să nu le atace.[22]

Hughie Green – cunoscut ca personalitate de televiziune, dar şi ca aviator în perioada războiului – i-a descris lui Michael Bentine modul în care a efectuat un astfel de zbor diplomatic spre Suedia, într-un hidroavion Catalina vopsit în alb. Oare de aceea să fi fost aparatul Sunderland al lui Kent vopsit special pentru această călătorie? Acum este logică cenzura oficială privind nepublicarea în ziar a fotografiilor cu locul accidentului. În fotografiile făcute la câteva zile după accident, se văd prelate care acoperă diferite obiecte aflate pe pământ. Şi cum trupurile neînsufleţite fuseseră deja luate de la faţa locului, oare ce acopereau ele? Poate semne care ar fi dovedit că era vorba despre un zbor neutru?

Apar însă alte neconcordanţe. Poliţistul Will Bethune, cel care a ajuns primul lângă cadavrul ducelui de Kent, a afirmat că acea geantă pe care o avea legată de încheietura mâinii se deschisese, împrăştiind pe deal o mulţime de bancnote de *krona*. Deşi *krona* era la acea

vreme moneda naţională atât a Suediei, cât şi a Islandei, cum Islanda se afla sub ocupaţie britanică şi americană, moneda ei era lipsită de valoare, dolarul american fiind dominant. În aceste condiţii, se pare că ducele nu ar fi avut nici un motiv să transporte sume atât de mari de *kroner* islandeze, deşi ar fi avut poate motive întemeiate să ducă astfel de sume în Suedia.

Andy Jack şi ce s-a întâmplat după accident

După accident, Andy Jack s-a comportat ciudat: a părăsit locul prăbuşirii, şi-a scos pantalonii etc. Era ca şi cum s-ar fi aflat pe teritoriu inamic. Nu numai că s-a îndepărtat cât a putut de locul accidentului, dar şi-a scos şi pantalonii (şi, pentru că nu avea buzunare în care să-şi pună banii, şi-a abandonat probabil şi jacheta), debarasându-se efectiv de întreaga uniformă sau de orice semn care ar fi putut dovedi că s-a aflat într-un avion. Potrivit mărturiei sale, şi-a petrecut noaptea de după accident într-un adăpost, trezindu-se într-o frumoasă dimineaţă de vară, o vreme complet diferită de cea a zilei precedente. Apoi a urcat pe un deal, pentru a vedea unde se află. Abia când a ajuns în vârf şi-a dat seama că nu era departe de o aşezare omenească. Însă versiunea sa prezintă unele neconcordanţe. Dealul se află pe partea cealaltă a văii culmii Eagle’s Rock; într-o zi frumoasă de vară ar fi avut o vedere perfectă către locul accidentului care, în acel moment, era plin de oameni. Sub nici o formă nu ar fi putut să nu-i vadă, însă ceea ce sare în ochi nu este faptul că această scenă lipseşte din relatarea lui, ci şi că Andy nu a făcut absolut nimic ca să-şi facă simţită prezenţa. Nu a trimis nici un semnal către ei şi nici nu s-a întors la locul accidentului, continuând să urce pe deal.

Chiar dacă Jack nu avea cunoştinţă despre scopul real al misiunii, probabil că a fost informat, odată cu ceilalţi, că

nu mergeau în Islanda, ci în Suedia. Acest lucru era destul de neobişnuit, nu însă şi dacă presupunem că Andy l-ar fi recunoscut pe pasagerul în plus, cel a cărui existenţă a fost negată de versiunea oficială, bărbatul înalt cu sprâncene dese, îmbrăcat în uniformă Luftwaffe. Chiar dacă fratele regelui a fost implicat în acest accident, ar fi fost evident că această misiune nu era aprobată de guvern, ceea ce însemna trădare. Deşi şocat şi rănit, toate acţiunile lui Jack de după accident sugerează că nu a vrut să aibă deloc de-a face nici măcar cu o parte a misiunii. Şi, ca unic supravieţuitor, se temea acum pentru viaţa sa. Aşadar, este evident de ce, atunci când a sosit dr. Kennedy, Jack a refuzat să-şi dea numele, deşi acest lucru este adesea pus pe seama faptului că se exprima cu dificultate din cauza arsurilor.

„Misiunea specială“

Ce aveau de gând Kent şi Hess? Şi cine ar fi dorit să-i oprească, într-un mod atât de brutal? Dacă mergeau în Suedia într-o „misiune specială“ de pace, ar fi fost o ţintă foarte tentantă atât pentru Uniunea Sovietică şi pentru SUA, cât şi pentru cei din Marea Britanie care se opuneau unei păci cu Germania.

Hess subliniase că zburase în Marea Britanie sub protecţia regelui, idee considerată întotdeauna un semn de naivitate din partea lui. Dar dacă acest lucru era de fapt adevărat? Dacă ducele de Kent acţiona în numele fratelui său, făcându-şi datoria cavalerească şi permiţându-i astfel locţiitorului führer-ului – un emisar al păcii care venise cu steagul alb – să se întoarcă acasă, în conformitate cu Convenţia de la Geneva? Poate Kent acţiona din proprie iniţiativă sau poate că aceste acţiuni făceau parte dintr-un complot mult mai mare, pus la cale de gruparea pro-pace pentru a pune capăt implicării Marii Britanii în război.

Dacă membrii grupului pro-pace intraseră într-un con de umbră odată cu capturarea lui Hess, lumea se aştepta ca la un anumit moment ei să se regrupeze. Şi era logic ca acel moment să fie vara anului 1942. Obiectivele lor rămăseseră neschimbate, cu excepţia poate a faptului că acum, de când Marea Britanie se aliase cu URSS, se concentrau mai mult pe problema anticomunismului. Şi mai exista un factor de influenţă – Polonia. Facţiunea pro-poloneză s-ar fi alarmat foarte tare dacă ar fi aflat de alianţa sovietică, deoarece acest lucru ar fi însemnat ca după război Polonia să rămână în sfera de influenţă sovietică (ipoteză corectă, după cum avea să dovedească istoria). Pentru anticomunişti existau acum mai multe motive ca oricând să încerce să facă pace cu Germania. Iar printre cei cu un interes legitim în susţinerea păcii se afla bineînţeles însuşi ducele de Kent, care era nu numai un bun prieten al Poloniei în general, ci şi un asociat apropiat al generalului Sikorski, care îi oferise tronul polonez (care nu ar fi putut să mai fie al lui dacă Uniunea Sovietică s-ar fi situat în război de partea câştigătoare).

Obiectivul politic al grupului pro-pace se aplica în egală măsură şi susţinătorilor imperiului, cum era de exemplu Beaverbrook. Era clar că alianţa Marii Britanii cu SUA nu ar fi făcut altceva decât să sporească dependenţa ei economică şi politică faţă de America şi ar fi condus inevitabil la destrămarea Imperiului Britanic – Roosevelt încercase deja să insiste pe ideea independenţei Indiei.[23] Existau nelinişti legate de efectele implicării americanilor în războiul european şi de cum ar fi putut influenţa harta politică a Europei după război. Generalii americani făceau presiuni pentru deschiderea unui al doilea front (invadarea Franţei) în vara anului 1942, pentru a-i uşura pe sovietici.[24] Şefii de armată britanici opuneau rezistenţă la aceste presiuni din motive strategice: Aliaţii pur şi simplu nu erau pregătiţi pentru o operaţiune atât de complexă şi au continuat să nu fie pregătiţi, până în 1944. Mulţi erau

îngrijoraţi că o ofensivă „pe jumătate victorioasă“ în Europa continentală ar deschide calea pentru dominaţia sovietică. Dacă Aliaţii occidentali ar fi reuşit să câştige un avanpost în Europa, divizând astfel forţele Germaniei, însă ar fi fost ulterior incapabili să avanseze, victoria rusă din est avea să le permită să înainteze în Europa şi să cucerească Germania. Apoi, după război aveau să sădească sămânţa revoluţiei în restul Europei.

Anticomuniştii s-au panicat şi mai mult atunci când, la 11 iunie 1942, Eden a anunţat în Camera Comunelor că guvernul britanic încheiase cu şaptesprezece zile în urmă un tratat cu Uniunea Sovietică, tratat prin care nu numai că se confirma o alianţă de douăzeci de ani, ci prin care cele două naţiuni se angajau să coopereze strâns după război. Molotov venise în secret la Londra pe 21 mai, pentru a parafa tratatul care, pentru partea britanică, a fost semnat de Churchill, Eden, Clement Attlee şi de Sir Archibald Sinclair.[25]

Având în vedere toate aceste motive, cei care erau anticomunişti şi susţineau imperiul şi-au dat seama că Marea Britanie nu se afla într-o situaţie din care ar fi avut de câştigat: Anglia fie ar fi pierdut războiul, fie l-ar fi câştigat, dar cu preţul unei influenţe sovietice sporite, al unei dependenţe din ce în ce mai mari de SUA şi al sfârşitului imperiului. În orice caz, Marea Britanie tot nu câştiga încă războiul: deşi atacurile Blitz se opriseră şi ameninţarea invadării teritoriului (dacă a existat vreodată) se spulberase, ţara era acum angajată într-un război sângeros în Extremul Orient care o costa resurse preţioase, ca să nu mai vorbim de faptul că nu se descurca deloc bine în Africa de Nord. Atât Marea Britanie, cât şi America pierdeau un număr impresionant de vase în Atlantic, din cauza submarinelor germane. În 1942, pierderile suferite de Marea Britanie depăşeau producţia de nave noi cu aproape 1 milion de tone; abia în mai 1943 producţia a întors balanţa în favoarea sa.[26] Şi mai exista o

problemă. Nu era clar care avea să fie rezultatul războiului ruso-german. Deşi naziştii suferiseră unele înfrângeri în iarna din 1941-1942, stoparea ofensivei germane avea să aibă loc abia odată cu asediul Stalingradului. Într-adevăr, în august 1942 părea că germanii vor câştiga.[27]

Nici poziţia lui Churchill în ţară nu era prea sigură. Deşi se bucura în general de popularitate, criticile cu privire la modul cum ducea războiul începuseră din nou să apară în sferele de influenţă. După cum am văzut, în ianuarie 1942, după ce s-a întors de la o întâlnire cu Roosevelt, el le-a luat-o înainte criticilor săi, solicitând un vot de încredere şi folosind numele lui Hess pentru a-i ameninţa. Deşi a câştigat votul de încredere, poziţia sa a continuat să fie şubredă pe parcursul anului 1942, din cauza mai multor dezastre militare. Luna februarie a acelui an a reprezentat momentul în care Singapore a capitulat în faţa japonezilor, un moment pe care Churchill însuşi l-a descris ca fiind „cel mai teribil dezastru şi cea mai mare capitulare din istoria britanică“.[28] Au sosit apoi devastatoarele veşti ale căderii oraşului Tobruk, din Africa de Nord, la 20 iunie. Medicul lui Churchill, Sir Charles Wilson (ulterior lord Moran), scria: „Pierderea oraşului Tobruk a reprezentat picătura care a umplut paharul pentru cei care îşi pierduseră încrederea în calităţile de conducător ale lui Churchill.“[29] (Este semnificativ că în acel moment toţi candidaţii la alegeri parţiale susţinuţi de prim-ministru erau zdrobitor învinşi.) Deşi astăzi ar putea părea incredibil că în acel moment de implicare în război poziţia lui Churchill era atât de nesigură, Wilson scria: „El [Churchill] însuşi ne-a spus că în septembrie 1942, poziţia sa era mai vulnerabilă decât în orice altă perioadă din timpul războiului.“[30]

În discursul pe care l-a susţinut la conferinţa Partidului Liberal din 4 septembrie 1942, Sir Archibald Sinclair a simţit că este necesar să facă apel la partidul său, pentru a-i acorda sprijin lui Churchill şi guvernului de coaliţie.[31] De ce să se fi obosit să facă asta, dacă nu ar fi existat o

opoziţie serioasă? Dată fiind aversiunea pe care mulţi politicieni o aveau în acel moment faţă de el, este mai credibil să presupunem că exista un partid anti-Churchill care dorea să pună capăt războiului, decât că nu ar fi existat.

În umbră

Tot cam pe atunci, anumiţi jucători-cheie din grupul pro-pace – lorzii Beaverbrook şi Halifax şi Sir Samuel Hoare – aveau un schimb de scrisori foarte interesante. Beaverbrook şi Hoare păstraseră legătura în 1941 şi 1942: Beaverbrook îl ţinuse la curent pe vechiul său prieten din Madrid cu intrigile de la Whitehall, în special cu mişcările celor care se opuneau guvernului Churchill. Într-o scrisoare trimisă pe 17 februarie 1942 – pe care menţiunile „Privat şi personal“, Beaverbrook i-a adăugat de mână „şi secret“ –, acesta scria:

„În Marea Britanie, ne aflăm în mijlocul unei crize politice. Ziarele au declanşat-o. Dar prim-ministrul o menţine. Se pare că această etapă a crizei va trece. Care va fi următoarea etapă nu ştiu. Dar pot spune că agitaţia nu dă semne să se sfârşească.“[32] În februarie, după o serie de discuţii aprinse cu Churchill, Beaverbrook şi-a dat demisia din guvern. Churchill i-a oferit fie postul de ambasador la Washington, fie acela de lord păstrător al Micului Sigiliu, însă el le-a refuzat pe amândouă. Au convenit să explice public faptul că Beaverbrook demisionase din motive de sănătate. În scrisoarea de demisie adresată lui Churchill, îl numeşte în mod ironic „salvatorul poporului nostru şi simbolul rezistenţei în lumea liberă“.[33] Însă, aşa cum observa A.J.P. Taylor, adevăratul motiv pentru care Beaverbrook a renunţat la putere a fost acela de a-şi putea exercita influenţa.[34]

În lunile care au urmat demisiei sale, Beaverbrook s-a

întâlnit cu alţi politicieni, pentru a încerca să organizeze opoziţia împotriva lui Churchill. Cea mai importantă dintre întâlniri a fost cea cu Ernest Bevin, care a susţinut că Beaverbrook dorea să-i propună să-l înlocuiască pe Churchill în postul de prim-ministru. Potrivit biografului său, Alan Bullock, Bevin le-a împărtăşit membrilor echipei sale credinţa că Beaverbrook susţinea că „va face pentru Bevin ceea ce făcuse în războiul de mai înainte pentru Lloyd George“. Bevin a refuzat oferta, ameninţând că îi va mărturisi totul lui Churchill, ameninţare la care Beaverbrook a început să râdă, replicând că Churchill nu îl va crede.[35]

Majoritatea comentatorilor cred că tentativele lui Beaverbrook de a-l alunga de la putere pe Churchill au eşuat din cauza unor reacţii similare celei a lui Bevin, însă mai exista un prim-ministru în aşteptare, care continua să menţină o relaţie strânsă cu Beaverbrook şi anume Sir Samuel Hoare. Şi alţii îl ţineau pe Hoare la curent cu evenimentele, sugerându-i că îl considerau în măsură să preia puterea, în cazul în care Churchill era înlăturat. În 12 martie 1941, lordul Hankey, care fusese ministru fără portofoliu în Cabinetul de Război al lui Chamberlain, dar pe care Churchill îl ţinea deoparte, îi scria lui Hoare:

> Toamna trecută, când erai acasă, te-am prevenit că nu cred că guvernul va mai rezista mult. Iar acum situaţia s-a înrăutăţit. Oriunde te duci – în cluburi, în birouri guvernamentale, în parlament, pe Fleet Street sau în case particulare, nu auzi decât despre abuzurile lui Winston, iar eu aud acest lucru chiar şi în cadrul serviciilor. Este clar că singurul lucru care încă menţine acest guvern în funcţie este dificultatea de a găsi un succesor pentru prim-ministru.

După discutarea anumitor evenimente din război, scrisoarea dactilografiată continuă astfel: „Cred, totuşi, că foarte curând vom avea parte de o schimbare şi sper să obţinem un guvern mai bun şi mai responsabil.“ Hankey adaugă şi un post-scriptum, scris de mână:

„Nu m-ar surprinde dacă situaţia ar scăpa de sub control în orice moment. Sentimentele sunt foarte puternice. Dacă o să întrevăd momentul, o să-ţi dau de ştire.“[36]

Deşi izolat în Madrid, Hoare avea în Londra atât influenţă, cât şi suporteri şi urmărea foarte atent evenimentele politice. Pe 21 mai, Halifax i-a scris din Washington, încheindu-şi scrisoarea cu aceste cuvinte, aparent inocente: „Ne gândim să ne întoarcem în Anglia cam într-o lună, la sfârşitul lui iunie sau la începutul lui iulie. Nu poţi să vii şi tu atunci? Aş vrea să te văd.“[37] Pe 12 iunie, Beaverbrook îi scria lui Hoare:

> Aici oamenii încep să-şi dea seama din ce în ce mai mult ce ai realizat şi cât de mult îţi datorează ţara aceasta.
> Aşa stând lucrurile, cred că acum ar trebui să te întorci acasă. Este o greşeală din partea ta să stai în străinătate atât de mult... Evident, în viaţa politică au loc multe schimbări. Aici valorile se modifică permanent şi vechile diviziuni dintre partide se estompează.
> Cursul războiului stabileşte popularitatea administraţiei. Aceasta poate scăpa cu mai puţine critici chiar şi la adresa modului în care a gestionat războiul, cu condiţia ca ştirile de pe front să fie satisfăcătoare. Însă un amalgam de ştiri proaste de peste hotare, cu o proastă gestionare a afacerilor interne, va genera, în opinia mea, o criză care în această etapă ar putea fi fatală guvernului, aşa cum este el constituit în prezent...
> Aş dori foarte mult să te văd din nou şi să discut cu tine toate aceste chestiuni...[38]

Exact în aceeaşi zi, Beaverbrook îi scria unui prieten mai puţin intim, autorul american Damon Runyon: „În zilele întunecate de după [căderea] Singapore, a existat un val de critici şi poate o slăbire a încrederii în guvern. Dar acum situaţia s-a schimbat... Prestigiul lui Churchill în ţară este imens. El este liderul incontestabil, care nu are rival.“[39]

Ce avea de gând Beaverbrook? Singurul răspuns posibil este acela că făcea un joc dublu, păzindu-şi spatele şi aşteptând să vadă care dintre părţi avea să iasă învingătoare.

Pe 25 iunie 1942, Hoare răspundea la scrisoarea lui Beaverbrook:

„Planul meu în prezent este să încerc să mă întorc în Anglia pentru o vreme, probabil în august.“ El îşi încheie epistola cu ceea ce a fost considerată o declaraţie clară a intenţiei de a se întoarce în lumea politică din Whitehall, cu puţin ajutor din partea prietenului său, Beaverbrook:

> ... multe persoane din Anglia, inclusiv unii dintre alegătorii mei, s-au întrebat ce tot fac în Spania, iar unii au fost destul de critici în această privinţă. Crezi că ai putea să strecori din când în când în ziarele Express sau Evening News câteva paragrafe care să contracareze acest gen de atitudine? În definitiv, dacă aş veni în Anglia aşa cum sugerezi tu, este important ca terenul să fie pregătit treptat.[40]

Este evident că Hoare plănuia să se întoarcă pentru ceva mai mult decât o scurtă vacanţă. Se purta aproape ca şi când simţea ceva promiţător în aer, sosirea iminentă a unei schimbări majore care îl va aduce pe el (şi pe alţii) din nou la putere.

Între timp, Churchill bănuia că Beaverbrook complotează împotriva lui. În iulie 1942, prim-ministrul s-a confruntat cu o provocare majoră: în Camera Comunelor s-a cerut un vot de neîncredere faţă de guvernarea lui Churchill. Deloc surprinzător, acesta se aştepta ca Beaverbrook să ia partea criticilor săi, însă el nu numai că l-a susţinut pe prim-ministru, ci l-a aclamat ca fiind liderul fără rival al Marii Britanii.[41] Oare ce avea de gând?

Dacă ar fi existat o încercare de a-l înlătura pe Churchill – vreun soi de lovitură de stat tipic britanică –, Beaverbrook ar fi fost un jucător-cheie. În definitiv, luase deja parte la o „lovitură de palat“ care înlăturase un prim-ministru din funcţie în mijlocul războiului, lucru cu care se mândrea de altfel. Varianta oficială prezentată în biografiile sale susţine că, în vara anului 1942, el îl sprijinea în totalitate pe Churchill, fiind cu adevărat unul dintre principalii săi apărători. De asemenea, era un susţinător aprig al deschiderii celui de-al doilea front şi al alianţei cu Uniunea

Sovietică.[42] Să fi fost totuşi aceasta poziţia sa reală? Sau doar încerca să-i inducă lui Churchill un fals sentiment de siguranţă? Pe 10 iulie îi scria lui Hoare, oferindu-i detalii cu privire la votul de neîncredere şi adăuga că premierul a câştigat deoarece criticii săi „nu au fost niciodată în stare să convingă că ei sau alţii ar putea fi o alternativă la actuala administraţie“. Gândul la o „alternativă“ părea să-i stăruie în minte. Apoi a continuat:

> Cu toate acestea, guvernul nu este prea popular în rândul populaţiei. Există o presiune crescândă în favoarea eliminării comisiilor... Susţinătorii coaliţiei sunt aproape la capătul puterilor. Iar la alegeri cel mai abil va câştiga scaunul, indiferent de tabăra din care face parte.
> Veştile despre flotă şi despre situaţia militară rusească domină ştirile. Ambele sunt prezentate ca fiind critice. Cu toate acestea, nu reprezintă o ameninţare imediată pentru cei de aici... De fapt, se putea spune că devierea conflictului armat spre est a eliminat presiunea şi sentimentul de pericol din ţară.[43]

Dacă citim printre rânduri, Beaverbrook îi transmite lui Hoare că momentul ales este foarte bun pentru a acţiona, din punctul de vedere al opoziţiei politice faţă de Churchill, al stării de spirit publice şi al situaţiei militare. Aşadar, terenul era pregătit. Halifax şi Hoare au avut grijă să se întoarcă amândoi la Londra în timpul lunii august. Halifax a avut o audienţă la rege în 11 august,[44] după care s-a întors la Washington în 23, în aceeaşi zi în care Hoare sosea la Londra, de la Lisabona. Şi acesta a avut o audienţă la rege, pe 28 august.[45]

Interesant este faptul că, în prima jumătate a lunii august, în rândul comunităţii britanice din Madrid – şi al jurnaliştilor spanioli – circulau zvonuri potrivit cărora Sir Samuel Hoare ar fi fost implicat în negocieri secrete de pace cu ambasadorii german şi italian. Zvonurile au devenit atât de insistente încât lady Maud Hoare, într-un discurs ţinut în cadrul unei „petreceri de tricotat“, a trebuit să le infirme, numindu-le „apă de ploaie“. A avut însă grijă să adauge că „germanii îşi dau seama că acesta

ar fi un moment foarte bun pentru încheierea păcii şi ştiu că nu vor mai avea o astfel de şansă“.[46]

Mişcări suspecte

În decisiva lună august a anului 1942, conspiratorii mai aveau un element în favoarea lor, Churchill nu se afla în ţară. Întrerupându-şi călătoria în Egipt, a mers la Moscova pentru a se întâlni cu Stalin în 12 august. Deşi, din motive de siguranţă, vizita nu a fost făcută publică până pe 18 august, cabinetul şi membrii de vază ai parlamentului ştiau despre ea cu ceva timp înainte. Scopul vizitei era ca premierul să îi dea lui Stalin vestea proastă că în acel an nu se va deschide un al doilea front al Aliaţilor, deşi a amintit în discuţie despre operaţiunea Torţa, ofensiva comună a Angliei şi a Statelor Unite în Africa de Nord, planificată pentru luna noiembrie.

O astfel de întâlnire de succes ar fi consolidat enorm poziţia lui Churchill acasă şi peste hotare, ceea ce s-a şi întâmplat, şi ar fi angajat bineînţeles Marea Britanie într-o alianţă mult mai strânsă cu Uniunea Sovietică, spre oroarea anticomuniştilor. Aşadar, dacă exista un moment în care gruparea favorabilă păcii trebuia să acţioneze, atunci el venise.

Atunci a părut ciudat că Churchill a ales special un pilot american, pe nume Vanderkloot, pentru a ghida avionul care l-a dus la întâlnire, lucru care l-a îndemnat pe doctorul premierului, Sir Charles Wilson – care de altfel l-a şi însoţit –, să scrie în jurnalul său:

„M-am întrebat de ce fusese ales un pilot american pentru a ne duce în siguranţă la Cairo, însă nu mi s-a părut a fi momentul potrivit să pun întrebări.“[47] Poate că, nemaiştiind în cine putea avea încredere, Churchill nu a îndrăznit să-şi încredinţeze viaţa unui pilot RAF, în acele momente hotărâtoare.

Mai există şi alte ciudăţenii. Churchill s-a întors mai

devreme decât fusese programat – pe 24 august –, la bordul unui bombardier Liberator, îmbrăcat în uniformă de general de flotilă (acelaşi grad cu al ducelui de Kent). Le-a spus reporterilor: „Spuneţi-mi dl Bullfinch[106]„, ceea ce părea să-l amuze foarte tare.[48] A călătorit apoi cu trenul până la Paddington Station, ajungând la ora 23.25) şi a fost întâmpinat, conform instrucţiunilor sale şi în ciuda orei târzii, de o mulţime foarte distinsă, din care făceau parte liderii principalelor trei partide politice, Eden, Attlee şi Sir Archibald Sinclair, toţi membrii cabinetului, ambasadorii american şi sovietic şi reprezentanţii statelor-majore ale tuturor forţelor armate, printre care şi lordul Louis Mountbatten.[49] Să fi fost această adunare un fel de test de loialitate, să le fi ordonat Churchill să vină acolo doar ca să fie cu ochii pe ei sau voia pur şi simplu să-şi afirme puterea? Este interesant să observăm cine nu se afla acolo – nu exista nici măcar un reprezentant al vreunei familii regale europene, nici al celei britanice (cu excepţia lordului Louis Mountbatten, care se afla acolo datorită funcţiei sale la Marele Stat-Major), şi nici un reprezentant polonez.

Şi de ce alesese numele „Botgros“, care părea că-l amuză copios? Nu am putut găsi nici o explicaţie pentru acest lucru până când nu am recurs, în ultimă instanţă, la o enciclopedie a păsărilor, din anii 1940. Articolul referitor la botgros menţionează că, deşi în mod normal este privit de cultivatorii de arbori fructiferi ca o ameninţare, deoarece se hrăneşte cu mugurii fructelor, acest lucru este fals, deoarece pasărea mai degrabă curăţă pomii, decât îi distruge, rupând numai mugurii putreziţi spre binele întregului pom. Oare Churchill s-a autointitulat „dl Botgros“ deoarece era pe punctul de a ciuguli ceva muguri? Sau poate întrebarea ar trebui să fie pe cine era

106 Botgros (în limba engleză, în original), pasăre cu un cioc puternic şi scurt, cu care poate sparge uşor sâmburii de cireşe, caise etc. (n.trad.)

pe punctul de a „curăţa“? În ziua următoare, avionul ducelui de Kent se prăbuşea şi, după toate aparenţele, odată cu el şi Rudolf Hess, diamantul din coroana grupării pro-pace şi anti-Churchill. Nu e de mirare că „dl Botgros“ jubila.

Există semne de întrebare cu privire la acţiunile ducelui de Kent de dinaintea zborului fatal. Varianta oficială susţine că acesta plecase de la The Coppins, din Buckinghamshire, cu o zi înainte, condusese maşina până la Londra, apoi luase un tren de noapte spre Scoţia, de unde fusese dus la Invergordon. Însă biograful familiei Kent, Audrey Whiting, afirmă că ducele ar fi plecat de la The Coppins pe 23 august, fără să precizeze ce a făcut acesta în ziua următoare.[50] Însă un prinţ străin în exil, prinţul Bernhard al Olandei – conte german prin naştere şi membru al Partidului Naţional-Socialist – a afirmat că el a fost ultima persoană care a luat masa împreună cu Kent la Balmoral, cu o seară înainte de accident, iar o biografie a reginei mame confirmă faptul că, înaintea zborului, Kent fusese împreună cu părinţii săi, la Balmoral.[51] Deşi nu ar fi nimic neobişnuit ca ducele de Kent să-şi fi întrerupt zborul la Balmoral, este clar că acesta este un subiect mult prea sensibil pentru a fi recunoscut, posibil din cauza întâlnirii cu prinţul Bernhard, a cărui prezenţă nu a fost niciodată explicată.

Mai există, de asemenea, câteva întrebări legate de reuniunea caselor regale britanice şi străine care a avut loc în acea seară la Balmoral. Din relatări, este clar că vizita lui George al VI-lea şi a reginei Elisabeta nu era programată.[52] Ducele de Gloucester şi soţia sa, prinţesa Alice (sora ducelui de Buccleuch), au făcut şi ei o vizită de ultim moment la Balmoral.[53]

Cum istoria este scrisă de învingători, dovezile cu privire la o tentativă de lovitură de stat au dispărut, însă toate dovezile indirecte conduc la certitudinea că un complot extraordinar a avut ca punct culminant luna august a

anului 1942. Toate ne trimit la o încercare dramatică de a pune capăt războiului: o „lovitură de palat“ la Londra, care să-l înlăture pe Churchill de la putere şi să-l înlocuiască cu Hoare, în timp ce Kent şi Hess ar fi urmat să apară împreună la Stockholm pentru a anunţa un acord de pace. Sau poate Kent acţiona doar în numele a ceea ce el considera a fi datoria sa de cavaler al aerului, redând libertatea aviatorului nazist/mesagerului de pace. Sau la fel de bine ar fi putut să-l ferească din calea răului, având în vedere că se aştepta la dezlănţuirea unei confruntări între facţiunile pro şi anti-Churchill. Este puţin probabil că vom afla vreodată întregul adevăr.

Pe 3 octombrie, un ziar din Stockholm susţinut de nazişti solicita ridicarea vălului de secretomanie din jurul locţiitorului führer-ului. Ziarul susţinea că misiunea acestuia făcuse parte din politica lui Hitler de a forma o alianţă cu Marea Britanie şi că Hess ar fi trebuit să încheie o înţelegere înaintea atacului german asupra Rusiei. Articolul sublinia că Churchill respinsese oferta lui Hess, fără a consulta parlamentul sau a informa publicul britanic, afirmând că luase decizia de a o refuza şi de a-l băga la închisoare pe Hess după ce s-a consultat cu Roosevelt. Articolul de presă susţinea apoi că preşedintele american se împotrivise condiţiilor din ofertă deoarece nu dorea ca Europa să devină prea puternică sau prosperă. Un război european ar fi împiedicat să devină realitate oricare dintre aceste posibilităţi.[54]

Mai mult, este ciudat că, în lunile care au urmat, după ce fusese aparent uitat, Hess a devenit dintr-odată un subiect de interes pentru guvernul sovietic, ocazie cu care speculaţiile cu privire la misiunea lui s-au înmulţit. Întrebările lui Stalin cu privire la locul în care se afla şi la modul cum era tratat Hess au dus la apariţia articolului din noiembrie 1942, la care ne-am referit anterior. În acelaşi timp, în ziarele ruseşti apăreau articole care acuzau Marea Britanie că adăposteşte criminali de război, precum Hess,

sugerând că aceasta era pe punctul de a încheia o înţelegere cu Germania.[55]

Apoi, în 5 decembrie 1942, ambasadorul german în Portugalia, baronul Oswald von Hoyningen-Huene, îi trimitea o telegramă lui von Ribbentrop, cu următorul conţinut:

> Potrivit celor aflate de ambasadă din surse confidenţiale, moartea ducelui de Kent a fost discutată recent în cele mai restrânse şi secrete cercuri ale clubului britanic de aici. Fondul discuţiei a fost acela că accidentul ar fi fost un act de sabotaj. Se spune că, asemenea ducelui de Windsor, ducele de Kent era în favoarea unei înţelegeri cu Germania, devenind din această cauză o problemă din ce în ce mai serioasă pentru clica guvernamentală. Cei care îl însoţeau se pare că susţineau aceleaşi idei, aşa că scoaterea lor din joc ar fi reprezentat un avantaj.[56]

Note

[1] Din procesele prezentate în filmul *The Last Sunderland Flying Boat*, produs de Patrick Kempe, 1993
[2] Wilson, p. 63
[3] Irving, *Accident*, p. 143
[4] *Ibid.*, p. 144
[5] *Ibid.*, pp. 148-149
[6] *Ibid.*, pp. 158-162
[7] Cadogan, p. 449-454
[8] Irving, *Accident*, p. 168
[9] *Ibid.*, pp. 163-166
[10] Lichfield
[11] Irving, *Accident*, p. 175
[12] *Glasgow Herald*, 7 septembrie 1942
[13] Interviu radio al lui Will Bethune (*op. cit.*)
[14] R.M. Jones, scrisoare către *After the Battle*, august 1986, pp. 51-52
[15] Pagina de internet a proiectului Scots at War al Universităţii Edinburgh, www.saw.arts.ed.ac.uk/_secret/

auxiliary.html. O unitate auxiliară a fost înfiinţată la Berriedale în 1940, însă a fost ulterior transferată la Golspie, în Sutherland.

[16] David J. Smith, „The Death of the Duke of Kent“, p. 32

[17] Howarth, p. 175

[18] Stafford, *Churchill and Secret Service*, pp. 84-85

[19] Greig, p. 282

[20] Interviu radio al lui Jean Auld (*op. cit.*)

[21] Bruce Robertson, „Coastal Colours“ în John W.R. Taylor (ed.)

[22] Bitler, p. 91

[23] Moran, pp. 46-48

[24] A se vedea, de exemplu, Bryant, pp. 323-430 (bazat pe jurnalele feldmareşalului viconte Alanbrooke)

[25] Coates şi Coates, pp. 709-719

[26] Detalii din Grove (ed.)

[27] Werth, pp. 441-443

[28] Moran, p. 42

[29] *Ibid.*, p. 54

[30] *Ibid.*, p. 97

[31] *Evening Citizen*, 5 septembrie 1942

[32] Biblioteca Universităţii Cambridge, Documentele Templewood: Partea a XIII-a, dosar 19

[33] A.J.P. Taylor, p. 518

[34] *Ibid.*, p. 520

[35] Bullock, *Life and Times of Ernest Bevin*, vol. II, p. 177

[36] Biblioteca Universităţii Cambridge, Documentele Templewood: Partea a XIII-a, dosar 17

[37] *Ibid.*: Partea a XIII-a, dosar 4

[38] *Ibid.*: Partea a XIII-a, dosar 17

[39] A.J.P. Taylor, p. 535

[40] Biblioteca Universităţii Cambridge, Documentele Templewood: Partea a XIII-a, dosar 19

[41] A.J.P. Taylor, pp. 536-537

[42] *Ibid.*, Capitolul 21

[43] Documentele Templewood: Partea a XIII-a, dosar 19

[44] Buletinul Curţii, *The Times*, 11 august 1942
[45] *Ibid*.
[46] Documentele Templewood: Partea a XIII-a, dosar 4
[47] Moran, p. 66
[48] *The Times*, 25 august 1942
[49] *Ibid*.
[50] Whiting, p. 102
[51] David Sinclair, p. 151
[52] *Ibid*.
[53] Prinţesa Alice, pp. 127-128
[54] Articol în *Glasgow Herald*, 5 octombrie 1942
[55] Werth, p. 487
[56] Macwhirter

CAPITOLUL PAISPREZECE
Sindromul Hamlet

Suntem convinşi că în vara anului 1942 existau doi Hess, unul în Scoţia şi unul la Maindiff Court, în Abergavenny, Ţara Galilor. Având în vedere modul în care s-a atras atenţia asupra lui Hess cel aflat la Maindiff şi asupra faptului că, din punctul de vedere al autorităţilor, el era singurul Hess, se pare că acesta fusese de fapt o ţintă falsă, în scopul de a muşamaliza faptul că adevăratul Hess se afla în altă parte. Dar spre sfârşitul războiului – şi începând probabil din august 1942 – nu a mai existat decât un singur Hess, care se afla în Abergavenny. Informaţiile potrivit cărora Hess se afla în Scoţia sunt specifice verii anului 1942, după acest moment nemaiexistând nici o dovadă cu privire la existenţa unui al doilea Hess, în Scoţia sau în altă parte.

L-am plasat pe adevăratul Hess în nordul Scoţiei, la Caithness, pe domeniul ducelui de Portland, la Braemore

Lodge şi (pentru scurt timp) la Lochmore Cottage. Am făcut legătura între acest lucru şi prăbuşirea avionului în care şi-a pierdut viaţa ducele de Kent şi în care suntem siguri că a mai existat un om în plus faţă de câţi urcaseră iniţial la bord, accident petrecut în aceeaşi zonă în august 1942.

Bineînţeles, teoria dublurii are o problemă majoră, bătătoare la ochi. Deşi pare să se potrivească perfect cu dovezile, trebuie să recunoaştem că avem rezerve că ar fi putut cineva să se lase judecat şi condamnat în locul lui Hess, ca să nu mai spunem că ar fi trebuit să-şi trăiască restul vieţii în condiţiile cele mai grele şi mai lipsite de speranţă. Şi de ce să fi permis autorităţile britanice ca un înlocuitor – care ar fi putut în orice moment să-şi dezvăluie secretul – să fie încarcerat în Spandau sau să se prezinte la proces cu aceleaşi riscuri? De ce să nu fi aranjat o moarte „accidentală“ ori să pretindă că a suferit un atac de cord fatal? În timpul războiului, ei ar fi trebuit să se gândească de două ori înainte de o acţiune atât de drastică, din cauza represaliilor posibile împotriva prizonierilor de război britanici. Dar de ce să mai păstreze încă dublura după terminarea războiului?

Cel puţin un lucru este clar: dacă Hess cel condamnat la Nürnberg era o dublură, atunci probabil că el a participat la minciună. Este posibil să ne gândim la scenarii în care s-ar fi putut întâmpla acest lucru. În romanul său *Spandau Phoenix*, scris în 1993 şi bazat pe ipoteza unei sosii, Greg Iles susţine că dublura (în realitate Alfred Horn) a menţinut minciuna deoarece viaţa membrilor familiei sale ar fi fost ameninţată, aşadar, a acceptat minciuna din cauza politicii naziste *Sippenhaft*. Aceasta este explicaţia susţinută şi de M.R.D. Foot.[1] (Mai există şi alte posibilităţi, pe care le vom discuta în acest capitol.)

O altă întrebare evidentă este cea legată de identitatea nefericitei dubluri. Din păcate, aceasta va rămâne probabil una dintre cele mai mari întrebări legate de întreaga

afacere Hess, pentru că toate detaliile documentare au fost distruse. Tot ce putem spune, cu un anumit grad de certitudine, este că era probabil de origine germană – având în vedere că germana era limba sa maternă – şi un nazist devotat. Ar fi putut fi un prizonier de război în Marea Britanie, pe care autorităţile britanice să-l fi remarcat deja din cauza ciudatei sale asemănări cu adjunctul führer-ului. Într-adevăr, povestea lui Charles Fraser-Smith privind realizarea unei copii după uniforma lui Hess, la câteva zile după capturarea acestuia, sugerează că britanicii deja aveau în minte pe cineva care să ia locul lui Hess. Dar dincolo de astfel de speculaţii, nu există nici o dovadă.

Există indicii care să susţină – sau să desfiinţeze – ideea că la Spandau nu se afla adevăratul Hess? Şi există oare ceva ce ne-ar putea ajuta să explicăm de ce un fals Hess acceptase, de bunăvoie sau nu, o soartă atât de stranie şi de tristă?

Se poate presupune că numai adevăratul Hess ar fi putut scrie scrisorile pe care acesta le-a trimis din diferitele închisori în care s-a aflat, de-a lungul anilor. Totuşi, se spune că în timp ce era la Mytchett Place, Hess şi-ar fi petrecut o mare parte a timpului scriind, deşi nimic din ce a scris nu a fost făcut public. Detaliile cu privire la viaţa sa şi la cele mai intime gânduri, cuprinse în aceste scrieri, ar fi putut fi cu uşurinţă refolosite de cei aflaţi în spatele dublurii. În 1954, Sir John Wheeler-Bennett, biograful lui George al VI-lea, i-a scris ducesei de Hamilton, şi i-a oferit un exemplar al memoriilor pe care Hess le-a scris cât timp s-a aflat în Marea Britanie.[2] Într-adevăr, unele dintre scrisorile acestuia par a fi extrase dintr-o carte. Chiar şi Wolf Hess – care respinge ideea dublurii – acceptă că măcar una dintre scrisorile trimise din celula lui Hess de la Nürnberg conţine erori atât de mari şi detalii atât de neverosimile încât trebuie să fi fost scrisă la ordinele celor care îl ţineau captiv. Şi dacă cel puţin o scrisoare este de

acest fel, de ce nu ar fi mai multe?

Puzzle-ul psihiatric

După cum am văzut, dincolo de amintirile ocazionale pe care le-a oferit chiar el presei, cartea lui Rees este singura sursă de informaţii cu privire la viaţa personală a lui Hess în timpul detenţiei la Maindiff Court, care cuprinde în mare parte anii 1942 şi 1943. După ce descrie sosirea lui Hess la Maindiff, mai există un singur fragment referitor la perioada în care credem că au existat doi Hess, din 4 august 1942, când Rees notează că maniile pe care le prezenta anterior prizonierul păreau să fi dispărut.[3] Apoi nu mai există nici o referire până pe 29 septembrie – dată după care noi credem că adevăratul Hess ar fi murit – şi chiar şi atunci nu există decât un singur episod, până la începutul anului 1944, când pare că se reia întreaga poveste referitoare la maniile psihiatrice. Şi, aşa cum am văzut, Crucea Roşie nu a avut permisiunea de a-l vizita pe Hess de la începutul anului 1943 şi până la sfârşitul captivităţii sale.

Potrivit lui Rees, din septembrie 1942, starea mintală a lui Hess la Maindiff Court a revenit la condiţia pe care o avusese şi la Mytchett Place, cu episoade de halucinaţii paranoide (cu acuzaţii la adresa gărzilor care îl otrăveau şi aşa mai departe), ce alternau cu perioade mai raţionale. Însă, la începutul anului 1944, se spune că a apărut un nou simptom: amnezia isterică. Deşi se spunea că Hess ar fi avut un episod de pierdere a memoriei şi la Mytchett Place, de această dată era complet diferit: în timp ce tulburarea anterioară fusese pusă pe seama unei confuzii mintale generale,[4] aceste noi episoade erau tratate complet diferit.

Primul episod amnezic a fost raportat pe 3 februarie 1944 (deşi cartea lui Rees susţine, probabil din greşeală, că el ar

fi avut loc în 1943). Rees afirmă că acest simptom apăruse încă de la ultima examinare, la începutul lunii octombrie 1943. Apoi adaugă: „Boala sa este... amnezie isterică, o boală comparabilă cu starea în care ajung mulţi soldaţi în vreme de război şi chiar civili, atunci când sunt confruntaţi cu situaţii cărora li se pare imposibil să le facă faţă. O pierdere a memoriei este în aceste cazuri un mecanism de autoprotecţie“.[5] Rees pune declanşarea bolii pe seama veştilor din ce în ce mai proaste pentru nazişti venite de pe Frontul de Est. De asemenea, el susţine că:

> Dacă prizonierul ar fi fost un civil obişnuit..., atunci este practic sigur că am fi putut recupera întreaga sa memorie într-un timp foarte scurt, fie cu ajutorul hipnozei, fie prin ceea ce se numeşte narcoanaliză, cu alte cuvinte prin utilizarea unui anestezic administrat intravenos. Din păcate, chiar dacă metoda hipnozei ar fi fost justificată, pacientul ar fi fost foarte reticent la ea şi, mai mult decât atât, Ministerul de Externe avusese câteva obiecţii cu privire la utilizarea drogurilor, obiecţii care presupun că se menţin.[6]

Trebuie să subliniem că, aşa cum a notat Rees însuşi, halucinaţiile paranoide şi amnezia isterică sunt simptome ale unor boli psihice diferite. Cele două nu au legătură între ele. Interesant este că începutul amneziei a provocat revenirea maiorului Dicks, care plecase de la Mytchett Place în iulie 1941. Aceasta a rezultat în ceea ce se consideră a fi singura perioadă când Hess, cu permisiunea sa, a primit droguri. Într-o încercare de a-i redeştepta memoria, i s-a administrat pentatol sodic, „serul adevărului“. Aşa cum am văzut, chiar şi sub influenţa drogului, Hess părea să nu-şi amintească nimic, cu excepţia momentului când a fost întrebat de rănile de la piept. A părut atunci să-şi revină brusc din amnezie, cerând un pahar cu apă. A fost exact ca şi cum s-ar fi trezit dintr-o transă hipnotică, datorită întrebării privind rana de la piept. Deosebit de semnificativ este că, în 1947 când i-a scris lui Ilse despre acelaşi episod petrecut în Spandau, Hess a afirmat că se prefăcuse a suferi de amnezie,

reuşind să facă asta chiar şi când i se administra serul adevărului.[7] Este ciudat însă că acest gând i-a trecut prin minte – şi a ieşit la iveală în scrisoarea adresată lui Ilse – exact în momentul când apărea cartea lui Rees.

Relevant de menţionat, în scrisoarea sa din 1958, adresată psihiatrului canadian W. Clifford Scott, Rees se referă la acest episod, precizând că s-ar fi utilizat „pentatolul şi sugestia".[8] Cu alte cuvinte, Hess a fost drogat *şi* hipnotizat pentru a fi adus într-o stare mai uşor de influenţat. Şi, de vreme ce fusese adus de la Londra, special pentru această sesiune, se presupune că maiorul Dicks era un specialist în hipnoză.

Mai înainte, pe 21 ianuarie 1944, Hess îi scria lui Ilse, spunându-i că îşi pierduse memoria: „Acesta este motivul pentru care nu pot, de fapt, să îţi scriu o scrisoare rezonabilă; de aceea, aş dori să am amintiri pe care să le ai şi tu. Este altceva să răspund la scrisori care îmi oferă material de reflexie şi sugestii".[9] Pare a fi o încercare de a preîntâmpina bănuielile, explicând de ce nu scrie decât despre subiecte pe care le menţionează mai întâi soţia sa.

Presupusa amnezie a durat câteva luni. Pe 4 februarie 1945, a existat o a doua tentativă, aşa-zisă de suicid, a lui Hess, când acesta a încercat să se înjunghie în piept cu un cuţit de pâine.[10] Deşi a susţinut că şi-a introdus cuţitul în piept până la mâner, nu a făcut decât să îl înfigă într-un pliu al pielii, ceea ce a avut ca rezultat două crestături paralele, care ulterior s-au cicatrizat. Deşi rana a avut nevoie de două cusături, s-a pretins – printre alţii de către Sir Geoffrey Howe şi, bineînţeles, de prizonierul însuşi – că aceste cicatrici ar fi fost urmele rănii suferite de Hess în Primul Război Mondial. Am putea să fim tentaţi să speculăm că din acest motiv le şi făcuse „Hess". Dacă era o sosie şi ştia că ar fi trebuit să aibă acele cicatrici pe piept (deşi nu avea nici un fel de idee cu privire la poziţionarea lor), poate că încerca să se asigure că le are.

La Nürnberg, comportamentul bărbatului despre care se

ştia că este Rudolf Hess a fost extraordinar. Deşi a lăsat impresia unui om epuizat mintal (şi uneori şi fizic), el s-a purtat cu mare inteligenţă, programatic sau accidental. Prin acest comportament „de om nebun“ – care a inclus până şi refuzul de a-şi vedea soţia, incapacitatea de a-şi recunoaşte foştii colegi apropiaţi, printre care Hermann Göring şi propriile sale secretare, şi refuzul de a-şi scrie numele – el reducea posibilităţile de a fi demascat ca impostor. Şi, bineînţeles, acest scenariu avea nevoie ca dublura să inventeze în permanenţă scuze. Pe de altă parte, este greu să ignorăm dovezile pe care le vedem cu ochiul liber: jurnalele de ştiri prezintă un bărbat care pare a fi cu adevărat confuz şi chinuit, indiferent dacă era sau nu adjunctul führer-ului. Într-un anume sens, starea mintală a lui Hess ne face să ne amintim de marea dezbatere literară din jurul personajului Hamlet: era el nebun sau aşa-zisa nebunie era doar un pretext pentru a-şi îndeplini obiectivele? Din păcate, pentru o bună perioadă de timp, genul de „sindrom Hamlet“ pe care îl prezenta Hess a apărut la fel de incurabil ca boala prinţului Danemarcei. Nimic nu este clar cu privire la comportamentul lui Hess de la Nürnberg. Deşi psihiatrii care l-au examinat au ajuns la concluzia că amnezia de care suferea era reală, fiind rezultatul unei boli isterice, el susţinuse atât în boxa acuzaţilor, cât şi în scrisorile trimise lui Ilse că doar se prefăcea a-şi fi pierdut memoria. Celălalt mare paradox este că numai psihiatrii britanici susţineau că Hess suferă de paranoia, pe baza trecutului său medical, în timp ce alţii, care l-au examinat pentru prima dată, spuneau că nu prezenta sub nici o formă astfel de simptome.

Paradoxurile legate de comportamentul lui Hess au generat câteva declaraţii ciudat de ilogice. Atunci când, spre sfârşitul procesului, curtea a cerut unui alt psihiatru, dr. G.M. Gilbert, să îl evalueze pe Hess, acesta a declarat:

> Nu există nici o îndoială că, la începutul procesului, Hess se afla

> într-o stare de amnezie completă. Opiniile comisiilor psihiatrice în acest sens şi cu privire la starea sa de sănătate psihică s-au bazat doar pe îndelungi observaţii...
> În ziua audierii speciale în cazul său, 30 noiembrie 1945, Rudolf Hess şi-a recăpătat memoria. Cauza acestei reveniri este un mister şi pentru ştiinţă..."[11]

Gilbert îşi continuă apoi raportul, speculând că Hess şi-ar fi recăpătat memoria pentru „a-şi salva reputaţia" şi pentru a nu fi exclus de la proces, însă nu spune şi cum ar fi putut să facă acest lucru un amnezic adevărat.

Mai există o anomalie majoră. Hess cel care a mers la Spandau şi-a revenit brusc atât din paranoia, cât şi din amnezie fără să primească nici un fel de tratament pentru vreuna dintre aceste afecţiuni. Într-adevăr, deţinutul nr. 7 era destul de normal din punct de vedere mintal – fără a prezenta vreun semn de demenţă senilă, până cu puţin timp înainte de moartea sa, la vârsta de nouăzeci şi trei de ani. Cum s-a putut ca un om care se presupune că suferea de schizofrenie paranoidă să devină brusc perfect normal, mai ales în condiţii traumatizante şi de stres puternic?

Printre documentele puse la dispoziţie de Alexander s-a aflat şi un raport – scris de Maurice N. Walsh, consultant în neuropsihiatrie pentru Armata SUA – cu privire la o examinare a lui Hess care a avut loc la Spandau, pe 25 mai 1948, prima evaluare psihiatrică a prizonierului după ce acesta a început să-şi ispăşească pedeapsa. Raportul este cu siguranţă real (însoţea corespondenţa privată dintre Rees, Dicks şi Walsh, care discutau despre el). Concluziile lui Walsh sunt foarte interesante:

> În primul rând, cred cu tărie că Rudolf Hess nu suferă în acest moment de psihoză. Nu prezintă semne de tendinţe halucinante, maniacale sau depresive... Starea lui mintală nu prezintă simptome de paranoia. Inteligenţa sa este evident superioară. Deşi Hess crede că memoria sa este intactă în momentul de faţă, nu a reuşit sub nici o formă să-şi amintească de cele două episoade amnezice care au avut loc în Anglia, întărind astfel impresia creată după citirea cărţii generalului de brigadă Rees, The Case of Rudolf Hess, şi anume că ele ar fi fost de origine

isterică.[12]

Încă o dată, această parte a diagnosticului lui Walsh se bazează exclusiv pe afirmaţiile făcute în cartea lui Rees, deoarece el nu văzuse nici un semn al amneziei lui Hess. Oricum, bazându-se pe faptul că raportul lui Rees era corect, Walsh ajunge la concluzia că Hess era amnezic pentru că nu-şi putea aminti aceste episoade. Apoi continuă:

> Era evident că Hess făcea eforturi de a mă impresiona cu sinceritatea şi normalitatea sa. Era foarte politicos şi receptiv şi mă privea frecvent drept în ochi, în timp ce-mi vorbea. Nu dădea impresia că ar fi ostentativ sau că şi-ar supraestima importanţa, ci, dimpotrivă, avea o atitudine modestă şi sigură de sine.

Walsh l-a întrebat pe Hess despre cele două tentative de suicid pe care le avusese, iar el a răspuns că ambele fuseseră cauzate de depresia în care căzuse din pricina eşecului misiunii sale. Ştim însă că prima „tentativă de sinucidere“ nu s-a produs din acest motiv, ci pentru că se temea că i se administrează droguri. De asemenea, clasificarea celui de-al doilea episod – cel cu cuţitul de pâine – drept o tentativă de suicid este îndoielnică. Apoi, atunci când Walsh a abordat subiectul perioadei petrecute în Alexandria, Hess „a răspuns că nu-şi mai aminteşte nimic despre viaţa sa în Egipt, cu excepţia unor detalii vagi cu privire la locuinţa sa şi la membrii familiei sale“.

Raportul lui Walsh se încheie astfel:

> Pe scurt, impresia mea este că Rudolf Hess este un individ de o inteligenţă superioară, cu trăsături de personalitate schizoidă şi că, în prezent, nu prezintă semne de psihoză, dar par să existe dovezi că a suferit cel puţin două episoade de amnezie isterică şi de depresie cu tentative de suicid, ambele având loc într-o perioadă în care a fost expus unui puternic stres emoţional.

Raportul lui Walsh este foarte important. El ne spune că, la mai puţin de nouăsprezece luni de la bufoneriile sale de la Nürnberg, Hess era complet normal. Şi aşa a şi rămas.

O altă evaluare psihologică, făcută în 1964, a conchis că prizonierul este „un bărbat vioi care, în acest moment, nu prezintă nici un fel de tulburări ale gândirii, ale memoriei sau ale capacităţii de orientare“.[13]

Locotenent-colonelul Tony le Tissier, ultimul director britanic al închisorii de la Spandau – numit în 1981 – îşi aminteşte în cartea sa, *Farewell to Spandau*, că nu a observat nici un semn de afecţiune mintală la cel mai bătrân „chiriaş“ al acesteia, scriind: „Acest comportament ciudat (pe care l-a manifestat la Maindiff Court şi la Nürnberg) încetase cu mult timp înainte de a apărea eu în peisaj“.[14] Într-adevăr, la sfârşitul lunii aprilie 1987 – cu patru luni înainte de moartea sa –, când Hess a fost dus la Spitalul Militar Britanic din Berlin suferind de pneumonie, medicii au raportat că observaseră primele semne de demenţă senilă. În acest sens, având în vedere că nu luaseră niciodată în calcul o astfel de posibilitate şi implicaţiile sale, le Tissier a convocat o întâlnire de urgenţă a directorilor, deoarece trebuiau să decidă cum vor face faţă provocărilor îngrijirii unui prizonier senil.[15]

Mintea unui cercetător obiectiv este mai mult decât preocupată de problemele generate de sindromul Hamlet pe care îl prezenta Hess. De exemplu, oare dacă acesta doar se prefăcea că este nebun la Nürnberg, se prefăcea şi în Marea Britanie? Dacă la proces doar făcea pe amnezicul, ce se întâmplase cu pierderile de memorie suferite anterior, la Maindiff Court? Poate că toate făceau parte din rol, având în vedere că toate episoadele de acest gen au dispărut imediat după terminarea procesului. Oricum, se ştia că făcuse afirmaţii similare şi înainte: potrivit lui Rees, în ziua celei de-a doua „tentative de suicid“ – incidentul cu cuţitul de pâine –, el făcuse o listă de persoane despre care pretindea că s-ar afla sub controlul mintal al evreilor.[16]

Din listă făceau parte Churchill, Eden (pe motiv că fusese odată nepoliticos cu Göring, la un banchet), întregul

guvern bulgar – şi chiar şi un „Rudolf Hess“. Este curată nebunie, dar poate că aici este cheia problemei. Poate că prezenţa neobişnuită a acestui nume pe listă ascunde faptul că a fost elaborat de un om lucid, care dorea să fie considerat nebun. Dar dacă nu era nebun – aşa cum precizează Peter Padfield, bazându-se pe faptul că scrisorile pe care le scria în acea perioadă erau perfect normale, deşi uneori prea pompoase[17] –, atunci care a fost scopul „tentativei de suicid“?

O posibilă soluţie la această problemă constă în identitatea şi trecutul psihiatrului ales de americani pentru examinarea prizonierului şi care, aşa cum am văzut în Capitolul 1, a fost chemat de Allen Dulles special pentru a încerca să-l identifice. Este vorba de doctorul Donald Ewen Cameron, un pionier în tehnica devenită apoi cunoscută ca spălarea creierului. Canadian de origine scoţiană, Cameron era din anul 1943 directorul unui centru de cercetare în domeniul psihiatriei, Allen Memorial Institute, înfiinţat de Universitatea McGill cu fonduri de la Fundaţia Rockefeller. Se ştie că mai târziu, în anii 1950, Cameron a atins culmile profesionalismului, devenind preşedintele atât al Asociaţiei Americane de Psihiatrie, cât şi al Asociaţiei Mondiale de Psihiatrie. Dar este mult mai puţin cunoscut faptul că, încă din 1957, activitatea sa a fost finanţată şi de CIA, făcând parte din scandalosul program MKULTRA, care se desfăşura în secret prin intermediul Societăţii de Investigare a Ecologiei Umane. MKULTRA a fost aprobat de directorul CIA din acea vreme, Allen Dulles.[18]

Cameron era în primul rând interesat – dacă nu chiar obsedat – să găsească un tratament pentru schizofrenie (lucru care face cu atât mai semnificativ faptul că nu a găsit nici un semn al acestei afecţiuni la Hess), însă ambiţiile sale profesionale îl făceau foarte dificil ca om. Un membru al Fundaţiei Rockefeller scria despre Cameron că avea „o nevoie de putere pe care şi-o alimenta păstrându-

se la mare distanţă de partenerii săi“.[19] Dezamăgit de metodele psihanalitice de tratare a schizofreniei, el a apelat la terapia cu electroşocuri, astăzi larg discreditată, şi la utilizarea drogurilor. Metoda sa consta mai întâi în ştergerea memoriei pacientului prin aplicarea unor puternice şocuri electrice, combinate cu perioade de somn de douăzeci şi patru de ore, induse cu ajutorul medicamentelor, ceea ce avea ca rezultat – după cum ne putem imagina – o amnezie totală. Deşi nu Cameron este cel care inventase această tehnică deosebit de traumatizantă, el o aplicase intens, cel puţin din anii 1940. Dar poate mai important de atât este faptul că partea de terapie cu electroşocuri fusese certificată de doi psihiatri britanici – L.G.M. Page şi R.J. Russell, care au publicat şi un studiu despre ea în 1948 – după mulţi ani de experimente intense.[20]

O altă sursă importană de inspiraţie a fost psihiatrul britanic William Sargent, pe care Cameron îl considera un expert de seamă în tehnicile sovietice de spălare a creierului.[21] A folosit toate aceste cercetări pentru a realiza ceea ce el numea *depatterning*[107]. Cameron credea că după ce unui pacient i se induce amnezia totală, i se poate recupera selectiv memoria, astfel încât să i se modifice complet comportamentul şi să devină de nerecunoscut. Dacă termenul „demodelare“ are o rezonanţă orwelliană[108], atunci „controlul psihic“ – termen inventat de Cameron în 1953 – ne duce într-o lume şi mai terifiantă. El a descoperit că, odată ce subiectul intra într-o stare amnezică, somnambulică, devenea extrem de sensibil la sugestii. Dacă i se repeta întruna o afirmaţie (de exemplu o înregistrare audio), aceasta pătrundea atât de adânc în subconştientul subiectului, încât îi modifica

---

107 Demodelare (în limba engleză, în original) (n.tr.)

108 George Orwell, pseudonimul lui Eric Arthur Blair (1903-1950), a fost un scriitor britanic, faimos pentru romanele de satiră antitotalitarism. (n.red.)

complet comportamentul; personalitatea sa suferea o metamorfoză atât de radicală, încât devenea o cu totul altă persoană. Un instrument atât de puternic nu avea să rămână însă pentru prea multă vreme în mâna terapeuţilor: CIA a devenit curând interesată de potenţialul extraordinar al „controlului psihic“ al lui Cameron.

Era evidentă valoarea pe care tehnica respectivă o avea pentru CIA. Acest instrument sinistru ar fi putut să fie utilizat pentru a implanta tot soiul de idei în mintea unui subiect, cu voia sau fără voia acestuia. De exemplu, unui agent aflat într-o misiune secretă i s-ar fi putut implanta mintal identitatea sa falsă, ceea ce i-ar fi permis nu numai să-şi amintească toate detaliile presupusei sale identităţi, mult mai uşor decât dacă le-ar fi învăţat pur şi simplu pe de rost, ci l-ar fi transformat efectiv în altă persoană. Aceasta ar fi devenit de fapt şi de drept falsa lui identitate. Însă, tehnica nu era nici pe departe simplu de gestionat: exista întotdeauna pericolul unui conflict mintal între memoria reală şi cea indusă, care ar fi putut avea ca rezultat un comportament bizar şi imprevizibil.

Poate că activitatea lui Cameron a fost direct răspunzătoare de schimbarea cursului istoriei. La sfârşitul anilor 1950, el răspundea de „programarea“ mai multor agenţi americani prin metoda controlului psihic, cel mai cunoscut dintre ei fiind, cu siguranţă, Lee Harvey Oswald, care s-a supus acestui tratament înainte de „dezertarea“ sa în URSS, în 1959. Controlul psihic era, aşa cum se poate ghici, primul pas către crearea asasinilor de tip *Candidatul Manciurian*, ale căror scrupule cu privire la comiterea unor crime fuseseră şterse odată cu personalităţile lor reale. Aşa cum afirmă cercetătorul american John Marks: „Spălând efectiv minţile subiecţilor prin demodelare şi apoi încercând să instaureze un nou comportament, Cameron putea duce la extrem procesul cunoscut ca spălarea creierului“[22].

Să fi fost oare mintea omului ştiut drept Rudolf Hess subiectul unui astfel de proces? Ar putea explica acest lucru comportamentul său bizar? În definitiv, tehnica presupune ca o echipă de psihiatri să aibă sub control subiectul timp de câteva luni, iar Hess s-a aflat la Maindiff Court timp de trei ani. Prima etapă era inducerea amneziei, apoi urma implantarea sugestiilor care determinau schimbarea de comportament. Dacă ne gândim la aceste două etape, este deosebit de interesant că în 1944 se făcuse, cu toată seriozitatea, propunerea ca Hess să fie hipnotizat şi trimis înapoi în Germania pentru a-l asasina pe Himmler – exact ca un „candidat manciurian“. [23] Propunerea aparţinea celor de la SOE (care, neavând acces la Hess, fuseseră nevoiţi să renunţe la plan întrucât aveau permisiunea să vadă dosarele acestuia) şi se baza pe succesul aparent în acest domeniu al unui „ofiţer american aflat în Irlanda“. Cel mai interesant aspect al propunerii este că aceia care o făcuseră o considerau evident o opţiune viabilă la acel moment, ştiind probabil că Hess era supus hipnozei.

Cercetările britanice pe acest subiect sunt limitate, din lipsa unor dovezi documentare disponibile. Într-adevăr, abia odată cu promulgarea Legii privind libertatea informaţiei, în America anilor 1970, întreaga lume a aflat despre ororile pe care proiectul MKULTRA şi alte proiecte de control al minţii le-au comis împotriva cetăţenilor americani. Totuşi, este indubitabil faptul că activitatea experimentală era foarte avansată la momentul în care Rudolf Hess fusese luat prizonier. Tehnicile de ştergere a memoriei erau cu siguranţă cunoscute în anul 1945, iar cele privind implantarea unei noi personalităţi erau discutate şi explorate – deşi se spune că nu au fost perfecţionate decât odată cu cercetările efectuate de Cameron în anii 1950. În ciuda insuficientelor dovezi oficiale privind experimentele britanice de control al minţii, cercetătorii au putut identifica anumite informaţii

pe acest subiect, pe care le-au pus cap la cap. Relevant este faptul că unul dintre numele cel mai des întâlnite – fără a se face vreo referire la implicarea sa în afacerea Hess – este cel al generalului de brigadă John Rawlings Rees. Înainte de război, Rees, care era un promotor al eugeniei, a studiat metode de inducere artificială a psihozei, despre care credea că ar putea fi folosite pentru a obţine controlul social.[24]

În orice caz, încă din anii 1930, bine-cunoscutele procese de la Moscova dovedeau că ruşii atinseseră apogeul cu tehnicile lor de spălare a creierului. Mulţi observatori remarcau că inculpaţii păreau a fi sub influenţa drogurilor sau a hipnozei, privind iniţial absenţi şi indiferenţi la ce se întâmpla în jurul lor, pentru ca apoi să facă – aşa cum descrie unul dintre scriitori – „mărturisirile incredibile, într-un stil monoton, plictisitor, plin de clişee“.[25] Exact acest gen de dovezi inspiraseră cercetările secrete ale britanicilor şi americanilor în domeniu.

Dacă Hess s-ar fi aflat sub o formă de control mintal, atunci acest lucru ar putea explica aproape în întregime comportamentul său ciudat şi uneori enigmatic de la Nürnberg. Dar care să fi fost motivul pentru care să i se aplice lui Hess o spălare a creierului? Şi ce sperau „ei“ să câştige de pe urma unui asemenea lucru?

Dacă el era adevăratul Hess, atunci medicii i-ar fi falsificat memoria pentru a elimina tot ceea ce ar fi putut pune în pericol casa regală sau pe Churchill. Ar fi încercat să îi şteargă din minte aspecte legate de ducele de Hamilton, de familia regală şi de orice altceva ar fi putut să le facă rău. Dacă la Maindiff Court se afla o dublură, obiectivele ar fi fost mult mai ambiţioase. Dar oare ar fi putut ei să o facă pe sosie să creadă că era cu adevărat Rudolf Hess?

Poate. Însă mintea umană este mult prea complexă şi întortocheată pentru ca aceasta să se dovedească o opţiune sigură şi viabilă şi nu ar fi existat nici o garanţie că

un succes aparent avea să fie de durată. Este posibil însă ca, prin folosirea drogurilor şi a hipnozei, să se inducă sugestii care să evite mecanismele de bază ale creierului. Cum sosia părea să fie un german, probabil nazist, i s-ar fi putut spune că era absolut necesar ca lumea să creadă că el este Hess. Doctorii l-ar fi putut influenţa, spunându-i că – dacă era un bun nazist – era datoria lui să îşi joace perfect rolul. Cu siguranţă însă că acest lucru este uşor de spus, dar greu de făcut. Cum ai putea oare să convingi de aşa ceva un om cu un nivel de inteligenţă rezonabil şi normal din punct de vedere mintal? Modalitatea cea mai uşoară ar fi să subliniezi ideea – şi să continui să subliniezi această idee până ce ea devine obsesie – că într-o zi Partidul Naţional-Socialist se va ridica din nou şi că, atunci când acest lucru se va întâmpla, va fi nevoie de un conducător din zilele de altădată. Aşadar, era necesar, de dragul celui de Al Patrulea Reich, ca farsa să continue. Într-adevăr, din această perspectivă, este interesant că, pe baza conversaţiilor pe care le-a avut cu Hess în celula sa de la Nürnberg, maiorul Kelley scria:

„Se consideră unicul apărător al Partidului Naţional-Socialist şi va continua să creadă asta până la sfârşit.“[26]

Ipoteza şcolirii unei dubluri ne poate ajuta să explicăm „tentativa de suicid“ de la Maindiff Court. Aceasta nu a fost nici o tentativă de suicid autentică, nici un „strigăt de ajutor“ clasic. Modul în care Hess s-a înjunghiat – înfigându-şi un cuţit de pâine printr-un pliu al pielii – nu i-a pus deloc viaţa în pericol. Dar dacă el era dublura, căreia i se inculca în permanenţă ideea că era Hess, ar fi ştiut că adevăratul Hess trebuia să aibă cicatrici pe piept, iar lipsa lor i-ar fi putut crea mari probleme. Orice lucru care i-ar fi pus la îndoială noua identitate trebuia eliminat. Ştim că lui Hess i s-a reamintit acest episod în timp ce era drogat: pe când se afla sub influenţa pentatolului sodic, dr. Ellis Jones l-a întrebat dacă îşi aminteşte de rana suferită în Primul Război Mondial. Se pare că această întrebare îl scosese pe

Hess din starea de hipnoză, deoarece îl deranjase foarte tare. Să fi fost acela momentul în care, aflat într-o stare de disociere cauzată de „tratamentul“ la care era supus, a decis să-şi producă nişte cicatrici, deşi a presupus în mod incorect că ele trebuie să se afle în mijlocul pieptului?

Poate fi, de asemenea, important faptul că în ultimele luni petrecute la Maindiff Court, prizonierul nu a părăsit spitalul, un lucru pe care Rees îl menţionează în cartea sa doar în trecere.[27]

Cu alte cuvinte, după publicitatea care înconjurase sosirea sa la Abergavenny, Hess a fost închis, nemaiputând fi văzut vreodată de localnici.

Având toate aceste lucruri în minte, este interesant să analizăm discursul, adesea ridiculizat, pe care Hess l-a susţinut în apărarea sa, la Nürnberg. După cum am văzut în Capitolul 1, a fost un monolog incoerent în care a blamat atrocităţile comise de militarii din lagărele de concentrare germane şi chiar acţiunile lui Hitler, spunând că toţi se aflau sub acelaşi gen de influenţă hipnotică. Însă o studiere mai atentă a conţinutului discursului sugerează că, deşi uneori confuz şi neclar, inculpatul de la Nürnberg încerca să transmită un mesaj.[28] (Ar trebui să menţionăm că preşedintele tribunalului i-a ordonat lui Hess să-şi încheie discursul de apărare, pe motiv că inculpaţii aveau voie să vorbească maximum douăzeci de minute. Dacă citim ceea ce a spus Hess în timpul procesului – urmând aceleaşi ezitări şi lentoarea din exprimare – cu greu vom avea nevoie de mai mult de zece minute.) Hess şi-a început discursul afirmând că înainte de proces prevăzuse că martorii vor face declaraţii mincinoase, care îi vor incrimina pe inculpaţi. A continuat apoi, comparând acest comportament cu cel al acuzaţilor în timpul proceselor de la Moscova din anii 1930. Aici a lăsat să-i scape un lucru surprinzător, şi anume că în timpul captivităţii sale la Maindiff Court a avut acces la materialele publicate înainte de război în *Völkischer Beobachter* (de care s-a folosit

pentru a-şi reîmprospăta memoria cu privire la procesele de la Moscova). De ce oare să i se fi permis lui Hess – care nu avea acces la ziare şi la nici un fel de materiale scrise – să primească exemplare ale ziarului oficial al Partidului Naţional-Socialist, pentru care scrisese articole despre politica partidului? Să fi făcut acest episod parte din procesul de şcolire a unei sosii? Hess a continuat, afirmând că gărzile din lagărele de concentrare germane şi oamenii de ştiinţă care experimentau pe cei aflaţi acolo se aflau sub o formă de control similară cu a inculpaţilor de la Moscova, ba chiar că anomaliile mintale ale lui Hitler, înregistrate în ultimii ani, se datorau unor cauze externe.

Apoi a arătat că începuse să se gândească la acest lucru din cauza comportamentului gărzilor şi al doctorilor săi din Abergavenny:

> Din când în când, unele dintre aceste persoane din jurul meu erau schimbate. Unii dintre cei noi care veneau în locul celor care fuseseră schimbaţi aveau o privire ciudată. Erau absenţi şi parcă visau. Însă acest simptom nu dura decât câteva zile, după care redeveneau normali. Nu mai puteau fi deosebiţi de ceilalţi oameni perfect normali.

Se presupune de obicei că astfel de discursuri incoerente şi confuze despre „influenţa mintală“ erau o încercare de a demonstra că Hitler şi naziştii nu erau responsabili de acţiunile lor. Este clar totuşi că acesta este pur şi simplu un preambul în care Hess încerca să convingă curtea că astfel de lucruri erau posibile (deşi, nu a reuşit de fapt, să facă acest lucru, din cauza exemplelor proaste pe care le alege). La fel de clar este şi că încerca să construiască o dezvăluire care îl privea chiar pe el. După ce a oferit exemplele, a subliniat importanţa lucrurilor pe care urma să le spună în continuare:

> Bineînţeles că, dacă aş fi spus sub jurământ ceea ce am de spus cu privire la ce mi s-a întâmplat în timpul detenţiei mele în Anglia, acest lucru ar fi fost considerat foarte important. Însă mi-

> a fost imposibil să-mi conving consiliul de apărare să fie de acord să-mi adreseze întrebările potrivite... Însă este foarte important ca tot ceea ce susţin să fie spus sub jurământ. De aceea, afirm încă o dată: Jur în faţa lui Dumnezeu, Atoateştiutorul, că voi spune adevărul şi că nu voi omite şi nu voi adăuga nimic... Solicit Înaltului Tribunal să acorde importanţă tuturor lucrurilor pe care le spun sub jurământ, Dumnezeu îmi este martor.

După ce a subliniat importanţa lucrurilor pe care urma să le spună în continuare, Hess şi-a început dezvăluirea: „În primăvara anului 1942...“ Exact în acel moment preşedintele l-a întrerupt, spunându-i că se afla la finalul celor douăzeci de minute la care avea dreptul. Ce urma să dezvăluie Hess referitor la ceva ce s-ar fi întâmplat în primăvara anului 1942 – aproape de momentul transferului său la Maindiff Court?

Presupunând că lui Hess i se spălase creierul pentru a-l împiedica să se prezinte foarte bine la Nürnberg, guvernul britanic îşi asuma două riscuri uimitoare: primul este acela că i s-a permis să apară la proces, iar al doilea că a fost lăsat să devină un prizonier pe termen lung. În definitiv, şi-ar fi putut reveni oricând, poate chiar când s-ar fi aflat în boxa martorilor. Poate că motivul pentru care i s-a permis să participe la proces a fost acela că se schimbase guvernul – Churchill fusese înlăturat de la putere de laburişti în alegerile generale din 5 iulie 1945. Churchill, împreună cu câţiva apropiaţi de încredere, gestionase personal afacerea Hess, aşa că orice lucru care avea legătură cu fostul adjunct al führer-ului era ţinut secret. Este poate semnificativ faptul că singurul doctor care a afirmat că Hess nu era în stare să se prezinte la proces a fost lordul Moran, medicul personal al lui Churchill. Este un mister de ce Moran, care nu era psihiatru, a făcut parte din echipa de trei medici care l-au examinat pe Hess, întregul episod fiind, în mod evident, omis din memoriile sale. Singura explicaţie poate fi găsită într-un comentariu al lui Rees din una dintre scrisorile sale personale, conform căruia Moran „îşi dorise“[29] să facă parte din

echipă – adică fusese iniţiativa lui să ia parte la examinare. La fel de ciudat, dacă Hess nu se prezenta la proces din cauza alienării mintale, nu ar fi avut şansa de a fi eliberat. Ar fi fost încarcerat într-o instituţie de boli mintale de maximă securitate, undeva în Marea Britanie (întrucât se afla încă în custodia englezilor). Acesta să fi fost oare motivul pentru care numai omul lui Churchill a susţinut un asemenea diagnostic?

Un prieten adevărat?

Deşi adevăratul Hess s-ar fi putut preface la Nürnberg că nu-i recunoaşte pe ceilalţi lideri nazişti şi pe fostele sale secretare, cu siguranţă nu şi-ar fi putut ascunde cu ajutorul talentelor sale de actor reacţia la auzul veştii morţii celor mai buni prieteni ai săi, Karl şi Albrecht Haushofer. (Din păcate, nu există nici o relatare cu privire la reacţia sa la vestea morţii lui Hitler.) Chiar Karl Haushofer a fost cel care i-a vorbit lui Hess despre moartea lui Albrecht, reacţia acestuia fiind una de compasiune detaşată, fără nici o urmă de sentimente personale, pe care chiar şi Hess cel disciplinat emoţional le-ar fi arătat. Pe 23 aprilie 1945, când Aliaţii se aflau la doar o aruncătură de băţ, Albrecht Haushofer a fost ucis în Berlin, se pare de către SS, luând cu el în mormânt toate secretele, inclusiv pe cele legate de implicarea sa în acţiunea lui Hess. Încarcerat de Gestapo după atentatul cu bombă împotriva lui Hitler, din iulie 1944, există indicii că până şi atunci era protejat într-o oarecare măsură de Himmler şi de alte persoane aflate la putere. Dar apoi, fără nici un fel de avertizare, această protecţie a încetat. Povestea este ciudată: Gestapo îi cedase pe Haushofer şi pe alţi încă paisprezece deţinuţi, atunci când o unitate SS sosise la închisoare şi ceruse custodia acestora. Prizonierii au fost scoşi afară – aparent pentru a fi mutaţi în altă parte

–, aliniaţi cu faţa la perete şi împuşcaţi în ceafă.[30] Ce era această unitate SS, de ce a omorât prizonierii şi la ordinele cui acţionase ea nu s-a aflat niciodată.

După reacţia abia sesizabilă pe care a avut-o la auzul veştii despre moartea lui Albrecht, răspunsul său la dispariţia celui care îi fusese „un al doilea tată“ şi mentor, Karl Haushofer, este la fel de straniu. Karl şi Martha Haushofer s-au sinucis în aprilie 1946. După ce au scris un bilet pentru celălalt fiu al lor, Heinz, ei s-au dus în pădurea din apropierea casei lor şi s-au otrăvit. La aflarea acestor veşti, singura reacţie pe care a avut-o Hess a fost să spună că profesorul urma să depună mărturie în favoarea sa,[31] un comportament foarte nepotrivit pentru omul onorabil şi altruist care se simţise privilegiat să fie prietenul familiei Haushofer.

Note

[1] M.R.D. Foot, „Hess doubts that refuse to die“
[2] Arhivele Hamilton, Fascicula 5008: Scrisoarea lui Sir John WheelerBennet către ducesa de Hamilton, 11 decembrie 1954
[3] J.R. Rees, p. 74
[4] *Ibid.*, p. 64
[5] *Ibid.*, p. 78
[6] *Ibid.*
[7] Scrisoare către Ilse Hess, 10 martie 1947, citată în Leasor, p. 181
[8] Scrisoare de la Rees către W. Clifford M. Scott, 11 iunie 1958
[9] J.R. Rees, p. 79
[10] *Ibid.*, p. 71
[11] Citat în *Ibid.*, p. 189
[12] Acesta şi extrasele următoare sunt preluate din Maurice N. Walsh, „Interviu cu deţinutul nr. 7 – 15 mai 1948“,

raport datat 27 mai 1946, p. 6. (nepublicat, copie aflată în posesia autorilor)

[13] Wolf Rüdiger Hess, p. 362

[14] Le Tissier, p. 42

[15] *Ibid.*, p. 68

[16] J.R. Rees, pp. 70-71

[17] Padfeld, *Hess*, p. 303

[18] Pentru detalii cu privire la cariera şi experienţa lui Cameron în domeniul spălării creierului, consultaţi Marks, Capitolul 8.

[19] *Ibid.*, p. 133

[20] *Ibid.*, pp. 134-135

[21] Krawczyk, p. 93

[22] Marks, p. 141

[23] Arhivele Publice, *Operation Foxley*, pp. 26-27

[24] A se vedea, de exemplu, diferitele articole de pe pagina de internet a *American Almanac* (members.tripod.com/~american-almanac)

[25] Marks, p. 125

[26] J.R. Rees, p. 174

[27] *Ibid.*, pp. 72-73

[28] Tribunalul Militar Internaţional, vol. al XXII-lea, pp. 381-383. Textul integral poate fi consultat pe pagina de internet a autorilor, www.pharo. com

[29] Scrisoarea lui Rees către W. Clifford M. Scott, 11 iunie 1958

[30] Reitlinger, pp. 337-338, pe baza relatărilor cu privire la moartea lui Haushofer din cartea discipolului său, Rainer Hildebrandt, *Wir sind die Letzten*

[31] Tusa şi Rusa, p. 294. Cu toate acestea, potrivit fiului lui Haushofer, Heinz, profesorului i se spusese că nu va fi chemat ca martor. Acesta a fost un factor important în programarea sinuciderii lui Haushofer, întrucât el se considera eliberat de datoria pe care o avea faţă de prietenul şi protejatul său. (Heinz Haushofer, „Explicaţie cu privire la motivele care au condus la sinuciderea

părinţilor mei, Karl şi Martha Haushofer“, 14 martie 1946, Documentele părintelui Edmund Walsh, Universitatea Georgetown, Washington)

CAPITOLUL CINCISPREZECE
În sfârşit, liber

Deşi Hess fusese în mare măsură uitat de publicul britanic, în Germania, detenţia sa a continuat să rămână un subiect fierbinte până la moartea lui. Singuraticul prizonier de la Spandau devenise în cele din urmă un simbol a ceea ce a însemnat Războiul Rece pentru Germania. După căderea regimului nazist, ţara se împărţise în două blocuri aflate în opoziţie: Germania de Est, controlată de URSS, şi Germania Federală, sub protecţia NATO. Deşi aflat din punct de vedere geografic în interiorul Germaniei de Est, în 1987 Berlinul nu era, din punct de vedere politic, nici în Est, nici în Vest. Oraşul era împărţit în patru sectoare, fiecare controlat de una dintre cele patru puteri învingătoare şi având propriul guvern militar. În timp ce guvernul militar sovietic din Berlinul de Est lucra aproape în acord cu guvernul est-german, celelalte trei guverne din Berlin erau complet independente unul de altul şi chiar de guvernul vest-german. Din celula sa de la Spandau, Hess devenise întruchiparea motivelor care conduseseră la divizările suferite de Germania. Chiar dacă era ţinut departe de privirea publicului, poporul german nu îl uitase pe Hess.

Intrarea în fortăreaţă

După pronunţarea sentinţei la Nürnberg, şapte foşti conducători nazişti au fost trimişi în întunericul temniţei de la Spandau. Aceştia erau: Walter Funk, ministru al economiei; amiralul Karl Dönitz, comandant-şef al marinei germane şi ultimul succesor al lui Hitler în funcţia de führer adjunct al celui de Al Treilea Reich; Erich Raeder, comandant-şef al marinei militare până în anul 1943; Baldur von Schirach, fost lider al Tineretului Hitlerist şi guvernator al Vienei; Konstantin von Neurath, protector al Boemiei şi Moraviei; Albert Speer, fost ministru nazist al armamentului şi producţiei de război; şi, nu în cele din urmă, omul cunoscut sub numele de Rudolf Hess, condamnat la închisoare pe viaţă, sentinţă care în cazul lui – şi numai al lui, spre deosebire de ceilalţi prizonieri – avea să însemne exact acest lucru. Dintre naziştii condamnaţi la Nürnberg, deţinutul nr. 7 a fost ultimul care a intrat în Spandau şi avea să fie ultimul care a ieşit de acolo.

Gândit astfel încât să le insufle prizonierilor un sentiment de vină apăsătoare şi de disperare, regimul de la Spandau a fost cu adevărat nemilos, mai ales la început. Cu toate acestea, deţinutul nr. 7 a reuşit nu numai să rămână în viaţă, ci şi să-şi menţină dorinţa de a trăi. Pe toată durata vieţii sale la Spandau, el avea să citească susţinut şi să-şi menţină o foarte bună condiţie fizică. Condiţiile aspre impuse de Aliaţi, în special de ruşii mânaţi de ură, nu au reuşit să-l doboare. Părea că nu-şi dă seama cât de lungă avea să-i fie condamnarea şi cât de nemiloase vor rămâne sufletele inamicilor lui sovietici. Dintre cei patru comandanţi ai închisorii, câte unul pentru Marea Britanie, Franţa, SUA şi Uniunea Sovietică, ultimul a făcut presiuni asupra celorlalţi pentru respectarea regulamentelor închisorii, astfel încât cei şapte nazişti să fie supuşi celui mai aspru tratament. Fiecare naţiune a asigurat pe rând gărzile care păzeau exteriorul închisorii. Acestora le era

interzis să se amestece cu gărzile din interior, care aveau posturi permanente. De asemenea, mai exista personalul auxiliar, puţin la număr – bucătari, îngrijitori etc. –, din care făceau parte civili nongermani atent selectaţi.

Clădirea sumbră care data din secolul al XIX-lea fusese aleasă datorită faptului că era impenetrabilă. Zidurile înalte, gardul electrificat, cele şase turnuri de control, precum şi echipa permanentă de gărzi armate trimiteau un semnal de avertizare oricărei facţiuni care s-ar fi putut gândi să pătrundă în clădire în încercarea poate de a-şi elibera deţinuţii şi de a-i duce într-o ascunzătoare secretă de unde să poată pregăti ridicarea celui de-Al Patrulea Reich.

Nu a existat nici o tentativă de acest fel. În final, întreaga maşinărie de război nazistă se redusese doar la şapte bărbaţi în vârstă, epuizaţi, care abia îşi târau picioarele printre paznicii indiferenţi şi ostili. Viaţa lor era dură pentru că aşa trebuia să fie. Deţinuții nu aveau parte nici de cea mai mică urmă de confort, bucurie sau umanitate. Întotdeauna erau strigaţi după numărul pe care îl purtau, niciodată pe nume. Chiar şi atunci când s-a căzut, în final, de acord că îşi pot petrece nesfârşitele ore de detenţie cultivând grădina, s-a hotărât că trebuie să cultive legume, nu flori (deoarece culoarea şi mirosul acestora din urmă ar putea fi prea reconfortante).[1] Vizitele erau limitate, iar vizitatorilor li se interzicea până şi să dea mâna cu prizonierii, pe motiv că acest gest ar putea reprezenta un „confort fizic“. În special ruşii au avut grijă ca această regulă să fie respectată, chiar şi atunci când Hess a rămas singurul prizonier.

Dosarul principal al perioadei de detenţie a lui Hess cuprinde multe scrisori pe care acesta le-a trimis familiei sale, precum şi înregistrările puţinelor lui întâlniri cu soţia şi cu fiul său. Subiectul misiunii lui şi orice menţiune cu privire la Hitler sau la război erau *verboten*[109], însă Hess

109 Interzis (în limba germană, în original) (n.red.)

făcea uneori referire la evenimente petrecute înainte de 1941. Evident, Ilse Hess nu a părut niciodată să aibă dubii că bărbatul de la Spandau nu era soţul ei; şi nici Albert Speer, care îl cunoscuse pe Hess înainte de 1941 şi care fusese întemniţat alături de el timp de douăzeci de ani. (Wolf Rüdiger Hess avea doar trei ani şi jumătate când tatăl său a plecat în Scoţia şi – asemenea mamei sale – nu l-a văzut vreme de douăzeci şi opt de ani.)

Hess cel descris de Speer la Spandau este mai exasperant de evaziv ca oricând, păstrând distanţa faţă de ceilalţi, cu care nu încerca să lege o prietenie strânsă, ci avea numai o relaţie formală. Comportamentul lui îi irita uneori pe tovarăşii săi şi îi atrăgea antipatii, mai ales din partea lui Baldur von Schirach – lucru deloc surprinzător, având în vedere că Hess urma să depună mărturie în apărarea acestuia la Nürnberg, însă exact în acea zi suferise o amnezie temporară.

Deşi sănătos din punct de vedere mintal, Hess făcea frecvente crize de ipohondrie, plângându-se în special de dureri de stomac. Să se vaite că este bolnav devenise aproape o plăcere pentru el. Acuza, de asemenea, momente de pierdere a memoriei, însă şi atunci îi spunea lui Speer că doar se preface. Alte vechi obsesii au ieşit la iveală, printre care convingerea că mâncarea este contaminată – dar şi atunci părea că joacă teatru. Într-o zi a anului 1954, în grădina închisorii, i-a spus lui Speer că îşi dăduse seama că bănuielile lui sunt neîntemeiate. Când Speer l-a întrebat dacă se vindecase de obsesia sa, Hess şi-a dezvelit dinţii lungi şi galbeni într-un rânjet şi a răspuns: „Nu, bineînţeles că nu. Dacă m-aş fi vindecat, atunci n-ar mai fi o obsesie.“[2] Să fi fost numai o manifestare a ciudatului său simţ al umorului sau încerca, de fapt, să spună altceva? Speer relatează şi un incident petrecut în 1957, când unul dintre prizonieri a menţionat numele lui Alfred Leitgen, aghiotantul-şef al lui Hess din 1941. Hess pretinsese imediat cu ostentaţie – şi neconvingător – că nu

auzise niciodată de el, spunând că probabil iar şi-a pierdut memoria.[3] Discutând despre amnezia lui Hess, Speer susţine că „îşi amintea lucrurile în cele mai mici detalii atunci când voia“[4], însă în jurnalul lui Speer nu există decât puţine dovezi în sprijinul acestei afirmaţii. Când cei doi discutau despre trecut, nu vorbeau decât despre probleme generale. Speer notează o singură discuţie mai pe larg, avută cu Hess în prima zi a anului 1959.[5] Hess îşi amintise că Hitler a plătit cheltuielile spitaliceşti ale lui Unity Mitford după ce acesta încercase să se sinucidă, în ziua izbucnirii războiului, apoi a spus o anecdotă despre führer-ul care se înfuriase văzând că unul dintre cinematografele sale favorite îşi schimbase numele. Povestea cu Mitford era bine cunoscută în cercurile naziste şi nu existaseră alţi martori ai incidentului. O sosie ar fi putut inventa cu uşurinţă povestea.

În 1960, un articol din *Die Welt* cu privire la viitoarea publicare a „continuării“ cărţii *Mein Kampf* a generat dezbateri aprinse printre prizonieri. Hess a negat că o astfel de carte ar exista, susţinând că dacă Hitler ar mai fi scris ceva, el – în calitate de secretar al acestuia – ar fi trebuit cu siguranţă să ştie despre acest lucru.[6] Ştim însă că manuscrisul – publicat sub numele de *Hitler's* Secret *Book* – a existat cu adevărat, datând din vremea când Hess era secretarul führer-ului şi, exact ca în cazul lui *Mein Kampf*, o parte a lui se pare că a fost scrisă chiar de el.

Misterul votului negativ

Hess vedea cum ceilalţi „condamnaţi pe viaţă“ părăseau închisoarea Spandau. Erich Raeder a fost eliberat în 1955, urmat de Walter Funk în 1957, ambii fiind puşi în libertate din motive medicale.

Se spune că toate încercările de a-l elibera pe Hess au fost blocate prin veto de către Uniunea Sovietică, afirmaţie

care a devenit o parte a versiunii general acceptate cu privire la ceea ce s-a întâmplat la Spandau. Se crede că ruşii doreau ca Hess să sufere pentru că erau furioşi din cauza conspiraţiei sale împotriva lor şi a faptului că scăpase de pedeapsa cu moartea. În plus, prezenţa lor la Spandau le dădea un avantaj, chiar dacă unul mic, în sectorul britanic al Berlinului. Cu toate acestea, Wolf Rüdiger Hess susţine că guvernul britanic a folosit pur şi simplu dreptul de veto al ruşilor ca pe un pretext în spatele căruia a ascuns propriile lui interese. El arată că ceilalţi Aliaţi nu aveau nici un motiv să le permită ruşilor să rămână în Spandau după 1948, când URSS a ieşit din coaliţia Aliaţilor împotriva Germaniei ca întreg.[7] De ce să le mai permită sovieticilor să fie prezenţi la Spandau, mai ales în condiţiile în care aceştia părăsiseră comandamentul Aliaţilor care controla Berlinul? Wolf Hess este categoric atunci când afirmă că trebuie să fi existat un motiv pentru care măcar una dintre celelalte trei puteri să vrea ca URSS să fie în continuare prezentă la Spandau. Potrivit lui Wolf Rüdiger Hess şi lui Hugh Thomas, a existat chiar şi situaţia în care, în 1957, o solicitare de eliberare a lui Hess nu a fost respinsă prin veto de către sovietici. În acel moment, directorul britanic, respectând anumite instrucţiuni, s-a opus eliberării, motivând că probabil Uniunea Sovietică uitase să facă acest lucru şi că nu ar fi corect faţă de prizonier, deoarece nu ar putea face faţă vieţii din afara închisorii de la Spandau.[8]

Astăzi se ştie că regulile secrete care guvernau administraţia de la Spandau includeau o clauză conform căreia, în cazul în care una dintre cele patru puteri decidea să se retragă, închisoarea ar fi fost desfiinţată, iar prizonierii redaţi puterii care îi arestase iniţial.[9] Cu alte cuvinte, Marea Britanie ar fi putut oricând să declare închisoarea închisă şi să-l ia în custodie pe Hess. Faptul că acest lucru nu s-a întâmplat şi că Marea Britanie a permis risipirea unor vaste fonduri pentru îngrijirea unui singur

prizonier timp de douăzeci de ani după plecarea celorlalţi arată că toate guvernele au considerat că păstrarea închisorii de la Spandau reprezenta un avantaj.

Jurnalul de la Spandau

Dintre multele neconcordanţe legate de perioada petrecută de Hess la Spandau, cu siguranţă cea mai ciudată este refuzul acestuia de a primi vizitatori, timp de nouăsprezece ani de la sosirea sa acolo, cu toate că era prizonier din anul 1941. Abia în 1965 a acceptat să primească o vizită – şi nu din partea soţiei sau a familiei sale, aşa cum ne-am fi putut aştepta, ci din partea avocatului său, Alfred Seidl, care îl apărase la Nürnberg. Abia în ajunul Crăciunului din 1969 a fost de acord să fie vizitat de Ilse şi de Wolf, pentru prima dată în douăzeci şi opt de ani, şi atunci deoarece contractase o boală despre care credea că îi va fi fatală. Până atunci refuzase să primească vizita celor doi, pe motiv că acest lucru ar fi lipsit de demnitate.[10]

Deţinutul nr. 7 avea voie să trimită şi să primească săptămânal o scrisoare de maximum 1 300 de cuvinte. Atât corespondenţa trimisă, cât şi cea primită erau cenzurate; la fel se întâmpla cu toate documentele ataşate, cum erau articolele din presă. Lui Hess îi era interzis să menţioneze orice ar fi avut legătură cu zborul său sau cu războiul în general. La Spandau, viaţa lui a devenit o luptă pentru obţinerea unor victorii mărunte; dacă cenzorilor le scăpa ceva, Hess jubila timp de câteva zile. Vizitele erau supuse aceluiaşi regim de control strict. Avea dreptul la o vizită de treizeci de minute pe lună, care trebuia aprobată cu mult înainte şi care era atent supravegheată. Vizitatorii erau percheziţionaţi înainte de a intra în închisoare şi nu li se permitea nici un fel de contact fizic cu prizonierul; de asemenea, nu aveau voie să-i înmâneze nimic acestuia. La

vizite trebuia să fie prezenţi toţi cei patru directori. Şoptitul, semnele şi orice alt gen de „acţiune care nu putea fi înţeleasă“ erau interzise. Toţi vizitatorii erau obligaţi să semneze un acord că nu vor dezvălui presei nimic despre vizita lor. Dacă vizitatorul ar fi încălcat una dintre condiţiile din acord, el putea fi arestat, conform legii militare.[11]

Chiar şi înainte de a avea, în sfârşit, acces la clientul său, perseverentul dr. Seidl lucrase în mod constant pentru el, încercând să-i obţină eliberarea sau măcar anumite mici concesii, cum ar fi permisiunea de a purta ceas la mână sau de a face baie oricând dorea (nu o dată pe săptămână, aşa cum era stipulat), precum şi de a decide singur când să i se stingă lumina în fiecare noapte. Până în 1970, când prizonierul împlinise şaptezeci şi şase de ani, toate încercările sale au fost lipsite de succes.[12]

În 1974, dr. Seidl a devenit secretar de stat în Ministerul Justiţiei bavarez, începând (la solicitarea proprie) să-l reprezinte pe Hess, deşi a continuat să păstreze relaţia cu familia acestuia şi să susţină campania pentru eliberarea lui. Însă nimic din ceea ce avea legătură cu Rudolf Hess nu mergea strună sau nu mai uimea, aşa că numirea înlocuitorului lui Seidl, Ewald Bucher, un fost ministru al justiţiei, a dat naştere unui alt episod kafkian. După ce Wolf Hess s-a asigurat că tatăl său este de acord cu schimbarea avocatului, Bucher a solicitat o vizită la noul său client; după ce au analizat cererea timp de o lună, guvernatorii au refuzat-o. Când Bucher a protestat împotriva refuzului unui drept fundamental al lui Hess, ei au răspuns că ar fi preferat ca prizonierul să fie reprezentat de un avocat mai puţin dedicat cauzei eliberării sale. Aşa cum comentează sec Wolf Hess: „Tot ce mai aveau să ceară familiei era să aleagă pentru Rudolf Hess un avocat care se opunea eliberării sale!“[13] Lui Hess nu i s-a permis să semneze împuternicirea lui Bucher, fiind astfel privat de dreptul de a fi reprezentat legal, ceea ce

încălca toate convenţiile internaţionale.

Singur în Spandau

În 1965, s-a terminat construirea noului Spital Militar Britanic din Berlin; în el se afla un „apartament Hess“, la etajul trei, unde avea să fie adus pentru tratament medical cel mai de preţ prizonier – semn că se intenţiona ţinerea pe termen lung a deţinutului nr. 7 la Spandau. (Îngrijirea medicală a lui Hess a fost întotdeauna responsabilitatea britanicilor.) Apartamentul era proiectat astfel încât să beneficieze de maximă securitate: unul dintre martori îl descrie ca pe o „minifortăreaţă“,[14] cu obloane de oţel la ferestre şi la uşi şi cu lift separat.

La un an de la deschiderea spitalului, în 30 septembrie 1966, ultimii dintre tovarăşii de închisoare ai lui Hess – Albert Speer şi Baldur von Schirach – au fost eliberaţi. Modul în care Hess şi-a luat rămas-bun de la ei nici că putea fi mai lipsit de entuziasm. După cum scrie Speer:

> Hess nu a ieşit din celula sa nici măcar la cină. M-am dus la el, dar mi-a făcut semn să plec. I-am luat mâna; era lipsită de viaţă. Aceeaşi expresie avea şi chipul său. „Spune repede ce ai de spus“, mi-a zis.
> „La revedere, Herr Hess, am spus, ştii...“
> M-a întrerupt: „Nu! Nu! Nu! Este – Ah, las-o baltă!“ Imediat după acest episod, Hess a rugat paznicul să-i stingă lumina în celulă.[15]

Campania „Libertate pentru Rudolf Hess“

Iniţiată în anul 1966 de Wolf Rüdiger Hess şi de devotatul dr. Seidl, Asociaţia de Sprijin „Libertate pentru Rudolf Hess“ a întâmpinat imediat probleme din partea unei persoane la care nu te-ai fi aşteptat: Rudolf Hess însuşi. El a refuzat cu fermitate să-şi ceară eliberarea pe

considerente umanitare – ori să lase pe alţii să o facă –, aşa că susţinătorii săi a trebuit să ducă o campanie de eliberare motivată de faptul că fusese condamnat pe nedrept şi întemniţat în mod nejustificat. Din nou, între Hess şi cei care îl ţineau prizonier (în special britanicii) pare să fi existat o ciudată înţelegere secretă, prin care se urmărea menţinerea sa în închisoarea de la Spandau. Hess era hotărât să nu ceară îndurare, iar aceia care îl ţineau captiv erau la fel de convinşi că nu va fi eliberat decât pe motive umanitare, nu legale. Acest lucru a fost exprimat în mod clar într-o scrisoare adresată de secretarul personal al lui Margaret Thatcher către Seidl, din 21 decembrie 1979:

> După cum ştiţi... guvernul britanic, împreună cu guvernul Statelor Unite şi cu cel al Franţei, s-au exprimat în ultimii 12 ani în favoarea eliberării necondiţionate a lui Herr Hess pe motive umanitare. Premierul m-a rugat să vă asigur că, în ceea ce îl priveşte, guvernul britanic va continua să facă presiuni pentru o înţelegere între cele patru puteri în vederea eliberării sale.
> Ar trebui totuşi să spun că, din punctul de vedere al guvernului Majestăţii Sale, argumentele pe care le prezentaţi în legătură cu procesul şi condamnarea lui Hess este posibil să întărească opoziţia Uniunii Sovietice faţă de eliberarea lui şi să slăbească şansele ca aceasta să-şi reconsidere poziţia susţinută cu tărie.[16]

La acel moment, existau manifestări din ce în ce mai ample pentru eliberarea lui Hess. Printre susţinătorii cei mai vizibili şi mai sus-puşi ai campaniei se număra Airey Neave. După asasinarea lui Neave, văduva acestuia, baroneasa Airey de Abingdon, a continuat campania de zece ani a soţului său pentru eliberarea lui Hess. Pentru susţinătorii campaniei, să ţii întemniţat un bătrân a cărui vinovăţie era cel mult circumstanţială şi bazată pe speculaţii era un lucru barbar. Deşi se opuneau atrocităţilor nazismului, susţinătorii campaniei vedeau în Hess un ţap ispăşitor, care plătea pentru furia răzbunătoare a puterilor victorioase.

Alţi distinşi susţinători (deşi nu neapărat membri) ai

campaniei „Libertate pentru Rudolf Hess“ erau, în Marea Britanie, istoricul A.J.P. Taylor, prim-ministrul conservator Sir Alec Douglas-Home, cunoscutul jurnalist evreu Bernard Levin şi lordul Chalfont. Chiar şi procurorul britanic de la Nürnberg, lordul Shawcross, a contribuit la acţiunile în favoarea eliberării lui Hess, în timp ce cunoscutul vânător de nazişti, Simon Wiesenthal, şi-a exprimat opinia că Hess ar fi trebuit eliberat din considerente medicale. În iulie 1986, cancelarul vest-german Helmut Kohl le-a scris o scrisoare personală liderilor celor patru naţiuni – Mihail Gorbaciov, Ronald Reagan, François Mitterrand şi Margaret Thatcher – prin care solicita eliberarea lui Hess „în spiritul umanităţii“.[17]

Mult timp, Hess însuşi refuzase să facă demersuri în favoarea eliberării sale. În scrisorile către Ilse şi Wolf, explicase că, pentru el, acest lucru ar fi fost un fel de capitulare şi că, deşi pierduse aproape tot, îi rămânea încă mândria. (În 1966, Hess şi-a dojenit fiul pentru că le scrisese celor patru şefi de stat ai celor patru puteri, precum şi papei, solicitând eliberarea sa.) Totuşi, în anul 1979, la vârsta de optzeci şi cinci de ani, a cerut în sfârşit eliberarea din motive de sănătate. Cererea i-a fost refuzată.[18]

La trei ani după ce rămăsese singurul prizoner din închisoarea Spandau, la sfârşitul lunii noiembrie a anului 1969, Hess a fost diagnosticat cu ulcer duodenal perforat, afecţiune care poate pune în pericol viaţa pacientului, mai ales când acesta are şaptezeci şi cinci de ani. Pe 8 decembrie, aflat în „minifortăreaţa“ din spital, el a cerut în sfârşit să-şi vadă soţia şi fiul, în Ajunul Crăciunului. A promis că nu le va permite să-l atingă ori să dea mâna cu el.[19] Vizita s-a supus regulilor standard: Ilse şi Wolf trebuiau percheziţionaţi, nu aveau voie să aibă contact fizic cu prizonierul şi trebuiau să semneze un acord că nu vor face declaraţii presei cu privire la vizită (în caz contrar, nu li s-ar mai fi permis alte vizite). Chiar şi aşa,

puteau fi arestaţi dacă nu se supuneau acestor reguli.[20]

Această întâlnire memorabilă pare să fi fost deosebit de preţioasă – deşi, evident, majoritatea oamenilor ar fi considerat circumstanţele ei ca total nefavorabile spontaneităţii sau bucuriei; în acest caz, este însă vorba de persoane foarte reţinute, capabile de un puternic autocontrol care nu fuseseră niciodată ostentative din punct de vedere emoţional. Unul dintre primele lucruri pe care Hess i le-a spus lui Ilse a fost să îi transmită lui „Freiburg“ (secretara sa, Hildegard Fath, care era şi o apropiată a familiei, fiind căsătorită cu un văr care murise între timp) că regretă că o făcuse să sufere în timpul procesului de la Nürnberg din 1945, când pretinsese că nu o recunoaşte. E limpede că acest lucru îl frământase în toţi acei ani.[21]

Când şi-a întâlnit în sfârşit soţul, Ilse i-a spus că vocea îi era mai stinsă decât înainte. Acest lucru este foarte interesant, după cum observă dr. Thomas, deoarece se întâmplă foarte rar ca un bărbat să vorbească mai încet odată cu înaintarea în vârstă; de obicei, el vorbeşte din ce în ce mai tare.[22]

Apariţia cărţii lui Bird şi urmările ei

La sfârşitul anilor 1960, unul dintre paznicii din 1947 de la Spandau, Eugene K. Bird, a devenit directorul american al închisorii. Cartea sa, *The Loneliest Man in the World* (*Cel mai singur om din lume*), publicată în 1974, se bazează pe numeroasele sale conversaţii cu deţinutul nr. 7. Bird susţinea că în 1970 s-a „descoperit“ la Spandau o cutie cu documente scrise de Hess la Nürnberg, care i-au fost înmânate lui, în calitate de director, pentru a le păstra sau pentru a le distruge.[23]

Printre acestea se aflau jurnalul lui Hess şi o relatare despre zborul său, împreună cu o hârtie în care se contura înfiinţarea unui nou guvern german (avându-l pe el drept

führer), precum şi detalii cu privire la programul politic al acestuia. Bird pretindea că Hess i-ar fi dat permisiunea de a publica documentele, precum şi de a relata conversaţiile dintre ei, având grijă să spună că acest lucru era complet împotriva regulilor. Wolf Rüdiger Hess şi-a exprimat rezervele cu privire la documente, având în vedere că nici el şi nici familia sa nu au avut permisiunea de a vedea originalele.[24]

Bird susţinea că Hess nu numai că ar fi aprobat apariţia cărţii, dar îi şi cedase drepturile de autor ale unora dintre scrierile sale personale. Wolf Rüdiger Hess a ripostat, susţinând că tatăl său a vrut să împiedice publicarea acestora, întrucât Bird îi promisese că le va publica numai după moartea sa. Avocatul Seidl nu a putut însă obţine acordul autorităţilor pentru ca Hess să semneze împuternicirea care i-ar fi permis să obţină interzicerea. În plus, a mai existat o complicaţie. Deşi Hess precizase că nici una dintre scrierile sale nu trebuia, sub nici o formă, modificată – aşa cum subliniază Wolf –, pentru că originalele nu puteau fi consultate şi tatăl său nu putuse citi cartea lui Bird, nu se putea stabili cu exactitate dacă acestea suferiseră sau nu modificări. Oricum, deţinutul nr. 7 nu a fost singurul care a avut de pierdut în toată această poveste. Potrivit locotenent-colonelului Tony le Tissier, guvernatorul britanic al închisorii Spandau din momentul decesului lui Hess, Bird a fost demis din cauza scrierii acestei cărţi.[25] (Într-adevăr, date fiind numeroasele restricţii cu privire la orice subiecte legate de Spandau, este surprinzător că această carte a fost publicată şi că autorităţile au aprobat apariţia ei, nepermiţându-i lui Hess să îl dea în judecată pe Bird.)

Eliberarea care nu a avut loc niciodată

În mai 1979, circulau zvonuri că URSS ar lua în

consideraţie eliberarea lui Hess; acest lucru făcea cu siguranţă obiectul unor discuţii la nivel înalt între guvernele sovietic şi german din acea vreme. Sovieticii ar fi fost de acord cu eliberarea, cu condiţia ca Hess să-şi ia angajamentul că nu va face declaraţii publice. Acest licăr de *glasnost* timpurie includea şi un acord care îi permitea lui Wolf Hess să aibă o întâlnire privată cu tatăl său. Atunci când acest mesaj optimist i-a fost transmis fiului lui Hess, prin intermediul unui ministru de stat german – care a afirmat că fusese informat personal de către „cei mai înalţi oficiali ai Uniunii Sovietice“ –, speranţele au atins cote maxime. Fireşte, Wolf Rüdiger Hess a fost neplăcut surprins când, în luna august, cererea sa pentru o întâlnire privată a fost refuzată: i s-a permis totuşi să-şi vadă tatăl, dar cu respectarea obişnuitelor reguli, extrem de stricte. Acest fapt dă de înţeles că o altă putere dintre cele patru – alta decât Uniunea Sovietică – votase împotriva acestei decizii. Pe 4 septembrie, Wolf a mai formulat o solicitare pentru o vizită privată însă din nou a primit doar permisiunea de a avea o întâlnire în condiţiile restrictive cunoscute. Când s-au văzut, Wolf i-a spus tatălui său că încă mai încerca să obţină o vizită privată. Poate că era mai bine să nu-i fi spus asta, având în vedere că, în timp ce fiul se afla în avionul de întoarcere spre casă, Rudolf Hess a fost dus de urgenţă la Spitalul Militar Britanic. Nu s-a oferit nici un fel de explicaţie pentru această internare. A fost readus la Spandau şase zile mai târziu, după ce fusese supus în spital mai multor teste nespecificate.[26]

Pe 21 septembrie, directorul britanic G.P.T. Marshall îi telefona lui Ilse pentru a-i spune că Hess refuza să se opereze la prostată, intervenţie de care avea nevoie urgent. Marshall i-a explicat acesteia că exista riscul unui blocaj complet al tractului urinar şi riscul unei infecţii grave. Deşi firesc preocupaţi de starea de sănătate a lui Hess, atât soţia, cât şi fiul i-au susţinut decizia, refuzând efectuarea operaţiei. În final, aceasta nu a fost făcută, dar,

în mod neaşteptat având în vedere pronosticul rezervat, starea de sănătate a lui Hess nu s-a înrăutăţit.

În 2 octombrie 1979, când Wolf şi-a vizitat tatăl, a aflat că lui Hess i se interzisese să discute despre operaţia propusă sau despre motivele pentru care nu fusese de acord cu ea. Scrisoarea pe care Hess o trimisese familiei înainte de această întâlnire, şi despre care Wolf crede că s-ar fi referit la operaţie, fusese confiscată de autorităţile din închisoare. Cele patru puteri au refuzat să-i acorde fiului lui Hess permisiunea de a consulta documente medicale relevante. În luna noiembrie a acelui an, când povestea a ajuns în presă, guvernul britanic a catalogat ca „pure speculaţii" rapoartele despre starea precară de sănătate a lui Hess şi despre necesitatea unei operaţii.[27]

Ce însemna, de fapt, acest ciudat episod?

După cum precizează Wolf Hess, septembrie a fost „luna britanică" la Spandau. Îngrijoraţi, poate, de îmblânzirea atitudinii sovieticilor cu privire la eliberarea lui Hess, englezii l-ar fi dus pe acesta în „minifortăreaţa" de la Spitalul Militar Britanic, ca să se afle pe teritoriu britanic până ce întreaga poveste ar fi fost dată uitării. Există chiar şi o posibilitate mai sinistră. Să fi fost necesitatea unei operaţii urgente la prostată doar o modalitate de a-l omorî pe Hess, în cazul în care ar fi fost oportun acest lucru?

Strania moarte a deţinutului nr. 7

Pe 17 august 1987, autorităţile militare britanice din Berlin anunţau că Rudolf Hess a murit. Anunţul era sec şi nu oferea nici o cauză a decesului, pentru care se aşteptau concluziile examinării post-mortem efectuate de autorităţi. Abia după aceea, autorităţile au declarat că Hess se spânzurase cu ajutorul unui cablu electric într-o cabană micuţă din grădina închisorii. Conform versiunii oficiale, după ce s-a trezit din obişnuitul său somn de după-amiază,

Hess se dusese să se plimbe prin grădină, însoţit ca întotdeauna de unul dintre paznici. În jurul orei 14.30, paznicul – căruia în rapoartele oficiale nu i se menţionează numele, dar despre care ştim că era un american numit Anthony Jordan – a fost chemat la telefon, iar atunci când s-a întors l-a găsit pe bătrân întins în cabana din grădină, cu un cablu electric strâns în jurul gâtului. (Cabana fusese folosită iniţial pentru depozitarea uneltelor de grădinărit, însă, în ultimii ani, lui Hess i se permisese să o folosească drept adăpost.) Paznicul a sunat după ajutor şi s-a încercat resuscitarea bătrânului, iar Spitalul Militar Britanic a fost alertat cu codurile „paradox“ şi „xerox“, care indicau urgenţele de acest gen. S-a trimis o ambulanţă militară, care s-a întors la spital în jurul orei 16, dar în zadar. Deţinutul nr. 7 a fost declarat mort la ora 16.10. Omul cunoscut ca Rudolf Hess era în sfârşit liber, deşi povestea lui nu era câtuşi de puţin aproape de final. Dacă nici unul dintre toate celelalte elemente nu reuşise încă să o facă, modul în care a murit Hess asigura poveştii sale aura de mister.

Două zile mai târziu, examinarea post-mortem a fost efectuată de J. Malcolm Cameron, profesor de medicină legală la Universitatea din Londra şi patologul-şef al armatei britanice. Raportul său a conchis că decesul fusese cauzat de suspendare – moarte prin spânzurare. Un anunţ oficial al guvernului militar de la Berlin, dat publicităţii pe 19 august, la ora 16.00, afirma că Hess se sinucisese, deşi încheia confuz că nu era clar dacă tentativa de suicid „era adevărata cauză a morţii“.[28]

O versiune completă asupra evenimentelor nu a fost dată publicităţii decât după o lună. Un fragment din anunţul oficial din 19 septembrie suna astfel: „Investigaţiile au confirmat că, pe 17 august, Rudolf Hess s-a spânzurat de zăvorul unei ferestre, într-o micuţă cabană de vară din grădina închisorii, cu ajutorul cablului unui prelungitor electric, care fusese folosit o vreme pentru o lampă de

birou“.[29] Se spunea şi că în buzunarul jachetei a fost găsit un bilet de rămas-bun. Scris pe spatele unei scrisori primite de la soţia lui Wolf Hess, Andrea (în condiţiile în care accesul prizonierului la hârtie era controlat strict), biletul începea în felul următor: „Scris cu câteva minute înainte de moartea mea...“

În mod convenabil, potrivit regulilor guvernului militar britanic, nici nu era nevoie de o anchetă.

Chiar şi după anunţul lor cu privire la circumstanţele în care se produsese decesul prizonierului, oficialităţile au menţinut o secretomanie de neînţeles. Atunci când, lucrând la un articol pentru *After the Battle* (apărut în noiembrie 1987), Denis C. Bateman a întrebat guvernul militar britanic unde murise Hess, i s-a răspuns că nu se poate spune unde era localizată casa din grădină, deoarece „conform celor agreate cu cele patru puteri, această informaţie nu va fi făcută publică“.[30]

Procedurile şi regulile iniţiale de la Spandau stipulaseră că, în cazul morţii unuia dintre prizonieri, acesta trebuia incinerat şi cenuşa împrăştiată în secret (aşa se întâmplase cu cei care fuseseră executaţi ori care se sinuciseseră la Nürnberg). În octombrie 1982, Wolf Rüdiger Hess a reuşit să-i convingă însă pe cei patru directori să fie de acord ca, în cazul morţii tatălui său, trupul să fie predat familiei, pentru a fi înmormântat pe bucata de pământ pe care o deţineau la Wunsiedel. Acest acord a fost ţinut secret la insistenţa directorilor[31] – atât de secret, încât se pare că nici chiar Ministerul de Externe sau serviciile de informaţii nu au fost anunţate de existenţa lui.

Joi, 20 august, trupul neînsufleţit a fost transportat cu un avion Hercules al RAF de la Berlin la baza USAF de la Grafenwöhr, lângă München, şi predat lui Wolf Hess şi dr. Seidl. Preotul care în 1986 îl înlocuise pe Charles Gabel a venit la înmormântare împreună cu cei patru directori, pentru a oficia slujba, însă Wolf Hess nu i-a permis, deoarece aranjase deja ca Gabel să facă acest lucru. Totul

a fost organizat în cel mai mare secret, întrucât era în interesul tuturor să nu se dea publicităţii nimic legat de înmormântare. Familia ura ideea unui circ mediatic, iar guvernul bavarez, al cărui sprijin pentru o înmormântare secretă fusese obţinut de către Wolf Hess, nu dorea să se dea naştere unor demonstraţii neonaziste (sau antinaziste).

Wolf Hess şi dr. Seidl au dus trupul neînsufleţit la o capelă funerară, după care au plecat la o întâlnire cu primarul oraşului Wunsiedel, cu ministrul bavarez de interne şi cu poliţia, pentru a discuta detaliile înmormântării secrete şi pentru a se asigura că poliţia le va pune la dispoziţie o escortă. Pe drumul de întoarcere, le-a venit ideea unei a doua autopsii, complet independente, care a fost pregătită de Seidl împreună cu eminentul patolog Wolfgang Spann de la Institutul de Medicină Legală al Universităţii din München.[32]

Cea de a doua necropsie a fost efectuată în ziua următoare.

Se făcuseră aranjamente pentru o înmormântare clandestină care urma să aibă loc în timpul nopţii, într-un cimitir din Wunsiedel; Wolf Hess urma să predea trupul unui grup de la Ministerul de Interne bavarez în cadrul unei întâlniri secrete. Însă întregul aranjament a luat o turnură neaşteptată: în după-amiaza zilei de 21 august, Wolf Hess a suferit un atac cerebral şi a trebuit dus la spital, unde a fost internat la terapie intensivă. Andrea Hess trebuia să îl înlocuiască şi să predea trupul, conform aranjamentului. În dimineaţa următoare, la ora 4, ea a primit un telefon care o anunţa sec: „S-a rezolvat“.

În luna aprilie a anului următor, fără prea mult tam-tam, trupul a fost reînhumat într-un mormânt de pe un lot aparţinând familiei. Piatra funerară poartă un epitaf simplu, scris în limba germană:

„Am îndrăznit“.

A fost oare crimă?

A trecut mai mult de un an până când un martor ocular şi-a relatat povestea lui. Era vorba despre Abdallah Melaouhi, un tunisian care fusese asistentul medical al lui Hess începând cu 1982. Cealaltă versiune cu privire la ce se întâmplase în cabana din grădină îi aparţinea locotenent-colonelului Tony le Tissier. Le Tissier a făcut eforturi pentru a dovedi că Melaouhi minte, prezentând o versiune mai prozaică, aşa că în final totul s-a redus la varianta Melaouhi versus varianta le Tissier. Să nu uităm însă că le Tissier nu fusese prezent, aşa că versiunea sa era din auzite, în timp ce Melaouhi fusese acolo, ceea ce face ca varianta lui să fie cea admisibilă în cazul unui proces. Dar este oare posibil să ne dăm seama care este versiunea reală cu privire la moartea deţinutului nr. 7?

Versiunea lui Melaouhi a fost prima oară dată publicităţii în 1989 în cadrul unui program al BBC, *Newsnight*, fiind reluată apoi în diverse declaraţii, dintre care una sub jurământ, ale cărei copii se află în posesia noastră.[33] Melaouhi afirma că părăsise închisoarea la ora 11 dimineaţa. Înainte de a pleca, verificase, ca de fiecare dată, cutia de prim ajutor, pentru a se asigura că totul era în ordine – în eventualitatea unor urgenţe –, că sigiliul era intact, după care a verificat tubul de oxigen folosit pentru urgenţe. Pe când se afla la popotă şi lua prânzul, în jurul orei 14.00, a primit un telefon care îl chema urgent înapoi în închisoare. Când a ajuns însă la poarta principală, paznicul american a refuzat să îl lase să intre, spunându-i: „Totul s-a sfârşit. Nu mai ai de ce să lucrezi aici. Bucură-te!“

Atunci când poarta s-a deschis pentru a-i permite unui american să intre, Melaouhi a profitat şi s-a strecurat înăuntru odată cu acesta. Dându-şi seama că la ora aceea Hess ar fi trebuit să se afle în grădină, a încercat să ajungă acolo cât mai repede, prin clădirea închisorii, însă, în mod

inexplicabil, a găsit uşa încuiată. A luat-o aşadar pe cealaltă cale, prin grădină, ceea ce presupunea să treacă de un alt paznic american aflat lângă o poartă încuiată. În cele din urmă, a ajuns la cabana din grădină în jurul orei 14.45.

Acolo, Melaouhi a avut parte de o scenă uimitoare. Hess era întins pe spate, pe podea. Mai erau de faţă doi bărbaţi în uniforme ale Armatei SUA şi Jordan, un paznic american, care, potrivit celor spuse de Melaouhi, stătea în picioare, cu cămaşa ieşită din pantaloni şi cu cravata desfăcută, urlând: „Porcul a mierlit-o!“ Jordan a părut surprins să-l vadă pe Melaouhi. Potrivit asistentului medical, în cabană era dezordine şi, lucrul cel mai important, lampa de birou al cărui prelungitor fusese instrumentul cu care se presupune că s-ar fi sinucis Hess se afla încă în priză. Melaouhi nu a văzut nici un cablu electric legat de zăvorul ferestrei. În cabană erau trei bărbaţi. Pe Jordan îl recunoscuse, nu şi pe ceilalţi doi. Figuri necunoscute, îmbrăcaţi în uniforme americane, aceştia nu ar fi trebuit să se afle acolo. Deşi evenimentul s-a petrecut în timp ce era rândul americanilor la paza închisorii, ei nu aveau voie să intre în incinta acesteia.

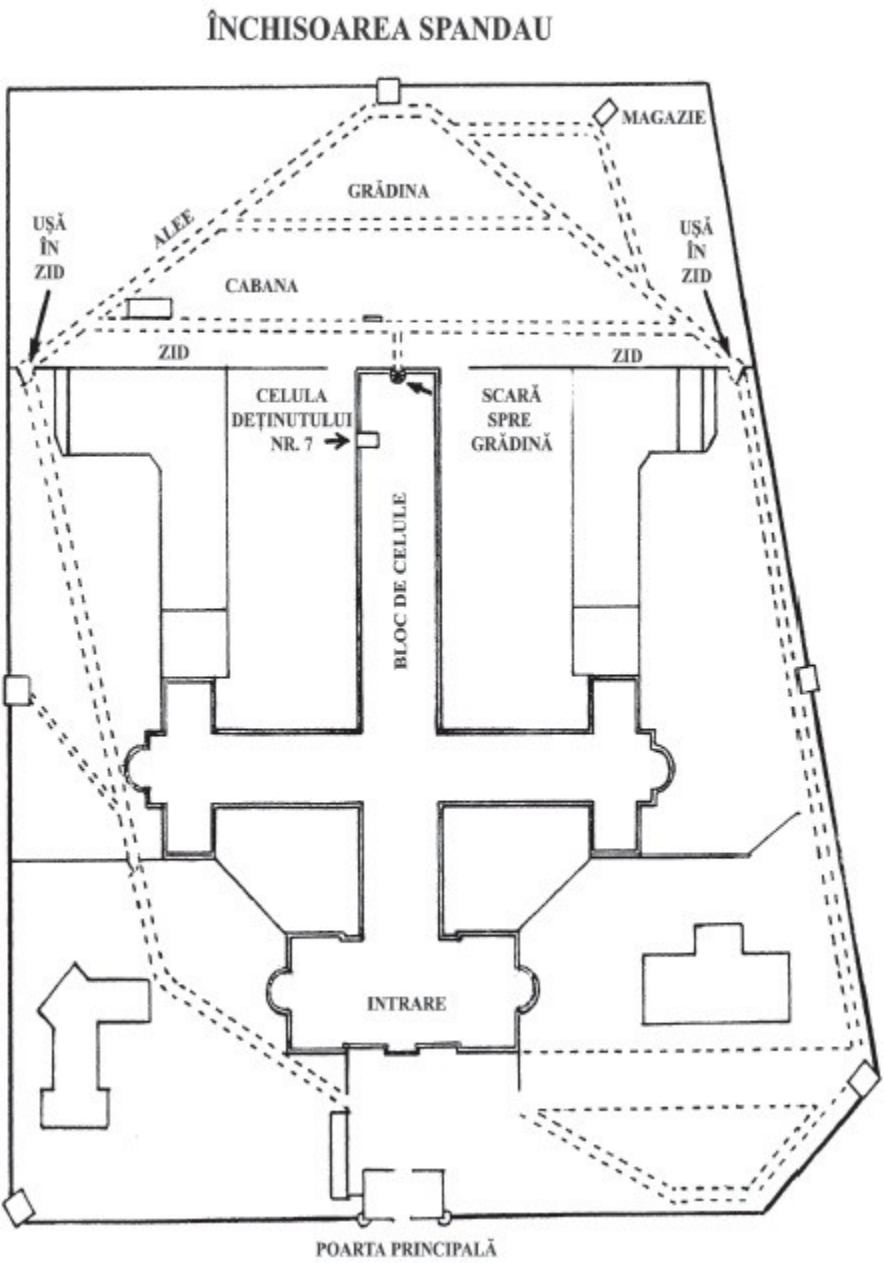

Figura – Planul închisorii Spandau, Berlin. Trupul lui Hess a fost găsit în cabana de vară.

Melaouhi susţine că era imposibil ca Hess să se fi sinucis în modul în care pretindeau autorităţile, din cauza greutăţii cu care se mişca. În ciuda autodisciplinei, prin care încercase să menţină un regim de exerciţii fizice, Hess îmbătrânise. Era relativ sănătos, dar, începând cu anii 1980, vârsta înaintată începuse să-şi spună cuvântul. În primii ani ai deceniului suferise un uşor atac cerebral; nu mai vedea bine, în special cu ochiul stâng; nu mai avea putere în braţe şi în mâini, mai ales pe partea stângă, unde forţa cu care apuca lucrurile era la fel de slabă ca aceea a unui copil de şase ani. De asemenea, umărul drept îi era anchilozat, ceea ce îl împiedica să-şi ridice braţul orizontal. Mergea cu ajutorul unui baston şi nu putea să urce scările fără ajutor. Nu-şi putea menţine echilibrul şi mergea gârbovit, din cauza artritei la coloană.[34] Cum ar fi putut oare un bătrân cu atât de multe probleme să aibă forţa să se sinucidă cu ajutorul unui cablu electric?

Există şi alte aspecte cu privire la moartea deţinutului nr. 7 care ridică semne de întrebare privind verdictul oficial. Melaouhi şi celelalte persoane care cunoşteau planul închisorii şi rutina de zi cu zi au subliniat că acea cabană era locul cel mai prost pe care Hess l-ar fi putut alege pentru a se sinucide. Ar fi fost mult mai logic şi mai uşor să o facă în timpul nopţii, în celula sa.

Dacă aceste presupuneri sunt corecte, ar putea fi haosul din cabană un semn că Hess se luptase cu cineva? Deşi Melaouhi şi ceilalţi aşa cred, este puţin probabil ca doi soldaţi în floarea vârstei să fi întâmpinat prea multă rezistenţă din partea unui bărbat slab şi infirm, de nouăzeci de ani, mai ales dacă l-au şi luat prin surprindere. Dacă a existat o luptă, sunt mai mari şansele ca ea să-i fi implicat pe cei doi soldaţi şi pe Jordan. Să se fi întors el exact în momentul în care se desfăşura o posibilă tentativă de asasinat? În acest caz, „asasinii“ ar fi avut o problemă, pentru că, dacă l-ar fi ucis şi pe Jordan, povestea cu

sinuciderea nu ar mai fi fost deloc plauzibilă. Să fie semnificativ faptul că Jordan, martorul-cheie al morţii deţinutului nr. 7, nu a vorbit niciodată despre acest lucru şi că mărturia depusă în cadrul anchetei nu a fost dată publicităţii?

Bineînţeles, unii ar putea lua în consideraţie posibilitatea ca Jordan să fie mai implicat în moartea lui Hess decât ar putea părea la prima vedere. Se ştie că între Jordan şi prizonier existau divergenţe; Hess avusese neînţelegeri cu americanul de culoare, atât de mari încât ceruse chiar ca acesta să fie înlocuit, însă directorii îi refuzaseră cererea. [35] Totuşi, alte elemente indică faptul că spusele lui Jordan au fost mai degrabă descriptive şi nu trădează o vină. Dacă el l-ar fi omorât pe prizonier, tot nu s-ar explica semnele unei lupte violente sau prezenţa celor doi bărbaţi în uniforme americane. Hess nu s-ar fi putut apăra în acea luptă, din cauza infirmităţilor sale; de altfel, cu excepţia unei zgârieturi misterioase în zona din spate a capului, pe trupul lui Hess nu s-au găsit urme de violenţă la nici una dintre necropsiile efectuate.

Văzând starea deplorabilă în care se afla Hess, Melaouhi susţine că primul său gând a fost să încerce să-l resusciteze, cerând ajutorul unuia dintre necunoscuţi, lucru pe care, de altfel, l-a şi făcut. El spune că l-a rugat pe Jordan să ia cutia de prim ajutor şi tubul cu oxigen, însă în momentul în care i le-a adus, şi-a dat seama că sigiliul era rupt, că se umblase în cutie, iar tubul de oxigen era gol. Potrivit lui Melaouhi, Jordan anunţase şi Spitalul Militar Britanic, care a trimis un autovehicul ce a ajuns imediat. Melaouhi a dus trupul la spital şi abia acolo Hess a fost declarat mort.

Asistentul medical adaugă un amănunt macabru. El susţine că, la spital, directorii britanic, american şi francez (cel rus nu era prezent) s-au întâlnit în camera alăturată şi au deschis o sticlă cu şampanie, iar o persoană îmbrăcată în uniforma armatei britanice a venit la el şi i-a zis: „Să-ţi

ţii gura, înţelegi ce vreau să spun.“ Apoi a fost pus să semneze un document, dar Melaouhi a refuzat şi imediat ce a părăsit spitalul s-a dus direct la o staţie de poliţie din Berlinul de Vest, unde şi-a spus povestea, convins că raportează un caz de crimă. De asemenea, el susţine că în săptămânile ce au urmat a fost bombardat cu telefoane care îl avertizau să nu spună nimic în legătură cu ceea ce văzuse.

Ca urmare a declaraţiei lui Melaouhi, procurorul de stat din Berlinul de Vest a deschis un dosar de crimă, însă, dat fiind că decesul se produsese pe un teritoriu aflat sub control britanic, cazul nu intra în jurisdicţia sa.

Versiunea lui le Tissier

Le Tissier nu se afla în închisoare în după-amiaza respectivă, ci la o şedinţă la cartierul general sovietic, privind o chestiune minoră legată de protocol, de la care nu s-a întors în biroul său din sectorul britanic decât în jurul orei 16.00, când i s-a spus că este chemat de urgenţă la închisoare. (În mod surprinzător, cel care l-a chemat a omis să îi spună şi motivul. Să fi presupus că îl ştia deja?) În drum spre clădirea închisorii, le Tissier s-a întâlnit cu un coleg care i-a spus că Hess era probabil mort.[36]

Din pură coincidenţă, o echipă a Departamentului de Investigaţii Speciale al Poliţiei Militare (SIB), condusă de maiorul J.P. Gallagher – un coleg al lui le Tissier de la un fost loc de muncă –, se afla în barăcile de lângă închisoare, investigând un alt caz. Aşadar era uşor, ca să nu spunem mai mult, pentru cineva să ordone o investigare imediată a cauzelor morţii – de fapt atât de imediată, încât cei patru guvernatori nu numai că nu au autorizat-o, dar nici măcar n-au ştiut că începuse.[37]

Potrivit lui le Tissier,[38] Jordan îl însoţise pe Hess în grădină în jurul orei 14.10, conducându-l la „cabană“ –

care, deşi descrisă ca „adăpostul din grădină“, „căsuţa din grădină“ sau „micuţa cabană din grădină“, era, de fapt, o veche baracă, după care s-a dus la alte treburi. Conform altor relatări, el a fost chemat la telefon. Câteva minute mai târziu, a verificat cabana şi l-a găsit pe Hess prăbuşit lângă perete.

După cât se părea, prizonierul îşi înfăşurase cablul în jurul gâtului cu un nod simplu, apoi se lăsase în jos lângă perete, strângând astfel nodul în jurul gâtului.

În versiunea lui le Tissier, Jordan ar fi deznodat cablul (şi, dacă ar fi să-l credem pe Melaouhi, l-a băgat înapoi în priză), după care s-a dus în clădirea principală a închisorii pentru a da alarma, asigurându-se că este anunţat şi Spitalul Militar Britanic. Între timp, auzind semnalul de alarmă al lui Jordan, un soldat dintr-un turn de control a alertat camera gărzilor. Mergând să investigheze locul, comandantul unităţii de gardă a observat că Hess încă mai avea puls, chiar dacă slab. El a chemat doi infirmieri de la unitatea de gardă, dintre care unul a sosit înainte de apariţia lui Melaouhi; împreună cu acesta, a încercat să-l resusciteze pe bătrân. Peste câteva minute a venit şi un al doilea infirmier american. Potrivit lui le Tissier, aceştia ar fi cei doi bărbaţi misterioşi îmbrăcaţi în uniforme ale armatei SUA pe care Melaouhi i-a găsit în cabană. Directorul sugerează că asistentul medical ştia foarte bine cine erau cei doi. O altă discrepanţă este aceea că Melaouhi spune că ambii infirmieri se aflau deja acolo când a sosit el.

Ambulanţa a ajuns la 15.12, Hess a fost ridicat şi eforturile de a-l readuce la viaţă au continuat pe tot drumul spre spital, unde a ajuns în jurul orei 15.50. Aproximativ cincisprezece minute mai târziu, Hess era declarat mort.

Le Tissier crede că Melaouhi a rămas cu impresia că a fost martorul unei asasinări puse la cale de către autorităţi:

> Am fost pur şi simplu şocat de modul cum a prezentat Melaouhi lucrurile (la *Newsnight*). Când, în cursul investigaţiei, SIB încercase să obţină o declaraţie din partea lui ca martor, el a refuzat să coopereze, făcând apel la mine, într-un mod aproape isteric, rugându-mă să-l scutesc de mărturie, spunând că el e doar un asistent medical şi nu vrea să aibă de-a face cu poliţia. Acest lucru s-a întâmplat de trei ori la rând, în timp ce SIB încerca în van să obţină o declaraţie din partea lui... Atitudinea pe care a avut-o la moartea lui Hess cu privire la investigaţia derulată de SIB mi s-a părut ciudată, pur şi simplu inexplicabilă. Văzând emisiunea *Newsnight*, am tras concluzia că ideile pe care le-a expus acolo îi fuseseră alimentate sau induse lui Melaouhi înainte să fi fost abordat de SIB şi că probabil se gândise că i se cerea cooperarea în muşamalizarea unei crime comise cu complicitatea autorităţilor![39]

Melaouhi nu a spus niciodată că se gândise că era vorba despre o crimă iniţiată de autorităţi. Să fie oare o concluzie la care locotenent-colonelul le Tissier credea că Melaouhi ajunsese de unul singur? Este greu să ne închipuim că Melaouhi ar fi putut fi „alimentat“ cu idei cum că ar fi observat urme de luptă sau prezenţa a doi bărbaţi în uniformă americană pe care nu-i mai întâlnise niciodată. Totuşi, însuşi guvernatorul afirmă în mod clar, încă de la început, că Melaouhi era un om speriat, care credea că fusese martorul unui lucru reprobabil, ceea ce l-a făcut să se ducă direct la poliţia vest-germană să îl raporteze.

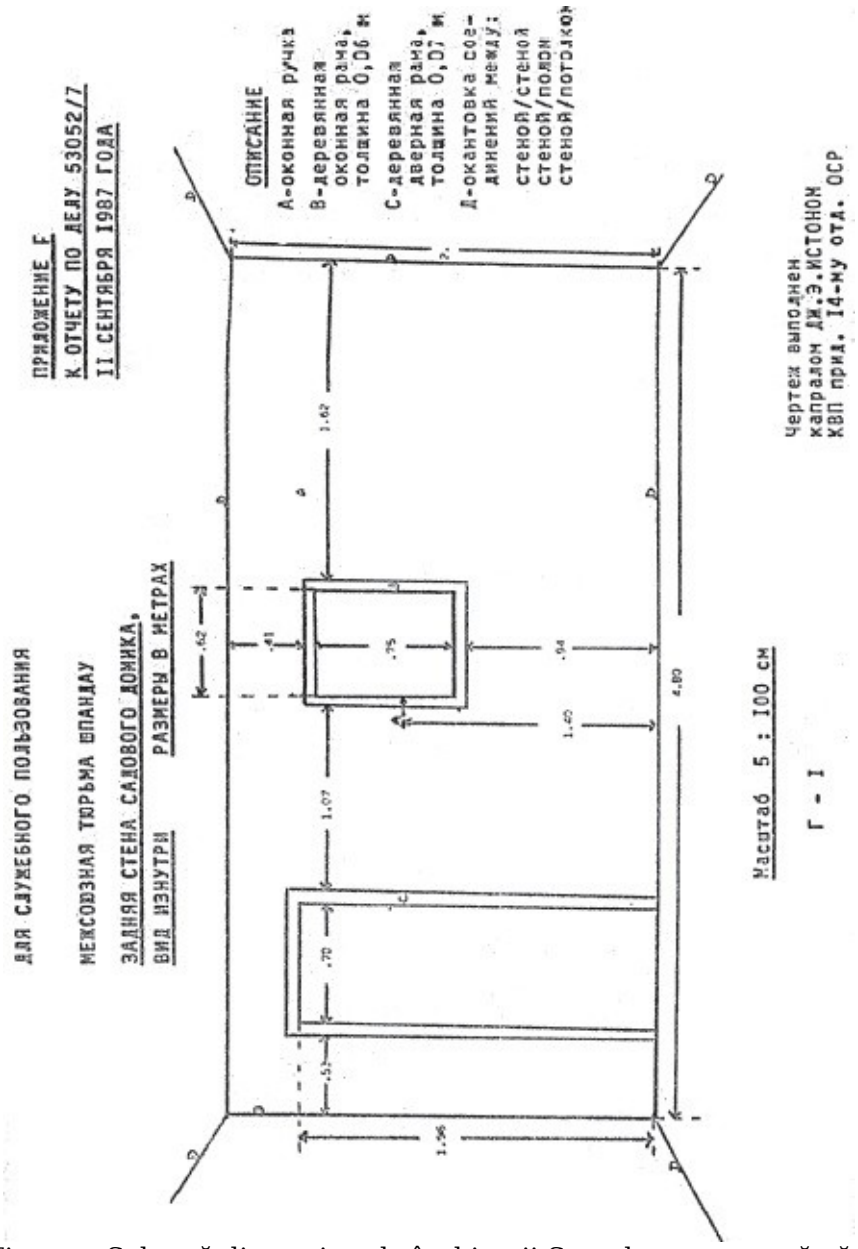

Figura – Schemă din registrele închisorii Spandau care arată că zăvorul ferestrei de care se presupune că Hess s-a spânzurat se află la doar 1,40 m înălţime faţă de podea.

În aparenta tentativă a lui le Tissier de a discredita versiunea lui Melaouhi există o discrepanţă referitoare la acuzaţiile celui din urmă că ar fi fost împiedicat să ajungă la Hess. Potrivit lui le Tissier, atunci când a fost chemat (prin radio), primul medic al armatei americane s-a uitat la ceas: era 14.40. Le Tissier susţine apoi că jurnalul de la poartă arată că Melaouhi ar fi intrat la ora 14.45, şi trage concluzia că „acuzaţiile lui Melaouhi că ar fi fost întârziat pe drum sunt nefondate“.[40] Totuşi, în ultima pagină a cărţii sale, le Tissier scrie:

> Melaouhi susţine că fusese chemat prin telefon în timp ce îşi lua prânzul în casa nr. 24. Însă gardianul-şef francez, care era de serviciu, a raportat directorului său că încercase fără succes timp de douăzeci de minute să îl contacteze pe Melaouhi la apartamentul lui, la popotă şi în interiorul închisorii, ceea ce ar indica faptul că Melaouhi nu a primit mesajul că era nevoie de el decât atunci când a ajuns într-un final la popotă. Cu alte cuvinte, absenţa lui în tot acest timp din zona în care ar fi trebuit să fie a contribuit substanţial la sosirea sa cu întârziere la cabană.[41]

Analiza lui le Tissier pare destul de încurcată. Într-un loc explică întârzierea cu care a ajuns Melaouhi la pacientul său, spunând că ar fi fost din vina acestuia, iar în altă parte afirmă că de fapt nu ar fi existat nici o întârziere. Iar declaraţia lui Jordan cu privire la acest aspect este tot prin intermediul lui le Tissier, prin urmare nu este foarte concludentă.

Investigarea independentă a evenimentelor din jurul morţii deţinutului nr. 7 a fost limitată de imposibilitatea de a avea acces la documentele oficiale. Dosarele administrative de la Spandau au fost secretizate, apoi distruse complet în 1988, la îndemnul guvernului britanic. Am aflat totuşi că guvernul sovietic şi-a dat acordul pentru distrugerea lor numai după ce a insistat ca fiecare pagină să fie înregistrată pe microfilm şi după ce copii ale acestuia au fost date celorlalte trei guverne. Cu anumite eforturi şi cu ajutorul substanţial acordat de contactele

noastre externe, am reuşit să avem acces la aceste copii, care pun într-o cu totul altă lumină consecinţele imediate ale morţii lui Hess.

Joc murdar?

Autopsia oficială a fost efectuată, aşa cum am văzut, în dimineaţa zilei de 19 august, de către profesorul J. Malcolm Cameron care era pregătit de câţiva ani pentru acest lucru. Iniţial, s-a dorit ca el să întocmească un raport post-mortem exclusiv pentru guvernul militar britanic de la Berlin, însă apoi i s-a spus că trebuia să facă un raport pentru celelalte puteri, pentru familia lui Hess şi, nu în ultimul rând, pentru public.[42]

În timpul autopsiei nu s-au făcut nici un fel de fotografii, pentru a-i împiedica pe neonazişti să comercializeze suvenire macabre. Autopsia a fost transmisă prin CCTV[110] către o încăpere exterioară din care directorii puteau să o urmărească, dacă doreau; totuşi, la insistenţa ruşilor, nu s-a făcut nici o înregistrare video. Cameron a ajuns la concluzia că moartea s-a produs din cauza:

(1) Asfixiei din cauza (sau ca urmare a)
(2) Compresiei gâtului din cauza (sau ca urmare a)
(3) Suspendării.

La întrebarea „Moartea s-a produs din cauze naturale?“ din certificatul de deces, Cameron a răspuns „Nu“.

Există o neconcordanţă între diversele mărturii cu privire la momentul în care trupul a fost dezbrăcat, chestiune foarte importantă atât din perspectiva identităţii celui decedat, cât şi a autenticităţii „biletului de adio“. Dr. Hugh Thomas a descoperit că se dăduse ordin, împotriva procedurii standard, ca hainele să nu fie scoase de pe

110 Sistem tv cu circuit închis (n.red.)

cadavru înainte de autopsie, ceea ce înseamnă că radiografiile au fost făcute (incredibil!) pe când corpul era complet îmbrăcat.[43] Prezenţa hainelor risca să încâlcească şi mai mult lucrurile: noroiul şi murdăria de pe pantaloni, luate de pe podeaua cabanei, se vedeau ca nişte pete despre care s-a crezut, la un moment dat, că erau „urme de răni prin împuşcare“. (Evident, Hess intenţionase să-şi facă treaba serios.)

Cea de a doua autopsie, independentă, efectuată de dr. Spann la cererea familiei lui Hess, a pus la îndoială atât concluziile profesorului Cameron, cât şi verdictul de sinucidere. Potrivit lui Spann, moartea nu fusese cauzată de atârnare, care ucide subiectul prin comprimarea traheii. Deţinutul nr. 7 fusese omorât prin închiderea forţată a celor două artere carotide – cu alte cuvinte, prin strangulare. Indiciul este dat de modelul urmelor lăsate de firul electric pe partea posterioară a gâtului: în cazul spânzurării, acesta ar fi lăsat nişte semne în formă de V, cu vârful în sus, spre punctul de suspendare. Însă urmele de pe gâtul lui Hess arătau ca o dungă orizontală neîntreruptă, ceea ce indică faptul că îi fusese înfăşurat cablul în jurul gâtului, după care fusese strâns, strangulându-l.

În ciuda versiunii oficiale, care susţine că Hess s-ar fi spânzurat cu un cablu electric strâns înfăşurat în jurul gâtului, raportul lui Cameron nu menţionează existenţa vreunui fel de urme pe ceafă. Referindu-se la această omisiune, profesorul Spann a declarat mai târziu, într-un interviu acordat emisiunii *Newsnight* de la BBC: „Am fost uimiţi de acest lucru... Ele [urmele] nu numai că ar fi trebuit să fie acolo la momentul primei autopsii, dar ar fi trebuit şi observate. Pur şi simplu nu au fost înregistrate.“[44]

Concluzia lui Spann, potrivit căreia urmele de pe gâtul lui Hess, care aveau o formă dreaptă şi nu erau în formă de V, ar fi fost cauzate mai degrabă de strangulare decât de

suspendare, a fost contrazisă de profesorul Bernard Knight, patolog la Universitatea Ţării Galilor, care a afirmat că în anumite cazuri de spânzurare se produc urme orizontale.[45] Însă, chiar şi aşa, astfel de urme sunt atipice şi ar fi trebuit cel puţin observate la prima autopsie. După cum am văzut, Cameron nu face nici o menţiune cu privire la existenţa unor astfel de urme pe partea posterioară a gâtului. Profesorul Spann scrie în raportul său:

> În procesul de stabilire a cauzei morţii – asfixie provocată de compresia gâtului ca urmare a suspendării, se pare că profesorul Cameron a omis să ia în consideraţie cealaltă metodă de strangulare, şi anume sugrumarea... Pentru a face această distincţie, ar fi fost necesară examinarea urmelor lăsate de cablu. Aspectul exact al urmelor nu este menţionat în raportul autopsiei profesorului Cameron.[46]

Este practic imposibil, chiar şi pentru cineva în putere, să se stranguleze în modul descris, deoarece strânsoarea slăbeşte imediat ce intervine starea de inconştienţă. Iar Hess nu era nici pe departe o persoană în putere: avea 93 de ani, era foarte fragil şi anchilozat din cauza artritei. Nu putea să meargă decât cu ajutorul unui baston şi avea nevoie de sprijin chiar şi pentru a se ridica de pe scaun. Nu numai că era incapabil să-şi lege şireturile – neavând deci nici o şansă să-şi înfăşoare un cablu în jurul gâtului –, dar nu putea nici să-şi ridice braţul la nivelul umărului. Pare foarte puţin probabil ca el să fi putut lega cablul de zăvorul ferestrei relativ înalte, aşa cum susţine varianta oficială.

Biletul de adio

Biletul mâzgălit, scris pe spatele unei scrisori recente din partea norei lui Hess, Andrea, pare a fi modul în care prizonierul a ales să-şi ia adio de la această lume. Conţinutul lui este următorul:

> Îi rog pe directori să trimită acest bilet acasă. Scris cu câteva minute înainte de moartea mea.
> Vă mulţumesc vouă, tuturor celor dragi, pentru tot ce aţi făcut pentru mine. Spuneţi-i lui Freiburg că am regretat amarnic că a trebuit să mă prefac, începând cu procesele de la Nürnberg, că nu o cunosc. Nu mi-a mai rămas nimic de făcut, de vreme ce toate încercările de a mă elibera au fost în van. Am sperat că o voi revedea. Am primit fotografii cu ea, precum şi cu voi toţi.
> Marele vostru. (*Euer Grosser*)[47]

Există practic semne de întrebare legate de fiecare propoziţie, însă cea mai surprinzătoare referinţă este cea la „Freiburg“. La prima întâlnire pe care a avut-o cu Ilse, în 1969, acest subiect părea să-l macine. Însă este puţin probabil ca biletul să fi fost scris în 1987 deoarece, după ce îşi luase de pe suflet povestea cu Freiburg, încă din 1969, Hess nu mai negase că ar fi cunoscut-o. La fel, ce rost avea să menţioneze abia în 1987 că primise fotografii cu ea – din moment ce familia sa ar fi trebuit să ştie deja acest lucru?

Wolf şi Andrea Hess cred că biletul este fals, deşi probabil are la bază o scrisoare autentică, scrisă de Hess în 1969, când viaţa îi era ameninţată din cauza ulcerului perforat, ceea ce îl determinase să solicite pentru prima dată o vizită din partea lui Ilse şi a lui Wolf.[48]

Pe lângă ciudăţenia legată de Freiburg, Wolf observă şi că anumite formulări din bilet nu îi erau caracteristice lui Hess cel din anii 1960; aşa cum se întâmplă cu majoritatea oamenilor, modul în care se exprima se modificase odată cu trecerea timpului. De mulţi ani nu mai utilizase apelativul *Euer Grosser*, în anul 1987 preferând să semneze o scrisoare simplu: *der Eure* (Al vostru). Cei doi au fost surprinşi şi de faptul că biletul nu conţinea nici o referire la nepoţii săi, care apăreau foarte des în scrisorile de dinaintea morţii.

Dacă cei doi Hess au dreptate şi biletul este fals, probabil că biletul original a fost copiat pe spatele unei scrisori mai recente, pentru a da impresia de autenticitate. Mai sunt şi

alte ciudăţenii: pe bilet nu există o dată, în ciuda faptului că Hess – şi deţinutul nr. 7 – data obsesiv totul. Wolf şi Andrea Hess subliniază, de asemenea, că, deşi corespondenţa primită era ştampilată de autorităţile închisorii, scrisoarea pe spatele căreia fusese mâzgălit biletul de adio nu purta o astfel de ştampilă, ceea ce ridică mari semne de întrebare dacă ea a fost cu adevărat primită de Hess. Am aflat însă din dosarele de la Spandau că până în anul 1987 închisoarea relaxase regulile de acest fel şi că nu mai erau ştampilate chiar toate scrisorile.

Lui Hugh Thomas i s-a spus că biletul nu a fost găsit decât atunci când trupul a fost dezbrăcat pentru autopsie, la două zile de la moartea lui Hess – timp suficient pentru ca un bilet fals să-i fie plasat în buzunare.[49] Le Tissier susţine totuşi că acesta s-ar fi aflat printre obiectele personale strânse în data de 17 august şi puse într-un plic, deschis de cei patru directori în cadrul întâlnirii de urgenţă din acea seară.[50] Dosarele de la Spandau confirmă spusele lui le Tissier, dar ridică alte semne de întrebare.

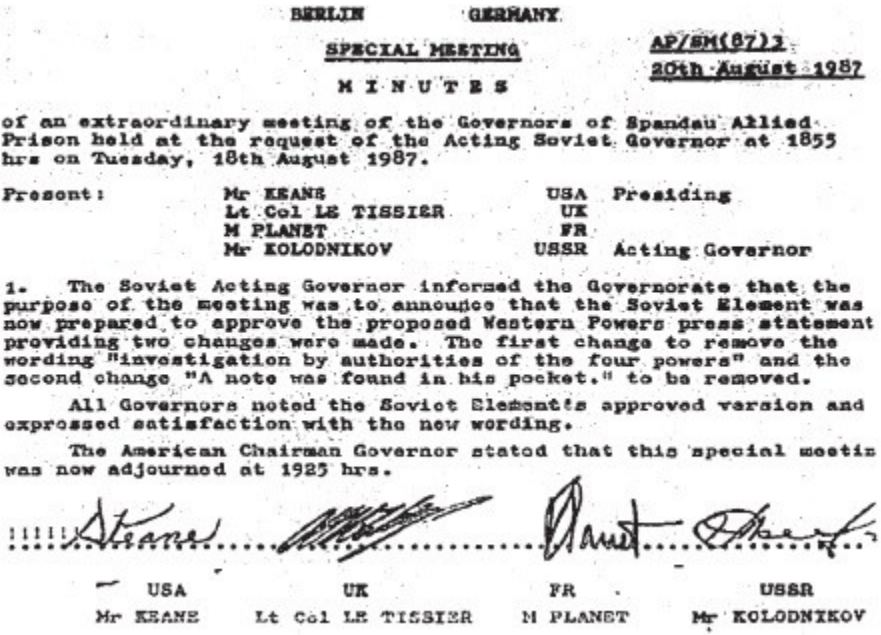

BERLIN GERMANY

SPECIAL MEETING

AP/SM(87)3

20th August 1987

M I N U T E S

of an extraordinary meeting of the Governors of Spandau Allied Prison held at the request of the Acting Soviet Governor at 1855 hrs on Tuesday, 18th August 1987.

Present:			
	Mr KEANE	USA	Presiding
	Lt Col LE TISSIER	UK	
	M PLANET	FR	
	Mr KOLODNIKOV	USSR	Acting Governor

1. The Soviet Acting Governor informed the Governorate that the purpose of the meeting was to announce that the Soviet Element was now prepared to approve the proposed Western Powers press statement providing two changes were made. The first change to remove the wording "investigation by authorities of the four powers" and the second change "A note was found in his pocket." to be removed.

All Governors noted the Soviet Elements approved version and expressed satisfaction with the new wording.

The American Chairman Governor stated that this special meetin was now adjourned at 1925 hrs.

USA UK FR USSR

Mr KEANE Lt Col LE TISSIER M PLANET Mr KOLODNIKOV

Figura – Minuta întâlnirii din 18 august 1987 a directorilor închisorii Spandau, în care sunt specificate obiecţiile legate de comunicatul de presă

Minuta întâlnirii care a avut loc la ora 19.55 în ziua de 17 august arată într-adevăr că plicul a fost deschis în prezenţa celor patru directori şi că, pe lângă batiste, ochelari şi pixuri, el cuprindea „1 scrisoare“. Nu se precizează însă care este natura acestei scrisori şi nu se spune că ar fi un bilet de adio, lucru pe care, cu siguranţă, cei patru oficiali l-ar fi observat. Însă a doua zi la ora 12.30, când a fost convocată o a doua întâlnire pentru discutarea conţinutului comunicatului de presă, se ştia că era vorba despre un bilet de adio scris pe spatele unei scrisori trimise de nora sa, motiv pentru care s-a discutat dacă ar trebui dat sau nu familiei. Totuşi, una dintre cele patru puteri avea îndoieli cu privire la circumstanţele exacte în care se descoperise biletul. Directorul rus a obiectat cu privire la formulările folosite în comunicatul de presă şi – în cadrul unei întâlniri ulterioare, ţinute la ora

18.55, după ce s-a consultat cu superiorii săi – a insistat ca propoziţia „În buzunarul lui s-a găsit un bilet“ să fie eliminată din declaraţia de presă. De ce a obiectat oare reprezentantul sovietic la o frază atât de inofensivă?

La o întâlnire a directorilor care a avut loc după ce trupul i-a fost predat lui Wolf Hess, pe 20 august, le Tissier a propus ca, dată fiind importanţa scrisorii, să fie adus un expert de la Londra care să-i certifice autenticitatea. Conform mărturiei lui le Tissier, expertul, P.A.M. Beard, nu era se pare familiarizat cu alfabetul german, însă a putut autentifica biletul utilizând mostre din scrisul lui Hess (puse la dispoziţie de directorii închisorii), care au fost ulterior distruse.[51]

Raportul lui Beard nu a fost văzut de nimeni altcineva în afară de oficialii de la Spandau şi ai guvernului militar britanic. Mai mult, deşi Wolf şi Andrea Hess au primit asigurări că testele criminalistice au dovedit că biletul a fost scris cu aceeaşi cerneală ca şi cea din stiloul aflat în buzunarul lui Hess, nu exista nici o posibilitate de a verifica acest lucru, deoarece stiloul fusese distrus.[52]

Dacă biletul era fals, de ce ar fi dorit britanicii ca lumea să creadă că Hess s-a sinucis? Răspunsul este evident: dacă nu s-a sinucis, atunci a fost omorât.

O investigaţie superficială

Investigaţia iniţială cu privire la moartea lui Hess a fost, din toate punctele de vedere, nesatisfăcătoare, ca să nu spunem mai mult. Deşi procedura standard în cazul unei morţi suspecte este izolarea locului respectiv, în acest caz ea nu a fost aplicată: diferite persoane au putut intra şi ieşi din cabană, după bunul plac. Orice urmă a prezenţei lor acolo a fost probabil pierdută sau eliminată în mod voit. Membrii SIB nu au fost lăsaţi să ia amprentele celui decedat, atunci când l-au examinat la Spitalul Militar

Britanic[53] – o procedură standard care ajută la eliminarea amprentelor victimei de la locul unei crime. Mai mult decât atât, raportul întocmit de aceştia nu a fost făcut public, deşi ar fi fost imposibil de verificat, întrucât toate dovezile fuseseră fie pierdute, fie distruse în mod deliberat.

În ceea ce pare a fi unul dintre cele mai evidente acte de eliminare a dovezilor din vremurile moderne, întregul edificiu de la Spandau a fost făcut una cu pământul la doar şase săptămâni după moartea deţinutului. Fiecare cărămidă a fost transformată în pulbere de buldozere şi echipamente de demolare. Nu a mai rămas nici măcar cel mai mic fragment ce ar fi putut să fie colecţionat de un vânător de amintiri naziste.

Apoi, în 18 decembrie 1987, în prezenţa tuturor celor patru directori, ultima clădire de la Spandau, cabana-baracă, a fost sfărâmată de un buldozer, stropită cu petrol şi arsă. Le Tissier însuşi a aruncat în foc hainele lui Hess (inclusiv uniforma de zbor care făcuse istorie) şi bastonul acestuia, precum şi cablul electric (recuperat de la Poliţia Militară) cu ajutorul căruia se presupune că s-ar fi omorât.[54]

Ca urmare a întrebărilor ridicate de familia lui Hess, de dr. Hugh Thomas şi în cadrul emisiunii *Newsnight*, în 1989 s-a dispus o investigare a cazului. Ea a căzut în sarcina comisarului de poliţie Howard Jones de la Scotland Yard, care la începutul lunii iulie a depus un raport la procurorul-şef. În presă s-a spus că ar fi ajuns la concluzia că nu există dovezi suficiente care să justifice o investigaţie criminalistică.[55] Parlamentarul laburist Rhodri Morgan susţine că Jones i-a spus şi lui acest lucru, la o întâlnire pe terasa Camerei Comunelor. (Ulterior prim-ministru al Ţării Galilor, Morgan s-a interesat multă vreme de afacerea Hess.) Potrivit lui Morgan, Jones se îngrozise de evidenta incompetenţă cu care se desfăşurase investigaţia iniţială şi de modul în care dovezi foarte importante fuseseră distruse – inclusiv radiografiile de la

autopsia oficială.[56] Morgan susţine că Jones l-a căutat mai târziu, vizibil îngrijorat de ceea ce afirmase anterior. Morgan consideră că poliţistul lăsa impresia că ar fi fost avertizat să nu vorbească despre raportul său.[57] Am aflat că Jones le-a spus reporterilor şi că recomandase efectuarea unei investigaţii oficiale, cu interogarea sub jurământ a martorilor, printre care i-a numit pe Melaouhi, Jordan şi le Tissier.

În final însă, şeful procuraturii a decis să nu demareze o astfel de investigaţie. Motivele acestei decizii au fost oferite, în noiembrie 1989, de către procurorul general Sir Nicholas Lyell, într-un răspuns la o interpelare parlamentară a lui Rhodri Morgan. El a afirmat că ancheta lui Jones „nu prezenta dovezi concludente care să sugereze că Rudolf Hess a fost omorât şi de aceea şeful procuraturii nu crede că este cazul să se desfăşoare o investigaţie suplimentară".[58]

Morgan a solicitat în două rânduri – în 1989 şi în 1992 – ca un exemplar al raportului lui Jones să ajungă la biblioteca Camerei Comunelor, însă i s-a spus de fiecare dată că rapoartele de acest fel au întotdeauna caracter confidenţial şi, prin urmare, nu pot fi făcute publice.[59] Răspunzând la o solicitare din aprilie 1993, din partea cercetătorului Alfred Smith, prin care acesta cerea să vadă raportul, Jones afirma: „Raportul este un document confidenţial al Serviciului de Poliţie Metropolitană şi al Biroului procurorului-şef în numele căruia s-a desfăşurat investigaţia şi face obiectul principiului imunităţii în interes public"[111].[60] Acesta este un mijloc legal prin care se împiedică divulgarea unor dovezi care ar putea dăuna interesului public – şi care necesită semnătura unui ministru al guvernului. Astfel de cazuri se întâmplă în

111 Imunitatea în interes public este un principiu al legii engleze conform căruia tribunalele britanice pot emite o decizie prin care i se permite unui litigant să nu dea voie altor litiganţi să aibă acces la dovezi, în cazul în care acest lucru ar dăuna interesului public. (n.tr.)

general numai atunci când interesele statului ar putea fi compromise. Răspunsul lui Jones echivalează cu recunoaşterea faptului că anumite lucruri în legătură cu moartea lui Hess ar putea pune în dificultate guvernul britanic.

O înregistrare îndoielnică

Registrele de la Spandau arată că, în seara zilei de 17 august, colonelul Hamer-Philips de la Spitalul Militar Britanic a emis un certificat preliminar de deces în care se indica drept cauză a morţii „stop cardiac ca urmare a asfixiei (din cauze necunoscute)“ – lăsând cauza asfixiei un subiect deschis.[61]

După a doua autopsie oficială, s-a emis un al doilea certificat de deces, iar moartea a fost înregistrată oficial de către maiorul Frank Crabtree, ofiţer la registratura forţelor britanice din Germania şi Europa de Nord-Vest. În acest certificat se preciza drept cauză a morţii că „asfixia se datorase compresiei gâtului din cauza suspendării“. Pe 24 aprilie 1995, pe baza celei de-a doua autopsii, Wolf Rüdiger Hess a solicitat Oficiului Britanic al Evidenţei Populaţiei (OPCS[112]) modificarea cauzei morţii în registru, din „din cauza suspendării“ în „din cauza strangulării“. Reacţia autorităţilor britanice a fost bizară: după mai multe luni de ezitări, au anulat înregistrarea, fără să pună nimic în loc, ceea ce a creat inevitabil o situaţie ciudată. Fără o înregistrare valabilă a morţii sale, Rudolf Hess este, oficial, în viaţă.

Motivul oferit de autorităţile britanice pentru o asemenea decizie a fost că, în urma analizării solicitării lui Wolf Hess, şi-au dat seama că decesul tatălui său fusese incorect

112 British Office of Population, Censuses and Surveys – instituţie britanică desemnată să realizeze recensăminte, analize şi evidenţa populaţiei. (n.red.)

înregistrat, prin urmare, tehnic vorbind, era ilegal. Oficialităţile au susţinut că registratura armatei britanice din Berlin nu ar fi avut autoritatea legală de a înregistra decesul. Cu toate acestea, certificatul de competenţă emis de guvernul militar britanic – prin care i se stabileau responsabilităţile – îi oferea autoritatea oficială de a înregistra „toate decesele membrilor forţelor britanice şi ale civililor care îi însoţeau sau de care răspundeau forţele britanice, precum şi ale tuturor persoanelor pentru care forţele britanice erau responsabile, conform unor legi, tratate şi protocoale naţionale şi internaţionale“.[62] În această categorie era inclus şi ultimul prizonier de la Spandau. Dar OPCS declara acum că singura lege prin care putea fi înregistrat decesul – legea din 1957 privind înregistrarea naşterilor, deceselor şi căsătoriilor (prevederi speciale) – nu oferea o astfel de autoritate maiorului Crabtree. Se susţinea că acea lege se aplica numai membrilor forţelor armate care luptau în străinătate, civililor angajaţi de acestea şi „anumitor organizaţii de binefacere“. Ea nu se aplica şi persoanelor pentru care forţele britanice erau responsabile conform unor legi naţionale sau internaţionale. Aşadar, era clar că maiorul Crabtree nu avusese autoritatea de a înregistra decesul lui Hess, drept pentru care înregistrarea fusese anulată.

Scriindu-le avocaţilor britanici ai lui Wolf Hess în 10 decembrie 1996, consilierul juridic al Ministerului Apărării, Anthony Inglese, declara:

> Cercetările noastre nu au putut descoperi cum şi de ce s-a luat decizia de a înregistra decesul lui Hess în Marea Britanie...
> Am făcut investigaţii suplimentare, dar nu s-au găsit nici un fel de dovezi care să explice de ce decesul lui Hess a fost înregistrat în Marea Britanie. Nu ştim de ce certificatul de competenţă al ofiţerului de registratură îi oferea acestuia o arie de competenţă mai largă decât cea din legea din 1957 privind înregistrarea naşterilor, deceselor şi căsătoriilor (prevederi speciale).
> Se ştie că legea din 1957 nu se aplică în acest caz şi nu

> cunoaştem nici un alt document legal conform căruia decesul să poată fi înregistrat corect. De aceea, recomandarea adresată OPCS, pe care o faceţi în scrisoarea dv. din 19 iulie, nu poate fi pusă în practică.
> Am făcut tot ce am putut pentru a afla răspunsul la întrebările dv. şi pentru a le răspunde cât mai confidenţial cu putinţă. Lăsăm acum în seama dv. să căutaţi răspunsurile în altă parte.[63]

Prin urmare, Ministerul Apărării se spăla pe mâini de întreaga afacere, spunând de fapt: „Este responsabilitatea altui departament, dar nu ştim care şi practic nu ne pasă“.

La sfârşitul lunii ianuarie 1997, versiunea oficială cu privire la înregistrarea decesului a fost confirmată într-un răspuns adresat Camerei Comunelor de ministrul forţelor armate, Nicholas Soames, la o întrebare pusă de Rhodri Morgan.[64] Şi aşa a rămas de atunci încoace.

Autorităţile susţin că, de vreme ce nimeni nu avea responsabilitatea înregistrării decesului, cauza decesului de pe înregistrarea oficială nu poate fi modificată – lucru foarte convenabil, deoarece se evită ca acel cuvânt-cheie, „strangulare“, să apară pe vreun document oficial şi previne orice încercare de a redeschide cazul morţii lui Rudolf Hess.

Planurile de eliberare

Toate aceste lucruri dovedesc în mod clar că moartea deţinutului nr. 7 a fost suspectă, dar oare conduc ele spre o crimă? Wolf Hess şi dr. Hugh Thomas nu numai că nu au nici un dubiu că a fost vorba despre o crimă, ci ştiu sigur şi cine a comis-o. Ei cred că toate dovezile indică faptul că responsabil ar fi guvernul britanic. Şi, după ce am analizat dovezile, aceasta este şi părerea noastră. Însă ce motiv ar fi avut guvernul britanic, pentru a-l omorî pe bătrân? De ce să fi decis că Hess trebuia să moară atunci, când oricum nu ar mai fi avut de trăit decât câţiva ani?

Noi credem că acesta a fost omorât pentru că urma să fie

eliberat. În februarie 1987, *Der Spiegel* scria că Mihail Gorbaciov intenţiona să aprobe eliberarea lui Hess, după ce primise o solicitare din partea preşedintelui vest-german Richard von Weizsäcker. Acesta crease oarece controverse, comparând detenţia lui Hess cu cea a disidentului rus Andrei Saharov şi cu a lui Nelson Mandela, iar câteva luni mai târziu radiourile de la Moscova anunţau că punerea în libertate a lui Hess era tratată cu cea mai mare seriozitate.[65] Mişcarea era perfect logică, pentru că se potrivea cu programul lui Gorbaciov, de a întări relaţiile cu Occidentul şi *glasnost*. Era timpul să facă un gest de bunăvoinţă faţă de Germania – un semn că războiul luase sfârşit şi că tensiunile de după război dintre URSS şi Germania Federală puteau fi date uitării, iar ambele ţări puteau privi în viitor către o prietenie între doi aliaţi economici, nu către o vrajbă între inamici militari.

Aşteptările creşteau: în aprilie, ziarul vest-german *Bild* scria că Hess urma să fie eliberat în ziua în care ar fi împlinit nouăzeci şi trei de ani, pe 26 aprilie 1987.[66] Oare prizonierul ştia că eliberarea sa era iminentă? Este evident că, dacă ar fi ştiut, ar fi fost pentru prima oară în zeci de ani când ar fi avut pentru ce să trăiască, ceea ce ar demola efectiv ideea că s-ar fi sinucis. Melaouhi nu avea nici un dubiu cu privire la acest lucru, susţinând că iminenta eliberare îl făcuse pe bătrân să se teamă pentru viaţa sa: deţinutul nr. 7 afirmase chiar că „englezii o să mă omoare“.[67] În orice caz, potrivit lui le Tissier, in iulie Hess a cerut să vadă o copie a sentinţei care i se dăduse la Nürnberg; era pentru prima dată când făcea acest lucru. A primit o copie în data de 17 iulie, cu o lună înainte de moarte.[68]

Dr. Hugh Thomas susţine că are dovezi că guvernul britanic dăduse un veto în cinci puncte pentru eliberarea decisă de Gorbaciov, vot dus la Moscova la începutul anului 1987 de Sir Christopher Mallaby (secretar adjunct

al guvernului la acel moment).[69] Chiar şi aşa, dacă ruşii ar fi fost hotărâţi să-l elibereze pe Hess, aceştia ar fi făcut-o, cu sau fără votul britanicilor. Pe parcursul „lunii“ următoare, aceştia ar fi putut pur şi simplu să-şi retragă gărzile şi să lase să se înţeleagă că îşi doresc ca Hess să fie eliberat. Iar guvernul britanic, care susţinuse întotdeauna că ar aproba punerea lui în libertate pe motive umanitare, numai dacă intransigenţii sovietici ar înceta să se mai opună deciziei, ar fi fost pus într-o poziţie jenantă.

Este clar că dacă Hess a fost ucis, aceasta s-a întâmplat pentru că autorităţile responsabile nu intenţionau să permită eliberarea sa, probabil pentru că nu doreau ca el să vorbească. Aşadar, de ce se temeau?

Un caz de crimă

Wolf Hess crede că tatăl său a fost asasinat pentru că guvernul britanic nu dorea ca el să facă public conţinutul propunerilor de pace pe care le luase cu el în Scoţia în anul 1941. Dacă acestea ar fi devenit cunoscute, după atâta timp, s-ar fi născut întrebări foarte neliniştitoare, legate de motivele pentru care nu au fost luate în consideraţie – ca să nu mai vorbim despre acceptarea lor – preferându-se expunerea Marii Britanii la încă patru ani teribili de război. În definitiv, existau numeroase familii, de ambele părţi, care au suferit pierderi tragice în anii 1941-1945 şi care ar fi avut grijă ca această chestiune să nu fie dată uitării foarte uşor, putând chiar să dea în judecată statul ori să ceară despăgubiri.

Deşi nu au căzut de acord în ceea ce priveşte identitatea deţinutului, începând din 1987, atât Wolf Hess, cât şi dr. Hugh Thomas au făcut presiuni neîncetate pentru redeschiderea dosarului morţii lui Hess. Thomas a publicat o versiune actualizată a cărţii sale, în care a inclus moartea şi aşa-zisa „sinucidere“, autopsia oficială şi

investigaţia.

Ar fi fost foarte ciudat ca noi să nu-i cerem lui Alexander să afle câte ceva cu privire la adevăratele circumstanţe ale morţii bătrânului. După câteva luni, el ne-a oferit probabil cea mai interesantă informaţie dintre cele pe care ni le prezentase. El a susţinut că Hess fusese într-adevăr asasinat şi că autorii erau trei membri ai elitei SAS[113]. Aceştia se infiltraseră în închisoare îmbrăcaţi în uniforme ale armatei americane şi după încheierea misiunii se întorseseră în Marea Britanie cu un avion Hercules al RAF trimis de la baza RAF din Lyneham, la şaptesprezece minute şi jumătate după ce deţinutul fusese declarat mort. Evident că a fost o operaţiune strict secretă, pentru care se dăduse ordin de la cel mai înalt nivel, şi care se supunea unei politici stricte privind persoanele care trebuiau să ştie despre ea.

Investigaţiile desfăşurate de Hugh Thomas şi Wolf Hess au ajuns la aceeaşi concluzie. Thomas şi ceilalţi cercetători credeau că descoperiseră existenţa unui plan secret legat de moartea lui Hess, numit operaţiunea Royston.[70] Însă Alexander a dezvăluit că, deşi operaţiunea Royston a existat, ea nu avea nimic suspect. Era un plan pentru situaţii de urgenţă al Ministerului de Externe, conform căruia, imediat după ce bătrânul era declarat mort, un avion Hercules urma să plece de la baza RAF din Lyneham pentru a prelua trupul şi a-l duce în Marea Britanie, pentru a fi înmormântat. Exerciţiul Royston fusese elaborat cu mulţi ani înainte pentru a fi pus în practică la moartea lui Hess şi se axa în mod specific pe recuperarea şi înhumarea corpului neînsufleţit, în conformitate cu regulile pentru toţi prizonierii de la Spandau – incinerarea şi împrăştierea cenuşii într-un loc secret. Se pare că responsabilii de dosarul operaţiunii Royston nu cunoşteau acordul semnat cu familia lui Hess, conform căruia trupul urma să fie dat familiei pentru a fi înmormântat de către aceasta. Aşadar,

113 Special Air Service (SAS) – Divizia Aeriană Specială (n.red.)

Royson nu pare a avea nici o legătură cu asasinarea lui Rudolf Hess, cu excepţia faptului că s-ar fi putut presupune că metoda de asasinare fusese aleasă pe baza regulii că se va face o autopsie controlată, urmată imediat de incinerare, precum şi că SAS se folosise de zbor pentru a pleca rapid din Berlin.

Două surse din cadrul serviciilor de informaţii ale SUA (una care a lucrat în CIA, cealaltă în Serviciul de Informaţii Navale) ne-au mărturisit convingerea lor că britanicii s-ar fi aflat în spatele morţii lui Hess şi susţin că unii dintre militarii americani au fost foarte furioşi că acest lucru s-a petrecut în perioada în care ei erau de serviciu la închisoare.

De asemenea, Alexander ne-a recomandat, în secret, să găsim „telegramele Sandman[114]" – despre care nu cunoaştem foarte multe – şi, deşi nu am reuşit să facem acest lucru, ne dăm seama acum că, în definitiv, indiciile nu ar fi atât de greu de descoperit. În trecut, oamenii credeau că Sandman este un personaj aducător de somn: el să fi fost cel care i-a adus ultimul somn lui Rudolf Hess?

Într-un documentar realizat pentru televiziunea olandeză, Rhodri Morgan a afirmat că primise informaţii de la locotenent-colonelul Geoffrey Osborne – fost ataşat al Ambasadei Marii Britanii la Bonn – conform cărora Hess fusese „lichidat de englezi". Această dezvăluire extraordinară îi fusese făcută în 1988, în timp ce atât el, cât şi Geoffrey Osborne se aflau într-un grup de parlamentari care mergeau cu avionul la o conferinţă la Bonn. Morgan şi ceilalţi au participat la o recepţie la care erau prezenţi preşedintele von Weizsäcker şi Lynda Chalker, al doilea om din Ministerul de Externe. Pe când se afla acolo, Morgan a fost abordat de un diplomat britanic, care a adus vorba despre interesul lui pentru

114 Omul nisipului (în limba engleză, în original), personaj mitic din folclor, care aduce vise plăcute, presărând nisip magic pe ochii copiilor în timp ce dorm. (n.tr.)

afacerea Hess, devenind „destul de agresiv“. Poate că acest incident avea legătură cu faptul că în drumul de întoarcere spre Londra, Osborne i-a spus lui Morgan că a greşit când a afirmat că Hess fusese asasinat de britanici, pentru că între timp vorbise cu oameni din Ministerul de Externe din Bonn, care îl asiguraseră că nu fusese deloc vorba despre aşa ceva.[71]

Morgan încercase să mai adreseze câteva interpelări în Camera Comunelor – atât verbale, cât şi în scris – legate de subiect, însă fie au fost blocate, fie evitate. Aparent, motivul pentru care întrebările lui Morgan au fost blocate a fost că parlamentarii nu au voie să pună întrebări legate de subiecte care implică serviciile de securitate. Însă Morgan nu întrebase decât despre moartea lui Rudolf Hess, care, oficial, nu avea nici un fel de legătură cu serviciile de securitate.

Reacţii

Ar trebui să precizăm că, în ciuda celor afirmate de detractorii săi, dr. Hugh Thomas nu este un disident antimonarhist. Poate că îşi exprimă opiniile cu mai multă deschidere şi nu este dispus să îşi compromită principiile, însă întotdeauna a menţinut o relaţie apropiată cu serviciile de securitate, datorită rolului pe care îl jucase anterior în Irlanda de Nord.

Dezvăluirile referitoare la Rudolf Hess sunt arareori fără probleme pentru cei care le fac. După reeditarea şi actualizarea cărţii lui Thomas din 1988, au existat încercări concertate de a-l discredita pe el şi teoriile sale. Deşi existau indicii că Thomas se afla sub supraveghere după prima ediţie a cărţii, campania împotriva lui s-a intensificat după publicarea variantei revizuite, în care apăreau informaţii în legătură cu moartea lui Hess.

În 1988, aflat în Amsterdam, Thomas şi-a dat seama că,

pentru întâlnirea cu editorul său german, avea nevoie de anumite documente din dosarele de acasă, aşa că i-a telefonat soţiei sale, rugând-o să i le transmită de urgenţă. Ea s-a ocupat imediat de trimiterea lor cu trenul, prin serviciul de curierat Red Star, de la Cardiff la Slough, de unde urmau să fie ridicate de un curier. Pachetul nu a ajuns niciodată, lucru destul de grav, dar situaţia a devenit cu adevărat îngrijorătoare când ancheta a arătat că, dintre toate coletele de la Red Star, numai acesta fusese furat din tren. Thomas crede că apelurile sale telefonice fuseseră interceptate, iar cei care furaseră documentele ştiau că ele urmau să fie trimise cu acel tren.[72]

În timp ce se petreceau aceste lucruri, mass media critica şi ea teoriile lui Thomas. Pe 17 ianuarie 1990, s-a difuzat un documentar al BBC, numit *Timewatch*. Inspirată iniţial de descoperirea dosarului medical al lui Hess din München făcută de cercetătorul Roy McHardy de la BBC Scoţia, emisiunea îşi propunea să analizeze câteva neclarităţi din afacerea Hess, fără a ajunge în mod necesar la vreo concluzie. Însă, în timpul realizării emisiunii, aceasta s-a îndepărtat de la obiectivul iniţial, transformându-se într-o demitizare ostilă a teoriei lui Thomas.

În momentul în care prezentatorul emisiunii, istoricul Christopher Andrew, profesor la Cambridge, şi echipa BBC l-au intervievat pe Thomas acasă la el, în Cardiff, ei i-au prezentat în faţa camerelor – pentru prima dată – o copie a traducerii şi originalul dosarului medical de la München, pentru a-i putea filma reacţia. Thomas susţine că traducerea pe care o primise era incorectă. În ea se afirma că rana provocată de ieşirea glonţului se afla la nivelul celei de-a patra vertebre lombare, în timp ce traducerea corectă ar fi fost a patra vertebră dorsală (sau toracică), aflată mult mai sus. Importanţa acestui aspect vine din faptul că Thomas are o fotografie cu această a doua zonă, făcută în timpul celei de a doua autopsii, în care se vede, conform propriilor sale cuvinte, că „nu există nici urmă“ de

cicatrice. Aşa-zisele dovezi care ar arăta cicatricea într-un alt loc ar fi slăbit credibilitatea teoriei lui Thomas. Dar el ştia destul de bine limba germană, astfel încât să poată sesiza eroarea, lucru pe care l-a şi făcut în timp ce era filmat, dar secvenţa respectivă nu a fost difuzată.[73]

La scurt timp după emisiunea *Timewatch*, s-a petrecut un episod ciudat şi deranjant. Având în vedere că se referea la acuzaţii privind falsificarea scrisorilor, el a fost mediatizat pe larg, în presa britanică, ceea ce a dus la solicitarea unei investigaţii a poliţiei.[74]

Pe 1 februarie 1990, cinci copii ale unei scrisori despre care se crede că ar fi fost scrisă de profesorul Andrew au fost trimise de la Cambridge către Hugh Thomas, Rhodri Morgan şi trei jurnalişti interesaţi de afacerea Hess. Aparent, scrisoarea era scrisă de mâna lui Andrew. De asemenea, pentru ele se folosise hârtia de scrisori a colegiului său şi, lucru destul de ciudat, la momentul respectiv existau două versiuni în circulaţie. Cea primită de Thomas era o fotocopie a unei scrisori scrise de Andrew în care se discuta despre traducerea greşită a dosarului de la München, pentru a-l face mai puţin favorabil versiunii lui Thomas. Cel care îi trimisese scrisoarea lui Thomas scrisese în colţul din stânga sus: „Originalul trimis lui Rhodri Morgan, membru al parlamentului.“ Însă aceasta nu este scrisoarea pe care au primit-o Morgan şi ceilalţi trei. Mai mult, atunci când Rhodri Morgan a făcut investigaţii la serviciul poştal, a descoperit că toate cele patru copii ale acestei versiuni (spre deosebire de prima) trecuseră prin departamentul de sortare din Mount Pleasant, Londra, şi că acolo fuseseră resigilate, reştampilate şi redate sistemului de corespondenţă prin poştă. Având în vedere că acuzaţia de violare a corespondenţei adusă serviciului de poştă este o ofensă gravă, Morgan a solicitat poliţiei să investigheze cazul. Poliţia nu a putut face acest lucru, deoarece acţionează numai dacă o astfel de plângere este făcută de expeditorii

scrisorii, iar cum aceştia erau anonimi, a susţinut că nu poate face nimic.

Ce se petrecea, de fapt? Ambele versiuni par false şi Andrew neagă categoric nu numai că le-ar fi scris pe vreuna dintre ele, ci şi că ar avea vreo legătură cu serviciile de informaţii (aşa cum se sugerează în scrisoare). El crede că cineva a reuşit să pună mâna pe corespondenţa sa privată referitoare la cercetările efectuate în cazul Hess, folosindu-se apoi de metoda taie-şi-lipeşte pentru a inventa o scrisoare, astfel încât să pară că el ar fi spus lucruri pe care nu le-a afirmat de fapt niciodată. Dar cine este oare acest hoţ de corespondenţă deosebit de inventiv? Faptul că a avut acces la corespondenţa privată a lui Andrew şi că a putut trece de sistemele de securitate de la departamentul de sortare Mount Pleasant, pentru a intercepta scrisorile, sugerează că era vorba mult mai mult decât de o simplă glumă. O astfel de acţiune s-ar fi putut desfăşura numai cu mandat semnat de ministrul de interne – pe atunci Michael Howard – care este emis numai în cazul unei chestiuni care ameninţă siguranţa naţională. Să fi emis ministrul de interne un astfel de mandat, şi dacă da, la solicitarea cui? Întreaga abordare pare a fi profesionistă, un exerciţiu tipic al serviciilor de informaţii, desfăşurat cu scopul de a spori confuzia.

Dinamită

În timpul conversaţiilor cu Alexander în legătură cu moartea deţinutul nr. 7, acesta a adus în discuţie numele lui Ian Gow, parlamentar conservator şi secretar personal al lui Margaret Thatcher la momentul morţii lui Hess. Alexander a susţinut că Gow îi spusese lui Hugh Thomas că, în schimbul retragerii acuzaţiilor acestuia din urmă cu privire la asasinarea lui Hess, guvernul ar fi gata să recunoască faptul că existau dubii privind identitatea

deţinutului. Acest lucru ni s-a confirmat. Într-un documentar de televiziune realizat de o companie olandeză în anul 1998, Thomas a afirmat că, în 1990, cu câteva luni înainte ca Margaret Thatcher să îşi încheie mandatul de prim-ministru, a fost abordat de un grup de parlamentari de dreapta, care îl reprezentau pe Ian Gow.[75] Aceştia i-au spus că înainte de înlocuirea premierului, Gow dorea „să scape de scheletele din dulap“. Thomas a intrat cu acest grup într-un dialog care a durat câteva luni, însă – de teama unei înşelătorii –, el s-a protejat, dezvăluind câtorva jurnalişti şi istorici ce se întâmplă. Parlamentarii i-au spus că sunt gata să recunoască existenţa unor dubii cu privire la identitatea prizonierului din Spandau, însă numai cu condiţia ca el să renunţe la acuzaţia de crimă. Ei au mai afirmat şi că guvernul britanic fusese preocupat multă vreme de problema identităţii, dar îngrijorarea se mai domolise odată cu acceptarea de către familia lui Hess a faptului că bătrânul era cu adevărat Rudolf Hess. (După câte se pare, acest lucru se întâmplase prin 1969, când deţinutul s-a întâlnit prima dată cu Ilse şi Wolf.) Când Thomas a refuzat să încheie o înţelegere cu ei, negocierile au luat sfârşit. Câteva luni mai târziu, Ian Gow a fost ucis de o bombă instalată în maşina sa, iar acţiunea a fost pusă pe seama IRA sau INLA. Moartea sa este un subiect rămas neelucidat până în momentul actual.

Episodul relatat de Thomas este important. El nu numai că întăreşte ceea ce ne-a spus Alexander, ci ridică mai multe semne de întrebare deosebit de importante. Dacă relatarea este corectă, de ce să fi dorit Gow să scape tocmai de acest „schelet“? Acest lucru sugerează că ar fi putut fi, într-o anumită măsură, implicat în plănuirea sau muşamalizarea crimei: şi dacă ar fi reuşit să ajungă premier ori să primească un fotoliu în guvern, ultimul lucru pe care şi l-ar fi dorit ar fi fost ca informaţia respectivă să fie făcută publică.

Dovezile încep să apară

Mai multe dovezi care par să susţină teoria asasinării vin din declaraţia pe proprie răspundere susţinută în faţa unor notari din Pretoria, Africa de Sud, de către un avocat, Hans H. Hain care a lucrat pentru serviciul naţional de informaţii sud-african. În declaraţie, el afirmă că primise detalii despre uciderea lui Hess la o zi după ce aceasta avusese loc, de la un contact din cadrul Mossad (serviciul de informaţii israelian). Declaraţia, datată 22 februarie 1988, cuprinde următoarele afirmaţii:

> Ministrul Reich-ului Rudolf Hess a fost asasinat la îndemnul ministrului de interne britanic. Asasinatul a fost comis de doi membri ai serviciului britanic SAS (Regimentul 22, SAS Depot Bradbury Lines, Hereford, Anglia). SAS este subordonat ca unitate militară Ministerului de Interne[115] britanic (nu Ministerului Apărării). Planificarea şi gestionarea misiunii privind asasinarea au fost realizate de către MI5 (responsabilă de obicei cu siguranţa
> „internă" a Marii Britanii; serviciile secrete şi acţiunile militare din exteriorul Marii Britanii sunt de competenţa MI6). Acţiunea serviciilor secrete a fost plănuită atât de repede, încât nu i s-a dat nici măcar un nume de cod, lucru absolut neobişnuit.
> Serviciile de informaţii americane, franceze şi israeliene au fost puse la curent cu această misiune. KGB şi GRU (serviciul de informaţii militare sovietic) şi serviciile germane nu au fost informate.
> Asasinarea lui Rudolf Hess devenise necesară deoarece guvernul URSS intenţiona să elibereze prizonierul în iulie 1987 (fapt ce avea legătură cu vizita preşedintelui federal Weizsäcker la Moscova), însă preşedintele a negociat o prelungire a datei până la următoarea perioadă în care sovieticii ar fi asigurat garda închisorii, noiembrie 1987.
> Cei doi membri SAS se aflaseră în închisoarea Spandau din noaptea de sâmbătă spre duminică (15-16 august 1987). Serviciul secret al SUA a colaborat la înfăptuirea crimei de luni (17 august 1987).
> În timpul plimbării de după-amiază a prizonierului prin grădina închisorii, cei doi îl aşteptaseră pe acesta în cabana de vară

115 Home Office (n.red.)

aflată în grădina închisorii, după care încercaseră să-l stranguleze cu un cablu lung de cca 1,50 m, intenţionând apoi să însceneze o sinucidere prin „spânzurare“. Însă deoarece ministrul Reich-ului Rudolf Hess a opus rezistenţă şi a şi strigat după ajutor şi cel puţin un soldat SUA din detaşamentul de gardă şi-a dat seama ce se întâmplă, misiunea a fost întreruptă şi a fost chemată o ambulanţă de la Spitalul Militar Britanic. Rudolf Hess a fost dus cu ambulanţa la Spitalul Militar Britanic, iar cei doi asasini au părăsit închisoarea Spandau în acelaşi vehicul, ducându-şi la îndeplinire misiunea în timpul călătoriei spre spital.

Informaţiile de mai sus mi-au fost oferite oral şi cu caracter personal, de către un ofiţer al serviciului israelian, marţi, 18 august 1987, în jurul orei 8.00 a.m., ora Africii de Sud. Pe acest angajat al serviciului israelian îl cunosc oficial şi personal de patru ani. Sunt absolut convins că este sincer şi onest şi nu am nici o îndoială de orice natură privind adevărul lucrurilor pe care mi le-a spus. Nu am, de asemenea, nici o îndoială cu privire la caracterul pur privat al conversaţiei pe care a avut-o cu mine.[76]

Ar trebui să precizăm totuşi că SAS nu intră sub autoritatea Ministerului de Interne, aşa cum se afirmă în declaraţie. Cu toate acestea, unele unităţi speciale, folosite în acţiuni antiteroriste, sunt subordonate acestuia şi se ştie că anumite unităţi ale SAS sunt plasate temporar sub directa autoritate a Ministerului de Interne. De asemenea, pare a exista o contradicţie faţă de declaraţia lui Melaouhi, în care el afirmă că s-ar fi aflat în ambulanţă, în timp ce aici se declară că asasinii l-au însoţit pe Hess la spital şi că şi-au dus sarcina la îndeplinire în ambulanţă. Nu pare însă a fi o discrepanţă atât de mare pe cât ar părea: indiferent ce s-a întâmplat înainte, este sigur că Hess nu a fost declarat mort decât atunci când a ajuns la spital.

Dacă scenariul prezentat de Mossad lui Hain este corect, el contribuie la demonstrarea ipotezei crimei, pe care o împărtăşim cu foarte multe persoane, printre care Hugh Thomas, Wolf Hess şi fostul cancelar german Helmut Kohl, care se spune că şi-ar fi exprimat în particular convingerea că Hess a fost asasinat, probabil la ordinul guvernului britanic. Declaraţia conform căreia tentativa fusese

întreruptă de un membru al personalului intern (evident, Jordan) vine în sprijinul presupunerii că acesta a generat lupta ale cărei semne au fost observate de Melaouhi.

Pe lângă această declaraţie, Hain a afirmat oficial că investigaţiile ulterioare au scos la iveală felul în care crima fusese plănuită la cel mai înalt nivel şi că în această conspiraţie fuseseră iniţiate cel mai mic număr de persoane posibil. Toate ordinele se dăduseră prin viu grai, astfel încât să nu existe nici un fel de dovadă scrisă, care ar fi putut să îi incrimineze (cu excepţia poate a misterioaselor „telegrame Sandman.“) Lui Hain i s-a spus că „biletul de adio“ era un fals, realizat într-un „laborator din Londra“.[77]

Toate dovezile conduc către omucidere, care este posibil să fi fost comandată la cel mai înalt nivel de către guvernul britanic din acea vreme şi pusă în aplicare de serviciile de securitate, posibil SAS. Deşi o mare parte dintre dovezi provin din surse confidenţiale şi – inevitabil – de la contacte secrete, ele constituie, cel puţin la prima vedere, o bază pentru redeschiderea anchetei cu privire la moartea deţinutului.

În prezent, familia lui Hess intenţionează să dea în judecată guvernul britanic, solicitându-i să redeschidă ancheta în cazul morţii lui Hess, aşa cum propunea detectivul Howard Jones, şi să reînregistreze decesul lui Hess. Cel puţin atunci fostul locţiitor al führer-ului va fi oficial mort.

Aceasta este ceea ce am putut reconstitui cu privire la povestea lui Rudolf Hess, cu toate dedesubturile sale, o poveste cu acuzaţii şi contraacuzaţii senzaţionale, precum şi cu vaste implicaţii istorice. Din 1941 şi până astăzi, versiunea oficială este înţesată de atât de multe contradicţii, anomalii şi omisiuni, încât bănuielile cu privire la o muşamalizare sunt inevitabile. Ele au fost alimentate de o secretomanie oficială excesivă, care continuă chiar şi astăzi. Dosarele sunt încă secrete. Deşi

unele informaţii au ieşit la iveală încetul cu încetul, de-a lungul anilor, majoritatea dosarelor foarte importante de la Ministerul de Externe, legate de sosirea şi arestarea adjunctului führer-ului sunt secrete până în anul 2017, făcând obiectul unei legi speciale, pe o perioadă de şaptezeci şi cinci de ani. Însă, la presiunea unor membri ai parlamentului, în special a lui Rhodri Morgan, în anul 1992 guvernul a acceptat să dea publicităţii o mare parte dintre ele. (În momentul în care prim-ministrului din acea vreme, John Major, i s-a sugerat că nepublicarea dosarelor nu făcea altceva decât să alimenteze suspiciunile, el a răspuns cu scepticism:

„Dacă a existat o muşamalizare, aceste aspecte mi-au fost ascunse chiar şi mie.“)[78] În momentul în care documentele au fost desecretizate, cercetători precum Peter Padfield şi-au exprimat uimirea că ele fuseseră închise atât de multă vreme: nu conţineau nimic nou şi cu siguranţă nimic acuzator. Într-adevăr, multe documente erau copii ale altora care fuseseră deja publicate. Însă unele dosare sunt încă secrete. Ministrul de externe Douglas Hurd a afirmat în Camera Comunelor că un dosar cel puţin este încă secret, deoarece conţine „anumite înregistrări care ar fi putut reprezenta un risc pentru siguranţa naţională“.[79] Cum ar fi putut oare ameninţa un dosar vechi de cincizeci de ani societatea britanică a secolului al XXI-lea? (Trebuie să amintim că dosarele desecretizate sunt cele referitoare la perioada războiului. Dosarele privind anii petrecuţi la Spandau fac obiectul regulii normale de treizeci de ani, ceea ce înseamnă că nici o informaţie referitoare la moartea deţinutului nr. 7 nu va fi desecretizată înainte de anul 2017.)

Având în vedere că în 1987 nu exista o lege britanică a libertăţii informaţiei, cum putem şti ce dosare există? Şi fără această informaţie, cum putem fi siguri că toate informaţiile au fost desecretizate? De exemplu, în ianuarie 1999 MI5 a deschis dosarele Hess pe care le deţinea, lucru

surprinzător pentru cercetători, care nu ştiau de existenţa lor. De asemenea, mai există o problemă legată de dosarele Ministerului de Externe (care cuprind şi materialul de la MI6), referitoare la faptul că acestea au fost aproape sigur „cosmetizate“. Unii istorici sunt de părere că acest lucru s-a întâmplat în cazul dosarelor desecretizate, după cum reiese chiar din dosare: documentele listate în indice lipsesc (cum ar fi rapoartele întocmite de sergenţii McBride şi Morris cu privire la rolul acestora în evenimentele din 10 mai 1941); de asemenea, sunt numere lipsă din succesiunea numerotării documentelor, în mai multe dosare. În mod surprinzător, se ştie că Sir Maurice Oldfield, şeful MI6 în perioada 1973-1978, a sustras unul dintre dosarele lui Hess şi l-a înmânat unui istoric, pentru a preveni „cosmetizarea“ acestuia.[80]

Aflat în prezent în siguranţă în Olanda, se spune că dosarul ar conţine stenograma completă (neredactată) a întâlnirii pe care Hess a avut-o cu lordul Simon.

Chiar şi informaţiile disponibile public au fost, aşa cum am văzut de atâtea ori, deformate şi contrafăcute fără nici un fel de scrupule. La fiecare etapă a acestei poveşti, istoria a fost rescrisă cu sânge rece şi în mod deliberat, pentru a crea un mit care ar fi urmat să distragă atenţia de la adevăratele fapte ale unuia dintre cele mai înalte eşaloane ale cercurilor conducătoare britanice, de la activităţile Aliaţilor şi de la cursul celui de-Al Doilea Război Mondial. Însă acum, când secolul al XX-lea s-a sfârşit, este timpul să înfruntăm adevărul.

Note

[1] Această constrângere a fost eliminată ulterior, iar deţinuții au creat o mică grădină de flori.
[2] Speer, *Spandau*, p. 255
[3] *Ibid.*, pp. 305-306

[4] *Ibid.*, p. 331
[5] *Ibid.*
[6] *Ibid.*, pp. 356-357
[7] Wolf Rüdiger Hess, pp. 300-302
[8] Hugh Thomas, intervievat pentru documentarul televiziunii olandeze *De Duppelganger van Spandau* (Quercus, 1989, scris de Hans von Kampen şi produs de Karel H. Hille); Wolf Rüdiger Hess, conversaţie la München, decembrie 1999
[9] Wolf Rüdiger Hess, pp. 304-305
[10] *Ibid.*, p. 276
[11] PRO, Fo 1023/14: „Regulamentele închisorii forţelor aliate de la Spandau, Berlin-Spandau, Germania“, 20 martie 1952
[12] Wolf Rüdiger Hess, pp. 292-293
[13] *Ibid.*, pp. 313-314
[14] Bateman, p. 21
[15] Speer, *Spandau*, pp. 448-449
[16] Citat în Wolf Rüdiger Hess, pp. 298-299
[17] *The Times*, 2 august 1986
[18] Wolf Rüdiger Hess, pp. 326-327
[19] *Ibid.*, p. 281
[20] *Ibid.*, pp. 282-283
[21] *Ibid.*, p. 286
[22] Hugh Thomas, *Hess*: *A Tale of Two Murders*, pp. 172-173
[23] Bird, pp. 2-3
[24] Wolf Rüdiger Hess, pp. 322-324
[25] Le Tissier, p. 44
[26] Wolf Rüdiger Hess, pp. 315-319
[27] *Ibid.* p. 319
[28] *Daily Telegraph*, 19 august 1987
[29] Schwarzwäller, pp. 1-2
[30] Bateman, p. 23
[31] Ilse Hess a făcut o solicitare oficială în data de 10 mai 1982. Acordul dintre cele patru puteri şi Wolf Rüdiger

Hess a fost semnat în 4 octombrie 1982 (informaţii puse la dispoziţie de Wolf Hess).

[32] Interviu cu Wolf şi Andrea Hess, München, noiembrie 1999

[33] Melaouhi a dat două declaraţii pe proprie răspundere, în 10 ianuarie 1989 şi în 1 decembrie 1989, ambele la Berlin. Îi mulţumim lui Wolf Rüdiger Hess pentru că ne-a pus la dispoziţie copii ale acestora.

[34] Hugh Thomas, *Hess*: *A Tale of Two Murders*, p. 172

[35] Din declaraţiile lui Melaouhi şi conversaţiile cu Wolf Rüdiger Hess, München şi Bavaria, noiembrie 1999

[36] Le Tissier, p. 72

[37] *Ibid*.

[38] *Ibid*., pp. 72-75

[39] *Ibid*., p. 102

[40] *Ibid*., p. 103

[41] *Ibid*. p. 102

[42] Hugh Thomas, *Hess*: *A Tale of Two Murders*, p. 182. O copie a raportului autopsiei ne-a fost pusă la dispoziţie de Wolf Rüdiger Hess şi se află în posesia noastră.

[43] *Ibid*., p. 183

[44] Prof. Wolfgag Spann, interviu pentru emisiunea *Newsnight* de la BBC, 28 februarie 1989

[45] Le Tissier, p. 108: Knight şi-a exprimat părerea în programul *Timewatch* al BBC, „Hess: Vârful unei conspiraţii“, produs de Roy Davies, regizat de Paul Ashton şi difuzat în 17 ianuarie 1990

[46] Raportul autopsiei efectuate de Spann şi Eisenmenger, 21 august 1987 (copie pusă la dispoziţie de Wolf Rüdiger Hess)

[47] Copie a originalului şi traducere puse la dispoziţie de Wolf Rüdiger Hess. Iată varianta în limba germană:

Bitte an die Direktoren dies heimzuschicken. *Gesrieben ein paar Minuten vor meinem Tode*. *Ich danke Euch allen, meine Lieben, für alles was Ihr mir Lieben angetan Freiburg sagt, es hat mir maiβlos Leid getan, daβ ich so*

tun mußte seid dem Nürnberger Prozeß als kenne sie nicht. Es blieb mir nichts anderes übrig, sonst wären alle Versuche unmöglich gewesen in die Freiheit zukommen Ich hatte mich so darauf gefreut sie wiederzusehen, ich bekam ja Bilder von ihr wie von Euch allen.

Euer Großer

[48] Conversaţii cu Wolf Rüdiger Hess, München şi Hinderang, noiembrie 1999

[49] Hugh Thomas, *Hess*: *A Tale of Two Murders*, p. 184

[50] Le Tissier, p. 76

[51] *Ibid.*, pp. 77-78

[52] Conversaţii cu Wolf Rüdiger Hess, München şi Hinderang, noiembrie 1999

[53] Hugh Thomas, *Hess*: *A Tale of Two Murders*, p. 180

[54] Le Tissier, p. 90

[55] *Guardian*, 12 august 1989

[56] Scrisoarea lui D. Keefe, de la Departamentul pentru Europa de Vest al

Ministerului de Externe, către Wolf Hess, 11 februarie 1991

[57] Rhodri Morgan, intervievat pentru documentarul olandez de televiziune *Rudolf Hess*: *The Appalling Truth*, 1998, produs de Karel H. Hille (nedifuzat încă)

[58] Hansard on-line (dezbaterile zilnice din Camera Comunelor), www. publications.parliament.uk: vol. 159, col. 670

[59] Întrebările lui Morgan au fost adresate în 9 noiembrie 1989 şi 9 iunie 1992. Răspunsul la ambele întrebări a fost acelaşi, cuvânt cu cuvânt. (*Ibid.*, vol. 159, coloana 711 şi vol. 209, coloana 75.)

[60] Scrisoarea comisarului de poliţie Jones către Alfred Smith, 21 aprilie 1993

[61] Minuta întâlnirii speciale a medicilor din închisoarea forţelor aliate de la Spandau, desfăşurată în 17 august 1987 (minuta datată 24 august 1987).

[62] Copie pusă la dispoziţie de Wolf Rüdiger Hess

[63] Scrisoare a lui Anthony Inglese către Wolf Rüdiger Hess, 10 decembrie 1986
[64] Hansard on-line (dezbaterile zilnice din Camera Comunelor), www. publications.parliament.uk: vol. 289, coloana 348
[65] Padfield, *Hess*, p. 328
[66] *Bild*, 21 aprilie 1987
[67] Abdallah Melaouhi, interviu pentru emisiunea *Newsnight* de la BBC, 18 februarie 1989
[68] Le Tissier, p. 71
[69] Hugh Thomas, intervievat pentru documentarul *Rudolf Hess*: *The Appalling Truth*
[70] Hugh Thomas, citat în Gray
[71] Rhodri Morgan, intervievat pentru documentarul *Rudolf Hess*: *The Appalling Truth*
[72] Hart-Davis, „The Curious Case of the Reappearing Scar“
[73] Conversaţie telefonică cu Hugh Thomas, 3 septembrie 1999
[74] *The Times*, 17 februarie 1990
[75] Hugh Thomas, intervievat pentru documentarul *Rudolf Hess*: *The Appalling Truth*
[76] Hugh H. Hain, declaraţie sub jurământ în faţa judecătorului de pace în Pretoria, 22 februarie 1988 (copie la dosar)
[77] Corespondenţă variată între Hain şi Wolf Rüdiger Hess (la dosar)
[78] Hansard on-line (dezbaterile zilnice ale Camerei Comunelor), www. publications.parliament.uk: vol. 208, coloana 944
[79] *Ibid.*, vol. 208, coloana 823
[80] Kelsey

CAPITOLUL ŞAISPREZECE
Alternativa Hess

Dovezile arată cât se poate de clar că acţiunea lui Hess a reprezentat actul final al unei perioade de negociere şi nu începutul acesteia – un ultim gest de bunăvoinţă prin care demonstra că se ţine de cuvânt. Indiferent de condiţiile pe care el le prezenta, acestea par a fi fost în mare parte acceptabile pentru grupul pro-pace, deşi, având în vedere că detaliile referitoare la ele nu au fost niciodată făcute publice, problema acceptabilităţii condiţiilor de pace va rămâne una deschisă. Chiar şi după ce planul a dat greş şi condiţiile ajunseseră în mâna lui Churchill, prim-ministrul a avut ocazia de a le prezenta cabinetului său ori parlamentului (în sesiune secretă), însă a ales să prelungească aşteptarea germanilor pentru o înţelegere de pace, până mult după intrarea americanilor în război.

Se pare că dacă Hess nu s-ar fi abătut puţin de la destinaţia iniţială şi nu ar fi fost luat prizonier de către garda civilă, el ar fi reuşit să finalizeze negocierile. În aceste condiţii, viaţa tuturor ar fi fost foarte diferită: în locul acestui subiect, cartea de faţă ar fi fost poate dedicată conspiraţiei care îl înlăturase pe Winston Churchill, înlocuindu-l cu Sir Samuel Hoare, şi armistiţiului neaşteptat dintre Marea Britanie şi Germania din mai 1941.

Deşi acest joc al presupunerilor este de obicei doar unul teoretic, el reprezintă o provocare în cazul istoriei lui Rudolf Hess. Ce s-ar fi întâmplat dacă misiunea sa ar fi avut succes? Ce ar fi fost dacă războiul s-ar fi terminat în mai 1941, cel puţin din punctul de vedere al Marii Britanii? Cel mai probabil, Germania ar fi intrat în război cu URSS, fără a mai fi nevoită să-şi păzească spatele. Dar oare germanii ar mai fi câştigat războiul din est sau, aşa cum îl

sfătuia Menzies pe Churchill – lucru susţinut încă de anumiţi istorici –, ambele ţări nu ar fi reuşit altceva decât să se epuizeze, anulându-şi astfel statutul de putere faţă de restul Europei? Deşi, cu siguranţă, această discuţie va continua la nesfârşit, este probabil că rezultatul final ar fi fost fie o victorie germană, fie un eventual armistiţiu cu estul Ucrainei, aflat sub ocupaţie germană. În oricare dintre cele două cazuri, dominaţia sovietică asupra Europei de Est – şi prin urmare Cortina de Fier şi Războiul Rece – nu ar mai fi apărut niciodată, decât cu preţul unei Germanii supravieţuitoare şi prospere.

Fără îndoială, sosirea lui Hess în Marea Britanie a avut un efect profund asupra istoriei, deşi departe de cel dorit. Într-adevăr, trebuie spus că, în ceea ce priveşte obiectivele sale personale, ar fi fost mult mai bine dacă ar fi rămas acasă. Am văzut deja cum s-a folosit Churchill de sosirea lui pentru a se asigura că Germania lansează ofensiva împotriva Uniunii Sovietice, fapt care a determinat Marea Britanie să încheie o alianţă cu Stalin. Exact opusul a ceea ce dorea să obţină Hess. Churchill s-a mai folosit de sosirea lui Hess şi pentru a întări legăturile Marii Britanii cu SUA – din nou, un lucru diametral opus faţă de rezultatul pe care şi-l imaginase Hess: el dorise să avertizeze în legătură cu planurile pe care le avea administraţia Roosevelt în privinţa Imperiului Britanic.

Până acum, am luat în consideraţie numai efectul pe care l-a avut prezenţa lui Hess în Marea Britanie asupra unor evenimente ulterioare, fără să analizăm ce s-a întâmplat în Germania din cauza absenţei sale, un lucru despre care credem că este la fel de important.

Nu există nici un dubiu că Hess a exercitat o influenţă unică asupra lui Hitler. Comentatorii de după război au ajuns la o concluzie foarte diferită, însă cei care au trăit în acele vremuri, inclusiv Konrad Heiden, James Murphy şi, bineînţeles, Karl Haushofer (care era cel mai în măsură să ştie acest lucru), sunt cu toţii de acord că influenţa a

existat. La câteva luni după zborul lui Hess, antinazistul Konrad Heiden scria într-un articol:

> Odată cu Rudolf Hess, a dispărut din Germania şi jumătatea mai bună a lui Adolf Hitler. Cei doi deveniseră uniţi din punct de vedere intelectual într-o măsură atât de mare, care nu este posibilă decât în cazul unor personalităţi anormale. Într-adevăr, deveniseră într-un anume fel o singură personalitate, compusă din doi oameni. Dacă Göring ar fi fost cel care ar fi efectuat acel zbor, s-ar fi spus „Al Treilea Reich s-a spulberat!“ Însă zborul lui Hess a însemnat spulberarea lui Hitler însuşi.[1]

Un prim exemplu al efectului pe care plecarea lui Hess a avut-o asupra lui Hitler a fost ceea ce s-a întâmplat în lunile imediat următoare operaţiunii Barbarossa. În iunie 1941, în primul val al operaţiunii, trupele germane au invadat Ucraina. O mare parte din populaţia Ucrainei – care era împotriva lui Stalin din cauza politicii de înfometare forţată – i-a primit pe nazişti ca pe nişte salvatori. În scene care prefigurau eliberarea Parisului înfăptuită de trupele aliate trei ani mai târziu, mulţimile ovaţionau în masă, întâmpinând cu bucurie tancurile germane şi aruncându-le flori eroilor cuceritori.[2]

Odată ocupată Ucraina, Hitler trebuia să decidă cum va fi condus acest nou teritoriu. Generalul-locotenent SS Erich Koch, numit comisar al Reich-ului în Ucraina în octombrie 1941, credea că Germania ar trebui să conducă direct şi că politicile rasiale trebuiau aplicate populaţiei slave. Acest lucru însemna că slavii deveneau *Untermenschen* (suboameni) şi, afirma Koch, trebuiau trataţi în consecinţă. După preluarea puterii, prima sa acţiune a fost aceea de a închide toate şcolile – în definitiv, în mentalitatea pervertită a naziştilor, educaţia unor persoane subumane nu era altceva decât pierdere de vreme. Populaţia nu a mai avut nici un dubiu cu privire la modul în care va fi tratată după ce Koch a ţinut un discurs în care afirma: „Suntem o rasă conducătoare şi ar trebui să ne amintim că până şi cel mai de jos muncitor german este, din punct de vedere rasial, dar şi biologic, de o mie de ori mai valoros decât

populaţia de aici.“[3]

Această atitudine terifiantă avea adversari chiar şi în Germania nazistă. Ca o ironie, unul dintre cei mai zgomotoşi era Alfred Rosenberg, omul ale cărui idei rasiste au stat la baza întregii doctrine naziste. Numit în iulie 1941 ministru pentru teritoriile estice ocupate, Rosenberg a devenit administrator al Ucrainei când aceasta a fost invadată. El dorea să transforme regiunile ocupate în state semiautonome, care să se administreze singure, dar care să fie subordonate Germaniei în chestiuni legate de politica externă şi de apărare (la fel ca regiunea Vichy din Franţa). Ucraina urma să devină unul dintre statele „tampon“ între Germania şi Uniunea Sovietică – conceptul iniţial de *Lebensraum* al lui Karl Haushofer. Statele slave nu ar fi fost astfel complet subjugate, ci ar fi devenit regiuni semiindependente, ale căror populaţii ar fi plătit impozite fiscului german şi ar fi furnizat economiei germane materii prime şi produse agricole valoroase, precum şi forţă de muncă ieftină, dar nu sclavi.[4]

În toamna anului 1942, când conflictul dintre ideile lui Rosenberg şi cele ale lui Koch au ajuns la un punct maxim, ambii au apelat la Hitler. Rosenberg a scris o serie de rapoarte în care îşi exprima furia cu privire la condiţiile din Ucraina şi la tratamentul brutal pe care îl impunea Koch populaţiei, însă Hitler nu l-a luat în seamă, alegând să accepte ideile lui Koch, în mare parte pentru că acesta era susţinut de Himmler, Göring şi Bormann, în timp ce Rosenberg nu avea susţinători.[5]

Bineînţeles că Rosenberg nu susţinea conducerea indirectă – şi prin urmare mai blândă – asupra Ucrainei din motive umanitare: doar era şi el un „nazist fără regrete“. Motivele sale erau pur pragmatice: armata ucraineană avea foarte multe divizii pregătite să lupte alături de Germania împotriva bolşevicilor. Oamenii îi priveau, în general, pe germani ca pe nişte salvatori şi doreau să coopereze de bunăvoie cu noii lor stăpâni. Rosenberg voia

să valorifice şi să întărească acea stare de spirit. Însă, după ce a pierdut lupta de idei în favoarea lui Koch, rezultatul regimului de teroare pe care naziştii l-au impus populaţiei „subumane“ a fost transformarea acesteia într-un popor ostil, declanşând ravagiile produse de grupurile de partizani şi epuizând efectiv resursele care ar fi putut fi mobilizate împotriva trupelor lui Stalin.

Cum Hess şi Rosenberg erau foarte apropiaţi din punct de vedere ideologic şi politic, nu există nici un dubiu că, dacă adjunctul führer-ului s-ar fi aflat încă în funcţie, el l-ar fi sprijinit pe Rosenberg în lupta împotriva lui Koch. Şi există la fel de puţine dubii că Hitler nu l-ar fi ascultat.

Consecinţele faptului că Hitler a susţinut ideile promovate de Koch şi nu pe cele ale lui Rosenberg au fost mult mai profunde decât suferinţa ucrainenilor. Se acceptă că greşeala fatală a führer-ului a fost aceea de a-şi lansa ofensiva împotriva Uniunii Sovietice, însă dacă ar fi avut o atitudine diferită faţă de Ucraina – prin care să câştige susţinerea poporului şi, în special, pe aceea a facţiunilor armatei ucrainene – ar fi existat posibilitatea reală ca şi campania sa împotriva ruşilor să fie victorioasă. Importanţa deciziei fatale a lui Hitler de a-l susţine pe Koch nu poate fi exagerată: nu se poate afirma categoric că ea l-a costat războiul. Şi este o decizie pe care mai mult ca sigur nu ar fi luat-o dacă Hess ar fi fost alături de el, ca să-l sfătuiască. Misiunea lui Hess a avut un rezultat nedorit: a dus efectiv la distrugerea lui Hitler şi a nazismului.

Mai există un scenariu posibil care ar trebui discutat. Dacă misiunea lui Hess ar fi avut succes, s-ar fi pus în aplicare „Soluţia finală“? Grupul din Marea Britanie cu care Hess luase legătura îşi afirmase poziţia cu privire la acest aspect la începutul războiului, în scrisoarea către *Times*, semnată de marchizul (la acea vreme) de Clydesdale. Era un semnal clar pentru Germania că în Marea Britanie existau cercuri care doreau să vorbească,

iar Clydesdale era reprezentantul de frunte al acestora. Însăşi scrisoarea le-a prezentat germanilor două teme de discuţie, una implicită, cealaltă explicită. Prima era aceea că grupul nu era dispus să discute decât dacă „bărbaţii onorabili“ ieşeau în faţă – sugerând că Hitler ar trebui să fie unul dintre ei –, iar a doua se referea la faptul că un acord de pace va trebui să ia în consideraţie şi condiţia evreilor din Germania. Având în vedere că scrisoarea fusese parţial elaborată de refugiatul evreu german Kurt Hahn, este clar că ei luau în consideraţie problema respectivă cu seriozitate şi într-un mod onorabil. Având acest lucru în minte, reacţia evreilor din ghetoul Varşoviei la veştile despre sosirea lui Hess în Scoţia este semnificativă. Potrivit unuia dintre supravieţuitori, „oamenii au înnebunit“ aflând ştirile, deoarece credeau că acest lucru însemna sfârşitul războiului şi eliberarea lor. Au creat chiar şi un slogan pentru a-i mulţumi lui Hess: *Mit Hess iz geshen a ness* (Odată cu Hess a venit şi miracolul).[7]

Date fiind componenţa şi revendicările grupului Hamilton şi faptul că intermediarii lui Hess erau Karl şi Albrecht Haushofer – care aveau soţia, respectiv mama pe jumătate evreice – este greu de crezut că, indiferent care ar fi fost propunerile pe care Hess le-a adus cu el, acestea nu se refereau şi la problema evreilor din Germania.

Ştim că Hess se opunea acţiunilor violente împotriva evreilor germani – de exemplu, în cazul Nopţii de Cristal, aversiunea sa a prevenit repetarea unor asemenea acte de vandalism – preferând varianta emigraţiei forţate. Legile Nürnberg au fost elaborate (asemenea legilor anterioare din Polonia[8]) pentru a îngreuna viaţa populaţiei evreieşti, astfel încât aceasta să nu-şi dorească decât să emigreze. Problema era că din ce în ce mai multe ţări refuzau să-i primească. În special Marea Britanie se temea că mulţi imigranţi evrei se vor duce în Palestina şi vor agrava astfel problemele pe care britanicii le aveau acolo. Am văzut deja

că în februarie 1939 – la patru luni după Noaptea de Cristal – atât Ministerul de Externe britanic, cât şi George al VI-lea au exercitat presiuni asupra Germaniei, pentru a restricţiona emigraţia. Chiar şi în anul 1944, guvernul lui Churchill – în special Eden şi Cadogan – se opunea planurilor de eliberare a evreilor din lagărul de concentrare Bergen-Belsen, pentru ca aceştia să nu ajungă în Palestina. Din cauza acestui lucru, naziştii au apelat la soluţii alternative. Chiar şi în prima perioadă a războiului, soluţia preferată era planul Madagascar, în care evreii din Germania şi din teritoriile ocupate ar fi fost deportaţi pe această insulă din Oceanul Indian. Planul nu era nou: se născuse în vremea lui Bismarck, iar ideea că insula Madagascar ar fi putut deveni un stat evreiesc a fost promovată pentru prima dată de liderul sionist Theodor Herzl.[9] De asemenea, în anul 1937, guvernul polonez elaborase un studiu de fezabilitate pentru înfiinţarea unui astfel de stat în Madagascar.[10]

Deşi la momentul izbucnirii războiului planul Madagascar era destul de avansat, acesta a trebuit abandonat la sfârşitul verii lui 1940, deoarece pentru prima etapă era nevoie de încheierea unei păci cu Franţa (pentru că Madagascar era colonie franceză) şi cu Marea Britanie[11] (care deţinea controlul asupra Mediteranei şi Canalului Suez). Iată ce scrie istoricul Norman M. Davies: „În această etapă a războiului [1939-1940], liderii naziști erau decişi să-i adune pe evrei în rezervaţii şi să-i supună la nenumărate înjosiri şi violenţe... De asemenea, susţineau încă proiecte fanteziste de a-i stabili pe o insulă din Imperiul Britanic, al cărui nume nu l-au specificat, să-i cedeze prin licitaţie ofertantului cel mai bun ori să-i deporteze în Asia Centrală... Nu şi-au pus problema lichidării locuitorilor rezervaţiilor decât în momentul în care aceste planuri au fost anulate de apariţia alianţei britanico-sovietico-americane, la mijlocul anului 1941. În acel moment, şi nu mai devreme, a fost pusă la punct

„Soluţia finală“.[12]

Poate că este relevant faptul că prima utilizare a termenului *Endlösung* (soluţie finală) într-un document nazist oficial a fost într-o directivă a lui Göring din 20 mai 1941, care a pus capăt tuturor acţiunilor de emigrare a evreilor din Germania sau din teritoriile ocupate, inclusiv Franţa.[13] Momentul este extrem de sugestiv, având în vedere că se întâmpla la doar zece zile după plecarea lui Hess. Să fi fost o mişcare menită să pună presiune pe grupul pro-pace britanic, în ideea că Hess negocia cu aceştia? Sau făcea oare parte dintr-un „armistiţiu virtual“, agreat între Churchill şi Hitler, care a dus la încheierea atacurilor Blitz şi la suspendarea raidurilor RAF asupra oraşelor germane? Churchill şi guvernul său se opuneau vehement emigraţiei evreilor în Palestina, drept pentru care nu agreau acţiunile suplimentare de emigraţie forţată din Germania. Directiva din 20 mai 1941 a suspendat emigraţia evreiască în aşteptarea acordului cu privire la „soluţia finală iminentă“. Acest lucru pare să sugereze faptul că erau luate în consideraţie mai multe opţiuni, printre care se afla probabil şi repunerea în aplicare a planului Madagascar. Şi este semnificativ că Göring părea să creadă că soluţia urma să fie pusă în aplicare, poate şi pentru că se gândea că negocierile erau în plină desfăşurare.

Primele exterminări sistematice ale civililor au început în timpul campaniei din est, când diviziunea specială a SS – alcătuită nu numai din germani, ci şi din ucraineni şi ruşi antisovietici – a urmat forţele germane care avansau, a înconjurat şi a executat grupuri a căror existenţă era considerată drept o ameninţare ideologică.[14] Iniţial, aceste acţiuni i-au avut în vizor pe comunişti, însă din cauza asocierii pe care naziştii o făceau între comunişti şi evrei, în ele au fost incluşi apoi şi evreii. La început, aceştia au fost omorâţi de plutoane de execuţie, însă se pare că Himmler a trebuit să admită că executarea

bătrânilor, femeilor şi copiilor avea un efect dramatic chiar şi asupra celor mai fanatice trupe SS, astfel încât s-a gândit la o metodă mai puţin personală de a-şi lichida victimele. Această analiză a dus în cele din urmă la apariţia camerelor de gazare. Prima ucidere în masă cu ajutorul gazului a avut loc tot în timpul campaniei din est. La Conferinţa de la Wannsee din ianuarie 1942 – prezidată de Reinhard Heydrich – s-a dat aprobarea pentru construirea unor lagăre de exterminare permanente în teritoriile ocupate din est. Toate acestea s-au întâmplat, bineînţeles, după zborul lui Hess. La Nürnberg, el a fost exonerat de orice complicitate la aceste crime împotriva umanităţii.

Dacă Hess a adus cu el nişte propuneri legate de problema evreilor din Germania – poate o reluare a planului Madagascar, care, oricât ar fi părut de odios, ar fi fost acceptabil în acel moment pentru cei precum Kurt Hahn, preocupaţi de salvarea conaţionalilor lor evrei de o soartă chiar mai rea – atunci s-ar explica de ce acest lucru a fost muşamalizat. Aceasta pare a fi bănuiala guvernului israelian. O sursă Mossad din Israel ne-a mărturisit că de-a lungul anilor, guvernul său a făcut mai multe solicitări către britanici pentru a primi permisiunea să-l interogheze pe Hess la Spandau cu privire la propunerile de pace, însă a fost refuzat în mod constant. Este dificil să ne imaginăm un alt motiv al interesului israelienilor sau o altă explicaţie pentru refuzul constant al guvernului britanic.

Un scenariu 1941 alternativ

Dacă misiunea lui Hess ar fi avut succes şi dacă la mijlocul anului 1941 s-ar fi încheiat un acord de pace între Marea Britanie şi Germania, care ar fi fost rezultatele? Dincolo de faptul că ar fi salvat vieţile a mii şi mii de britanici, Anglia nu s-ar mai fi ruinat economic prin

crearea unor datorii atât de uriaşe faţă de SUA, şi-ar fi menţinut avantajul economic al imperiului, iar Churchill ar fi fost schimbat din funcţie. Dar ce s-ar fi întâmplat în Germania?

Există o posibilitate care – analizată din punctul de vedere al începutului de secol XXI – ar putea părea de necrezut.

Dintre toate contactele britanice enumerate de Albrecht Haushofer în 1940, Hess a ales să stabilească legături cu ceea ce ar putea fi descris drept „cercul Hamilton“ – cel aflat în spatele scrisorii din *Times* din octombrie 1939. Mesajul care stătea la baza scrisorii era acela că Marea Britanie ar fi dispusă să negocieze cu Germania, dar nu cât timp a doua se afla sub conducerea lui Hitler. Se ştia că aceasta era poziţia lui Neville Chamberlain şi a lordului Halifax, precum şi a lui Sir Samuel Hoare, despre care se afirmă că i-ar fi spus unui intermediar german că pacea era imposibilă atât timp cât Churchill şi Hitler rămâneau la putere. Este, de asemenea, semnificativ faptul că ambii Haushofer îşi exprimaseră îngrijorarea cu privire la ceea ce se petrecea în Germania sub conducerea lui Hitler. De aceea, grupurile din ambele ţări implicate în misiunea lui Hess împărtăşeau aceeaşi părere şi anume că, înainte de a se putea încheia un acord de pace, Hitler trebuia eliminat din funcţie. Şi este de neconceput că Hess, intermediarul cel mai sus-pus, nu avea cunoştinţă despre acest lucru.

Aşadar, trebuie să ne punem întrebarea, aparent extraordinară: oare propunerile lui Hess includeau eliminarea lui Hitler? Dată fiind imaginea acceptată a acestuia, o astfel de situaţie pare absurdă, însă ştim că omul care l-a creat pe führer afirmase încă din 1921 că liderul care va duce Germania pe cele mai înalte culmi ale gloriei se va da la o parte după ce sarcina sa va fi îndeplinită şi va acţiona ca un consilier pentru un guvern nou, mai moderat. În anul 1925, pe când era secretar al lui Hitler, Hess scrisese, de asemenea, că el nu-i va fi

întotdeauna obligat führer-ului său. Exact aşa cum considerase că este necesar pentru Germania ca Hitler să devină lider, ar fi putut la fel să susţină retragerea acestuia, dacă ar fi crezut că lucrul era în interesul Germaniei.

Poate că acest aspect adaugă o importanţă suplimentară faptului că Hess a negat în faţa britanicilor că ar fi venit din ordinul lui Hitler sau chiar că acesta ar fi avut cunoştinţă despre misiune. Voia să spună de fapt că acţiona pe cont propriu şi că nu avea nevoie ca Hitler să-i aprobe planurile? Să ne amintim că în cursul negocierilor care au avut loc la Mytchett Place – de exemplu cu lordul Simon – Hess a subliniat că nu vorbea în numele lui Hitler, ci în numele Germaniei. Este posibil ca în cazul în care misiunea ar fi avut succes, Rudolf Hess însuşi să fi preluat poziţia de führer? Oare acesta să fi fost motivul pentru care presa germană îi construise cu atât de mult entuziasm imaginea de om important şi de succes, în săptămânile premergătoare zborului?

Pe de altă parte, după cum ştim, toate dovezile arată că Hitler a ştiut şi a aprobat misiunea lui Hess. În aparenţă, pare o enormitate să sugerăm că Hitler ar fi contribuit la propria eliminare de la putere. Însă nu este nici o îndoială că Hess ştia că grupul cu care discuta propunerile de pace din Marea Britanie ar fi cerut eliminarea lui Hitler. Poate că Hess ajunsese să formuleze un anume compromis – cum ar fi ca Hitler să devină preşedinte al Germaniei, în timp ce el ar fi preluat funcţia de cancelar. (Cu toate că Hitler îşi asumase puteri prezidenţiale la moartea preşedintelui von Hindenburg, în 1934, el nu preluase şi titulatura.) Din păcate, acesta va rămâne unul dintre aspectele cele mai irelevante din întreaga afacere Hess.

Viziunea europeană a lui Haushofer

Cea mai mare ironie este faptul că, peste şaizeci de ani, o Europă profund antinazistă pare să adopte în mare parte viziunea Hess/Haushofer. Ideile lui Karl Haushofer – prezentate de Hitler în *Mein Kampf* sub conceptul de *Lebensraum* – pot fi sintetizate astfel: Obiectivul era transformarea statelor din estul şi nordul Germaniei în state cvasiautonome – adică independente, cu excepţia politicilor externe şi de apărare, însă legate din punct de vedere politic şi economic de Germania, furnizând materii prime, produse agricole şi forţă de muncă ieftină atât Germaniei, cât şi restului Europei de Vest. Atunci, Germania ar fi devenit forţa dominantă în Statele Unite ale Europei, care va adopta la un moment dat o singură monedă (Reichsmark) şi va avea o forţă de apărare europeană comună. Statele Unite ale Europei, conduse de germani, vor avea acorduri comerciale speciale cu Marea Britanie şi cu imperiul acesteia, deşi Marea Britanie nu va face parte din federaţia europeană. Rolul forţei de apărare pan-europene va fi preluat de SS, care în formele ei ulterioare de manifestare se depărtase de conceptul iniţial de elită teutonică, incluzând divizii recrutate din statele ocupate sau din cele aliate cu Germania. Exista, de asemenea, o unitate SS britanică – recrutată din închisorile prizonierilor de război – care lupta în uniforme ce purtau insigna Union Jack[116], cu toate că este puţin probabil ca aceasta să fi avut în componenţă mai mult de şaizeci de oameni.[14] Existau, de asemenea, divizii SS din statele estice şi din Franţa, Olanda şi Belgia. (Trupele SS franceze s-au aflat printre ultimii apărători fanatici ai buncărului lui Hitler.)[15] Unele dintre formulările utilizate de ultimele trupe SS au o notă surprinzător de modernă: ziarul lunar al trupelor SS franceze, *Devenir* (A deveni), purta subtitlul

116 Nume sub care mai este cunoscut steagul Regatului Unit al Marii Britanii și Irlandei de Nord. (n.red.)

Journal de combat de la Communauté Européenne (Jurnal de luptă al Comunităţii Europene), iar o ediţie din anul 1944 cuprindea un articol care declara: „Suntem pentru o Europă federală.“[16]

La începutul secolului al XXI-lea, avem o Europă unită (cel puţin pe hârtie) şi o monedă unică – iniţiată de Bundestag şi stabilizată de marca germană – în care Marea Britanie nu este inclusă, dar cu care are o relaţie specială. În acest moment, se iau în consideraţie la modul serios o politică de apărare comună şi chiar forţe armate unite.

În urma destrămării URSS, Polonia, Ungaria şi România se află deja în NATO, iar statele baltice sunt şi ele protejate de acest organism. Aceste state au o relaţie comercială cu UE şi intenţionează să devină membre în viitor[117]

. Datorită implicării lor în UE şi calităţii de membre NATO, politicile lor de apărare şi externă se decid în mare parte în centrul Europei: practic, în ciuda implicării americane în NATO, procesul de luare a deciziilor cu privire la afacerile europene este condus în mare parte de Germania, Franţa şi Marea Britanie.

Mai mult decât atât, faptul că are efectiv două graniţe – capătul estic al Uniunii Europene se află la graniţele ţărilor NATO – este numit în glumă *Lebensraum* în cercurile din cadrul Ministerului Apărării şi al Ministerului de Externe; în timp ce procesul de includere a statelor estice în UE – prin care acestea sunt legate din punct de vedere economic de Europa şi creează o barieră împotriva refugiaţilor din Orient – este cunoscut sub numele de *Wirtschaftsraum* (spaţiu economic).

Pentru ca aceste planuri să aibă succes, va fi inevitabil ca politicile UE cu privire la refugiaţi şi imigraţie să se înăsprească într-un mod considerabil, lucru care deja se

---

117 La momentul apariției cărții Bulgaria nu era încă membră NATO, iar România și Bulgaria erau abia în etapa preaderării la Uniunea Europeană. (n.red.)

întâmplă. Drept mită economică pentru ţările satelit ale *Lebensraum*, va fi nevoie să se încheie acorduri pentru emigraţia pe termen scurt (cu alte cuvinte, forţă de muncă importată pe termen scurt), deoarece în aceste ţări se va încuraja forţa de muncă ieftină. Acesta este *Wirtschaftsraum*.

Comparaţia dintre situaţia actuală a Europei (şi direcţia în care ea se îndreaptă inexorabil) şi viziunea lui Karl Haushofer şi a lui Rudolf Hess este remarcabilă. Analogia nu este perfectă şi multe circumstanţe s-au schimbat între timp: Franţa are un rol mult mai puternic în UE decât şi-ar fi închipuit vreodată Haushofer şi Hess, iar Marea Britanie – fără imperiu – este mai strâns legată de Europa decât ar fi putut ei anticipa. Dar cu toate acestea, în esenţă, planurile lor au fost fructificate. Prin aceasta nu vrem să sugerăm în nici un fel că dezvoltarea UE a fost dirijată de un „Al Patrulea Reich“ ascuns în vreun *Schloss*, ci pur şi simplu că ideile formulate de Karl Haushofer la începutul secolului precedent, ca fiind cel mai bun lucru care s-ar fi putut întâmpla Germaniei şi Europei, au fost astăzi acceptate – într-un mod destul de independent, însă din aceleaşi motive – de către liderii unei Europe care nu mai este încorsetată în lanţurile Războiului Rece dintre SUA şi URSS, ale totalitarismului de extremă dreaptă sau, privind mult înapoi, ale vechilor dinastii imperialiste.

Chipul secolului al XX-lea

Urmaşii anilor liberali de după război nu pot accepta sub nici o formă faptul că, dacă există un om care întruchipează istoria Europei în secolul al XX-lea, acesta este Rudolf Hess. Născut în una dintre vechile colonii imperiale, ideologia lui izvora din haosul Germaniei de după Primul Război Mondial, în special din lupta stângii împotriva dreptei, care a izbucnit cu o ură şi o înverşunare

extraordinare. A fost principala forţă care a construit Partidul Naţional-Socialist şi, mai mult decât orice alt membru al acestei organizaţii, a întruchipat tensiunile şi paradoxurile dintre manifestările huliganice şi disciplină şi dintre cea mai crudă brutalitate şi ordinea la cel mai înalt nivel. Misiunea sa de pace eşuată a fost exemplul perfect care înglobează toate problemele ce stau la baza unei istorii standard simpliste: ambiţia americană, ameninţarea sovietică şi realităţile războiului anglo-german. Şi indiferent dacă a fost adevăratul Hess sau o dublură a acestuia, deţinutul nr. 7 a ajuns să întruchipeze Războiul Rece din inima Europei.

Modul în care a fost tratat deţinutul nr. 7 ridică semne de întrebare fundamentale cu privire la chiar scopul proceselor crimelor de război – aspect relevant în prezent din cauza situaţiei fostei Iugoslavii – şi chiar cu privire la noţiuni de bază, cum ar fi vina şi pedeapsa. Diferite guverne fac încă eforturi pentru a ancheta şi condamna orice presupuse crime de război naziste (lucru pe care într-adevăr ar trebui să îl facă). Dar unde este oare dorinţa similară, de a-i pune la zid pe cei responsabili pentru genocidul sovietic şi pentru crime de război cum ar fi cea din pădurea Katyń, unde au fost masacraţi peste 14 000 de ofiţeri polonezi[118] şi pentru care scuzele din partea Rusiei se pare că sunt suficiente?17 Împărţirea vinei pare foarte selectivă.

Dintre mulţii vinovaţi care nu vor fi probabil niciodată judecaţi pentru crimele pe care le-au săvârşit, cine va răspunde pentru moartea prinţului George, duce de Kent, a generalului Władisław Sikorski – şi a adjunctului führer-ului, Rudolf Hess, ca să nu-l mai punem la socoteală şi pe nefericitul deţinut nr. 7?

---

118 Numărul total al victimelor masacrului este astăzi estimat la peste 20 000, militari și civili. (n.red.)

Note

[1] Heiden, „Hitler's Better Half", p. 73
[2] A se vedea Laurence Rees, pp. 86-87
[3] Wistrich, p. 142
[4] A se vedea Krawchenko Nohdan, „Soviet Ukraine under Nazi
Occupation, 1941-1944", în Boshyk (ed.)
[5] Wistrich, p. 212
[6] Martin Gilbert *The Holocaust*, p. 152
[7] Davies, vol. II, pp. 244-245
[8] Van Lang şi Sibyll, p. 65
[9] *Ibid*., p. 68
[10] Snyder, p. 219
[11] Savies, vol. II, p. 264
[12] *Ibid*. Termenul *Endlösung*, cu privire la evreii germani, a fost utilizat pentru prima dată în *Völkischer Beobachter*, în 1920
[13] *Ibid*., Capitolul 12
[14] Masson, p. 1733
[15] A se vedea Mabire
[16] Reprodus în Mabire şi Demaret
[17] Ca urmare a invaziei sovietice în Polonia, 15 000 de ofiţeri au „dispărut" din lagărele conduse de NKVD. În aprilie 1943, după capturarea zonei din jurul oraşului Smolensk, germanii au descoperit gropi comune în care se aflau aproximativ 14 400 de ofiţeri polonezi, în pădurea Katyń. Deşi Stalin a susţinut că acestea ar fi fost victime ale armatei germane, este clar că sovieticii erau vinovaţi. În interesul menţinerii stabilităţii Triplei Alianţe, Anglia şi America au ales să ignore această crimă de război atât în timpul, cât şi după încheierea războiului.

Epilog

Ca urmare a publicităţii din jurul apariţiei primei ediţii a acestei cărţi, în luna aprilie a anului 2001, ne-au parvenit informaţii noi, fie de la cititori entuziaşti, fie datorită faptului că apariţia cărţii a determinat anumite dezvăluiri publice importante. Mai mult, cercetările noastre permanente continuă să arunce tot mai multă lumină asupra multelor mistere care înconjoară afacerea Rudolf Hess.[1]

Tragedia de la Eagle's Rock

Materialele cu privire la prăbuşirea hidroavionului la Eagle's Rock, accident în care şi-a pierdut viaţa George, duce de Kent, au determinat o reacţie promptă din partea publicului. A fost foarte emoţionant pentru noi să fim contactaţi de rudele celor care s-au aflat la bordul aparatului Sunderland W4026. Peter Brown, nepotul sublocotenentului de aviaţie George Saunders, ne-a spus că mama sa, Sarah (sora lui Saunders), îşi aminteşte că sublocotenentul Saunders primise un concediu special, neaşteptat, cu câteva zile înainte de zbor, concediu pe care şi-l petrecuse cu familia, în Sheffield. Saunders le-a spus atunci: „Am concediu vreo două zile. Apoi voi merge într-o misiune extrem de importantă, strict secretă. Nu vă pot spune mai mult.“ În mod clar, acest concediu special sugerează că era vorba despre ceva mai mult decât un simplu zbor VIP din care urma să se întoarcă în câteva zile – ceva mai periculos chiar decât misiunile obişnuite ale Escadrilei 228, de căutare a submarinelor germane în Atlanticul de Nord şi cu siguranţă mai secret şi mai riscant decât „un zbor de rutină spre Islanda“.

Am fost, de asemenea contactaţi, de Nick Goyen, nepotul căpitanului Frank MacKenzie Goyen, pilotul nefericitului zbor. Acesta ne-a confirmat că familia sa crezuse întotdeauna că a existat o muşamalizare oficială şi că tatăl său (fratele lui Goyen) a încercat timp de mai mulţi ani să penetreze vălul de secretomanie din jurul acestei întâmplări, dar fără succes.

Margaret, lady Thurso (văduva celui de-al doilea viconte Thurso, Robin Sinclair), ne-a spus că în registrul vizitatorilor de la Dalnawillan Lodge, principala casă de pe domeniul Caithness care aparţinea familiei Sinclair, ar putea exista lucruri interesante. Primul care a semnat în registru, după accident, a fost ducele de Hamilton, pe 23 septembrie 1942. (Cu toate acestea, lady Thurso crede că Hamilton a semnat probabil în registrul celeilalte case de pe domeniul Caithness deţinută de familia Sinclair, castelul Thurso, deoarece Dalnawillan Lodge nu a fost locuită în timpul războiului.)

După ce au citit cartea *Cazul Rudolf Hess*, membrii familiei Sinclair au început să întrebe familiile muncitorilor care lucrau pe domeniu dacă îşi aminteau ceva legat de hidroavioanele care amerizau pe Loch More în timpul războiului, iar răspunsurile acestora au confirmat ceea ce ne spusese Robin Sinclair. Din păcate însă, ei nu şi-au putut aminti şi tipul hidroavioanelor.

Mai mult, noi dovezi pentru reconstituirea accidentului ducelui de Kent au venit dintr-o sursă neaşteptată – un proiect al unei şcoli primare. În 1996, elevii Şcolii Primare Hillhead din Wick au făcut o carte, *Wings over Wick* (Aripi deasupra oraşului Wick), pe baza amintirilor oamenilor care locuiseră în zonă în timpul războiului. Una dintre mărturiile pe care le-au primit a fost cea a lui James Swanson, un fost sergent al poliţiei militare de la baza RAF din Wick. El a fost primul de la bază care a ajuns la locul accidentului şi şi-a amintit două aspecte importante. Baza RAF din Wick nu avea „cunoştinţă“ despre vreun zbor

militar care s-ar fi desfăşurat în acea zi, aşa că s-a presupus iniţial că în accident fusese implicat un avion civil. Un lucru şi mai surprinzător este acela că Swanson, care a fost unul dintre cei care au păzit locul accidentului în timpul nopţii, a mărturisit că a fost indus în eroare de faptul că înainte ca Andy Jack să fie găsit în viaţă, li se spusese că fuseseră găsite trupurile tuturor membrilor echipajului.[2]

Acest fapt este important pentru că sprijină ipoteza noastră conform căreia din epava avionului W4026 au fost recuperate mai multe trupuri decât numărul persoanelor care urcaseră la bord, iar această dovadă vine de la cineva direct implicat.

Moartea deţinutului nr. 7

De la publicarea primei ediţii, am reuşit să-l găsim pe maiorul Alfonso J. Ahuja, unul dintre oamenii în uniformă a armatei americane pe care asistentul medical al lui Hess, Abdallah Melaouhi, i-a întâlnit atunci când a ajuns în cabana din grădina închisorii Spandau unde zăcea deţinutul şi a cărui prezenţă aparent inexplicabilă a fost analizată în Capitolul 15. În august 1987, maiorul Ahuja, care acum lucrează la Academia Militară West Point, era un locotenent ce se ocupa de asigurarea gărzii americane la Spandau. El ne-a confirmat că a fost unul dintre soldaţii aflaţi în cabană, celălalt fiind medicul ofiţer al companiei. Ahuja fusese anunţat de una dintre gărzile din turnurile de control, pe care le chemase paznicul Anthony Jordan, moment în care plecase spre cabană. Găsind deţinutul aproape mort (pulsul lui abia putea fi sesizat), locotenentul a chemat prin staţie medicul, care a sosit în cabană cu câteva momente înaintea lui Melaouhi.

Deşi această dovadă oferă o explicaţie pentru unul dintre multele elemente suspecte din jurul morţii lui Hess, ea nu

îl discreditează pe Melaouhi – ale cărui dispute cu gărzile ostile de pe traseu îl făcuseră să ajungă aproape de o cădere nervoasă – şi oricum, regulile normale interziceau gărzilor din exterior să pătrundă în interiorul închisorii. Bănuielile lui Melaouhi au fost doar amplificate de vălul gros de secretomanie în care a fost învăluit incidentul, prin care prezenţa soldaţilor SUA, ca să nu mai vorbim despre identitatea acestora, nu a fost explicată. (Într-adevăr, ne-a luat ceva timp să aflăm cine erau aceştia.) Un lucru mult mai elocvent este faptul că mărturia maiorului Ahuja dezvăluie faptul că declaraţia lui Melaouhi era absolut corectă.

Ahuja (care acceptă versiunea oficială privind modul în care a murit Hess) descrie scena pe care a văzut-o în momentul în care a sosit la cabană. „Cablul se afla lângă el. Era ataşat la o lampă. Din câte mi-am putut da seama, Hess folosise cablul lămpii legându-l de zăvorul ferestrei şi înfăşurându-şi-l apoi în jurul gâtului, după care îşi dăduse drumul... Încă o dată, nu am văzut acest lucru.“[3]

Totuşi, potrivit versiunii oficiale, cablul cu care s-ar fi spânzurat Hess era cablul unui prelungitor, nu cablul lămpii. Iar fotografiile oficiale de la „locul crimei“, făcute înainte de a fi mişcat vreun obiect din interiorul cabanei, arată că prelungitorul era legat de zăvorul ferestrei şi nu ataşat la lampă.

O examinare mai atentă a registrelor secrete de la Spandau (a se vedea Capitolul 15), care au ajuns în posesia noastră în momentul în care prima ediţie a acestei cărţi mergea la tipografie, a scos la iveală mult mai multe lucruri ciudate care s-au petrecut în după-amiaza morţii lui Hess. S-a încercat fără succes contactarea directorilor prin semnal acustic, aşa cum cerea procedura medicală de urgenţă. Registrul nu conţine referiri la implicarea maiorului Ahuja sau a medicului ofiţer medical. De fapt, detalii insuficiente cu privire la deciziile luate în acea zi şi la acţiunile urmate, potrivit procedurii de urgenţă, se

regăsesc şi în jurnalul gardianului-şef de serviciu. Tot ceea ce notează jurnalul este că a avut loc un „incident“ care a făcut ca deţinutul să fie dus la Spitalul Militar Britanic, unde a fost declarat mort. Aceste amănunte au fost notate în jurnal de doi paznici, pentru că în timpul acestei situaţii de urgenţă a existat o schimbare a gărzii.[4]

Există multe probleme în ce priveşte punerea de acord a diferitelor relatări despre succesiunea evenimentelor. În special, de ce a durat o oră şi douăzeci de minute de la momentul descoperirii trupului şi până ce Hess a ajuns la Spitalul Militar Britanic? Registrele urgenţelor anterioare (pentru care au fost notate cu meticulozitate în jurnal toate detaliile) arată că timpul de care avea nevoie ambulanţa ca să ajungă la închisoare şi apoi să se întoarcă la spital era de doar treizeci şi cinci de minute.

În Capitolul 15 am discutat despre interesul manifestat de Rhodri Morgan, prim-ministrul Ţării Galilor, cu privire la afacerea Hess. Când am avut lansarea oficială naţională la castelul Cardiff, pe 10 aprilie 2001, presa s-a folosit de prilej, reuşind chiar să îl facă să recunoască acest lucru. Deşi Rhodri Morgan a negat presupunerea că interesul său pentru misterul Hess era motivul pentru care candidatura sa iniţială la funcţia de premier a fost respinsă de guvernul Blair,[5] el a afirmat că încă îşi susţinea „puternic opinia că Hess fusese asasinat de serviciile secrete britanice“.[6] Pentru cineva aflat într-o asemenea poziţie, o asemenea afirmaţie este destul de surprinzătoare. (Şi cu siguranţă ar fi naiv să credem că faptul că avea o astfel de părere nu ar fi atras după sine statutul de risc pentru siguranţa naţională?)

În ziua când am făcut lansarea la Cardiff, emisiunea de ştiri de seară a HTV Wales a solicitat comentarii cu privire la această chestiune din partea biroului prim-ministrului, din Downing Street nr.

10. Guvernul a refuzat orice comentariu, pe motiv că premierul nu discută niciodată despre informaţiile primite

din partea serviciilor de securitate înainte de numirea miniştrilor.

O reacţie mulţumitoare la publicarea acestei cărţi a fost aceea că a determinat Ministerul de Externe să facă publice mai multe documente cu privire la afacerea Hess, brusc şi fără nici un fel de anunţ prealabil, pe 10 aprilie 2001. Acestea fac referire la perioada noiembrie 1969-ianuarie 1970, în care Hess a fost spitalizat, şi au fost făcute publice probabil pentru că par să indice că guvernul britanic – sau cel puţin unii oficiali din Ministerul de Externe – încerca să îl elibereze pe Hess. Din cauza publicităţii negative de care se temeau în urma reîntoarcerii la Spandau a deţinutului bătrân şi bolnav, oficialii propuneau modalităţi prin care să câştige votul Uniunii Sovietice. Una dintre idei era ca deţinutul să fie ţinut la Spitalul Militar Britanic chiar şi după ce se recuperează; o alta era să permită URSS construirea unui centru comercial în Berlinul de Vest, cu condiţia ca ruşii să fie de acord cu eliberarea lui Hess. Totuşi, dosarul nu dovedeşte nimic: ceea ce contează este că aceste propuneri nu au fost acceptate de superiorii iniţiatorilor lor, fie din cadrul Ministerului de Externe, fie din guvern. Fără îndoială că aceia care le propuseseră nu ştiau că mai există şi alte motive pentru care Hess trebuia ţinut în închisoare.

Şi alte dosare au fost făcute publice în urma apariţiei cărţii. După lansarea din Scoţia – la castelul Edinburgh –, media a speculat posibila conexiune naţionalistă, care avea în vedere ascunderea bijuteriilor coroanei scoţiene la doar două zile de la sosirea lui Hess (a se vedea Capitolul 8.) Deşi unii au privit această conexiune cu scepticism, câteva zile mai târziu, pe 8 mai 2001, MI6 a desecretizat dosare care demonstrau că, în anul 1943, unii naţionalişti scoţieni se aflau în contact cu regimul nazist (prin intermediul misiunii diplomatice germane din Irlanda neutră), oferind asistenţă în cazul unei invazii germane în Anglia, în

schimbul independenţei Scoţiei. Deşi nu au o legătură directă cu afacerea Hess, aceste dosare ar putea explica într-o oarecare măsură paranoia lui Churchill privind motivele pentru care Hess alesese să vină în Scoţia şi pentru care existaseră raiduri asupra sediilor grupărilor scoţiene naţionaliste, chiar înaintea datei de 10 mai 1941.

Ultima ascunzătoare

În Capitolul 15 am văzut că în 1992, când Ministerul de Externe a desecretizat dosarele referitoare la zborul lui Hess, ministrul de externe Douglas Hurd a păstrat în arhive unul dintre dosare, motivând că ar fi conţinut „înregistrări care ar fi putut reprezenta un risc pentru siguranţa naţională“. Ne-am întrebat atunci ce risc ar putea reprezenta un dosar vechi de cincizeci de ani pentru o societate britanică modernă. De la apariţia primei ediţii, am primit informaţii despre motivele acestei ciudate declaraţii a lui Hurd, din partea unei surse din Ministerul de Externe care a avut acces la acest dosar. „Dosarul“ este de fapt o cutie care conţine mai multe dosare separate, fiecare cuprinzând o singură foaie de hârtie în care se precizează că tot conţinutul lor a fost transferat „cu titlu de împrumut permanent“ Arhivelor Regale din castelul Windsor.

Evident, nu am putut să verificăm această informaţie, însă dacă ea este adevărată, atunci are implicaţii deosebit de grave. Spre deosebire de dosarele guvernului, materialele aflate în Arhivele Regale de la Windsor nu fac obiectul legislaţiei informaţiilor publice, putând fi făcute publice numai la ordinul personal al reginei. Ce modalitate mai bună s-ar fi putut găsi pentru a ţine departe de domeniul public nişte informaţii compromiţătoare şi pentru a împiedica orice alt guvern să le facă publice? (Una dintre implicaţiile importante ale ascunderii de documente

incomode în arhivele de la Windsor este aceea că practica ar putea fi uşor folosită pentru a dejuca orice încercare ulterioară de a face uz de legea libertăţii informaţiei.)

Oare ce se află în aceste dosare? Ar putea cuprinde ele documente care să detalieze propunerile de pace ale lui Hess? Sau documentele trimise regelui de către ducele de Hamilton cu câteva zile înainte de sosirea lui Hess? Sau poate garanţia de siguranţă oferită de rege, despre care se spune că ar fi fost semnată de nefericitul locotenent-colonel Pilcher (a se vedea Capitolul 8)?

Sursa noastră ne-a spus, în plus, că documentele care lipsesc din dosarele Ministerului de Externe sunt păstrate într-o secţiune specială a arhivelor de la Windsor, alături de alte documente legate de activităţile familiei regale înainte şi în timpul celui de Al Doilea Război Mondial, cum ar fi scrisorile recuperate din Germania de Anthony Blunt în 1945. Printre acestea se află scrisori ale ducilor de Windsor şi Kent – şi ale altora, cum ar fi ministrul Duff Cooper – trimise lui Hess, lui Göring şi diplomatului Franz von Papen, precum şi răspunsurile acestora, ca şi scrisori adresate ducilor de către Hitler, scrise pe hârtia sa de corespondenţă, ştanţată cu aur – şi chiar felicitări de Crăciun din partea acestuia!

Nu avem nici o posibilitate de a verifica ceea ce ne-a spus sursa noastră, întrucât cealaltă sursă de informaţie, dosarele Ministerului de Externe, este încă secretă. Însă până şi existenţa unor astfel de găuri negre, cultivate cu grijă, în care sunt ascunse materiale compromiţătoare, poate reprezenta un scandal în societatea aşa-zis deschisă şi democratică a zilelor noastre. Cei aflaţi la putere, care tratează cu dispreţ „teoriile privind existenţa unor conspiraţii“, au la dispoziţie un mod cât se poate de simplu de a le pune capăt odată pentru totdeauna: acela de a deschide dosarele...

Note

[1] Rezultatele cercetărilor noastre permanente şi informaţiile oferite de alte persoane vor fi postate pe internet, la adresa www.Pharo.com.
[2] Hillhead Primary School, pp. 73-74
[3] E-mail trimis de maiorul Ahuja autorilor, 1 martie 2001
[4] O copie a jurnalului şi o analiză detaliată, precum şi fotografiile oficiale ale cabanei din grădină şi ale cablului pot fi văzute la adresa www.Pharo.com.
[5] În 1999, Morgan a fost blocat de Tony Blair în cursa pentru ocuparea funcţiei de conducere a Partidului Laburist din Ţara Galilor, care l-ar fi putut transforma în premier al Ţării Galilor. Cu toate acestea, în urma unui vot de neîncredere dat prim-ministrului Alun Michael în februarie 2000, Morgan a fost votat succesorul acestuia.
[6] Mason

Bibliografie

Lucrările enumerate sunt ediţiile citate în text. În cazul în care acestea nu sunt primele ediţii, detalii cu privire la prima publicare (în cazul în care se cunosc) sunt prezentate între paranteze.

*** *Sunderland lll Pilot's and Flight Engineer's Notes*, a doua ediţie, HMSO, Londra, 1943

Alderson, Andrew, „Did Champagne Down the Duke of Kent's Last Flight?", *Sunday Times*, 24 martie 1996

Allen, Martin, *Hidden Agenda*: *How the Duke of Windsor Betrayed the Allies*, Macmillan, Londra, 2000

Allen, Peter, *The Crown and the Swastika*: *Hitler*, Hess *and the Duke of Windsor*, Robert Hale, Londra, 1983

Alice, prinţesă, ducesă de Gloucester, *The Memoirs* of *Princess Alice*, *Duchess of Gloucester*, Collins, Londra, 1983

Andrew, Christopher, *Secret Service*: *The Making of the British Intelligence Community*, Heinemann, Londra, 1985

Andrew, Christopher şi Oleg Gordievsky, *KGB*: *The Inside* Story *of its Foreign Operations from Lenin to Gorbachev*, Hodder & Stoughton, Londra, 1990

Anonim, „The Inside Story of the Hess Flight“, *The American Mercury*, vol. LVl, nr. 233, mai 1943

Argyll, Christopher (ed.), *Chronology* of *World War II*, Marshall Cavendish, Londra, 1980

Ashbee, Felicity, „The Thunderstorm That Was Hess“, *Aeroplane Monthly*, octombrie 1987

Avon, conte de, *The Eden Memoirs*: *Facing the Dictators*, Casell, Londra, 1962

Baker, David, Adolf Galand, The *Authorised Biography*, Windrow & Greene, Londra, 1996

Barker, Ralph, *Great* Mysteries *of the Air*, Chatto & Windus, Londra, 1966

Bateman, Denis C., „Rudolf Hess“, *After the Battle*, nr. 58, toamna anului 1987

Bentine, Michael, *Doors of the Mind*, Granada, Londra, 1984

Berthell, Nicholas, „When Kent Nearly Went to Poland“, *Sunday Times*, 3 noiembrie1972

Bird, Eugene K., *The Loneliest Man in the World*: *The Inside Story* of *the 30*-Year *Imprisonment of Rudolf Hess*, Secker & Warburg, Londra, 1974

Blitz, James şi Sam Kiley, „KGB Claims British «Plot» to Lure Hess“, *Sunday Times*, 18 mai 1990

Bloch, Michael, *The Duke of Windsor's War*, Weidenfeld & Nicolson, Londra, 1982

*** *Operation Willi*: *The* Plot *to Kidnap the Duke* of *Windsor*, iulie 1940, Weidenfeld & Nicolson, Londra, 1984

Boshyk, Yuri (ed.), *Ukraine during World War II*: *History*

and its Aftermath, *A Symposium*, University of Alberta, Edmonton, 1988
Bowyer, C., *Short Sunderland*, Aston, Londra, 1988
Boyle, Andrew, *The Climate of Treason*, Hutchinson, Londra, 1980
Brown, Anthony Cave, *Bodyguard of Lies*, W.H. Allen, Londra, 1976
*** *The Secret Servant*: *The Life of Sir Stewart Menzies*, *Churchill's Spymaster*, Michael Joseph, Londra, 1988
*** *Treason in the Blood*: *H. St John Philby*, *Kim Philby and the Spy Case of the Century*, Robert Hale, Londra, 1995
Bryan lll, J. şi Charles J.V. Murphy, The *Windsor Story*, Granada, Londra, 1979
Bryant, Arthur, *Turn of the Tide 1939-1943*, Collins, Londra, 1957
Bullock, Alan, Hitler, *A Study in Tyranny*, ediţie revizuită, Pelican, Harmondsworth, 1962 (Odhams, Londra, 1952)
*** *Life and Times of Ernest Bevin*, 3 vol., William Heinemann, Londra, 1983
Butler, Ewen, *Amateur Agent*, Norton, New York, 1964
Cadogan, Sir Alexander (ed. Davis Dilkes), *The Diaries Of Sir Alexander Cadogan*, *O.M.*, *1938-1945*, Edward Arnold, Londra 1972
Cavendish, Richard (ed.), *Encyclopedia of the Unexplained*: *Magic*, *Occultism and Parapsychology*, Routledge & Kegan Paul, Londra 1974
Cazalet, Major V.A., *With Sikorski to Russia*, publicată în regim privat, Londra, 1942
Charmley, John, *Duff Cooper*: *The Autorized Biography*, Weidenfeld & Nicolson, Londra, 1986
*** „The King of Appeasers", *Sunday Telegraph*, 8 decembrie 1996
Chisholm, Anne şi Michael Davie, *Beaverbrook*: *A Life*, Hutchinson, Londra, 1992
Churchill, Winston S., *The Second World War*, 6 vol.

Cassell & Co, Londra, 1948-1954
Ciano, Count, *Ciano's Diary 1939-1943*, William Heinemann, Londra, 1947
Clark, Alan, *Barbarossa*: *The Russian-German Conflict* (*1941-1945*), Papermac, Londra, 1985
„Close Observer, A", „The Hess Story: The Background", *Special Office Brief*, nr. 249, iunie 1984
Clydesdale, marchiz de, şi D.E. McIntyre, *The Pilot's Book of Everest*, Londra, 1936
Coates, W.P. şi Zelda Coates, *A History of Anglo-Soviet Relations*, Lawrence & Wishart, Londra, 1943
Colville, John, *The Fringes of Power*: *Downing Street Diaries 1939-1945*, vol. I: septembrie 1939-septembrie 1941, Sceptre, Londra, 1986 (Hodder & Stoughton, Londra, 1985)
Cooper, Duff, *Old Men Forget*, Rupert Hart Davis, Londra, 1954
Costello, John, *The Mask of Treachery*, Collins, Londra, 1988
*** *Ten Days that Saved the West*, Bantam Press, Londra, 1991
Dalton, Hugh (ed. Ben Pimlott), *The Second World War Diary of Hugh Dalton, 1940-45*, Jonathan Cape, Londra 1986
Davies, Norman M., *God's Playground*: *A History* of *Poland*, 2 vol., Columbia University Press, New York, 1982
Day, David, *Menzies and Churchill at War*: *A Controversial New Account of* the *1941 Struggle for Power*, Oxford University Press, Oxford, 1993
Deacon, Richard, *A History of British Secret Service*, Granada, Londra, 1969
Dear, I.C.B. (ed.), *The Oxford Companion to the Second World War*, Oxford University Press, Oxford, 1995
de Groot, Gerard J., *Liberal Crusader*: *The Life of Sir Archibald Sinclair*, Hurst & Company, Londra/New York University Press, New York, 1993

Deighton, Len, *Blitzkrieg*: *From the Rise of* Hitler *to the Fall of Dunkirk*, Triad/Granada, Londra, 1981 (Jonathan Cape, Londra, 1979)
Delve, Ken, *The Sourcebook of RAF*, Airlife Publishing, Londra, 1994
Dicks, H.V., *Fifty Years of the Tavistock Clinic*, Routledge & Kegan Paul, Londra, 1970
Dimbleby, David şi David Reynolds, *An Ocean Apart*: *The Relationship between Britain and America in the* Twentieth *Century*, BBC Books/ Hodder & Stoughton, Londra, 1988
Documents on German Foreign Policy, *1918-1845*, Her Majesty's Stationery Office, Londra, 1961
Dollan, Sir Patrick, „Britain, Hess and Russia", *Glasgow Daily Bulletin*, 30 octombrie 1941
*** „The Dollan Story", *Evening Citizen*, 20 martie 1953
*** „Premier and Hess", *Glasgow Daily Bulletin*, 7 februarie 1942
*** „The Truth about the Hess Affair", Glasgow *Daily Bulletin*, 30 ianuarie 1942
Douglas-Hamilton, James, *Motive for a Mission*: *The Story behind Rudolf Hess's Flight to Britain*, Macmillan, Londra, 1971
*** *Truth about Rudolf Hess*, Mainstream Books, Edinburgh şi Londra, 1993
Dzelepy, E.N., *Le Mystere Hess*, Editions Raisons d'Etre, Paris, 1946
Entwhistle, C., *Undercover Addresses of World War II*, Chavril, 1992
Fleming, Peter, *The Flying Visit*, Jonathan Cape, Londra, 1940
Foot, M.R.D., *SOE*: *An Outline History* of *the Special Operations Executive 1940-1946*, Mandarin, Londra, 1990 (BBC, Londra, 1984)
*** „Hess Doubts that Refuse to Die", *Times*, 19 august 1987
*** Churchill *and the Secret Services*, Churchill Society

for the Advancement of Parliamentary Democracy, 1989
Fraser, Donald M., *Scottish Mysteries*, Mercat Press, Edinburgh, 1997
Fraser-Smith, Charles, împreună cu Gerald McKnight şi Sandy Lesburg, *The Secret War* of *Charles Fraser-Smith*, Michael Joseph, Londra, 1981
Fresson, Captain E.E., *Air Road to the Isles*, David Rendel, Londra, 1967
Fullerton, Tom, „I Heard a Report on the Radio and Knew my Prisoner Was Rudolf Hess“, *Scottish Daily Mail*, 29 august 1987
Gabel, Pasteur Charles A., *Conversations* interdites *avec Rudolf Hess 1977-1986*, Plon, Paris, 1988
Gander, Leonard Marsland, *The Long Road to Leros*, MacDonald & Co., Londra, 1945
Gilbert, G.M., *Nuremberg Diary*, Eyre & Spottiswoode, Londra, 1948
Gilbert, Martin, The *Holocaust*: *The* Jewish *Tragedy*, Collins, Londra, 1986
*** *Second World War*, Weidenfeld & Nicolson, Londra, 1989
*** *In Search of Churchill*: *A Historian's Journey*, HarperCollins, Londra, 1994
Glass, Norman N., *Caithness and the War*, *1939-1945*, North of Scotland Newspapers, Wick, 1994 (prima ediţie în 1948)
Goebbels, Josef (traducător şi editor Fred Taylor), *The Goebbels Diaries*, Hamish Hamilton, Londra, 1982
Gordon Jr., Harold J., *Hitler and the Beer Hall Putsch*, Princeton University Press, Princeton, 1972
Gray, Iain, „Mystery of Spandau's Prisoner No. 7“, *Glasgow Herald*, 4 aprilie 1998
Greig, Geordie, *Louis and the Prince*: *A Story* of *Politics*, *Friendship and Royal Intrigue*, Hodder & Stoughton, Londra,1999
Griffiths, Richard, *Fellow Travellers* of *the Right*: British

Enthusiasts for Nazi Germany 1933-39, Constable, Londra, 1980
Grove, Eric J. (ed), *The* Defeat *of* the *Enemy Attack on Shipping*, *1939-1945*, ediţie revizuită, Ashgate, Aldershot, 1997 (prima ediţie, 1957)
Grunberger, Richard, *A Social* History *of* the *Third Reich*, Penguin, Londra, 1987
Harris, John şi M.J. Trow, *Hess*: *The British Conspiracy*, André Deutsch, Londra, 1999
Hart-Davis, Duff, „Reign of Silence at the Foreign Office“, *Independent*, 11 august 1988
*** „The Curious Case of the Reappearing Scar“, *Independent*, 10 noiembrie 1988
Haxey, Simon, *Tory MP*, Victor Gollancz, Londra, 1939
Heiden, Konrad, *A History* of *National Socialism*, Methuen & Co, Londra, 1934 (*Geshichte des Nationalsozialismus*: *Die Karrier einer Idee*, Berlin, 1933)
*** „Hitler’s Better Half“, *Foreign Affairs*, 1941
*** *Der Fuehrer*: *Hitler’s Rise to Power*, Victor Gollancz, Londra, 1944 (*Adolf Hitler*: *Das Zeitalter* der *Veranwortungslosigkeit*, 2 vol., Zürich, 1936-1937)
Henderson, Sir Nevile, *Failure of a Mission*: *Berlin 1937-1939*, Hodder & Stoughton, Londra 1940
Hess, Ilse, *Prisoner of Peace*, Britons Publishing Co, Londra, 1954
Hess, Rudolf, *Germany and Peace*: *A Soldier’s Message*, Berlin, 1934
Hess, Wolf Rüdiger, *My Father*, *Rudolf Hess*, W.H. Allen, Londra, 1986
(*Mein Vater*, *Rudolf Heß*, Langen Müller Verlag, München, 1984) Hill, Robert, *The Great Coup*, Corgi, Londra, 1978 (Arlington Books, Londra, 1977)
Hillhead Primary School, *Wings over Wick*, Hillhead Primary School, Wick, 1996
Hitler, Adolf, *Mein Kampf*, ediţie într-un singur volum, Hurst & Blackett, Londra, 1939 (München, 1925 şi 1927)

*** *My New Order* (ed. Raoul de Roussy de Sales), Angus & Robertson, Sydney, 1942

*** *Hitler's Secret Book*, Grove Press, New York, 1961

Hoare, Sir Samuel, *The Fourth Seal*: *The End of the Russian* Chapter, William Heinemann, Londra, 1930

*** *Ourselves*, *the World and Peace*: *A Survey* of *World Problems*, National Union of Conservative Associations, Londra, 1935

*** *Ambassador on a Special Mission*, Collins, Londra, 1946

Holden, Anthony, *Charles*, *Prince of Wales*, Weidenfeld & Nicolson, Londra, 1979

House of Commons, *Parliamentary DebatesFifth Series*, vol. 371-377, HMSO, Londra, 1941-1942

Howarth, Patrick, *Intelligence Chief Extraordinary*: *The Life of the Ninth Duke of Portland*, Bodley Head, Londra, 1986

Hughes, Mike, *The Hebrides at War*, Canongate Books, Edinburgh, 1998

Hutton, J. Bernard, *Hess*: *The Man and his Mission*, David Bruce & Watson, Londra, 1970

Inglis, Brian, *Abdication*, Macmillan, Londra, 1966

Innes, Major (Retd.) C.B., *Craigiehall*: *The Story* of *a fine Scots Country*

House, Army Headquarters, Scotland, Edinburgh, 1996

Tribunalul Militar Internaţional, *Trial of German Major War Criminals*: *Proceedings* of *the International Military Tribunal sitting at Nuremberg*, *Germany*, *20th November 1945 to 1st October 1946*, 22 vol., HMSO, Londra, 1946-1951

Irving, David, *Accident*: *The Death of General Sikorski*, William Kimber, Londra, 1967

*** *The War Path*: *Hitler's Germany 1933-1939*, Michael Joseph, Londra, 1978

*** *Hess*: The *Missing Years*, *1941-1945*, Guild Publishing, Londra, 1987

*** *Goring*: *A Biography*, Grafton Books, Londra, 1991 (Macmillan, Londra, 1989)
Jack, Andrew, „The Day the Duke Died: Now – at last – the Lone Survivor Tells his Story“, *Scottish Daily Express*, 18 mai 1961
Judd, Dennis, *King George VI*, Michael Joseph, Londra, 1982
Judd, Terri, „Secrets of the Trunks Entrusted to the Man from Corpus Christi“, *Independent*, 13 septembrie 1999
Kaden, Helmut, *Vortrag von D. Helmut Kaden zu den Flugvorbereitungen von Rudolf Heß*, Rudolf Hess Gesellshaft, München, 1989
Keegan, John, *Who's Who in World War II*, Routledge, Londra, 1995 (Bison Books, Londra, 1978)
Kelly, Susie, „Hess Claim Shot Down“, *East Kilbride News*, 23 iunie 1999
Kelsey, Tim, „A Stolen File, the Spy Chief and Churchill: Latest Twists to the Riddle of Rudolf Hess“, *Independent on Sunday*, 28 octombrie 1990
Kershaw, Ian, *Hiltler*, *1889-1936*: *Hubris*, Allen Lane/Penguin Press, Londra, 1998
Kieser, Egbert, *Hitler on the Doorstep – Operation „Sea Lion“*: *The German Plan to invide Britain*, *1940*, Arms & Armour Press, Londra, 1997 (Bechtle Verlag, München, 1987)
Kilzer, Louis C., *Churchill's Deception*: *The Dark Secret that Destroyed Nazi Germany*, Simon & Schuster, New York, 1994
Kimball, Warren F. (ed.), *Churchill and Roosevelt*: *The Complete Correspondence*, 3 vol., Princeton University Press, Princeton, 1984
Kirkpatrick, Ivone, *The Inner Circle*: *Memoirs* of *Ivone Kirkpatrick*, Macmillan & Co., Londra, 1959
Knightley, Philip, „Hess: Half a Century of Secrets“, *Scotsman*, 10 mai 1991
*** „Surely it's Time for the Truth“, *Independent on*

Sunday, 24 august 1997
Krawczyk, Glenn, „Mind Control"', *Nexus New Times*, vol. 2, nr. 11, ianuarie 1992
Lamb, Richard, *The Ghosts* of *Peace*, *1935-1945*, Michael Russell, Salisbury, 1987
Land Use Consultants, *An Inventory* of *Gardens and Designed Landscapes in Scotland*, *vol 5*.: *Lothian and Borders*, Countryside Commission for Scotland/Historical Building and Monuments Directorate, Scottish Development Department, iulie 1987
Lane, B.M. şi L.J. Rupp, *Nazy Ideology before 1933*, Manchester University Press, Manchester, 1978
Leasor, James, *Rudolf Hess*: *The Uninvited Envoy*, Gorge Allen & Unwin, Londra, 1962
Le Tissier, Tony, *Farewell to Spandau*, Ashford, Buchan & Enright, Leatherhead, 1994
Levene, Abigail, „Swiss Laws on Sterilisation Inspired Nazi Horrors", *The Scotsman*, 28 august 1997
Levine, Alan J., *The Strategic Bombing of Germany*, *1940-1945*, Praeger, Westport, 1992
Lichfield, John, „Friends and Allies, but Churchill Loathed de Gaulle and Wanted him Eliminated"', *Daily Mail*, 6 ianuarie 2000
Liddell Hart, B.H., *The Order Side of the Hill*: *Germany's Generals – Their Rise and Fall*, *with Their Own Account of Military Events 1939-1945*, Cassell & Co., Londra 1948
*** *History* of *the Second War*, Pan Books, Londra, 1973 (Cassell & Co., Londra, 1970)
Lippmann, Walter, *US War Aims*, Hamish Hamilton, Londra, 1944
Lockhart, Sir Robert Bruce (ed. Kenneth Young), *The Diaries of Sir Robert Bruce Lockhart*, 2 vol., Macmillan, Londra, 1973 şi 1980
Mabire, Jean, *Mourir à Berlin*: *le SS français*, *derniers défenseurs du bunker d'Adolf Hitler*, Fayard, Paris, 1975
Mabire, Jean împreună cu Pierre Demaret, *Les SS*

français: *la brigade Frankreich*, Fayard, Paris, 1973
McBlain, John, *Rudolf Hess*: *The British Conspiracy*, Jema Publications, Moulton, 1994
McBride, Daniel, „Alias Alfred Horn“, manuscris dactilografiat, nepublicat, McBride Papers, cca 1946
*** „This is the Story of the Man who Caught Rudolf Hes“', *Hong Kong Telegraph*, 6 martie 1947
McLeod, Kirsty, *Battle Royal*: *Edward Vlll and George Vl*, *Brother against Brother*, Constable, Londra, 1999
MacLean, Hector, *Fighters in Defence*: *Memories of the Glasgow Squadron*, publicată în regim privat, Glasgow, 1999
Macwhirter, Robin, „The Tragedy at Eagle's Rock“, *Scotsman*, 24 august 1985
Malone, Barney, „Z: The Private Hell of Rudolf Hess“, *Observer*, 13 septembrie 1987
Mann, Erica, „This Is Why Hess Flew to Scotland“, *Evening Citizen*, 20 septembrie 1945
Manvell, Roger şi Heinrich Fraenkel, *Hess*: *A Biography*, MacGibbon & Kee, Londra, 1971
March, Daniel J. (ed.), *British Warplanes of World War II*, Aerospace Publishing, Londra, 1998
Marks, John, *The* Search *for the „Manchurian Candidate*“: The *CIA and Mind Control*, W.W. Norton & Co., Londra, 1979
Mason, Toby, „Intelligence service «gave Rhodri black mark»„, *Western Mail*, 11 aprilie 2001
Masson, Phillipe, „The SS: Warders of Hitler's Europe“, *History of the 20th Century*, vol. 4, 1968
Ministerul Aviaţiei, *Coastal Command*, HMSO, Londra, 1943
Moran, lord, *Winston Churchill*: *The Struggle for Survival 1940-1965*, Sphere, Londra, 1968 (Constable, Londra, 1966)
Moravec, Frantisek, *Master of Spies*, Bodley Head, Londra, 1975

Murphy, James, *Who Sent Rudolf Hess*?, Hutchinson, Londra, 1941
Nancarrow, F.G., *Glasgow'Fighter Squadron*, Collins, Londra şi Glasgow, 1942
Neave, Airey, *Nuremberg*: *A Personal Record of the Trial of the Major Nazi War Criminals in 1945-1946*, Coronet Books, Londra, 1980 (Hodder & Stoughton, Londra, 1978)
Nesbit, Roy, „The Flight of Rudolf Hess", *Aeroplane Monthly*, noiembrie şi decembrie 1986
*** „What *Did* Happen to the Duke of Kent?", Aeroplane *Monthly*, ianuarie şi februarie 1990
*** „Hess's Last Flight", *Aeroplane Monthly*, august 1995
*** „A Travesty of the Truth", *Aeroplane Monthly*, septembrie 1996
Nesbit, Roy Conyers şi Georges Van Acker, *The Flight of Rudolf Hess*: *Myths and Reality*, Sutton, Stroud, 1999
Newton, Scott, *Profits* of *Peace*: *The Political Economy* of *Anglo-German Appeasement*, Clarendon Press, Oxford, 1996
Norton-Taylor, Richard şi Jill Jolliffe, „Kaiser Edward", *Guardian*, 13 noiembrie 1995
Padfield, Peter, *Himmler*: *Reichsführer-SS*, Macmillan, Londra, 1990
*** *Hess*: *The Führer's Disciple*, Weidenfeld & Nicolson, Londra, 1995 (ediţie revizuită a cărţii *Hess*: Flight *for the Führer*, Weidenfeld & Nicolson, Londra, 1991)
Passant, E.J., *A Short History of Germany 1815-1945*, Cambridge University Press, Cambridge, 1959
Peis, Günter, *The Mirror* of *Deception*: *How Britain Turned the Nazi Spy Machine against Itself*, Weidenfeld & Nicolson, Londra, 1977 (*So ging Deutschland in die Falle*, Econ Verlag, 1976)
Persico, Joseph E., *Nuremberg*: *Infamy on Trial*, Reader's Digest Association, Londra, 1995
Picknett, Lynn şi Clive Prince, *The* Stargate *Conspiracy*: Revealing *the Truth behind Extraterrestrial Contact*,

Military Intelligence and the Mysteries of Ancient Egypt, Little, Brown, Londra, 1999

Pierrepoint, Albert, *Executioner*: *Pierrepoint*, Harrap & Co., Londra, 1974

Pithers, Malcolm, „The Man Who Broke the Secret News that Hess

Was Coming“, *Yorkshire Post*, 4 noiembrie 1969

Poolman, Kenneth, *Flying Boat*: *The* Story *of the Sunderland*, William

Kimber, Londra, 1962

Public Record Office, *Operation Foxley*: *The* British *Plan to Kill Hitler*, Publicaţiile PRO, Richmond, 1998

Ramsay, Winston G. (ed.), *The Blitz Then and Now*, 3 vol., Battle of Britain Prints International, Londra, 1987

Reed, Douglas, *Lest We Regret*, Jonathan Cape, Londra, 1943

Rees, J.R. (ed.), *The* Case *of Rudolf Hess*: *A Problem in Diagnosis and Forensic Psychiatry*, William Heinemann, Londra, 1947

Ress, Laurence, War *of the Century*: *When Hitler Fought Stalin*, BBC, Londra, 1999

Reitlinger, Gerald, The *SS*: *Alibi of a Nation*, *1922-1945*, Arms & Armour Press, Londra, 1981 (William Heinemann, Londra, 1956)

Riddell, Mary, *The Duchess of Kent*: *The Troubled Life of Katharine Worsley*, Sidgwick & Jackson, Londra, 2000

Roberts, Andrew, *Eminent Churchillians*, Weidenfeld & Nicolson, Londra, 1994

*** „The Plot to Betray Poland“, *Sunday* Telegraph *Review*, 8 august 1999

Rosthorn, Andrew, *Sunday Telegraph*, 21 februarie 1999

Schonfield, Hugh J. (ed.), *The Treaty of Versailles*: *The Essential Text and Amendments*, Peace Book Club, Londra, 1940

Schwarzwäller, Wulf, *Rudolf Hess*, *the Deputy*, Quartet Books, Londra, 1988 (*Der Stellvertreter des Führers*:

Rudolf Hess, *der Mann in Spandau*, Viena, 1974)
Scott, Vernon, „Royal Family Shared in a Mother's Grief", *Western Telegraph*, 12 noiembrie 1981
Sheean, Vincent, *Between the Thunder and the Sun*, Macmillan & Co., Londra, 1943
Shepherd, Robert, *A Class Divided*: *Appeasement and the Road to Munich*, 1938, Macmillan, Londra, 1988
Sherwood, Robert E., *Roosevelt and Hopkins*: *An Intimate History*, Harper & Brothers, New York, 1948
Sinclair, Andrew, *The* Sword *and the Grail*, Crown Publishers, New York, 1992
Sinclair, David, Queen *and Country*: The *Life* of *Elizabeth*, the *Queen Mother*, Futura, Londra, 1980 (Dent, Londra, 1979)
Smith, Alfred, *Rudolf Hess and Germany's Reluctant War*, *1939-1941*, Book Guild, Lewes, 2001
Smith, Bradley F., *Reaching* Judgement *at Nuremberg*, André Deutsch, Londra, 1977
Smith, David J., „The Death of the Duke of Kent", *After the Battle*, nr. 37, 1982
*** *Action Stations*, *vol. 7*: *Military Airfields of Scotland*, *the North-East and Northern Ireland*, Patrick Stephens, Wellingborough, 1983
*** *High Ground Wrecks*: *A Survey of Historical Aircraft Remains on Britain's Hills*, publicată în regim privat, Bebington, n.d.
Smith, Michael, *Foley*: *The Spy Who Saved 10,000 Jews*, Hodder & Stoughton, Londra, 1999
Snyder, Louis L., *Encyclopedia of the Third Reich*, Robert Hale, Londra, 1976
Speer, Albert, *Inside the Third Reich*, Book Club Associates, Londra, 1971 (*Erinnerungen*, Propyläen-Verlag, 1969)
*** *Spandau*: *The Secret Diaries*, Collins, Londra, 1976 (*Spandauer Tagebücher*, Verlag Ullstein, Frankfurt/Main-Berlin, 1975)

Stafford, David, Churchill *and Secret Service*, John Murray, Londra, 1997

*** *Roosevelt and Churchill*: *Men of Secrets*, Little, Brown, Londra, 1999

Steinert, Marlis G., *Hitler's War and the Germans*: *Public Mood and Attitude during the Second World War*, Ohio University Press, Athens, 1977 (*Hitler's Krieg und Die Deutschen*, Econ Verlagsgruppe)

Stewart, Gordon, „Rudolf Hess: The True Story of his Capture", *Scots Magazine*, mai 1991

Taylor, A.J.P., *Beaverbrook*, Hamish Hamilton, Londra, 1972

Taylor, James şi Warren Shaw, *A Dictionary* of *the Third Reich*, Grafton Books, Londra, 1988

Taylor, John W.R., *Aicraft* '*Seventy*, Ian Allen, Londra, 1970

Taylor, Telford, *The Anatomy of the Nuremberg Trials*, Bloomsbury, Londra, 1993

Terraine, John, *The Right of the Line*: *The Royal Air Force in the European War 1939-1945*, Hodder & Stoughton, Londra 1985

Thomas, Gordon, Journey *into Madness*: *Medical* Torture *and the Mind Controllers*, Bantam Press, Londra, 1988

Thomas, Hugh, *Hess*: *A Tale of Two Murders*, Hodder & Stoughton, Londra, 1988 (ediţie revizuită a cărţii *The Murder* of *Rudolf Hess*, Hodder & Stoughton, Londra, 1979)

*** „Hess, «Hess», Timewatch", *Lobster*, nr. 20, 1990

Thyssen, Fritz, *I Paid Hitler*, Hodder & Stoughton, Londra, 1941

Tusa, Ann şi John Tusa, *The Nuremberg Trial*, BBC Books, Londra, 1995 (Macmillan, Londra, 1983)

van Lang, Jochen şi Claus Sibyll (ed.), *Eichmann Interrogated*: *Transcripts from the Archives of the Israeli Police*, The Bodley Head, Londra, 1983 (*Das EichmannProtokolle*, Severin und Siedler, Berlin, 1982)

van Paassen, Pierre, *Days of Our Years*, Hilmann-Curl, New York, 1939

*** *That Day Alone*, Dial Press, New York, 1941

von Hassell, Ulrich (ed. Hugh Gibson), *The von Hassel Diaries*, *1938-1944*, Hamish Hamilton, Londra 1948 (*Vom* adern *Deutschland*: *Aus den nachgelassenen Tagesbüchen 1938-1944 von Ulrich von Hassell*, Atlantis Verlag, Zürich, 1947)

Warwick, Christopher, George *and Marina*, *Duke and Duchess* of *Kent*, Weidenfeld & Nicholson, Londra, 1988

*** *Princess Margaret*: *A Life of Contrasts*, André Deutsch, Londra, 2000

Watt, Donald Cameron, *How War Came*: *The Immediate* Origins *of the Second World War*, *1938-1939*, William Heinemann, Londra, 1989

Werth, Alexander, *Russia at War 1941-1945*, Barrie & Rockliff, Londra, 1964

West, Nigel, *MI5*: *British Security Service Operations 1909-1945*, The Bodley Head, Londra, 1981

Whaley, Barton, Codeword *BARBAROSSA*, MIT Press, Cambridge, Mass., 1973

Whiting, Audrey, *The Kents*, Hutchinson, Londra, 1985

Wilmot, Chester, *The Struggle for Europe*, Collins, Londra, 1952

Wilson, Richard, Scotland's *Unsolved* Mysteries *of the Twentieth Century*, ediţie revizuită, Robert Hale, Londra, 1995 (prima ediţie, 1989)

Winslow, T.E., *Forewarned is Forearmed*: *A History* of *the Royal Observer Corps*, William Hodge & Co., Londra, 1948

Winterbotham, F.W., *Secret and Personal*, William Kimber, Londra, 1969

*** *The Nazi Connection*, Weidenfeld & Nicolson, Londra, 1978

Wistrich, Robert S., *Who's Who in Nazi Germany*, Routledge, Londra, 1992 (Weidenfeld & Nicolson, Londra, 1982)

Wood, Derek, *Attack Warning Red*: *The Royal Observer Corps and the Defence of Britain 1925 to 1975*, MacDonald & Jane's, Londra, 1976

Wootton, Graham, *The Official History of the British Legion*, MacDonald & Evans, Londra, 1956

Zeigler, Philip, *The* Official *Biography* of *King Edward VIII*, Collins, Londra, 1990